T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

ALMANYA'YA GÖÇÜN ALMANYA'DAKİ TÜRK YAZARLARIN HİKÂYELERİNE YANSIMASI (1961-2001)

İlyas SUVAĞCİ
13915305

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa UĞURLU ARSLAN

Diyarbakır 2018

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

ALMANYA'YA GÖÇÜN ALMANYA'DAKİ TÜRK YAZARLARIN HİKÂYELERİNE YANSIMASI (1961-2001)

İlyas SUVAĞCİ
13915305

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa UĞURLU ARSLAN

Diyarbakır 2018

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Almanya'ya Göçün Almanya'daki Türk Yazarların Hikâyelerine Yansıması (1961-2001)" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

03/10/2018

İlyas SUVAĞCİ

KABUL VE ONAY

İlyas SUVAĞCİ tarafından hazırlanan "Almanya'ya Göçün Almanya'daki Türk Yazarların Hikâyelerine Yansıması (1961-2001)" adındaki çalışma, 06.09.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **DOKTORA TEZİ** olarak oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK (Başkan)

Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ

Doç. Dr. Hüseyin YAŞAR

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa UĞURLU ARSLAN (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Ulaş BİNGÖL

ÖNSÖZ

Toplumların yaşadıkları olaylar o toplumun içerisinden çıkan sanatçılar tarafından değişik sanat dallarında yansıtılır. Toplumu yansıtan bu sanat dalları arasında öncelikle akla gelenlerden biri de edebiyattır. Edebiyatın toplumun bir aynası olduğu, orada söz konusu toplumu derinden etkileyen olayların yansımalarını görmenin mümkün olduğu söylenebilir. Toplumları derinden etkileyen olgulardan biri de göçtür. Göçler sonucu toplumlar yer değiştirirken kültürlerini ve sanatlarını da taşırlar. Bunun sonucunda başka kültürlerle karşılaşır, etkileşimde bulunurlar.

Türkiye'den Almanya'ya olan göçler daha eski tarihe dayansa da asıl olarak Türkiye ile Almanya arasında 1961 yılında imzalanan işgücü anlaşması ile göç resmi bir nitelik kazanır. Bu tarihten itibaren aradan geçen 57 yılda Almanya'daki Türklerin sayısı milyonları bulmuştur. Avrupa ülkeleri arasında en fazla Türkün yaşadığı ülke olan Almanya'da birçok Türk yazar; ekonomik, siyasî ve ailevi nedenlerle buraya göç etmiştir. Türk yazarlarının Almanya'ya göç etmeleri sonucunda burada yaşadıklarını hikâyelerinde ele almaları bu minvalde değerlendirilebilir. Birçok Türk yazarı eserlerinde, Türklerin Almanya'ya göçünden bahsetmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar bilinen birkaç yazarın bazı eserleri ile sınırlıdır. Bu çalışma ile değişik nedenlerle Almanya'ya göç etmiş, kimi sonradan Türkiye'ye geri dönmüş, kimi Almanya'da kalmış 34 Türk yazarının 79 eserinde Almanya'ya göçün yansımalarının incelenmesi amaçlanmıştır. 1961 ile 2001 yılları arasında söz konusu yazarların eserlerini kapsayan bu çalışmada Almanya'daki Türk yazarların Almanca eserleri ve bunların Türkçe tercümeleri çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmanın sınırlandırılması için yalnızca göç ile toplumsal temalar incelenmiş, bireysel temalar incelenmemiştir.

Çalışmanın Giriş bölümünde göç ve edebiyat arasındaki ilişki açıklanmış, Türk edebiyatında eserlerinde göçü ele alan yazarlar ve eserlerde göç konusunun

işlendiği dönemlerden bahsedilmiştir. Almanya'ya göç eden Türk yazarların burada oluşturdukları edebiyatın nasıl adlandırıldığı, çalışmada eserleri incelenen yazarların Almanya'ya göç etme nedenleri açıklanmış ve çalışmamızın diğer çalışmalardan hangi yönüyle ayrıldığından bahsedilmiştir.

Çalışmanın Birinci bölümü olan ''Göç ve Göç Türleri'' adlı başlık altında; göç kavramı, göç türleri, göçlerin nedenleri ve sonuçları, göç teorileri açıklanmış ve Türkiye'den Almanya'ya olan göçün tarihinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ''Göçmen Edebiyatı'' adlı başlık altında Göçmen Edebiyatı kavramının ne olduğu, Dünya'daki Göçmen Edebiyatları ve Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'ndan bahsedilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü hikâyelerde kahramanların karşılaştıkları sorunları inceleyen 18 alt başlıktan oluşmaktadır. Bu alt başlıklar sırasıyla şöyledir; göçün nedenleri, Almanya'ya yolculuk ve yolculukta yaşanan sorunlar, göç ve ekonomi, Almanya'dan Türkiye'ye geri dönenler ve dönemeyenler, Türklerin ve Almanların birbirileriyle ilişkileri, Türklerin Alman ve Almanların Türk Algısı, Türklerin Almancılar hakkındaki düşünceleri, hikâyelerde Türklerin ve Almanların karşılaştırılması, göçmenlerle ilgili konular, işçilerle ilgili konular, eleştiri, yabancı düşmanlığı, yozlaşma, dil problemi, din, aile yaşamı ve sorunları, eğitim ve entegrasyon.

Her alt başlığın sonunda ilgili konuda incelenen hikâyelerin hangi yazara ait olduğunu belirten bir tablo eklenmiştir. Bu alt başlıkların tamamında hikâye kahramanlarının karşılaştıkları sorunlardan bahsedildiği için bu durum başlıklarda ayrıca belirtilmemiştir. Üçüncü bölümde, hikâyelerinde göçün nedenlerini anlattıklarına dikkat çekilmiş, Almanya'ya yolculuk konusunda ise göçmenlerin Almanya'ya ulaşana kadar ne tür zorluklarla karşılaştıkları anlatılmıştır. Göç ve ekonomi başlığında göçmenlerin daha çok kazandıklarını nasıl değerlendirdikleri ve işçilerin ekonomik durumlarının göçten nasıl etkilendiği açıklanmıştır. Almanya'dan Türkiye'ye geri dönenler; geçici olarak dönenler, temelli dönenler ya da dönmeyi düşünenler ve dönemeyenler olmak üzere üç bölümde incelenmiş, hikâyelere göre göçmenlerin hangi durumlarda ülkelerine döndüklerinden bahsedilmiştir. Türklerin ve Almanların birbirileriyle ilişkileri başlığında Türkler ve Almanlar arasındaki

olumlu ve olumsuz ilişkiler incelenmiştir. Türklerin Alman ve Almanların Türk Algısı konusunda Türklerin, Almanya'da yaşadıkları olaylar ve gözlemleri neticesinde Almanlar ve Almanya hakkında belli düşüncelere sahip oldukları; Almanların ise göçün ilk yıllarında Türklere karşı olan olumlu düşüncelerinin zamanla olumsuz bir hâl almasının nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Türklerin Almancılar (İşgücü göçü sonucu Almanya'ya giden Türkler) hakkındaki düşünceleri başlığında Almanya'ya gidenlerin hem Türkiye'de hem de Almanya'da dışlandıklarına dikkat çekilmiştir. Hikâyelerde Türklerin ve Almanların karşılaştırılmasında Almanya'nın ve Türkiye'nin, Türklerin ve Almanların hangi konularda birbirilerinden üstün oldukları şeklinde anlatıldığına dikkat çekilmiştir. Göçmenlerle ilgili konular başlığında; göçmenlerin oturma ve çalışma izinleri, barınma koşullarından bahsedilmiş ve göç ile sağlık arasındaki ilişki açıklanmıştır. İşçilerle ilgili konularda; iş kazaları, iş koşulları ve iş sağlığı konularından bahsedilmiş, işçi ve işveren ilişkisi incelenmiştir. Bu bölümde son olarak; eleştiri (Almanya'ya ve Türkiye'ye eleştiri), yabancı düşmanlığı, yozlaşma, dil problemi, din, aile yaşamı ve sorunları, eğitim ve entegrasyon gibi toplumsal temaların hikâyelerde nasıl anlatıldığı incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde eserleri incelenen yazarların çoğu Türkiye'de pek tanınmadıkları için onların biyografilerini dipnotlarda kısaca vermeyi uygun gördük. Yazarların biyografileri ile ilgili kaynakların sınırlı olması nedeniyle onlarla ilgili bilgiler; elektronik kaynaklar, yazarların kendi web sayfaları ve eserleri üzerinde yazılanlardan hareketle ortaya çıkarıldı. Bu nedenle Mehmet Yıldız, Gülseren Heydorn gibi yazarlar hakkında çok az bilgiye ulaşıldı. Türkiye'de iken yazarlığa başlayan; Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Bekir Yıldız gibi daha çok tanınmış yazarların biyografilerini de çok ayrıntılı vermeyi gerekli görmedik. Sonuç bölümü, Kaynakça ve tezde değerlendirilen eserlerin ve hikâyelerin olduğu ek tablosu ve ile çalışma tamamlandı.

Tez danışmanlığımı kabul eden ve benden yardımlarını esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uğurlu ARSLAN'a ve tezimi inceleyen Doç. Dr. Hüseyin YAŞAR'a ve Dr. Öğr. Üyesi Ulaş BİNGÖL'e minnettarım.

İlyas SUVAĞCİ

Diyarbakır 2018

ÖZET

Bu çalışmada değişik nedenlerle Almanya'ya göç eden Türk yazarların hikâyelerinde Almanya'ya göçün yansımaları incelenmiştir. 1961 ile 2001 yıllarını kapsayan bu çalışmanın amacı toplumsal bir olgu olan ve edebiyata kaynaklık eden göçün ve onunla ilişkili konuların Almanya'daki Türk yazarların hikâyelerinde bir tema olarak nasıl ele alındığını tespit etmek, bu konuda yapılacak olan çalışmalara katkı sunmaktır. Edebiyat biliminin yöntemleriyle hikâyelere yansıyan göç olgusunu incelerken sosyoloji biliminden de faydalandık. Bu çalışmada göç eden yazarların göç deneyiminin eserlere yansımasını esas alan niteliksel yönteme dayalı muhteva çalışması yapılacaktır.

Çalışmada; göçün teorik çerçevesi, Türkiye'den Almanya'ya göçün tarihi, Göçmen Edebiyatı ve Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı konularında bilgi verilmiştir. Hikâyelerde; göçün nedenleri, Almanya'ya yolculuk, göçün sonuçlarının nasıl ele alındığı incelenmiş, Türklerin ve Almanların birbirileri ile olan ilişkileri, ekonomik nedenlerle Almanya'ya giden Türk işçiler ve göçmenlerle ilgili konular, göç ile ilgili toplumsal temalar hakkında tahlillerde bulunulmuştur. Hikâyeleri incelenen, Almanya'ya göç etmiş Türk yazarların biyografileri verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Almanya, Göç, Hikâye, Tema, Biyografi

ABSTRACT

In this study, the reflections of migration to Germany in the stories of Turkish writers who have migrated to Germany for various reasons have been examined. This work, covering 1961 and 2001, aims to contribute to the work to be done in this regard by identifying how the social phenomenon, the social phenomenon that is the origin of literature, and the issues related to it are treated as a theme in the stories of Turkish writers in Germany. We have also benefited from the sociology of science while studying the immigration phenomenon reflected in stories through the methods of literature science. In this study, a content study based on the qualitative method grounding on the reflection of the migration experience of the migrating writers on the works will be done.

We detailed about; the theoretical framework of migration, the development of storytelling in Turkish Literature and the relationship between literature and society in this study. After the biographies of the Turkish writers who emigrated to Germany were given, their reasons and results were analyzed in their stories. In these stories; The relations between the Turks and the Germans, the issues related to Turkish workers and immigrants to Germany for economic reasons, and the social themes related to immigration were investigated.

Keywords

Germany, Migration, Story, Theme, Literature, Society

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **IV**
ABSTRACT ..... **V**
İÇİNDEKİLER ..... **VI**
TABLO LİSTESİ ..... **IX**
KISALTMALAR ..... **XI**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
GÖÇ VE GÖÇ TÜRLERİ

1.1. GÖÇ **6**
1.2. GÖÇ TÜRLERİ **8**
1.2.1. İlkel Göç 8
1.2.2. Zorlayıcı ve Zorunlu Göç 9
1.2.3. Serbest (Özgür) Göç 9
1.3. GÖÇLERİN NEDENLERİ **11**
1.3.1. Doğal Nedenler 11
1.3.2. Sosyal ve Ekonomik Nedenler 12
1.3.3. Bireysel Nedenler 12
1.4. GÖÇLERİN SONUÇLARI **12**
1.4.1. Demografik Sonuçlar **12**
1.4.2. Sosyo-Ekonomik Sonuçlar 13
1.4.3. Kültürel Sonuçlar 13
1.5. GÖÇ TEORİLERİ **14**
1.6. TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ **17**

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇMEN EDEBİYATI

2.1. GÖÇMEN EDEBİYATI KAVRAMI 24

2.2. ALMANYA'DAKİ TÜRK GÖÇMEN EDEBİYATI 29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALMANYA'YA GÖÇÜN ALMANYA'DAKİ TÜRK YAZARLARIN HİKÂYELERİNE YANSIMASI

3.1. GÖÇÜN NEDENLERİ 42

3.1.1. Ekonomik Nedenler 42

3.1.2. Siyasi Nedenler 50

3.1.3. Diğer Nedenler 55

3.2.ALMANYA'YA YOLCULUK VE YOLCULUKTA YAŞANAN SORUNLAR 57

3.2.1. Rüşvet Vererek ya da Borçlanarak Almanya'ya Gitmeye Çalışanlar 58

3.2.2. Sağlık Muayenesinde Yaşanılan Sorunlar 62

3.2.3 Yolculuk Boyunca Yaşanan Sorunlar 64

3.3. GÖÇ VE EKONOMİ 68

3.4.ALMANYA'DAN TÜRKİYE'YE GERİ DÖNENLER VE DÖNMEYENLER 90

3.4.1. Geçici Olarak Dönenler 91

3.4.2. Temelli Dönenler ve Dönmeyi Düşünenler 99

3.4.3. Dönmeyenler 110

3.5. TÜRKLERİN VE ALMANLARIN BİRBİRİLERİYLE İLİŞKİLERİ 121

3.5.1. Olumlu İlişkiler 121

3.5.2. OLUMSUZ İLİŞKİLER 136

3.6. TÜRKLERİN ALMAN VE ALMANLARIN TÜRK ALGISI 147

3.6.1. Türklerin Alman Algısı 147

3.6.2. Almanların Türk Algısı 172

3.7. TÜRKLERİN "ALAMANCILAR'' HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ 190

3.8.HİKÂYELERDE TÜRKLERİN VE ALMANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI 197

3.9. GÖÇMENLERLE İLGİLİ KONULAR 203

3.9.1. Oturma ve Çalışma İzinleri 203
3.9.2. Barınma Koşulları 216
3.9.3. Göç ve Sağlık 224
3.10. İŞÇİLERLE İLGİLİ KONULAR 230
3.10.1. İş Kazaları 230
3.10.2. İş Koşulları ve İş Sağlığı 237
3.10.3. İşçi ve İşveren İlişkisi 244
3.11. ELEŞTİRİ 280
3.11.1. Almanya'ya Eleştiri 280
3.11.2. Türkiye'ye Eleştiri 285
3.12. YABANCI DÜŞMANLIĞI 297
3.13. YOZLAŞMA 349
3.14. DİL PROBLEMİ 390
3.15. DİN 418
3.16. AİLE YAŞAMI VE SORUNLARI 438
3.17. EĞİTİM 455
3.18. ENTEGRASYON 471
SONUÇ 490
KAYNAKÇA 494
EKLER 505

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Ekonomik Nedenlerin İncelendiği Hikâyeler 49
Tablo 2: Siyasi Nedenlerin İncelendiği Hikâyeler 55
Tablo 3: Diğer Nedenlerin İncelendiği Hikâyeler 57
Tablo 4: Rüşvet Vererek ya da Borçlanarak Almanya'ya Gitmeye Çalışanların İncelendiği Hikâyeler 62
Tablo 5: Sağlık Muayenesinde Yaşanılan Sorunların İncelendiği Hikâyeler 64
Tablo 6: Yolculuk Boyunca Yaşanan Sorunların İncelendiği Hikâyeler 67
Tablo 7: Göç ve Ekonominin İncelendiği Hikâyeler 89
Tablo 8: Geçici Olarak Dönenlerin İncelendiği Hikâyeler 99
Tablo 9: Temelli Dönenler ve Dönmeyi Düşünenlerin İncelendiği Hikâyeler 110
Tablo 10: Dönmeyenlerin İncelendiği Hikâyeler 120
Tablo 11: İyi Arkadaşlık ya da Evlilik İlişkilerinin İncelendiği Hikâyeler 136
Tablo 12: Olumsuz Arkadaşlık ya da Evlilik İlişkilerinin İncelendiği Hikâyeler ... 147
Tablo 13: Türklerin Alman Algısının İncelendiği Hikâyeler 171
Tablo 14: Almanların Türk Algısının İncelendiği Hikâyeler 188
Tablo 15: Türklerin "Alamancılar'' Hakkındaki Düşüncelerinin İncelendiği Hikâyeler 196
Tablo 16: Türklerin ve Almanların Karşılaştırılmasının İncelendiği Hikâyeler 203
Tablo 17: Oturma ve Çalışma İzinlerinin İncelendiği Hikâyeler 215
Tablo 18: Barınma Koşullarının İncelendiği Hikâyeler 224
Tablo 19: Göç ve Sağlık Konularının İncelendiği Hikâyeler 230
Tablo 20: İş Kazalarının İncelendiği Hikâyeler 237
Tablo 21: İş Koşulları ve İş Sağlığı Konularının İncelendiği Hikâyeler 243
Tablo 22: İşçi ve İşveren İlişkisinin İncelendiği Hikâyeler 278
Tablo 23: Almanya'ya Eleştirinin İncelendiği Hikâyeler 285

Tablo 24: Türkiye'ye Eleştirinin İncelendiği Hikâyeler 296
Tablo 25: Yabancı Düşmanlığının İncelendiği Hikâyeler 347
Tablo 26: Yozlaşmanın İncelendiği Hikâyeler 388
Tablo 27: Dil Probleminin İncelendiği Hikâyeler 417
Tablo 28: Din Konusunun İncelendiği Hikâyeler 437
Tablo 29: Aile Yaşamı ve Sorunları Konularının İncelendiği Hikâyeler 453
Tablo 30: Eğitim Konusunun İncelendiği Hikâyeler 470
Tablo 31: Entegrasyon Konusunun İncelendiği Hikâyeler 488

KISALTMALAR

C.	Cilt
Ens.	Enstitüsü
s.	Sayfa
S.	Sayı
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	Türk Dil Kurumu
Üniv.	Üniversite
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca değişik nedenlerden dolayı yaşadıkları yerlerden ayrılıp göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle insanlık tarihinin göçler tarihi olduğu söylenir. Türklerin Batı'ya olan göçleri çok eskiye dayanmakla birlikte Avrupa'ya ve Almanya'ya olan Türk göçü, Türkiye ile Almanya arasında 1961'de imzalanan işgücü antlaşması ile resmi bir nitelik kazanmıştır. Türkiye ile Almanya arasında imzalanan bu anlaşmada göçün geleceğine dair bir planlama yapılmadığı için göç eden işçiler burada sorunlarla karşılaşmışlardır. Bununla birlikte Türkiye'de yaşanan askeri darbeler, ekonomik ve siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerden dolayı Almanya'ya göç edenlerin çoğu geri dönmemiş ve orada kalıcılaşmışlardır.

Türklerin Almanya'ya olan göçü incelenirken göç olgusunun disiplinler arası bir çalışma alanı olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle göçün edebiyat ve sosyoloji ile olan ilişkisi hakkında onun hem sosyolojinin hem de edebiyatın sınırları içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte göç ile edebiyat arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğunu söyleyebiliriz. Edebiyat, göç olgusunu "*tema ve retorik oluşturmada kullanırken''* (Akgün, 2016:9) sosyoloji de göçün yansıdığı edebi metinleri sosyal bir belge olarak değerlendirir. Toplumsal bir olgu olan göç de birçok edebi eserde tema ya da konu olarak işlenmiştir. Göçün edebiyata kaynaklık etmesi "Göçmen Edebiyatı'' denilen yeni bir edebiyat türünü ortaya çıkarmıştır. Bu edebiyat; değişik nedenlerden dolayı göç etmiş yazarların kendi ülkesi dışında yazdıkları eserlerden oluşur. Göç eden yazarlar eserlerinde; bizzat yaşadıkları göç sürecini ve sonuçlarını, gittikleri ülkede yaşadıkları sorunları, maruz kaldıkları durumları anlatırlar. Yazarın kişiliği, içerisinde bulunduğu topluma göre şekillenir; bu yüzden yazarın eserlerinde onun biyografisi ve içerisinden geldiği topluma dair izler bulmak mümkündür. Bu durum eserlerde göçmen yazarların göçü bir tema olarak nasıl ele aldıklarını anlamamızı sağlar. Öyleki edebiyatta, ideolojiler ve temalar bir şekilde toplumsal şartlara bağlıdır (Wellek ve Warren, 2013:125). Göç de

toplumsal bir olgu olarak edebî eserlerde ele alınmıştır. Bu durum toplumsal olanla kurmaca olanın birbirinden çok da uzak olmadığını, edebiyat sosyolojisine göre de edebiyat ile hayat ilişkisinde edebiyatın hayata tanıklık ettiğini, onu şekillendirip yönlendirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte edebiyat sosyolojisi, edebî eserleri yalnızca tematik olarak değil, "bütün bir edebiyat ilişkilerini'' sorun ve çalışma alanı olarak görür. (Alver, 2012:260) Almanya'daki Türk yazarları, hikâyelerinde Almanya'ya göçü ve onunla ilişkili konuları, içinden çıktıkları toplumsal şartlara ve ideolojilerine göre ele almışlardır.

Türk edebiyatında; Rumeli ve Kafkasya göçleri, Kurtuluş Savaşı döneminde Anadolu içinde yaşanan göçler, mübadele göçleri, Osmanlı'nın yıkılması ve Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'ye olan göçler, Kıbrıs Savaşı sonrasında yaşanan göçler (Bilgi, 2006) ve çoğunlukla köyden kente göçlerden bahsedilmiştir. Almanya'ya olan Türk göçünü anlatan hikâyeler köyden kente olan göçü anlatan eserlerle ilişkilendirilebilir. Türk edebiyatında; H. İzzettin Dinamo, R. Enis Aygen, Kemal Bilbaşar, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Oktay Akbal, Nezihe Meriç, Tahir Fikri, Talip Apaydın, T. Dursun K., Muzaffer İzgü, D. Ceyhun, O. Atay, S. Soysal, Kemal Ateş, Latife Tekin, Füruzan, Mustafa Kutlu gibi yazarlar eserlerinde köyden kente göçü anlatmışlardır.

Göçmen yazarlarının oluşturduğu edebiyat Almanya'da; Konuk İşçi Edebiyatı, Yabancılar Edebiyatı, Göçmen Edebiyatı, Kültürlerarası Edebiyat vb. şekillerde adlandırılmıştır. Almanya'daki en kalabalık göçmen gurubunun üyesi olan Türk yazarlar da ekonomik, siyasî ve ailevi nedenlerle Almanya'ya gitmiş, edebî eserlerini burada yazmaya devam etmişlerdir. Almanya'daki Türk edebiyatı içerisinde Oya Baydar gibi askeri darbeler ve Türkiye'deki siyasi şartlardan dolayı "zorunlu'' olarak Almanya'ya göç eden ve "Sürgün Edebiyatı'' içerisinde değerlendirilen yazarlar da vardır. Fakir Baykurt, Bekir Yıldız ve Adnan Binyazar gibi yazarlar da kendi istekleriyle Almanya'ya geldiklerini belirtip kendilerinin sürgün ya da göçmen yazarları olarak değerlendirilmesine karşı çıkarlar.

Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nda yer alan Türk yazarların Alman edebiyatına mı Türk edebiyatına mı dâhil edileceği konusunda bir mutabakat yoktur. Buna göre yazarların eserlerinin dilini ölçüt olarak kabul edip Almanca yazanları

Alman edebiyatına dâhil edilirken Türkçe yazanlar da Türk edebiyatına dâhil edildiği görülür. Diğer taraftan yazarların etnik kökenlerinin bu sınıflandırmada yeterli bir ölçüt olamayacağını iddia edenler, onların Alman olmadığını; bu yüzden Alman edebiyatına dâhil edilemeyeceğini söylerler. Bize göre söz konusu iki kuşağın edebi anlayışları, ele aldıkları konular birbirinden farklıdır. Bu nedenle eserlerini Türkçe yazan ilk kuşak Türk yazarları, Türk edebiyatına dâhil edilebilirken, küçük yaşta ailesi ile birlikte Almanya'ya göç etmiş ve orada büyümüş ya da Almanya'da doğmuş Türkiye kökenli Almanca yazan yazarlar ise Alman edebiyatına dâhil edilmelidir.

Bu çalışmada Almanya'ya göç etmiş; Dursun Akçam, Fethi Savaşçı, Fakir Baykurt, Bekir Yıldız, Habib Bektaş, Güney Dal, Y. Ziya Bahadınlı, Özgen Ergin, Osman Çeviksoy, Yüksel Pazarkaya, Nevzat Üstün, Sıtkı Salih Gör, Aysel Özakın, Özdemir Başargan, Yücel Feyzioğlu, Oya Baydar, Mehmet Yıldız, Ali Arslan, Gönül Özgül, Mehmet Çakan, Haydar Işık, Murat Karaaslan, Molla Demirel, Ali Özenç Çağlar, Hüdai Ülker, Muammer Bilge, Kemal Kurt, Vehbi Bardakçı, Aras Ören, Ertunç Barın, Reşat Karakuyu, İlhan Atasoy, Gülseren Heydorn gibi yazarların hikâyelerinde Almanya'ya göçün yansımaları incelenmiştir. Bu yazarların Almanya'ya gitme nedenleri şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Ekonomik Nedenlerle Almanya'ya Gidenler: Bekir Yıldız, Fethi Savaşçı, Habib Bektaş, Özgen Ergin, Özdemir Başargan, Murat Karaaslan, Ali Özenç Çağlar, Muammer Bilge.

2. Siyasî Nedenlerle Almanya'ya gidenler: Fakir Baykurt, Güney Dal, Y. Ziya Bahadınlı, Vehbi Bardakçı, Aysel Özakın, Oya Baydar, Yücel Feyzioğlu, Ali Arslan.

3. Memuriyeti Nedeniyle Almanya'ya Gidenler: Osman Çeviksoy, Sıtkı Salih Gör, Haydar Işık.

4. Eğitim Almak için Gidenler: Yüksel Pazarkaya, Kemal Kurt, Ertunç Barın.

5. Ailevi Nedenlerle Almanya'ya Gidenler: İlhan Atasoy.

6. Almanya'ya Gitme Nedenleri Tespit Edilemeyenler: Nevzat Üstün, Mehmet Yıldız, Gülseren Heydorn, Gönül Özgül, Molla Demirel, Hüdai Ülker, Reşat Karakuyu, Aras Ören, Rıza Hekim.

Türk Edebiyatı'nın gelişimi, birçok edebiyat eleştirmeni ve araştırmacı tarafından siyasal ve sosyal gelişmeler ışığında değerlendirilmiştir. Bu yönüyle bu çalışma, siyasal ve sosyal gelişmeleri ölçü olarak kabul eden edebiyat incelemelerine benzer.

Güncelliğini koruyan bir konu olması nedeniyle göçün, diğer bilim ve sanat dallarıyla ilişkisi üzerine yapılan disiplinlerarası çalışmaların sayısı da gittikçe artmaktadır. Bununla birlikte doğrudan Almanya'daki Türk edebiyatı hakkında yapılan Türkçe çalışmaların sayısı sınırlıdır.[1] Bu alandaki çalışmaların çoğu Alman dili ve edebiyatı bölümündeki araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Almanya'ya gitmeden önce de Türkiye'de iken tanınan; Fakir Baykurt, Bekir Yıldız, Dursun Akçam gibi yazarların hikâyeleri üzerine yapılan birkaç çalışma vardır. Bunlar dışında; Feridun Zaimoğlu, E. Sevgi Özdamar, Renan Demirkan, Yade Kara, Şinasi Dikmen, Osman Engin, Saliha Scheinhardt, Necla Kelek, Alev Tekinay ve Selim Özdoğan gibi Almanca yazan Türk kökenli yazarlar üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Çalışmamızın bu alanda yapılan diğer çalışmalardan farkı daha önce Almanya'daki Türk yazarların Türkçe hikâyeleri üzerine herhangi bir çalışma yapılmamış olmasıdır. Bu yönüyle bu alanda yapılan ilk çalışmadır. Bu çalışmada göç eden kişinin göç deneyimini ve bunun edebî eserlere yansımasını esas alan

[1] Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı hakkında yapılan Türkçe çalışmalar şunlardır:

a) Hikmet Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları),** Paradigma Akademi Yay., İstanbul 2014
b) Semran Cengiz, **Almanya'daki Türk Yazarların Romanlarında Kimlik ve Yabancılaşma,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniv. SBE., Ankara 2009
c) Tevfik Ekiz, **Almanca Yazan Türklerde Metinlerarasılık,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniv. SBE., Ankara 2002
d) Alev Adıgüzel, **Göçmen Edebiyatı Bağlamında Güney Dal ve Zafer Şenocak Küçük 'g' Adında Biri ve Tehlikeli Akrabalık Romanlarının İçerik Bakımından Karşılaştırılması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniv. SBE., İstanbul 2008
e) Metin Sarı, **1960'lı Yıllarda Göçmen Türk İşçileriyle Başlayan Türk Göçmen Yazınının 1990'lardaki Dönüşümüne Bakış**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniv. SBE., İstanbul 2013

niteliksel yönteme dayalı muhteva çalışması yapılacaktır. Niteliksel yöntem; genellemeler yerine ayrıntıları anlamamıza yardımcı olan zengin bir veri tabanına dayanır. Niteliksel araştırma; otobiyografiler, olay incelemeleri, sözlü tarih çalışmaları, etnografiler gibi yöntemlerle gerçekleştirilir, bu yöntemde göç sürecinin kendisinden ziyade göç edenin anlatısına odaklanılır (Kümbetoğlu, 2012:51). Çalışmanın Almanya'ya göç eden Türk yazarlarla sınırlandırılması ve onların göç deneyimini bizzat yaşamış olmalarıdır. Edebiyat biliminin yöntemleriyle hikâyelere yansıyan göç olgusunu incelerken sosyoloji biliminden de faydalandık.

Bu çalışmada eserleri incelenen yazarlar daha çok Türkiye'de iken yazar olanlar ve Almanya'ya gittikten sonra yazmaya başlayan kişilerdir. İlhan Atasoy dışındaki yazarların çoğu 1940'lı ve 1950'li yıllarda doğmuş kişilerdir. Tezde incelediğimiz yazarlar konuk işçilerin çocukları sınıflandırmasında bir tek İlhan Atasoy yer alır. Bu durum Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nın geleceğine dair bize bir fikir sunar. Yaptığımız incelemelerde küçük yaşta ailesiyle birlikte Almanya'ya giden ya da burada doğan Türk yazarlardan yalnızca birinin Türkçe yazdığını tespit ettik. İncelememizde hikâyeleri esas aldığımız için diğer edebî türlerde Türkçe yazan genç yazarların varlığı sözkonusu olsa da bu birkaç kişiyi geçmez. Bu nedenle Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı içerisinde değerlendirilen son kuşak Türk yazarların eserlerini artık Almanca yazdıkları ya da yazacakları sonucuna ulaşılabilir. Bu konu hakkında Y. Pazarkaya, Almanya'daki Türk edebiyatının geleceği ve eserlerin Türkçe yazılmaya devam edilmesi için; Türkçe'nin Almanya'da eğitim ve yaygın bir iletişim dili olması, Türklerin kendilerine ait radyo, televizyon, gazete ve dergilerinin olması gerektiğini belirtir (Pazarkaya, 2011:36).

BİRİNCİ BÖLÜM
GÖÇ VE GÖÇ TÜRLERİ

1.1. GÖÇ

Göç, birçok disiplini ilgilendiren bir konu olduğu için göçün birçok tanımı vardır. Göçü inceleyen her disiplin göçün kendisi açısından önemli olan özelliklerini öne çıkarır. Göçmenler farklı nedenlerle göçün başlangıcında, devam etmesinde ve son bulmasında göç sürecini yaşarlar. Bu nedenle bu bölümde öncelikle farklı disiplinlere ya da göç araştırmacılarına göre yapılan göç tanımları verilip bu tanımlardan ortak bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır. Yine göç türlerinden bahsedilecek olup Almanya'ya olan Türk göçünün hangi göç türü içerisinde incelenmesi gerektiği ortaya konulacaktır.

Göç; sosyoloji, siyaset bilimi, iktisat, uluslararası ilişkiler, hukuk, demografi, antropoloji, tarih, coğrafya gibi birçok bilimin inceleme alanına giren bir olgudur. Çok yönlü bir çalışma alanına sahip olduğu için de göçün birçok tanımı yapılabilir. Bizler de değişik disiplinlerden kişilerin yaptıklarını tanımlarını verip ortak bir tanım oluşturacağız. E. Tümertekin ve N. Özgüç coğrafi bir terim olarak göçü, "*bir idari sınırı geçerek oturulan yeri devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirmek''* olarak tanımlarlar (Tümertekin ve Özgüç, 2015:289). Gordon Marshall'ın Sosyoloji Sözlüğü'nde göç, *"bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir"* şeklinde açıklanır (Marshall, 1999:685). Ruşen Keleş Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde göçün; "*genellikle yerleşmek amacıyla, bir yerleşim yerinden bir başka yerleşim yerine, bir ülkeden bir başka ülkeye gitme eylemi''* olarak tanımlar (Keleş, 1998:58). İ. Sirkeci ve M. Murat Yüceşahin de "*toplumsal, ekonomik ve kültürel değişmelere eşlik eden ve nüfusun mekânsal dağılımını yeniden şekillendiren bir dinamik* olarak tanımlarlar (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:2). Göç Terimleri Sözlüğü'nde ise *"uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer*

değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri'' olarak tanımlanır (Komisyon, 2009:22). Bu tanımların ortak özelliği, bir nüfus hareketliğinin göç olarak nitelendirilmesi için bir idari ya da ulusal sınırı geçmenin şart olmasıdır. Bu nedenle Göç Terimleri Sözlüğü dışındaki tanımlarda dikkat çekilen uluslararası göçtür. Bize göre ise göç, insanların değişik nedenlerle bulundukları yerden ayrılıp yerleşmek amacıyla yeni bir yerleşim yerine gitmeleridir. Göç sürecinde ve sonrasında göçmenler birçok sorunla karşılaşırlar. Bu durum kısa süreli göçlerde daha az görülür. Bu nedenle yaptığımız tanımda da dikkat çektiğimiz gibi göç eden kişinin bu hareketini yerleşmek amacıyla yapmış olması önem arz etmektedir.

Göç edenler arasında göçün nedenlerinden kaynaklı farklı adlandırmalar görülür. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre göç edenler arasında; mülteciler, yerinden edilmiş ya da çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler yer alır (Perruchoud, 2009:22). *Göç Terimleri Sözlüğü*'nde mülteciler; ırkı, dinî inancı ya da siyasî görüşleri nedeniyle tehdit altında olan bu nedenle ülkelerini terk eden kişiler olarak tanımlanır. Yerinden edilmiş kişiler; din baskısı, iç çatışma ya da doğal afetler nedeniyle ülkelerinden kaçmak zorunda kalırlar. Mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin yaşadıkları zorunlu göç konusu ile ilgili olan bir diğer kavram da muhacirlerdir. Hicret eden kişiler anlamına gelen muhacirlere örnek olarak İslâm tarihinde Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlar gösterilebilir. Hz. Muhammed ve beraberindeki Müslümanlar inançlarından dolayı 622 yılında Medine'ye hicret etmiştir. Şinasi Gündüz ise hicretin bir kaçış, zorunlu bir yer değiştirme ya da ekonomik göç olmadığını, inanılan dava uğruna Allah için yapılan bir eylem olduğunu belirtir. Bu nedenle hicretin, Allah'ın emri ile gerçekleşen ve yalnızca Allah'ın rızasının gözetildiği bir hareket olduğunu ifade eder. (Gündüz, 2018:45) Bundan hareketle mülteci ve muhacir kavramlarının birbirinden farklı olduğunu belirtmek gerekir. Buna göre muhacirlerin hicretinde dış şartlardan kaynaklı bir zorunlulukla birlikte asıl belirleyici olan Allah'ın emrini yerine getirmektir. Mültecilerin göç etmelerinde ise yalnızca din değil değil ekonomik ve siyasi nedenler de etkilidir.

Mültecilerden farklı olarak ekonomik göçmenler ise yaşam kalitesini arttırmak için çalışıp para kazanabilecekleri yerlere giden kişilerdir. Bu nedenle ekonomik nedenlerden kaynaklanan göçte mülteciler ve yerinden edilmiş kişilerde olduğu gibi mutlak bir zorunluluktan bahsedilemez.

Göç yalnızca bir yer değiştirme faaliyeti değildir. Göçün başlamasında, gelişmesinde, devam etmesinde ve son bulmasında ekonomik, coğrafi, siyasi, psikolojik, demografik gibi birden fazla neden vardır (Göker, 2015:34). Göçün her aşamasında etkili olan bu etmenler göç sürecinin karmaşık bir hâl almasına neden olur. Örneğin; bireyin ya da toplulukların göç etmelerinde başta siyasî nedenler etkili iken, gidilen yerde hayatını devam edecek ekonomik olanakların yetersizliği nedeniyle buraya yerleşenler tekrar göç edebilirler. Göçmenlerin gittikçe topraklarından ve köklerinden uzaklaşmaları ve birden fazla defa göç etmeleri onlarda psikolojik sorunların ortaya çıkmasına da neden olabilir. Birkaç defa devam eden bu hareketlilikte göç edilen ve ulaşılan yerleşim yerlerinin demografik yapısında da artışlar ve azalmalar görülür.

1.2. GÖÇ TÜRLERİ

İnsanları göç etmeye zorlayan ya da onların göç kararı vermesini etkileyen nedenler birbirinden farklıdır. Göçler; göç edilen mesafeye (uzaklık), göçün gerçekleştiği yerlere (göçün yönü) ve sürekliliğine göre ele alınabileceği gibi göçe yol açan nedenlere, göçlerin isteğe bağlı ya da zorla gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine göre de ayırt edilebilir (Tümertekin ve Özgüç, 2015:289). Göç sürecinin daha iyi anlaşılması için bu kavramları açıklamak gerekir.

Göç etme nedenine göre göçler; ilkel, zorlayıcı, zorunlu ve serbest (özgür) göçler olarak ayrılır.

1.2.1. İlkel Göç

Doğal nedenlerin belirleyici olduğu "İlkel Göç'' ilkel insanların doğal güçler karşısındaki yetersizliğinden kaynaklanır.

1.2.2. Zorlayıcı ve Zorunlu Göç

Her iki göç türü de doğal göçlerden ziyade devlet gibi kamusal bir otoritenin baskısı sonucunda ortaya çıkar. Bu tür göçlerin bir tarafında devletler diğer tafında ise bireyler vardır. İkisi arasındaki fark ise zorlayıcı göçte göç edip etmeme kararı kısmen kişilere bağlı iken zorunlu göçte ise bu konuda kişinin iradesi tahakküm altına alınmıştır.

1.2.3. Serbest (Özgür) Göç

Bu göç türünde kişinin kendisi göç etmeye karar verir (Kaygalak, 2009:11-12).

Yukarıdaki göç türlerinden hareketle Almanya'ya olan Türk göçünün öncelikle bireysel olarak kişilerin göç etmeye karar vermesi nedeniyle "Serbest Göç'' ile başladığını söyleyenebilir. Bununla birlikte bu göçün Almanya ve Türkiye arasında resmi bir anlaşmaya bağlanması nedeniyle her ne kadar kişiler devlet tarafından göç etmeye zorlanmamış olsalar da Türkiye'de yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı göçmenlerin çareyi Almanya'ya gitmekte bulmaları nedeniyle bu göçte zorlayıcı etkenler belirleyici olmuştur.

Göçler, uzaklık kriterine göre iç ve dış göç, göç etme biçimi yönünden; bireysel, kitlesel ve zincirleme göçler, göç akım yönüne göre; kırdan kente, kentten kente, kırdan kıra ve kentten kıra göçler olarak ayrılır (Kaygalak, 11-113).

"İç göç'' bir ülke sınırları içerisinde yapılırken "dış göç'' ya da "uluslararası göç'' ise yaşanan ülke sınırları geçildikten sonra yerleşme amacıyla yapılan kalıcı bir yer değiştirme hareketidir. Almanya'ya olan Türk göçünde göçmenler çoğunlukla iç göçü yaşayıp kırsal alanlardan büyük şehirlere buradan da dış göç sürecini tamamlayıp Almanya'ya göç etmişlerdir.

Göç etme biçimi yönünden yaşanan "bireysel göç''te bireyler neden göç ettiklerini ve gittikleri yerde ne gibi sonuçlarla karşılaşacaklarını bilirler. Seçicilik özelliği gösteren bu göçte bireylerin, gidecekleri yer ile ilgili beklentileri yüksektir. Toplumsal, ekonomik ve siysal nedenlerle ortaya çıkan "kitlesel göç'' ise kimi zaman zorunlu göç ile örtüşür. Bireysel göçün aksine "zincirleme göç'' türü,

bireylerin kendi kararlarından ziyade hane halkı ya da akraba grubunun kararıyla ortaya çıkar. Bu göç türünde aynı aileden ya da akraba grubundan önceden göç etmiş bireyler, kendilerinden sonra gelenlere yardımcı olurlar. Bu durum, göç sürecinde ortaya çıkabilecek muhtemel riskleri ve maliyetleri azaltır. Almanya'ya olan Türk göçü her ne kadar resmi bir anlaşma ile başlamışsa da bireysel göçte olduğu gibi göçmenler Almanya'da nelerle karşılacaklarını bilmezler. Ekonomik nedenlerle birçok işçi, Türkiye'den kafileler hâlinde trenlere bindirilerek Almanya'ya götürülmüştür. Bu yönüyle bu göç kitleseldir. Giden işçiler daha sonra kendi ailelerini ya da akrabalarını yanına almak için uğraşmış, barınma sorunu başta olmak üzere yeni gelenlerin birçok sorunuyla ilgilenmiş ve onlara yardımcı olmuştur. Bu nedenle bu göç zincirleme göç türü kategorisinde de değerlendirilebilir.

Almanya'dan Türkiye'de olan göçler, göçün akım yönüne göre; kırdan kente ve kentten kente olan göç türleri kategorisinde değerlendirilebilir. Türkiye'de 1950'lerden sonra sanayileşmenin artması ve tarımın makineleşmesi nedeniyle kırdan kente yoğun bir göç yaşanmıştır. 1960'larda ise belirtildiği gibi bu iç göçü yaşayan insanlar daha iyi ekonomik şartlarda yaşayacaklarını düşündükleri Almanya'ya göç etmişlerdir.

Bu göçün yönü sonunda kentlerden kentlere doğrudur. Bununla birlikte Almanya'daki akrabalarının yardımıyla bazı göçmenler iç göçü yaşamadan direkt kırsal alandan Almanya'ya gitmiştir.

Bir göçmenin aynı anda birden fazla göç kategorisinde değerlendirilebileceğini belirten Fuat Güllüpınar, göçün değişik açılardan sınıflandırılabileceğini ifade eder:

"(...)Amacı açısından ekonomik göç-ekonomik olmayan göç; göçü tetikleyen etmenler açısından gönüllü göç-gönülsüz göç; süresi açısından geçici göç-sürekli göç; son yerleşim yeri açısından transit göç-yerleşik göç; yasal statü açısından yasal (legal) göç, kaçak (illegal) göç ve göç edenin özelliği açısından vasıflı (beyin) göçü-vasıfsız göçü akla ilk gelen belli başlı kategorilerdir…'' (Güllüpınar, 2012:57).

Türk işçiler de ekonomik amaçlarla gönüllü bir şekilde Almanya'ya göç etmişlerdir. Onlar, geçici bir süreliğine kalıp yeteri kadar para biriktirdikten sonra geri dönmeyi düşünseler de bu göç kalıcı bir hâl almıştır. Başlangıçta bir anlaşma ile sınırları çizilen bir göç olduğu için gidenler yasal bir şekilde Almanya'ya gitmiş, sonradan Almanya'nın işçi alımını durdurması nedeniyle turist pasaportuyla ya da kaçak bir şekilde Almanya'ya gidip burada iltica talebinde bulunmuşlardır. Giden işçilerin yalnızca fiziksel güç bakımından sağlıklı olmaları önemsendiği için onların çoğunun bir vasfı yoktur. Bununla birlikte gidenler arasında öğretmenler ve memurlar da vardır.

1.3. GÖÇLERİN NEDENLERİ

Göçün ne olduğu ve göç türlerinden sonra göçlerin nedenlerinden bahsetmek gerekir. Göçler; doğal, sosyo-ekonomik ve bireysel nedenlerden kaynaklanmaktadır. Göç türlerinde olduğu gibi göçlerin nedenleri de birbirinden tamamen bağımsız değillerdir. Bir yerleşim yeri hem doğal nedenlerden dolayı tehdit altında olabilir hem de ekonomik olarak burada insanların hayatlarını devam ettirmeleri gittikçe zorlaşmış olabilir.

1.3.1. Doğal Nedenler

Doğa ya da iklim koşullarında görülen hızlı ve kalıcı değişiklikler bireylerin ya da toplumların göç etmelerine neden olur. Buna; kıtlık ve salgın hastalıklar, deprem, kuraklık, volkanik hareketler, tsunami, güçlü kasırgalar, taşkın-sel, çölleşme, çığ, buzlanma, erozyon ve heyelan örnek olarak gösterilebilir. Doğal etkenler daha çok kitlesel göçlere neden olurlar. 1998'de Ermenistan'ın Erivan şehrinde yaşanan depremde yirmi beş bin kişi ölmüş, yaklaşık 500 bin kişi de Rusya ve Ukrayna'ya göç etmiştir. 1994'te Kırgızistan'daki toprak kaymasından sonra 270 bin kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Yine 1999'daki Marmara depreminden sonra birçok kişi göç etmek zorunda kalmıştır (Mutluer, 2003:16). 2011'de Japonya'da meydana gelen deprem sonrasında oluşan tsunami, Fukuşima Nükleer Santrali'nde radyoaktif sızıntıya neden olmuş ve bölgede yaşayan on binlerce kişi evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Yine 2018'de Hawaii'de yaşanan deprem nedeniyle Kilauea Yanardağı'nda patlama olmuş ve binlerce kişi evini terk etmek zorunda kalmıştır.

1.3.2. Sosyal ve Ekonomik Nedenler

Göçün sosyal nedenleri arasında; eğitim, sağlık, kültürler ve gelenekler, güvenlik, hızlı nüfus artışı, savaş, mübadele, ihtilal, etnik ve dini baskı, politik şiddet, ideolojik ve siyasi baskılar, sınırların değişmesi gibi etkenler vardır. Göçün ekonomik nedenleri arasında ise; iş olanakları, ulaşım, ticaret, turizm, doğal kaynakların varlığı, gelir dağılımındaki dengesizliklerden bahsedilebilir (Massey ve diğerleri, 2014:21-35). Göçün güncelliğini koruyan bir konu olmasında etkili olan en önemli nedenlerden biri savaşlardır. Son yıllarda Irak ve Suriye başta olmak üzere Ortadoğu'da yaşanan savaşlar nedeniyle milyonlarca insan yerlerinden olmuştur.

1.3.3. Bireysel Nedenler

Bireylerin gönüllü olarak ya da serbest göçlerinde, içerisinde bulundukları toplumsal koşulların yanı sıra maceracı bir ruha sahip olmaları gibi bireysel özelikler de etkilidir. Göç sürecinde; bireyin psikolojik özellikleri, toplumsal çevresi ile olan ilişkisi, toplumsal statüsü, yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, geliri, mesleki konumu gibi unsurlar etkilidir (Göker, 2015:43). Her ne kadar bireysel olarak nitelendirilse de söz konusu göçlerin sosyal ve ekonomik nedenleri de gözardı edilemez. Milyonlarca insanın dini inanışları gereği, kendileri için kutsal kabul ettikleri yerlere yaptıkları ziyaretler, işleri dolayısıyla sürekli gezen iş insanları, seyyahların göçleri vb. bu kategoride değerlendirilebilir.

1.4. GÖÇLERİN SONUÇLARI

Göçler sonucunda hem göç veren hem de göç alan yerleşim yerinde; demografik, soyo-ekonomik ve kültürel değişmeler görülür. Göçler sonucunda ortaya çıkan bu değişmelerin insanların hayatlarında da köklü değişiklikler oluşturması göçün dinamik yapısından kaynaklanmaktadır.

1.4.1. Demografik Sonuçlar

Nüfus değişiminde doğum ve ölüm doğal etkenler iken göç toplumsal bir etkendir. Örneğin, dış göç sonucu terk edilen ve gidilen yerin demografik yapısı değişir (Göker, 2015:43). Türkiye'den Almanya'ya olan göç sonucunda Almanya'nın nüfusunda artış görülür, buradaki Türklerin sayısı da yıllar içerisinde

milyonları bulur. Bu yönüyle Türkler Almanya'daki en kalabalık yabancı göçmen grubunu oluşturur. Türkiye'dekilerin, Avrupaya'ya çalışmaya giden herkes için "Almancı'' demeleri de Avrupa'daki en kalabalık Türk nüfusunun Almanya'da olmasından kaynaklanmaktadır.

1.4.2. Sosyo-Ekonomik Sonuçlar

Göç sonucunda toplumsal olarak birçok değişim meydana gelir. Göçün ortaya çıkmasında ulusal sınırların varlığı bir neden iken göç sonucunda yeni devletler ve ulusal sınırlar da ortaya çıkabilir. Dışarıya göç veren ülkelerde işsizliğin azalması, dışarıdan gelen dövizlerle alt yapının güçlendirilmesi, daha iyi sağlık hizmetleri verilmesi için bu kaynağın kullanılması, iş imkânlarının yaratılması, herhangi bir krizde bu kaynağın bir teminat olarak kullanılması, göçmenlerin ülkelerinde yatırım yapmaları ekonomik temelli dış göçün olumlu sonuçlarıdır. Kalifiye işçi kaybının olması ve beyin göçü ise göçün olumsuz sonuçlardır. Türkiye'de iken öğretmen ya da muhasebeci olan kişilerin Almanya'ya gittiklerinde; madencilik, çöpçülük, ağır sanayi ve inşaat gibi alanlarda istihdam edilmeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Göç alan ülkelerde; işgücü açığının kapatılması, ucuz işgücünün ortaya çıkması, yerli işgünün daha nitelikli işlerde çalışmaya başlaması ve göçmenlerin kazançlarını gittikleri ülkelerde tüketmeleri göçün olumlu sonuçları iken göç edilen ülkeye kültürel, toplumsal ve ekonomik olarak uyum sağlamada yaşadıkları sorunlar göçün olumsuz sonuçlardır (Yılmaz, 2014:1692). Almanya'ya giden Türk işçiler en ağır işlerde çalıştırılırken Alman işçilere daha kolay ve nitelikli işler verilmiştir. Türkler, göçün ilk yıllarında kazandıklarını Türkiye'de yatırımlara çevirmiş; ama zamanla Almanya'da kendi işlerini kurmuş ve kazandıklarını burada tüketmişlerdir.

1.4.3. Kültürel Sonuçlar

Göç sonucunda kültürel olarak bireyler ya da toplumsal gruplar alışverişte bulunurlar. Bunun sonucunda da kültürler zenginleşir, yeni fikirler ortaya çıkar. Diğer taraftan çokkültürlü toplumlarda çoğu zaman uzlaşmadan ziyade; çatışma, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, kimlik krizleri gibi toplumsal sorunlar da görülebilir (Göker, 2015:45). Almanya'daki Türkler uzun yıllar sadece işgücü olarak görülmüş, onların kültürel, dinî ve dil farklılıkları görmezden gelinmiştir. Bu durum Alman devletinin bir politikasının sonucudur. Nitekim yakın zamana kadar Alman

devlet yetkilileri tarafından Almanya'nın bir göçmen ülkesi olmadığı iddia edilmiştir. Bu durum Almanya'da göçmen varlığının ve kültürünün bir zenginlik olmaktan çok bir tehdit olarak görüldüğünü göstermektedir.

1.5. GÖÇ TEORİLERİ

Göç ile ilgili teori ve yaklaşımlar uluslararası göçün neden başladığını açıklamak için üretilmiştir. Göç teorilerinin tümünde uluslararası göçün açıklanması amacı güdülse de bu durum farklı kelimeler ve referanslarla yapılır. Almanya'ya olan göç sürecinin ve incelenen eserlerde göçün nasıl ele alındığının daha iyi anlaşılması için Douglas S. Massey ve arkadaşlarının göç kuramlarına dair makalesinden hareketle (Massey vd., 2014) göç teorilerden kısaca bahsetmek yerinde olur. Bu teorilerde göçten kastedilenin uluslararası göç olduğunu hatırlatmak gerekir.

Yeni Ekonominin Makro Kuramı'na göre uluslararası göç, iç göçte olduğu gibi emek arz ve taleplerindeki coğrafi farklar ve ülkeler arasındaki ücret farkları nedeniyle ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki göçlerin; Karadeniz, Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinden sanayinin geliştiği Marmara'ya doğru olması buna örnek olarak gösterilebilir.

Yeni Klasik Ekonominin Mikro Kuramı'na göre; göçün maliyetini düşüren teknolojiler, sosyal koşullar ve bireysel özellikler göçmenlerin göç kararı almalarında önemlidir. Teknolojinin gelişmesi, uzak mesafeleri kısaltmış ve bu durum göçmenlerin, ulus-ötesi ilişkilerle hem yaşadıkları ülkeye hem de anavatanlarına yönelik planlar yapmalarını sağlamıştır.

Yeni Ekonomi Göç Kuramı'na göre göç kararı bireyler tarafından tek başlarına değil aileler veya hâne halkı tarafından alınan bir karardır. Buna göre aileler; kendi gelirlerini arttırmak, diğer hânelere göre durumlarını düzeltmek ve yoksulluktan kurtulmak için yurtdışına işçi gönderirler.

İkili İşgücü Piyasası Kuramı'na göre insanların aldıkları ücretlerin onların statüsünü yansıtması gerekir. Buna göre insanlar yalnızca gelir elde etmek için değil toplumsal bir statüye sahip olmak ve bunu devam ettirmek de isterler.

Dünya Sistemleri Kuramı, kapitalist ekonomik ilişkilerin kapitalist olmayan toplumları etkilemesi sonucunda bu toplumlarda yurtdışına göç etmeye hareketli bir kitlenin ortaya çıkmasını sağladığını iddia eder. Buna göre eski sömürgeci güçler ile onların eski sömürgeleri arasında önceden kurulan; kültürel, idari, dilsel vb. bağlar uluslararası göçe neden olur.

Ağ (Network) Kuramı, önceden göç edenler ile onların geride kalan yakınları arasındaki bağ göçün devam etmesine neden olur. Buna göre göç edecek kişilerin gittikleri yerde daha az riskle karşılaşacakları ve onları mali kayıplarının daha az olacağı düşünülür.

Kuramsal Kuram, ekonomisi gelişmiş ülkelerin sınırlı sayıda göçmen vizesi vermesi nedeniyle özel kuruluşlar ve çeşitli organizasyonlar belli bir ücret karşılığı göçmenleri istedikleri ülkelere yasadışı yollarla götürme işini yapar. Söz konusu kuruluşlar; kaçakçılık, işveren ile göçmenler arasında sözleşmeler yapma, sahte vizeler ve evliliklerle uluslararası göçte etkili olurlar.

Kümülatif Nedensellik Kuramı'na göre uluslararası göçte; gelirin dağılımı, arazinin dağılımı, tarım kuruluşları, kültür, beşeri sermayenin bölgesel dağılımı ve çalışmanın sosyal anlamı olmak üzere altı sosyo-ekonomik etken etkilidir. Bireyin göç etmesi için gelirinin artacağını bilerek buna motive olması gerekir. Göçmenler kazandıkları ile memleketlerinde toprak alsalar da bu toprakları kullanmadıkları için tarım arazilerinde üretim yapılamaz. Bu durum burada yaşayanların göç etmelerine neden olur. Göç sonucunda göçmenler, kazandıkları ile modern tarım araçları satın alırlar. Bu da işgücüne olan ihtiyacı azaltır ve dışarıya göçe neden olur. Göç sonucu bireylerin toplumsal bir statü elde etmesi ve onların hayat standartlarının artması geride kalanların yaşam tarzlarında değişikliğe neden olur. Bu durum geride kalanlarda sınıf atlama isteğini ortaya çıkarır. Bu yeni göç kültürünün toplumun davranış kalıplarını değiştirmesi göçün devam etmesini sağlar. Kırsal alanlardaki bireylerin eğitim düzeyi arttıkça onlar daha iyi hayat standartlarında yaşama arzusunu duyarlar. Bu durum göç veren bölgede beşeri sermayenin ve üretkenliğin azalmasına neden olur. Göç sonucunda belirli iş kollarının sadece göçmen işçilere mâl edilmesi yerel işçilerin bir daha bu iş kollarında çalışmasını zorlaştırır.

Göç Sistemleri Kuramı'na göre ülkelerin coğrafi yakınlığından ziyade siyasî ve ekonomik ilişkileri bireylerin göç etmelerinde etkili olur. Buna göre göç gönderen bir ülke birden fazla göç sistemi içerisinde bulunabilir. Ülkeler; siyasî durum, sosyal değişim ve ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak bir göç sistemine dâhil olabilir ya da ayrılabilirler.

Göç teorilerinin her birinde uluslararası göçlerin nedenleri açıklanmaya çalışılır. Birden fazla göç teorisinin olması göçün karmaşık ve devingen yapısından kaynaklanır. Her teori bir öncekinin görmediği ya da çok az temas ettiği konulara yoğunlaşmış; böylece bilinmeyen durumlara cevaplar aranmıştır. *Yeni Klasik Ekonominin Mikro Kuramı*'na göre Almanya'daki Türklerin gelişen teknoloji sayesinde memlekette olan gelişmelerden hemen haberdar oldukları ve buna göre hareket ettikleri; böylece onların sürekli Türkiye'ye gitme zorunluluklarının azaldığı söylenebilir. Aynı aileden birçok kişinin Almanya'ya çalışmaya gitmesi *Yeni Ekonomi* kuramına göre göç kararının tüm aile üyeleri ya da hâne halkı tarafından alınmasından ziyade zincirleme göç türüne örnektir. Almanya'ya gidenlerin bir statü sahibi olarak görülmesinden çok Türkiye'de "Almancı'' olarak görülmeleri ve kimi zaman dışlanmaları *İkili İşgücü Piyasası Kuramı*'nın bu konudaki iddialarının aksini göstermektedir. Öte yandan Almanya'ya giden Türk işçilerinin kendi memleketlerinde "Almancı Evleri''' olarak bilinen evler yaptırmaları, gelirlerini yatırım olarak değerlendirmeleri, toprak almaları gibi durumlar geride kalanların gözünde aslında onların Almanya'da bir statü kazandıklarının göstergeleri olarak da yorumlanmıştır. İnsanlar daha iyi bir yaşam umudundan dolayı kendileri için en uygun olduğuna inandıkları yerleşim yerine ya da ülkeye ulaşana kadar göç etmeye devam edecektir. Gittikçe artan göçmen karşıtlığı politikaları dikkate alındığında *Kuramsal Kuram*'da belirtilen yasadışı göçün de devam edeceğini söyleyebiliriz. *Kümülatif Nedensellik Kuramı*'nda belirtildiği gibi Almanya'daki Türklerin; memlekette aldıkları toprağı çoğu zaman tarım alanı olarak kullanmamaları, modern tarım araçları aldıkları için sonucunda köylerde işgücüne duyulan ihtiyacın azalması, geride kalanlar Almanya'ya giden akrabalarının araba alıp tatile döndüklerini görünce bu tür durumların onlarda da göç etme isteği uyandırdığını söyleyebiliriz. *Göç Sistemleri Kuramı*'na göre Türkiye'nin birden fazla göç sistemi kuşağındadır. Öyleki Türkiye Asya ile Avrupa arasındaki köprü konumundan dolayı sürekli transit

bir göçe maruz kalır. Diğer taraftan önceleri Avrupa'ya dönük olan işgücü göçünün artık Ortadoğu ülkelerine doğru kaydığını söyleyebiliriz.

1.6. TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ

Almanya'ya olan Türk göçüne geçmeden önce tarihsel ve dönemsel olarak Türk göçü ve Türkiye'den Avrupa'ya göçün karakteri hakkında bilgi vermek gerekir. Türk göçü; yurtdışına göç, yurtdışından geri dönen göç, transit göç, sığınmacı ve mültecileri de barındıran iç göç gibi kategorilere ayrılır (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:3). Konumuz itibarıyla Türkiye'den yurtdışına olan göç içerisinde Avrupa'ya; bilhassa Almanya'ya göçten bahsedilecektir.

Türkiye'den Avrupa'ya olan göç resmi olarak Türkiye ile Almanya arasında 1961'de imzalanan işgücü antlaşması ile başlar. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomileri çöken ve işgüçleri azalan Batı ve Kuzey Avrupa ülkeleri öncelikle; İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi Avrupa ülkeleri ile sonra da; Fas, Tunus, Kuzey Afrika ülkeleri, Türkiye ve Yugoslavya ile işgücü antlaşmaları imzaladılar. Türkiye de 1961'de Federal Almanya; 1964'te Avusturya, Hollanda, Belçika; 1967'de Fransa ve 1968'de Avusturalya ile işgücü antlaşmaları imzalar.

Ayşem B. Karaçay, 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa'ya olan işgücü göçünün yalnızca Avrupa'nın talebinin değil; aynı zamanda bu dönemde Türkiye'de tarımın makineleşmesi sebebiyle köyden kente göç sonucu işsizliğin artması ve nüfusun kentlileşmesi gibi ekonomik sorunların da etkili olduğunu ifade eder. Türkiye'de gittikçe artan işsizlik ve döviz darlığının işgücü göçü ile aşılabileceği öngörülmüştür (Karaçay, 2015:402-411).

1960 ve 1970 yılları boyunca Türkiye'nin sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü için sanayileşme önemli bir yol olarak görülür. Ekonomik kalkınmanın önündeki "ödemeler dengesindeki açık'' sorununun çözülmesi için yabancı finansman kaynaklarına ihtiyaç vardı. Bu nedenle başta işçi dövizleri olmak üzere; turizm gelirleri, resmi fonlar ve özel kaynaklar çözüm yolları olarak düşünülmüştür (Şen ve Koray, 1993:13). Almanya'ya işçi gönderilmesindeki en önemli ekonomik gerekçelerden biri de bu sorunlara çözüm yolu olarak görülen işçi dövizleridir. Sonraki yıllarda planlandığı gibi Almanya'daki Türk işçilerin yüksek orandaki

tasarruflarını Türkiye'ye getirdikleri görüldüğü için işgücü göçünün bu amacına ulaştığı söylenebilir.

Türkiye'den yurtdışına göçün çok boyutlu bir olgu olduğunu belirten Mustafa Mutluer, Batı Avrupa'ya olan işgücü göçünün temel nedeninin Türkiye'nin ekonomik koşullarıyla ilişkili olduğunu ifade eder. Türkiye'de; istihdam sorunları, gelir yetersizliği ve gelir dağılımındaki bozukluklar, kırsal kesimin içinde bulunduğu durum, tarımdaki mülk topraklarının eşitsiz dağılımı gibi sorunlar dolayısıyla Batı Avrupa'ya işgücü göçünün olduğunu belirtir (Mutluer, 2003). Yurtdışına gönderilecek işçilerin, iş tecrübesi kazandıktan sonra Türkiye'ye dönüp biriktirdiği döviz ile hem ülke sanayisine hem de ekonomisine katkıda bulunmaları, yatırım yapmaları amaçlanır; böylece yeni iş alanların açılmasıyla işsizlik sorunu çözülecek, dış ticaret açığı kapanacaktır. İşçilerin mesleki beceriler kazandıktan sonra Türkiye'ye döneceklerini ve ülke ekonomisine katkıda bulunacakları düşünülse de onların çoğu geri dönmez. Bu durumun bir nedeni Alman işverenlerin, birkaç yıl çalıştırdıkları ve memnun oldukları Türk işçilerinin yerine getirilecek işçilerin işi öğrenmelerinden doğacak zarardan çekinmeleri ile ilgili iken diğer bir nedeni Türkiye'de devam eden ekonomik ve siyasî istikrarsızlıktan dolayı gidenlerin Türkiye'ye geri dönmek istememelerinden kaynaklanmaktadır.

Batı Avrupa ülkeleri de ekonomik gelişmelerini hızlandırmak, ucuz bir iş gücü elde ederek kendi yerli işgücünün ücret artış taleplerini azaltmak, yabancı işçilerin biriktirdiklerini bulundukları ülkelerde tüketmeleri ile sanayilerinin daha fazla üretim yapmasını sağlamak, yalnızca sağlıklı işçilerin işe alınması dolayısıyla sağlık harcamalarından tasarruf etmeyi hedeflerler (Mutluer, 2003:42-52). Almanya'nın; dışarıdan getirdiği işgücü ile kısa sürede ekonomisini düzeltmesi, ücret artışı talebinde bulunan Alman işçilere karşı yabancı işçileri bir koz olarak kullanması, çoğu zaman kaçak işçi çalıştırarak onların sağlık ve sigorta ödemelerinden tasarruf etmesi, yabancı işçilerin kazandıklarını Almanya'da harcaması ya da buradan aldıkları eşyaları memleketlerine götürmeleri gibi durumlar işgücü göçü alan ülkelerin ekonomilerine dair beklentilerin Almanya için gerçekleştiğini göstermektedir.

Türkiye'den Avrupa'ya olan göçü ele alan çalışmalar daha çok Almanya'ya olan göç üzerinedir. Bu durum, Avrupa'ya olan göç ile aslında Almanya'ya olan göçün kastedildiği ve başlangıç noktasının Almanya'ya olan göçler olduğu anlamına gelir. Avrupa Birliği ülkelerinde toplam 5 milyon 200 binden fazla Türkiye kökenli göçmen yaşamaktadır. Bunlar içerisinde, göç ettikleri ülkelerden vatandaşlık hakkı alanlar da yer alır. Avrupa'daki Türk vatandaşlarının sayısının en çok olduğu ülkeler sırasıyla; Almanya, Fransa, Hollanda ve Avusturya'dır. Almanya'da 'göçmen kökenli' 15 milyondan fazla insan yaşamaktadır. Bu durum, göçmenlerin Almanya'nın nüfusunun %20'sini oluşturduğu anlamına gelir (Keskin, 2011:30). 2007 yılı verilerine göre Almanya'da yaklaşık 2.710.000 Türkiye kökenli göçmen yaşamaktadır. Bunların 1.760.000'inin Türk vatandaşı, 950.000'i de Alman vatandaşıdır (Aktaran Şahin, 2010:153). Türkler sırasıyla; Kuzey Ren-Vestfalya, Baden Württemberg, Bavyera ve Hessen eyaletlerinde yoğunluklu olarak yerleşmişlerdir. Avrupa'daki Türk nüfusunun yoğunluğuna paralel olarak Türkiye kökenli göçmenlerin kurduğu en fazla dernek Almanya'dadır. Burada Türk kökenli göçmenlere ait yaklaşık 5.300 dernek vardır (Mutluer, 2003:61) (Göker, 2015:74).

Türkler; gıda, sebze-meyve ve lokantacılık gibi alanlarda etnik işletmelerini kurar (Karaçay, 2015:402-411). 1997 yılında Almanya'da bulunan 47,000 Türk işletmesinin; %37,8'i perakende ticaret, %24,7'si gıda, %16,4'ü hizmet, %11,5'i ise toptan ticaret sektöründe faaliyet göstermiştir (Mutluer, 2003:61).

Türkiye'den Avrupa'ya olan göç değişik dönemlere ayrılıp incelense de "*bu dönemler birbirileriyle iç içe geçmiş birçok özdeşliği barındırdığı''* için bu göçü tarihsel olarak kesin sınırlara ve dönemlere ayırmak mümkün değildir (Göker, 2015:63). Yusuf Adıgüzel, Türkiye'den Almanya'ya olan göçün; uluslararası, kalıcı, kitlesel, gönüllü ve yasal bir göç olduğunu belirtir (Adıgüzel, 2011:28). Türkiye'den Almanya'ya göç üzerine çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalar olsa da bunlar genel olarak Nermin Abadan-Unat'ın *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* adlı eserine dayanır; bu yüzden bizler de Almanya'ya olan göçü ele alırken çoğunlukla bu kaynaktan faydalandık.

Nermin Abadan-Unat, 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren Avrupa'ya yönelen Türk dış göç hareketini beş aşamada değerlendirir. Bunlar;

"(...)1. 1950'li yıllar: Bireysel girişimler ve özel aracılar

2. 1960'lı yıllar: İkili anlaşmalara dayanılarak devlet eliyle düzenlenen "Artan İşgücü İhracı''

3. 1970'li yıllar: Ekonomik kriz,yabancı işçi alımının durdurulması, "Turist'' göçmenlere yasal statü kazandırılması, ailelerin birleşmesi, çocuk paraları

4. 1980'li yıllar: Çocukların eğitim sorunları, getto yaşamı, dernekleşme hareketleri, sığınma isteklerinin artması, vize zorunluluğu, dönüşü özendiren yasalar

5. 1990'lı yıllar: Yabancılar yasası, yabancıların kimlik kazanması, artan yabancı düşmanlığı, etnik işletmelerin yaygınlaşması, etnik ve dinsel derneklerin yaygınlık kazanması, siyasal hakların istenmesi…" (Abadan-Unat, 2002:38).

Yusuf Adıgüzel de Türkiye'den Avrupa ülkelerine olan göçleri beş dönem içerisinde inceler:

"(...)1960'larda başlayan işgücü göçü, 1970'lerde aile birleşmeleriyle sosyal göçe, 1980'lerde 12 Eylül darbesi sonrası siyasal göçe, 1990'larda ise terör nedeniyle etnik göçe dönüşmüştür. 2000'li yılların ortalarından itibaren Türkiye'deki demokratik ve ekonomik gelişmeler sonucunda sınırlı da olsa tersine göç süreci başlamıştır….'' (Adıgüzel, 2016:64)

1900 ile 1950 arası, I. ve II. Dünya Savaşlarının da etkisiyle kitlesel zorunlu göçler ve azınlıkların Türkiye'den göç ettikleri bir dönemdir. Bu dönemde yurtdışına göç edenler çoğunlukla gayrimüslimlerdir. Ekonomik olmaktan ziyade bu göçler siyasi ve kültürel nedenlerden kaynaklanmaktadır. 1942-1943 Varlık Vergisi, 6-7 Eylül Olayları, 1964'te Kıbrıs'taki çatışmalar gibi gelişmeler başta Rumlar olmak üzere Türkiye'deki gayrimüslim nüfusu önemli oranda azaltmıştır. İsrail'in kurulması sonrasında 1948 ve 1952 yılları arasında Türkiye'den İsrail'e yaklaşık 35 bin Musevi göç etmiştir (Adıgüzel, 2016:65).

1950'li yıllarda özel şahıslar, bazı meslek grupları ve dernekler vasıtasıyla çağrılan işçiler mesleki bilgilerini arttırmak amacıyla Almanya'ya gitmişlerdir. 1957'de Türkiye'deki Sanat Okulları Mezunları Derneği vasıtasıyla on kişilik bir stajyer kafilesi Almanya'ya gönderilmiştir. Bunu, staj yapmak ve mesleki bilgilerini geliştirmek üzere giden yüz elli kişilik sanat enstitüsü mezunu kafilesi takip eder. 1959'da Hamburg'daki Esnaf Odası'nın katkıları ile kurulan Türk-Alman Ekonomik

İlişkiler Araştırma Enstitüsü vasıtasıyla kaynak ve elektrik işlerinde çalışmak üzere Türkiye'den Almanya'ya götürülür (Abadan-Unat, 2002:39-41).

1960'lı yıllar Türkiye ile Almanya arasında 1961'de imzalanan işgücü antlaşması ile Almanya'ya göçün resmi olarak devlet eliyle yapıldığı bir dönemi kapsar. Almanya'ya gidenlerin sayısının kısa sürede artmasında 1961 Anayasası'nın yurttaşlara seyahat özgürlüğü getiren 18.maddesi etkili olmuştur. Bu tarihten önce vatandaşların Türkiye'den serbestçe çıkıp başka yerlere gidip geri gelmeleri mümkün değildi.

1962-1967 yıllarında Almanya ile imzalanan ikili işgücü anlaşması çerçevesinde Almanya'ya Türk işçiler yollanır. Böylece; işgücü ihracı ile artan nüfus artışının frenleneceği, işsizliğin azalacağı, işçilerin göndereceği dövizler ile Türkiye'nin gelişme politikası destekleneceği, Almanya'dan dönenler Türkiye'nin endüstrileşmesi için ihtiyaç duyulan eğitimli ve kalifiye işçi açığının kapatılması hedeflenmiştir. Türkiye ile Almanya arasında imzalanan ikili işgücü antlaşması "rotation'' (dönüşümlülük) ilkesine dayanır; bu yüzden gelenlere "Gastarbeiter'' (Konuk İşçi) denir.

Türk işçiler, aralarındaki dayanışmayı arttırmak amacıyla Türk-Danış örgütünü kurarlar. 1966 ile 1967 arasında Alman otomobil sektöründeki ekonomik kriz dolayısıyla yaklaşık 70.000 Türk işçinin işine son verilir; ama işten çıkarılanlar; Hollanda, Belçika ve Danimarka gibi ülkelere gider, kriz bittikten sonra da tekrar Almanya'ya dönüp önceden çalıştıkları yerde çalışmaya devam ederler. Bu dönemde, Türkiye kökenli işçiler sendikalaşma faaliyetlerine başlar (Abadan-Unat, 2002:43-45). Türk işçilerinin sendikaların işlevine dair bilgi sahibi olmamaları onları bu tür işlerden uzak tutmuştur. Yaşanan krizlerde ilk önce Türkler ve diğer yabancı işçiler işten atılır. Sendikalı Alman işçilerin bu durumdan etkilenmediklerini gören Türk işçiler daha yoğun bir şekilde sendikalara üye olmaya başlarlar.

1970'li yıllarda Avrupa ülkelerine gelen yabancı işçilerin misafir olmadığı ve kalıcı oldukları anlaşılınca çeşitli Avrupa ülkeleri işçilerin geldiği ülkeler ile sosyal güvenlik anlaşmaları imzalar. Bu anlaşmalarda işçilerin; sağlık, iş kazaları, sakatlık ve ölüm gibi durumlarının sosyal sigorta kapsamına alınması, doğum ve çocuk yardımı yapılması taahhüt edilmiş ve işçilerin işsizlik ve emeklilik hakları

tanınmıştır. 1973'te petrol fiyatlarının artmasıyla ortaya çıkan petrol krizi dolayısıyla Avrupa ülkeleri yabancı işçi alımını durdurur. Göçmenler buna rağmen turist olarak Avrupa'ya gelip resmi izin olmadan çeşitli işlerde çalışırlar. Türk işçiler Türkiye'de olan ailelerini yanlarına alırlar. Aile birleşmeleri sonucunda Almanya'daki Türk nüfusu gittikçe artar ve Almanya'ya olan göç kalıcı bir hal alır (Abadan-Unat, 2002:46-51).

1980'li yıllarda, sayıları gittikçe artan Türk çocuklarının Alman eğitim sisteminde yaşadıkları sorunlar, Türkiye kökenli işçilerin yoğun dernekleşme faaliyetlerini sürdürmeleri, 12 Eylül Askeri Darbesi'nden önce ve sonrasında ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık ve çalışma izni almayanların siyasal mülteci olarak Almanya'ya gelme çabaları, Almanya'daki siyasal partilerin göçmenlere yönelik politikaları dolayısıyla yaşanan sorunlar ve yabancıların ülkelerine dönüşü özendirmek için çıkarılan yasalardan bahsedilebilir.

1980'den sonra Almanya'ya olan iltica başvuruları çok fazla artınca Alman devleti bu şekilde gelenleri özel kamplara yerleştirir. Almanya 1980'den itibaren Türkiye'ye karşı vize uygulamasına geçer. Çalışma ve sosyal güvenlik haklarından mahrum bırakıldıkları için iltica yoluyla Almanya'ya gelmek isteyenlerin sayısı azalır. G. Göker, bu yıllarda Türkiye'den Avrupa'ya olan sığınmacı göçü ve iltica talepleri sonrasında Türkiye kökenli göçmenlerin giderek heterojen bir yapı oluşturduğunu belirtir (Göker, 2015:72). Bu durum başlangıçta ekonomik nedenlerden kaynaklanan göçün 1980 sonrasında ise siyasî nedenlerden dolayı Almanya'ya iltica etmek isteyen kişilerin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

1990'lı yıllarda yürürlüğe giren Yabancılar Yasası ile Türkiye kökenli göçmenlerin hayatlarının zorlaşması, gittikçe artan yabancı düşmanlığı dolayısıyla göçmenlere yönelik şiddet eylemlerinin artması, Alman siyasetinde yabancı karşıtlığı belirleyici olur (Abadan-Unat, 2002:59-69). Bu dönemde Möln, Solingen, Rostock, Lübeck gibi şehirlerde Türklerin ev ve işyerlerini kundaklanması nedeniyle ölenler olur. Bu nedenle buradaki göçmenler Türkiye'ye geri dönmenin planlarını yapmaya başlar. Bu yıllarda Türkiye kökenli göçmenler; ideolojik, etnik, dini ve mezhepsel olarak ayrışıp örgütlenirler. Bu nedenle bu örgütler Türk iç siyasetine göre kimi zaman karşı karşıya gelirler.

1960'lı ve 1970'li yıllarda Avrupa'ya gelen Türkiye kökenli göçmenlerin burada doğan çocukları 1990'lı yıllarda evlenme yaşına gelince aileleri onları çoğunlukla Türkiye'den buldukları 'ithal gelin' ve 'ithal damatlarla' evlendirir. Bu durum da göçün devamlılığını sağlamıştır (Göker, 2015:71). Türk ailelerin, çocuklarını Türkiye'den birileriyle evlendirmek istemeleri Alman toplumunu tamamen benimsemediklerini ve kendi kültürlerinden birilerini tercih ettiklerini göstermektedir. Sonraki kuşak ise bu konuda ebeveynlerinden farklı düşünmüştür.

2000'lerde ise göçmen ve sığınmacı karşıtlığı ve yabancı düşmanlığının artmaya devam ettiği görülür. 1991'de çıkarılan Göç Yasası'nda 1 Ocak 2000'den sonra doğan Türk çocuklarının 23 yaşına kadar Alman vatandaşlığı hakkına sahip olabileceği ama bu yaştan sonra Almanya ya da Türkiye vatandaşlığı arasında bir tercih yapmaları gerektiği belirtilir. Tükiye kökenli vatandaşlara çifte vatandaşlık hakkı verilmemesi ve Almanya ile Türkiye'den birinin vatandaşlığını seçmeye zorlanmaları bu yasanın göçmen karşıtı olduğunu göstermektedir. Bu durum sadece Almanya ile sınırlı değildir. Diğer Avrupa devletleri de ülkelerine olan göçü sınırlandırmak ve sonlandırmak için uğraşırlar. Bu önlemlere rağmen bu dönemde göç; kaçak, düzensiz, gizli, kayıt dışı ve yasadışı şekillerde devam eder (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:2-4).

Türkiye'den Almanya'ya olan işgücü göçü 1961'de başladığında göçün geleceğine dair ayrıntılı bir planlama yapılmadığından aradan yarım asırdan fazla bir zaman geçmesine rağmen göçün etkileri hâlâ devam etmektedir. Göçmenlerin yalnızca işgücü olarak düşünülmesi, onların; dil, din, ırk ve kültürel farklılıklarının gözardı edilmesinden kaynaklı sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Diğer göçmen gruplarının çoğu Almanlarla aynı dine inandıkları için onların Almanya'ya uyum süreçleri daha kolay olmuştur. Günümüzde, diğer Avrupa ülkelerinde yaşayanlar ve Almanya'daki Türkiye kökenli yurttaşların sayısı milyonları bulmuştur. Bu durum aslında fiilen olmasa da Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dâhil olduğunu göstermektedir. Gidenlerin çoğu artık yaşadıkları ülkelerde yatırımlarını yapmaktadırlar. Almanya'ya ilk gidenlerin çocukları ve torunları için Türkiye ebeveynlerinin ülkesidir. Bu nedenle onlar kendilerini daha çok Almanya'ya ait hissederler. Bununla birlikte çoğu Alman için onlar hâlâ göçmendirler.

İKİNCİ BÖLÜM
GÖÇMEN EDEBİYATI

2.1. GÖÇMEN EDEBİYATI KAVRAMI

Göçmen yazarların eserlerinden oluşan Göçmen Edebiyatı'nda göçün nedenleri, göç süreci ve göçün sonuçlarından bahsedilir. Yazarların göç etme nedenleri, göç süreci ve onların yaşadıkları sorunlar çoğunlukla benzer olsa da bunlar aynı değildir. Bu durum göç edilen ülkelerin farklı sistemlere sahip olmalarıyla da ilgilidir. Bu nedenle tek bir Göçmen Edebiyatı'ndan bahsedilemez. Edebiyat araştırmalarında da 1980'lerden sonra gittikçe önem kazanan Göçmen Edebiyatı'nın odak noktası her ne kadar göçmen yazarların göç tecrübesi olsa da son dönemlerde 20. yüzyılın kitlesel göç hareketleri de bu çalışmalara dâhil edilmiştir. Bu durum Göçmen Edebiyatı'nın çalışma alanını olabildiğince genişletmiştir. Bu nedenle bu edebiyatın inceleme alanları arasında; Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya ve Avusturalya'ya olan göç, etnik temizlik nedeniyle Hindistan ve Pakistan'da yaşanan kitlesel göçler, işgücü göçü nedeniyle Almanya'ya ve Hollanda'ya olan; Türk, İtalyan ve Yunan göçleri, Nazi döneminde muhaliflerin Almanya'dan sürgün edilmeleri ve eski sömürgelerden Avrupa'ya olan göçler dâhil edilmiştir. Eski İngiliz sömürgelerinden Karayipli, Asyalı ve Afrika kökenli yazarların Avrupa'ya olan göçleri sonucunda "Black British Literature'' (Siyah İngiliz Edebiyatı), "British-Asian Literature'' (İngiliz Asya Edebiyatı) ve Kuzey Afrika'daki eski Fransız sömürgelerinden Avrupa'ya göç eden yazarların oluşturduğu "French Beur Literature'' (Magrip Fransız Edebiyatı) gibi göçmen edebiyatlar ortaya çıkar. Sömürgecilik nedeniyle kolonilerin içinde ya da imparatorluk merkezlerinde göçler yaşanır. Bu nedenle Göçmen Edebiyatı ve Postkolonyal Edebiyat arasında bir yakınlaşmadan bahsedilebilir. Bununla birlikte tüm göçler sömürgecilik nedeniyle ortaya çıkmadığından Postkolonyal Edebiyat bütünüyle göç konusuyla ilişkilendirilemez. Postkolonyal teorinin sömürgeler dışındaki göç ile ne kadar

ilgilendiği güncel tartışma konularından biridir (“Migrant Literature’’, 31.04.2018). Almanya’daki Tük Edebiyatı’nı bu çerçevede değerlendirdiğimizde Türkiye’nin herhangi bir emperyal gücün sömürgesi olmadığını, Almanya’daki Türk yazarların da bu nedenle Almanya’ya göç etmediğini belirtmek gerekir. Bize göre Postkolonyal Edebiyat ile Göçmen Edebiyatı arasındaki benzerlik her iki edebiyatı oluşturan yazarların yerlerinden olmuş olmalarıyla ilgilidir. Sömürgeleştirilen topraklarda “yerinden edilme’’ daha acı bir tarihe dayanır. Bununla birlikte her iki gruptaki yazarlar da kendi ana vatanlarından uzaktadırlar. Bu uzaklık göçmen yazarlarda çoğunlukla coğrafî iken postkolonyal yazarlarda ise zihinsel bir uzaklıktan; hatta kopuştan bahsedilebilir.

Göçmen Edebiyatı’nda genellikle göçmenlerin kendi ülkelerine dair hatıraları, göç ettikleri ülkede maruz kaldıkları ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, yerinden edilme ve köklerinden koparılma durumlarına bağlı olarak ortaya çıkan kimlik arayışı gibi konular anlatılır. Bu edebiyatta ilk eser veren yazarlar kendi dillerinde yazarken onlardan sonraki nesiller ise göç ettikleri ülkenin dili ile yazarlar. Bu durum her iki dönemdeki eserlerin içeriklerine de yansır, ele alınan konular farklılaşır.

Cemal Sakallı, “göçerin’’ ve göç edilen ülkenin coğrafi-kültürel kimliği ile birlikte kavramsallaştırıldığını, örneğin Avrupa’da yaşayan ve ikinci dilde eser veren göçmenlerin oluşturduğu edebiyatların; Magrip-Fransız Edebiyatı, Hint-İngiliz Edebiyatı, Türk-Alman Edebiyatı şeklinde adlandırıldığını belirtir (Sakallı, 2018:14). Sakallı’nın belirttiği ülkeler dışında Çarlık Rusya’sının yıkılmasından sonra muhalif birçok yazarın Türkiye, Fransa, Batı Almanya ve Çin’e kaçıp buralarda “Rus Göçmen Edebiyatı’’nı oluşturmaları ve Lübnan, Suriye, Filistin, Ürdün’den Kuzey ve Güney Amerika’ya göç eden yazarların oluşturduğu “Mehcer Edebiyatı’’ da dünyadaki göçmen edebiyatları arasında gösterilebilir.

Sevinç Üçgül, Rus Göçmen Edebiyatı’nı Rusya’nın 20. yüzyıldaki göç süreçlerine göre 3 gruba ayırır. Bunlardan birincisi 1917 Ekim Devrimi sonrasında Bolşeviklerin yönetime el koyması ile muhalif yazarların Rusya’yı terk etmesini kapsar. Bu dönem 1939’a kadar devam eder. İkinci göç dalgası II. Dünya Savaşı boyunca ve sonrasında (1939-1950) devam eden göçlerdir. Üçüncü göç dalgası ise

1960 ile 1985 yılları arasında SSCB rejiminden memnun olmayan aydınların ve Yahudilerin göç etmesini kapsar. İnsanlar başta Almanya ve Fransa olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine; Doğu'da ise Mançurya ve Çin'e göç etmişlerdir. İlk dönemde göç eden yazarlar arasında; İ. Bunin, İ. Kuprin, V. Nabokov, G. Gazdanov, M. Ageyev gibi isimler vardır. Bu dönemdeki yazarların eserlerinde; geride kalan ülkelerine duydukları özlem, çocukluk ve gençlik anıları ve siyasî eleştirler vardır. İkinci grupta; B. Nortsissov, N. Narokov, S. Maksimov, V. Sinkeviç gibi şair ve yazarlar yer alır. Bu dönemdeki yazarlar Stalin döneminde yetiştikleri için sürekli bir baskı altında büyümüşlerdir. Sovyet rejimi propagandası yazarların sanatsal yönden kendilerini geliştirmelerini engellemiştir. Üçüncü dönemde; İ. A. Brodksi, A. İ. Soljenitsın, V. Neksarov, A. Galiç gibi şair ve yazarlar vardır. Onlar gittikleri Amerika, Fransa ve Almanya'da bu ülkelerin kültürlerini benimsemiş, kimileri de bu dillerde eserler vermişlerdir (Üçgül, 2006:58). Rus Göçmen Edebiyatı'nın ilk dönem yazarları Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nda olduğu gibi daha çok kendi ülkeleriyle olan bağlarını korumaya çalışmış, kendi dilleriyle eserler vermişlerdir. Memleketlerine duydukları özlem, çocukluk ve gençlik anıları her iki edebiyatın ortak konularındandır. Rus yazarları da tıpkı Türk yazarlar gibi gittikleri ülkelerde sanatsal ve edebî faaliyetlerini sürdürmüşler, gazete ve dergiler çıkarmışlar, yayınevleri kurmuşlardır. Her ikisinde de ikinci ve sonraki kuşak yazarlar göç ettikleri ülkenin dili ile eserlerini kaleme almışlardır.

Çoğunluğu Hıristiyan Arap yazarlardan oluşan *Edebu'l Mehcer*'de ya da Göçmen Edebiyatı'nda en çok tanınan yazarlar; Cibrân Halîl Cibrân, Mîhâîl Nu'ayme, Emîn er-Reyhânî, Reşîd Selîm el-Hûrî ve Fevzî Ma'lûf'tur. Bu yazarlar eserlerini ana dilleri olan Arapça dışında; Kuzey Amerika'da İngilizce, Latin Amerika'da İspanyolca ve Brezilya'da ise Portekizce kaleme almışlardır. Bu nedenle onlar milyonlarca kişiye ulaşma fırsatını yakalamışlardır. Hüseyin Yazıcı'ya göre *Edebu'l Mehcer*'in amacı özgür ve mutlu insanı yaratmaktır. Yazıcı; şekil ve konu bakımından Modern Arap edebiyatına esin kaynağı olan bu edebiyatın Arap edebiyatına yeni bir ruh verdiğini, Avrupa ve Amerika'da etkiler bıraktığını, Doğu'nun mesajını Batı'ya taşıdığını belirtir. Diğer Göçmen Edebiyatlarda olduğu gibi *Edebu'l Mehcer*'de de en önemli ortak tema özlemdir (Yazıcı, 2002:457). Bu edebiyatın en önemli temsilcilerinden biri olan H. Cibrân da muhalif kimliği ile öne

çıkar. Cibrân; din adamlarına, toplumdaki zengin ve nüfuzlu kişilere yönelik eleştiriler yapmış; kimi âdet ve geleneklerin, evlilik kurumunun Doğu'nun geri kalmasına neden olduğunu iddia edip bunlara karşı çıkmıştır. *Edebu'l Mehcer*'deki yazarlar arasında din adamlarına karşı görüşlerini ilk defa açıkça Cibrân dile getirmiştir.

Göç ile ilgili olan bir diğer kavram da sürgündür. Göçte de sürgünde de kişiler, yaşadıkları yerden ayrılırlar. Bu nedenle Peter İsaac Rose, göç etme kararı arkasındaki zorlayıcı politik ve ekonomik nedenlerin sürgün ve göçmen arasında net bir çizgi çizmeyi zorlaştırdığını belirtir (Aktaran Karabulut, 2018:52). Bununla birlikte "Sürgün'' ve "Göçmen'' birbirinden farklı kavramlardır. Sürgün; *"Ceza olarak belli bir yerin dışında veya belli bir yerde oturtulan kimse, menfi…Bu biçimde sürülme işi ve bu işin sonucu, nefiy''* (TDK Türkçe Sözlük, 2005:1831) olarak tanımlanır. Sürgünlükte siyasi düşüncelerinden dolayı cezalandırılma durumu vardır; bu yüzden söz konusu kişi cezalandırılmamak için yaşadığı yerden, memleketinden kaçar. Sürgün; ülkesine dönerse kesinlikle cezalandırılacağını bilir. Göçmen ise istediği zaman ülkesine dönebilir. Ülkesine dönen göçmenin cezalandırılmasından ziyade ekonomik olarak daha zor şartlarda yaşamak zorunda kalma durumundan bahsedilebilir. Göçmen ve sürgün yazarlar dışarıda olmaktan kaynaklanan benzer süreçleri yaşasalar da bu durum bu iki edebiyatın aynı olduğu anlamına gelmez. Feridun Andaç'ın sürgün ve gurbet kavramlarını açıklarken dikkat çektiği hususlar sürgün edilen ve göç eden yazarların oluşturdukları edebiyatın ayırt edilmesi ve daha iyi anlaşılmasına katkı sunar:

"(…)Sürgün, siyasi literatürümüzde tek boyutlu biçimde yer etmiş. Cezalandırmak, göndermek…Gurbet ise doğulup büyünülen yerin dışındaki bir kent, bir ülke. Bunun toplum yaşamımızda yer edişinin siyasi bir yanı yok. Daha çok ekonomik ve toplumsal nedenlerle gidilen, göçülen yer. Öteden beri, aydınımız, gönüllü veya zorunlu gittiği yeri gurbet bellemiş, sıla özlemiyle "dâüssıla'' düşlerini yazmış ya da "gurbet''i hikâye etmiş…Gurbet, gönüllü gidilen, dönüp dönmeme kendisine bağlı olunan, belki de orada yerleşilen. Ama sürgünlük farklı. Yazarın sürgündeki kimliğine, yaratıcı dünyasına bakacak olursak; sürgünlükle gelişen, zenginleşen bir boyutu yakaladığı bile söylenebilir…" (Andaç, 1996:379)

Sürgün ya da göçmen yazarlar, kimi zaman gurbette olmayı bir avantaja dönüştürürler. Bu konuda Edward Said kişilerin gerçek bir sürgün ya da göçmen olmasalar da kendilerini öyleymiş gibi düşünmelerinin ve tüm engellere rağmen merkezi otoritelerden uzaklaşıp hayâl kurup sorgulama yapmalarının mümkün olduğunu belirtir (Said, 1994:66). E. Said, bireyin özgürlük alanını kısıtlayan otoritelere karşıdır. Bu karşıtlığı entelektüel bağımsızlığın bir gereği olarak görür. Onun; sürgünlerin, göçmenlerin, mültecilerin üretkenliği ve onların Batı kültürüne katkıları ile ilgili düşünceleri de bu çerçevededir. Yaşadığımız çağın; yerinden edilmişlerin, mültecilerin ve kitlesel bir göç çağı olduğunu belirten Said, Modern Batı kültürünün çoğunlukla göçmenlerin, sürgünlerin ve mültecilerin ürünü olduğunu ifade eder. Faşizm, komünizm ve baskıdan kaçan mülteciler sayesinde Amerikan'ın; entelektüel, akademik ve estetik düşüncesinin bugünkü seviyeye ulaştığını belirtir. Günümüzde de göçmenler başta bilişim ve girişimcilik olmak üzere Amerika'da birçok alanda öncüdürler. Said, mülteci ve sürgün arasındaki farkı ve bu konunun edebiyatla olan ilişkisini şöyle açıklar:

"(...)'Mülteci' sözcüğü acilen uluslararası yardıma ihtiyaç duyan çok sayıda masum ve sersemleşmiş durumda insanı kasteden siyasi bir sözcük hâline gelmiştir; halbuki 'sürgün' sözcüğü, bence bir yalnızlık ve tinsellik çeşnisi taşır. Başka ülkeye yerleşenler genellikle kişisel ya da toplumsal nedenlerle yabancı bir ülkede gönüllü olarak yaşarlar. Hemingway'le Fitzgerald'ı Fransa'da yaşamaya kimse zorlamamıştı. Bu insanlar sürgünün yalnızlığını ve yabancılık hissini paylaşabilirler, ama onun katı yasaklarından mustarip değildirler. .." (Said, 2006:36)

Göçmen ya da Sürgün Edebiyatı ile ilişkili olan bir diğer dönem Hitler dönemindeki baskılar nedeniyle 1933 ile 1945 yılları arasında değişik mesleklerde ve alanlarda birçok Alman bilim adamının, dil ve edebiyat bilimcinin ve sanat adamının Türkiye'ye sığınmasıdır. İstanbul'a göç eden yazarlar arasında; Romanistik Leo Spitzer ve edebiyat eleştirmeni Erich Auerbach gibi kişiler de vardır. Leo Spitzer, İstanbul Üniversitesi'nin Romanistik kürsüsünün kurulmasında ve bu alanda edebiyatçıların yetişmesinde öncülük yapmıştır. Onun Amerika'ya gitmesiyle de Roman Dilleri Bölümü'nde Erich Auerbach öğretim elemanı yetiştirme görevini sürdürür (Gülmez, 2016:38). Auerbach, biçimbilimsel ve dilbilimsel eleştiri

alanlarındaki en önemli eserlerden biri olan *Mimesis* adlı eserini İstanbul'da iken yazar. Bu durum Türkiye'nin de bir zamanlar ülkelerinden kaçan sürgün edebiyatçılara mekân olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Jeanne E. Glesener, modern Göçmen Edebiyatı'nı "Yeni Dünya Edebiyatı'' olarak yorumlayan araştırmacıların sayısının gittikçe artığına dikkat çeker. Glesener; Homi K. Bhabha, Mads R. Thomsen, Pascale Casanova, Franco Moretti ve David Damrosch'un Dünya Edebiyatı ile ilgili görüşlerinden hareketle konuyu açıklamaya çalışır. Homi K. Bhabha, Dünya Edebiyatı üzerinde yapılan incelemelerde kültürlerin birbirilerinden farklı olan yönlerinin; göçmenlerin, sömürgeleştirilenlerin ya da politik mültecilerin ulusötesi tarihlerine bakılarak öğrenilebileceğini belirtir. Burada ifade edilen "ulusötesi tarih'' kavramı ile ulusal sınırlar boyunca milletlerin, fikirlerin, teknolojilerin ve kurumların hareketi kastedilir. Homi K. Bhabha, bu hareketliliğin içerisinde Dünya Edebiyatı'nın da olduğunu belirtir. Göçmen yazarların kozmopolit kültür ile olan ilişkisini inceleyen Mads Rosendahl Thomsen de göçmen ve kozmopolit yazarların uluslararası kültürel değişimin merkezinde yer aldıklarına dikkat çeker. Thomsen, Göçmen Edebiyatı eserlerinin; yer, millet ve kimlik unsurlarının her zamankinden daha karmaşık bir dünyanın ürünü olduğunu belirtir. İşte bu nedenle Göçmen Edebiyatı'nda Dünya Edebiyatı çalışmaları için yeteri kadar malzeme olduğu iddia edilir (Aktaran Glesener, 2016). Bize göre de çok dilli ve kültürlü özellikleri sayesinde göçmen yazarlar, Dünya Edebiyatı'ndaki gelişmeleri yakından takip etme fırsatını elde ederler. Onlar, kendi kültürel özelliklerini evrensel kültürün bir parçası olarak eserlerinde işledikleri oranda Dünya Edebiyatı'na katkıda bulunabilirler. İ. A. Brodksi ve A. İ. Soljenitsın başta olmak üzere göçmen yazarların Nobel edebiyat ödülünü alması buna örnek olarak gösterilebilir.

2.2. ALMANYA'DAKİ TÜRK GÖÇMEN EDEBİYATI

Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'ndan bahsetmeden 1960'tan önce Türk Edebiyatı'nda Almanya'ya dair yazılanlar, Türkçeden Almancaya yapılan tercümeler ve Almanya'daki Türk varlığı konuları hakkında kısaca bilgi vermenin doğru olacağı kanaatindeyiz. II. Viyana Kuşatması (1683) sırasında Almanlara esir düşen Osmanlılar sonradan burada vefat ettiklerinde Almanya'da gömülürler.

Hannover ve Brake adlı yerleşim yerlerinde bulunan mezar taşları bunu kanıtlamaktadır. Osmanlı'nın Prusya'daki (Almanya) elçisi olan Giritli Ali Aziz Efendi de Berlin'de vefat edince buraya gömülür. A. Aziz Efendi Türk edebiyatında *Muhayyelât-ı Aziz Efendi* (1852) adlı eseriyle tanınır. A. Aziz Efendi'nin Prusya'nın eski İstanbul elçilerinden olan F. von Diez ile olan mektuplaşmaları Türk düşünce tarihi açısından önemlidir.

Almanya'da 1871'de *Battalname* yayınlanır. 1887'de Leopold Pekotsch, Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre* (1887) eserini Almanca'ya çevirir. Bunlar dışında I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında; M. Emin Yurdakul, Ahmet Hâşim, Mehmet Âkif, Tevfik Fikret şiirleri, Ömer Seyfettin hikâyeleri, Nasreddin Hoca fıkraları, Türk masalları, E. Çelebi'nin *Seyahatname*'sinden bölümler, Karagöz ve Hacivat oyununun metinleri Almanca'ya tercüme edilir. H. Edip Adıvar'ın 1916'da *Yeni Turan* ve 1924'te *Ateşten Gömlek* eserleri, 1959'da M. Emin Yurdakul'un şiirleri de Almanca'ya çevrilir. M. Âkif Ersoy'un Berlin'de kaldığı kısa sürede buradaki hayatı anlattığı şiirleri, 1928 ile 1930 yıllarında Almanya'da yaşayan Sabahattin Ali'nin burayı anlatan *Kürk Mantolu Madonna* adlı romanı, 1932'de tedavi olmak için Frankfurt'a giden Ahmet Haşim'in *Frankfurt Seyahatnâmesi* adlı eseri ve Münip Engin Noyan'ın Almanya ve Türkiye'yi anlatan *Oma* adlı eseri de bunlara eklenebilir (Beck ve Akkaya, 2011:20-22).

Türkiye ile Almanya arasında 1961'de imzalanan işgücü antlaşmasından sonra buraya giden Türkler yıllar içerisinde burada; sanat, edebiyat, sinema, spor, siyaset, yayıncılık gibi birçok alanda önemli başarılara imza atarlar. Televizyonculuk ve sinema alanlarında; Fatih Akın, Adnan Maral, Birol Ünel, Bora Dağtekin, Erdoğan Atalay, Sibel Kekilli, siyaset alanında; Aydan Özoğuz, Aygül Özkan, Cem Özdemir, Ekin Deligöz, Hakkı Keskin, Serkan Tören, sporda; Hamit Altıntop, Mesut Özil, Nuri Şahin, Mithat Demirel, bilimsel çalışmalarda; Metin Tolan, Necla Kelek gibi Türkiye kökenli kişiler Almanya'da tanınmışlardır.

Türkiye ile Almanya arasında imzalanan iş gücü anlaşmasından günümüze kadar olan 57 yılda Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sayısı milyonları bulmuştur. Bu durum, yakın tarihte yurtdışına olan göçler sonucu Türkiye kökenli göçmenlerin en fazla yaşadıkları ülkenin Almanya olduğu anlamına

gelmektedir. Almanya'da gittikçe artan Türk nüfusuna paralel olarak burada ortaya çıkan bir Türk edebiyatı varlığı sözkonusudur. Bu edebiyatı oluşturan yazarlar; ekonomik, siyasi, eğitim, ailevi nedenlerle Almanya'ya göç etmişlerdir. Almanya'daki Türk edebiyatını oluşturan yazarların gruplandırılmasında olduğu gibi bu edebiyatın adlandırılmasında da ortak bir görüşten bahsedilemez. Almanya'daki Türklerin de dâhil olduğu göçmenlerin bir zaman sonra ülkelerine döneceklerini düşünen Almanlar, göçmenlerin edebiyatlarını önce "Konuk İşçi Edebiyatı'' şeklinde adlandırırlar. Sonradan onların gittikçe kalıcılaşmasına bağlı olarak bu edebiyat için "Yabancılar Edebiyatı'', "Göçmen Edebiyatı'', "Kültürlerarası Edebiyat'' ve "Türk-Alman Edebiyatı'' gibi adlandırmalar kullanılır. (Kuruyazıcı, 2001:10)

Erkan Zengin, Almanya'daki Türk yazarların; Almanya'ya gelme nedenleri, buraya hangi yıl geldikleri, eserlerinin yayım tarihi, eserlerinde işledikleri konular, kullandıkları dil ve üslup gibi kıstaslara göre farklı dönemler içerisinde değerlendirilebileceğini belirtir (Zengin, 2010:333-334). Bu durum, Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nı bir bütünlük içerisinde değerlendirmenin mümkün olmadığını göstermektedir.

Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı üzerine yapılan araştırmalarda bu edebiyat Göçmen Edebiyatı başlığı altında incelenmiştir; bu yüzden "Göçmen Edebiyatı'' ile ilgili değerlendirmeler çoğunlukla Almanya'daki Türk Edebiyatı için de geçerlidir. Önceden belirttiğimiz gibi bu edebiyattaki yazarların nasıl gruplandırılacağı ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Nuran Özyer, Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'ndaki yazarları; konuk işçiler, entelektüel göçmenler, entelektüel konuk işçiler ve konuk işçilerin çocukları olan genç yazarlar (Özyer, 1994: 99) olmak üzere dört grupta inceler. Gürsel Aytaç ise Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nı şu şekilde gruplandırır:

"(...)Almanya'daki Türk göçmen yazarları kendi aralarında gruplandırmak mümkün, hatta belki de gerekli.

1.Türkiye'de iken yazar olanlar

2.Almanya'da yazarlığa başlayanlar

Bu sınıflandırma daha çok, birinci kuşak için söz konusu. Türkiye'de yazarlığını kanıtlamış, sonra da ne sebeple olursa olsun Almanya'da yaşamaya başlamış yazarlarımızın eserleri çoğunlukla Türkçe kaleme alınmış ve Almancaya çevrilerek yayınlanmış. Bekir Yıldız, Fakir Baykurt, Füruzan, Aysel Özakın, Dursun Akçam bunlara örnek olarak sayılabilir.

Almanya'da yazarlığa başlayanlardan, başta Yüksel Pazarkaya, Aras Ören, Şinasi Dikmen, Alev Tekinay,, Saliha Scheinhardt var….Almanya'daki Türk göçmen edebiyatında ikinci kuşak olarak adı geçenler; E. Sevgi Özdamar, R. Demirkan, İhsan Atacan, Akif Pirinççi, Levent Aktoprak, Zehra Çırak, Birol Denizeri, Doğan Fruzbay, Zafer Şenocak..'' (Aytaç, 1996:385-386)

İlk kuşaktaki yazarlar; *"kendi yabancılıklarını yenmek, kendilerine bir kimlik aramak, göç sorunlarıyla hesaplaşma, yabancı kültürle hesaplaşma''* (Erişkon, 1992:23) ve *"(...)karşı karşıya kaldıkları sorunları dile getirmek, tutsak oldukları kapalılığı ve suskunluğu aşabilmek... yalnızlıklarını, dışlanmışlıklarını unutmak... kendilerini içinde yaşadıkları toplumdan soyutlayan engelleri dile getirmek, başka yazarların ürünlerini tanımak...''* gibi amaçlar ve nedenlerle yazmaya başlamışlardır (Uyanık, 2003:113-115). Walter Raitz, bu kuşaktaki yazarları yazmaya iten nedenlerin yanında, bu yazarların da dahil olduğu Göçmen Edebiyatı'nın; "*kendi kendini tedavi, yalnızlıkla başa çıkma, kendi kendine iletişim, bireysel ve toplumsal kimliğin formüle edilmesi, politik ve toplumsal eleştiri, çokulusluluğu teşvik etme, kendi gelenek ve göreneklerini tanıma''* (Aktaran Öztürk, 1996:112) gibi işlevlerinin olduğunu ifade eder.

Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nın 1961-1971 yıllarını geçicilik evresi olarak ifade eden Yüksel Pazarkaya'ya göre bu dönemin temsilcileri Bekir Yıldız ve Fethi Savaşçı'dır. Pazarkaya, bu dönemden sonra Almanya'da 1973'te çıkarılan "Anwerbestop''(Yabancı İşçi Alımını Durdurma) yasasını, Almanya'daki 1 milyondan fazla Türk'ün Almanya'da kalıcılaşmasını en önemli siyasal gelişme olarak yorumlar. Bu sürecin yazarları Aras Ören ve Güney Dal'dır. Pazarkaya, 12 Eylül'den sonra birçok yazarın tamamen siyasi nedenlerle olmasa da başta Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine gitmelerini 'sürgün' olarak değerlendirir. Bu dönemde; Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Yusuf Ziya Bahadınlı, Aysel Özakın,

Orhan Murat Arıburnu, gibi yazarlar Almanya'ya gitmiştir. İkinci grupta, altmışlı yıllarda aileleriyle birlikte küçük çocuklar olarak Almanya'ya giden ya da burada doğan; Akif Pirinççi, Zehra Çırak, Zafer Şenocak, Feridun Zaimoğlu, Selim Özdoğan, Yade Kara, Kundeyt Şurdum (Avusturya) gibi Almanca yazan yazarlar ve yetişkin yaşta Almanya'ya gelip Almanca yazmaya başlayan Şinasi Dikmen ve Emine Sevgi Özdamar yer alır. Üçüncü grupta Aras Ören ve Güney Dal'ın izinden giden Habib Bektaş, evlenerek, aile birleşimi yoluyla ya da görevli olarak giden Gültekin Emre, Salih Sıtkı Gör ve Ali Asker Barut gibi yazarlar vardır (Pazarkaya, 2007:580-588).

Yukarıda verilen isimler dışında çoğu Almanca yazan; Acem Özler, Altan Apaydın, Arif Madanoğlu, Ayhan Can, Avni Doğan, Ertekin Özcan, Fahri Özcan, Kerim Pamuk, Tekin Sönmez, Özgen Ergin, Ali Arslan, Şakir Bilgin, Necati Tosuner, Özdemir Başargan, Ömer Polat, Özgür Savaşçı, Nevzat Üstün, Vehbi Bardakçı, Haydar Işık, Doğan Akhanlı, Halil Gülel, Halit Ünal, Mehmet Çakan, Murat Karaaslan, Mehmet Yıldız, Mehmet Niyazi Özdemir, Mehmet Ali Zaimoğlu, Mevlüt Asar, Molla Demirel, Muammer Bilge, Neşet Erol, Kemal Kurt, Kemal Yalçın, Ali Özenç Çağlar, Bahattin Gemici, Hüdai Ülker, Osman Çeviksoy, Mustafa Cebe, Nazmi Kavasoğlu, Gülen Yeğenoğlu, İlhan Atasoy, Reşat Karakuyu, Rıza Hekim, Sırrı Ayhan, Yücel Feyzioğlu, Ertunç Barın, Erol Yıldırım, Hasan Kayıhan, Esmahan Aykol, Menekşe Toprak, Necla Kelek, Gönül Özgül, Gülbahar Kültür, Gülseren Heydorn, Sara Gül Turan, Selma Ceylan, Turgan Arınır, Yağmur Atsız, Yaşar Miraç gibi birçok isimden bahsedilebilir (Topçu, 2009:701-734), (Asutay, 2014). Bu isimlerin bazıları Almanya'da geçici bir süre kaldıktan sonra Türkiye'ye döner, çoğunluğu ise Almanya'ya yerleşmiştir.

Almanya'daki Türk edebiyatının ve kültürünün gelişmesinde ve görünür olmasında önemli olan; radyolar, kütüphâneler, Türkoloji kürsüleri ve çevirmenler, Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nın panaromasını vermektedir. Langen Kütüphânesi ve Duisburg Kent Kütüphânesi Almanyadaki Türklerle ilgili kaynaklara ulaşılabilecek iki önemli merkezdir. Almanya'da; Berlin, Essen, Freiburg, Giessen, Hamburg, Heidelberg, Münich, Mainz, Saarland ve Tübingen üniversitelerinde Türkoloji ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri vardır. Göçün başladığı yıllardan beri

WDR Köln Türkçe Radyo'su Almanya'daki Türklerin sürekli dinlediği ve göçün başladığı yıllarda iletişim olanaklarından mahrum olan göçmenlerin memleket hasretini kısmen giderdikleri önemli iletişim vâsıtalarından biridir. Radyonun sorumlu müdürü olan Y. Pazarkaya Köln Radyosu'nun, Almanya'daki ilk kuşak Türklerin dünyadaki ve Avrupa'daki gelişmeleri izlediği tek kaynak olduğunu belirtir ve radyodaki kültür programlarının önemine dikkat çeker (Pazarkaya, 2011:33). Türkçe eserleri Almancaya tercüme eden böylece Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'na ait eserleri Alman okurlara ulaştıran; Beatrix Caner, Y. Pazarkaya, Corneilus Bischoff, Helga Dağyeli-Bohne, Erika Glassen, Recai Hallac, Klaus Liebe-Harkort, Ingrid Iren gibi çevirmenlerden bahsedilebilir. (Beck ve Akkaya, 2011:24-26).

1980'de Habib Bektaş ile birlikte değişik ülkelerden gelen göçmen yazarların "Reihe Südwind gastarbeiterdeutsch'' (Güney Rüzgârı Dizisi Konuk İşçi Almancası) adı altında yayımladıkları altı antoloji, Almanya'daki Türk edebiyatının ortaya çıkmasında önemli bir yere sahiptir. Bu antolojilerde Almanya'da bulunan göçmen işçilerin yazdıkları bir araya getirilir. Türk yazarların da bulunduğu göçmen yazarların kitapları; Anadolu Verlag, Önel Verlag, Dağyeli, J&L Dağyeli, Literaturca, Sardes Verlag, Fontaene Medıa, Neuer Malik Verlag, Ararat Verlag, Express Edition, Edition Con gibi yayınevleri tarafından yayımlanır. "Polynationaler Literatur und Kunstverein'' (PoliKunst) sanat derneğinin yabancı yazarların eserlerinin kitlelere ulaştırmada önemli bir rolü vardır. Dernek, 1983 yılından itibaren çıkardığı yıllıklarla okuyucu ilgisini çekmeyi başarır. Yüksel Pazarkaya tarafından 1980-1982 yılları arasında çıkarılan ve Avrupa'daki ilk Türkçe edebiyat dergisi olan *Anadil (Yurtdışındaki Türklerin Yazın ve Sanat Dergisi)* de bu edebiyata yeni isimlerin eklenmesini sağlar. Bunun dışında; Anadolu, Die Brücke, Don Quichotte, Kafdağı, Unser Deutsch, Sirene, Wird, Yazın, Yeni Vatan gibi dergilerden bahsedilebilir (Beck ve Akkaya, 2011:25).

Almanya'daki Türk yazarların da olduğu yabancı kökenli işçilerin Alman edebiyat dünyasında tanınmalarını sağlayan bir diğer unsur; Ingeborg Bachmann, Walter Hasenclever, Friedrich Hölderlin ve Adalbert von Chamisso gibi ödüllerdir (Kuruyazıcı, 2001:11-14). Almanya'daki Türk yazarlardan Emine Sevgi Özdamar;

Ingeborg Bachmann, Walter Hasenclever ve Adalbert von Chamisso ödüllerini; Aras Ören, Zafer Şenocak, Y. Pazarkaya, Zehra Çırak, Alev Tekinay, İsmet Elçi, Güney Dal, Selim Özdoğan, Feridun Zaimoğlu gibi Türk yazarları da Adalbert von Chamisso ödülünü kazanmışlardır. Söz konusu yazarların kazandıkları ödüller bunlarla sınırlı değildir.

Türk edebiyatında; Ümit Kaftancıoğlu, Tomris Uyar, Burhan Arpad, Mustafa Balel, Tarık Dursun K., Refik Durbaş, Adalet Ağaoğlu, Abbas Sayar, Ahmet Say, Yaşar Kemal, Leylâ Erbil, Talip Apaydın, Kemal Ateş, Hulki Aktunç, Ayşe Kilimci, Hakkı Özkan, Orhan Çubukçu, Nursel Duruel, Zeyyat Selimoğlu, Rıfat Ilgaz, Samim Kocagöz, Gülten Dayıoğlu, Füruzan, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Pamuk gibi yazarlar Almanya'ya göç etmemiş olsalar da eserlerinde Almanya'daki yaşamı ya da geride kalanların hayatlarını ele almışlardır (Emre, 2011). Kuşkusuz bu listeye daha fazla yazar eklenebilir. Bu durum Türk yazarlarının Almanya'ya olan göç konusuna kayıtsız kalmadıklarını göstermektedir.

Türk Dili dergisinin "Türk Yazınında Dış Göç'' dosya konulu sayısında Ali S. Gitmez; Adalet Ağaoğlu, Güney Dal, Gülten Dayıoğlu, Tarık Dursun K., Yüksel Pazarkaya ve Bekir Yıldız gibi yazarlara, eserlerinde neden dış göçe yer verdikleri ve dış göçün Türk Edebiyatı'nı nasıl etkilediğini sorar (Gitmez, 1981:160-167). Söz konusu yazarlar Avrupa'ya göçün Türk Edebiyatı'nda konu ve olay kaynaklığı yaptığını ifade ederler. Konusu Avrupa'da geçen eserleri mekânları dolayısıyla Türk okurları tarafından artık tuhaf karşılanmadığı, Avrupa ülkelerinde Türk edebiyatına dair bir merak başladığı ifade edilir. Bu durumun Almanlarda ülkelerindeki yabancı işçilerin kültürlerini daha derinden bilme isteği uyandırdığı, Almancaya çevrilen Türkçe eserlerin sayısının arttığı, bunun da edebiyat için bir dış pazar imkânı sunduğu belirtilir. Almanya'ya olan Türk göçünün yirminci yılında söz konusu yazarların göçe dair düşünceleri onların yanılmadıklarını gösterir.

Gürsel Uyanık, Almanya'daki Türk yazarların eserlerinde en çok işlediği konular arasında; *yolculuk, gurbet, ayrılık, memleketten ayrılış ve memleket özlemi, yeni bir topluma katılma, edinilen ilk izlenimler, beklentiler, dil sorunları, çalışma izni, bürokratik engeller, kimlik, yabancılaşma, Almanlarla yabancıların birbirilerine karşı tutumları, getto yaşantısı, resmi kurumlarda ve işyerlerinde*

karşılaşılan güçlükler, yabancı düşmanlığı (Uyanık, 2003:117) gibi konuların olduğunu belirtir. Atıf Akgün ise tüm 'Göçmen Edebiyatlar' içerisinde yer alan eserlerin muhtevasında ya da tematik dağılımında; *''özlem, vatan sevgisi, ana dili bilinci, barış, özgürlük, asimilasyon karşıtı tutumla paralel gelişme gösteren milliyet bilinci, birlikte yaşama bilinci, ötekileştirme eleştirisi''* (Akgün, 2015:80) gibi ortak konulara rastlandığını ifade eder.

G. Uyanık'ın ve A. Akgün'ün ifade ettiği konular dışında bizler bu çalışmamızda; Almanya'dan Türkiye'ye olan geçici ya da temelli dönüşleri, Türkiye'dekilerin Almancılar hakkındaki düşünceleri, göçmen işçiler ve Alman işverenlerle ilgili konuları, göç ve sağlık ilişkisini, din ve eğitim gibi konuları tespit ettik.

En önemli amaçları seslerini duyurmak olan Almanya'daki ilk kuşak yazarlar daha çok düzyazıyı tercih etmiştir. Irmgard Ackermann, ilk kuşağın başlıca okuyucularının; iş çevreleri, sosyologlar ve yabancı işçilerin çocuklarını okutan öğretmenler olduğunu belirtir (Aktaran Aytaç, 1995:238). Ackermann'ın bu değerlendirmesinde aslında ilk kuşağın eserlerinin çoğunlukla Türkçe yazıldığını dikkate almak gerekir. Almanların Türk işçilerle ilgili önyargılarının Türk yazarları için de geçerli olabileceği, çok az sayıda eserin Almanca'ya çevrilmesi nedeniyle bu kuşağın Alman okurlara ulaşamakta zorlandığı gibi ihtimalleri de gözardı etmemek gerekir.

Birinci kuşağın edebiyatında "gar'' ve "bavul'' unsurlarının en sık rastlanan motifler olduğunu söyleyen K. Emine Yeşilada; "*Varış Edebiyatı''* olarak nitelediği bu kuşağın edebiyatının başlangıcında "*etkilenmişlik ve yazınsal karşı koymanın''* (Yeşilada, 2008:208) olduğunu belirtir. Almanya'ya gittiklerinde çoğu Almanca bilmeyen ilk kuşak yazarlarının Almanya ve Alman toplumu ile sınırlı ilişkilerinin olması nedeniyle yabancı olduklarını sürekli hissetmeleri, memleketlerine duydukları özlem gibi unsurlar, onların yazıya sığınmalarına neden olmuştur. Onlar kendi dillerinde yazarak farklı bir kültüre ayak uydurmanın zorluklarını, yalnızlıklarını, yabancılıklarını unutmaya ve bundan kurtulmaya çalışmışlardır.

Ali Osman Öztürk, Almanya'daki halk şairlerinin ve âşıkların Almanya'da

karşılaştıkları zorlukları, gurbeti anlatan türkülerini Türk Göçmen Edebiyatı'nın sözlü öncü kolu olarak değerlendirir. Öztürk, ilk dönem yazarlarının eserlerinde görülen temaların bu türkülerde de görüldüğünü belirtir. Almanya'daki yazılı Türk Göçmen Edebiyatı'nın henüz zayıf olduğu dönemlerde âşıkların ve halk şairlerinin, bu dönemin yazılı eserlerin ulaşamadığı kitlelere kolayca ulaştıklarını, bu nedenle bu edebiyata dâhil edilebileceğini iddia eder (Öztürk, 2001:1). Bize göre de iletişim olanaklarının sınırlı olduğu göçün ilk döneminde aynı zamanda işçi olan âşıklar ve halk şairleri türküler aracılığıyla memleket hasretlerini, yabancı bir kültür ile karşılaşmalarını ve yaşadıkları zorlukları dile getirmişlerdir. Bu nedenle bu türküler, Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nın ilk dönem eserleri arasında değerlendirilebilir.

Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı hakkında yapılan incelemelerde ilk kuşak yazarların eserlerinin edebî ve sanatsal olarak nasıl olduğuna dair çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Bizler de bu edebiyatın yerinin tespit edilebilmesi için bu konu hakkında ileri sürülen düşünceleri değerlendirmenin doğru olacağı kanaatindeyiz. Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nda bilhassa ilk dönem yazarların, eserlerinde sürekli aynı konuları belli bir şablona göre anlattıkları ile ilgili olarak; T. Ekiz, M. Oraliş, G. Aytaç, Y. Kocaduru, Y. Pazarkaya ve Beatrix Caner'in bu konu hakkındaki görüşlerini aktarıp bunları değerlendirmek gerekir.

Tevfik Ekiz; göç olgusu, dil sorunu, yabancı bir kültürle karşılaşmanın sıkıntılarını dile getiren ilk dönem eserlerinin otantik nitelikli olarak görüldüğünü; bu yüzden bu eserlerin sanatsal yönünden ziyade içerik yönüyle dikkat çektiğini belirtir (Ekiz, 2002:3). Burada söz konusu edilen eserlerin otantik niteliği özgünlük ya da saflıktan ziyade edebî etkilere kapalı olmayı, hep aynı konuları anlatmayı ifade eder.

Meral Oraliş bu eserlerde "bilindik izleklerin'' sürekli tekrarlandığı için şablonlaşmaya kadar gidildiği tespitinde bulunurken (Oraliş, 2001:36) Gürsel Aytaç, bu edebiyatı öncelikle belge niteliğinde değerlendirip yazarların Türkiye anılarını da egzotik bulunduğunu belirtir. Aytaç, bu eserlerin ortak paydasının *"gurbetçi ruh halinin çeşitlemeleri''* olduğunu ve *"siyah beyaz şablonuna''* (Aytaç, 1995:60) kolay kapılma tehlikesinin yaygın olduğuna dikkat çeker.

Yüksel Kocaduru, göç ve işçi göçü gibi konuların eserlerin temel taşı olmaktan çıkması gerektiğini; yoksa bunun bir sendroma dönüşeceğini, sürekli aynı konuyu ele almanın da eserlerin güç kaybedip tekrar olmaktan kurtulamayacağını ifade eder (Kocaduru, 2001:55-56).

Beatrix Caner, bu eserlerden iki üç tane okuduktan sonra belli başlı ortak noktalar belireceğini ve bunların edebi değeri sorgulanmaya başlanacağını belirtirken (Caner, 2011:45) Yüksel Pazarkaya, Almanya'yı yazmanın artık köy romanlarında olduğu gibi bazı kalıpların sürekli tekrarlanması olarak algılanmasına karşı çıkar:

"(...)Almanya'yı yazmak da gevelemeye dönüşüyor gün geçtikçe. Üç beş beylik olay yinelene yinelene konulaştırılıyor. Örneğin, bir "Bizim Köy'' ün tutanak değerine, bir gerçekliği ilk kez yansıtma ödevine uzaktan bile yaklaşamayarak, alışılagelmiş, yenicilikten yoksun, yıpranmış, laçkalaşmış bir dizgeyle Almanya yazılıyor. İşin kötüsü: Almanya'yı yazmak. Tıpkı: birbirine yazında tıpatıp benzetilen köyleri kırk bin kez yazmak gibi. Birtakım olaylara saplanıp nasıl yazılacağına, insanın yazılması gereğine aldırmamak…" (Pazarkaya, 1981:99)

Göç sonucu ortaya çıkan bir edebiyatın ilk dönem eserlerinde göçün ve onunla ilişkili konuların ele alınması normaldir; ama aradan yıllar geçtikten sonra aynı konuları belli kalıplar içerisinde anlatmak pek de kabul edilebilir değildir. Yazarların yaşadıkları sorunları eserlerinde anlatırken edebiyatın kurallarına dikkat etmeleri beklenir. Bu yapılmazsa yazılanlar anı ya da hâtıra olmaktan öteye gitmez. Türk yazarların belli bir şablona göre eserlerini yazmaları ve klişelerde boğulmaları; genellemeleri, farklılıkları, ayrıntıları ve olasılıkları görmezden gelmelerine neden olmuştur. Bununla birlikte Göçmen Edebiyatı hakkında yapılan değerlendirmelerde göçü yaşayan yazarların biyografilerini ön plana çıkarırken onların eserlerinin de edebiyat dışı kriterlere göre değerlendirmek, göçmen olan her yazardan aynı şeyleri benzer şekilde yazacağı beklentisi içerisinde olmak da doğru değildir. Tezimizde eserleri incelenen yazarlardan; Aras Ören, Güney Dal, Habib Bektaş, Kemal Kurt, Oya Baydar, Gönül Özgül gibi yazarları bu kategoride değerlendirmenin yanlış olacağı kanaatindeyiz. Yapılan bu değerlendirmelerin daha çok ilk kuşak Türk yazarlarını ilgilendirdiğini, sonraki kuşak ya da kuşaklardaki Türk yazarlarının

eserlerinin ise hem Alman hem de Türk Edebiyatı'nda benimsenip kabul edildiklerini söyleyebiliriz.

Birinci kuşak Türk yazarlarının *"Varış Edebiyatı "* yerini sonra gelen kuşağın isyancı edebiyatına bırakır. Bu kuşakta; Osman Engin, Zehra Çırak, Zafer Şenocak, Selim Özdoğan, Renan Demirkan, Emine Sevgi Özdamar, Alev Tekinay, Nevfel Cumart, Ayşe Erkmen, Yade Kara, Hatice Akyün, Feridun Zaimoğlu, Akif Pirinççi gibi yazarlar vardır. Almanya'daki birinci kuşak Türk yazarları eserlerini çoğunlukla Türkçe yazarken, küçük yaşta iken aileleriyle Almanya'ya göç eden ya da burada doğup büyüyen bu yazarlar ise Almanca yazarlar.

Irmgard Ackermann; bu yazarların kendi kökenleri ve Türk gelenekleriyle pek ilgilenmediklerini belirtir. Onlar için anavatan ve yaban kavramlarının birinci kuşaktaki yazarlardan farklı anlamlar taşıdığını, içinde yaşadıkları ülkenin ve zamanın anne babalarının vatanlarından ve geçmişlerinden daha önemli olduğunu ifade eder (Ackermann, 1992:20). Bu yazarlar Almanya'ya entegre olmaya çalışan babalarını; pısırıklık, korkaklık ve zayıflıkla suçlar (Yeşilada, 2008).

Çift dilli büyüyen ikinci kuşak yazarlar Alman ve Türk kültürlerine göre yetiştikleri için bu iki kültürü sentezleme imkânına sahip olurlar; böylece bir kültür alışverişi ve dil zenginliği ortaya çıkar. Bunun sonuncunda ikinci ve üçüncü nesil Türk göçmenlerin Almanca-Türkçe karışımı konuştukları ve "Kanak-Sprak'' adı verilen yeni bir dil ortaya çıkar (Nakiboğlu, 2015:11). Bu dil anlayışı ilk olarak F. Zaimoğlu tarafından ortaya atılır. Zaimoğlu, "Kanak-Sprak'' anlayışının ağlamaklı ve melankolik bir dille yazılmış eserleri dışladığını; bunun hayatın gerçeklerini, olayları ve insanı içten yazan bir üslûb, argolu bir dil olduğunu belirtir (Zaimoğlu, 2011:31).

Bu kuşaktaki yazarlar eserlerini sadece göçmenlik olgusuyla sınırlandırmamaya özen gösterirler; bu sebeple yeni konu ve biçim arayışlarına girerler (Karakuş, 2001:274). Onlar eserlerinde; arada kalmışlık ve kimlik çatışması yurtsuzluk, aidiyetsizlik, uyum sağlayamama gibi konuları ele alırlar.

Alman edebiyatında kendisini kabul ettirmek isteyen, Almanca yazan bazı

Türk kökenli yazarlar, eserlerinin sanat yönünün görmezden gelinip sadece içeriğe dikkat edilmesini, kendilerinin Alman edebiyatında kabul edilmelerinde bir engel olarak görür. Osman Engin, Akif Pirinççi gibi Almanca yazan birçok Türk kökenli yazar kendilerinin 'Göçmen' ya da 'Yabancılar Edebiyatı' içerisinde değerlendirilmesine karşı çıkar. Osman Engin, 'Göçmen Edebiyatı' yazarlarının "*duygusal bir anlatımla yazdıkları eserlerinde''* (Koç, 2000:11) kendini acındırmanın, sızlanmanın ve bilinçsiz şikâyetlerin yer aldığını söyler.

Mahmut Karakuş ise Almanya'daki Türk edebiyatının oluşumu, 2. ve 3. Kuşak Türk yazarların kendilerini ilk dönem yazarlardan soyutlamak istemeleri konularında şu değerlendirmeyi yapar:

"(...)Altmışlı yılların ilk yarısında Almanya'ya giden göçmenler daha yetmişli yılların başında kaleme sarılmışlar, kendilerini anlatmaya başlamışlardı. Yazılanlar, göçmenlerin farklı bir kültürle karşılaştıklarında yaşadıkları ilk kültür şokunun, 'kahramanların' başa çıkmak zorunda kaldıkları kültürel çatışmanın izlerini taşımakta idi. Daha çok otantik nitelikli olan söz konusu yapıtlara kısa süre sonra çeşitli adlar verilecekti. Sözü edilen adlandırmaların vurguladıkları ortak nokta, ilk dönem göçmen yazınının sanatsal boyutu ile değil de içeriği ile ilgi çektiği idi. Bu durum Alman yazınında kendilerine bir yer edinmeye çalışan yazarlar tarafından bir engel olarak görülmeye başlamıştı. Dolayısıyla daha sonraki dönemlerde göçmen yazarlar özellikle göçmen yazınının yukarıda sözü edilen ilk döneminden kendilerini soyutlamaya özen göstermişlerdir…'' (Karakuş, 2001:210)

Beatrix Caner, Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nın ilk 20-25 yılını "Gurbet Edebiyatı'' olarak nitelendirir. Caner, ikinci ve üçüncü kuşak Türk yazarların edebiyatlarının ise "kimlik arayışları'' ve "kimlik sorunsalı'' konularına odaklandığını belirtir (Caner, 2011:45). Gülbahar Kültür ise birinci kuşak Türk yazarlarının daha çok kendi dertlerini anlatıp bir ağlama edebiyatı yaptıklarını ve genç nesil Türk yazarlarının önünü kestiklerini belirtir. Kültür, Alman yayın dünyasının da birinci kuşağın eserlerine öncelik tanıdığını ve bu çizgiyi desteklediğini iddia eder (Kültür, 2011:46).

Giriş'te belirttiğimiz gibi Almanca yazan yazarların Türk edebiyatına mı Alman edebiyatına mı dâhil edileceği sorusuyla ilgili olarak F. Zaimoğlu, kendi eserlerinin Alman toplumunu ve insanını anlattığını belirtir (Zaimoğlu, 2011:32). Yüksel Pazarkaya ve Beatrix Caner Almanca yazdıkları için Almanya'daki Türk kökenli yazarların eserlerini Alman edebiyatı içerisinde değerlendirirken Osman Engin, yaptığı onlarca okuma günlerine katılan okurlar arasında yüz kişiden ancak iki ya da üçünün Türk olduğunu, Türklerin Almanya'da edebiyata pek az ilgi gösterdiğini belirtir (Engin, 2011:36).

Y. Pazarkaya, kültürel konseptleri ve eserlerinin içeriği yönlerinden Almanca Türk yazarların eserlerinin modern Alman edebiyatının sınırlarını genişleten bir yönünün olduğunu iddia eder. Onların; Türk edebiyatının imgelerinden, kültürel bağlarından aldıklarını Almancaya aktararak Alman dilini ve edebiyatını genişlettiklerini, zenginleştirdiklerini belirtir (Pazarkaya, 2011:35). A. Haşim, A.Hamdi Tanpınar ve S. Yalsızuçanlar gibi yazar ve şarilerin eserlerini Almancaya tercüme eden Beatrix Caner ise Y.Pazakaya'nın aksine Türklerin Almanya'da yerel kültürleri yönünden az gelişmiş bir millet olarak görüldüğünü belirtir. Caner, Türklerin ve Türkiye'nin Almanlar tarafından tarihsiz, kültür açısından neredeyse kimliksiz ve kişiliksiz bir topluluk olarak algılandıklarını ifade eder. Almancaya tercüme edilen azımsanmayacak kadar eser olduğu hâlde bahsedilen önyargılardan dolayı Alman edebiyatı ile Türk edebiyatı arasında ciddi bir edebî karşılaşmanın ve sanatsal dialogun gerçekleşmediğini belirtir (2011:44). Bize göre Y.Pazarkaya'nın dikkat çektiği gibi Almanca yazan bazı Türk kökenli yazarlar, artık Alman edebiyat dünyasında kendilerini kabul ettirmişlerdir. Bu kabullenme B. Caner'in dikkat çektiği önyargılara rağmen gerçekleşmiştir. Almanların, Almanca Türk kökenli yazarların etnik kimliklerini değil onların eserlerinin Almanca olmasını ve Alman toplumunu anlatmalarını önemsediklerini söyleyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ALMANYA'YA GÖÇÜN ALMANYA'DAKİ TÜRK YAZARLARIN HİKÂYELERİNE YANSIMASI

3.1. GÖÇÜN NEDENLERİ

İnsanlar; doğal, sosyo-ekonomik, siyasal ve demografik nedenlerdenden dolayı göç ederler. Kimi göç hareketlerinde bu nedenlerden birkaçı birlikte etkili olurken bazen de göç bir tek nedenden kaynaklanır. Bu durum göçün karmaşık ve dinamik yapısından kaynaklanmaktadır. Sosyo-ekonomik yapının zayıf olduğu, sosyal güvenlik sisteminin olmadığı ve siyasal baskı altında oldukları yerde insanlar kendilerini güvende hissetmedikleri için; bu sorunları yaşamayacakları ve daha güvende olacaklarını düşündükleri bir yere göç ederler (Şen ve Koray, 1993:17). Hikâyelerde başta; işsizlik, istihdam olanakların yaratılamaması gibi ekonomik nedenler olmak üzere; Türkiye'deki siyasî şartlar, askeri darbeler, din baskısı, köylerde ağanın zulmü, kan davası gibi toplumsal nedenlerden dolayı insanların göç ettiklerinden bahsedilir. Bunların yanında evlilik dolayısıyla ve araba almak gibi bireysel nedenlerden dolayı Almanya'ya gidildiği anlatılır. Göç edenler arasında; işsizler, iş sahibi olan memur ve öğretmenler, öğrenciler, boşananlar, aile baskısından kurtulmak isteyen kadınlar vardır.

3.1.1. Ekonomik Nedenler

Bekir Yıldız'ın[2] hikâyelerinde bir klişe olarak ağa zulmünden, ekonomik ve coğrafi sorunlardan dolayı Almanya'ya giden köylüler anlatılır.

[2] Urfa'da doğan B. Yıldız'ın (1933-1998) çocukluğu babasının memuriyeti dolayısıyla; Van, Mersin, Kastamonu, Gaziantep, Adana gibi şehirlerde geçer. Ortaöğrenimine Mersin'de başlayan Yıldız, 1951'de İstanbul Sanat Enstitüsü'nü, 1955'te de İstanbul Matbaacılık Okulu'nun dizgicilik bölümünü bitirir. Dizgi operatörlüğü yapar. 1962'de Almanya'ya çalışmaya gider. 1966'ya kadar fabrikalarda; meydancı montör ve takyap ustalık, matbaalarda da mürettiplik yapar. Kazandığı parayla bir dizgi makinesi alıp Türkiye'ye döner. İstanbul'da Asya Matbaası'nı kurar, Cem

"Gaffar ile Zarra'' hikâyesinde Hamdo Ağa'nın bir traktör almasıyla işsiz kalan Gaffar'ın Almanya'ya çalışmaya gitmesinden bahsedilir. Hamdo Ağa, bir traktör aldıktan sonra emrinde çalışan köylülere ihtiyacı kalmaz. Köydeki topraklar da Hamdo Ağa'ya ait olduğundan köylüler açlıktan kırılmaya başlar. Bu köylülerden biri olan Gaffar, Almanya'ya gidip çalışacağına ve para kazanacağına ailesini ikna eder. Gaffar'ın amacı para kazanıp döndükten sonra bir traktör almaktır.

"Düdüklü Tencere'' hikâyesinde Pehlivan Rüstem'in Almanya'ya gitmesinde; ekonomik, siyasî ve coğrafi nedenler etkili olur:

"(...)Pehlivam Rüstem, Almanya'ya çalışmaya gidiyordu. Baba ocağı sönmemişti. Karısı vardı, iki çocuğu, anası...Fakat bir çift öküzleri geçen güz ölmüş, küçük tarlalarında, sabanları yan yatmış ve en önemlisi; tarlaları doğanın hışmına uğramıştı. Toprağın üzerindeki kaymak tabakası, hâin yelin önünde savrulup gitmiş, geriye kel toprak kalmıştı. Ardından ağanın ihâneti...Ne bir karış toprak vermiş ne de bir çift öküz..'' (s.28)

B. Yıldız'ın; "Üç Yoldaş'' ve "Demir Bebek'' hikâyelerinde Almanya'ya göç edenlerin aileleri, göç eden yakınlarından çeşitli isteklerde bulunur. "Üç Yoldaş'' hikâyesinde Feyzullah, Almanya'ya gittiğinde çocuklarının istediği; mandolin ve bisiklet ile eşinin istediği saati alacağına dair onlara söz verir. "Demir Bebek'' hikâyesinde Narin, fabrikada çalışan annesi ve babasının para biriktirdikten sonra araba alacaklarını ve topraklarının olacağını söyler. "Gaffar ile Zara'' adlı hikâyede annesi Gaffar'dan Almanya'dan, Kur'an'ını üzerine bırakması için kendisine bir rahle getirmesini ister.

Türk işçilerinin başlarda Almanya'ya gitme nedenleri arasında; para biriktirmek, kendilerinin ve ailelerinin geleceğini garanti altına almak, mesleki bilgi ve görgüsünü arttırmak gibi etkenler var iken sonradan bu amaçları sadece parasal hedeflere dönüşür (Unat, 2002:117). Fakir Baykurt'un[3] hikâyelerinde de Almanya'ya

Yayınevi'nin de ortağı olur. Matbaasını kapattıktan sonra yalnızca yazarlıkla uğraşır. Bkz: Behçet Necatigil, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık Yay. İstanbul 2007, İhsan Işık, ''YILDIZ, Bekir'', **Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi**, Elvan Yay. İstanbul 2007, c.9, s.3903

[3] Burdur Yeşilova'ya bağlı Akçaköy'de doğan F. Baykurt (1929-1999), ilkokulu köyünde okuduktan sonra 1948'de Isparta-Gönen Köy Enstitüsünü bitirir. Beş yıl öğretmenlik yapar. 1955'te Gazi

göç etmede bir taraftan işsizlik, ekonomik sorunlar, Almanya'nın Türkiye'ye göre daha cazip gelmesi gibi nedenler etkili iken; diğer taraftan Türkiye'nin içerisinde bulunduğu siyasî şartların etkisiyle kişilerin siyasî düşünceleri ve dini inançları gibi nedenlerin etkili olduğu anlatılır.

"Bir Karnaval Öyküsü'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı "mis gibi temiz havalı'' köylerini bırakıp Almanya'ya gelmelerinin nedeninin işsizlik olduğunu söyler:

"(...)Babam İzmir'i, İstanbul'u kalbura koydu eledi. Yeldi aylarca! Ekmek paramızı çıkaracak bir iş bulamadı. Herkes Almanya sırasına yazılıyordu. Tuttu o da yazıldı...'' (s.79)

Fethi Savaşçı [4] hikâyelerinde; Türkiye'de istihdam alanlarının yaratılmamasından, yasaklardan, siyasî nedenlerden ve kişisel sorunlardan dolayı insanların göç etmek zorunda kaldıklarından bahseder.

"Makineler Çalışırken'' adlı hikâyede Ahmet, Almanya'ya gelmek zorunda kalmasını köyünde çalışacak bir fabrikanın olmaması ile açıklar:

"(...)Beni buralara atan hükümete şimdi sövsem, Vallahi günah olmaz! Hükümetin ne suçu var Ahmet? Bizim bucaktaki Halil İbrahim Ağa'nın tüm suç...Tütün işine, tarlalarına giden olmaz diye, on yıl önce çuval fabrikasını

Eğitim Enstitüsü'nü bitirir. Değişik yerlerde Türkçe öğretmenliği yapar. Eserleri ve siyasi düşünceleri dolayısıyla yargılanır ve tutuklanır. Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) ve Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) genel başkanlığını yapar. 1975-1981 yılları arasında TDK'de üyelik ve yöneticilik yapar. Can güvenliğinin olmaması nedeniyle 1979'da Almanya'ya gider. Ölüm tarihi olan 1999'da kadar burada yaşar. Almanya'da; Milli Eğitim Bakanlığı eğitim uzmanı olarak görev yapar. Basın-yayım ve sanat faaliyetlerinin düzenlenmesine destek verir, Türk Yazarları Grubu'nun başkanlığını yapar. Başta Almanya'da olmak üzere Avrupa'daki değişik ülkelere yaptığı ziyaretlerde Türk işçilerle bir araya gelir. Bkz: M. Fetih Yanardağ, **Fakir Baykurt'un Hikâye ve Romanlarının Tema ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniv. SBE., Malatya 2005, Işık, ''BAYKURT, Fakir'', c.2, s.616

[4] Sanat Okulu'nda devam eden öğrenimi babasının ölümüyle yarıda kalan F. Savaşçı (1930-1989), ailesini geçindirmek için çeşitli işlerde çalışır. 1965'te Almanya'nın Köln şehrine çalışmaya gider. Burada Siemens fabrikasında işçi olarak çalışır. Savaşçı, Almanya'ya işçi olarak gidip burada fabrikalarda çalışması ve Almanya'ya göçü ele alan eserlerde anlatıldığı gibi Almanya'daki işçilerin yaşadıklarına bizzat yaşaması, görmesi ve olaylara maruz kalması yönleriyle diğer yazarlardan ayrılır. Bkz: Işık, ''SAVAŞÇI, Fethi'', c.8, s.3133, Necatigil, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü,** s.373

yaptırmadı bizim oraya. Yaptırsaydı şimdi kendi fabrikamda çalışacaktım. Ne güzel olurdu, bizim oralarda böyle bir fabrikamız olsa…'' (s.43)

Murat Karaaslan[5] "Düşler Ülkesi'' adlı hikâyede askerlik yaptıktan sonra işsiz kalan birinin, kalabalık ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak ve para kazanmak için Almanya'ya çalışmaya gitmesinden bahseder.

Osman Çeviksoy'un[6] "Bir Çağ Masalı'' adlı hikâyesinde; evi, tarlası ve toprağı olmayan *"bir devlet dairesindeki küçük bir memurun''* (s.9) Almanya'ya göç etmesinden bahsedilir. Memurun aldığı maaş, kiraya ve evi geçindirmeye ancak yeter. O, akşam evine geldiğinde oğluna çikolata alamadığı için üzülür. Eşinin ailesi de yardıma muhtaç olduğu için adam, çâreyi Almanya'ya gidip çalışmakta bulur.

Sıtkı Salih Gör'ün[7] "Geçersiz Teoman'' adlı hikâyesinde Teoman Güler, ailesine Almanya'ya çalışmak için gitmek istediğini söyler. Ailesi, her ne kadar oğullarının gitmesini istemese de işsiz kalmasının daha kötü olacağını düşünüp kabul etmek zorunda kalırlar.

---

[5] 1955'te Malatya'ya bağlı Kepez köyünde doğan yazarın çocukluğu Adana'da geçer. 1971'de Almanya'ya gider. 1973'e kadar maden ocaklarında, bu tarihten sonra da Duisburg şehrindeki Thssen demir döküm fabrikasında laborant olarak çalışmıştır. 1980'den itibaren şiir ve hikâyeler yazan Karaaslan katıldığı edebiyat yarışmalarında çeşitli ödüller almıştır. Fakir Baykurt'un kurduğu ''Literaturcafe'' üyesi olan yazar *''eserlerinde Türk-Alman gündelik yaşamı ve iş yaşamıyla ilgili metinlerin yanı sıra Alevilik ile ilgili metinler''* (s.223) de kaleme almıştır. Literaturcafe dışındaki eserlerini Türkçe yazmıştır. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları),** s.223

[6] 1951'de Çorum'da doğan yazar ilkokulu köyünde ortaokulu ve liseyi ise Çorum'da okur. 1971'de Çorum İlköğretmen Okulu'ndan mezun olur. Hakkâri ve Kırıkkale'de ilkokul öğretmenliği yapar. 1979'da Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü'nü bitirir. 1982'de Almanya'ya gidip burada beş yıl boyunca Türk çocuklarına verilen Türkçe ve Türk Kültürü derslerine girer. Türkiye'ye döndükten sonra Ankara'da öğretmenliğe devam eden Çeviksoy 1990 ile 1995 yılları arasında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesindeki Türk Dili ve Edebiyatı program hazırlama ve kitap inceleme komisyonlarında çalışır. Sonra öğretmenliğe geri döner ve 2006'da emekli olur. Bkz: Sidar Gökçehan, **Osman Çeviksoy'un Hikâyeciliği**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. SBE., Ankara 2013, s.7

[7] 1934'te Elazığ'da doğan yazar ortaöğrenimini burada tamamladıktan sonra İstanbul'a gidip burada İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'ni bitirir. Daha sonra bir süre Ankara'da Devlet Su İşleri'nde erozyon mühendisi olarak çalışır. 1972'de Almanya'ya gittikten sonra Berlin Özgür Üniversitesi'nde felsefe alanında doktorasını tamamlar. Almanya'da Karlsruhe Türkiye Başkonsolosluğu'nda çalışmıştır. Yazar; Bertolt Brecht, Peter Handke, R. Maria Rilke ve B. Traven gibi Alman şairlerin bazı eserlerini Türkçeye çevirip bunların Türkiye'de yayımlanmasını sağlar. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s.181

Almanya'ya gidenlerin birkaç yıl sonra bir araba alıp dönmeleri birçok kişinin de aynı şekilde bir araba almak için Almanya'ya çalışmaya gitmesinde etkili olmuştur. Göçmen işçiler ve aileleri tatil için Türkiye'ye geldiklerinde onların, Almanya'ya dair oluşturdukları olumlu izlenim çevresindekilerin beklentilerini arttırmış ve Almanya'ya göçü hızlandırmıştır. Bu konuda F. Şen, ve S. Koray "*Yurtdışında sahip olunan refah seviyesinin komşular ve akrabalar yanında sergilenmesi potansiyel göçmen nüfus üzerinde çok etkili olabildiğini''* (Şen ve Koray, 1993:20) belirtirler.

Yüksel Pazarkaya'nın [8] "Sincaplar'' adlı hikâyesinde Hasan, Kâzım'ın Almanya'ya gittikten sonra ailesine para yolladığını görünce kendisi de Almanya'ya gitmeye karar verir:

"(...)Kâzım Almanya'ya gitmiş, adam olmuş, altışar altışar çatal bıçak gönderiyor evine. Çanak çömlek gönderiyor. İpekli mendil, parlak, renk hırçınlığı yatak örtüsü gönderiyor. Kâzım'ı adam eden Almanya, Hasan'ı haydi haydi eder, dedi. Kalktı düştü yollara…'' (s.27)

"Tank ve Tanklar'' hikâyesinde Kerem ve arkadaşı Andonis, Almanya'da biriktirecekleri paralarla yapacaklarından bahsederken neden Almanya'ya gittiklerini de belirtirler. Kerem, para biriktirdikten sonra Türkiye'ye dönüp kendi işini kurmayı; Andonis de Yunanistan'a dönüp evlenmeyi hedefler.

[8] 1940'ta İzmir'de doğan yazar liseyi bitirdikten sonra 1957'de Almanya'ya gider. Burada Stuttgart Üniversitesi'nde kimya bölümünü okur. Çevirmen, şair ve yazar olarak tanınan Pazarkaya; Felsefe ile Alman Dili ve Edebiyatı bölümlerini bitirir. 1973'te ''Edebiyat Bilimi'' alanında doktorasını tamamlar. Stuttgart Üniversitesi ve Halk Üniversitesi'nde; edebiyat, felsefe ve Almanca derslerini verir. Arkadaşları ile birlikte 1962'de ''Stuttgarter Studio'' adlı amatör tiyatro gurubunu kurarlar. 1971'de hazırladığı Cumhuriyet Dönemi şairlerinin şiir seçmelerinden oluşan Moderne türkische Lyrik adlı antolojisinin, Almanca yazılan çağdaş Türk şiiri antolojileri arasında çok önemli bir yeri vardır. 1974'te Almanya'daki Türk çocukları için Ağaca Takılan Uçurtma adlı bir antoloji hazırlar. 1980 ile 1982 arasında Stuttgart'ta Anadil dergisini çıkarır. 1986'da Köln'deki Alman radyosu WDR'de redaktör olarak çalışmaya başlamıştır. Radyo ve sahne oyunları yazan Pazarkaya'nın yazdığı Ohne Bahnhof (Bekleyen Tren) adlı oyunu Stuttgart Teknik Üniversitesi Tiyatrosu tarafından oynanır, oyun büyük ilgi toplar. Almancadan Türkçeye ve Türkçeden Almancaya; çocuk kitapları, şiirler, hikâyeler çeviren yazar Türkiye'den ve Almanya'dan çok önemli edebiyat ödülleri almıştır. Bkz: Necatigil, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, s.356, Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s.285

Ali Arslan'ın[9] "Küçük Umutlar'' adlı hikâyesinde Kadıköy ile Üsküdar arasında değnekçilik yapan Kâzım'ın ekonomik durumu gittikçe kötüye gittiğinden bahsedilir. Kâzım, arkadaşı Topal Veli ile birlikte yaşadığı tek gözlü kulübesinden kurtulmak ve hayâlindeki Volvo arabayı almak için Almanya'nın yolunu tutar.

Rıza Hekim'in[10] "Evdeki Hesap'' adlı hikâyesinde yazın köye gelen Almancılardan Osman ve Kamil'in arabalarını gören Ruşen'in, onlar gibi Almanya'ya gidip çalıştığından ve bir araba aldıktan sonra döndüğünden bahsedilir. Annesi Fidan ve eşi Nigâr, Ruşen'in Almanya'ya gidip çalışıp bir araba aldıktan sonra köye dönmesini ister. Annesi, Ruşen'e bu konuda şöyle der:

"(...) Git Gayrı oğul..Biz nice yokluklar gördük. Gene de bir şey olmadık. Bu dünyada açlıktan ölen mi var? Ama bu gidişle arabasızlıktan hepimizin canı çıkacak. Kör topal bir tane de sen al. Düdüğü ötekiler gibi yorgun öküz sesine benzemesin. Çılgın kısrak gibi bağırsın…Arkasından çıkan duman bol olsun. Ta Gedip Tepe'den aşınca herkes anlasın Tığlılar'ın Ruşen'in geldiğini. Bakalım sana da selâm duracak mı gayrı köyün büyükleri?.." (s.78)

Ruşen çok geçmeden bir yolunu bulup Almanya'ya gider, bir kazan fabrikasında çalışmaya başlar. Almanya'ya gittiği ilk günden itibaren onun gözü arabalardadır. Gece uyurken alacağı arabanın hayâlini kurar. Bir gün işten dönerken bagajlı bir araba görür. Arabanın sahibine bagajı gösterir. Adam, ona eski arabasının bagajını olduğundan birkaç fazla fiyata satar. Ruşen, ailesine yazdığı mektupta bagajı aldığını, artık araba almak için uğraşacağını söyler; ama düşündüğünü hemen

[9] 1947'de İzmir'in Tire ilçesine bağlı Yiğenli köyünde doğan yazar; ilkokulu köyünde, orta öğrenimini Ödemiş'te tamamlar. Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde yükseköğrenimi tamamlayan yazar, Türkçe öğretmeni olur. 12 Mart 1972'de tutuklanan Arslan, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) davasında Fakir Baykurt ve diğer sendika yöneticileri ile birlikte yargılanır. Davadan beraat edince serbest bırakılır. 1975'te evlenen Arslan, sonradan eşinden ayrılmıştır. İki oğlu ile birlikte Almanya'nın Hagen şehrinde yaşayan yazar, burada Türkçe öğretmenliği yapar. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları),** s.54

[10] 1946'da Giresun'un Tirebolu ilçesinde doğan yazar, ilk ve ortaöğrenimini burada tamamlar. Ordu Perşembe Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra Konya Karapınar'a öğretmen olarak atanır. Asker öğretmen olarak iki yıl Van'da çalıştıktan sonra Giresun'un Göreli ilçesine tayin edilir. Burada iki yıl görev yaptıktan sonra öğretmenlikten istifa edip eşi ile birlikte Almanya'ya gider. Lisans öğrenimini sürdürürken 1972'de Alman devleti tarafından öğretmenliğe atanır. On dört yıl boyunca Heiligenhaus adlı şehirde öğretmenlik yapar. Yüksek Lisan Okulu'nu (Volkshochschule) bitirir, yüzme öğretmeni olarak ihtisas yapar. Aynı süre içinde Commerzbank adlı Alman bankasında tercümanlık, Tercüman gazetesinde de muhabirlik ve yazarlık yapar.

gerçekleştiremez. Arkadaşları ona, önce ehliyet almasını; bu yüzden bir kursa yazılması gerektiğini söyler. Ruşen, Almanca bilmediği için üç defa girdiği sınavı geçemez ve kursta başarılı olmaz. Hikâyede Almanların, kursa devam eden Türklerin sınavı geçmemesini istedikleri; böylece onlardan uzun süre kurs ücreti aldıkları anlatılır. Son sınavda da başarılı olamayan Ruşen'e bir kliniğe gidip psikolojik kontrole gitmesi gerektiği söylenir. Doktorlar, Ruşen'in Almanca bilmediği ve Almanya'daki yeni çevresine alışamadığı için araç kullanırken heyecanlandığını söyler. Psikolojik testten geçen Ruşen, artık araba almak için para biriktirmeye başlar. Çok geçmeden bir araba alır; ama satış sözleşmesinde yazılanların ne anlama geldiğini bilmediği için kazıklanır. Ona çok eski ama yeni boyanmış bir arabayı çok yüksek fiyata satarlar. Arabasına binip kaldığı yurda giderken polis onu durdurur. Aracın egzozunun delik olduğunu ve çevreye zarar verdiğini söyleyip ona ceza keserler. Ruşen arabayı satın aldığı yere gider; ama buradan kovulur. Ruşen, oda arkadaşı Necip'e araba aldığını ve sonrasında başına gelenleri anlatır. Necip, aldığı arabanın ancak iki bin mark değerinde olduğunu, buna 5.800 mark vermenin akıl kârı olmadığını söyler. Birlikte Tercüman Ekrem'in yanına giderler. Ekrem, daha önce de bu tür durumlarla karşılaştıklarını ve meseleyi mahkemeye götürdüklerinde ise imza atan tarafın haksız bulunduğunu söyler. Ruşen de dava açar; ama nihayetinde Ekrem'in dediği gibi imzayı attığı için mahkeme onu haksız bulur.

Dışgöçe dair değerlendirmelerin çoğunda, bunun "aşamalı'' bir hareketlenme olduğu belirtilir. Göçmenler önce; azgelişmiş, yoksul ve kırsal yerlerden gelişmiş bölgelere, buralardan da yurtdışına giderler (Gitmez, 1983:235).

Mehmet Yıldız'ın[11] "Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' adlı hikâyesinde Kasım Arabacı, memleketi Kars'ta yeteri kadar kazanacağı bir işi olmadığından önce trenle İstanbul'a buradan da Almanya'ya gittiğinden bahsedilir. Kasım'ın Almanya'ya gitmesinde, abisinin ölümü sonrasında onun eşi ve çocuklarına bakmakla yükümlü olması da etkilidir. Kasım, Türkiye'de kalıp "itine, çakalına'' yüzsuyu dökmektense Almanya'da parayı aslanın ağzından koparmaya çalışmanın daha doğru olduğunu söyler.

[11] 1927'de Akçakoca'da doğan yazar, İstanbul'da 'Yıldız Teknik Okulu'nda okumuş, 1961'de Almanya'ya gitmiştir. Burada yapı sektöründe teknik ressam olarak çalışmıştır.

Hüdai Ülker'in[12] "Gurbet İnsanları'' adlı hikâyesinde Hakkı, İzmir'de zengin biri iken kumar yüzünden tüm mal varlığını kaybedince Almanya'ya çalışmaya gider.

Tablo 1: Ekonomik Nedenlerin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Ali Arslan	Küçük Umutlar
Bekir Yıldız	Gaffar ile Zarra, Düdüklü Tencere, Üç Yoldaş, Demir Bebek, Tank ve Tanklar
Fakir Baykurt	Bir Karnaval Öyküsü
Fethi Savaşçı	Makineler Çalışırken
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Murat Karaaslan	Düşler Ülkesi
Osman Çeviksoy	Bir Çağ Masalı
Rıza Hekim	Evdeki Hesap
Sıtkı Salih Gör	Geçersiz Teoman
Yüksel Pazarkaya	Sincaplar

[12] 1951'de Makedonya'da doğan Hüdai Ülker'in ailesi 1959'da İzmir'e göç eder. Burada ilkokulu bitirdikten sonra meslek lisesinde aldığı tornacılık eğitimini de tamamlayan yazar Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde İşletme Fakültesi'nden mezun olur. 1974'te Almanya'ya göç eden yazar, burada yükseköğretime geçmeye olanak sağlayan ''Abitur'' sınavlarını başarıyla tamamlar. Yirmi yıl boyunca aktif olarak güreşçilik yapan Ülker, yapılan güreş müsabakalarında İzmir Bölge Birincisi ve Kuzey Almanya Şampiyonu olur. Türkçe ve Almanca hikâyeler yazan Ülker, 1985'te Alman Yazarlar Birliği'ne üye olmuştur. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları),** s.346

3.1.2. Siyasi Nedenler

Yasemin Özbek, 12 Eylül askeri darbesinden sonra 125.000 kişinin Türkiye'den kaçıp Almanya'ya gittiğini ve siyasi iltica başvurusunda bulunduğunu söyler. Bu nedenle Türkiye'den Almanya'ya giden göçmenler arasında; etnik, dinsel ve ideolojik gruplaşmaların oluştuğunu belirtir (2012:18). İncelenen hikâyelerde de 12 Eylül ve sonrasında yaşananlardan dolayı çoğunlukla illegal yollardan Almanya'ya kaçan ve burada siyasi iltica talebinde bulunan kişiler anlatılır.

"Düğün Çağrısı'' hikâyesinde gençlik yılları yıkım ve sürgünle geçen Hüseyin, Türkiye'de öğretmenliğin tadına varamaz. İstifa edip Almanya'ya işçi olarak gider. "Tamer mi Geldi?'' adlı hikâyede, *"Dev-Genç'in aranan öncülerinden olan''* (s.154) Tamer'in *''sorgulamacıların ağır işkence uygulaması''* (s.155) dolayısıyla Türkiye'den kaçıp Almanya'ya gitmek zorunda kaldığından bahsedilir. Avusturya'ya ulaşana kadar Tuğrul Güneş sahte kimliği ve pasaportuyla giden Tamer'i burada iki kişi karşılar ve ona yeni bir kimlik verirler. Yeni adı İrfan Aral'dır. Arkadaşları 12 Eyül darbesinin ve etkilerinin çok sürmeyeceğini düşünüp Tamer'i iki yıllığına Almanya'ya gitmeye ikna ederler; ama Tamer ancak yirmi yıl sonra Türkiye'ye dönebilir. Hikâyenin yazarı Fakir Baykurt da tıpkı Tamer gibi Türkiye'den Almanya'ya gelen çocuklara öğretmenlik yapmıştır. Tamer'in memleket hasreti nedeniyle iki defa Yunanistan'a gittiğinden bahsedilir. Yirmi yıl sonra Türkiye'ye geri döndüğünde burada her şeyin değiştiğini, hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını görür. Onunla aynı davaya inanan arkadaşlarının her birinin eski inançlarının çok uzağında bir yaşama savrulduklarını görünce çok şaşırır. Bu arkadaşlarından biri olan Salih Tüzün Kapalıçarşı'da halıcılık yapan ve çıraklara emir veren biri hâline gelmiştir. Daha önce beraber alanlara çıkıp parasız eğitim hakkı için birlikte mücade ettiği Nuri Yılmaz ise bir özel okul açmıştır. İki gündür Türkiye'ye dönen Tamer'in yaşadığı şok durumu ve onun bu değişim hakkındaki eleştirileri şu şekilde anlatılır:

"(...)İki gündür duyduklarına bakılırsa yurdunun insanları da hızla değişiyor. Küreselleşen dünyada, anlatıldığına göre, 'Günaydın arkadaşım! Nasılsın iyi misin? Haydi bana müsâde! diyorlar..." (s.157)

"Demir Kafes'' adlı hikâyede ise 12 Mart sonrasında siyasî nedenlerle tutuklanıp bırakılan Kemal Kurban'dan bahsedilir. Kemal, 12 Eylül askeri darbesinden sonra tekrar tutuklanacağı endişesiyle yasal olmayan yollardan Almanya'ya kaçar.

"İbrahim'le Rosi'' adlı hikâyede dört yıl ilkokul öğretmenliği yapan İbrahim, müfettiş ile kavga ettikten sonra öğretmenliği bırakıp Almanya'ya işçi olarak gider. İbrahim; çok tutucu ve aydın düşmanı biri olarak anlatılan müfettişin, kendisinin kitaplarına el koyup onları yasaklamasını kabul etmez.

"Dostluk Güzel Şeydir'' adlı hikâyede İbrahim'in, yıllar önce üniversitede başından geçen politik bir olay nedeniyle okulu bırakmak zorunda kalıp Almanya'ya işçi olarak gittiğinden bahsedilir.

Dursun Akçam'ın [13] *Generaller Birleşin* eserindeki hikâyelerde; siyasî istikrarsızlık, askeri darbe ve özgürce inancını yaşayamama gibi nedenlerden dolayı değişik milletlerden insanların ülkelerini terk ederek Almanya'ya kaçmak zorunda kaldıklarından ve burada iltica talebinde bulunduklarından bahsedilir. D. Akçam'ın kendisi de 12 Eylül askeri darbesinden sonra Almanya'ya kaçmış on iki yıl sonra Türkiye'ye dönebilmiştir.

"Tanışma'' adlı hikâyede her ay Alman devleti tarafından verilen belli bir ücret karşılığı Almanca kursuna devam eden kahramanlardan biri olan Polonyalı Mischowski ülkesinde kalsa hapse gireceği için Almanya'ya gelmiştir. Polonya'da 'kellesi pahasına' özgürlük ve demokrasi mücadelesi verdiğini söyleyen Dambala da bu mücadeleyi artık Almanya'da sürdürdüğünü belirtir. Garani Abbas'ın, otuz iki dişi Humeyni rejimi tarafından söktürülür, ona zulüm yapılır ve kardeşi öldürülür. Bu nedenle Garani Abbas İran'dan kaçtığını söyler. Kocası öldürülen Sinyora, Şili'de Pinoşe hapishanelerinde uzun yıllar tutuklu kaldıktan sonra kaçmıştır. Ahmet, 12

[13] Ardahan'a bağlı Ölçek Köyü'nde doğan Dursun Akçam (1930-2003), 1950'de Kars Cılavuz Köy Enstitüsü'nü bitirir. Altı yıl köy öğretmenliği yapar. 1958'de Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü bitirir, ortaokul öğretmeni olur. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ikinci başkanı iken 12 Mart 1971 askeri darbesinden sonra sendika kapatılır. Akçam önce tutuklanır, sonra görevden uzaklaştırılır. Beraat ettikten sonra mesleğine geri dönse de öğretmenlikten ayrılmak zorunda kalır. 12 Eylül 1980 askeri darbesinde gazete kapatılınca Almanya'ya gider, 1992'de Türkiye'ye geri döner. Bkz: Işık, ''AKÇAM, Dursun'', c.1, s.149, Necatigil, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü,** s.29-30

Eylül askeri darbesinden sonra ‘mücadelesini Almanya’da sürdürmek için’ buraya geldiğini ifade eder. Firdevs, ‘din düşmanı komünistlerden’ dolayı Afganistan’dan kaçmıştır. Zindanlarda işkence gördüğünü söyleyen Mihail Gayda eşi Morowiye ile birlikte Romanya’dan gelmişlerdir. “Generaller Birleşin’’ adlı hikâyede hikâye kahramanları, ülkelerinden kaçıp Almanya’ya gelmelerinin sorumlusunun darbe yapan generaller olduğunu belirtirler ve kendilerinin de generallerin kurbanları olduklarını ifade ederler. “Entel Hanım’’ adlı hikâyede Koray ve “Tansiyon’’ adlı hikâyede Cemal, siyasî gerekçelerle Türkiye’den kaçıp Almanya’ya gelmiş ve burada politik sığınma başvurusunda bulunmuşlardır.

M. Karaaslan “İyi Madenci’’ adlı hikâyesinde Türkiye’deki siyasî karışıklıktan dolayı kardeşi için endişelenen ve onu Almanya’ya getirmek isteyen Selim’den bahseder. Yazar, Selim karakteri vâsıtasıyla Türkiye’de yaşananları şu şekilde anlatır:

“(…)Kardeşinin başına bir şey gelecek diye korkuyordu. Boşa değildi korkusu. Her gün gazeteler onlarca gencin vurulduğu bir o kadarının yakalanıp hapse atıldığını yazıyordu. Radyo da aynı haberleri günde birkaç kez yineliyordu. Hele anlatılan işkenceler, tüyler ürpertiyordu...Ne pahasına olsa olsun kardeşini getirmek istiyordu…’’ (s.17)

Vehbi Bardakçı[14] “Yüreğin Burkulmasın’’ adlı hikâyesinde Haydar ile eşinin, siyasî gerekçelerden dolayı Almanya’ya gidip burada iltica başvurusunda bulunmalarından bahseder. Sekiz yıldır Almanya’da yaşayan Haydar, bu hayatını sürgünlük olarak ifade eder.

[14] 1956’da Yozgat’ın Curali köyünde doğan Vehbi Bardakçı ilkokulu köyünde, ortaokulu Çayıralan’da liseyi de Kayseri’de okumuştur. 1973’te babası Almanya’ya çalışmaya gidince ailesini de götürür, bir buçuk yıl sonra geri dönerler. 12 Eylül Askeri Darbesi’nden dolayı 1980’de Almanya’ya gitmek zorunda kalan yazar, Berlin’e yerleşir. Burada; yarıda kalan grafik tasarım ve uygulamaları eğitimini tamamlar. 78 Kuşağı yazarları arasında gösterilen Bardakçı; öğrencilik yıllarında öğrenci ve işçi eylemlerine katılmış, Aydınlık Dergisi bünyesinde ve Türkiye İşçi Partisi’nde aktif olarak yer almıştır. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s.79

Y. Ziya Bahadınlı'nın [15] bazı hikâye kahramanları siyasî nedenlerle Almanya'ya gelmek zorunda kalan kişilerdir. "Milyarlarca İstiridye'' adlı hikâyenin kahramanı Yunus böyle biridir.

Y. Feyzioğlu'nun [16] "Belge'' adlı hikâyesinde üniversitede profesör olan hikâye kahramanının, askeri yönetim tarafından arandığı için Almanya'ya kaçtığı belirtilir.

A. Özenç Çağlar'ın[17] "Kürt Şoreş'' adlı hikâyesinde çoğu siyasî nedenlerle Almanya'ya iltica etmiş kişilerden bahsedilir. Söz konusu hikâyede Alman polisi, kahveye yaptığı baskında Şoreş'in de aralarında olduğu birçok kişiyi pasaportları olmadığı için tutuklar. Tutuklanan gurbetçiler, aralarında yaptıkları konuşmalarda Almanya'ya gelip burada iltica etme nedenlerinden bahsederler. Şoreş, kan davası yüzünden muhtarın yaptığı şikâyet sonrasında köyü basan askerlerin elinden kaçıp Almanya'ya geldiğini söylerken; diğerleri de Almanya'ya gelme nedenlerini şöyle açıklar:

"(...)-Sen de ilticacı mısın?

-Evet…

---

[15] 1927'de Yozgat'a bağlı Bahadınlı köyünde doğan yazar ilkokulu köyünde okur. Kalabalık bir ailede doğan yazarın çocukluğu çeşitli sıkıntılarla geçmiştir. 1944'te Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü'nü, 1950'de de Gazi Eğitim Enstitüsü Türkoloji Bölümü'nü bitirir. 1951 ile 1958 arasında ortaokullarda ve değişik ilköğretmen okullarında Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yapar. Ankara'da Türk Hava Yolları'nda altı ay çalışır. 1965-1969 arasında Türkiye İşçi Partisi'nden Yozgat milletvekilliği yapar. Bahadınlı, Emek adlı dergide yayımlanan bir yazısı yüzünden yargılanır. 1979'da bir yıllığına gittiği Almanya'da ancak on iki yıl sonra Türkiye'ye dönebilir. Bkz: Işık, ''BAHADINLI, Yusuf Ziya'', c.2, s.537

[16] 1946'da Kars'ta doğan yazar, ilköğretmen okulunu bitirir. Türkiye Öğretmenler Sendikası kurucuları arasında olan Feyzioğlu, 1960 darbesi ve 1971 muhtırası sonrasında yargılanır. 1972'de Almanya'ya gider, Herten şehrine yerleşir. Goethe Enstitüsü'nde dil eğitimi görür ve Anderson Yazarlık Akademisi'ni bitirir. Alman Yazarlar Birliği üyesi ve Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Vakfı'nın (KİBATEK) Almanya temsilcisi olan yazar, Almanya'da on yedi yıl öğretmenlik yapar. 1992'de Türkiye'ye olan giriş yasağı kaldırılınca çeşitli etkinlikler vesilesiyle Türkiye'ye gelen ve ''Masalcı Dede'' olarak tanınan yazar, birçok ödül almıştır. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s.164

[17] 1947'de Akhisar'ın Mecidiye Köyü'nde doğar. Ailesinin maddi olanakları yetersiz olduğundan Çağlar, ilkokuldan sonra öğrenimine devam edemez. 1973'te Almanya'ya işçi olarak gittikten sonra burada değişik fabrikalarda işçi olarak çalışır. Sanat hayatına resimle başlayan yazarın Almanya'daki çeşitli gazete ve dergilerde; desenleri, hikâyeleri ve şiirleri yayımlanır. İlk şiiri 1964'te yayımlanan yazar 1973'te hikâye yazmaya başlar. Sanat Emeği dergisinin 1979'ta düzenlediği İşçi Yazarlar Öykü ve Roman Yarışması'nda ''Kurtuluşun Düşleri'' adlı hikâyesi başarılı ilk beş yapıt arasında yer alır.

-Ben TARİŞ'ten, geçen yıl direnişe katıldığım için hakkımda tutuklama kararı çıktı.

-Ben doktorum, ama doktorluk yapmadan geldim buraya. Öğrenci olaylarından aranıyorum. Birkaç arkadaşım hâlâ içerdeler. Birisinin işkenceden öldüğü söyleniyor.

-Sen hemşerim?

-Ben mi? İki sene oldu geleli, ilticam geçen hafta reddedildi.

-Benimki de, polis onbeş gün müddet verdi. Ama avukat itiraz ederiz diyor.

-Ben bir haftadır dışarıda yatıyorum. Hemşerilerim artık yüz vermiyor.

-Ben geceleri bir lokalde çaycılık yapıyorum. Ama, orada da kötü işler dönüyor, korkuyorum…'' (s.54)

H. Bektaş'ın[18] "Mangal'' adlı hikâyesinde İbrahim ve Ayten'in, Türkiye'de öğretmenlik yaparken *"Türkiye'de insanların birbirilerini öldürmeleri''* (s.37) ve fabrikada çalışarak elde ettikleri paranın onların insanca yaşamasına yetmemesinden dolayı Almanya'ya gittiklerinden bahsedilir.

Aysel Özakın'ın[19] hikâyelerinde Almanya'ya göç siyasî ve inanç temellidir. "Hamburg'tan Sonra'' adlı hikâyede Hüseyin'in ve ailesinin, Maraş Olayları'ndan

[18] 1951'de Manisa'nın Salihli ilçesinde doğan Bektaş İlkokulu bitirir; ama sonrasında okula devam edemez. Değişik işlerde çalıştıktan sonra yirmi iki yaşında iken 1973'te Almanya'ya işçi olarak gider. Fethi Savaşçı ile birlikte işçi kökenli yazar arasında olan Bektaş, işinin yanı sıra yazmayı sürdürür. 1981'de Almanca ve Türkçe şiir ve hikâyelerden oluşan Yaşamı Kuşatmak (Belagerung des Lebens) adlı eseri ile 1982'de Erlangen Kenti Kültür Özendirme Ödülü'nü alır. Evrensel ve Yeni Hayat gazetelerinde köşe yazarlığı da yapan yazarın Gölge Kokusu romanı Atıf Yılmaz tarafından 1999'da Eylül Fırtınası adıyla sinemaya uyarlanır. 2005'te Yüksel Pazarkaya ile birlikte kurdukları Sardes Yayınevi'nde; Haldun Taner, Semih Poroy gibi yazarların eserlerini yayımlarlar. Bkz: Mahmut Karakuş, ''Yazmayı Göçle Bulgulayan Bir Yazar'', **Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler**, (177-221), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001

[19] 1942'de Urfa'da doğar. Ailesi İzmir'e taşınınca ilk ve ortaöğrenimini burada okur. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Fransızca bölümünü 1963'te tamamlar. Çeşitli liselerde öğretmenlik yapar. Gazi Eğitim Enstitüsü ve İstanbul'da Atatürk Eğitim Enstitüsü'nde akademisyen olarak çalışır. Fransa'da da öğrenim gören ve burada çalışmalarını sürdüren Özakın, yurda döner. 1980 askeri darbesinden sonra Yazarlar Sempozyumu'na katılmak üzere gittiği Almanya'dan bir daha dönmez. Buradan İngiltere'ye gider, İngiliz ressam ve heykeltıraş Bryan Ingham ile evlenir. Bkz: Asutay,

dolayı memleketlerini terk edip Almanya'ya göç etmek zorunda kaldıklarından bahsedilir. "Yusuf'' adlı hikâyede ise Yusuf, ağanın zulmü yüzünden; Selim, Türkiye'de arandığı için Almanya'ya kaçmak zorunda kalırlar.

Tablo 2: Siyasi Nedenlerin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Kürt Şoreş
Aysel Özakın	Hamburg'tan Sonra, Yusuf
Dursun Akçam	Tanışma
Fakir Baykurt	Düğün Çağrısı
Fethi Savaşçı	İbrahim'le Rosi, Dostluk Güzel Şeydir
Habib Bektaş	Mangal
Murat Karaaslan	İyi Madenci
Vehbi Bardakçı	Yüreğin Burkulmasın
Y. Ziya Bahadınlı	Milyarlarca İstiridye
Yücel Feyzioğlu	Belge

3.1.3. Diğer Nedenler

F. Baykurt'un "Bakıcı'' hikâyesinde göçün nedeni din ve inanç temellidir. Süryani olan Mirza ve Mecide'nin din baskısından dolayı Almanya'ya göç etmek zorunda kaldıklarından bahsedilir. F. Baykurt aynı hikâyeyi, "Kaz Eti'' adıyla biraz daha ayrıntıyla yeniden kaleme alır. "Kaz Eti'' hikâyesinde, Mirza'nın ve ailesinin Almanya'ya göç etmek zorunda kalması şu şekilde anlatılır:

Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları), s.262

"(...)Olanların daha çoğu her zaman Süryanilere oldu. Kürtlerle Türkler, şeyhlerin, hocaların uyutan öğütleriyle Müslüman ilkelerde birleşti. Ağalar gerekli gördükçe Süryani halkın üstüne yürüdü. Onların kızlarını kaçırdılar, harmanlarını yaktılar. Koyun keçi sürülerini yağmaladılar. Yoksullaşan halk evini, kilisesini koruyamadı. Üç yüz evli, yeşillikler içindeki Basbirin köyü boşalmaya başladı…'' (s.24)

Türkiye'deki kadınların çoğu boşanma, fiziksel şiddete uğrama gibi nedenlerle Almanya'ya göç etmişlerdir. Kadınlar, erkeklerin aksine yalnızca para kazanmak için değil; kişisel özgürlüklerinin peşinde oldukları ve meraklı oldukları için Almanya'ya gitmişlerdir (Pusch ve Splitt, 2015:40). F. Savaşçı'nın "Uzun Yola Çıkacak Kadın'' ile Y. Pazarkaya'nın "Emekli Kadın'' hikâyelerinde de kadın karakterlerin Almanya'ya göç etmelerinin nedenlerinden bahsedilir.

"Uzun Yola Çıkacak Kadın'' hikâyesinde kocası ve çocuklarını bırakıp Almanya'ya çalışmaya giden kadının, Almanya'ya gitme nedenleri şöyle anlatılır:

"(...)Kadının çevresinde olumsuz, yoksul olaylar dizisi dönüyordu. Açlık, dedikodu, kararsızlık, öç alma duygusu, dinin etkisi, kendine güvensizlik, kendini öneminden fazla küçük görme sayrılığı ve başka tür nedenler de vardı…'' (s.88)

"Emekli Kadın'' hikâyesinin kahramanı kadın, Türkiye'de iken evlenir. Bir çocuk doğurur; ama kocasıyla anlaşamadığı için ondan boşanır. Kadın; "*konu komşuya, akrabaya, eşe dosta''* rezil olduğunu düşündüğü için kimsenin yüzüne bakamadığını belirtir. Almanya'ya işçi olarak gitmek için insanların isim yazdırdığını öğrenince o da ismini yazdırır, çok geçmeden Almanya'ya gider.

"Paralı Çıkış'' adlı hikâyede tercüman, sosyal güvenlik ofisinde gelen kadına neden Almanya'ya geldiğini sorar. Kadın, Türkiye'de yediğimiz önümüzde yemediğimiz arkamızdaydı; ama yine de bir hayâle kapılıp geldik, der.

Semran Cengiz, Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı içerisinde değerlendirilen yazarların, 1960'lardan günümüze kadar eserlerinde temel izlek olarak göçü ele aldıklarını belirtir; ama onların, göçün nedenleri üzerinde okuru hiç düşündürmeden sadece göç olgusunun sonuçlarına ve göçün yarattığı travmaya

odaklandıklarını ifade eder (Cengiz, 2016:135). Tezimizde incelediğimiz 79 eserde Almanya'ya göçün nedenlerinden az bahsedildiği, Bekir Yıldız'ın hikâyelerinde ise yüzeysel olarak ve klişelerle anlatıldığı görülür. Bununla birlikte Almanya'ya olan Türk göçünün en önemli iki nedeni olan ekonomik ve siyasi nedenlere hikâyelerde yer verildiğini söylemek gerekir. Göç etmede etkili olan itici faktörler yani Türkiye'deki ekonomik ve siyasi istikrarsızlık ve göçün çekici faktörü olan Almanya'daki ekonomik refah, bolluk gibi etkenlere hikâyelerde yer verilmiştir. Göçün itici faktörleri olarak hikâyelerde; Türkiye'de artan işsizliğe karşılık istihdam alanlarının yaratılamaması, 12 Eylül darbesinden kaynaklanan yasaklar ve baskılar, tutuklanmalar, kan davaları, mezhepsel farklılıklardan kaynaklanan çatışmalar ve ailevi nedenlerden dolayı insanların Almanya'ya göç ettiklerinden bahsedilir. Göçün cazip faktörleri konusunda ise her ne kadar Almanya'nın ekonomik olarak ileri seviyede olduğu anlatılmak istenmişse de bu durum çoğunlukla belli şablonlarla anlatılmıştır. Bu şablonlardan en önemlisi Almanya'ya gidip birkaç yıl kaldıktan sonra bir araba satın alıp dönenlerden bahsedilmesidir.

Tablo 3: Diğer Nedenlerin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Paralı Çıkış
Fakir Baykurt	Bakıcı, Kaz Eti
Fethi Savaşçı	Uzun Yola Çıkacak Kadın
Yüksel Pazarkaya	Emekli Kadın

3.2. ALMANYA'YA YOLCULUK VE YOLCULUKTA YAŞANAN SORUNLAR

Göçün önemli aşamalarından biri göç yolcuğu sırasında göçmenin yaşadıkları olaylar, maruz kaldığı durumlardır. Kimi göç yolculuklarında göçmenler hedeflerine rahatça ulaşırken kimi yolculuklar da ölümle biter. Almanya'ya olan göç, çoğunlukla

işgücü göçü çerçevesinde değerlendirilir. Yasemin Özbek, Almanya'ya göç eden bir işçinin sırasıyla şu aşamalardan geçtiğini belirtir:

"(…)Almanya Çalışma Bakanlığı, Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) ve İstanbul'da açılan Alman irtibat büroları aracılığıyla ülkelerarası işgücü hareketi bir sisteme bağlandı. Bu şekilde, Almanya'da özellikle ağır sanayi ve madencilik sektöründeki işçi açığının karşılanması hedefleniyordu. İşverenler, Federal İşbulma Kurumu'na (Bundesarbeitamt) başvuruyor, talepler daha sonra Türkiye'deki Alman İrtibat Bürosu (AİB) üzerinden İİBK'lara bağlı Yurtdışı Hizmetler Müdürlüğü (YDH)'ne bildiriliyordu. Çalışmak üzere Almanya'ya gitmek isteyen adaylar, ikamet ettikleri bölgelerdeki İİBK şubelerine müracaat ederek, hazırlanan listelere yazılıyor, seçilen adaylar, mesleki yeterlilik ve sağlık durumlarının incelenmesi için Alman İrtibat Bürosu'na yönlendiriliyorlardı. Uygun görülenler, transit vizeleri ve pasaportlarını hazırlıyor, iki dilde yazılmış iş sözleşmelerini imzalamalarının ardından, çalışma ve oturma izni yerine geçen 'Legitimationskarte' yi alarak kendilerine bildirilen tarihte Almanya'ya hareket ediyorlardı…'' (Özbek, 2012:14)

Hikâyelerde de işçilerin Almanya'ya gidebilmek için öncelikle İstanbul'daki irtibat bürosuna gidip isimlerini yazdırdıklarından bahsedilir. Aynı anda gidiş için gerekli olan pasaport işlemleri halledilir. Alman doktorları, işçilerin çalışmalarında sağlık yönünden herhangi bir sakıncanın olmadığını öğrenmek için onları muayene eder. İşçiler, sağlıklı olduklarını gösteren belgeyi aldıktan sonra işçi talebinde bulunan Alman firmalardan aldıkları çağrı ya da kabul kâğıdı ellerine ulaşır; böylece Almanya'ya gitmeye hak kazanırlar. Bundan sonra işçiler ile Alman firmalar arasında bir sözleşme imzalanır. Bu sözleşmede; işçilerin Almanya'da hangi şehirde ve fabrikada kaç yıl çalışacakları, orada nerede kalacakları yazılır.

3.2.1. Rüşvet Vererek ya da Borçlanarak Almanya'ya Gitmeye Çalışanlar

Almanya'ya gitmek isteyenler; sıranın kendilerine çabuk gelmesi ve kolayca pasaport alabilmek için rüşvet verirler. Bunun dışında; insan kaçakçıları ile irtibata geçip yasal olmayan yollarla Almanya'ya gitmeye çalışanlar, turist pasaportu ile

Almanya'ya gidip orada oturma ve çalışma izni almak için uğraşanlar ya da sahte pasaport ile gitmenin yollarını arayanlardan bahsedilir.

Hikâye kahramanları rüşvet ile pasaport alabilmek için çoğunlukla borçlanırlar ya da kendilerine pasaportu temin eden kişilerle bir anlaşma yaparlar. Bu anlaşmaya göre pasaportu alıp Almanya'ya ulaşan işçiler bir işte çalışmaya başladıktan sonra borçlarını ödemek zorundadırlar. Almanya'ya gitmek isteyenler, fakir oldukları için ellerinde ne varsa satarlar ve yüklü bir borç altına girmek zorunda kalırlar. Bazı kahramanlar, kimi zaman tüm paralarını kaptırıp dolandırılır.

''Kaynakçı Mehmet Usta'' hikâyesinde ekonomik olarak ailesini geçindiremeyen Mehmet'e, arkadaşları Almanya'nın kendisi gibi nitelikli bir yapı ustasına her zaman ihtiyacı olduğu ve bu işte iyi para olduğu söyleyip onu Almanya'ya gitmeye ikna ederler. Mehmet, Almanya'ya işçi gönderen İş ve İşçi Bulma Kurumu'na gider. Burada, ondan nitelikli bir işçi olduğunu gösteren bir belge isterler. Mehmet de bir yerlerden borç alıp bu belgeyi almak için rüşvet verir ve işini halleder. Mehmet'in, rüşvet ile açılmayan kapıları açtığı anlatılır:

"(...)'Para?'' diye sordu arkadaşları 'Para gibi maymuncuk yoktur! Parayla kapı gibi diplomalar alırız sana!' Parayı alıp gittiler. Ama yapı ustalığı diploması yerine, kaynakçı belgesi getirdiler…'Olmaz! Çok mahcup olurum! Almanya'da bizim sevdamızdan arkadaşlar gülerler! Sahteci gibi görürler beni!'..Dinlemediler: 'Sen bir git, bunlar sorun değil!..''(s.101)

"Demir Kafes'' adlı hikâyede, siyasî sığınma talebi kabul edilmeyen Kemal Kurban'ın kaçak olarak Almanya'ya gittiğinden bahsedilir. Kemal, 1000 mark rüşvet verip yasal olmayan bir şekilde Almanya'ya gider.

"Almanya'da Yirmi Ay'' adlı hikâyede Mehmet, Almanya'ya gidebilmek için Alman vatandaşı Karoli Smonivan'a 1700 lira verir. Karoli, Mehmet'e bu paranın 1200'ünün uçak bileti geri kalanın da diğer masraflar için harcayacağını söyler; ama parayı aldıktan sonra kayıplara karışır.

“Gazel Çeken İşçi’’ hikâyesinde Mehmet Sümbül’ün, Almanya’dan Türkiye’ye kesin dönüş yapan Sefa Koyutürk adlı işçinin pasaportu ile Almanya’ya gittiğinden bahsedilir. Sefa, pasaportu karşılığında Mehmet’ten 16.000 lira alır.

“Melhem’’ hikâyesinde de Haydar Güvercin’in, rüşvet verip Almanya’ya gittiğinden bahsedilir.

“Kefene Sarılı Mavzer**’’** hikâyesinde Ragıp, Almanya’ya gitmesini sağlayacak pasaportu almak için iki bin lirayı rüşvet olarak verir. Yine de parası yetmez. Ragıp herkesten borç ister; ama kime sorduysa eli boş döner. Son çare dedesinden, ona da dedesinden kalan antika değerindeki mavzerini ister. Ragıp ile dedesi arasında geçen diyalog Bekir Yıldız’ın rüşvet konusundaki eleştirel tutumunu ve onun hikâyelerinin trajik yönünü yansıtır. Öyleki dedesi, Çanakkale’de savaşırken bir bacağını kaybetmişken ona da dedesinden yadigâr kalan antika mavzerinin ‘gâvur’ (s.87) turistlere satılmasını kabullenemez:

“(...)’Bak dedem. Altmış dört günüm kaldı. Sonumuz, hepbirlik ölüm. Adamını buldum. İki bin liraya olacak bu iş. Bir olursa, bir pasaportu alırsam, bir gidersem buralardan…Mavzerini ver hayran olduğum dede.’

‘İki bin lira ha! Kime vereceksin bu parayı?’

‘Rüşvet!’

Dedenin gözleri küçüldü, büyüdü.

‘Vay benimbacağım’ dedi. ‘Vay benim Çanakkale’de tükenen taburum. Gene rüşvet ha!’

‘Altmış dört gün’ dedi Ragıp, yumruğunun birisini yere vururken. ‘Sıkıştım dede. Mavzerini veriver.’

‘Hem, kim alırmış böylsi eskiyi?’

Ragıp umutlandı. Yüzüne, pasaport sevinci geldi.

‘Dedeciğim’ dedi. ‘Yenilerini almazlarmış zaten. Duyasım bir arkadaştan. Turistler alırmış eski mavzerlerimizi, kılıçlarımızı. Antikaymış bunlar…Satılan yeri de söyledi.’

‘Antika olur mu Ragıp? Kullanılmıştır bizdeki. Mavzerlerin, kılıçların dili olsa da söyleseler. Turist dediğin, gâvur değil mi senin?’

‘He..Gâvurdur dede.’

‘Biz, onlara sıktıydık ya kurşunumuzu.Biz onlara salladıydık ya, palamızı, kılıcımızı. Şimdi de alıp duvarlarını mı süslemek isterler…” (s.87)

Dedesi, Almanya'dan kefen parasını göndermesi şartıyla mavzeri Ragıp’a verir.

“Yeni Beşik’’ adlı hikâyede Cabir*; “Ankara, İzmir, İstanbul’u dolaşarak iç göçü yaşadıktan sonra’’* 1971’de *“yan yatıp çamura batarak, boğazına kadar borçlanarak’’* (s.9) rüşvet vererek Almanya’ya gelir.

“Tamer mi Geldi?’’ adlı hikâyede siyasî düşünceleri dolayısıyla sakıncalı olarak görülen Tamer’in, sahte pasaport ile Almanya’ya gittiğinden bahsedilir. Tebdil-i kıyâfet yapan Tamer’in pasaporttaki ismi Tuğrul Güneş’tir. Tamer, bu pasaport ile turist olarak Avusturya’ya gider. Buradan da Türkiye’deki arkadaşlarının bağlantılı olduğu kişiler ona yeni bir pasaport getirirler. Tamer’in yeni adı İrfan Aral’dır. Almanya’ya gittikten sonra Tamer, İrfan Aral adıyla oturma ve çalışma izni alır.

Tablo 4: Rüşvet Vererek ya da Borçlanarak Almanya'ya Gitmeye Çalışanların İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	Hikâyeler
Bekir Yıldız	Kefene Sarılı Mavzer
Fakir Baykurt	Kaynakçı Mehmet Usta, Demir Kafes, Gazel Çeken İşçi, Melhem, Yeni Beşik, Tamer mi Geldi?
Mehmet Çakan	Almanya'da Yirmi Ay

3.2.2. Sağlık Muayenesinde Yaşanılan Sorunlar

Pasaport işlerini hallettikten sonra işçiler, sağlıklı olduklarını belgelendirmek zorundadırlar. Bunun için Alman doktorlar tarafından muayene edilirler. Muayene sırasında onlar, onur kırıcı uygulamalara maruz kalırlar. Ali S. Gitmez, göçmen işçilerin; aşağılanarak, horlanarak, alınıp satılan bir pazar malı yerine konarak, süzgeçten geçirilerek ve bir nitelik sahibi oldukları kanıtlandıktan sonra "konukluğa'' geldiklerini belirtir (1983:121).

"Üç Yoldaş" hikâyesinde Türk doktorların hazırladıkları sağlık raporlarına güvenilmediği için işçilerin, Alman doktorlardan oluşan bir heyet tarafından sağlık kontrolünden geçirildiğinden ve muayenede ''hayvanlar gibi'' (s.34) ağızlarını açıp bekletildiklerinden bahsedilir. İşçiler burada sağlık derecelerine göre sınıflandırılır. Hikâyede; Feyzullah, Tayyar ve Davut adlı işçilerin muayene sırasında yaşadıklarından bahsedilir. Feyzullah dişleri sağlam olmadığı için elenir. Daha önce inşaattan düşen Tayyar'ın ağır işlerde çalışamayacağını söyleyen Alman doktor onun raporuna ''İkinci sınıf adam!'' şeklinde not yazar. Davut'a soyunmasını söyleyen hemşireye Davut hemşirenin yanında soyunmaktan utanır. Doktor ise onun eşcinsel olduğunu; bu yüzden soyunmadığını düşünür. Sonrasında yaşananlar ve Davud'un maruz kaldığı uygulamalar şöyle anlatılır:

"(...)'Sıyır' dedi hemşire, tatlı bir sesle. 'Donunu da indir aşağıya. Doktor Almanya'ya gidemez yoksa diyor.'

Davud, içgüdüsüyle eğilip apış arasına doğru baktı. Almanya umudunun oraya saklanmış olduğunu, donunu sıyırmadan Almanya'ya gidemeyeceğini sezinledi ansızın.. Pantolonunu santim santim sıyırdı aşağıya doğru. Pantolon yere düştü ama uçkuruna birkaç düğüm vurulmuş uzun donu, hâlâ bacaklarını örtüyordu. Uçkuruna elini attı. İlk düğümü çözdü. İkinciye geldiğinde duraladı biraz. Sonunda uçkuru boşa aldı. Bir doktora, bir hemşireye baktı. Duruyordu öylece…" (s.47)

Doktor, Davud'un utandığı için donunu indirememesini umursamaz ve ''Üstünde durmaya değmez. Dışarıda sürüyle bekleyen var.'' (s.48) diyerek onun hakkında olumsuz rapor verir.

"Peri Kızı'' adlı hikâyede hikâye kahramanı ciğerlerinde leke olduğu için sağlık kontrolünden elenir ve başvurusu reddedilir. Adam, sonraki muayenede yerine bir akrabasını gönderir; ama bu durum anlaşılır ve onlara ceza verilir. İşçi olarak Almanya'ya gitmek mümkün olmayınca o da turist pasaportuyla gider.

"Şey'' adlı hikâyede muayenede doktorlar, işçilere çırılçıplak soyunmalarını söyler; ama bir işçi buna karşı çıkar. İstanbul'daki Alman İrtibat Bürosu'na muayeneye giden işçilerin kan ve idrar tahlilleri alınır, onların filmleri çekilir. Biri kadın üç Alman doktor, adayları bir odaya alır ve onlara soyunmalarını söyler. İşçilerden biri, Türk tercümanın kendilerine bağırmasını gururuna yediremez ve ona *"Soyunmasına soyunurdum, benim için hiçbir sakıncası yok, ama böyle emirle değil, Alman köpeği!''* (s.124) deyip odadan çıkar. Hikâyenin kahramanı Ali Korkmaz, adamın verdiği bu beklenmeyen tepki sonrasında yaşananları şöyle anlatır:

"(...)Tercüman ne halt edeceğini şaşırmıştı. Biz, hayvanlar gibiydik, çırılçıplak. Erkek doktorlardan biriyle kadın doktor yanımıza geldi. Biz ellerimizle önümüzü kapatmıştık. Tercüman bağırdı: 'Çekin ellerinizi!' Almanca bir şeyler dediler. Tercüman bağırdı: 'Domalın!' Erkek doktorlarla birlikte kadın doktor her yanımıza baktı. Kıçımıza bile!..'' (s.124)

Tablo 5: Sağlık Muayenesinde Yaşanılan Sorunların İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	Hikâyeler
Bekir Yıldız	Üç Yoldaş
Habib Bektaş	Şey
Y. Ziya Bahadınlı	Peri Kızı

3.2.3 Yolculuk Boyunca Yaşanan Sorunlar

Pasaportlarını alan, sağlık kontrollerinden geçen işçilerin Almanya yolculukları başlar. Yolculuklarda; yapılan kontrollerin yolcuları bezdirecek derecede abartıldığı anlatılır. Yolcular, Türkiye'den Almanya'ya gittiklerinde uçakların geç kalkması ya da onların, belirtilen rota dışındaki uçuşları dolayısıyla sorun yaşarlar. Bunlar dışında, kaçak yollardan Akdeniz'den Avrupa'ya doğru yapılan tehlikeli yolculuklar ve insan kaçakçılarının işçileri kandırmaları gibi durumlar hikâyelerin ana temalarını oluşturur.

Almanya'ya yolculuklarda işçilerin şikayetçi oldukları konulardan biri yolda yapılan kontrollerdir. "Kör'' adlı hikâyede Almanya'da çalışan oğlunun yanına ameliyat olmak için giden yaşlı adamın maruz kaldığı muameleden bahsedilir. Trende pasaport kontrolü yapan Alman gümrük memuru, yaşlı adamın turist kılığında Almanya'ya çalışmak için geldiğini iddia eder. Seyfettin, babasının kör olduğunu, ameliyat için geldiğini söylese de memur inanmaz ve çakmak yakarak onun yüzünde dolaştırır. Adamın kaşlarını yakar. Memur, sonunda yaşlı adamın kör olduğuna inanır ve onun pasaportunu onaylar.

"Gaffar ile Zara'' adlı hikâyede Zara, Gaffar'a; Almanya'ya nasıl gidildiği ile ilgili sorular sorar. Gaffar şu cevabı verir:

"(...)Yani sana demek istiyem ki, asker sevkiyatı gibi olurmuş İstanbul...Her Allah'ın günü bir bölük insan gidermiş Almanya'ya...'' (s.32)

"Melhem'' hikâyesinde Sirkeci Garı'ndan trenle önce Münih'e oradan da Almanya'nın diğer şehirlerine dağılan kadın ve erkek işçilerin yolculuklarından bahsedilir:

"(...)Vagonlar tıka basa doluydu. Sınırı geçinceye kadar çalıp çağırdılar, el çırptılar. Otuz beşini aşmamış, güçlü, sırım gibi erkeklerdi hepsi. Kanında, idrarında, röntgeninde ufacık bir gölge görülenler geri döndürülmüştü. Köyden, şehirden derlenen genç ya da orta yaşlı kadınları çevirmenleriyle birlikte aynı vagonlara tıkmışlardı…'' (s.181)

"Acil'de'' adlı hikâyede Türkiye'den Düsseldorf'a gidene kadar bir yolcunun, uçağın üç saat geç kalkması ve sonrasında yaşadığı sorunlar şöyle anlatılır:

"(...)Geçten geç gümrük denetiminden çıkan yolcumuz, nerdeyse yıkılacak. Bavulunu, çantasını alıp koluna girdik. Dışarıdaki otomobile kadar dikkatle götürdük. 'Sabah 6.00'da çıktım evden!' diyor. 'Yarım yamalak bir kahvaltı ettim. Alana geleceğiz, denetim başlayacak. Acaba bilgisayara bakıp yasaklasın mı diyecekler? Acaba pasaportta bir eksik bulup dön geri mi diyecekler? Acaba bavulu çantayı açtırıp ıcığına cıcığına arayacaklar mı? Bizim yolculuklarda insanın üstüne anlatılmaz bir korku çöküyor, dokuz doğuruyorsun. Lokma koparıp yemeğe isteğin kalmıyor. Uçağın bir yeri bozukmuş, onarıma almışlar. Hava sisli. Radarı çalışmazsa asla uçamaz. Gecelerin karanlığına benzer bir bilinmezliğin içinde bekle babam bekle!..'' (s.125-126)

Özgen Ergin'in [20] "Marş'' adlı hikâyesinde hikâyenin kahramanının ve arkadaşı Baran'ın, diğer göçmenlerle birlikte Almanya'ya yaptıkları tehlikeli yolculuktan bahsedilir. Baran, Iraklı göçmenlerle birlikte yedi gün boyunca aç kalır. Bu hâlde Çeşme'den tekne ile yola çıkıp Sakız Adası'na, buradan da Atina'ya ulaşırlar. Burada yakalanırlar ve *"it ölüsünün bile durmayacağı''* (s.65) Göçmenler

[20] 1947'de Nevşehir'in Avanos ilçesine bağlı Özkonak'ta doğan yazar Ankara Sanat Enstitüsü'nü bitirir. 1969'ten itibaren teknik ressamlık yapar. Tesviyecilik, tornacılık ve kalıpçılık gibi işlerde çalışır. Diğer tarafta yükseköğrenimini sürdürüp bir yıl makine, üç yıl da elektrik mühendisliği okur. Ankara'da iki yıl boyunca Türkiye Elektrik Kurumu'nda çalışır. Burada, Halkevi Tiyatro Topluluğu'nda oyunculuk yapar. 1973'te Almanya'ya göç eden yazar Köln'de fabrikalarda makine işçisi, Halkla İlişkiler ve Sosyal Hizmetler Uzmanı olarak çalışmıştır. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s.157

kampında tutulurlar. Onlar, kaldıkları kamptan gizlice kaçıp bir gemi ile İtalya'nın Trieste şehrine ulaşır. Kendilerini Almanya'ya ulaştırılacaklarına söz veren insan kaçakçıları burada onları yüzüstü bırakır.

"Mahmut ile Güldane'' adlı hikâyede Mahmut gibi turist pasaportuyla Türkiye'den Almanya'ya çalışmaya gelenlerin, Almanya'ya varana kadar başlarından geçenler şöyle anlatılır:

"(...)Dünyanın en garip, en yoksul turistlerinden olmuştur. Otobüsün içi Mahmut gibi Anadolu dolu. Hepsi turist pasaportlu. Daha Avusturya sınırında durduruldular, alnına çiçekler arasında "Maşallah Türkiye'nin Gülü'' yazılı otobüsü geri çevirdiler. Oysa: ölmek var, dönmek yok demişlerdi yola koyulurken. Aç susuz günler geçti sınır boylarında. Kurt düzeni kuran birtakım açıkgözler önce uzaktan aç aç baktılar aç Mahmutlara. Sonra usul usul yaklaştılar avlarına. Sizi götürürüz, dediler, Almanya'ya. Bin, dediler, bin beş yüz dediler. Mahmutlar insan olmanın sefilliğini, insansızlığını yaşadılar. Ormanlar, dağlar kaçak korudu, kaçak barındırdı, kaçak öldürdü. Mahmutlar insan olmanın kaçak tadını tattılar bir kez daha. İnsan olmak, göç yılları, kaçış yılları olarak alınlarına yazılı Mahmutlar. Kaçışta yolu şaşıranlar, yollarda dökülenler, ezilenler ve yönünü şaşırıp kaçışı geriye çevirenler dışında, birkaçı varabildi Almanya'ya…'' (s.39-40)

Muammer Bilge'nin [21] "Tünelin Öbür Ucu Almanya'' adlı hikâyesinde Kerim'in, eşi Safiye'nin ve altı yaşındaki oğlunun Almanya'ya yaptıkları zorlu ve tehlikeli yolculuktan bahsedilir. Kaçak bir şekilde gittikleri üç günlük araba yolculuğundan sonra Kerim ve ailesi yolun geri kalan önemli bir kısmını yaya olarak devam ederler. Yorgun argın bir hâlde bir tren tüneline varırlar. Bir tek yol olduğu için tünelden geçmek zorundadırlar. Kerim, Safiye'ye fazla eşyaları atmasını söyler. Gece geç saatte tünelden yürümeye başlarlar. Karanlıkta tünelin basık havasında yürümek çok zorlaşır. Safiye rayların üzerine düşüp dizini acıtınca daha fazla yürüyemez. Kerim, bu esnada bir ses duyar gibi olur, trenin geldiğini düşünür.

[21] 1949'da Erzurum'un Şenkaya ilçesinde doğan yazar, ilk ve orta öğrenimini Erzurum'da tamamladıktan sonra Erkek Sanat Enstitüsü'nü bitirir. 1972 yılında Almanya'ya gider, Hamburg'a yerleşir. Burada bir otomobil fabrikasında makine işçisi olarak çalışmış, sendikacılık faaliyetlerinde bulunmuştur. Yurtdışında ve Türkiye'deki çeşitli dergi ve gazetelerde hikâyeleri yayımlanan Bilge, Alman Yazarlar Birliği'nin de üyesidir. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s.97

Umutlarını yitirdikleri anda tünelin sonunu aydınlatan ay ışığının aydınlığını görürler. Çok geçmeden tünelden çıkıp kurtulurlar.

"Düdüklü Tencere'' hikâyesinde Pehlivan Rüstem, eline bavulunu alıp önce otobüsle köyden Ankara'ya, oradan da İstanbul'a gider. Sirkeci Garı'ndan trene binip Münih'e gider. Diğer hikâyelerde de işçilerin, tren ile Sirkeci-Münih hattıyla Almanya'ya gittiklerinden bahsedilir. İşçiler kimi zaman da bulundukları köylerden, ilçe ve illerden İstanbul'a geldikten sonra buradan uçakla Almanya'ya giderler.

Hikâyelerde Almanya'ya göç yolculuğunun başından sonuna kadar birkaç aşamadan oluştuğu, bunlar tamamlanmadan amaca ulaşılmadığı sonucuna ulaşırız. Göç yolculuğunun her aşamasının zorluklarla tamamlandığı; hatta kimi zaman amaca ulaşılmadığı görülür. Bu hikâyelerde anlatılan, göçün önündeki resmi engellerden dolayı göçmenlerin gitmek istedikleri yere yasal olmayan yollardan gitmeye çalışmaları günümüzde de devam eden bir durumdur. Almanya'nın işgücü alımında işçilerin sağlıklı olmalarına önem vermesi ile ilgili olarak anlatılanlar ve sağlık muayenelerinde işçilerin maruz kaldıkları uygulamalar Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nın trajediyi öne çıkarması özelliğini yansıtmaktadır.

Tablo 6: Yolculuk Boyunca Yaşanan Sorunların İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Bekir Yıldız	Kör, Gaffar ile Zara, Düdüklü Tencere
Fakir Baykurt	Melhem, Acil'de
Muammer Bilge	Tünelin Öbür Ucu Almanya
Özgen Ergin	Marş
Yüksel Pazarkaya	Mahmut ile Güldane

3.3. GÖÇ VE EKONOMİ

Göçün en önemli nedenlerinden biri ekonomi ise göç sonrasında ekonomik durumun bundan nasıl etkilendiği de aynı şekilde göçün en önemli sonuçlarından biridir. Ekonomik nedenlerden dolayı göç edenlerin birincil amacı maddi kazanç elde etmektir. Bu nedenle göçmenler, her zaman neden göç etiklerinin bilincindedirler. Göçmenin, kendisinden önce göç edilen yere giden tanıdık birilerini bulması iş bulma sürecini kolaylaştırır. Ekonomi, Almanya'ya göçün de en önemli nedenlerinden biridir. Ali S. Gitmez, dışgöçün en önemli ekonomik amacının para biriktirip yatırım yapmak olduğunu belirtir. Göçmenler için yatırımın ne anlama geldiği hakkında Gitmez, şöyle der:

"(...)Yatırım, tek başına, getirisi olan ekonomik bir girişimdir. Bir ölçüde de yatırım, dışgöçün ekonomik amacı durumundadır. Ekonomik durumunu geliştirmek ya da geleceğini güvenceye almak amacında olan göçmen işçi için yatırım, dışarıda bulunmanın doğal bir sonucu, tasarlanan geleceğin en somut amacıdır..'' (Gitmez, 1983:213)

İşçilerin Türkiye'deki yatırımları; büyük şehirlere ve köylere göre (Şen, 1993:148), kadınların ve erkeklerin tercih ettiği yatırım türlerine (Abadan-Unat, 2002:165), taşınır ve taşınmazlara göre (Yasa, 1979:44) farklılık gösterir. Onlar büyükşehirlerde; daireler, arsalar, işletmeler, dükkânlar gibi taşınmazları tercih ederler. Kırsal alanlarda ise daha çok tarımsal araç ve gereçleri tercih ederler. Kırsalda ve şehirlerde; buzdolabı, televizyon, radyo, halı gibi taşınırlar da satın alınır. Kırsaldaki en önemli taşınmazlar da satın alınan topraklardır. Erkekler yatırımlarını taşıma araçların alımı, tarımsal işletmelerin kurulması için kullanırken; kadınlar ise konutları tercih ederler. Kimileri yatırımları; ev eşyası alma, parayı bankada tutma, ticari yatırım yapma, çocuklarının düğün ve eğitim masraflarını karşılamak için kullanır (Tılıç, Özen, Çelik, 2015:301). Hikâyelerde göçün sonucunda işçilerin ekonomik durumlarının bundan nasıl etkilendiğinden bahsedilir. İşçiler, belli bir zaman diliminde çok zor koşullarda çalışarak biriktirdikleriyle hedeflerine ulaşır. Hayâlini kurdukları; evi, arsayı, traktörü ya da arabayı alırlar. Hikâyelerde onların Türkiye'de iken yaşadıkları yoksulluk ile Almanya'ya geldikten sonra çalışıp para kazandıktan sonraki "zenginlik''leri gözler önüne serilir. İşçilerin kazandıklarını

biriktirdikten sonra borçlarını ödedikleri, memleketlerinde ev yaptıkları, işletmeler kurdukları; daire, dükkân, yazlık, bahçe, sulak arazi, ev eşyaları, traktör, biçerdöver ve araba satın aldıklarından bahsedilir.

"Uçak Bileti'' hikâyesinde Almanya'da iki yıl çalışan Şakir, biriktirdikleri ile borçlarını yarıya indirir ve köyünde bir bahçe satın alır. Şakir; iki yıl daha çalışıp borcunu bitirdikten sonra yeni bir ev alıp içini; yeni masa, sandalye, yemek takımları ile donatmayı ve çocuklarına da bisiklet almayı planlar. Bunları yaptıktan sonraki hedefi ise bir ahır yaptırıp içini birkaç Hollanda cinsi inekle doldurmaktır.

"Yabancıya Ev Yok'' adlı hikâyede Almanya'daki çoğu Türk işçinin; çalışıp para kazandıktan sonra traktör aldığı ya da birkaç ailenin birleşip biçerdöver aldıkları belirtilir. Birçoğu da kentlerdeki işletmelere ortak olur.

"Şey'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, Almanya'da istediğinden çok para biriktirdiğini ve Almanların bile sahip olamadığı bir ev ve araba satın aldığını belirtir.

"Işıltı'' adlı hikâyede Yaşar'ın babası, *"köyün sığırlarını güden, tarlası ve çifti-çubuğu olmayan''* biri iken Almanya'ya gelip çalışıp para biriktirdikten sonra adam *"Köyün en iyi yerinde, bir ucundan bir ucu görünmeyen sulak arazi, Ankara'da iki daire, İstanbul'da Kartal'da milyonlar değerinde bir arsa''* (s.90) satın alır.

Ali S. Gitmez, dışgöçün kırsal kesime etkileri konusunda da göçmen işçilerin ya salt yatırım ve güvence ya da geri döndükten sonra geçimini tarımla sürdürmek amacıyla toprağa yatırıma öncelik verdiklerini belirtir. Göçmen işçilerin bu yönelişi sonucunda 1960'ların ortalarından itibaren toprağın, en değerli yatırım alanı olduğunu ifade eder (1983:220). Hikâye kahramanlarının diğer yatırımlarla birlikte toprak almaları Gitmez'in düşüncesini doğrulamaktadır. Örneğin, "Ardımızda Meşeler Yeşersin'' adlı hikâyede yirmi iki yıl Almanya'da çalışan Habil, kazandığı para ile Burdur'dan bir daire, köyden otuz dönüm toprak aldığından bahsedilir.

"Allah'a Dilekçe'' hikâyesinde Hayri, Almanya'dan dönenlerin kazandıklarını yemeyi bilmediklerini, biriktirdikleriyle köydeki kıraç toprakları satın aldıklarını söyler.

Haydar Işık'ın[22] "Yitenler'' adlı hikâyesinde uzun süreden beri Münih'te inşaatlarda çalışan Recep'in; Kayseri'de üç bin metrelik bahçeli bir villa, Mersin'de iki daire, köyde de elli dönüm sulak arazi satın aldığından bahsedilir.

"Almanya Ara Beni'' adlı hikâyede Almanya'ya çalışmaya gelen adam, eşi ile birlikte çalışarak biriktirdikleri yetmiş bin markın yanı sıra; İstanbul'da dört katlı bir ev, iki dükkân, Yalova'da da bir yazlık daire alırlar.

Gülseren Heydorn'un [23] "Bireysel Mutluluk'' adlı hikâyesinde Ayşe; Almanya'daki Türklerin, çalışıp para biriktirdikten sonra memlekete döndüklerinde başlarını sokacakları iyi kötü bir evlerinin olması gerektiğinden bahseder.

N. Abadan Unat, Almanya'daki Türklerin yatırımlarını öncelikle tüketim mallarına yatırdıklarını, elde ettikleri refahı elle tutulur gözle görülür araçlar üzerinden göstermek istediklerini belirtir. Neyin rasyonel olduğu ile ilgilenmeyen bu işçilerin amaçlarının Türkiye'dekilere ne kadar başarılı olduklarını göstermek ve gösteriş yapmaktır (2015:54-55).

"Koca Nine'' adlı hikâyede Hamit'in çok zor şartlarda yaşamayı göze alıp durmadan çalışıp para kazanması ve sonrasında hayatının değişmesinden bahsedilir:

"(...)Anasını özbeöz kendi arabasına bindirecekti. Gönendi. Kolay olmamıştı. Beş yılın adı vardı; günde on saat iş…Köyde en çok tarla kendisinindi şimdi. Bankada yedi bin Alaman markı. Oysa daha beş yıl öncesinde, Konya çukuruna inerdi ırgatlığa. Köyde yapılacak bir iş olsa, 'Çağırın Emişin Emine'nin Hamit'i'

[22] 1937'de Tunceli'de doğan yazar Nazimiye'de İlkokulu bitirdikten sonra Akçadağ Köy Enstitüsü'nü bitirir. Üç yıl Tunceli'de ve Muş'ta köy öğretmenliği yapan Işık, Bursa Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra; Nazimiye, Nallıhan ve İzmir'de ortaokul öğretmenliği yapar. 1974'te Ege Üniversitesi Eczacılık Yüksekokulu'nu bitirir. Aynı yılın sonlarında Türkiye'den giden ailelerin çocuklarına öğretmenlik yapmak üzere Almanya'nın Münih şehrine gönderilir. 12 Eylül askeri darbe sonrasında Türkiye'de yaşananları uluslararası platformlarda dile getirdiği için 1982'de Türk vatandaşlığından çıkarılır. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s. 210

[23] Ankara'da doğan yazar, liseyi İstanbul'da, yükseköğrenimini Ankara'da tamamlar. Heydorn, 1980 yılından beri yaşamını Berlin'de sürdürür.

derlerdi. O günler çok gerilerde kalmıştı. Şimdilerde adam çalıştırıyordu kendi tarlalarında…'' (s.108)

"Damızlık'' hikâyesinde Salim'in, üç yıl Almanya'da çalışıp para biriktirerek satın aldıklarından ve ondaki değişimden bahsedilir:

"(...)Daha üçüncü yılda Salim'in altında bir Opel'le izne geldiğini, Denizli, İzmir, Burdur, Antalya gezip tozduğunu, karıyı kızı toplayıp götürdüğünü, yirmi üç yıldır dönmediğini, Burdur'dan ev, Denizli'den dükkân, İzmir'den arsa aldığını, 'Yalama Salim' adının unutulup Salim Efendi diye çağrıldığını, giyimiyle, yiyimiyle Türkiye'nin efendilerine benzediğini yeniden yeniden düşündü…'' (s.109)

"Şey'' adlı hikâyede Ali Korkmaz'ın Almanya'ya gitmeye karar vermesinde Osman'ın, Almanya'ya gidip tatile gelince köydekilere Almanya'ya dair anlattıkları etkili olur. Osman, Almanya'yı köydekilere şöyle anlatır:

"(...)Kasım'ın Osman anlatıp duruyordu kahvede. Almanya'da çok iş varmış. İş sahipleri parayı kuruşu kuruşuna hesap edip hak yemeden verirlermiş. Çok iş, çok para. Koca koca caddeler varmış ve sarışın kızlar. Kızlar bayılırmış Türk erkeklerine…'' (s.122)

Almanya'dan gelenlerin buradan getirdikleri mallar geride kalanların gözünde her zaman yerli mallardan daha değerlidir. Onlar, yerli malları önemsemez iken Almanya'dan getirilen her şeye olduğundan daha fazla değer atfeder.

Osman'ın Almanya'dan aldığı kıravatı gören ağa, *"Çıplak Kasım'ın Osman nasıl boynuna kıravat asar da ben asamam!''* (s.122) der ve bir kıravat alır; ama herkes Osman'ın kravatının bir Alman kravatı olduğunu bildiği için kimse ağanın kravatına bakmaz. Osman, Almanya'dan sadece bir kravat değil; çok para da kazanarak dönmüştür. Kazandıkları ile köyünden, altı dönümlük bir tarla alır. Babasına bir ev yaptırması için para veren Osman, babasına *"Evimiz, ağanın evinden büyük olmalı, baba!''* (s.122) der.

N. Abadan-Unat, gurbetçilerin Almanya'dan Türkiye'ye getirdikleri arasında neden en önemli objenin araba olduğunu açıklar:

"(...)Evet, göçmenler o zamanlar Avrupa'dan Türkiye'ye bir sürü şey ithal ettiler. En başta da otomobil geliyordu, çünkü o yıllarda Türkiye'de otomobil üretimi henüz yeni yeni gelişmekteydi. Özel otomobiller henüz yaygınlaşmamıştı ya da ancak zorlukla satın alınabiliyordu. Bu nedenle de yurt dışında yaşayan bir işçi için bir otomobil ona prestij sağlayan önemli bir objeydi…'' (Abadan-Unat, 2015:54-55)

"Şey'' hikâyesinde Ali Korkmaz, Almanya'ya gittikten altı hafta sonra biriktirdiği üç yüz markı babasına yollar. Ali, dört yıl sonra da köyden on iki dönümlük bir tarla alır. Eşi Ayşe'nin de çalışmaya başlamasıyla kazandıklarını biriktirip köyde ağanın evinden büyük bir ev yaparlar ve yepyeni bir Mercedes araba alır.

Ali Korkmaz'ın yaptırdığı evin ağanın evinden büyük olmasına dikkat etmesi onun abartılı tüketimle; geçmişteki yoksul kökeninden öç aldığını, bunun da çevresine, kendisinin bir güç olduğunu gösterme ve ispatlama ihtiyacından kaynaklanır (Gitmez 1983:271). Serol Teber ise yapılan yatırımların, göçmenlerin yitirdikleri kimliği maddi değerler ve temeller ile dengelemeyi ve çoğaltmayı amaçlaması ile açıklar. Teber bu konuda şöyle der:

"(...)Somutlaştırmaya çalışırsak: Göçmenler maddi yatırımlarıyla, bilinçdışı sanrısal bir söylemle de olsa, hem çevresindekileri hem de bizzat kendisine, bir anlamda 'ben daha ölmedim', 'dağılmadım', 'ben daha buradayım' demek istemektedirler. Ayrıca, evlerin, tarlaların bulunduğu bir yer, bir toplum, her şeye rağmen gene de 'kendisinin yurdudur' ve bir daha geri dönülmeyecek olunsa da 'benlik oradadır'…'' (Teber, 1993:50)

Hikâyelerde Türk işçilerinin, canlarını dişlerine takarak kazandıkları ile daha zaruri ihtiyaçları olduğu halde ilk önce araba almaları aslında onların aşağılık psikolojisinden kurtulmak istemeleri ile ilgilidir. Onların bu tavırları hikâyelerde eleştirilir. Bu "Şey'' hikâyesindeki Ali Korkmaz karakterinde olduğu gibi çoğu işçinin amacı, köyün en zengininin arabasından daha üst model bir araba almak, ağanın evinden daha lüks ve büyük bir ev yaptırmaktır. Kimileri için arabaları ailelerinden önce gelir.

"Kaynakçı Mehmet Usta'' hikâyesinde Mehmet'in, diğer gurbetçiler gibi Almanya'ya gittikten sonra *"yemeyip içmeyip, eşe dosta harcamayıp, yurtta ayrılığına katlananlara yollamayıp biriktirdiği markları, fabrikadan yeni çıkmış bir otomobile yatıran delilerden''* (s.99) olmadığı belirtilir. Mehmet, 250 marka aldığı eski model bir otomobili, düşük bir maliyetle kullanılır hâle getirir. İsteyen herkesin de yakıtını doldurmak şartıyla arabasını kullanabileceğini söyler.

"Evdeki Hesap'' adlı hikâyede annesi, Ruşen'e yolladığı mektupta Almanya'ya gittiğinden beri kendilerine hiç para göndermediğini yazar. Ruşen ise yazdığı cevapta araba alacağını; bu yüzden ehliyet, kayıt parası, kitap ve araba kiralama masraflarının çıktığını yazar.

İlhan Atasoy'un[24] "Sokaktaki Kardeşim'' adlı hikâyesinde hikâye kahramanı; babasının, arabasına olan düşkünlüğünden ve arabasını ailenin bir üyesi olarak görmesinden bahseder. Babasının, arabasına gösterdiği ilgiyi eşine göstermediği anlatılır:

"(...)Biz beş kardeşiz; üç erkek, bir kız ve bir de FORD. Ama aile arasında Fuat diyoruz ona. Fuat Almanya'da dünyaya gelmişti. Fuat'la pek fazla ilişki kuramadığı için, annem, bir üvey çocuk gözüyle bakıyordu ona. Babamın gözünde ayrı bir yeri vardı; Fuat'ın yüreğinin kapısını açan anahtar babamın elindeydi. Fuat'a babam, bize annem bakıyordu. Kardeşim, babamın sözünden hiç çıkmazdı, kuzu gibiydi. Babam, Fuat'a gösterdiği ilginin yarısını anneme göstermiş olsaydı, ne annemin saçı ağarırdı ne de babam kel olurdu…'' (s.13)

"Almanya'da Yirmi Ay'' adlı hikâyede Mehmet, Almanya'ya geldikten sonra araba alır. Mehmet, memlekete geldiğinde ailesini ve akrabalarını kendi arabası ile gezdirdiği için çok mutludur:

[24] 1970'te Kırşehir'de doğan Atasoy, 1980 yılında ailesi ile birlikte iş göçü sonucu Almanya'ya gider. Dortmund'a yerleşirler. Burada, Anne-Frank Gesamtschule lisesinden mezun olduktan sonra Germanistik ve Türkoloji alanlarından yükseköğrenime devam eder. Bochum Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenimini tamamlayamaz. Opel ve Thssen gibi birçok fabrikada çalışan Atasoy, asıl olarak kabare sanatçısıdır. 'Şiir Tadında Bir Komedi' isimli tek kişilik oyununu Almanya'nın birçok kentinde sergilemiştir. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s. 62

"(...)Ve yine Almanya'nın Münih şehrinde yalnız kalmıştım. Ama, moralim çok iyiydi. Hiçbir şey mühim değildi artık. Babamı, annemi, akrabalarımı istediğim şekilde arabamla gezdirebilmiştim. Mutluydum..'' (s.101)

"Peri Kızı'' adlı hikâyede, Almanya yolu açıldıktan sonra köye motorlu arabanın girdiğinden bahsedilir.

N. Abadan Unat, T. Veblen'den hareketle; en fakirinden en zengine hiçbir toplumsal sınıfın geleneksel gösterişçi tüketimden vazgeçmediğini belirtir. Unat, bu konuyu şöyle açıklar:

"(...)Göç etmiş işçilerle aile üyeleri, yaşadıkları toplulukta yeni kazanmış oldukları servet ve itibarı yansıtacak bir görüntü yaratma konusunda çok isteklidir. Bu eğilim sonucunda köy evlerinde kentsel evlere özenen 'salonlar' döşenmekte, elektrik enerjisinin bulunmadığı yerlerde, televizyon araçları ile elektrikle işleyen makinalar satın alınmaktadır…'' (2002:175)

Yukarıda anlatılanlara örnek olarak "Köyde Gökdelen'' adlı hikâyede Osman'ın, Almanya'dan biriktirdiği parayla yeni bir araba alması ve köyünde yedi katlı bir apartman yaptırmasından bahsedilir. Köylü, Hüsrev Ağa'nın bile arabası yok iken Osman'ın arabasına gıpta ile bakar. Köyde, iki katlı eski evlerden daha yüksek ev yoktur; bu yüzden Osman'ın yaptığı yedi katlı apartmanın yüksekliği köylüleri şaşırtır. İlk başta köylüler apartmana gıpta ile bakar; fakat çok geçmeden bu "şeytan yuvasına'' kimse gitmek istemez. Osman'ın eşi, mektubunda; hiçbir köylünün apartmanlarında kalmak istemediğini, kendilerinin de köyde dışlandıkları için eski evlerine taşındıklarını yazar. Osman, mektubu okuduktan sonra çok sinirlenir ve kendisini sorgulamaya başlar:

"(...)Osman, mektubu okurken dalıp gitti. Nenize sizin medeniyet ya da buna benzer bir düşünce geçti kafasından. Aynı anda ama: Yoksa biz bi eşeklik mi ettik, köye yedi katlı ev dikmekle, sorusu dikildi karşısına kocaman, doldurdu beynini…'' (s.103)

"Bayram Gezmesi'' hikâyesinde gurbetçilerin Almanya'da bulunma gerekçelerinin para biriktirmek ve tasarruf etmek olduğundan bahsedilir. Ailesiyle

birlikte tanıdıklarına bayram ziyaretine giden Binali, babasının bayram olduğu için taksi tuttuğunu anlatır. Normal bir zamanda fazla para harcamamak için böyle bir tercihte bulunamayacağını söyler. Annesi ise kendilerine paranın çok lazım olacağını hatırlatıp tutumlu olmak gerektiğini ifade eder.

Hikâyelerde bazı işçilerin biriktirdikleri paraları ne yapacaklarını, onları nasıl değerlendireceklerini ve harcayacaklarını bilmediklerinden bahsedilir. "Toprağı Bol Olsun'' adlı hikâyede Sabri, arkadaşı Hayri'ye; biriktirdiği paralarla ne bir ev ne de bir arsa aldığını, paralarının bankada küflendiğini, bir gün çalıştıkları Ford fabrikasında bir arabanın altında kalıp öldüğünde paralarının kimseye kalmayacağını söyler. Buna karşılık Hayri'nin verdiği cevap daha ibretliktir:

"(...)Ne parası Sarı Sabri!..Yalnız ben değil, sen de aynısın. Mal mülk satın alsan ne olacak? İstanbul'da Boğaz'a karşı beş odalı ev aldın neye yaradı? Daha ne duruyorsun, dönsene Türkiye'ye! Hepimizin durumu aynı. Şunun şurasında ne kaldı. On beş yılda pilimiz bitti. Yaşımız kırk olmadan kırk dert edindik. Bir gün ansızın ölüp gideceğiz burada. Karılarımız, dul aylığı, yetim aylığıyla yurda dönecekler. Kendilerine yakışıklı, genç birer koca bulacaklar. Denize karşı aldığımız evin balkonunda buzlu içkilerini yudumlarken bizleri anmadan edemeyecekler. Diyecekler ki: Toprağı bol olsun, rahmetli çok iyi insandı. Ne olurdu biraz daha fazla biriktirseydi de biraz daha çok mal mülk bıraksaydı…'' (s.76-77)

"Sen Nesin?'' adlı hikâyede Behzat, Almanya'ya ilk geldiği andan itibaren para biriktirmeye başladığını; ama biriktirdiklerini nasıl harcayacakları konusunda ne yapacağını bilmediğini söyler:

"(...)Sonra Alamanya…Alamanya'da da mavi yüzlüklerden başka bi'şey görmedim. Anlayamadım. Her şeyi mavi yüzlük sandım. N'olacak, görememişiz, alışamamışız. İlk yıllar, an o ilk yıllarımız Alamanya'da…Biriktiririz parayı, biriktiririz parayı. Ama ne için biriktirdiğimizi bilmeyiz. Zaten nereye harcayacaksın! Bilmeyiz lüküs, bilmeyiz çeşit çeşit yemek, bilmeyiz gezmek tozmak, bilmeyiz el içine çıkmak…'' (s.84)

“Her Yol Ankara’’ adlı hikâyede Peter, Türk arkadaşlarına yıllardır nasıl bıkıp usanmadan çalışabildiklerini sorar. Peter, Türk işçilerin biriktirdikleri parayı nasıl harcayacaklarını da merak eder:

“(...)Sizin eviniz buradan binlerce kilometre ötede. Sizlere acıyorum. Eşiniz, çocuklarınız, anneniz, babanız, yakınlarınız var…Nasıl yıllardır bıkıp usanmadan çalışabiliyorsunuz? Ben olsam çalışmam! Ben, her gün işten çıkınca, bizim sokağın başındaki kahveye çıkmalıyım. Arkadaşlarımı görmeliyim. Onlarla şakalaşmalı, kâğıt oynamalı, bira içmeliyim. İnsanın yaşamı sınırlıdır. Peki anlayamıyorum, bu kadar biriktirdiğiniz parayı ne yapacaksınız? Sinemaya, kahvelere, tiyatrolara, müzelere, sergilere, eğlence yerlerine gitmezsiniz..’’ (s.36)

Ali S. Gitmez ekonomik amaçlı olan dış göçte, göçmelerin; dışarıda kalınan süre boyunca amaçlarına ulaşmak için çalıştıklarını belirtir. Bu nedenle kazanılan paranın en azı tüketime harcanarak büyük çoğunluğunun biriktirildiğini ifade eder (1983:194). Hikâyelerde işçilerin para biriktirmek için gereksiz harcamalardan kaçınmak adına çoğu zaman çok kötü şartlarda yaşamayı tercih ettiklerinden bahsedilir. Onlar, harcamalarını en aza indirmeye çalışırlar; bu yüzden harcamalarını en ince ayrıntısına kadar hesaplarlar. Çalıştıkları fabrikalarda yaptıkları işler çok ağır olduğu hâlde, ek işler bulup çalışmaya devam ederler. Kazandıklarıyla Almanya’da daha rahat bir yaşam sürme şansına sahip oldukları hâlde onlar, hayâl ettikleri evi Türkiye’de alabilmek için Almanya’daki bu zor hayatı yaşamayı göze alırlar.

“Babamın İşi’’ hikâyesinde Kâmil, işten çıktıktan sonra fabrikada duş alır; böylece kendi evinde sabunu, elektriği ve suyu kullanmaz. Kâmil, bu şekilde yılda 80 mark biriktirir.

“Düğün Borcu’’ hikâyesinde Osman, düğünden kalan borçlarını ödemek için Almanya’ya çalışmaya gider. Burada gereksiz harcamalardan kaçınır. Osman, banyo yaptığında bedenini köyden getirdiği havlu ile kurular.

“Türk Kiracı’’ hikâyesinde Erol’un, Almanya’daki pahalılıktan dolayı sigarayı bıraktığından bahsedilir. Erol, eğer sigara içerse günde iki paketin kendisine

yetmeyeceğini; günde altı marktan hesaplayınca bunun bir ayda çok önemli bir harcama hâline geldiğinden bahseder.

Nevzat Üstün'ün[25] "Uzun Ev'' adlı hikâyesinde Yusuf'un, Almanya'da sekiz yıl boyunca yapacağı her harcamayı en ince ayrıntısına kadar hesapladığından ve en az masrafla hayatını idâme ettiğinden bahsedilir:

"(...)Biriktiriyordu parasını…Korkunç bir tutku ile biriktiriyordu. Olağanüstü bir çaba harcamaktaydı. Günlük gideri hiçbir zaman on markın üstüne çıkarmazdı. İki mark yatak için, dört mark yemek için, dört mark da her bir şey için…Kimi aylar daha da düşürürdü giderini. Özellikle Türkiye'den döndüğü aylar, getirdiği bulgurlarla, nohutlarla, mercimeklerle yaşardı. Yalnızca yağ, soğan ve ekmek alırdı dışardan. O aylarda iki yüz markla bütün bir ayı kapattığı olurdu. Yılda on iki bin marka yakın parayı böyle biriktiriyordu…'' (s.130-131)

"Milli Maç'' adlı hikâyede Alman işçileri sabah ve gündüz vardiyasında çalışmayı tercih ederken Türk işçilerinin gece vardiyasında çalışarak "uyku parası'' olarak ayda üç yüz mark daha fazla ücret aldıklarından bahsedilir.

"Ruhlar Kralı'' adlı hikâyede Türk işçilerin bir an önce zengin olma düşüncesiyle işlerine dört elle sarıldıkları, işten çıkarılmamak ve para kazanmak için ölçüsüz biçimde çalıştıkları anlatılır. Ömer, yaptığı işe ek olarak kaldığı işçi yurdunda, çamaşırları toplayıp çamaşır odasına götürmesi karşılığında yedi yüz mark alır. Ömer, böyle beş yıl devam ederse İzmir'de bir ev ya da dükkân alabileceğini düşünür.

"Nisan Bir'' hikâyesinde Salih Tuna, Almanya'nın ateş pahası olduğunu söyler. Salih, herkes gibi araba almaz, işe de Martina'nın babası Rudi ile gider. Salih'in eşi de doğum yaptığı hastanede ücretin, kendi ceplerinden çıktığını düşünür;

[25] 1926'da İstanbul'da doğan yazar dört yaşında iken ailesi ile birlikte memleketleri olan Kayseri Develi'ye gider. Yedi yıl kaldığı Develi'de ilköğrenimini tamamlar, sonra İstanbul'a geri döner. Ortaokulu Amerika Koleji'nde, liseyi de Özel Boğaziçi Lisesi'nde okur. 1947'de yükseköğrenimi için Fransa'ya gider, burada bir buçuk yıl kalır. 1950'de CHP'den siyasete atılır. 12 Mart Askeri darbesinde tutuklanır. Yazar; Sovyetler Birliği, Almanya gibi ülkelere gider. Toplumcu gerçekçi şiirleri ile tanınan Üstün'ün hikâyeleri; Rusça, Çekçe ve Bulgarca 'ya çevrilir. Üstün, 1979'da geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Bkz: Funda Bulut, **Nevzat Üstün'ün Hayatı Sanatı ve Eserleri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniv. SBE, Ankara 2009, s.5-23

bu yüzden için sadece üç gün kalır. Kadın, doğum yapan kadınlara verilen çiçeklerin para karşılığı verildiğini düşündüğü için onları almaz. Martina, parasını 'gözü gibi koruyan' ve bankada biriktiren S. Tuna ailesini örnek gösterip Türklerin çok "biriktirimci'' olduklarını söyler.

"Kırk Yılda Bir Yaş Günü'' adlı hikâyede yedi senedir Jungmann firmasında çalışan Nihat'ın, önce temizlik işçisi olarak başladığını, onun memleketteki borcunu bir an evvel ödeyebilmek için esas işi dışında akşamları temizlik işi de yapmaya başladığı anlatılır. Sürmeli, kocası Ömer'in bütün kazancını ondan alır ve ona harçlık bile bırakmaz. Sürmeli, tutumlu olması sayesinde İstanbul'un göbeğinde üç daire satın aldıklarını söyler. Bir diğer hikâye karakteri Nesibe; kocası Nihat'a daha iyi, kaloriferli ve banyolu bir eve taşınmaları gerektiğini söyler. Nihat ise söz konusu evi kiralaması halinde aylık kazancının hepsini oraya vermesi gerektiğini söyler. Biraz daha sabrederse memleketleri Zonguldak'a gidip kendi evlerinde oturup rahat edeceklerini söyler.

"Kazanmak Hep Kazanmak'' adlı hikâyede Almanya'daki Türk işçilerini *"hasrete, gurbete ve mahrumiyete çeken şeyin''* para olduğu; bunun için de onların *"en kısa zamanda mümkün olan en çok parayı biriktirip dönebilirlerse''* (s.54) bu savaşı kazanacaklarından bahsedilir. Hikâyenin kahramanı, arkadaşlarının uzattığı sigara paketinden muhakkak bir sigara alır; böylece günde bir paket sigara parası tasarruf eder. Evde haftada bir yemek yapar, arkadaşları onu eve yemeğe davet eder. Bir haftada üç beş günlük yemek parası artar. Dostları onu; işyerine, camiye, ziyaretlere ucuzluk yapan mağazalara kendi arabalarıyla getirip götürdükleri için; taksi, dolmuş, tren ücretlerinden de tasarruf yapar. Onun, çay ve kahve parasını da vermesine izin vermedikleri için buradan da tasarruf yapar. Yazar anlatıcı, adamın; "doğrudan doğruya insanların nefislerine hitap ettiğini, onların içlerindeki *"ben'leri sevip okşadığını ve büyüttüğünü, çevresindeki dostlukları hep böyle kuruğunu''* (s.58) söyler ve bu konudaki eleştirilerini şöyle sürdürür:

"(...)Gerçekten vicdanın rahat mıydı? Muhasebeye giriştiğin zamanlar içinde bir şeylerin kıpırdandığını ve bu kıpırdanışların az da olsa seni rahatsız ettiğini belki anlamıştın. Fakat sen kendi kendini kolayca kandırabilen birisiydin. Yaptıklarına hemen yumuşak bir kılıf bulmalıydın. Buldun ve çok geçmeden buna inandın. İçinde

yaşadıkları batılı toplumun tesiriyle mertlik, cömertlik, misafirperverlik gibi güzel hasletlerinden uzaklaşan insanlara bu güzellikleri yeniden kazanma fırsatı veriyordun. Bu bir sosyal hizmetti…'' (s.59)

"Ferhat'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, Almanya'da hesap kitap yapmadan harcama yapılırsa para biriktirmenin mümkün olmadığını söylese de kendisi de hayâl ettiği arabayı alamaz. Onun bu durumu *"Oğlanın adı Memiş, Almanya'da kazanmış, Almanya'da yemiş!''* (s.170) şeklinde anlatılır.

Hikâyelerde Almanya'daki kimi işçilerin para biriktirmek için, ortalama hayat standartlarının altında bir hayatı sürdürmeleri, bunun için çoğu zaman kendilerinden ödün vermeleri ve tasarruf yapayım derken işi abartıp paranın esiri olmaları eleştirilir. Hayatlarının en güzel yıllarını gece gündüz çalışarak geçiren işçiler, çocuklarını ihmâl eder. Onlar, mutluluklarını kaybederler. Onların sağlık durumları da gittikçe kötüleşir, kimisi delirir; hatta intihar eder.

"Yıkım'' adlı hikâyede memleketine dönmek için yola çıkan Mehmet, ailesine geldiğini haber vermek için mektup göndermediğine sevinir. Mehmet, böylece mektup için pul ücreti ödemekten kurtulduğunu düşünür:

"(...)Almanlara mı benzemişti ne! Eskiden böylesine tutumlu değildi. Ama eskiden neyi vardı ki tutsun!..''(s.119)

"Şey'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, on beş yılda Almanya'da çok para biriktirse de parası çok diye çalışmamazlık yapmamak gerektiğini söyler. Almanya'nın düzeninin böyle olduğunu, bir başına bu düzeni bozamayacağını belirtir.

"Banker Orhan'' adlı hikâyede Müslim'in, memleketinin tatlarını ve temiz havasını unutup tüm hayatını *"Almanlar gibi arttırıp biriktirip ilerde para getirici yatırımlara parasını bağlaması''* (s.42) eleştirilir. Müslim'in hayattaki tek amacı ve hayâli çalışıp para kazanmak, yurttan; arsa, dükkân ya da apartman almaktır.

"Titanik'te Dans'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı; Berlin'de çalışan ve köyden tarla, kentten arsa alan Türk işçilerine hiç imrenmediğini söyler. Adam,

makinelerin işçileri nasıl parçaladığını ve yasaların onları ne hâllere düşürdüğünü gördüğü için onların hayatına imrenmediğini söyler.

Güney Dal'ın[26] "Yanılgı'' adlı hikâyesinde Türk işçilerin resmi dairelerde bir işlemi olduğunda doğrudan Dilmaç Kemal'e gidip işlerini hallettiklerinden bahsedilir. Kemal, Türk işçilerin dertlerini ve sevinçlerini paylaşır. Yaptığı işlemler için çoğu zaman yurttaşlarından para almasa da artık bu konuda sitem eder:

"(...)Onca kişiden de para almadığım cabası. Oysa para almadıklarım bir ikinci işlerinde bana gelmiyorlar da başkalarını arıyorlar. Para almayan adam işleri baştan savma yaparmış, güvenilmezmiş. Ama ben biliyorum. Türkiye'de dönüm dönüm tarla, bir iki ev almışı bile işi düştüklerinde parasızlıktan yakınma kurnazlığını gösterirler. Ne yapalım insanlar böyle ya da bizimkiler…'' (s.7)

Kemal Kurt'un[27] "Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?'' adlı hikâyesinde Zafer, babasının tek düşüncesinin para biriktirmek olduğunu ve onun gözünün para dışında bir şeyi görmediğini söyler. Babasının, ev yaptıkları için yıllardır canlarını burunlarından getirdiğini, evin yapımı bittikten sonra da kendisinin ve kız kardeşinin düğünleri için para biriktirmeye başladığını belirtir.

"Türküm Doğruyum'' adlı hikâyede Elvan'ın ailesinin Almanya'ya gelip kendi değerlerinden ödün verip biriktirdikleri paralarla çok yoksul iken gittikçe zenginleştiklerinden bahsedilir. Elvan'ın babası Türkiye'de iken ayağında lastik ayakkabı, başında ucuza alınmış eski bir şapka vardır. Pantolonu ve ceketi yamalıdır, 'köylü cigarası' içer. Kışın ise cebinde harçlığı ve sigara parası bile yoktur. Karısı ile olan kavgalarının nedeni parasızlıktır. Adam, geçimini mevsimlik işlerden sağlayan

[26] 1944'te Çanakkale'de doğmuştur. Babasının memuriyeti dolayısıyla çocukluğu Türkiye'nin çeşitli yerlerinde geçmiştir. Çanakkale'de liseyi bitiren yazar, İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümüne devam eder. Kitap satıcılığı, film seslendirme oyunculuğu, radyo gazeteciliği gibi işlerde çalışmıştır. Siyasal nedenlerle 12 Mart döneminde Türkiye'yi terk edip Almanya'ya gider. 1972'de gittiği Berlin'de bir fabrikada işçi, ''Freies Berlin'' radyosunda gazeteci olarak çalışmıştır. Bkz: Necatigil, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, s.141

[27] 1947'de Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde doğan yazar, Kadıköy Maarif Koleji'ni bitirdikten sonra yükseköğrenimini Ortadoğu Teknik Üniversitesi ile Miami Üniversitesi'nde tamamlar. 1975'te Berlin'e gider, 1982'de Berlin Teknik Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamlar. Fotoğraf sanatıyla da ilgilenen ve sergiler düzenleyen yazarın Almanca ve Türkçe birçok tercüme eseri vardır. Alman Yazarlar Birliği üyesi olan Kurt, Almanca; roman, hikâye, kısa hikâye, şiir, deneme, çocuk kitabı, radyo oyunları ve film senaryoları yazmıştır. Kemal Kurt, Berlin'de 2002'de yaşamını yitirir.

binlerce yoksul gibi karın kalkmasını sabırsızlıkla bekler. Almanya'ya gittikten sonra buradaki; geniş caddeler, arabalar, yürüyen merdivenler, fabrikalar, makinalar, parlak kâğıtlara sarılmış meyveler onun gözünü kamaştırır. Elvan, babasının; "biz'' ve "bizim'' diye başlayan sözlerinde gizli veya açık kendini beğenmeme, aşağılık kompleksi ve yabancılaşma olduğunu; onun, artık dünyadaki tek geçerli nesnenin para olduğuna inanan biri hâline geldiğini söyler. Babası, annesinin çalışmasına izin vermez iken artık eşinin de bir işte çalışmasını ister. Elvan'ın annesi de çalışmaya başladıktan sonra eşarbını bir yük olarak görmeye başlar. Eşarbından utanıp onu çıkarır. Kadın, göğsündeki sütün fabrikada çalışmasına engel olduğu için süt kesici ilaçlar alır. Anne ve baba biriktirdiği paralarla güzel mobilyalar, iyi bir araba, Türkiye'den de dört dükkân ve iki ev alırlar. Onlardaki para kazanma hırsı şöyle anlatır:

"(...)Türkiye'ye iki yılda bir gidiyor, her gidişinizde götürdüğünüz markları karaborsada bozduruyor, eve ev, dükkâna dükkân, yahut arsaya arsa katmadan dönmüyordunuz. Evler, arsalar, dükkânlar; altınızda araba, mobilya Artık zengin olmuştunuz. Fakir fukara üstünde yüz, yüz elli bin lira paranız bile vardı…'' (s.33)

"Sorgulama'' adlı hikâyede hikâye kahramanının para kazanmak için Almanyalara "sürüklendiği'', çalışıp yeteri kadar para kazandığı anlatılır. Buna karşılık başta mutluluğu ve namusu olmak üzere parası dışında neyi varsa, kazandığının kat kat fazlasıyla kaybettiğinden bahsedilir.

"İsmail Bey'' adlı hikâyede kan davası nedeniyle Almanya'ya gidip bir daha dönemeyen İsmail'in, zamanla delirmesinden ve onun Almanya'da çalıştığı yıllar boyunca biriktirdiği paraları sağlığını kaybettiği için mutlu bir şekilde tüketemediğinden bahsedilir:

"(...)Yazık, çok yazık!..Almanya ne durumlara sokuyor insanı! Para kazanmasına kazandık ama karşılığında bir çok şey yitirdik. En güzel yıllarımızı, gençliğimizi, sağlığımızı verdik. Yetmedi, aklımızı da aldı…'' (s.28)

İşçilerin, bankaların sağladıkları kolaylıklar hakkında bilgi sahibi olmaması ve bankaları güvenilir bulmaması gibi nedenlerden dolayı onlar biriktirdikleri

paraları, kaldıkları yurtlarda ya da kiralık kaldıkları evlerde saklar (Abadan-Unat, 2002:165). "Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' hikâyesinde de Yusuf, Almanya'da çalışarak biriktirdiği on bin markı bir kesede saklar. Bir gün keseyi kaybeder, her yere baktığı hâlde onu bulamaz, aklını yitirir. Arkadaşları, Yusuf'un çalıştığı bir inşaatta para kesesini bulur. Parayı Yusuf'a vermek üzere haym'a döndüklerinde onun intihar ettiğini öğrenirler.

"Almanya'ya Varış'' adlı hikâyede Sami, yurda döndüğünde küçük bir fabrika ya da işletme almayı hedefleyen ve bu nedenle çok çalıştığı için genç denilebilecek bir yaşta sağlığından olan Musa'yı eleştirir:

"(...)Yaşı otuzdur, gözlerinin altı çökük çökük, saçları dökülmüş, beli daha şimdiden büyüktür. Ey Musa, sana ne oldu, köyünü unutan, köylülüğünün bilincine varamadan uzak bir toplumun göbeğinde emekçiliğini tadan ve kendini yitiren Musa! Selâm olsun sana…'' (s.24)

"Mektup'' adlı hikâyede on beş yıl Almanya'da yaşayan Mustafa, biriktirdikleriyle; iyi evlerde oturur, araba sahibi olur ve ceplerini parayla doldurur. Mustafa yine de bunun bedelini; canıyla, sağlığıyla ve gençliğiyle öder.

Özdemir Başargan[28] "Sevgili Konuklar'' adlı hikâyesinde Hüseyin, tasarruf konusunda kendisinden önce Almanya'ya gelen bir arkadaşından duyduklarını aktarır. Arkadaşı; işçilerin Almanya'ya geldikleri ilk yıl kazandıklarını çalıştıkları firmaya, ikinci ve üçüncü yılda biriktirdiklerini de borçlarını ödemek için verdiklerini; ancak dördüncü yıldan itibaren kendileri için çalıştıklarını söyler.

[28] 1935'te Yozgat'ın Çekerek ilçesine bağlı Mamure'de doğan Başaran, Deniz Astsubay Okulu mezunudur. On yıl astsubaylık yaptıktan sonra Almanya'ya giden yazar burada bir süre işçilik ve memurluk yapar. Almanca ve Türkçe eserleri olan Başargan, ''Werkkreis Literatur der Arbeitswelt'' (Berlin Yazın Grubu) adlı edebi topluluğun üyesidir. Çeşitli gazete ve dergilerde yazıları çıkan yazar, 1970'li yıllarda çevirmenlik de yapmıştır. Başargan, Almanya'da düzenlediği okuma etkinlikleri ile dikkat çekmiştir. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s. 82

Gönül Özgül'ün [29] "Biri Vardı Mutlaka'' adlı hikâyesinde Almanya'ya çalışmaya giden hikâyenin kahramanı, tek hayâlinin para kazanıp bir ev satın almak olduğunu söylese de burada kendisini bekleyen zorlukların da farkındadır:

"(...)Ben? Ben nasıl çalışacak, nasıl para kazanacaktım. Nasıl, nasıl? İstediğim evi nasıl alacaktım? Kaç yılını yiyecekti çelik, demir kokan fabrika? En çok yabancıyı toplayan ve birbirlerini sevmeyenlerin en çok olduğu bu yer, benim kaç yılıma göz koymuştu?..'' (s.57)

"Çöp'' adlı hikâyede oturma ve çalışma izni olmadığı için çöp variline saklanıp polislerden kurtulmayı başaran Hamza'yı "Almanya çöplüğüne'' savuran şeyin para kazanma sevdâsı olduğundan bahsedilir. Almanya'ya çalışmaya gidenlerin, memlekete döndüklerinde adam olarak görüldüğü ve onların, göğüslerini kabarta kabarta sevdikleri kızı, babalarından istedikleri belirtilir.

"Nilüfer'in Armağanları'' adlı hikâyede Nazım, büyük zorluklarla ve ağır şartlarda çalışırken; eşi Nilüfer, sürekli alışveriş yapar ve Türkiye'de olan ailesine hediyeler alır. Eşinin kazandığı paraları çarçur eder. En son iki ay önce Türkiye'deki akrabaları için alışveriş yapan Nilüfer, yine alışverişe gidip iki bin dört yüz mark harcar. Bunu öğrenen Nazım çok sinirlenir ve eşine, iki bin dört yüz markı kazanmak için fabrikada erimiş demirin karşısında âdeta eriyerek çalıştığını ve birçok zorluğa katlandığını söyler:

"(...)Laf mı senin ettiğin be kadın? Almanlar bizi nasıl çalıştırıyorlar biliyor musun? Kazandığımız on kuruşu, yurdumuza geri dönünce bir iş yapmak için saklamalıyız, ona buna armağan almak için değil…'' (s.70)

Türkiye'de olanlar, Almanya'daki yakınlarının getireceği hediyeleri dört gözle bekler. İşçiler ise Almanya'da kazandıklarının çoğunu memlekete izne gidip gelirken bilet parası ya da hediyeler için harcar. "Kaçtım Ne Yapayım?'' hikâyesinde

[29] 1947'de İstanbul Hasköy'de doğan yazar, Nişantaşı Kız Lisesi'ndeki öğrenimini tamamlamadan buradan ayrılır. Beş yıl banka memurluğu yaptıktan sonra 1973'te Almanya'ya gider, Frankfurt'a yerleşir. Uzun yıllar bir telefon firmasında çalıştıktan sonra emekli olur. Edebiyat çalışmalarına daha çok zaman ayırır ve yazmaya başlar. Hikâyeleri; *Türk Dili, Varlık, Çağdaş Türk Dili* gibi dergilerde yayımlanan Özgül, daha çok gençlik edebiyatı kategorisindeki gençlik romanları ve genç kız romanları ile tanınır. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s. 275

Nurten'in babası, Almanya'ya geldiğine ve yanında ailesini de getirdiğine pişmandır. Tek amacı yeteri kadar para biriktirdikten sonra memleketine dönüp bir dükkân açmak olsa da çoğu zaman evdeki hesap çarşıya uymaz:

"(...)Kavime kardeşe, konuya komşuya eli boş gidilmiyor. 'Değirmenden gelenin eline bakarlar!' diye boşa dememiş atalar. Hiç götürmesen, 'Ee Mevlüt hoşgeldin!' diyene çıkarıp bir gömlek vereceksin, bir paket Alman sigarası sunacaksın. Tütünü Türkiye'den gelmiş olsa da kabı ayrı olanın tadı ayrı olur. Sigara götürmek, gömlek götürmek, en başta zorunlu. Beş karton götürsen onlara az, on karton götürsen sana çok. Uçakta fazla çeken yükün ücretini ödemek ayrı dert. Hele gümrükten geçirmek, temelli dert. Polis:'On beş, yirmi gömleği ne yapacaksın arkıdeş, dükkân mı açacaksın?' diye soruyor. Ama gönlünü görürsen otuz gömlek götürsen de üzerinde durmuyor. Böylece ne oluyor sonuç: Oğlanın adı Memiş, gurbette kazanmış, gurbette yemiş! Çektiğimiz rezilliklerin karşılığı, sıfıra sıfır, elde sıfır! Bu yüzden bir işe yaramadı diyorum gelişimiz!..'' (s.119-120)

Ali S. Gitmez, Alman istatistik örgütlerinin verilerine dayanarak yabancı işçiler arasında en fazla tasarruf eden işçi grubunun Türkler olduğunu belirtir. Buna rağmen onların, kolay kandırılmaları ve yatırımlarının başarısızlıkla sonuçlanması gibi nedenlerden dolayı yabancı işçiler arasında en az Türklerin ülkelerine para gönderdiklerini belirtir. Gitmez, Hürriyet gazetesinin 24 Nisan 1971 tarihinde bu konu ile ilgili şu haberini aktarır:

"(...)Kökü belli olmayan şirketler kurulmakta, binlerce işçiden toplanan para yok edilmektedir. Örneğin, bir kişi 'şirket' kuruyorum diye topladığı 600,000 markla ortadan kaybolmuştur. İki uçak şirketi sahibi de 'sermaye yükseltiyoruz' diye işçilerden topladıkları paralarla Almanya'dan ayrılmışlardır. Bu durum karşısında işçilerin yatırıma karşı güvenleri kaybolmaktadır…'' (1983:108)

Hikâyelerde; Almanya'daki Türk işçilerin bin bir emekle kazandıklarının ellerinden alınmasından ve kandırılmasından bahsedilir. Daha önce hayatları boyunca çok paraları olmadığı için para ile iş yapmayı ve biriktirdiklerini değerlendirmeyi bilmemeleri, bu konuda tecrübesiz olmaları onların kolay kandırılmalarına ve kurdukları işçi kooperatiflerinde iflas etmelerine neden olur. Bu

konudaki tecrübesizlikleri kimi zaman "işçiden patron olmaz'' ya da "Sen kim, ticaret kim?'' şeklinde çok sert eleştirilerle anlatılır. Almanya'daki gurbetçiler, fazla miktarda mark biriktiren zengin insanlar olarak görüldüğü için herkes onlardan bir şeyler bekler ve ister.

"Banker Orhan'' adlı hikâyede, Almanya'da "*yurttan politikacı, iş adamı, kooperatif kurucusu adı altında çok adamın''*(s.80) Almanya'daki gurbetçileri dolandırdığından bahsedilir. Banker Orhan da gurbetçilerin yeni umududur. Orhan, gurbetçilere faiz karşılığı para verir. İşinin sağlam olduğunu göstermek için de parasını aldığı herkese senet verir; ama çok geçmeden ortadan kaybolur.

"Mektupçu'' adlı hikâyede on altı yıldır Almanya'da çalışan Cemal, Almanya'daki Türk işçilerin Türkiye'de kurdukları işçi kooperatiflerine ortak olmaz. Cemal, bu kooperatifleri kuranların asıl amacının Almanya'daki Türk işçileri kandırmak ve onları soymak olduğunu söyler.

"Bir Ömür Böyle Geçti'' adlı hikâyede yirmi dört yıldır Almanya'da çalışan Ağamalı, Türkiye'de değişik sektörlerde fabrikalar kurar; ama iflas etmekten kurtulamaz. Ağamalı; yem, süt, çimento gibi değişik sektörlerdeki fabrikalara ortak olur; ama Türk Lirası'nın değer kaybetmesiyle iflas kaçınılmaz olur. Her şeyini kaybeden Ağamalı, elinde kalanları da çarçur eder. Hikâye kahramanı, arkadaşı Ağamalı'nı zamanında uyardığı halde onun bildiğini yapmaya devam ettiğini söyler:

"(...)Böyle yapan yalnızca Ağamalı değildi. Çevreyi gözlüyordum, Ağamalı gibi daha binlerce, on binlerce işçi vardı. Birden fena halde yediklerini, işçiden patron olmayacağını anlamışlardı…'' (s.34)

"Yıkım'' adlı hikâyede Mehmet, memlekete döndüğünde kalpazanlara dört bin markını kaptırmaktan son anda kurtulur. Mehmet, otobüsten indiğinde iki kişi ona *"Almanya'dan gelen yurttaşlara yardımcı olmak için resmi kura göre on lira fazladan mark aldıklarını''* (s.122) söyler ve marklarını bozdurursa kırk bin lira fazla kazanacağını söyler. Mehmet, markları bozdurmak için adamlara uzattığı anda polisler baskın yapar.

"Telefon'' hikâyesinde Kerim Yaman, fabrikada çalışırken kendisine bir telefon gelir. Arayan, memleketi Yeşilova'nın belediye başkanıdır. Başkan, memleketteki döviz darlığı dolayısıyla ekonomik olarak sorunlarının olduğunu söyler. Bunu çözmek için de Avrupa'daki Türk gurbetçilerinden para topladığını söyler. Bu parayla belediyeye iki çöp kamyonu alacaklarını ifade eder. Bu projeye Osman'ın da katkı sunmasını ister. Bu hikâyede görüldüğü gibi yalnız devletin değil vatandaşların gözünde de Almanya'daki Türk işçileri "para makinası'' olarak görülmüş, bu durum onların birikim yapamamalarına neden olmuştur.

"Almanya Dönüşü'' adlı hikâyede Kâzım; dokuz yıl boyunca çalışıp çabalayıp dişinden tırnağından arttırmış, Almanlar bira içerken kendisi kireçli su akıtan çeşmeye ağzını dayamış ve ailesine para göndermiştir. Kâzım; memlekete gittiğinde evinin yıkık bir halde, babasının da başkası için çapa yaptığını görünce sinirlenir. Kâzım, babasına bunun nedenini sorar. Babası, Kâzım'a gönderdiği parayı harcamaya gönlünün razı olmadığı için ona dokunmadığını anlatır:

"(...)Senin paraya gelince oğul; duyarım ben Almancılardan, Alamanlar gündüz çalışırmış fabrikada, sen gece çalışırmışsın, uyku parası verirlermiş sana. Boğazımdan geçmedi senin uyku paranla aldığım ekmek. Durur paralar bankada. kusura bakma oğul, elim varmadı o parayı harcamaya…'' (s.91)

Almanya'daki yabancılar, zamanla kazandıklarını Türkiye'de bir yatırıma dönüştürmektense Almanya'da tüketmeye başlar. Onlar, Alman bankalarındaki tasarruflarıyla Alman ekonomisine büyük katkı sağlarlar. Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin 2005'te Almanya'daki Türklerin yatırımlarını nerede kullandıkları üzerine yaptığı bir araştırmada; katılımcıların %50'si Almanya'da, %30'u Türkiye'de ve %20'sinin de hem Almanya hem Türkiye'de yatırımlarını kullandıkları sonucuna ulaşılır. Bu durum Türkiye kökenli göçmenler için Türkiye'nin yatırım yeri olarak öneminin azaldığını göstermektedir (Keskin, 2011:140). Aras Ören'in hikâyelerinde, hikâye kahramanlarının yukarıda anlatılanlara uygun olarak Almanya'da kendi işletmelerini kurduklarından bahsedilir. Onların amaçlarından biri de Almanya'da para kazanıp orada yatırım yapmak, orada kalmaya devam etmek ve bir şahsiyet sahibi olabilmektir. Buna rağmen onların

Almanya'da bir yabancı oldukları ve ne yaparlarsa yapsınlar aşağılanmaktan kurtulamadıkları anlatılır.

Aras Ören'in[30] "Konuk Tüketici'' adlı hikâyesinde Berlin'de ithalat ihracat işiyle uğraşan Cemal'in, kendi yazıhanesine gelen eşine hava atmasından bahsedilir. Cemal en ciddi tavrıyla yazı masasına kurulur. İşyerini açtığından beri ilk defa buraya gelen karısının gelişini fırsat bilip ona ne muktedir bir koca olduğunu kanıtlamaya çalışır. Eşine hava atmak için telefonun çalmasını çok ister; ama bir türlü arayan olmaz. Telefonun ahizesine uzanır, rastgele bir iki numara çevirir, canı sıkılır bu oyunun devamını getirmez. Cemal'in aklına birden *"o kendisini hep küçük düşürücü, aşağılayıcı bir biçimde, suçlayanlar olduğu düşüncesi''* (s.14) saplanır. Cemal gibi göçmenlerin Almanya'ya gelip kendi işini kurmaları ve soranlara serbest meslek sahibiyim deyip 'böbürlenmeleri' hakkında şöyle denir:

"(...)Sen kim, ticaret kim! Pazara koyun götürüp de satmasını mı becerdin? Çerçiliğe başladığında, kar ediyorum diye, uçan kuşa borçlanmadın mı? Şimdi de kalkmış bütün bu pozları, kendini tüccar sandığı için takınmış. Ya, serbest mesleklik, nerden geliyor? Hiçbir işe yaramamandan mı? Yoksa hiçbir iş tutamamandan mı? Ulan Almanya, ulan Almanya, sen ne b..k yermişsin be! Bir işe yaramayanlar sana geldi, sen de adam diye bağrına bastın onları, gelmişlerini geçmişlerini hiç soruşturmadan! Dürnev'in oğlu, sümüklü oğlan, elinden bir iş gelmez Cemal, iki eliyle bir çükünü doğrultamaz o hödüğü, 'Ekisportçu' ettin çıktın işin içinden be Almanya! Sende de iş yokmuş be!.'' (s.13)

"Bitte Nix Polizei'' adlı hikâyede Almanya'ya turist olarak gelen Ali Itır, burada yasal olarak çalışma izni aldıktan sonra şahsiyet sahibi olmayı hayâl etmektedir. Ali, dayısının oğlu İbrahim Gündoğdu'nun evinde kalır. Ali'nin arkadaşı Haydar da Almanya'ya gelmek ister. Haydar, Almanya'ya gidenlerin burada şahsiyet

[30] 1939'da İstanbul'da doğan yazar, Robert Koleji ve İstanbul Lisesi'ni bitirmiştir. 1959 ile 1969 yılları arasında İstanbul'da oyunculuk ve dramaturgluk yapmıştır. 1969'da Almanya'ya gider, Batı Berlin'e yerleşir. ''Rote Nelke'' adlı sanatçı grubuna katılan Ören, senaryolar yazmış ve birçok yapımda görev almıştır. 1974 ile 2003 yılları arasında Berlin Hür Radyosu'nda (Sender Freies Berlin) redaktör ve yönetici olarak çalışmıştır. Alman Yazarlar Derneği üyesi olan yazar, 1996'da Tübingen Üniversitesi'nde poetik (şiir) alanında görev yapmıştır. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s. 259

kazandıktan sonra döndüklerini; onların Almanya'ya gidiş amacının da aslında mark biriktirdikçe şahsiyet kazanmak olduğunu söyler. Ali Itır, yemek sırasında Türkiye'den gelen bir öğrenci ile karşılaşır. Öğrenci, Ali'ye *"Ali kardeş, biz buraya salt gömlek, radyo, teyp, araba almaya gelmedik, dönerken bavulumuza yeni bir kişilik de koyup götüreceğiz.''*(58) der. Bu sözleri duyan Ali Itır, Almanya'da şahsiyet kazanma konusunda arkadaşı Haydar'a hak verir:

"(...)Şu kaçaklıktan kurtulup burada kalabilsek bari, şu pasaporttaki 'turist' damgasını, bir ikinci damgayla hükümsüz kılabilsek! Ulan Haydar, şimdi sana hak veriyorum, şu öğrenci oğlan bile baksana bavuluna şahsiyet koyup dönmeyi düşünüyor. O zaman tabii sen haklısın! Bok etti bu Almanya, gidenler bir yana, gitmeyenlerin de şahsiyetleri, Almanya'dakilere göre ölçülüyor, bu da kolundaki saatle başlıyor…'' (s.58-59)

Ali, ne yapıp edip Almanya'ya geldiğini, burada kalmak ve Türkiye'ye geri dönmemek için elinden geleni yapacağını, şahsiyet yapacaksa bunu Almanya'da yapacağını söyler. O, hiçbir zaman Almanya'da bulunma gerekçesini unutmaz. Her zaman kendi kendine *"Unutma burada kendi kesenin nöbetindesin.''* (s.34) der. Ali, bulduğu geçici işlerde kazanacağı paralarla bir takım elbise alıp 'koskoca bir şahsiyet olmaya' ilk adımını atmayı planlar.

"Girilmez'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Cemal, A. Ören'in hikâyelerinin aksine bir gün Türkiye'ye dönüp burada iş kurmaktan bahsedilir. Cemal'in Yunan arkadaşı İlyadis, Almanya'da karşılaştıkları sıkıntılardan dolayı yaşadığı yüzyılı suçlar. Yirminci yüzyılın kendilerini tükettiğini söyler; buna karşılık Cemal şöyle der:

"(...)Yüzyılımıza söz yok! Önüne bakma, sonuna bak sen onun! 2000'lere varırken açacak onun gülleri. Döneceğiz yurtlarımıza. Sonra hep yurtlarımız için çalışacağız…'' (s.136)

Nilüfer Kuruyazıcı; Almanya'daki Türk edebiyatının ilk temsilcileri için yazmanın *"yaşadıkları uyum güçlüklerini, karşılaştıkları ekonomik sorunlarını''* dile getirmek ve *"ekonomik gelişmenin doruğuna erişmiş Alman toplumu içindeki*

yerlerini belirlemeye çalışmak'' (Kuruyazıcı, 1992:5) anlamına geldiğini belirtir. İncelenen hikâyelerde göçün ekonomik sonuçları hakkında birçok malzemenin olması Kuruyazıcı'nın bu düşüncesini destekler niteliktedir.

Ekonomik temelli göç teorilerinde anlatılan göç ve ekonomi ilişkisinin bu hikâyelerde bahsedildiği görülür. Bu hikâyelerde göçmenlerin; yaptıkları birikimlerle yatırım yapmaları ve bunun önündeki engeller, onların yatırım türleri ve nelere öncelik verdikleri, tüketim kültürleri, göçmenlerin kazançlarının kendi ülkelerine ve göç edilen ülkeye katkıları, hayat standartlarının artması, onlarda görülen değişim ve buna dair eleştiriler, göçmenlerin göç ettikleri yere dair anlattıklarının geride kalanlar üzerinde etkili olması; bu yüzden göçün devam etmesi, ekonomik durum ve statü arasındaki ilişki gibi konuların ele alındığı görüldü. Tablo 3'te de görüldüğü gibi yirmi üç yazarın göç ve ekonomi konusunu ele almış olması bu konunun yazarlar tarafından önemsendiğinin ve Almanya'ya olan Türk göçünün ekonomik temelli olarak başladığını göstermesi açısından önemlidir. Bu yazarlar arasında Fakir Baykurt on beş hikâye ile göç ve ekonomi konusu üzerinde en çok duran kişidir.

Tablo 7: Göç ve Ekonominin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Aras Ören	Konuk Tüketici, Bitte Nix Polizei
Fakir Baykurt	Uçak Bileti, Allah'a Dilekçe, Damızlık, Kaynakçı Mehmet Usta, Bayram Gezmesi, Babamın İşi, Düğün Borcu, Türk Kiracı, Nisan Bir, Ferhat, Banker Orhan, Kaçtım Ne Yapayım?, Mektupçu, Telefon, Girilmez
Fethi Savaşçı	Her Yol Ankara
Gönül Özgül	Biri Vardı Mutlaka
Gülseren Heydorn	Bireysel Mutluluk
Güney Dal	Yanılgı

Habib Bektaş	Şey, Koca Nine, Sen Nesin?, Milli Maç, Yıkım, Almanya Dönüşü
Haydar Işık	Yitenler
Hüdai Ülker	Ruhlar Kralı
İlhan Atasoy	Sokaktaki Kardeşim
Kemal Kurt	Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?
Mehmet Çakan	Almanya'da Yirmi Ay
Muammer Bilge	İsmail Bey
Murat Karaaslan	Mektup, Nilüfer'in Armağanları
Nevzat Üstün	Uzun Ev
Osman Çeviksoy	Almanya Arama Beni, Kazanmak Hep Kazanmak, Türküm Doğruyum, Sorgulama
Özdemir Başargan	Sevgili Konuklar
Özgen Ergin	Bayram Gezmesi
Rıza Hekim	Evdeki Hesap, Kırk Yılda Bir Yaş Günü
Sıtkı Salih Gör	Almanya'ya Varış
Y. Ziya Bahadınlı	Peri Kızı, Titanik'te Dans
Yücel Feyzioğlu	Bir Ömür Böyle Geçti
Yüksel Pazarkaya	Çöp

3.4. ALMANYA'DAN TÜRKİYE'YE GERİ DÖNENLER VE DÖNMEYENLER

Göçmenler, gittikleri ülkelerde kimi zaman umduklarını bulamazlar ve değişik nedenlerden dolayı geri dönerler. Ekonomik göçlerde göç edilen ülkede artan

işisizlik, siyasi göçmenlerde sınır dışı edilme ya da kendi ülkesinde göç etmesine neden olan sorunların çözülmesi, ailevi nedenlerle göç edenlerde evlilik ya da ölüm, eğitim amacıyla göç edenlerde tahsilini tamamlama bunlardan birkaçıdır. Bizler de incelediğimiz hikâyelerde hikâye karakterlerinin geri dönme süreçlerini; geçici olarak dönenler, temelli dönenler ya da dönmeyi düşünenler ve dön(e)meyenler olmak üzere üç başlıkta inceledik. Geriye göç sürecinde geri dönme nedenlerinden birkaçı birlikte etkili olabilir. Bu nedenle bir başlık altında incelenen bir hikâyenin diğer başlıklar altında da incelenebileceğini hatırlatmak gerekir.

3.4.1. Geçici Olarak Dönenler

Hikâyelerde yıllık izinlerinde hikâye kahramanları; tatillerini memlekette geçirmek, bir yakınlarının hastalanması ya da ölmesi gibi durumlarda geçici olarak Türkiye'ye dönerler. Onlar memlekette kaldıkları birkaç günde yeni aldıkları arsalar, evler ve açmayı düşündükleri işyerleri ile ilgilenirler. Türkiye'ye dönüşlerde yolculuk boyunca çeşitli zorluklarla karşılaşırlar. İzin sürelerinin kısa ve yolun uzun olması nedeniyle uçakla gelmeyi tercih edenler yer bulmada sorun yaşar. Karayolu ile gelenler de geçtikleri ülkelerde vize işlemleri ile uğraşmak zorunda kalırlar. Karayolu ve demiryolu ile yapılan uzun yolculuklarda yolcular uykusuz kalır. Bu nedenle kaza geçirip ölen işçilerden de bahsedilir. Gümrüklerdeki kontroller de onları bezdirir. Gümrük kontrollerinin sorunsuz halledilmesi için onlar rüşvet vermek zorunda kalırlar.

"Şarlo Kemal'' adlı hikâyede Almanya'dan Türkiye'ye izne gelenlerin dört ya da beş haftalık tatillerinde ne yapacaklarını şaşırdıklarından bahsedilir. Onlar; hangi arsayı alacaklarını, yaptıracakları evin kaç katlı olacağını, ilçede fabrika kurup kurmayacaklarını düşünürler.

B. Şahin, Türklerin her yıl memlekete tatile gidememelerinin; maddiyat, yeteri kadar zamanlarının olmaması, alternatif tatilleri tercih edilmesi gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtir (2010:165). Hikâyelerde hikâye kahramanlarının, Türkiye'ye döndüklerinde ailelerine ve akrabalarına çeşitli hediyeler getirdikleri, Almanya'ya döndüklerinde de Türkiye'den bir şeyler götürmek zorunda kaldıklarından bahsedilir. Yapılan harcamaların yanı sıra; geliş ve

dönüş yol paraları, yolda yapılan harcamalar, gümrük kontrollerinde verilen rüşvetler çoğu zaman onların ekonomisini zorlar.

"Yaman Göç'' hikâyesinde Kapıkule sınır kapısından Türkiye'ye giriş yapan işçilerin yüzde doksanının Almanya'dan video oynatıcı getirdiklerinden bahsedilir. "Düdüklü Tencere'' hikâyesinde Pehlivan Rüstem, izin için geldiğinde annesine bir düdüklü tencere alır.

İşçiler izne her geldiklerinde kendilerini, aileleri ve akrabaları için de bir şeyler getirmek zorunda hissederler. Gidiş, dönüş ve hediyeler için yaptıkları harcamalar dolayısıyla onlar artık Türkiye'ye gelmemeyi düşünürler. "Gece Vardiyası'' hikâyesinde Ökkeş, bu konuda şöyle der:

"(...)Son izne gidişinde getirdiği iki duvar halısından birini dünürü olacak Dilâver'e, birini de Meister Theo'ya verecekti. İzne gidişleri de seyreltecekti artık. Ona hediye, buna hediye. Küçük verdiğin büyük verdiğini kıskanır. Kimseyi hoşnut edemezsin. Alacaklı alacaklı bakarlar yüzüne. Durma borçlan, sorma borçlan! Gelirken de boş gelemezsin. Ona terlik, buna rakı! Şuna işlemeli köy çorapları, sırmalı cepkenler…Lokum getirsen beğenmezler…Yetsin artık! Enayiliği sürdürmenin hiçbir yararı yok!..'' (s.26)

Hikâyelerde, uzun ya da kısa süreli de olsa memlekete geri dönenlerin getirdikleri eşyaların ve hediyelerin gümrük kontrollerinde başlarına belâ olduğundan bahsedilir.

"Yuh Yuh!'' hikâyesinde birçok hediye alıp memlekete izne gitme hazırlıklarını tamamlayan Emine, henüz uçağa binmeden; gümrükteki denetçi memurlarının eşyaları dağıtacağını düşünür ve kendi kendine *"Daha gümrükte başlayacaktı rezillikler''* der. (s.120) Emine, Türkiye sınırına ulaştığında buradaki gümrük kontrolünde yaşadıklarını, rüşvet vermek zorunda kalanları ve gümrük memurlarının tavrını şöyle anlatır:

"(...)Açıktan alınıp veriliyordu yeşilli morlu marklar. Denetçilerin önünden, kimi açılarak, kimi açılmadan, yavaş yavaş geçiyordu bavullar, çantalar. Yeşil giysili, bıyıklı memurlar, ak tebeşirle birer çarpı çizip savuyorlardı gördüklerini.

Soruyorlardı kara bıyıklarının altından: 'Bu ne? Şu ne? Bütün Almanya'yı taşıdınız, bıkmadınız! Peki bu ne? Bunlardan yok mu Türkiye'de? Buna gümrük vereceksin, Buna da, şuna da vereceksin!..'' (s.124)

"Yıkım'' adlı hikâyede iki gün süren otobüs yolculuğunun ardından Kapıkule'ye varan gurbetçilerin, fazla eşyalarına gümrük ödememek için rüşvet vermelerinden bahsedilir. Muavin gümrükte çok fazla bekletilmemek için otobüstekilerden yirmişer mark toplayacağını söyler. Parayı vermek istemeyenlere de *"sabaha kadar beklemek isteyen varsa, vermesin!''* (s.118) der.

"Sınırı Aşınca'' adlı hikâyede Türkiye'ye gelen gurbetçilerin uykusuz ve yorucu geçen iki günlük uzun yolculuktan sonra Edirne sınır kapısına vardıklarında *"lacivert giysili, siyah boyun bağlı, kendini beğenmiş bakışlı''* (s.11) bir görevlinin yolcuları teker teker sorguladığından ve otobüsün şoförünü çok yorduğundan bahsedilir. Otobüsteki işçiler ile görevli arasında şu konuşma geçer:

"(...)-İki gecedir uykusuzluktan anamız ağladı.

-Ne istiyorsun?

-Rahat bırak şoförü.

-Biz canımızı yolda bulmadık!

-Çoluk çocuğumuz bekliyor.

-Otur yerine, birini arıyorsan, işte baktın gördün.

-Gözdağı mı vereceksin bize?

-Biz adama haraç yedirmeyiz.

-Ne bu bee!

-Alman polisinden çek, Alman fabrikatörlerinden, şeflerinden çek, sınırı çoktan aştık. Bir de bizimkilerden mi çekeceğiz?..''(s.14)

“Almanya’dan Gelirken’’ adlı hikâyede gümrük memuru Hayri’nin diğer memurların aksine, kendisine yapılan rüşveti suç olarak görmesinden ve rüşvet kabul etmemesinden bahsedilir. Memlekete dönen işçiler her zamanki gibi getirdikleri fazla eşyalardan gümrük vergisi alınmaması için kendi aralarında on beşer mark toplar. Otobüste bir tek Ramazan Hakyemez adındaki yaşlı adam ‘Gümrük memurlarını hırsızlığa itmem!’’ deyip rüşvet vermeyeceğini söyler; ama bu durum diğer yolcuların tepkisini çeker ve onun yüzünden saatlerce bavullarının aranacağını söylerler. Hayri adındaki gümrük memuru kendisine rüşvet teklif edildiği için çok sinirlenir. Bu yaptıklarının ayıp olduğunu, devletin kendi hakkı olan maaşı verdiğini söyler. Devlet memuruna rüşvet teklif ettikleri için tüm yolcuları otobüsten indirir, yağmurun altında bekletir. Bir tek Ramazan Hakyemez çantası olmadığı için inmez; ama Hayri onun da inmesi için ısrar edince adam karşı çıkar. Adam, Hayri’ye sadece gümrük işlemlerinin yapılacağı malların sahiplerini araçtan indirebileceğini söyler. Sonradan Ramazan Hakyemez’in gümrük başmüfettişi olduğu anlaşılır. Müfettiş, rüşvet almadığı için Hayri’yi tebrik eder.

Yılbaşına doğru izinlerin kısa, yolların uzun, karlı ve buzlu olmasından dolayı çoğu gurbetçi karayolu ile memleketine gitmeye cesaret edemez ve uçakla gitmeyi tercih eder. “Yurda Giden Kızlar’’ hikâyesinde de yılbaşına doğru Almanya’dan kalkan THY uçaklarında yer bulmanın zorluklarından bahsedilir.

“Yolculuk İstanbul’’ adlı hikâyede İstanbul’a tatile gelen Kâmil Erdem’in, havayolu şirketi ile yaşadığı sorunlardan bahsedilir. Kâmil, Alman şirketleri yerine “milli hava yolu’’ diye Türk Hava Yolu acentasına gittiğini belirtir. Burada büyük bir kalabalıkla, kavga ve gürültü ile karşılaşır. Yolculardan biri Düseldorf yerine neden kendisine Berlin bileti kesildiğini, bir diğeri dönüş olmadığı halde neden kendisine dönüş bileti satıldığını sorar. Buna benzer gerekçelerle birçok kişinin mağdûr edildiğini gören Kâmil, buradan bilet almaktan vazgeçer. Bir Alman seyahat acentasına gidip bilet alır; ama pişman olur. Ona, direkt İstanbul’a gidileceği söylense de uçak önce Belgrad’a iner, sonra İstanbul’a hareket eder. Uçaktan indikten sonra da bir itiş kakış başlar. Herkesin bavulu birbirine karışır. Bazı bavullar da kaybolur, adam şöyle tepki gösterir:

"(...)Bu ne rezalet, yavu! Almanya'da yere iğne düşse buluruz. Burada koca bavulları bulamıyoruz. Bulsak da yanına varıp alamıyorsun!...İnsan geldiğine, geleceğine pişman oluyor anam avradım olsun! Ne bu işkence, be! Bi mezarımızın kazılmadığı, kefenimizin biçilmediği kalıyor!..'' (s.112)

Hikâyelerde hikâyenin kahramanlarının ve ailelerinin Türkiye'ye tatile geldiklerine pişman olduklarından bahsedilir. "Bir İzin Hikâyesi'' adlı hikâyede on yıl aradan sonra ailesiyle birlikte Türkiye'ye dönen hikâye kahramanı memleketine yaklaştıkça heyecanlanır. Bir an önce varmak için direksiyon başındaki eşine hızlı gitmesini söyler. Kadın, her yıl dönüş yolundaki kazalarda ölenleri hatırlatır. Yavaş ve dikkatli gitmenin daha iyi olduğuna kocasını iknâ eder. Üç günlük zorlu ve yorucu yolculuktan sonra kasabaya ulaşırlar. Evde toplanan akrabalarının kendileri için değil de yeni alınan telefon için toplandıklarını öğrenirler. Hikâye kahramanı, babası öldükten sonra halledilemeyen mal bölüşümünü yapmak için notere gider. Burada, işlemlerin yapılabilmesi için ondan nüfus cüzdanı istenir; ama adam nüfus cüzdanı olmadığı için pasaportunu verir. Görevli memur pasaportu kabul etmez. Adam, Almanya'da tüm işlemlerini pasaportla hallederken Tükiye'de bunun kabul edilmemesini anlamakta zorluk çeker. Muhtar ve azalardan gerekli imzaları aldıktan sonra günlerce; vergi dairesi, nüfus müdürlüğü, avukat ve noter arasında gider gelir ama işlerini bir türlü halledemez. Başına gelenlerden dolayı memlekete geldiğine pişman olur:

"(...)On yıldır taşına toprağına, havasına suyuna duyduğum sıcak özlem, günler geçtikçe daha bir yitiyor, Türkiye'yi somut gerçeğiyle yaşıyordum. Trafik kazâlarıyla, enflasyonuyla, çürüyen bürokrasisiyle, yolsuzlukları, rüşveti ve en acısı, giderek yozlaşan, soğuyan dostluk, arkadaşlık ilişkileriyle. Hıçkırıklar top top oluyordu boğazımda. Annemin sulanmış gözlerini, avurtları içine çökmüş yüzünü geride bırakarak, izin bitimine bir hafta kala çıkıyoruz yola. Sınırları sınırlara bağlayan gümrüklerden geçerek E-5 karayolundan dönüş yapan izincilerin arasına karışıyoruz…'' (s.133-134)

"Kraldan Kralcılar'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı H..K.'nın, tatil için memlekete geldiğinde kaçırılması ve kötü muameleye maruz kalması işlenir. H.K. her yıl olduğu gibi 1992 yılında da ailesiyle birlikte İstanbul'a izne gelir. Kendi

arabalarıyla yaptıkları iki günlük zorlu ve tehlikeli yolculuktan sonra Kapıkule'ye varınca yaşadıklarını şu şekilde anlatır:

"(...)Kapıkule'den giriş yaptığımız an, her yıl olduğu gibi, yolda yaşadığımız tüm sıkıntıları, eziyetleri unuttuk. Artık kendi vatanımızdaydık. İkinci sınıf değil de birinci sınıf vatandaş olduğumuz, baba ocağında…'' (s.87)

H..K.. İstanbul'a geldikten bir hafta sonra sokakta yürürken elleri gözleri bağlanıp bir araca konulur ve kaçırılır. Sivil polis olduklarını söyleyen kişiler, onun bir örgüt elemanı olduğunu söyler ve ona örgütün talimatıyla Türkiye'ye geldiği suçlamasında bulunurlar. Polisler ona, neden ve kimin talimatıyla Türkiye'ye geldiğini sorar. H..K.. ısrarla kendisinin başka biriyle karıştırıldığını, yirmi iki yıldır Almanya'da çalışan bir işçi olduğunu, memlekete izne geldiğini söylese de onları inandıramaz. Ağır işkencelerden sonra yanlış kişiyi aldıklarını fark eden polisler özür dileyip onu serbest bırakır. Adam bırakıldıktan sonra saatinin, kolyesinin ve arabasındaki müzik setinin de çalındığını fark eder. İyileştikten sonra ailesini alıp Almanya'ya geri döner. Bu olaydan sonra adam beş yıl boyunca Türkiye'ye gelmez.

"Yabancı Olmak Pek Zormuş'' adlı hikâyede otuz yıldır Almanya'da yaşayan Şerif, yazın memlekete gittiğinde; geçeceği ülkelerde vize almak, uzun uzun kuyruklarda beklemek, aile üyelerinin her biri için alınacak hediyelerde para ödemek gibi durumlardan dolayı çok yorulduğunu söyler.

Hikâyelerde Türkiye'ye dönen gurbetçilerin yollarda kaza geçirip ölmeleri sıradan bir olay olarak anlatılır. "Yaşamaya Bak'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, bir arkadaşı ile birlikte Türkiye'ye giderken Zagreb'de kaza geçirir, arkadaşı ölür. Kendisi ise altı ay komada kalır, sonra iyileşir. Hikâye kahramanı Türk işçilerinin tatil için memlekete giderken yollarda kaza geçirmeleri ve burada kendilerine karşı ilgisiz davranılması ile ilgili olarak şöyle der:

"(...)Bizim iş böyle oldu. Efsane mefsane değil, gerçek. Çalıştık ettik, üç beş kuruş tuttuk, ehliyet aldık, bir araba çektik altımıza. Sonra yaz geldi. Ver elini yeşil Bursa, dedik. Karım, çocuklar bekleşiler, babamız Almanya'dan gelecek, araba getirecek, armağan getirecek, para getirecek. Niyette bir de geçen yıl aldığımız

arsaya temel atıvermek vardı yıllık izinden yararlanıp…Hep duyardık. Bugün şu kadar, şu gün şu kadar Türk işçisi gidip gelirken Yugoslavya yollarında telef oldu, diye. Biz de katıldık telefe…'' (s.72)

"Yol Bitmeden'' adlı hikâyede Davut, yeni aldığı arabasıyla bir haftalığına Türkiye'ye tatile gitmek için yola çıkar. Sofya'ya yaklaştığında alkolün de etkisiyle dikkati dağılır, bir traktörle çarpışır. Kazadan sağ kurtulamaz. Cesedi teşhis etmeye gelen Bulgar polisi, Türk işçilerinin kazalarda ölmelerinden sıradan bir olay gibi bahseder.

Uçak ve otobüs yolculuklarında Doğu ve Batı Almanya'da yapılan sıkı kontroller yolcuları bezdirir. "Sınır Kapısında Vukuat Yok'' adlı hikâyede tatil izni bittiği için memleketten Almanya'ya dönen Selim Özyurt, arkadaşı Şükrü'nün aracı ile dönmesini bir şans olarak görür:

"(...)Sanki dünmüş gibi hatırlıyorum. Bütün diğer otobüslere hiç durmadan geç diye işaret ediyorlardı. Türk uçağının yolcularını taşıyan otobüsten ise çoluk çocuk herkesi indirdiler. Gümrük binasının önünde kuyruğa dizdiler bizi. Sıcaktan zaten canımız burnumuza gelmişti. Bir rezalet, sorma! Küçük çocuklar ağlıyor. Yaşlı kadınlar kolonyalar sürünüyor, herkes, ama herkes, bir an önce evine varmak istiyordu. Bomboş bir hangarı andıran binanın içinde, upuzun bir masa üzerinde bavullarımızı açtırdılar. Giysiler, iç çamaşırları, fındık fıstık, şeker, lokum taşmıştı dışarıya ağzına kadar dolu bavullardan. Bir görsen şaşarsın…Bütün torbaları, kesekağıtlarını, paketleri açtırdı. Evde az mı uğraşmıştım onları bavula sığdırmağa? Telaş içinde açmağa çalışırken kağıtlar yırtıldı; nohut, mercimek, fasulye, ne varsa saçıldı ortalığa. Su gibi aktılar eşyaların arasına, masanın üzerine, oradan da yere…'' (s.7-8)

Yirmi yıldır Almanya'da yaşayan Selim, sınır kapısına yaklaştığında herhangi bir sorun olmadığı halde korkmaya başlar. Kendisinin kanuna aykırı davrandığını düşünür ve bir suç işlemiş gibi hisseder. Selim; polisleri, gümrük memurlarını, gözcü kulelerini ve ışıklandırmaları görünce içinden, bu defa yakayı ele verecekmiş gibi bir his doğduğunu belirtir. Her ne kadar kendisi doldurmuş olsa bile gümrük memurları

bavulları açtığında, kim bilir içinden neler çıkacak diye gerilir. Arkadaşı Şükrü, Selim'e rahat olmasını söylediğinde Selim şu cevabı verir:

"(...)Elimde olan bir şey değil ki! Polis, pasaportumu karıştırıp dik dik yüzüme bakmağa başlamıyor mu, yapmış da yapmamış da olsam her suçu itiraf etmeye hazırım…'' (s.6)

"Türk Lokumu'' adlı hikâyede tatili bitince Türkiye'den Almanya'ya dönmek üzere olan Emin'in, Alman bir kadın tarafından kandırılmaya çalışılmasından bahsedilir. Adının Yasmin olduğunu söyleyen kadın, Emin'in Düsseldorf'a gideceğini öğrenince kendisinin de Düsseldorf'ta oturduğunu söyler. Kadın, iki hafta önce seyahate çıkarken kimliğini ve parasını çaldırdığını; bu yüzden mahsur kaldığını anlatır. Emin'den, Düsseldorf'taki ailesine gidip kendisine çok acil para yollamasını söylemesini ister ve onlara vermek üzere bir kutu Türk lokumu verir. Emin, onun isteğini yerine getireceğini söyler; ama bir an aklına iki yıl önce arkadaşı İrfan'ın yaşadıkları gelir. İki yıl önce Alman bir kadının, İrfan'a verdiği lokumun içinde eroin çıkınca İrfan'ın tutuklandını hatırlar. Emin, Yasmin'i yanından ayrılır ayrılmaz polise gidip durumu anlatır. Polis kutuyu inceler ve eroini bulur. Alman kadın tutuklanır.

Uzun zaman sonra memleketlerine dönenlerin akrabaları ya da tanıdıklarının çoğu ya ölmüşlerdir ya da başka yere gitmişlerdir. "Sevgi Sınır Tanımaz'' adlı hikâyede yirmi altı yıl aradan sonra Türkiye'ye tatile gelen Sinan'ın bütün akrabalarının ve tanıdıklarının, öldüğünden ya da başka yerlere taşındıklarından bahsedilir.

Göç araştırmalarında geri dönüş göçü üzerinde çok çalışma olmaması nedeniyle bu hikâyelerde anlatılan geriye dönüşlerin teorik çerçevesinin de sınırlı tutulmasına neden olmuştur. Bu durum göçün kalıcı bir yer değiştirme hareketi olması nedeniyle geçici göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında daha az bilgi sahibi olmamızdan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte incelenen hikâyelerde geçici nedenlerle Almanya'dan Türkiye'ye dönen kişilerden, bu göçün nedenlerinden ve sonuçlarından olabildiğince bahsedildiğini gördük. Hikâyelerde; geri dönüş yolunda gümrüklerde yapılan kontroller ve bundan kurtulmak için rüşvet verilmesi, hangi

ulaşım yolunu tercih ettikleri, yollarda kaza geçirmeleri, dönenlerin bu kısa sürede neler yapacaklarına dair plan yapmaları, geride kalan yakınlarına hediye götürmeleri, dönen "Almancıların'' kandırılmaya çalışılması, geride kalan akrabalarının artık hayatta olmamaları gibi durumlardan bahsedildiği tespit edilmiştir.

Tablo 8: Geçici Olarak Dönenlerin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Bir İzin Hikâyesi
Bekir Yıldız	Yaman Göç
Fakir Baykurt	Gece Vardiyası, Yuh Yuh!, Yabancı Olmak Pek Zormuş
Fethi Savaşçı	Almanya'dan Gelirken, Sınırı Aşınca, Sevgi Sınır Tanımaz
Habib Bektaş	Yıkım
Kemal Kurt	Sınır Kapısında Vukuat Yok
Murat Karaaslan	Kraldan Kralcılar, Türk Lokumu
Özdemir Başargan	Yolculuk İstanbul,
Özgen Ergin	Şarlo Kemal
S. Salih Gör	Yol Bitmeden
Yüksel Pazarkaya	Yaşamaya Bak

3.4.2. Temelli Dönenler ve Dönmeyi Düşünenler

Uluslararası Göç Örgütü geriye göçü, nedenlerine göre üç kısımda ele alır. Geriye göç edenler; "gönüllü'' olarak geri dönmeye kendileri karar verenler, geriye dönüşü teşvik eden yasalar sonucu "destekli'' olarak dönüş yapanlar ve bulunduğu

ülkede yasal ve hukuki nedenlerle "zorunlu'' olarak geri dönmek zorunda kalanlardır (Tılıç, Özen, Çelik , 2015:288).

Ali S. Gitmez de İtalyan sosyolog F.P. Cerase'nin dışarıya göç edenlerin hangi durumlarda geri döndüklerine dair düşüncelerini aktarır:

"(...)Cerase, dış göçe katılan işçilerin birbirinden kesin çizgilerle ayrılan belli dönüş türleri üzerinde durur. 'Başarılı dönüş', salt bilgi-görgü-beceri kazanımları ile sağlanan ekonomik olanaklarını ülkesinde uygulamaya koymak üzere dönen nitelikli ve yenilikçi, araştırıcı girişimcilerin dönüşüdür. Kendisini bekleyen ailesine birkaç yıl gibi kısa sürede dönen, yurtdışından etkilenmemiş ve genellikle kırsal kesime dönüşler, 'başarısız dönüş' olarak görülür. Tutumlu yaşamları ile geleneksel norm ve alışkanlıklarından kopmadan, yeterince biriktirdiğinde aile yuvasına dönenler için 'tutuculuğun dönüşü' deyimi kullanılır. Cesare'nin sonuncu tür dönüşü 'emeklilik dönüşü' deyimi ile açıklanır: Gidilen topluma uyum sağlayan, sonunda ailesini de yanına alan ve çalışma yaşamının sonuna kadar yurtdışında çalışan çoğu nitelikli ve eğitimli kimse, ancak emekliliğini geçirmek üzere ülkesine döner. Küçük bir toprak parçası üzerindeki rahat bir evde yaşlılıklarını geçirmeye dönenlerdir bunlar…'' (1983:129)

İncelenen hikâyelerde daha çok Cerase'nin dikkat çektiği "başarısız dönüş'' kategorisindeki kişiler anlatılır. Hikâye karakterlerinin Türkiye'ye dönmek istemelerinde; Almanya'daki yaşam koşullarının zorlaşması, ev kiraları, yol biletleri, hayat pahalılığı, işsizliğin yanı sıra; Almanya'daki aşırı disiplinli hayat, yabancı düşmanlığı, çalışma hakkını elde edememe, yalnızlık ve memleket hasreti gibi nedenler de etkilidir.

"Bizim Oraya Turist Gelmek'' adlı hikâyede Türkiye'de polis iken istifa edip Almanya'ya turist olarak giden hikâye kahramanı burada uzun süre kaldığı hâlde çalışma hakkını elde edemez. Adamın, Almanya'daki işsizlikten ve yabancı düşmanlığından dolayı ailesi ile birlikte Türkiye'ye temelli döndüğünden bahsedilir:

"(...)Hayrolası var mı ağabey, çekip gidiyorum bu nâlet memleketten artık. Yetti be. İnsanlığımızdan olduk. İşsizlik varmış, yok anasının gözü varmış diye

adamlar neredeyse kafamıza sıçacaklar. İşsizlik olduysa, benim yüzümden mi oldu? Afedersin yani ağabey, senin yüzünden mi oldu? Adamlar işyerinde düşman gibi bakıyorlardı bana. Adam dediğim , Almanlar. Bakma sen, biz nazikliğimizden adam yerine koyuyoruz onları…Bir ay önce, dedim karıya hadi gidiyoruz. Bu heriflerin ağız kokusunu çekemeyiz artık. Böyle dedim ya karıya gecesi topladık eşyaları, denk ettik…'' (s.74)

Gülay Durgut, Almanya'da artan yabancı düşmanlığına bağlı olarak Mölln ve Solingen adlı yerleşim yerlerinde Türklere yapılan saldırılar ve Türk evlerinin kundaklama olaylarının Türklerin memleketlerine dönmeyi düşünmelerine neden olduğunu belirtir (Durgut, 1993:235). "Kesin Dönüş'' adlı hikâyede de yirmi üç yıl Almanya'da yaşayan Osman'ın temelli olarak Türkiye'ye dönmeye karar vermesinde Türklerin yabancı düşmanlığına ve şiddete maruz kalması etkili olur:

"(...)Nice canların tükendiğine şahit oldu. Ya son zamanlarda Türklerin horlanışı. Gelini söylemişti; bir gün onu bakkaldan gelirken, bir grup serseri kılıklı Alman gençleri, taşlamış…Lânet olsun, dedi. İyi ki dönüyorum, Allah kalanlara yardımcı oldun…'' (s.50)

"Yabancıya Ev Yok'' adlı hikâyede gittiği her kapıdan yabancı olduğu için geri çevrilen ve kendisine kiralık ev verilmeyen Mehmet'in memlekete dönmeyi düşünmesinden bahsedilir. Bu konuda Mehmet şöyle der:

''…'Of, anam of'..' dedi. 'Ne duruyorsun? Çek git, buralardan Manisa'ya, çabuk git! Babadan kalma, çürük çarık bir evin var. Ek bahçesine domatesi, biberi, bamyayı, soğanı, marulu, ver dibine çapayı. Almanın kahrını çekip durma! Ne çekiyorsan bu asi başından çekiyorsun! Çek git buralardan. Verdikleri para da iş de eksik olsun…Bir kör boğaz uğruna eziyet çekilir mi? Ulan, bizim ülkemiz çöl mü be? Ne halt etmeye geldik buralara? Sabahın beşinde yollara düşseydik. Buradaki gibi saat altıda işbaşı yapsaydık. Bizim oraları da cennete dönerdi. Hay eviniz de yabancı düşmanlığınız da başınızda paralansın...'' (s.80-81)

Yıllardır Almanya'da yaşayan Türklerin çoğu burada çalışıp vergilerini ödedikleri hâlde kendilerini Almanya'nın tam bir yurttaşı olarak hissetmezler. Bu

durum onları, sürekli kendi etnik kimliklerini savunmak zorunda bırakır (Keskin, 2011:62). Onlar Almanya'daki hayata alışamazlar bu nedenle temelli olarak dönmeye karar verirler.

"Yaman Göç'' hikâyesinde on beş yıl kaldıktan sonra Türkiye'ye temelli dönüş yapan Ali Şenoğlu da "Almanya'da mıydınız?" sorusuna şu cevabı verir:

"(...)'Size şunu söyleyebilirim' dedi Ali Şenoğlu. 'Kat'i söyleyebilirim. Biz esasen Almanya'dan değil, hapishaneden geliyoruz. 15 yıl yatılmış bir hapishane. TIR'ımızın plaka numarası da mahkûmiyetimizin sicil numarasıdır.'...'' (s.68)

Ali Şenoğlu, neden Türkiye'ye döndükleri sorusuna şu cevabı verir:

"(...)Çünkü hayat yok Almanya'da. Hava yok. Renk yok. Bir kuru fasulye yesek, karnımız doyar karnımız doyar memleketimizde. Var mı vatanımız gibi. Dönmeyenlerin aklına şaşarım. Gitmek önemli değil, Allah dönmeyi nasip etsin. Bak, 75 kiloyla gittim, 64 kiloya düştüm…'' (s.70)

Kimi aileler ya da bireyler yıllarca yaşadıkları halde Almanya'daki hayata alışamaz. Onlar memleketlerinden ve ailelerinden ayrı yaşamaya daha fazla dayanamamaları ve iş koşullarının ağırlığı gibi nedenlerle Türkiye'ye temelli dönerler. Bu kişilerden çoğu Almanya'da sağlıklarını yitirir, onlarda bedensel ya da ruhsal sorunlar ya da hastalıklar görülür.

"Hermann Gelmedi''adlı hikâyede Osman, İzmir'den aldığı evin kredisi biter bitmez memleketine dönmeyi planlar. Kendisi Almanya'da, eşi ve çocukları Türkiye'de olan Osman artık yalnızlıktan bıkmıştır. Osman, memleketine geri dönmeye karar vermesini şöyle anlatır:

"(...)'Hele iki yıl içinde şu borcumu ödeyeyim bankaya. İpotek bir çözülsün, ver elini İzmir! Al bir el arabası, pazar pazar gez anasını satayım! Doldur içine patlıcanı, biber, soğanı, domatesi…İşte bu! Akşamları da iki sıcak ekmekle eve dön! Çekilir mi buraların kahrı be? Asker miyiz biz? Bu ne disiplin böyle? O yasak, bu yasak hep! Herifler elinden gelse, soluk alışlarımızı bile yazacaklar. On beş yıl oldu askerlik tezkeremi alalı. Hem de iki yıl askerlik yaptım Gelibolu dağlarında, az mı?

Eşeği sattık, belâya çattık gitti, bu Alamanya gurbetinde' diyordu kendi kendine...'' (s.74)

"Costa Dimitri Tahsin'' adlı hikâyede Tahsin'in Almanya'da çalışarak biriktirdiği parayla bir motor satın alıp İzmir'e dönmeyi ve körfezde balıkçılık yapmayı düşünmesinden bahsedilir:

"(...)Benim ülkemin suyu mu çıktı? Çeker giderim. Bir kayık, bir gaz ocağı, bir damacana Narlıdere'nin kırmızı şarabından…Hemen denizden canlı canlı tut, hemen pulunu, pisliğini ayıkla, at tavaya, bul kafayı enayi Tahsin! Ne b.. aramaya geldin buralara? Körfezde yolunu buluyordun. Hammalıksa hammalık, limon, sebze, meyve satmaksa satmak, anasını satayım…Ne güzel göçmen kızı da sana abayı yakmıştı. Evlenseydin, şimdi çocukların olacaktı. Ne de büyük gönüllüymüşsün, ne de büyütmüşsün gözünde Almanya'yı. İşten, biradan, patatesten, köpeklerden, çiçeklerden, disiplinden başka neyiniz var? Haa! Neyiniz var?..'' (s.100)

Hikâye karakterlerinin Türkiye'ye döndükten sonra yapmayı hayâl ettikleri aslında onların zihinlerinde Türkiye'nin, gerçek durumundan ziyade olmasını istedikleri bir Türkiye'dir. Bu durum Almanya'daki Türklerin de dâhil olduğu göçmenlerde görülen modern diasporik kimliğe örnek olarak gösterilebilir. Modern diasporik kimlikte, göç eden kişi ve topluluklar bir süre sonra "ana vatanları''nı gerçekte olduğu şekliyle değil, belirli yönleriyle hatırlar, kurgular ve yeniden 'hayâli vatan' olarak üretirler (Erkayhan ve Ödekan, 2008:21).

"Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Kasım, ailesinden ayrı yaşamaya daha fazla dayanamaz ve bir an memleketine temelli dönmeyi düşünür:

"(...)En iyisi, çekip gitmek diyorum kendime. Biz bu yaşlara gelinceye kadar Almanın parasıyla mı yaşadık? Memleketimizde aç mı kaldık, açıkta mı?..'' (s.82)

Kasım, Almanya'da kalanları altın kafese tıkılan bülbüle benzetir. Kasım'ın Almanya'da çok kısıtlı bir hayat yaşaması ona, Almanya'da daha fazla yaşayamayacağını düşündürür:

"(...)Bu yerlerin neyini gördük, kilitli göğünden başka? Her yanımız fabrika gibi binalarla dolu. Sabahları şeytanın bile uyuduğu saatte kalkacaksın. Gün boyu sağına soluna bakmadan çalışacaksın…'' (s.113)

"Nusret Dayı'nın Dilekçesi'' adlı hikâyede emekli olmasına yedi yıl kalan Nusret, bunu beklemeden memleketine temelli olarak dönmeyi düşünür:

"(...)Emekliliğine şunun şurasında yedi yıl vardı. Altmış üç yaşını doldurması gerekliydi. Oysa Nusret Dayı, ''Emekliliği beklemeyeceğim, bir yıl daha çalışayım döneceğim, yeter artık.'' derdi. Bir yıl gelir geçerdi, yine bir yıl derdi. Memlekette çocukları büyümüş, bazıları evlenmişlerdi. Torunları olmuştu, yine çalışırdı. Önceleri pek zoruna gitmezdi ama yaşlandıkça çekilmez olmuştu yabanın yaşamı. Ülkesine kesin dönünce mahalle kahvesinde ayaklarını uzatıp çayını höpürdeteceği günleri tatlı tatlı düşlerdi…'' (s.65)

"Beşiktaşlı Özer'' adlı hikâyede on altı yıldır Almanya'da çalışan Özer'in memleketine dönmesinden bahsedilir. Özer, İstanbul'da iki göz odalı evinde tek başına yaşayan yaşlı annesinin yanına gitmek ister:

"(...)Git oğlum Özer artık İstanbul'a! Aç mezar mı var bu dünyada? Yazın; karpuz, kavun, üzüm, domates, biber sat, kışın da; portakal, limon! Ekmek parasını nasıl olsa çıkarırsın. Bir başınasın bu dünyada. Bir de anacığın var…Anan artık çok yaşlandı. Sen bile yaşlandın bu Almanya'da. Çek git buralardan! Ver çıkışını bugün! Al tren biletini, 'Ver elini Sirkeci' de! Allah bee! Kavuşabilecek miyim vatanıma acaba?...Burada da hamallık yapıyorum, çöp topluyorum yollardan. Artık hamallığı kendi yurdumda yapmak istiyorum…'' (s.67)

Özer, bir gün işi çıkışı fabrikanın yakınındaki Yugoslav kafesine gider; rakı içer, masaya kapanıp dakikalarca ağlar. Sarhoş bir halde çıkar, kırmızı ışıkta karşıdan karşıya geçtiği için bir aracın altında kalır. İki ayağı kırılan Özer'in bir ayağı kesilir. Bu olaydan sonra emekli edilir. Özer, hayâl ettiği gibi olmasa da İstanbul'a döner. Burada görüldüğü gibi bütün hikâyelerin önemli özelliklerden biri de onların acıklı bir son ile bitmesidir.

"Fatma Teyze'' adlı hikâyede on beş yıldır Almanya'da kocası Aslan ile birlikte yaşayan Fatma'nın, Türkiye'ye temelli dönmesinden bahsedilir. Almanya'da daha fazla yaşayamayacağına karar veren Fatma, çalıştığı işten ayrılıp Türkiye'ye, kızlarının yanına dönmeye karar verir. Dönüş işlemlerinde kendisine yardımcı olması için kızının arkadaşı Gül'den yardım ister. Fatma, *''adamların pat diye 'güle güle' demediklerini ve oraya buraya koşturup evrakları imzalatması gerektiğini''* (s.48) söyler.

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Hakkı'nın ve Niyazi Hoca'nın Almanya'dan Türkiye'ye temelli olarak döndüklerinden bahsedilir. Bir gün fabrikada çalışırken Hakkı'nın canı bir şeye sıkılır. Bu da bardağı taşıran son damla olur. *''Her şeyin Allah belasını versin!''* (s.90) deyip elindeki çekici ve anahtarı atar. Hakkı, fabrikadan hakkını bile almadan memleketine kesin dönüş yapar. Türkiye'de iken öğretmen olan Niyazi Hoca'nın, mesleğine tekrar dönmek için yaptığı başvuru kabul edilince o da geri döner. Garip Ömer ile Mevlüt Kocabaş Almanya'dan memlekete sağlığını kaybetmeden dönebilmenin zorluklarından bahsederler:

''(...)'Biliyor musun Ömer' dedi. 'Bazen diyorum ki kendi kendime biz buralara gelmekle daha baştan hata işledik. Berlin büyük bir şehir. Üstelik bizim anlayamadığımız, bizim şehirlere benzemeyen acayip bir şehir. Şu Almanya'nın iyisi de kötüsü de var muhakkak ama, iyisi bize hiç mi denk gelmiyor; yoksa biz mi onların her hareketini kötüye çekiyoruz, bilmem ki…Dertler dertler..Bitmek bilmiyor işte.' Garip Ömer, çayından bir yudum aldıktan sonra 'Boş ver be Kocabaş!' dedi. 'Dert dağlara taşlara değil, insanlara verilmiş. Çekmek kaderimiz. Artık bizim için en büyük zenginlik şu Alaman'ın markı değil, sağ salim memlekete dönebilmek.' 'Doğru, çok doğru.' dedi Kocabaş. 'Ne mutlu Almanya'dan sıhhatli dönebilene.'...'' (s.90)

"Kesin Dönüş'' adlı hikâyede Almanya'ya çalışmaya giden Osman, bir öküz parası topladıktan sonra dönmeyi amaçlar; ama yirmi üç yıl sonra ancak dönebilir. Osman, neden bir türlü geri dönemediğini şöyle açıklar:

''(...)Onu tüketen bu ülkeye, lânet okur gibi sıktı dişlerini. Geri göndermeseydiler dönemeyecekti belki de. Nasıl dönebilirdi ki? Yıllarca doğru

dürüst iş bulup Türkiye'de bir ev bile alamamıştı. İş krizleri hep onu bulmuştu nedense İşsizliğin en büyük acısını yalnı o çekmişti sanki. İşsiz olduğu zamanlarda da, kaçak olarak girdiği yerlerden doğru dürüst karnını doyuracak parayı bile zor alıyordu. Kaç kez, bugün git yarın gel diyerek, fabrika kapılarından dönüşünü hatırladı ezik ezik. Karısına ise, mektuplarında üzülmemesi için, hep 'Çalışıyorum' diyordu. Sonra oğlunu, arkasından gelinini getirmesi, iki yakasını biraraya getirememişti bu ülkede…'' (s.50)

"Sevgili Konuklar'' adlı hikâyede işçilerin çoğu, çok geçmeden Almanya'ya geldiklerine pişman olurlar. Ahmet, memlekette iken kasap dükkânları olduğu halde Almanya'ya geldiğini söyler. Çok da ihtiyacı olmadığı halde Almanya'daki zor hayata katlanmak zorunda kaldığı için kendisini suçlar. Mehmet ve Hüseyin ise gölgesinde yan gelip yatabilecekleri bir tek ağaç ya da küçük bir sebze bahçeleri olsaydı Almanya'ya gelmeyeceklerini söyler. Onlar, Almanya'daki yeni hayatlarını Türkiye'de yaptıkları askerliğe ve kışla hayatına benzetirler. Fabrikada maruz kaldıkları uygulamaları kabul etmeyen Yusuf ve Ahmet, artık Almanya'da kalmak istemediklerini söyleyip Türkiye'ye geri dönerler. Kış ortasında incecik elbiselerle çalışmayı kabul etmeyen Türk işçiler ihtiyaç duydukları iş elbiselerinin alınmasını ister. İşveren, onları sınırdışı etmekle tehdit eder. Hüseyin ve Yusuf adındaki işçiler, tehditleri sineye çekmezler. Daha fazla Almanya'daki bu hayata katlanamayacaklarını söyleyip Türkiye'ye geri dönerler.

Almanya'dan Türkiye'ye temelli dönüş yapanlar daha çok 1983'te çıkarılan geri dönüşü teşvik yasası çerçevesinde iki grupta incelenir:

"(...)İlki, göç sürecinin başlangıcından itibaren dönüş planı yapan, yaşadığı topluma uyum sağlayamamış, kendisini hep yabancı hisseden ve böylesi bir teşvikle de bu planı gerçekleştiren gruptur. Genellikle iş piyasasının çevre işleri olarak tanımlanabilecek işlerde-temizlikçilik, inşaat gibi- çalışan, düşük ücret alan, birikimleri düşük olanlar bu grupta sayılabilirler…Diğer grup, tasarruflarını iyi yapan, göç öncesi hedeflerine ulaşabilen, Türkiye'de yeterli yatırım yaptığını düşünen, aile-akraba dayanışması süren, geri dönüş sonrası Türkiye'de çalışma hayatını sürdürmeye yönelik planlarını yapmış olanlardır. Bu grup görece girişimci,

tasarruflarını Türkiye'de yapan ama Türkiye iş piyasasını da yakından izleyen gruptur…'' (Tılıç, Özen, Çelik , 2015:290-291)

Ertunç Barın'ın[31] "Türkiye Ekspresi'' adlı hikâyesinde ilk grupta olan ve Almanya'dan Türkiye'ye dönüşü özendiren yasanın teşvikiyle temelli dönenlerden bahsedilir. Türkiye'ye hareket eden trende Almanya'dan temelli dönüş yapanlardan ve izin için Türkiye'ye gidenlerden bahsedilir. Temelli dönüş yapan aileler, izne gelenler gibi gülmezler; aksine onlar çok düşüncelidirler. Tren Münih'e ulaştığında temelli dönüş yapanların, çıkış belgelerini almaları gerektiği anonsu yapılır. Aslında tez canlı ve çabuk sabırsızlanan bu insanlar durgun bir şekilde, ellerinde pasaportlarla bekler. Hüseyin Altun ve ailesi, uzun zamandır memlekete temelli dönmeyi isteseler de ancak geri dönüşü özendirme yasası ile dönebilirler.

Uzun yıllar sonra Türkiye'ye dönenler, ailelerinden ya da akrabalarından geriye kimsenin kalmadığını görürler. "Şeftaliler Çiçek Açtıkça'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, yıllarca değişik ülkelerde dolaştıktan sonra memleketine dönen bir komşusunun yaşadıklarından bahseder:

"(...)Çocukluğumu anımsadım, doğup büyüdüğüm kentte komşu bir adam vardı, yıllar yılı birçok ülke dolaştı, yüksek öğrenim gördü, gezdi, yaşadı, sonra ülkesine döndü. Dönmesine döndü de, annesi babası ölmüş, malları (zengin bir aileydi) uzak, yakın akrabaları arasında paylaşılmıştı. "Yahu!'' diyordu adam, "hepsini anladık, bari başımı sokacak bir oda verin!'' O adamdan duymuştum, "akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini'' der dururdu…'' (s.25)

Geçici olarak yurtdışında olduğunu düşünen göçmenler; planladıkları ekonomik amacı gerçekleştirdikten sonra, daha fazla memleketlerinden uzak kalmalarının anlamsız olduğunu düşünmeye başlarlar (Gitmez, 1983:133).

[31] 1951'de Aydın'da doğar. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladıktan sonra Almanya'ya gidip Mannheim Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde yükseköğrenimini tamamlar. Uluslararası Sosyal Çalışma Kurumu'nda öğretmen ve çevirmen olarak çalışmıştır. Birçok antoloji ve dergide Almanca hikâye ve denemeleri yayımlanmış, birçok okul kitabında yer alan hikâyeleri radyo programlarında da okunmuştur. Bkz: Asutay, **Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)**, s. 81

Hikâyelerde de hikâye karakterleri, yurtdışına göçün ekonomik amaçlarına ulaştıktan sonra memleketlerine temelli dönmenin planlarını yaparlar.

"Celb'' adlı hikâyede Osman'ın annesi ve babası yeteri kadar mark biriktirdikten sonra memleketlerine dönmenin hayâlini kurar.

"Yaman Göç" hikâyesinde Alman arkadaşı, Şenol Yenerler'in haftasonu da çalışmasını yadırgar. Şenol ise bunun nedenini şöyle açıklar:

"(...)Ama bizim durumumuz gene de başka. Diyoruz çalışalım. Bir an önce dönelim. Kazanalım, tasarruf yapalım ve dönelim. Çünkü burası bize bâkî değil. Bu toplum bizi atıyor…'' (s.18)

"Mark Arayıcıları'' adlı hikâyede Almanya'ya çalışmaya giden Türkler, Amerika'da bir zamanlar altın aramak için ülkenin kuzeyine gidenlere benzetilir. Amerika'da insanlar iyi kötü elindeki işini bırakıp malını mülkünü satıp kuzeye altın aramaya gider. Onlar, bir gün zengin olup geri dönmeyi hayâl eder. Bu hikâyede Türk işçilerin de bu insanlar gibi Almanya'da yeteri kadar mark biriktirdikten sonra memleketlerine dönmeyi hayâl ettikleri anlatılır.

"Kardeşimin Yitmesi'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı eğer para kazanmazsa bir gün bile Almanya'da kalmaya katlanamayacağını; bilhassa kaldığı Oberhausen'de yaşamanın akıllı işi olmadığını belirtir.

Yasemin Özbek, Türk göçmenlerin kendileri ve çocukları için Türkiye'de rahat bir gelecek sağlayacak kadar para biriktirdikten sonra Türkiye'ye dönüp *"tasarruf ve mesleki birikimlerini Türkiye'de değerlendirmek istediklerini''* belirtir (2012:17).

"Çeşitleme'' adlı hikâyede yirmi beş senedir Almanya'da yaşamakta olan adam, iki yıl daha çalışıp para kazandıktan sonra memleketine temelli döneceğini söyler. Parası olanın, Türkiye'de kral gibi yaşayacağını anlatır. Memleketine dönünce; güneşin altına uzanıp yatacağını, uykusuz geçen günlerini ve Almanya'nın puslu, sıkıcı havasını unutacağını söyler. Adam; tanıştığı orta yaşlı bir kadına, Türkiye'ye dönme planlarıyla ilgili şöyle der:

"(...)Fazla tamâh iyi değildir yengecim. İki senecik be yengem…Ayaklarımın altına milyonu serseler durmam. Arkadaşlarımın çoğu tabutla geri döndüler vallahi yenge. Ben kısmetse ayaklarımla dönmek istiyorum. İki senecik daha…'' (s.56)

O. Bilge Kula, Almanya'daki Türklerin bir gün mutlaka Türkiye'ye dönmek istediklerini ve bu özlemle Türkiye'yi "ülküselleştirme'' ile yaşadıklarını belirtir. Bu nedenle onların; Almanya'ya göç ettiklerine değmesi için, en kısa sürede olabildiğince para biriktirmeye çalıştıklarını ifade eder (Kula, 2012:18). "Mektup'' adlı hikâyede hikâye kahramanı Mustafa'nın, iki yıla kadar borçlarını ödedikten sonra Almanya'da daha fazla kalmaya dayanamayacağını ve memleketine döneceğini söylemesi buna örnek olarak gösterilebiir:

"(...)Gitmeli buradan artık! Çocukluğumuzda yalın ayak dağlarını dolaşırken, ayaklarımızı dikenlerin parçaladığı ülkeye gitmeli. Çok şeylere hasret olduğumuz halde, yine de cıvıl cıvıl kaynaştığımız bizim gibi ayağı yalın, sırtı yamalı halkımızın arasına gitmeli. Saygıyı, sevgiyi ancak onlarla tadar, hayatın anlamını onlarla anlayabiliriz…'' (s.53)

"Yaman Göç'' hikâyesinde hikâye kahramanı, Kapıkule Gümrük Kapısı'ndan Türkiye'ye giriş yapan ve temelli dönen aileler ile konuşur. Bir aileye, kendi istekleriyle mi döndüklerini sorar. Onlar, kendi isteğiyle değil; mecbur bırakıldıkları için döndüklerini söyler. Mustafa Yalçın, adındaki gurbetçi on sekiz yaşındaki kızı Türkiye'ye dönmeyi reddettiği için adam, kızının ellerini bağlayıp "mahkûm kaçırır gibi'' zorla Türkiye'ye getirir.

Hikâyelerde temelli Türkiye'ye geriye dönüş yapanların çoğunluğunun amacına ulaşmadan döndükleri görüldü. Bu durum Almanya'ya olan işgücü göçü macerasının da başarısızlıkla sonuçlandığı anlamına gelir.

Tablo 9: Temelli Dönenler ve Dönmeyi Düşünenlerin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	Hikâyeler
A. Özenç Çağlar	Kesin Dönüş
Bekir Yıldız	Yaman Göç, Celb
Ertunç Barın	Türkiye Ekspresi
Fakir Baykurt	Kardeşimin Yitmesi
Fethi Savaşçı	Yabancıya Ev Yok, Hermann Gelmedi, Costa Dimitri Tahsin, Beşiktaşlı Özer
Gülseren Heydorn	Fatma Teyze, Çeşitleme
Güney Dal	Bizim Oraya Turist Gelmek, Mark Arayıcıları
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Muammer Bilge	Nusret Dayı'nın Dilekçesi
Özdemir Başargan	Sevgili Konuklar
Y. Ziya Bahadınlı	Şeftaliler Çiçek Açtıkça

3.4.3. Dönmeyenler

Genç neslin Türkiye'ye dönmek istememesi, onların; kendilerini Türkiye'ye yabancı hissetmelerinin ve burada imkânlarının kısıtlı olmasından kaynaklanır. Birinci kuşaktakiler; çocuklarının Almanya'da yaşamalarını istemeleri, Alman sağlık ve güvenlik sisteminin sunmuş olduğu imkânlar (Özbek, 2012:20), ekonomik koşullar, Almanya'da elde ettikleri hakları kaybetmemek (Şahin, 2010:104) gibi nedenlerden dolayı Türkiye'ye geri dönmek istemezler.

Almanya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin Türkiye'ye dönmek istememeleri ve onların Almanya'da kalıcılaşmalarındaki diğer nedenler; onların çocuklarının Almanya'da eğitim almaları, burada meslek yaşamlarına başlamaları, onların yaşam standartlarındaki gelişmeler, yatırımlarını Almanya'da yapmaya başlamaları, farklı sektörlerde işyeri açanların sayısının gittikçe artması ve Alman vatandaşlığına geçmeleridir (Tılıç, Özen, Çelik , 2015:290). Hikâyelerde Almanya'da belli bir düzen kuran, buraya alışan insanların Türkiye'ye dönmek istememelerinden bahsedilir. Onların Almanya'dan dönmek istememelerinde buranın düzenli ve temiz bir ülke olması da etkilidir.

"Hüsnücan'' adlı hikâyede otuz yıldır Almanya'da yaşayan Hüsnü'nün memlekete dönmek istememesi de aynı gerekçelere dayanır:

"(...)*Şu dükkânların, camların temizliğine bak! Şu levhaların düzlüğüne bak! Oyuz yıldır bu ülkede bir tek bozuk yazılı, çarpık çerçeveli, gem de kirli levha görmedim…Şu saatlere bak: Her sokak başında, her dükkân önünde, her durakta, her istasyonda, her peronda birer tane! Hiç böyle düzenli hem de süt dök yala ülke bulunur mu?.. Şu mağazalara bak, mal dolu! Hastaneleri tertemiz, ilaçları hilesiz. Hiçbu ülke bırakılır gidilir mi?… Yurt elbet iyi; yurt gibi var mı? Ama otuz yıldır burası da yurdumuz oldu…''* (s.128-129)

"Almanya'da Kalan Oğul'' adlı hikâyede on dokuz yıldır Almanya'da olan Sabri ve ailesi Almanya'da artan işsizlik sonucu Sabri'nin de işten atılması nedeniyle memlekete dönmeye karar verirler; ama oğulları Metin, ailesiyle birlikte geri dönmeyi reddeder. Babası şöyle der:

"(...)Gençliğimizi verdik, sağlığımızı verdik, doymadı Almanya, doymadı! Bir oğlumuz kalmıştı elimizde, şimdi onu da alıyor. Tek başına ne yapar bu elin yabanında!..'' (s.106)

"Yolda'' adlı hikâyede memlekete giden Türk işçilerinin ardından gönderilen mavi zarfta onların işlerine son verildiği yazılır. İşe devam edenlerin de çalışma koşulları gittikçe zorlaşır. Onlar, hastalandıkları hâlde işten atılma korkusuyla

doktora gidemezler. Yaşadıkları bu olumsuzluklara rağmen onlar Türkiye'ye dönmeyi düşünmezler:

"(...)Türkiye'nin hâli berbat. Bu izin sırasında bazen sanki hiç yaşayamazmışım gibi geldi. Ne de alışmışız şu gâvurun Almanya'sına. Türkiye'de her şey bambaşka. Cebimde paramla izin yapıyorum. Beyler gibi. Ama gene de düşündükçe burada temelli yaşayacağız günün birinde, diye inşallah Almanya'dan tutup atmazlar bizi yakın zamanda, dedim kendi kendime. Anavatan, elbette, can feda, ama Almanya'da bir emeklilik kazanabilirsek, memlekette güzel bir ihtiyarlık geçiririz…''(s.82)

"Yitenler'' adlı hikâyede iş kazası geçiren ve çalışamaz raporu verilip emekli edilen Recep, memleketine neden dönmediğini soran Hasan Öğretmen'e şu cevabı verir:

"(...)Bırakmıyorlar Hoca Efendi, bırakmıyorlar. Gavur Renteyi (emeklilik) vermemek için, her çareye başvuruyor. Kontrole gelmem gerekiyormuş…'' (s.89)

Türk işçilerin tasarruf yaparak Türkiye'ye dönüp hayâllerini gerçekleştirmek isteseler de; Türkiye'de gittikçe artan işsizlik, şiddet ve siyasal istikrarsızlık (Abadan-Unat, 2002:50), hayat pahalılığı, baskılar nedeniyle dönüşlerini sürekli ertelerler; artık onların geri dönüş umudu tükenir. Bu durum yerini, Almanya'da kalıcılaşmaya bırakır (Kula, 2012:19). Gurbetçilerin Türkiye'ye dönememesinde en önemli iki etken Türkiye'deki ekonomik ve siyasî sorunlardan kaynaklanır. Ekonomik krizler dolayısıyla Türk Lirası'nın değer kaybetmesi, hayat pahalılığının ve işsizliğin artması, siyasî iklimden doğan karışıklık, Türk ailelerinin çocuklarının okullarına artık alıştıkları için onları okuldan koparmanın zorluluğu bu etkenlerden bazılardır.

"Almanya Çöplüğü'' adlı hikâyede Cemal ve Cavide, Almanya'ya gidip iki yıl çalıştıktan sonra memlekete dönüp bir ev almayı planlasalar da bir daha dönemezler. Cavide, dokuz yıldır Almanya'da yaşadıklarını; artık Türkiye'ye dönmelerinin zor olduğunu söyler. Türkiye'ye izne gittiklerinde biriktirdikleri

marklar onlara yetmez. Memlekette açlık ve yoksulluğun yanı sıra yaşanan olaylar ve cinayetlerden dolayı insanların sokaklarda rahat gezemedikleri anlatılır:

"(...)(Bir ev) alsak bile ne olacak sanki; ne ile geçiniriz oralarda. Hani iş yeri? Adamın elinde bir mesleği yok. Tutturmuş: "Ya taksicilik yaparım ya da küçük bir dükkân açarım.'' diyor. İyi ama ne ile? Bu kör olası memlekette hem üç çocuk bakacaksın hem de para biriktireceksin…'' (s.15)

"Bir Küçük Burjuvanın Acıları II'' adlı hikâyede Selma, Almanya'da yorgunluktan başka bir şey görmediklerini söyler. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu siyasî karışıklık, çocuklarının okullarına alıştıkları için onları okuldan koparmalarının mümkün olmaması, Türkiye'de hayat pahalılığının gittikçe artması, dönmeleri hâlinde kocasının kendi başına bir iş kurabilmesinin mümkün olmaması gibi nedenlerden dolayı dönemediklerini belirtir.

"Türk Bakkalı'' adlı hikâyede on yıldır Almanya'da olan bir Türk kadından bahsedilir. Kadın, hayat pahalılığının arttığı Türkiye'de artık yaşanmayacağını söyler. Almanya'da bolluğa alıştıklarını ve bunu da Türkiye'de bulamayacaklarını belirtir.

Türkiye'de devam eden siyasî karışıklık ve askerin yönetime el koyması gibi siyasî nedenlerden dolayı hikâye karakterleri, Almanya'da kalmayı tercih ederler. Onlar, Türkiye'ye dönmeleri halinde tutuklanacaklarını düşünürler. Yine de Türkiye'de her şeyin normalleşmesini umut edip beklerler; ama bu bekleyiş bazen yıllarca sürer. Almanya'yı benimsemeyen ve memleket hasretiyle yanıp tutuşan bu karakterler bir an önce geri dönmek isteseler de bu bekleyişleri çâresizliğe dönüşür.

"Semizotu'' adlı hikâyenin kahramanı Almanya'daki Türklerin üç ya da dört yıl çalıştıktan sonra geri dönme planları yaparken yıldan yıla derine kök saldıklarından bahseder. Memlekete izne giden Metin, Türkiye'de sağcı ve solcu grupların birbiriyle sürekli çatıştığından ve pahalılığın gittikçe arttığından bahseder.

"Kaz Eti'' adlı hikâyede uzun yıllar Almanya'da yaşayan Mirza'nın bir defa Türkiye'ye tatile geldiğinden; ama *"askerler her on yılda bir darbe yapıp yurdu*

sıkıyönetimle yönetmeye başladığı için'' (s.25) artık gelmekten vazgeçtiğinden bahsedilir.

"Tamer mi Geldi? " adlı hikâyede siyasî düşünceleri dolayısıyla Almanya'ya gitmek zorunda kalan Tamer, Türkiye'deki siyasî karışıklığın en fazla iki yıl süreceğini, iki yıl sonra da memleketine geri düşüneceğini düşünür; fakat Tamer yirmi yıl sonra ancak dönebilir:

"(...)Tamer ne diyeceğini bilemiyor. Yurduna tam yirmi yıl sonra gelebildi. Aklının ucundan geçer miydi göçmen olmak? Hem de göçmenliğin bu kadar uzayacağını bilir miydi? Arkadaşlar sıkıştırdı: "Çok değil iki yılcık git! İki yılcık ortalıkta görünme! Bağlantımızı kesmeyiz; haber uçurduk mu hemen dönersin! İki yıl çok zaman değil; hazırla çantanı!..'' (s.154)

"Tansiyon'' adlı hikâyede siyasî nedenlerden dolayı Almanya'ya sığınma başvurusunda bulunan Cemal Türkoğlu'nun Almanya'ya ilk gelişinde içinde hemen geri döneceğine dair bir umut vardır; ama 12 Eylül askeri darbesinden sonra yaşananlar, siyasî düşünceleri dolayısıyla yurtdışına kaçanların dönüş umutlarını yok eder. Önce ayları saymaya başlayan Cemal, sonra yılları sayar; ama yine de geri dönemez:

"(...)Önce günleri, ayları sanmıştım dönerim diye, sonra yılları bir, iki, üç, kim bilir daha kaç?..Asker olsaydım tezkere tarihim bilinirdi, mahpusta olsaydım salıverileceğim gün…'Gelme!' diyen mi vardı bana? Hayır! Kelepçe, gözaltı, işkence, dayanırdım, onca insan nasıl dayandıysa!..Mahpusta olurdum, ülkemde olurdum, dili dilimden, yüreği yüreğimden olanların arasında olurdum…'' (s.37)

"Hem Babam Ol Hem…'' adlı hikâyede, hikâyenin kahramanı memleketinin; dağlarını, güneşini ve denizlerini çok özler ve Türkiye'ye dönmeyi çok ister; ama işkence edileceği ve hapishaneye atılacağı için dönemez.

"Yusuf'' adlı hikâyede Türkiye'de arandığı için Almanya'ya kaçan Selim, sığınma başvurusunun kabul edilmeyeceğini bildiği için umutsuzdur. Selim, kendisini Almanya'da bir sürgün olarak görür. O, tutuklanacağı ve Türkiye'ye

gönderileceği korkusuyla yaşar. Öte yandan Almanya'da yaşamaktan da mutlu değildir:

"(...)Selim ise toprağından koparılmış, bir vazonun içinde solmaya, kurumaya mahkûm bir çiçek gibi duyuyor kendini. Arkadaşları ondaki bu umutsuzluğu kınıyor. Çoğu tartışıyor. Selim ise karamsarlığın kabuğuna çekiliyor. Türkiye'deki hiçbir arkadaşından haber alamıyor…'' (s.55)

Belli bir zaman için Almanya'ya gidenlerin oradaki kalma süreleri uzadıkça onların geri dönmeleri de gittikçe zorlaşır. "Bahadır'' adlı hikâyede Sevim ve İsmail, Almanya'ya sadece üç yıllığına gitseler de aradan on yıl geçtiği hâlde bir türlü dönemezler. Çocukları büyür, üniversiteye giderler; ama geri dönüş sürekli ertelenir.

"Melhem'' hikâyesinde Haydar Güvercin, iki çocuğunu ve eşini alıp Almanya'ya çalışmaya gittiğinde sadece iki yıl kalıp memlekete dönmeyi planlar; ama aradan on iki yıl geçer. Burada üç çocuğu daha olur. Bir türlü dönemezler.

"Profesör Bey''adlı hikâyede eşi, Hamit'ten kendisini ve çocuklarını Almanya'ya götürmemesini, yalnızca kendisinin gidip iki yıl çalıştıktan sonra dönmesini ister. Kadın, hep birlikte Almanya'ya giderse bir daha dönmelerinin mümkün olmadığını söyler; ama Hamit eşini muhakkak geri döneceklerine iknâ eder. Almanya'ya gittikten sonra Hamit eşinin haklı olduğunu anlar, *"başkalarına çıkar yollar getiren Almanya onları boğar.''* (s.56). Geri dönerlerse daha da yoksullaşacaklarına inandıkları için bir daha dönemezler.

Ekonomik olarak daha iyi bir seviyeye ulaşana kadar Almanya'da çalışıp para biriktirmeyi düşünen hikâye karakterleri, hedefledikleri parayı bir türlü biriktiremezler. Borçlarını ödeyemedikleri için onların Türkiye'ye dönmeleri de gittikçe zorlaşır.

"Sabah İlk Metro'' adlı hikâyede gurbetçilerin metroda iken konuştukları en önemli konu Türkiye'ye ne zaman dönecekleridir. Birsen, kocası ile birlikte yeteri kadar para biriktirdikten sonra memlekette bir daire alabilmek ve bu dairede yorgunluğunu unutup kaygısız bir ev kadını olmak umuduyla çalışmaya devam eder. Onlar, hayâllerini gerçekleştirmeyi ve geri dönmeyi bir türlü başaramazlar. Çoluk

çocuk sahibi olurlar. Onları Almanya'ya bağlayan etkenlerden biri de çocuklarının geleceğini güvence altına almaktır.

"Ferhat'' adlı hikâyede hayâlindeki otomobili almak için iki yıllığına Almanya'ya giden Ferhat, sekiz yıldır Almanya'da olduğu hâlde gerekli parayı biriktiremediğinden geri dönemez; üstelik ailesini de yanına götüremez.

"Yeni Beşik'' adlı hikâyede Cabir, Almanya'ya gittiğinde günü gelince topladığı "anapara'' ile birlikte memleketine dönmeyi düşünse de bunu bir türlü gerçekleştiremez. Cabir'in ve ailesinin durumu şöyle anlatılır:

"(...)Yaşam filmi başka türlü oluşur. Türkiye'den kalkan kervanındakilerin çoğuna olanlar ona da olur…'' (s.10)

"Milli Maç'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı ile arkadaşları tuvalete giderken *"yüz numara toplantıları''* adı verilen gizli buluşmalarında, sürekli Türkiye'ye dönmekten bahsederler; ama bir türlü dönemezler:

"(...)Neler mi konuşuruz yüznumara toplantılarında? Konuşuruz işte, Türkiye'den konuşuruz, ne zaman döneceğimizden konuşuruz, dönünce neler yapacağımızdan konuşuruz…Haa, aklıma gelmişken söyleyeyim, on dört yıldır Türkiye'ye dönmekten konuşuruz, ama aramızdan daha dönen yoktur. Ben tanırım bu adamları, hiç biri de dönmez. Ben mi? İşin orasını karıştırmayın. Herkese döneceğim diyorum ama, pek aklım kesmiyor. Geçen yıl küçük bir daire aldım, daha beş yıl borcu var. Canım dönecek olursak satması güç değil ya!..'' (s.69)

"Türkiye Ekspresi'' adlı hikâyede Costa, geriye dönemeyen göçmenlerin hayatlarını kanadı kırılan leyleğin hayatına benzetir:

"(...)Sıcaktır ülkelerimiz, insanlarımız…Leylekler, göçmen kuşlar gelirler katar katar…Göç vakti gelince de dönerler. İşte yine sonbahar kapıdadır. Ama gidemez leylek. Uçamaz, kanadı kırık…Önü kış; yağmur, kar, fırtına, soğuk! Hep içimde taşıdım ben o leyleği. Çocuklukta duyulan öyküler, masallar unutulmuyor ki! Sevdim onu. Acısıyla, özlemiyle…'' (s.102)

“Ruhlar Kralı’’ adlı hikâyede Ömer, Almanya’ya geldikten sonra kendisini derin bir kuyuya düşen ve ne kadar sıçrarsa buradan çıkamayan biri gibi hissetmeye başlar. Ömer, imkânsız da olsa bir an bu kuyudan kurtulduğunu ve memleketine döndüğünü hayâl eder.

Hikâye karakterleri kimi zaman memleketlerine dönmek isteseler de Türkiye’dekilerin, Almanya’dan dönen kişilere karşı olumsuz tavırları yüzünden Almanya’daki zor hayatı yaşamayı tercih ederler. Kadın karakterlerin Almanya’dan dönmek istememelerinde yukarıda bahsedilen nedenlerin yanında Türkiye’ye dönmeleri halinde burada istedikleri gibi yaşayamayacakları ve hayat tarzlarına müdahale edileceği kaygısı etkili olur.

“Kabuklu’’ adlı hikâyede Hamdi, yaşadıkları olumsuzlukların en kötüsünün Almanya’da umduğunu bulamayıp memlekete dönmek istediği halde dönememek olduğunu söyler. Hamdi, memlekete dönmeyi düşünenlerin nelerle karşılaşacaklarından bahseder:

“(...)Fakat en kötüsü ne biliyor musun arkadaşım? Geliyorsun da dönemiyorsun be kardeşim bir türlü! Yeni bir umudun, yeni bir yaşamın kapısını araladığını sananlar var geride. Nasıl dönersin öyle süklüm püklüm, ellerin bomboş?..Tefe koyarlar adamı. Durma artık o yerde! Nereye gidersen git, istersen kör bir kuyu bul, at kendini içine, ama dönme artık o çıktığın yere…’’ (s.61)

’Ruhlar Kralı’’ adlı hikâyede Ömer memleketine dönerse burada nasıl karşılanacağı ile ilgili şöyle der:

“(...)Onu burada tutan yoktu. Bir anda her şeyi yüzüstü bırakıp çekip gidebilirdi. Ancak kazın ayağı öyle değildi. Bir kere oradaki düzenini bozmuştu. Dönerse orada işi yoktu. Bundan da önemlisi memleketteki çevrenin tepkisi olurdu. Kendisine, “Şuna bak, koskoca Almanya’ya gitti de eli boş döndü’’ dedirtmemek için dişini sıkacak, var gücüyle çalışacaktı. Mutlaka iyi bir parayla geri dönecekti…’’ (s.9)

"Kanal Boyu'' adlı hikâyede kendisine neden Türkiye'ye temelli olarak dönmediğini sorulunca Gülizar, *"Orada yaşayamam artık. Orada benim her şeyime karışırlar. Beni tanımadığım biriyle evlendirmeye kalkışırlar.''* (s.75) der.

"Annem İşini Kaybetti'' adlı hikâyede Sevim'in kocası, onu bir Alman kadınla aldatır ve ona şiddet uygular. Bu nedenle Sevim, kocasından boşanmayı ve çocuklarıyla birlikte Türkiye'ye dönmeyi düşünür; ama bundan vazgeçer. Bunun nedenleri şöyle anlatılır:

"(...)Sevim şimdi Türkiye'ye nasıl dönerdi? Parasız, iki çocuklu ve bunalımlar içinde…Kocasından ayrılmış kadınların yoksul olunca Türkiye'de dedikodularla nasıl yıpratıldığını da biliyordu. Türkiye'de burada bulabildiği koşulları da bulamazdı, işsizlik parası, sağlık sigortası, çocuk Heim'ı ve ona yardımcı olmaya çalışan Gudrun'la Gisela…'' (s.80)

"Emekli Kadın'' hikâyesinde oğlu Avusturalya'da kendisi Almanya'da olan kadın, emekli aylığıyla zar zor geçinir. Oğlu annesini yanına davet eder; ama kadın "başka bir yabana'' dayanamayacağını söyleyip bu teklifi kabul etmez. Türkiye'ye dönmek daha mantıklı görünse de bunu da yapamayacağını düşünür:

"(...)Dünyanın öbür ucuna değil, Türkiye'ye bile gidecek halde değilim artık. Çok düşündüm, bu para bana memlekette daha iyi yeter, geçim derdim olmaz diye. Ama artık içimden gelmiyor. Gidip de nereye gideceğim? Köye, kazâya gidemem. Anam yok, babam yok artık orda. Eşim yok, kardeşim yok. Kaldıysa iki yeğen, onların da kendilerine bile hayrı yok. Şehire dersen, ne yapacağım şehirde? Ankara'da, İstanbul'da ölmek bile istemem. Zaten burada yetmeyen üç kuruş emekli aylığı, Ankara'da, İstanbul'da hiç yetmez, dünyada yetmez de rezil rüsva olursun. Burada olmuşsun olacağın kadar, bir de orada olmaya ne kaşınırsın? Ama ölmek dedim de yine, bir yolunu bulmalı da ölümü bari köye gömdürmeli. O zaman şu ahır ömrümde aklını kiliseyle, cesedinin yakılmasıyla yemekten kurtulursun…'' (s.35)

Almanya'da yıllarca çalıştıktan sonra bir iş kazasında ya da eceliyle ölen kişilerin cenazeleri kimi zaman Almanya'da gömülürken kimi zaman da Türkiye'ye

getirilir. Onlar, yıllarca zor koşullarda çalışarak biriktirdiklerini harcamaya fırsat bile bulamadan hayata vedâ ederler.

"Babalar Analar Nineler'' adlı hikâyede Oktay'ın babası ölünce, cenazeyi memlekete gönderecek kadar parası olmadığı için babasının naaşını bir bavulun içine koyar ve bavulu otomobilin üstüne bağlayıp memlekete doğru yola çıkar. Yugoslavya'ya geldiğinde gece bir pansiyona gidip uyur. Sabah kalktığında bavulun çalındığını görür. Bu hikâyede, göçün başlangıç metaforu olan bavulun bu hikâyede son ya da ölümün metaforu haline geldiği görülür.

"Bireysel Mutluluk'' adlı hikâyede Ayşe; Almanya'daki Türklerin memlekete geri dönme konusu açılınca *"dur hele bir oğlanı everelim''* veya *''şu oğlanın borçları bir bitsin de…''* (s.80) dediklerinden bahseder. Hikâyede yirmi beş sene Almanya'da çalışan bir adamın, eşinin Türkiye'ye dönme önerisini reddetmesinden sonra bir gün iş başında kalbi durduğu için öldüğünden bahsedilir. Kadın, gece gündüz demeden çalışıp çabalayan kocasına Türkiye'ye dönerlerse şimdiye kadar kazandıkları ile kimseye muhtaç olmadan yaşayabileceklerini söyler. Çocuklarının, kendi işlerini ellerine aldıklarını; artık yaşlandıkları için geride kalan sayılı günlerini memlekette ezan seslerini duyarak geçirebileceklerini anlatır. Buna karşılık, kocasının olumsuz cevabı ve trajik sonundan şöyle bahsedilir:

"(...)Ama Arif'in iş arkadaşı da 'Şunun şurasında Alman tarafından emekli olmaya ne kaldı ki! Ben birkaç sene daha dişimi sıkıp buradan emekli olacağım. Memlekete her ay marklar gelsin emekli parası olarak. Dönecekseniz sizler dönün,ben kalıyorum' demiş de ağzından başka lâf dökülmemiş. Çoluk çocuk babalarını bırakıp gitmişler. Adamın da emekli olmasına daha beş yıl varmış. Makine başında kalbi duruvermiş. Ecel işte onu orada sıkıştırmış. Karısı gelmiş de kocasının ölüsünü buralardan memleketine alıp götürmüş. Her şey boş…Dünyanın malı dünyada kalıyor, kefenin cebi yokmuş. Şimdi alsın bakalım mezarın içinde marklı emekli maaşını. Adama oralarda yaşamak değil gömülmek nasipmiş…'' (s.81)

"Mezar'' hikâyesinde Bektaş Koca, Almanya'ya geldikleri günden beri Türkiye'ye geri dönme planları yapar; ama "Döndük, dönüyoruz!'' diyerek aradan

on yedi yıl geçer. Sonunda Bektaş bir madende göçük altında kalarak hayatını kaybeder.

"Peri Kızı'' adlı hikâyede Almanya'daki oğlunun ve kızının dönmesini bekleyen Battal, çocuklarından bir daha haber alamadığı için umutsuzlukla bekler. Yazın, köydeki tüm gurbetçiler döner; ama aralarında Battal'ın oğlu ve kızı yoktur. Battal'ın ısrarlarına daha fazla dayanamayan gurbetçiler ona, çocuklarının iki yıl önce köyden Almanya'ya döndüklerinde sınırda esrarla yakalandıklarını ve o zamandan beri hapiste olduklarını söylerler.

Tablo 10: Dönmeyenlerin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Almanya Çöplüğü
Aysel Özakın	Bir Küçük Burjuvanın Acıları II, Yusuf, Sabah İlk Metro, Annem İşini Kaybetti, Kanal Boyu
Dursun Akçam	Tansiyon, Hem Babam Ol Hem
Ertunç Barın	Türkiye Ekspresi, Kabuklu
Fakir Baykurt	Hüsnücan, Semizotu, Kaz Eti, Tamer mi Geldi?, Melhem, Profesör Bey, Ferhat, Yeni Beşik, Mezar
Fethi Savaşçı	Babalar Analar Nineler
Gülseren Heydorn	Türk Bakkalı, Bireysel Mutluluk
Habib Bektaş	Milli Maç
Haydar Işık	Yitenler
Hüdai Ülker	Ruhlar Kralı
Muammer Bilge	Almanya'da Kalan Oğul

Y. Ziya Bahadınlı	Tavandaki Kırmızı
Yüksel Pazarkaya	Yolda, Emekli Kadın

3.5. TÜRKLERİN VE ALMANLARIN BİRBİRİLERİYLE İLİŞKİLERİ

Göçmenlerin göç ettikleri ülkenin vatandaşlarıyla olan ilişkilerinde taraflar, ev sahibi ve yabancı olarak ikiye ayrılırlar. Almanya'daki Türk yazarları da hikâyelerinde Almanlar ile Türkler arasındaki ilişkinin nasıl olduğundan bahsederken çoğunlukla bu bakış açısıyla konuyu ele almışladır. Bizler de bu bölümde Türkler ve Almanlar arasındaki ilişkiyi; olumlu ilişkiler ve olumsuz ilişkiler olarak iki alt başlık altında inceledik.

3.5.1. Olumlu İlişkiler

Hikâyelerde Türkler ve Almanlar arasındaki; evlilik, komşuluk, arkadaşlık gibi olumlu ilişkilerden bahsedilir. Almanlar, Türk komşularına karşı önyargılı iken çeşitli vesilelerle onlarla iletişim kurduklarında yanıldıklarını anlarlar. Eskiden Türklere hırsız gözüyle bakan kimi Almanlar böyle düşündükleri için utanırlar. Birbirilerinin evlerine giden, birbirlerine hediyeler alan Türklerin ve Almanların anlatıldığı iyi komşuluk ilişkilerinde Türklerin dostu olan Almanların kendileri ya da ailelerinden birileri I. Dünya ve II. Dünya Savaşı'nı yaşamıştır veya savaştan etkilenmiştir. Türklerle iyi ilişkiler kuran kimi Almanların dedelerinin, Çanakkale'de savaştıklarına da dikkat çekilir. Savaşlarda ve savaş sonrasında çektikleri güçlüklerin, onlara insanları tanımayı ve onları sevmeyi öğrettiğinden bahsedilir. Türklerin dostu olan Almanlar, evlerine misafirliğe gelen Türk komşularına; ev peyniri, cevizli ve kabak çekirdekli esmer ekmek gibi Türk mutfağından ürünleri sunarlar. Hiç kimse yabancılara evini kiraya vermez iken onlara bu konuda yardımcı olurlar. Türk komşuları memleketlerine dönmek zorunda kalınca çok üzülür; hatta ağlarlar. Olumlu ilişkilerin anlatıldığı bu hikâyelerde Türk ve Alman komşular sürekli birbirilerinin yardımına koşarlar. Türkler, kimi hikâyelerde Alman komşularını tanımak için yeteri kadar çaba harcamadıkları için eleştirilir.

3.5.1.1. İyi Komşuluk İlişkileri

Türkler ve Almanlar arasındaki komşuluk ilişkileri daha çok aynı yerleşim yerinde ikamet eden ya da aynı yerde çalışan Türklerden ve Almanlardan bahsedilerek anlatılır.

"Barış Çöreği'' adlı hikâyede Türkler ve Almanlar arasındaki ilişki çocukların arkadaşlıkları üzerinden anlatılır. Martin ve Cevriye çok iyi anlaşırlar. Cevriye sürekli Martin'i eve davet eder, beraber yer içer ve oynarlar. Bir gün Martin de Cevriye'yi kendi evine davet eder; ama annesi yabancıların hırsız olduğunu söyleyip Cevriye'yi içeri almaz. Cevriye çok üzülür, olayı ailesiyle paylaşır. Ninesi, torununun daha fazla üzülmemesi için hazırlık yapıp Martin'i ve ailesini çaya davet eder. Hep birlikte ninenin yaptığı ve adına "Barış Çöreği'' dediği çöreklerden yerler. Martin'in annesi, yabancılarla ilgili düşüncelerinden dolayı kendinden utanır, yanıldığını görür. Baykurt'un hikâyelerinde Türklere ayrımcılık yapan kötü Almanlar kadar; Türk dostu, Türkler gibi yaşayan ve iyi Türkçe konuşan iyi Almanlar da vardır. Yazar, bununla Türkler ve Almanlar arasında güçlü köprüler kurmayı, onların aslında birbirilerinin düşmanı değil dostu olduğunu göstermek ister.

"Nisan Bir'' hikâyesinde Türk dostu olan Rudi Felder, Türk komşularına tek söz söyletmez. Rudi, komşusu Salih Tuna'nın çocuğu doğduğunda bir hediye alıp onların evine gider. Hollanda'ya her tatile gittiğinde Türk komşularını unutmaz, onlara da hediyeler alır. Rudi, arkadaşlarını davet ettiği ızgara partisine Salih Tuna'yı ve ailesini de davet eder. Rudi, misafirlere "rakı'' sunar. Türklere olan yakınlığı dolayısıyla arkadaşları ona "Türk Rudi'' demeye başlar. Rudi'nin, Türklere olan yakınlığı, onun *"Almanya'da Türk dostları olduğu bilinsin!''* (s.44) düşüncesine dayanır.

"Luisa'nın Köpeği'' adlı hikâyede seksen üç yaşındaki Luisa'nın, Türk komşularına olan nefretinin arkadaşlığa dönüşmesinden bahsedilir. Hitler hayranı olan Luisa, yabancıları sevmez. Aynı apartmanda oturdukları halde Mehmet'in ve eşinin merhabalarına karşılık vermez, onlarla hiç konuşmaz. Bir gün, buzlu yolda kayıp düşen Luisa'nın iki bacağı kırılır. Türk komşusu, Luisa'nın evde sahipsiz kalan

köpeğine sahip çıkar. Luisa iyileşip hastaneden çıkınca komşusunun zilini çalar. Kadın, köpeğini görünce gözyaşlarına boğulur ve komşularına teşekkür eder:

"(...)-Size binlerce kez teşekkür ederim. Siz iyi bir insansınız, iyi bir komşusunuz! Köpeğimi ölümden kurtardınız. Şu armağanımı kabul edin. Teşekkür ederim…'' (s.51)

"Buzul Döneminden Haberler'' adlı hikâyede II. Dünya Savaşı'nda eşini ve oğlu Detlev'i kaybeden Bachtold'un Türklere duyduğu yakınlıktan bahsedilir. Bachtold'un savaşın yıkıcılığını gördüğü, savaşta kocasını ve oğlunu kaybettiği için yabancılara karşı daha hoşgörülü olduğu belirtilir. Bir gün kömürlükte kendisine ait kömürü bir leğenin içine doldurup çalmaya çalışan iki Türk çocuğunu görür. Çocuklar, hemen gülüşerek oradan kaçar. Bayan Bachtold ise çocukları görünce oğlu Detlev'i hatırlar ve onlara, kendisinden korkmamalarını söyler:

"(...)Beni görünce, kömürleri öylece bırakıp bodrumun karanlık koridorlarında gülüşerek kaçıştılar. Oysa ben diyecektim ki, öbür Almanlar görürse böyle yaptığınızı, döverler. Ben bir şey demem ama…Bizimkiler savaştan sonra çok değişti, çocuk falan demeyip dövebiliyorlar. Şimdi yaşasaydı, benim Detlev'imi döverlerdi; kim bilir?.." (s.59)

Türk komşusu hastalanınca Bachtold onu evine alır, ona oğlu gibi bakar. Kadın, oturma izni olmayan bu Türk gencini evinde saklar. Bir ihbar sonucu polisler kadının evinde buldukları adamı yakalamak isterler; ama Bayan Bachtold ona sımsıkı sarılır. Bachtold, polislere *"Detlev'imi aldınız, bunu artık alamazsınız!...''* (s.66) der. Polis, ancak bayıltıcı iğne kullanarak adamı Bachtold'ın kollarından alabilir.

"Komşularımız'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanının, yaşlı Alman komşusu Bayan Tauber ile olan komşuluk ilişkilerinden bahsedilir. Bir akşam, üç arkadaşı onu yeni taşındığı evine ziyaret etmeye gelir. Gece saat on bire geldiğinde ev sahibi Bayan Tauber duvara vurup sessiz olmaları için onları uyarır. Sonraki gün Bayan Tauber, adamın kapısını çalar. Onun konuşmasına bile izin vermeden bağırarak *"yaşadıkları yerin Türkiye değil, Almanya olduğunu, Almanya'da yaşayan*

herkesin Almanya şartlarına uymakla yükümlü bulunduğunu makinalı tüfek kıvraklığı ile'' (s.20) bir bir sayar. Adam özür diler, bir daha aynı şeyin olmayacağına dair yaşlı kadına söz verir. Ondan biraz sakin olmasını ister. Kadını oturup bir çay içmeye iknâ eder. Üç saat boyunca yaptıkları sohbette kadın çeşitli konularda konuşur, geçmişinden bahseder. Bu buluşmadan sonra Bayan Tauber Türk komşusunun evine gitmeye devam eder**,** ilişkileri ilerler. Yolda karşılaştıklarında da kadın sadece selam vermekle kalmaz, mutlaka hâl hatır sorar. Bayan Tauber, komşusu temelli olarak Türkiye'ye döneceği gün onu uğurlamaya gelir, vedalaşırken ağlar.

Almanya'dan Türkiye'ye dönen işçilerin ve ailelerinin anlatıldığı "Türkiye Ekspresi'' adlı hikâyede Türkiye'ye dönenler uzun süren tren yolculuğu boyunca bir defa bile Almanları kötüleyen bir söz söylemezler. Gurbetçiler, Almanya'da iken durmadan Almanları karalarken Türkiye'ye döndüklerinde ise Almanlar hakkında olumsuz konuşmazlar. Türkler ve Almanlar arasındaki çatışmanın nedenleri ise şöyle açıklanır:

"(...)Ağır çalışma koşulları, aradığını bulamama, toplumdaki hiçliğimiz, ezikliğimiz gibi olumsuzluklar zorluyordu orada bizleri. Çoğumuzun bir Alman arkadaşı bile yok! Almansız bir Almanya yaşadığımız. Tanımadan, bilmeden hiçliyorduk onları. Bir boşalma, bir rahatlama aracı olarak yapıyorduk belki de bunları. Fakat garip, çelişkili hatta tehlikeli bir korunma, savunma mekânizması bu geliştirdiğimiz. Asıl yakınlaşmanın, dayanışmanın yollarını aramalı, bulmalıyız. Bu, yalnız bizlerin değil, Almanların da sorunu. Tarih önünde, tarih dersinden olgunluk sınavı vermek gibi bir şey bu onlar için...'' (s.114)

"Willinger'' adlı hikâyede Wilhelm Alanı ya da Nippes Pazarı olarak bilinen yerde cumartesi günlerindeki alışveriş kalabalığı ve Türkler ile Almanlar arasındaki ilişki şöyle anlatılır:

"(...)Hergün öğleye kadar açık olan Nippes Pazarı, cumartesi günleri adım atamayacak denli kalabalık oluyor. Eskisi gibi yalnız Türkler değil, Nippes çevresinde oturan, hatta Köln'ün dışından gelen Almanlar bile, taze meyve sebze almak için doğru Nippes Pazarına geliyorlar. Pazardaki Türk satıcılar Almanca "

Frisch frisch! Komm hier!'' diye bağırırken, Alman satıcılar Türkçe, "Taze taze! Buraya geel!'' diye bağırıyorlar…'' (s.58)

"Jürgen'' ve "Küçük Fare'' adlı hikâyelerde, meyhane işleten ve dükkânları karşılıklı olan Habib ile Jürgen'in komşuluk ilişkilerinden, arkadaşlıklarından bahsedilir. "Jürgen'' adlı hikâyede Habib ile Jürgen, müşterilerinin olmadığı zamanlarda hâsılatı arttırmak için birbirilerinin dükkânlarına giderler. Bir gün, Habib'in meyhanesi kısa sürede müşterilerle dolup taşar. Habib tek başına işleri yetiştiremez, yardımına Jürgen yetişir. Gecenin sonunda beraber Jürgen'in dükkânına gittiklerinde Habib şu yazıyı görür:

"(...)Sevgili Müşterim. Ben bugün Habib'in Meyhanesi'ne içmeye gidiyorum. Seni de orada görürsem sevineceğim. Jürgen…'' (s.52)

"Küçük Fare'' adlı hikâyede, Habib'in dükkânının bulunduğu Tiyatro Sokağı'nda, Alman ve diğer yabancı işyeri sahiplerinin birbirileriyle olan iyi komşuluk ilişkilerinden bahsedilir. Buradaki herkesin birbirine yardımcı olduğu belirtilir:

"(...)Bizim Tiyatro Sokağı bir başkadır. Komşuluk ilişkileri iyidir. Elinde küçük bir şişeyle dolaşan birini görürseniz, bilin ki, köşede oturan uzatmalı öğrenci Robert gündüzden zeytinyağı almayı unutmuştur. Ya Jürgen'e gider istemeye ya da bana gelir. Bazen bende herhangi bir içki biter, koşar Jürgen'den alırım. Jürgen'in buz makinesi yoktur. Ne gereği var! Her gün gelir, kullanacağı buzu benden alır. Yaz aylarında cıvıl cıvıl olur sokak: Köşedeki İtalyan pizzacısı masalarını atar sokağa. Beride benim masalar. Karşımda Fransız ve İtalyan yemekleri yapan Ralf'ın masaları. Sağ karşımdaysa Jürgen'in güngörmüş masaları. Ve çiçekler…'' (s.93)

Türkler ve diğer yabancı işçilerle çok iyi anlaşan ve onlara karşı hoşgörülü olan Almanlar; Türk iş arkadaşlarına bir şeyler ısmarlayıp onlarla yiyeceklerini paylaşırlar. İşveren Almanlar ya da onların temsilcileri, yanlarında çalıştırdıkları Türk işçilerin emeğinin karşılığını muhakkak verir ve onların çeşitli nedenlerle işten ayrılmalarına engel olmaya çalışırlar. İş arkadaşlarının çalışma performanslarından

memnun olan Almanlar, resmi işlemlerde onlara yardımcı olurlar. Türk işçiler de Alman arkadaşlarına aynı şekilde davranırlar. Onları özel günlerine davet ederler.

"Mayer Çok Kızdı'' adlı hikâyede II. Dünya Savaşı'nda üç yıl Ruslara esir düşen altmış üç yaşındaki Mayer'in yabancı işçilerle olan iyi ilişkisinden bahsedilir. *"İyi yürekli, acıma duygusu bol, hoş sohbet''* (s.7) biri olan Mayer çalıştığı fabrikadaki Türkler ve diğer yabancı işçilerle çok iyi anlaşır. Evinden getirdiği yiyecekleri onlarla paylaşır ve onlara *"İşin, paranın, cinsiyetin, yiyecek ve içeceklerin milliyeti olmaz.''* (s.7) der. Mayer, fabrikadaki kadınlar ve erkekler için bir aile büyüğü gibidir.

"Düğün Borcu'' hikâyesinde, Fritz'in yanında kaçak olarak çalışan Osman Yıldırım, polisler tarafından yakalanır ve sınırdışı edilmeyi bekler. Fritz, Osman'ı bulup çalıştığı günlerin ücretini ona verir. Fritz'in bu davranışı onun Sosyal Demokrat Parti'nin üyesi olması ve kitaplar, gazeteler okuyan biri olmasıyla ilişkilendirilir.

"Acılı Bir Düş'' adlı hikâyede fabrikanın Alman saymanının, Rıza Çelebioğlu'nun işten ayrılmasına engel olmasından bahsedilir. Kız arkadaşı fabrikanın tercümanı ile kayıplara karışınca Rıza, iş arkadaşlarının yüzüne bakamayacağını söyleyip fabrikadan ayrılmak için hazırladığı istifa dilekçesini saymana verir. I. Dünya Savaşı'nı yaşayan sayman,yabancıları koruyup kollayan biridir. Sayman, Rıza'nın yanlış bir karar verip işsiz kalmasını istemez.

"(...)Sayman karşısında Rıza'yı görünce sırıtmaya başlamıştı. Babacan bir kimseydi. Türkleri benimsiyor ve koruyordu. Genç işçinin birkaç saat sonra önünde dikilivermesine şaşırmış, yine de durumu kavrayıvermişti. Savaş sonrası çektiği güçlükler ona insanları tanımasını ve sevmesini öğretmişti. Türk işçinin uzattığı çıkış belgesini alıp yırttı ve çöp sepetine attı. Ardından, "Daha ne duruyorsun, doğru işinin başına!'' diye bağırdı. Gülüyordu…'' (s.35)

"Öfke'' adlı hikâyede ustabaşı işe geç kaldığı için Ünsal adlı Türk işçiyi azarlar. Sonradan gelip onun gönlünü alır, ona bira ısmarlar. Ustabaşı, babasının Çanakkale'de Türklerle birlikte savaştığını, kendisine Türklerden çok bahsettiğini

söyler. Adam, fabrikadaki işçilerin yüzde otuzunun Türk olduğunu, kendisinin de Türkleri çok sevdiğini söyler.

"Yeni Beşik'' adlı hikâyede, Cabir ile fabrikadan arkadaşı Werner Börden'in zamanla ilerleyen arkadaşlıklarından bahsedilir. Cabir, Werner'i ve eşi Claudia'yı düğününe davet eder. Sonrasında da çok samimi ilişkileri devam eder. Werner, yeni bir eve taşınan Cabir'e elektrik açma ve telefon başvurusu yapma işlemlerinde yardım eder. Sürekli birbirilerinin evlerine misafirliğe giderler. Cabirlerin bir çocuğu olduğunda Claudia, artık büyüyen çocuğunun beşiğini onlara verir.

"Gerhard'' adlı hikâyede Gerhard ile Atila'nın iyi iş arkadaşlığından bahsedilir. Fabrikada küçük taşımacılık işlerinde çalışan Gerhard, yanına Atila görevlendirildikten sonra burada işler daha düzenli gitmeye başlar. Gerhard, artık üstlerinden fırça işitmez. Gerhard'ın; insanları, kuşları, çiçekleri seven iyi biri olduğu belirtilir. Gerhard, vatanlarından uzak oldukları için bilhassa yaşlı olan yabancı işçilere acır:

"(...)Yabancılara hep yardım etmek istiyordu. Atila'ya da arasıra bira ısmarlıyor, enfiye kutusunu uzatıp duruyordu. Şakalarla iş arkadaşını güldürüyor, kendisini de katıla katıla gülmekten alamıyordu…'' (s.24)

"İyi Madenci'' adlı hikâyede kardeşini Almanya'ya getirmek isteyen Selim'in, çalıştığı maden ocağının teknisyeni Rolf'la görüşmesinden ve Rolf'un Selim'e yardım etmesinden bahsedilir. Rolf, Selim'in kendi bölümünde çalışan altmış yedi kişi arasında en çalışkan, en sağlam iş yapan işçi olduğunu; bu yüzden kendisinin ona kefil olduğunu söyler. Şef, Almanya'da yabancı işçi alımı durdurulduğu hâlde Selim'in kardeşinin Almanya'ya gelebilmesi için elinden geleni yapacağına söz verir. Selim, arkadaşı Rolf'un kendisi için bu kadar uğraştığını görünce Avusturya işçi marşındanki cümleleri hatırlar:

"(...)Biziz hayatı yaratan

Dil farkı bilmeyiz. Din farkı bilmeyiz

Sanki doğduk bir anadan…'' (s.19)

"Her Yol Ankara'' adlı hikâyede Peter'in Türk işçilerle olan yakın ilişkisinden bahsedilir. Peter, Türk işçilerden 'Her Yol Ankara' demeyi öğrenir, her yerde bu sözü tekrarlar. Türk işçiler de ona güler. Peter, sigara içtiğinde Türkler gibi paketi arkadaşlarına da uzatır.

"Mayer Çok Kızdı'' adlı hikâyede Kemal, fabrikanın ustabaşı Mayer'in kendisine verdiği işi yapmayacağını söyler. Kendisini; milliyetçi, Müslüman ve Türk olarak tanıtan Kemal, Türk arkadaşına Mayer gibi bir "gâvur'' ile birlik olmamasını söyler ve ona "bu fabrikada gâvurları barındırmayalım'' der. Karşılığında şu cevabı alır:

"(...)Biz çalışacağız, sen elini kolunu sallayıp bize bakacaksın. Bizimle eşit parayı alacaksın. Bir de içinden bizi enayi yerine koyacaksın, öyle mi? Türklük ve Müslümanlık tembellik demek mi? Başkalarının dininden milliyetinden dolayı onları kınamak demek değil Türklük ve Müslümanlık…'' (s.10)

Kimi hikâyelerde Almanların, Türkiye'ye tatile gittiklerinde burada iyi arkadaşlıklar kurduklarından bahsedilir. Türk dostu olan bu insanlar; Almanya'daki yabancı ve Türk karşıtlığına karşı koyarlar, Türk edebiyatını takip ederler. Almanlar ve Türkler birbilerine sürprizler yapar, birbilerine yardım ederler. Hikâyelerde, yalnız yaşayan yaşlı Almanlarla ilgilenen Türk ailelerden de bahsedilir.

"Resim Çeken Gezginler'' adlı hikâyede Türkiye'ye tatile gelen Alman turist Edith Vogel ile iki Türk çocuğunun arkadaş olmalarından bahsedilir. Alman turistler Akdeniz'in bir tatil beldesinde karşılaştıkları Mutlu ve Yasemin ile fotoğraf çekerler. Edith Vogel, çocuklara Almanya'ya döndüklerinde onlara fotoğrafları yollayacaklarını söyler; ama Yasemin, ona *"Siz hepiniz yalancısınız!*'' (s.66) der. Edith, Almanya'ya gittikten sonra fotoğrafları yollar. Mutlu da buna karşılık yazdığı mektubunda Edith'e tekrar Türkiye'ye gelip kendilerinin misafiri olmasından mutlu olacağını yazar.

Habib Bektaş'ın; "Alman Olmak'', "Müzik de Bedava Şarap da'', "İnsan ve Toprak'' ve "Bayan Funcke'' adlı hikâyelerinde Türklerin ve Almanların iyi

arkadaşlıklarından bahsedilir. Bu hikâyelerde Almanlar iyi özellikleri ile ön plana çıkar.

"Alman Olmak'' adlı hikâyede, bir Alman ressamın Möln'de neo-Nazilerin üç Türk'ü öldürmesi ve Almanya'daki Türk düşmanlığına karşı verdiği tepkiden bahsedilir. Habib, meyhaneye gelen Alman ressama, Möln'deki olaylardan dolayı "Faşist köpeklerin şerefine mi içmeye geldiğini?'' sorar. Ressam, Habib'in Alman olduğu için kendisini bu şekilde eleştirdiğini söyler ve bir masaya çıkıp şöyle der:

"(...)Size bir sırrımı açıklıyorum: Ben Alman değilim. Annemin ırzına geçmiş Almanlar. Ve ben doğmuşum. Bana Alman demek haksızlık olur. Alman değil, ancak bir piç olabilirim ben, ne büyük mutluluk değil mi?..'' (s.76)

"Müzik de Bedava Şarap da'' adlı hikâyede Almancaya yapılan çeviriler vasıtasıyla Türk şiirini bilen Karl'ın, Habib'e yaptığı sürpriz doğum günü partisinden bahsedilir. Karl, sürekli Habib'in meyhanesine gider. Bir taraftan içer diğer taraftan Habib ile sohbet eder. Bir gece yarısı Karl birçok müzisyeni alıp meyhaneye gelir ve Habib'e doğum günü sürpriz yapar. Müzisyenler enstrümanlarını ellerine alıp çalmaya başlar. Hayatı boyunca doğum günü kutlamayan ve doğum günlerini kutlamanın kendi kültürlerinde olmadığını söyleyen Habib, yine de Karl'ın bu sürprizine çok sevinir.

"İnsan ve Toprak'' adlı hikâyede Almanya'ya oğlunu ziyarete gelen yaşlı adamın, bahçede çalışan Karl ile tanışması ve onların dost olmalarından bahsedilir. Oğlu ve gelini gündüz çalışmaya gittiklerinden yaşlı adamevde yalnız kalır. Tren yolunu takip edip trenlerin geçişini izler. Bu esnada yolun karşı tarafında bahçelerde toprakla uğraşan insanları görünce heyecanlanır. Bu bahçeler arasında bir tek Karl'ın bahçesinin düzensiz olması yaşlı adamın dikkatini çeker. Adam artık her gün aynı saatte gelip Karl'ın bahçesinin önünde durur. Karl, iş hayatının stresinden uzaklaşmak için bahçe işiyle uğraşır. Bir gün Karl'ın elinde domates fidelerini gören yaşlı adam, onları eline alıp okşar, ellerini burnuna götürür, kokusunu içine çeker. Onları Karl ile birlikte toprağa dikerler. Bu yardımlaşma onları yakınlaştırır ve onlar dost olurlar. Karl, kimi günler ihtiyara küçük hediyeler getirir ve bahçede birlikte yemek yerler. İhtiyar, Karl'da oğlunu görür ve onu çok sever. Karl ise onu babasının

yerine koyar. Karl'ın babası o daha küçücükken II. Dünya Savaşı'nda iki elini kaybetmiş, çok geçmeden de ölmüştür. İhtiyarın kimi zaman Karl'ın saçlarını okşaması, ona elleri olmayan babasının kendisini bir türlü okşayamamasını hatırlatır. Uzun bir zaman baba oğul gibi devam eden dostlukları yaşlı adamın Türkiye'ye dönmesiyle biter.

Habib Bektaş, "Bayan Funcke'' adlı hikâyesinde ise Bayan Funcke'nin kocası ölünce onun, annesi ve babası çalıştığı için evde yalnız kalan küçük Murat ile ilgilenerek yeniden hayata tutunmasından bahseder. Funcke'nin, Murat'ın banyosunu yaptırırken hissettiği duygular şöyle anlatılır:

"(...)İlk kez bir çocuğu yıkamıştı. İlk kez bir çocuk bedeni görmüştü. Islak çocuğu havluya sarıp kucağın aldığında, "Anne'' demişti Murat. Anlamıştı bunun "anne'' demek olduğunu Bayan Funcke. Murat'ın gözlerine gülerek bakıp "Mama'' demişti "mama'' Yinelemişti Murat, "Mama, mama…'' Deli gibi sarılmıştı Murat'a. Yeniden sevmek başlamıştı, yeniden yaşamak. Erhard'ın ölümünden üç yıl sonra yaşamak ilk kez yine elle tutuluyordu. Her şeyi olmuştu Murat. Çocuğu, annesi, babası, kocası, her şeyi…Yaşamak olmuştu. Anneliğin tadını, sonsuz sevgisini o an anlamıştı…'' (s.63)

Funcke için Murat ile her şey yeniden başlar. Kadın, önceleri öğlene kadar uyurken artık sabah saat beşte uyanır, toparlanır. Ailesinin Murat'ı getirmesini bekler. Gün, Funcke için Murat ile başlar ve onunla biter. Bayan Funcke'nin Murat için yaptığı harcamalar, onun ailesinden aldığı bakıcı maaşını geçer; ama bunun Bayan Funcke için bir önemi yoktur. Bayan Funcke'nin, Murat'ın ailesinden aldığı aylık yüz mark hakkında şöyle denir:

"(...)Bu zamanda hiç kimse ayda yüz mark karşılığında çocuk bakmazdı. Hem de günde on saat. Aslında o parayı da almayacaktı Bayan Funcke. Ama kuşkulanmasınlar diye alıyordu. Yoksa Murat'ın masrafı, ayda beş yüz markı geçerdi. Olsun, geçsindi. Seve seve harcıyordu Murat için…'' (s.63)

Bir gün, Murat'ın babası oğlunu getirmeyince, Bayan Funcke önce geç kaldıklarını düşünür, moralini bozmamaya çalışır. Birkaç saat sonra Murat'ın babası

gelir; ama yanında Murat'ı getirmemiştir. Adam, eşinin işten çıkarıldığı için artık annesinin Murat'a bakacağını söyler. Bayan Funcke'ye teşekkür eder. Funcke'nin bu haberi aldıktan sonra, yaşadıkları şöyle anlatılır:

"(...)Konuşmak istedi Bayan Funcke. Konuşmak, Murat'ın annesinin yine çalışma olasılığından söz etmek, birçok şey söylemek istedi. Ama başı dönüyordu. Murat'ın babasını sisler içinde görüyordu. Dili ağırlaşmıştı. Ağzından ses, sözcük çıkmıyordu…'' (s.65)

"Songül'' adlı hikâyesinde Habib'in yazdığı çocuk kitaplarından haberdar olan Weber; onu, öğrencilerine kitaplarından bölümler okuması için okula davet eder. Habib, misafirlerini işyerinde ağırlar. Çocukları için çörekler, şekerler ve meyve suları getirir. Onlara kitaplarından bölümler okur. Yaptığı masrafların parasını da Weber'den almaz.

"Suna'nın Ninesi'' adlı hikâyede Zeliha ve kızı Suna'nın, yalnız yaşayan yaşlı Frau Lülfing ile olan yakın dostluklarından bahsedilir. Zeliha ve Suna, yaşlılar yurdunda kalan Frau Lülfing'i çok sever. Suna, Frau Lülfing'i ninesi olarak görür. Frau da Türk aileyi tanıdığı için çok mutludur. Zeliha, Frau'nun alışverişini yapar, onun çiçeklerini sular. Bir gün Frau Lülfing hastaneye yatırılınca Suna çok endişelenir, onun öleceğinden korkar. Zeliha, kızına ninesinin hastaneden çıkıp kendisine masal anlatmaya devam edeceğini söyler. Frau Lülfing de yaşlılar yurdunda yalnızlığa alıştığı hâlde Zeliha ve Suna'nın kendisini ziyaret etmesini dört gözle bekler. Çok geçmeden beklentisi gerçekleşir. Suna, sevinerek 'nine' dediği Frau'nun yatağına çıkar, getirdiği çikolataları ona verir. Frau da Suna'ya sarılıp onu yanaklarından öper. Zeliha da getirdiği çiçekleri vazoya yerleştirir. Hastanedekiler, yaşlı Alman kadın ile genç Türk kızın dostluğunu görünce bu durumu tuhaf karşılarlar. Frau Lülfing'in Türk aileyle ilişkilerinin iyi olması diğer yaşlı Almanlarda olduğu gibi onun II. Dünya Savaşı'nı bizzat yaşamış olmasıyla ilişkilidir. Frau, Zeliha'yı ve Suna'yı tanıdığı için kendisini şanslı görür. Zeliha olmasaydı alışverişini yapamayacağını; kimsenin kendisinin kapısını açmayacağını ve durumunu sormayacağını söyler. Frau; Zeliha'yı öz kızı Suna'yı da torunu olarak görür. Zeliha da Frau Lülfing'i annesi olarak görür:

"(...)Zeliha, Almanya'ya gelmeden önce bir Alman kadına "Anne'' diye sesleneceğini usunun köşesinden bile geçirmezdi. Birisi söyleseydi belki gülerdi. Ama iki yıl önce tanıdığı geleneği, dini, dili ayrı bu ak saçlı yaşlı kadını kendisinden bir parça olarak görüyordu…'' (s.74)

"Çirkin Nermin'' adlı hikâyede Recep, Türk işçiler arasında casusluk yaptığı için bir gece Amerikan vatandaşı olan Nermin'in bacağına toplu iğne batırıp kaçar. Nermin "Pis Türk!'' diye bağırınca oradaki birkaç Alman, Türklere hakâret ettiği için ona tepki gösterir:

"(...)Yaşlı bir Alman erkeği:

-Ben Türklerle gençliğimde Çanakkale'de yanyana savaştım. Hem içleri hem de dışları temiz insanlardır. Beş yıldır da evimin üst katını bir Türk işçi ailesine kiraya verdim. O kadar temiz bir aile ki kendi katından başka benim katı da temizliyor, koridoru da. Sen, çok ayıp ettin hanımefendi!...'' (s.34-35)

"Takas'' adlı hikâyede Almanya'daki ekonomik kriz dolayısıyla yabancı işçilerden bazılarının memleketlerine döndüğünden bahsedilir. Frau Krügel, Türklerden de İtalyanlardan da memnun olduğunu**,** onların gitmesine üzüldüğünü söyler; buna karşılık bir Türk işçi *"Bilmiyorum ki! Gidiyoruz işte! Biz de Almanlardan hoşnuttuk. Ama git dediler, gidiyoruz''* (s.180) der.

Tablo 5.1.1 İyi Komşuluk İlişkilerinin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Ertunç Barın	Türkiye Ekspresi
Fakir Baykurt	Barış Çöreği, Nisan Bir, Düğün Borcu, Yeni Beşik, Resim Çeken Gezginler, Takas
Fethi Savaşçı	Luisa'nın Köpeği, Mayer Çok Kızdı, Öfke, Her Yol Ankara, Çirkin Nermin, Gerhard
Güney Dal	Buzul Döneminden Haberler

Habib Bektaş	Jürgen, Alman Olmak, Müzik de Bedava Şarap da, İnsan ve Toprak, Bayan Funcke, Songül, Küçük Fare
Mehmet Yıldız	Acılı Bir Düş
Muammer Bilge	Suna'nın Ninesi
Murat Karaaslan	İyi Madenci
Osman Çeviksoy	Komşularımız
Özgen Ergin	Willinger

3.5.1.2. İyi Arkadaşlık ya da Evlilik İlişkileri

Türkler ve Almanlar arasında yapılan evliliklerde taraflar; aile, dil, din, kültür, yabancı düşmanlığı gibi birçok engelin üstesinden gelip evlenirler. Bu olumlu evliliklerde her iki taraf da birbirilerini olduğu gibi kabul eder. Onlar birbirilerini din değiştirmeye ya da kendi dillerini konuşmaya zorlamazlar. Bu konularda her iki taraf da birbirilerine saygı gösterir ve istedikleri gibi davranır. Türk ebeveynler için gelinlerinin ya da damatlarının Alman olmalarından ziyade onların insani yönleri ve hoşgörülü olmaları önemlidir. Bazı hikâyelerde Türkiye'de olduğu gibi Alman gelinler kaynanalarının elini öper.

"Anahtar'' hikâyesinde Necmi ile Jutta'nın mutlu bir şekilde süren evliliklerinden bahsedilir. Necmi, Jutta'ya oğulları Mete'nin sünnet edilmesi gerektiğini söyleyince eşi bunu anlayışla karşılar.

"Doktor Rainer'' hikâyesinde Rainer ile Ayşe önündeki engellere rağmen evlenirler. Rainer, Almanya'da gittikçe artan yabancı düşmanlığından dolayı *"Almanya'nın yeniden bu derecede çirkinleşmesine''* (s.55) çok üzülür. Ayşe ile evlenebilmek için hem kendi ailesini Ayşe'nin ailesini iknâ ederken çok zorlanır. Türkler Rainer'i çok sever ve kendi aralarında ona 'Enişte!' derler. Doktor olan Rainer yabancılara; bilhassa Türklere çok yardımcı olur. Rainer, Cemile adındaki

Türk kızını kurtarmaya çalışırken ona mikrop bulaştığı için hayatını kaybeder. Rainer'in cenaze törenine gelen Türklerin sayısı Almanlardan fazladır.

"Karslı Nine'' hikâyesinde üniversitede tanışan Ali ile Gudrun; ailelerinin birbirileri hakkındaki şüphelerine rağmen evlenirler ve mutlu bir evlilik sürdürürler. Ali'nin annesi Döne, Almanya'ya oğlunu ve ailesini ziyarete gelince gelini Gudrun, onun elini öper. Döne de Gudrun'u çok beğenir. Türk ve Alman gençlerin birbirileri ile evlenmeleri *"sevinin ulusu, dini; hatta dilinin olmaması''* (s.58) şeklinde anlatılır.

"Fabrika Güzeli'' adlı hikâyede Rosa, Maria'ya erkek arkadaşı ile evlenmek istediğini söyler. Maria bir Türk ile evlenirse yaşayacağı; din, dil ve kültür engellerini hatırlatır. Rosa, buna karşılık şöyle der:

"(...)Sevgi için, milliyetle din gerekli değildir. Önemli olan iki insanın birbirine olan içten davranışlarıdır. Ben, bir Türk'ü seviyorum. O da beni seviyor. Yakında evleneceğiz. Dil işini de çözüyoruz. O, Almanca kurslarına gidecek, bana da Türkçe öğretecek…'' (s.67-68)

"İbrahim'le Rosi'' adlı hikâyede Yusuf, Alman kız arkadaşı Rosi ile olan ilişkisi dolayısıyla İbrahim'i eleştirir. Ona; *"Tilkiden post, gavur kızdan dost olmaz.''* (s.87) der. İbrahim onun bu sözlerine karşı çıkar. Rosi ile farklı gelenek, görenek ve kültürlere sahip olsalar da hoşgörü ve sevgi sayesinde birbirilerini sevdiklerini söyler. İbrahim, Yusuf'un yabancı kadınlara karşı önyargılı olduğunu ve onun gibi düşünenlerle mücadele edeceğini söyler.

"Luisa'nın Köpeği'' adlı hikâyede Mehmet eşi Ayşe'ye, oğlunun bir Alman kızla evleneceğini söyleyerek onun tepkisini ölçmek ister. Ayşe'nin cevabı ise olumludur:

"(...)-Ne yapalım? Nasıl olsa günü birinde evlenecek! Alman olmuş, Türk olmuş, hiç önemli değil bence! Yeter ki iyi kalpli bir insan olsun benim gelinim. Kocasını, çocuklarını, yakınlarını, komşularını sevsin. Kimseyi incitmesin; dangalak olmasın, hoşgörülü olsun…'' (s.47)

"Türkiye'nin Gelini'' adlı hikâyede Maria'nın, abartı derecesinde Türklere olan yakınlığından bahsedilir. Hemşire olan Maria, hastaneye gelen Türklere çok yardımcı olur. Maria'nın dedesi Hitler zulmünden Türkiye'ye kaçmıştır; bu yüzden Maria dedesinden Türklerin konukseverliğine dair çok şey duymuştur. İyi derecede Türkçe öğrenen Maria, evini *"Anadolu'nun kimliği ve kültürel renkleri''* (s.132) ile döşer. Evinde; nakışlı kilimler, ipek halılar, el örgüler, bakır semaverler, kanaviçeli masalar, sehpa örtüleri, Kürt kilimleri ve Acem çorapları vardır. Maria, *"bu topraklardan bir çocuğunun olmasını''* (s.144) istediği için Türkiye'ye tatile gittiğinde burada tanıştığı Yıldırım ile birlikte olur. Bu birliktelikten bir kızı olur, ona Şirin adını verir.

"Karl Bauer'in Yabancılığı'' adlı hikâyede komşularının tamamının Alman olduğunu söyleyen hikâye kahramanı, çocuklarının oyun oynamak için dışarı çıktıklarında Alman çocuklardan dayak yiyip evlerine geri döndüklerini söyler. Çok geçmeden çocuklar, komşuları Karl Bauer'in kızları ile arkadaş olur. Onlar artık hava kararınca eve dönmeye başlar. Çocuklar birbirilerinin evlerine gidip gelmeye başlarlar. Baba, çocukların hayatlarındaki değişimi şöyle anlatır:

"(...)Bizim çocuklar, ancak ortalığı karanlık basınca eve gelir oldular. Arkadaş edindikleri iki kız kardeşten söz eder oldular. Baktım, gerçekten çocukluklarını kazanmaya başladılar. Evde, televizyon programı olmayınca, can sıkıntısından ne edeceklerini bilmezken, birden çocuk oluverdiler. Oyun yerine gidiyorlar, koşuyorlar, oynuyorlar, başka çocuklarla konuşuyorlar. Onların evine bile gidiyorlar. Oysa daha önceleri oyun yerinde birtakım Alman çocuklarından sopayı yeyip eve koşuyorlardı. Çıkmalarıyla ağlayarak geri dönmeleri bir oluyordu. Kendi yabancılığımız değil, bizi kemiren, kahreden, tüketen bu çocukların mutsuzluğuydu. Köksüzlük ve çocuk olamayış ışıltılarını yitirtmişti…'' (s.20)

Hikâyelerde de görüldüğü gibi Almanlar, başta Türk yazarlar olmak üzere Almanya'daki diğer göçmen yazarların eserlerinin dâhil edildiği Göçmen Edebiyatı sayesinde farklı kültürleri tanıma fırsatını yakalar. Bu edebiyat Almanya'daki göçmenlerin, yaşadıkları ülkeye ve Almanlara dair düşüncelerini aktardığından kültürlerarası diyalogun kurulması için olanak sağlar (Ackermann, 1992:20). İncelenen hikâyelerde yazarların bu olanağı kullanarak Almanlar ile Türkler arasında

iyi ilişkilerin kurulmasını arzuladıkları ve Almanların Türklere dair olumsuz önyargılarını çürütmek için uğraştıkları görülür.

Tablo 11: İyi Arkadaşlık ya da Evlilik İlişkilerinin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	Hikâyeler
Dursun Akçam	Türkiye'nin Gelini
Fakir Baykurt	Doktor Rainer, Karslı Nine
Fethi Savaşçı	Fabrika Güzeli, İbrahim'le Rosi, Luisa'nın Köpeği
Habib Bektaş	Anahtar
Yüksel Pazarkaya	Karl Bauer'in Yabancılığı

3.5.2. OLUMSUZ İLİŞKİLER

Almanlarla Türkler arasındaki olumsuz komşuluk ilişkilerinde Almanlar; Türk komşularının evine hiç gitmeyen, yolda görünce onlara merhaba demeyen, yabancı oldukları için onları sevmeyen, aynı apartmanda kalmak istemediği Türk komşusuna iftira atan, yalnızca köpekleriyle ilgilenen, yalnız yaşayan ve asık yüzlü insanlar olarak anlatılır. Türkler ise terslenecekleri korkusuyla Alman komşularıyla konuşmaz. Yetişkinler, komşularıyla iletişim kuramadığı için evde yalnız kalmaktan sıkılıp bunalırlar. Çocuklar ise Alman arkadaşlarıyla oynamak istediklerinde dışlanırlar.

3.5.2.1. Kötü Komşuluk İlişkileri

"Sevgi Yandı'' adlı hikâyede Bayan Schwarz'ın, Türk komşularının evine hiç gitmemesinden bahsedilir. Bir gün Mustafa'nın küçük kardeşi Sevgi, üzerine çay döküp vücudunu yakınca Bayan Schwarz olup biteni merak eder, istemeden de olsa Türk komşusuna gider.

"Yabancı Olmak Pek Zormuş'' adlı hikâyede otuz yıldır Almanya'da yaşayan Şerif'in, Alman komşularıyla olan sınırlı komşuluk ilişkilerinden bahsedilir:

"(...)Bir de eski evimiz dört katlı bir yapıdaydı, şimdiki yirmi dört katlı! Her katta 16'şar ev! Ne selâm alan var, ne veren! Kimin kim olduğunu bilmiyorsun. Temiz pak giyinmiş insanların hepsi gözüme şef görünür. Biraz yanlış baksam ya da sarmısaklı koksam; ya da işten geliyorum, terim koksa, azarlayacaklar diye ödüm kopar…'' (s.119)

"Kanserli Kadın'' adlı hikâyede Yıldız ile Nuri yabancı düşmanlığından dolayı ev ve barınma sorunları yaşarlar. Ev sahibinin eski bir Nazi olduğunu söyleyen Yıldız, yaşlı kadının çok disiplinli olmasından dolayı evine hiç misafir çağıramadığını ve geceleri evine erken gelmek zorunda kaldığını söyler.

"Bir Küçük Burjuvanın Acıları II'' adlı hikâyede Selma, Alman komşularını yemeğe davet eder. Misafirler, Selma'nın kendileri için yaptığı hazırlıkları görünce onu övmeye başlarlar. Selma ise *"Almanların birdenbire nasıl sert olabildiklerini, kavgaya tutuşup ağır konuştuklarını''* (s.62) birçok defa gördüğü için onların, yaptıkları iltifatlarda samimi olduklarını düşünmez ve onları ikiyüzlü olarak görür.

"Kapımızda Polis'' hikâyesinde Eirmann'ın, Türk komşuları Abdül'ün ailesi ile aynı apartmanda kalmamak için iftira atıp onları polise şikâyet etmesinden bahsedilir. Eirmann, Abdül'ün oğlu Ulaş'ın kendi oğlunu dövdüğünü söyleyip onlardan şikâyetçi olur. Abdül, oğlunun Eirmann'ın oğlundan çok küçük olduğu için onu dövmesinin mümkün olmadığını söylese de polis ona inanmaz. Abdül, dışarıda oyun oynayan oğlunu bulup getirince polis gerçeği kabul eder ve geri gider. Sonradan Abdül ve ailesi bunun Alman komşuları tarafından uydurulan bir yalan olduğunu öğrenir.

"Bayan Zibal'' adlı hikâyede Hitler döneminde gardiyanlık yapan doksan bir yaşındaki Zibal'in, Tahsin ve Hayriye ile olan kötü komşuluk ilişkilerinden bahsedilir. Gençliğinde birçok Yahudi'nin işkence edilmesine ve öldürülmesine tanıklık eden Bayan Zibal, yabancıları sevmez. Hayriye ve Tahsin'den önceki Hırvat

komşularını da şikâyet eden Zibal Türk komşularının merhabasını almaz, onlara merhaba da vermez.

Gülseren Heydorn da hikâyelerinde Gönül Özgül gibi kadın karakterler üzerinden yabancı düşmanlığından kaynaklanan olumsuz komşuluk ilişkileri anlatır. "Uyumlu Aile'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı olan kadın; bir Alman komşusunun yabancı olduğu için gözlerinin içine baka baka selâm vermeden yanından geçtiğini söyler.

"Karl Bauer'in Yabancılığı'' adlı hikâyede aynı apartmanda oturduğu hâlde birbirilerini tanımayan insanlardan bahsedilir. Onlar, yalnızca merdivenlerde karşılaştıklarında birbirilerinin yüzlerini hatırlarlar. Bu durum donuk ve kıpırtısız bir resme benzetilir. Hikâyenin kahramanı, Almanlar arasındaki tek Türk aile olduklarını söyler. Evlerine gelen giden olmadığı için eşinin, dört duvar arasında sıkışıp kaldığını ve birileriyle dertleşmek, konuşmak istediğini belirtir.

"İlknur'' adlı hikâyede on dört yaşındaki İlknur, Türkler ve Almanların komşuluk ilişkilerinin ne kadar zayıf olduğundan bahseder. İlknur, Alman komşularının kendilerine sıcak davranmadıklarını, merdivenlerde karşılaştıklarında "Guten Tag'' dışında bir şey demediklerini belirtir. Almanların yalnızca Türklerle değil birbirileriyle de sınırlı ilişki kurduklarını söyler. İlknur, Alman komşularını şöyle anlatır:

"(...)Bizim alt katta zayıfça bir kadın var. Bir gün olsun bize selam verdiğini görmedik. Hep yüzü asık; hiç sevmiyor yabancıları. Ona 'buzdolabı' diyoruz biz aramızda. Bir başka yaşlı komşumuz, beyaz tüylü, küçücük köpeğiyle uğraşıp duruyor gün boyu. Başkasına aldırdığı yok…Bu kadın yalnız ve yaşlı olduğu için annem ona hep acıyordu. Kocası dört yıl önce hastalıktan öldü. Arayanı soranı hiç yok. Köpeğiyle konuşuyor bu yüzden. Annem, 'Şu kadını çağır bize, kek yapayım çayla birlikte. Yazık hep yalnız!' dedi bana. Kapıda rastladım söyledim kadına. 'Hayır hayır, teşekkür ederim.' dedi kaçtı içeriye. Onun bu davranışına hiçbir anlam

veremedim. Anneme anlattım, 'Artık acımayacağım, ne hali varsa görsün!' dedi..'' (s.85)

İlknur, arkadaşlarının çoğunun Türk olduğunu; Alman çocuklarının kendilerinden uzak durduğunu söyler. Buna karşılık; Türk, Yugoslav ve Yunan çocuklarının birbirileriyle iyi anlaştıklarını, bunda herkesin yabancı olmasının da rolü olduğunu belirtir.

"Kırk Yılda Bir Yaş Günü'' adlı hikâyede Nusstrassa adı verilen yerde yaşayan Türkler ve Almanlar arasındaki olumsuz ilişkiden bahsedilir. Türkler ve Almanlar arasında gerçek bir samimiyet yoktur. Onların ilişkileri kuru bir selâmlaşmadan ileriye gitmez. Almanlar, yabancılar arasında en çok Türklerin gürültü çıkardıklarını söyler; ama İtalyanlar ve Yunanlıların bu konuda Türklerden önce geldiği ve Almanların, bütün yabancılara aynı gözle bakmadıkları belirtilir.

İncelenen hikâyelerde Alman ve Türk işçilerin arkadaşlıkları sadece işyeri ile sınırlıdır. İş bittikten sonra da kimse birbirini sormaz. Çok uzun yıllar Almanya'da yaşadıkları hâlde kimi Türklerin tek bir Alman arkadaşı yoktur. Türklerin, Almanlarla arkadaşlık kuramamalarının bir nedeni de Almanların ilişkilerinde resmiyete çok önem vermeleridir. Almanlarla arkadaşlık kuramayan Türklerin, hayvanlarla konuşup dertlerini onlara anlattıklarından bahsedilir. Türklerin çeşitli vesilelerle, kendilerine yardım etmelerini Almanlar farklı yorumlar. Onların, kendilerine yaranmak ve kendilerinden para almak için böyle davrandıklarını düşünürler. Almanlar, zor durumda kalan Türklere yabancı oldukları için; Türkler ise kendi yurttaşları da olsa başlarına belâ olacağı endişesiyle yardım etmezler. Bu hikâyelerde de kimi yaşlı Almanlar, yabancı da olsa zor durumda kalan Türklere yardım ederler.

"Bello'' adlı hikâyede hikâye kahramanının, on sekiz yıldır Almanya'da olduğu hâlde gerçek bir Alman arkadaşının olmadığından bahsedilir. Adam, Almanlarla olan iş arkadaşlıklarının büro kapısı eşiğinde; fabrika arkadaşlıklarının da fabrika kapısında bittiğini söyler. Sahipleri tarafından Berlin'deki Grimnitz Gölü'ne gezdirilmeye getirilen farklı cins köpeklerin hemen arkadaş olduklarını görünce

adam, yabancılarla Almanların ilişki kuramamasına üzülür. Hikâyenin kahramanı evine döndüğünde komşusunun köpeği Bello ile konuşur ve ona şöyle der:

"(...)Bello, seninle barış içinde yaşamak istiyorum. Ben senin komşunum, dostunum. Hadi el ver, Bello! El ver!'' Bello, sağ ayağını kaldırdı, avucuma koydu…'' (s.36)

"Kardeş Kent'' adlı hikâyede Almanya'nın K. kenti ile Türkiye'deki S. kentinin kardeş kentler olmalarının önündeki engellerden bahsedilir. K. Kenti S. kenti belediyesine gönderdiği mektupta birbirileriyle kardeş kent olma ve karşılıklı kültürel etkinlikler gerçekleştirmek istediklerini yazar. Bu mektup S. kentinde coşkuyla karşılanır. Kentin belediye başkanı ile Alamancı Münir anlaşmanın içeriğine dair görüşmek için Almanya'ya gitmeye karar verir; fakat Alman konsolosluğu onlara vize vermez. Defalarca gittikleri halde bir netice alamadıkları için kaçak yollardan gitmeye çalışırlar; ama Almanya sınırında yakalanıp hapse atılırlar. Her ne kadar amaçlarının Almanya'ya sığınmak olmadığını söyleseler de serbest bırakılmazlar.

"Willinger'' adlı hikâyede Köln'de bir 'Düşkünler Yurdu'nda yaşlılarla gönüllü olarak ilgilenen Erdal ve Willinger'in arasındaki ilişkiden bahsedilir. Erdal, yaşlı Willinger'e Willi deyince adam sinirlenir. Willinger; Erdal'ın, Almanya'da yaşadığı ve burada üniversite öğrencisi olduğu hâlde nasıl konuşulacağını bilmediğini söyler. Erdal ise altı aydır kendisini ziyaret etmesi ve onunla ilgilenmesinden doğan samimiyetten dolayı Willi dediğini söyler; ama Willinger onun bu açıklamasını kabul etmez.

"Ödül'' adlı hikâyede Mustafa, Hildesheim adlı şehirde oturan kızını ve damadını ziyaret ettikten sonra kamyonuyla Berlin'e geri döner. Mola verdiğinde yanına gelen bir Alman kadın, cüzdanı kaybolduğu için yolda kaldığını söyler ve kendisini de Berlin'e götürüp götürmeyeceğini sorar. Mustafa olumlu yanıt verir:

"(...)Mustafa'nın yüreği yufkaydı, daha da yufkaldı. İlkin o, bir kadındı. İkincisi bir Alman. Bir Türk erkeğinden yardım diliyordu! Almanya'da horlanan Türkleri aklayacak tek tanık kendisiydi sanki…'' (s.63)

Yolda kadının sancıları tutunca Mustafa, onun hâmile olduğunu ve doğumunun yaklaştığını öğrenir. Mustafa onu bir hastaneye yetiştirir. Geri döndüğünde, arabada kadının çantasının kaldığını görür. Çantayı kadının kocasına vermek ve eşinin yatırıldığı hastaneyi haber vermek için adamı bulup durumu anlatır. Adam; Mustafa'nın, karısını hâmile bıraktığını, kendisini de işinden kovmaya neden olduğunu iddia edip onu çok fenâ döver.

"Taksici Zihni'' adlı hikâyede Zihni, gece son müşterisini bırakıp döndüğünde yol kenarında bir arabanın bir ağaca çarptığını ve arabadan alevler çıktığını görür. Yanan arabaya yaklaşınca bir kadının yaralı ve baygın bir hâlde olduğunu görür. Arabanın patlama ihtimali çok yüksek olduğu halde Zihni, canı pahasına da olsa camı kırıp kadını sıkıştığı yerden çıkarır ve onu hemen hastaneye yetiştirir. Birkaç gün sonra bir demet karanfil alıp kadını ziyarete gider. Kapıyı hafifçe tıklatıp içeri girince kadın ona kim olduğunu sorar. Zihni kendisini kurtarıp hastaneye getiren taksici olduğunu söyler. Kadın, Zihni'ye "Sizde kapı çalmak âdet değil herhalde?'' diye çıkışır. Kadının bu cevabı karşısında şaşıran Zihni, kapıyı çaldığını söyler. Bu esnada hemşire odaya gelir. Kadın, hemşireye; herkesin hastaneye elini kolunu sallayarak girmesinden şikâyet eder. Hemşire, içeri girenin herhangi biri değil kendisini kurtaran kişi olduğunu söyler. Sonrasında Zihni ile kadın arasındaki konuşmalar Zihni'nin çok üzülmesine neden olur:

"(...)'Her ne ise! Bu hastanede kendimi emniyette hissetmiyorum!' dedi kadın ve yanında duran çantasını açıp içinden çıkarttığı parayı Zihni'ye uzattı:

'Alın bunu zahmetinize karşılık olsun, iyi günler size!'

Zihni neye uğradığını şaşırmıştı! Bir kadına, bir hemşireye baktı:

'Ben para istemiyorum, sizi sormak…'

'Alın alın ve beni rahat bırakın!' dedi kadın…

O ana kadar olanlara inanmak bile istemeyen Zihni avucunda ovalamakta olduğu parayı kadının üzerine atıp çıkış kapısına yöneldi!..'' (s.86)

*"*İyilik Yargılanıyor'' adlı hikâyede arabasına aldığı bir Alman ile birlikte kaza geçiren bir Türk işçi'nin başına gelenlerden bahsedilir. Türk işçi, hastası olduğu için acilen eve gitmesi gerektiğini söyleyen Alman'ı arabasına alır. Yolda kaza geçirirler. Alman yasalarına göre şoför, arabasına aldığı her kişiden sorumludur; bu yüzden Alman, Türk şoför hakkında dava açar ve kaza sonrasında yaptığı tedavi masraflarını ondan ister. Kaçabileceği endişesiyle yargıç Türk işçinin pasaportuna el koyunca adam mecburen Alman'ın tedavi masraflarını öder.

"Kermes'' adlı hikâyede dayak yiyen ve yaralı bir hâlde yerde yatan Hasan'ın yanından geçen bir Türk aile ile bir Alman çiftin ona yardım etmeden oradan uzaklaşmaları sonrasında yaşlı bir Alman kadının Hasan'a yardım etmesinden bahsedilir. Bir Alman genci, kız arkadaşına baktığını iddia edip Hasan'ı döver. Hasan'ın burnu kırılır. Baygın bir halde kanlar içinde yerde yatan Hasan'ı önce bir Türk aile görür. Oğlu babasına ambulans çağırıp polise haber vermeleri gerektiğini söyleyince babası şâhitlik etmeyi ve *"işini gücünü bırakıp mahkemelere gitmeyi''* (s.50) kabul etmez. Patronunun, kendisini işten çıkarması için fırsat kolladığını söyler. Almanların, bu olayı kan davası olarak görüp meselenin kendisi üzerinde kalacağını düşünür; bu yüzden oradan uzaklaşırlar. Onlar gittikten sonra genç bir Alman çifti kanlar içindeki Hasan'ı görür. Kız, erkek arkadaşına yaralı adama yardım etmeleri gerektiğini söyleyince arkadaşı şöyle der:

"(...)'Bizi hiç ilgilendirmez' dedi adam. 'Acaba neyin nesidir, bilmiyoruz ki! Belki de eli bıçaklının biridir. Onların işlerine karışmak istemem doğrusu. Eğer canları birbirilerini bıçaklamak istiyorlarsa, bu kendi bilecekleri bir iş. Biri daha azalmış olur yeryüzünden.' ...'' (s.51)

Hasan, ağır aksak evine kadar yürür. Tek başına yaşayan yaşlı Alman komşusu Frau Schulz, Hasan'ı o halde görünce hemen burnundaki ve yüzündeki kanı siler. Frau Schulz, Hasan'a bir şey olacağı endişesiyle evine gitmesine izin vermez. Hasan'a bir çorba yaptıktan sonra ona bir yatak hazırlar. Hasan, kendisine gösterilen bu ilgiden memnun olur:

"(...)Yorganını burnuna çekti Hasan. Ne de hoş deterjan kokuyordu. Gözlerini yumdu ve hemen aralıksız, derin bir uykuya daldı. Almanya'ya geleli beri ilk kez yalnız hissetmiyordu kendisini…'' (s.53)

Tablo 5.2.1. Kötü Komşuluk İlişkilerinin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Aysel Özakın	Bir Küçük Burjuvanın Acıları II
Bekir Yıldız	İyilik Yargılanıyor
Fakir Baykurt	Sevgi Yandı, Yabancı Olmak Pek Zormuş, Kapımızda Polis
Fethi Savaşçı	Kanserli Kadın, Bayan Zibal
Gülseren Heydorn	Uyumlu Aile
Habib Bektaş	Kardeş Kent
Kemal Kurt	Kermes
Muammer Bilge	İlknur
Murat Karaaslan	Taksici Zihni,
Özdemir Başargan	Bello, Ödül
Özgen Ergin	Willinger
Rıza Hekim	Kırk Yılda Bir Yaş Günü
Yüksel Pazarkaya	Karl Bauer'in Yabancılığı

3.5.2.2. Olumsuz Arkadaşlık ya da Evlilik İlişkileri

Alman ebeveynleri, çocuklarının Türk gençlerle evlenmemesi için iftira atmak dâhil ellerinden gelen her yolu denerler. Aynı şekilde Türk anne ve babalar da

çocuklarının Almanlarla evlenmemeleleri için onları iknâ etmeye çalışırlar. Bu iki taraf da çoğu zaman düşündüklerini gerçekleştirirler.

"On İki Yıl Sonra'' adlı hikâyede Elene'nin babası, yabancı olduğu için kızının Ali ile arkadaş olmasını istemez. Ali'den kurtulmak için kızlarını da iknâ edip ona kötü bir oyun oynar. Elene'nin kardeşi Christina, evlerinin önünden geçen Ali'yi yukarı çağırır. Elene'nin kendisini beklediğini söyler. İçeri giren Ali bir anda kızın babasını karşısında görür. İri yarı adam, kızına sarkıntılık yaptığını söyleyip Ali'yi döver, onu merdivenlerden aşağı atar. Ali, üç gün hastanede kaldıktan sonra taburcu edilir. Bu defa da polis onun peşine düşer. Elene'nin babası polise, eve geldiğinde Ali'nin; küçük kızını zorla bodrum katına götürmeye çalıştığını söyler. Christina ve Elene de babalarını onaylar. Ali, daha önce Elene ile çektikleri bir fotoğraf sayesinde bu olaydan kurtulur. Ali, Elene'nin kendisi hakkında yalan söylemesini bir türlü kabullenemez:

"(...)Mahkemede ayağa fırlamış, kırık dökük Almancasıyla ve giderek boğulan sesiyle gerçekleri anlatmaya çalışmıştı ama Elene de yalan söylemeyeceğine yemin ettiği halde:

'Bu adamı tanımıyorum. İlk olarak o gece gördüm. Daha önce hiç karşılaşmamıştım!' diye ifade vermişti. Elene'nin bu sözleri üzerine kurşun yemiş gibi sarsılmış, uzun uzun Elene'ye, babasına, hakime, savcıya, avukatlara bakmış, yıkılır gibi yerine oturup sarsıla sarsıla ağlamış, bir daha da hiç konuşmamıştı…'' (s.41)

"Özür Dilerim'' adlı hikâyede Ayhan, Türk olduğu için Alman kadınların kendisiyle konuşmadıklarını bu yüzden onlarla bir türlü ilişki kuramadığını söyler. Ayhan, tanıştığı kadınlara Türk olduğunu söylediğinde onların yüzündeki gülümseme yok olur. Yabancıların en çok rahat ettikleri 'Altstadt' isimli yerde bile Alman kadınlar, Türklerden uzak durur ve Türkleri hor görürler.

"Gaby'nin Çocuğu'' adlı hikâyede Müslüman olduğu için Gaby'nin annesinin, kızının Mevlüt ile evlenmesine karşı çıkmasından bahsedilir. Uzun bir süredir birlikte olan Mevlüt ve Gaby, Gaby'nin hâmile kalması dolayısıyla

evlenmeye karar verirler. Gaby durumu annesine söyleyince annesi, kızının bir yabancıdan hâmile kalmasını ve onunla evlenmek istemesini kabul etmez. Akrabalarının bunu duyması hâlinde rezil olacaklarını söyler ve bu evliliğe karşı çıkar. Annesi, Gaby'nin bebeğini aldırması için baskı yapar. Mevlüt; Gaby'nin annesinden, aldıkları bu karara anlayış göstermesini bekler. Kadın, Mevlüt'e bu evliliğin önündeki engelleri hatırlatır:

''...Anlayış mı? Bunun nesine anlayış göstereyim. Bu tür evlilikler, mutluluk vermez oğlum! Hepimize azap, işkence olur! İki ayrı dini, iki ayrı dilin insanlarısınız! Kültürünüz, geleneksleriniz, göreneksleriniz ayrı ayrı. Sizden doğacak bebeklere acırım doğrusu! Hanginizin kültürüne uyacaklar? Hanginiz onları terbiyesine göre yetiştirecek? Doğacak çocuklarınız Müslüman mı yoksa Hristiyan mı olacaklar? Yoksa dinsiz mi kalacaklar? Ne camiye gitsinler ne de kiliseye, öyle mi?..' (s.60)

"Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?'' adlı hikâyede ailesinin, Zafer'in bir Alman kızla arkadaşlık kurmasını istememesinden bahsedilir. Babası, Alman kız arkadaşı Katja ile olan ilişkisi dolayısıyla Zafer'e karşı mesafelidir. Annesi de Alman kızlarıyla baş edemeyeceğini söyleyip oğlunu Katja'dan vazgeçirmeye çalışır. Bir gün babası, onu kız arkadaşının yanında azarlar. Ona, Alman kızla arkadaş olmakla amacının ailesini komşularına rezil etmek olduğunu söyler ve kızın peşini bırakması için oğlunu uyarır. Katja da Zafer'e, kendi babasının da bir Türk ile arkadaşlık yapmasına kızdığını söyleyip sevgili olmalarının mümkün olmadığını söyler. Zafer, ailesinin kendisini bir Türk kızıyla evlendirme isteğini kesinlikle reddeder. Bir Türk kızıyla evlenirse akrabalarından, yakasını bir daha kurtaramayacağından; kızın ailesinin, onun her şeyine karışıp kendisine rahat vermeyeceklerini söyler.

"Gönül Muhabbet İster'' adlı hikâyede Almanya'da büyüyen Bayram'ın birçok Alman sevgilisi olduğu hâlde Bayram, Almanya'daki kızların namuslarına sahip çıkmadıklarını söyleyip Türkiye'den bir akrabasıyla evlenir:

"(...)Buradaki kızlar namuslarına sahip çıkmıyorlar. Tanımadığım biriyle evlenmem! Ben, beş altı sene Hamburg'ta yaşadım. Orda benim Alman kız arkadaşım vardı. Ondan önce birçok kız arkadaşım oldu. Ohoo, o zamanlar biz neler yapmadık ki. Alman kız arkadaşım evleneceğimi duymuş. 'Türkiye'ye gitme. Benimle

evlen.' Diye tutturdu. Onu kandırmak için, 'Türkiye'ye evlenmek için değil, tatil yapmak için gidiyorum!' dedim…'' (s.38)

"Türk Bakkalı'' adlı hikâyede bir Türk kadının Alman kocası ile olan ilişkilerinden bahsedilir. Kadın, Alman arkadaşına Müslüman olup sünnet olursa onunla evleneceğini söyler. Adam da kabul eder. Türk bakkallarından alışveriş yapan kadın, kocasını da buna alıştırır. Evlendiklerinden beri evlerine domuz eti girmez.

"Hasıraltı'' adlı hikâyede iş kazası geçiren Osman, kazadan sonra ayağından akan kan durmayınca, iş arkadaşı Hans'a gidip ondan kendisini doktora götürmesini ister; ama Hans hiçbir şey olmamış gibi birasını içmeye devam eder. Kılını bile kıpırdatmaz:

"(...)Hans, yarasına kaçamak bir göz attı. Sandövicini ısırdı, bira şişesini tepesine dikti kayıtsızca. Düş kırıklığı içinde bekliyordu Osman. Bekleyecekti. Hans kahvaltısını bitirdi. Osman gene sekerek oturdu. Usulca sordu:'Şimdi gidiyoruz, değil mi? Kahvaltını bitirdin. Artık gidiyoruz değil mi? Lütfen Hans, iş arkadaşı değil miyiz? Her gün birlikte çalışıyoruz. Arkadaş olarak sen de beni doktora götürmezsen, kim götürür'...Kulakları sağırmışçasına ilgisiz bir tutumla, kayıtsızca kaygısızca bir sigara tellendirdi, bira şişesini dikti tepesine Hans. Başka bir Alman arkadaşı, uzun süre sızlanıp kıvranışına dayanamadı, canına yetişti Osman'ın. Arabasına alıp kaza doktoruna götürdü…'' (s.9-10)

"Şarlo Kemal'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Kemal, Emel ile evlendikten sonra Almanya'ya gider, iç güveysi olur. Gündüz eşi dâhil evdeki herkes işe gittiği için Kemal yalnız kalır ve canı çok sıkılır; bu yüzden Alman gençlerinin gittiği 'çayevlerine, kahvelere' gitmeye başlar. Buralarda kimse onunla konuşmaz. Bir iş bulup işe gittiğinde de Alman iş arkadaşlarından; getir, götür, yap, daha çabuk gibi buyruklar dışında iki sevimli söz duymaz. Kemal, afişlerde boya ile yazılmış "Türken Raus'' (Türkler Dışarı!) yazısını görür. Hikâyede, Kemal'in yaşadığı dışlanma şöyle anlatılır:

"(...)Kendine yakın bulduğu bir iş arkadaşına , 'FC. Köln'ün bu haftaki maçı için ne düşünüyorsun?' diye sorduğunda, yalnızca, 'Beni ilgilendirmez!' yanıtını

alıyordu. Kaçak işçi olarak sürekli ucuz ve pis işlerde çalışmak, Kemal'i olumsuz saplantılara götürdü. Gördüğü ilgisizlik, aşağılanmak, insanlık onurunun sakız gibi ezilmesi, yüreğine yer etti…''

Almanların ilişkilerinde resmi davranmaları nedeniyle Türklerin Almanlarla diyalog kuramamaları, onların birbirileri hakkında olumsuz önyargıların oluşmasına neden olur. Almanlar, Türklerin kendileriyle konuşmak istemelerini kendilerine yaranmak için yaptıklarını düşündükleri için Türkler artık onlarla ilişki kuramazlar. Bu durumların tamamı aslında Türklerin Almanya'da yabancı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Öyleki Türkler ve Almanlar arasındaki iyi ilişkilerde ya da evliliklerde onların farklı kültürde olmalarını bir engel olarak görmez iken bu hikâyelerde ise bu durum önemli bir engel olarak görülür.

Tablo 12: Olumsuz Arkadaşlık ya da Evlilik İlişkilerinin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Gülseren Heydorn	Türk Bakkalı
İlhan Atasoy	Gönül Muhabbet İster
Kemal Kurt	Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?
Murat Karaaslan	On İki Yıl Sonra, Gaby'nin Çocuğu
Özdemir Başargan	Hasıraltı
Özgen Ergin	Özür Dilerim, Şarlo Kemal

3.6. TÜRKLERİN ALMAN VE ALMANLARIN TÜRK ALGISI

3.6.1. Türklerin Alman Algısı

Hikâyelerde Türklerin, yaşadıkları çeşitli olayların etkisiyle Almanlara ve Almanya'ya dair değerlendirmeler yaptıkları görülür. Almanya'da en önemli kural, kurallara uymak, sayılar ve somut verilerdir. Türkler, evdeki saatlerinin doğruyu

gösterip göstermediğini Alman komşularının günlük hayattaki dakikliğine bakarak anlar. Almanya'da kurallara herkesin uyması gerekir ve bu kuralların bağlayıcılığı vardır. Burada tüm iş ve işlemler en ince ayrıntısına kadar planlanmıştır. Bunun dışına çıkmak, belirtilen zamandan önce ya da sonra bir şeylerin yapılmasını beklemek mümkün değildir. Zaman konusunda çok titiz olan Almanların başarılarının arkasında iş disiplinlerinin olduğu belirtilir.

"Otobüsün Sürücüsü'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, yağmurun altında elinde kitapları ile otobüs durağında bekler; ama otobüsün kalkış saati henüz gelmediği için şoför kapıyı açmaz. Bir kadın bebeği ile birlikte durağa gelince adam; şoförün, bebekli kadını yağmur altında bırakmayacağını düşünür. Şoföre seslenir ve bebekli kadını gösterip ondan kapıyı açmasını ister:

"(...)Çocuklu kadın: "Boşuna vurmayın! Şimdi onun dinlence zamanı!'' demez mi!

Arabası tam kapanmıyor, naylonu tam örtmüyor; çocuğu ıslanıyor. Ekim Kasım iyice kıştır buralarda. Çocuk hasta olacak.

"Baksanıza ıslanıyoruz; açsın!''

"Daha üç dakikası var…''

Kendi kendime, "Bunların hepsi fıttırık!'' dedim.

Neyse, bir dakika kaldı. Sürücü kolundaki saati istasyonunkiyle uyuşturdu. Sonra önündeki düğmelerden birine basarak kapıları açtı…'' (s.115)

"Öfke'' adlı hikâyede Zeki, işe geç kaldığı için ustabaşından azar işiten Ünsal'a Almanya'da dikkat etmesi gereken durumları şöyle anlatır:

"(...)Aldırma be Ünsal, zaman konusunda çok titizler. İşe geç kalmayacaksın, bir de işini erken bırakmayacaksın, işyerinde de iyi geçineceksin, verimli olacaksın. Alman'ın, Almanya'nın kısaca tanımı bu. Bunun dışında işyerinde başka şeye dikkat etmiyorlar pek…Bu büyük sanayileri de bu iş disiplinine bağlı gibime geliyor...'' (s.17)

“Elbe Kıyısında’’ adlı hikâyede işi dolayısıyla Hamburg’a giden hikâyenin kahramanı, görevi bitince burada biraz dinlenmeyi düşünür; ama sonraki gün fabrikada sabah saat altıda işbaşı yapacağından bundan vazgeçer. Adam, bu “endüstri ülkesi Almanya’da’’ disiplinin her yerde olduğunu ve her yerin kışla havası koktuğunu söyler.

“Estherce’’ adlı hikâyede yazın Ölü Deniz’e tatile giden Almanların, güneşlenmeyi ve denize girmeyi işe gitmek olarak gördüklerinden bahsedilir. Onlar, günlük hayatta yürürken bile tempoyla yürümeye çalışırlar; iş hayatlarındaki düzen ve disiplini yaşamaya devam ederler. Almanların *“diskoda, sabaha kadar bira içerek tepinseler bile, kurulan çalar saatlerle yedide uyanıp hemen kahvaltıya’’* (s.21) indiklerinden bahsedilir.

“Çeşitleme’’ adlı hikâyede hikâyenin kahramanı akşam yemeğine davet ettiği Alman komşularının, tam da söz verdikleri saatte geleceklerini şu şekilde anlatır:

“(...)Saat altı buçuk. Onlara yedide bizde olun dediydim. Burada böyle töreler var. Doktora gider gibi, konuklar ev sahiplerinden randevu alırlar. Saat gibi insanlardır şu Almanlar. Tam yedide damlarlar. Mutfak saati birkaç dakika geri mi kalmış ne; kapı zili çaldığında ayarlayalım, yediye getireyim onu…’’ (s.57)

“Yaman Göç’’ hikâyesinde Selçuk Çetinkaya; Almanların her şeyi belli bir programla ve hep aynı şekilde gerçekleştirdiklerini belirtir. Almanlar için “her şeyin saatinde ve belli bir ölçüye göre” gerçekleşeceğini söyleyen Selçuk, Almanların eğer bir günde on lira harcanacaksa o gün sadece belirtildiği kadar harcama yapacaklarını söyler.

“Babamın İşi’’ hikâyesinde Almanya’da bütün otobüs ve tren duraklarında birer zaman cetveli olduğu belirtilir. Tren ve otobüslerin de belirtilen zamanda belirtilen yere muhakkak gelecekleri ve aynı şekilde belirtilen yerden hareket edeceklerinden bahsedilir.

“Kahve’’ adlı hikâyede, Müller karakteri ile Almanların rutin bir hayat yaşadıklarından ve bunun dışına da pek çıkamadıklarından bahsedilir. Müller, iş arkadaşları Konrad ve Schmidt ile birlikte on dört yıl boyunca aynı saatte kahve içer.

Bir gün Müller bu kuralı bozup düzenin dışına çıkmayı düşünür, kendisini buna inandırmaya çalışır; ama başaramaz. Müller'in 'kural' ve 'düzen' kelimeleriyle bütünleşen hayatından hoşnut olmadığı, kimsenin de kendisini on dört yıl boyunca aynı saatte kahve içmeye mecbur bırakmadığı hâlde o bu kuralı bozmaktan korkar:

"(...)Ne yapmıştı bunca yıl? Aynı saatte kalkmış, aynı saatte işe başlamış, âmirlerinin sözünden çıkmamış, aynı saatte işi bırakıp aynı yollardan, yıldan yıla büyüyen bir zaman diliminde evine dönüp televizyonun başına çökmüştü. Düzeninin bozulacağından öylesine korkmuştu ki evlenememişti bile. Kaç kişiyi tanıyor bu yarım milyonluk kentte? Kaç arkadaşı var? Komşusunun adı neydi? Deliriyor muydu yoksa?.. Tümünün canı cehenneme…'' (s.55-56)

"Şey'' adlı hikâyede Ali Korkmaz, Almanya'ya gidişini ve orada yaşadıkları olayları belli bir düzene ve sırasına göre anlatmadığını fark edince olayları "Şarklı masal anlatıcısı gibi'' anlattığını söyler. Bu konuda Almanlar gibi yapması gerektiğini düşünür:

"(...)Böyle olmayacak. Şarklı bir masal anlatıcısı gibi anlatıyorum her şeyi. Bir parça olsun Alman düzenine uymalıyız. Ne de olsa Almanya'da yaşıyorum, değil mi! Almanya'da en önemli kural, kurallardır. Olmaz ya, olsa bile düzensizliğin, kargaşanın bile bir düzeni olması gerekir. Sayılar, sayılardır önemli olan ve somut veriler…'' (s.118)

"Anahtar'' adlı hikâyede Karin, tiyatro oyununun sergileneceği mekânın anahtarını kaybedince kimse onun sorumluluğunda olan bu durumu kabullenmez. Bu durum Almanya'da, *"herkesin kendi görevleri ve sorumluluklarının olduğu''* ve *''Almanya'daki bencillik''*ten (s.49) kaynaklandığı şeklinde açıklanır. Karin, anahtarı kaybedince arkadaşlarının hepsi onu suçlar ve anahtarı tekrar bulmanın da onun vazifesi olduğunu söylerler:

"(...)Evet, herkesin sorunu ayrıdır Almanya'da ve insanlar sorunlarını kendileri çözmek zorundadırlar. Bu kuralın dışına çıkılan yerler yok mudur: Haksızlık etmeyelim Almanya'ya, var elbette: Psikiyatri kliniklerinde sorunların çözümüne yardımcı olunur. Yanınıza hastalık kasasının poliçesini almayı

unutmayınız lütfen! Parasız olmaz! Evet, herkesin yetkilerinin sınırları kalın ve ince çizgilerle çizilmiştir Almanya'da…'' (s.50)

"Karpuz Dolması'' hikâyesinde izin alıp memlekete giden Bergamalı Mahmut, izin süresi bittiği hâlde Almanya'ya yirmi gün geç döner; bu yüzden işten atılır. Mahmut, işten atıldığı için Almanları suçlar:

"(...)'Köpek ne yapsın takkeyi? Tingilderken düşürür! Biz de ağzımıdaki mis gibi işi düşürdük! Şu Almanlara kızıyorum: Yirmi gün gecikmeyle insan atılır mı?' ..Almanlara daha başka nedenlerden de kızıyordu: Sokaklarda şapır şupur öpüşmelerine. Kediden büyük, kurttan küçük köpekleri ellerine alıp dolaşmalarına. Bir kez olmaz dediler mi, kessen olur demeyişlerine. Domuz eti yemelerine. Dan dan dan, çan çalmalarına…'' (s.162)

Diğer hikâyelerin aksine Oya Baydar'ın[32] "Çantan Neden Ağır Postacı? " adlı hikâyesinde Almanların disiplinli olmasının işler yolunda olduğu sürece geçerli olduğu belirtilir. Hikâyenin kahramanı, memleketinden yollanan gazeteleri getirecek olan postacının yolunu bekler. Postacının her zaman aynı saatte gelmesinin Alman disiplini ile ilgili olduğu belirtilse de aslında bu durumun pek de düşünüldüğü gibi olmadığı anlatılır:

"...Her gün bir Alman disiplini ile gelir postacı. O Alman disiplini, her şeyin yolunda gitmesinin bir başka adıdır aslında. İşler biraz karıştığında –ansızın kar bastırdığında örneğin- disiplinden eser kalmaz. Ne trafik ışıklarını dinleyen ne geçiş üstünlüğü hakkını koruyan olur. Her şey bol olup işler tıkır tıkır yürüdüğünde, düzenli, saygılı, disiplinlidir Alman halkı…'' (s.14)

[32] 1940'ta İstanbul'da doğan yazarın çocukluğu babasının memuriyeti dolayısıyla; Akşehir, Balıkesir, Merzifon, Eskişehir gibi yerlerde geçer. Buna bağlı olarak da değişik yerlerde ilkokulu tamamlar. Liseyi İstanbul'da Notre Dame De Sion Fransız Kız Lisesi'nde okur. İstanbul Üniversitesi'nde sosyoloji bölümünü bitirdikten sonra burada, sonrasında da Hacettepe Üniversite'sinde asistanlık yapar. 1971'deki askeri müdahaleden sonra tutuklanan Baydar; Türkiye İşçi Partisi (TİP), Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) üyesi olması ve sosyalist kimliği gibi nedenlerden dolayı üniversiteden uzaklaştırılır. Baydar, 12 Eylül askeri darbesinden önce bir toplantı için gittiği Almanya'dan ancak on iki yıl sonra dönebilir. Bkz: Çiğdem Erol, **Oya Baydar'ın Eserlerinin Roman Unsurları ve Anlatım Teknikleri Bakımından İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniv. SBE., Eskişehir 2009, s.29

Hikâyelerde, her ne olursa olsun Almanların yaptıkları işi ciddiye aldıklarından bahsedilir. Onların, işbaşında iken geçen zamanın her ânını isteyerek ve büyük bir görev bilinciyle yaptıkları belirtilir. Almanlar, çalışmayan ve çalışmayı sevmeyen insanlardan hoşlanmazlar. Sadece çalışmak için yaşayan Almanlar için işleri, kimi zaman ailelerinden de önce gelir.

*"*Güneşli Bir Gün'' adlı hikâyede Zeki, yolda karşılaştığı yaşlı bir Alman'ın sarhoş olmasından hareketle Almanlar için disiplinin ve çalışmanın ne kadar önemli olduğundan bahseder:

"(...)Almanlar çoğunlukla disiplinli bir topluluktu. Sere serpe yaşamış, yaşamayı sürdüren insanları sevmiyorlardı. Çalışmayan, çalışmayı sevmeyen insanlardan nefret ediyorlardı. Ama milyonlarca insanı alkolik eden nedenlerin üstünde de fazla durmuyorlardı. 'Kendi suçlarıdır.' deyip çıkıyorlardı işin içinden. Zeki'yi bu katılıkları çok kızdırıyordu…'' (s.42-43)

Almanlar için görev ve iş kutsaldır; bu yüzden onlar herhangi bir iş yaparken konuşmayı yadırgarlar. "Doğu Mezarlığında'' adlı hikâyede Almanlar; İtalyan işçilerin, bir taraftan işlerini yaparken diğer taraftan kendi aralarında konuşmalarından rahatsızlık duyarlar. Almanlar, iş yaparken konuşulmasını işini ve çevresini sevmemek olarak yorumlar.

"Kızılırmak'' adlı hikâyede Haydar, Alman ustasının; yaptığı işi beğenmeyen Alman ustanın kendisine sürekli hakâret etmesine dayanamayıp onun annesine küfreder. Ustası, annesine söylenen küfürleri umursamaz bir tavırla Haydar'a *"O, anamla avradımın bileceği iş. Ben senin buradaki işini düzgün yapmanı istiyorum.''* (s.56) der.

"Milli Maç'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanının, ustabaşı hakkında söyledikleri Almanlar için işin her şeyden önce geldiğini göstermektedir:

"(...)Bizim postada, yani gece postasında bizim ustabaşından gayrı Alman arama. Onda da bir surat, bir surat tafrasından yanına varılmaz. Yine de hakkını yemeyelim. İşini tam olarak yaptın mı, korkma. Hiç sesini çıkarmaz. İstersen anasına söv, onun için önemli olan iştir…'' (s.68)

"Üç Bit'' hikâyesinde Lala, Almanların çalışmaktan başka bir şey bilmediklerini, onların elinden çalışkanlıkları alınırsa geriye bir şeyin kalmayacağını söyler.

"Herr Müller'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Herr Müller'den hareketle tüm Almanların sadece çalışmak için yaşadıkları, sevgiyi ve sevmeyi unuttukları anlatılır:

"(...)Sanki kutuplardan büyük bir buz parçası getirmişler, yontmuş doğrultmuş adını da Herr Müller koymuşlar! Al sana makine, al sana adamlar! Çalış, çalıştır! Ama sakın sevme demişler. Sevgi eritir çünkü. Güneş gibidir. Isıtır da yürekleri. Yakınlaştırır, birleştirir…Oysa onlar çalışmak için burdalar. Yalnızca çalışmak için! Arbeit, arbeit!..'' (s.14)

Almanya'ya gitmeden önce buraya dair anlatılanlar olumludur. 'Harikalar ülkesi' Almanya'da; her yer tertemizdir, her şey ucuzdur, bolluk ve bereket vardır. İnsanlar arasında ayrımcılık yapılmaz. İşçilerin çalışma şartları çok rahattır, tüm işler bir düğmeye basılarak halledilir, çalışmak ve para kazanmak çok kolaydır.

"Profesör Bey'' adlı hikâyede Hamit'in eşi Almanya'ya gitmek istemez. Kadın, Almanya'ya giderlerse hayatlarının daha da zorlaşacağını söyler. Hamit, eşini iknâ etmek için Almanya'nın olumlu yönlerinden bahseder:

"(...)Zor olmaz gıı! Oralarda her şey kolaylık üzerine! Musluğu çeviriyorsun soğuk su, çeviriyorsun sıcak su, evin içinde! Bir yere gideceksin, durak evinin dibinde! Otobüs anında geliyor. Telefonu hatta bekletmeden bağlıyorlar. Televizyon renkli. Pazarlar bolluk. Mağazalarda her malın fiatı üstünde yazılı. Küçük el arabaları var; istediğini alıp koyuyorsun içine. Kasalar var, geliyorsun önüne. Kimse itmiyor, sıranı almıyor. Hesabını ödeyip çıkıyorsun. Çalışmak dersen sekiz saat. Kimse seni zorla dokuz saat çalıştıramaz. Aylığını her ay, bankada açtığın hesaba tıkır tıkır yatırır, kağıdını ev adresine yollar. Kiran bankadan çekilir. Gidelim, bir gör o kolaylıkları; çocuklar da görsün!..'' (s.58)

"Sorgulama'' adlı hikâyede Almanya'nın bolluk dolu bir memleket olduğu, ne istenirse orada ganimet gibi bulunduğu anlatılır. Almanya'ya çalışmaya giden

işçilerin *"kuş tüyü yataklarda, kâğıt kaplamalı, kaloriferli, sıcak sulu evlerde, krallar gibi yaşadıklarından''* (s.67) bahsedilir.

"Sincaplar'' adlı hikâyede Almanya'da olan kocasının yanına gidecek olan Safiye; çeşmeden su taşımayacağı, odun kırmayacağı ve tarlaya gitmeyeceği için mutludur. Döndü, Safiye'ye Almanya'nın nasıl bir yer olduğundan bahseder:

"(...)Kız Safiye bir gör ne güzel! Koca koca binalar, temiz pak yollar, süt dök yala…Arabalar, trenler vızır vızır arı gibi. Gecesi gündüzü belli değil, her yerde lamba, her yerde ışık. Bir çevir düğmeyi gündüz gibi olur evin içi. Elini sıcak sudan soğuk suya sokma gayri. Dükkânlar, mağazalar dersen bizim köyün dükkânının yüz katı büyük. Satıcıları süsü-boyalı kadınlar. Konuşmaları da bir ince "Bitteşön'' derler 'Dange' derler. Gülden ağır laf etmez dilleri. İtlerin bile değeri var orada, yıkarlar, tararlar tüylerini, yanlarına alır gezdirirler insan gibi…'' (s.13)

"Geçersiz Teoman'' adlı hikâyede Almanya'ya çalışmaya gidecek olan oğullarına annesi ve babası, Almanya'nın harikalar ülkesi olduğunu söyler. Onlar, bir gün Almanya'ya gitmenin kendilerine de nasip olmasını isterler.

"Küçük Umutlar'' adlı hikâyede bir Volvo araba alma hayâlleri kuran Kâzım Almanya'ya ilk ulaştığında *"O müthiş makinaları yapan insanların toprağına ayak basmaktan''* (s.72) mutludur. Kâzım, Almanya'da çalışmanın ve para kazanmanın kolay olacağını düşünür:

"(...)Neler duymamıştı ki bunun üzerine. Akşama kadar bir makinanın başında kahve ve sigara içiyorsun, ara sıra bir düğmeye basıyorsun o kadar. Ay sonunda tıkır tıkır alıyorsun paranı…'' (s.72)

Hikâyelerde bilhassa B. Yıldız'ın hikâyelerinde; Almanya "Gavur memleketi'', Almanlar "Gavur'' iken Almanca da "Gavurca''dır. "Üç Yoldaş'' hikâyesinde Feyzullah, kendisinden mandolin isteyen oğluna biraz sabretmesini, "trenin gâvur toprağına varmasıyla'' onun bir işte çalışıp hayâllerine kavuşacaklarını söyler. Feyzullah, babasının Almanya'ya dair söylediklerini aktarır:

"(...)'Bizde yok' dedi,. 'Gâvurlarda iş çok oğlum. Babanız gider mi yoksa. Oraların her şeyi başkaymış hem. Yollar varmış ki oralarda, genişliği mahallemiz kadar. Düz ve temiz. Herkesin bir arabası olurmuş, Allahtan hakçasına. Bayramlar herkese bir gelirmiş. İşçisi köylüsü olmazmış. Kimse bölüşüp, sana bana yapamazmış hani. Ya evleri…Domuzlar bile, bizden iyi yerlere yatıp kalkarlarmış oğlum. Gidip gelenler söylüyor. Ha…En önemlisi de paranı tirink alırmışsın. Hem de ne para…'' (s.37)

"Yüreğin Burkulmasın'' adlı hikâyede eşi ile birlikte Almanya'ya giden Haydar, havaalanında abisinin Mercedes'ine binerler. Onlar, temiz ve geniş caddelerden geçip kalacakları yere gider.

"Ruhlar Kralı'' adlı hikâyede İzmir'den İstanbul'a, buradan da Almanya'ya giden yetmiş kişilik işçi kafilesinin Almanya'ya dair ilk izlenimlerinden bahsedilir. İşçiler, Almanya'ya gidecekleri için ayakları yere değmez. Onlar, birbirilerine Almanya'ya gidip de zengin olmayan kimsenin olmadığını söyler. Almanya'ya ulaştıklarında çeşitli yurtlara gönderilen işçiler burada ilk günlerinde kapalı bir hava ile karşılaşırlar. Almanya'daki; geniş ve dümdüz yollar, yürüyen merdivenler, el kurutma makineleri, çeşitli otomatlar, yüksek kuleli kiliseler, metrolar, iki katlı otobüsler onların dikkatlerini çeker. Onların, Almanların nasıl olduklarına dair ilk izlenimleri şöyledir:

"(...)Bu insanlar yok yere konuşmayan, gülmeyen, çeşitli kokular sürünmüş, metro ve otobüslerde bol bol kitap ve gazete okuyan, temiz ve sade giyimli insanlardı. Herkes işinde gücündeydi. Herkes yaptığı işin bilincinde ve verilen görevi en iyi şekilde yapmaya çalışıyordu. Sonra çok kibar görünüyorlardı. Herkes birbirine teşekkür ediyor ya da birbirinden af diliyordu. Ancak çok soğuk insanlardı doğrusu. Tıklım tıklım bir metroda yolculuk yapsanız da bir çöldeymiş gibi yalnız hissederdiniz kendinizi…'' (s.4)

"Demir Bebek'' hikâyesinde Narin, sürekli ağlayan kardeşi Davut'a bol bol çikolata verir ve Almanya'da çikolatanın çok olduğunu söyler. Büyüklerde olduğu gibi küçüklerde de Almanya imgesi olumludur.

Türkler henüz Almanya'ya gitmeden burası onları için; cennet bir ülke, bolluk ve bol para, işçilerin ücretlerinin hemen ödendiği, herkesin bir arabasının olduğu, caddelerin temiz ve geniş, Alman markı gibi güçlü benzeri anlamlar taşır. Almanya'ya gittikten sonra buranın anlatıldığı gibi olmadığını, hayâl ile hakikatin farklı olduğunu yaşayarak öğrenen hikâye kahramanları, hayâl kırıklığı yaşarlar. İyi ve kolay işlerin Almanlar tarafından yapılırken yabancı işçilere zor işlerin kaldığı anlatılır. Türk işçiler Almanya'da çok zor şartlarda yaşasalar da Türkiye'ye tatile gittiklerinde Almanya hakkında mütemadiyen olumlu konuşurlar. Onların eleştirilen bu yaklaşımları, Almanya'ya hiç gitmeyenlerin buraya dair hep olumlu düşünmelerine neden olur.

Ali S. Gitmez, Türkiye'ye dönen işçilerin Almanya'da iken Türkiye'yi; Türkiye'ye geldikten sonra da Almanya'yı özlediklerini belirtir. Onlar, Türkiye'ye gelince Almanya'daki; horlanmalarını, dışlanmalarını, insan yerine konmamalarını unuturlar. Almanların; dakiklik, insanlık, demokratlık gibi özelliklerini överler (Gitmez, 1983:270). "Gitmez Olaydım İzne'' hikâyesinde de Emine'nin babası Thyssen firmasındaki demir çelik fabrikasında 1700-1800 derece ısıda demir erittiği halde Türkiye'ye izne gittiklerinde etrafındakilere Almanya'nın çok güzel bir yer olduğunu, işinin çok rahat olduğunu söyler. Bir daha böyle söylememesi için eşi onu uyarır:

"(...)İzne gittik yurda. Yola çıkmadan anam başladı babama: 'Köye varınca, bol bol atma kahvede! Deme 'Şöyle rahat, böyle rahat Almanya!' Deme, kandırma artık milleti! Thyssen denilen firmanın yüksek fırınlarını temizlerken yuttuğun yanar tozları, döktüğün kaynar terleri saklama artık komşulardan!..'' (s.184)

Eşi, kocasına Almanya'yı; olduğundan daha güzel ve olumlu anlattığından geride kalanların da buraya gelmek için can attıklarını söyler. Kadın, eşinin böyle yapmasını şu şekilde açıklar:

"(...)İnsanın bir tür övünme açlığı var herhal! Ya da öz yurdunu, öz köyünü bırakıp çıkmış olmanın mahcupluğu! İsterse çok daha ağır işlerde çalıştırsınlar; 'Evet köyümü bırakıp çıktım, biraz ayıp ettim, ama işte böylesine iyi bir işte çalışıp bol bol kazanıyorum!'' demeye mi getiriyor acaba? Böylece konu komşunun gözünde

düşen saygınlığını yükseltmek mi istiyor? O düğüne gider gibi giyinip kuşanıp izne gitmeler, otomobilin arka ve üst yüklüklerini armağan paketleriyle tıka basa doldurmalar, bunun için bankadan borç almalar, dönüşte aylarca yavan ekmek yeyip, yamalı giyip borç ödemeler, hep o düşen saygınlığı yükseltmek için mi?..''(s.186)

"Gurbet İnsanları''adlı hikâyede altı ay boyunca kiralık bir ev bulamayan Mevlüt, Türkiye'de iken anlatılanlardan bambaşka bir Almanya ile karşılaştığını ve hayâl kırıklığına uğradığını söyler. Mevlüt, Türkiye'de herkesin Almanya'yı; bütün işlerin bir düğmeye basılarak yapıldığı, gül bahçeleri olan cennet gibi bir yer olarak anlattığını belirtir. İşçilerin oturdukları yerden işlerini yürüttüğü, akşam üzeri fabrika çıkışlarında sarışın Alman kızlarının pala bıyıklı Türk erkeklerini beklediği anlatılır. Mevlüt, Türkiye'dekilerin zihinlerinde böyle bir Almanya imgesinin oluşmasında Türkiye'ye tatile gelen 'Almancıları' suçlar:

"(...)Orada izne giden biri çıkıyor, böyle asılsız şeyler anlatıyor, sonra da bunlar kulaktan kulağa dağılıp gidiyordu. Demek ki Türkiye'dekilerin Almanya'yı gül bahçeleri olan cennet bilmeleri gene Almanya'dakilerin suçuydu. Sen kalk buralarda eşek gibi çalış, köstebek gibi yerin altında gitmekten gün yüzü göreme, akort çıkartacağım, para biriktireceğim diye sıhhatinden ol, insanlıktan çık, kulağına ezan sesi girmeden, kilise çanları altında ve sisin, yağmurun, bulutun içinde yaşa, sonra da izin mevsimi geldiğinde altına Mercedes'i çekip başına tüylü şapkayı geçirdin mi ver elini Türkiye.. Eh bu böyle olunca da elbette yurttakiler burayı gül bahçeleri olan Cennet bileceklerdi…'' (s.13)

"Kabuklu'' adlı hikâyede Hamdi eşe dosta inanıp belediyedeki işini bırakıp Almanya'ya gelir; ama Almanya'nın hiç de anlatıldığı gibi bir yer olmadığını görür. Hamdi, yıllardır Almanya'da olduğu halde gerçekleri göremeyen Almancıları eleştirir:

"(...)Şu bizim Almancılar var ya burada, kaç yıldır bu memlekette yaşarlar hala bir b…tan anladıkları yok! 'Bi dilekçe veriyon, hemen çalışıyon…'' dediler, çeldiler aklımı. Çıktık geldik…Verdik dileçeyi. Verdik ya, ee peki nerde iş?.. Öncedenmiş o. Paylaşılmış dünya, burada da yer kalmamış bize. Bakmışlar delik

açık, gelen kalabalık, yeni yasalar, düzenlemeler…örüvermişler kabuk üstüne kabuk…'' (s.60)

"Banker Orhan'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanının, Almanya'ya gitmeden önce buraya dair olumlu düşünceleri Almanya'ya gittikten sonra artık olumsuz bir nitelik kazanır:

"(...)'Almanya cennet…Para bol. İşler makineyle. Ücretler hemen ödenir. Çarşı Pazar bolluk hem de ucuzluktur. Aylığın yarısı yeter. Yarısını koy bankaya. Çok değil üç yılda yükünü tut., dön geri, işini yeniden kur. Alman markı güçlüdür. On biniyle dağları devirirsin'…Söylenenlerin çoğu doğruydu. Almanya gerçekten cennetti. Gerçekten her şey cilalı, parlaktı. İşlerin çoğu makineyle görülüyor. Ücretleri de iyi. Mark ise gerçekten güçlü. Ama o cennet düşene düşmüş. Kolay işler bölüşülmüş. Almanya'nın cilalı yanları kapılmış. Onlara kalan tozlu, pis işlerdi. Alman markı güçlü ama ev şuna, kira buna. Dükkânlar mal dolu, ama elli yeter diye giriyorsun birine, yüz elli ödeyip çıkıyorsun. Aylığın çeyreğini tutamıyorsun. Paralar, tren, işçiler küçük istasyon, cızt cızt geçip gidiyor…'' (s.76-77)

"Ferhat'' adlı hikâyede, Ferhat'ın Almanya'ya dair duydukları onun da Almanya'ya gitmesi için teşvik edici nitelikte olsa da gittikten sonra Almanya'nın ve buradaki yaşamın anlatıldığı gibi olmadığını görür:

"(...)Almanya'ya gidip iki yılcık kalanlar ise, hattâ bir aklı yarı yarıya bölüşmüş ikiz akıllılar bile cepleri para, altları otomobil, nerdeyse altınla tartılan adamlar oluyorlardı. Tarla alan, ev yapan, şehirde arsa, dükkân kapan, dönüp gelip, ağa, bey olandan geçilmiyordu ortalık! İnanılır gibi değildi, beş yılkalanlar, motorlu değirmeni, tarktörü beğenmez olup TIR getiriyordu. Büyük taşım, tecim işlerinde el atıyorlardı…'' (s.167)

Ferhat, Almanya'ya gittikten beş yıl sonra buranın asla düşlediği gibi bir yer olmadığını görür. Almanya'nın çürük patlıcana ya da kurtlu elmaya benzer bir tatsız yanı olduğunu söyler.

"Korkunun Ötesi'' adlı hikâyede Bayan Serden işe gelmediği gerekçesiyle işten çıkarılır. Kadın, her ne kadar bir buçuk aylık hâmile olduğunu söylese de

işveren, bu durumu kendilerine dört gün geç bildirdiği için bu kararından vazgeçmez. Bayan Serden, yaşadığı bu olaydan sonra Türkiye'de iken Almanya hakkında anlatılanların gerçek olmadığını söyler:

"(...)Halbuki Türkiye'de hiç böyle anlatmazlardı. Kimse kimsenin hakkını yemezmiş, herkese yapabildiği işi verirlermiş, falan…'' (s.35)

"Evdeki hesap'' adlı hikâyede Ruşen, Almanya'ya gidip çalışarak para biriktirdikten sonra bir araba alıp Türkiye'ye dönmek ister. Aradan uzun zaman geçtiği hâlde Ruşen'in ekonomik durumunda bir düzelme olmadığı için annesi kızmaya başlar. Kadın**,** Almanya'da *"arabaların ölü koyun fiyatına satıldığını ve adamların, mallarını satmak için onca kolaylık gösterdikleri hâlde''* (s.81) oğlunun hâlâ bir araba alamamasını, onun bir işe yaramamasıyla ile açıklar. Ruşen, ailesine yolladığı mektupta rüya ile gerçeğin farklı olduğunu yazar. Annesi, onun bu dediğine çok sinirlenir.

"Yeni Beşik'' adlı hikâyede Cabir, kiralık bir ev bulamayınca Almanya'ya gitmeden önce *"Almanya! Almanya! diye ağız sulandıran, o dile destan masaların''* (s.9) gerçekte olmadığını görür. Çelik fabrikasında 1800 derece ateşin karşısında çalışan Cabir, anlatılanlardan farklı bir ülkeye geldiğini anlar.

"Düşler Ülkesi'' adlı hikâyede hikâye kahramanı uzun uğraşlardan sonra yıllardan beri hayâlini kurduğu; *"taşı toprağı altın''* olan, *"düşlerini gerçeğe dönüştürebilecek periler ülkesi''* (s.5) Almanya'ya gidebilir. Adam, sisli ve rutubetli bir havada beton yığınları arasındaki ıslak sokaklardan geçince gördüğü eski kara yapılar, ıslak ve bozuk yollar, ona bu yerin*"yüz binlerin, milyonların dilinden düşmeyen cennet Almanya''* (s.6) olamayacağını düşündürür. Adamın gözyaşları yağan yağmur damlalarına karışır.

"Mektup'' adlı hikâyede annesi, kızı Ayla'ya gönderdiği mektupta onun Almanya'ya gittikten sonra kendisini kurtardığını yazar. Ayla, annesinin bu sözünden hareketle yazdığı cevapta Almanya'nın ve Almanların nasıl olduğundan bahseder:

"(...)Acaba kurtulmuş muyuz, yoksa belâya mı düşmüşüz? Hani bir eski söz var. "Davulun sesi uzaktan hoş gelir'' derler. İşte buranın yaşantısı da uzaktan hoş. Bunu mektupla anlatmak zor. Daha önce anlatıldığı gibi değil. Her şey bambaşka. Düşündükçe bir ürperme sarıyor bedenimi. Serin, soğuk. Gördüklerim bulanık, duyduklarım anlamsız…Güneş solgun burada, aydınlık bile değil, sis sanki her taraf, bomboş, renksiz, lezzetsiz, tatsız olgunlaşmamış gibi her şey. Mahallemizin asırlık binalarının yosun tutmuş duvarlarıyla çevrili bahçede oynayan soluk yüzlü çocukların oyunları bile yabancı, garip…İsli, paslı sokaklar, fabrikaların dumanıyla kararmış binalar ve maviliğini yitirmiş gökyüzü. Çarşısında, pazarında bulunmayan hiçbir şey yok. Her şey bol, bol olduğu kadar da sevimsiz, suni…'' (s.52-53)

Hikâyelerde Almanların; köpek beslemeleri, makinalara insanlardan daha çok değer vermeleri, kibirli olmaları, Alman ırkından olmayan herkesin kendileri için yabancı olması, Almanya'da her şeyin tornadan çıkmış gibi ve tekdüze olması gibi durumlar eleştirilir.

"Yabancı Olmak Pek Zormuş'' hikâyesinde Şerif, Türklerin çoğunun Almanların köpek beslemesini yadırgadıklarını; kendisinin ise öyle düşünmediğini söyler.

"Garson Kadınla Yıldırım'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Yıldırım, yolda karşılaştığı bir Alman kadının; kürkünün içindeki köpekle konuşup onu öptüğünü görür. Yıldırım, kadına şöyle der:

"(...)Yeryüzünde yarım milyar insan şu anda aç! Senin bu köpeği sevip okşaman, anama sövmüş gibi oluyor a kızım! Niçin çoluk çocuk sahibi olmuyorsunuz? Çocuk bakmak zor değil mi?...Çocuklar köpeklerden daha üstündür. Ama sizce değil. Bu katılığı nerden elde ettiniz?..'' (s.84-85)

"Yeni İş Arkadaşı'' adlı hikâyede Almanya'da makinelere çok önem verildiğinden ve Almanlar için makinelerin insanlardan önce geldiğinden bahsedilir. Ustabaşı Peter bir aylık izni bitince fabrikaya döndüğünde, kendi sorumluluğundaki makinelerin arızalandığını öğrenince onların arızalanmış olmasını kabullenemez:

"(...)İnsan kalbi durabilirdi, doğaldır bir Alman için; ama makinelerin durması çok sinirlendiriyordu Peter'i…'' (s.48)

"Tansiyon'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Cemal, Almanya'da her şeyin birbirinin kopyası olduğunu, hiçbir şeyin kendisine ilginç gelmediğini; bu yüzden hiçbir yeri görmek istemediğini söyler. Cemal, Almanya'yı şöyle anlatır:

"(...)*Ne yana gitsem görüntüler değişmiyor. Caddeler, parklar, sokaklar, vitrin, süpermarket, lokal, meyhane, biri öbürünün kopyası. İnsanların yürüyüşleri, bakışları, gülüşleri, dönüp dönüp izlediğim filmin parçaları. Tornadan çıkmış bir ülke, tornadan çıkmış insanlar. Bu tekdüzeliği bozan yabancılara öfkeleniyorlar o yüzden…''* (s.38)

"Bir Başka Sevda'' adlı hikâyede kendisi de yabancı olan bir ev sahibi ile onun kiracısı olan hikâye kahramanının Almanlara ve Türklere dair konuşmaları aktarılır. Hikâye kahramanı evini taşıdığı gün, ev sahibi gelip ona yardımcı olur:

"(...)Kendi isteği ile tüm kıkır deriği taktı takıştırdı. Kendi işiymiş gibi çalışıyordu. İşi biraz ağır yapıyordu ama sağlam yapıyor, çelik gibi raptediyordu yerine. Alman milletine özgü işini sağlam yapma özelliğini kapmıştı. Enti püften iş yaptıkları için Türkleri beğenmiyor, 'İşçi dediğin Alman gibi olacak' diyordu.

Peki, Türklerin hiç iyi yanları yok mu?' dedim.

Dudağını büktü, biraz düşündü:

'Kavgacıdırlar' dedi sonra. 'Aslında ben de öyleyim, çok kavgacıyım. Daha birkaç ay önce bir Alman'ın ağzını yüzünü dağıttım.'

'Deme!'

'Bunların en kötü yanları kibirlilikleri. Kendilerinden başka kimseyi beğenmezler. Alman ırkından olmayan herkes yabancıdır onlar için. Hitler boşuna buradan çıkmadı. Hitler'i başka bir millet doğuramaz mıydı? Haa, bir de Japonlar var! Japonlar da tıpkı bunlar gibi…'' (s.14-15)

Almanların; sokak ortasında öpüşmeleri, sürekli alkol tüketmeleri, domuz eti yemeleri ve bu yüzden eşlerini kıskandıklarının iddia edilmesi, insanlarla ilişkilerinde resmi davranmaları ve katı olmaları, aile ilişkilerinin zayıf olması, yardımsever olmamaları, gülmeye ve konuşmaya zamanlarının olmaması, maddiyatçı olmaları ve para meselesinde hiç taviz vermemeleri eleştirilen ve olumsuz olarak görülen konular arasındadır. Hikâyelerde Almanya'ya dair öne çıkan ve olumsuz olarak yorumlanan diğer konular; havanın Almanya'da sürekli kapalı olması, güneşli ve açık günlerin çok nadir olması, Almanların; Nazilerin yaptığı Yahudi soykırımı ile yüzleşememeleri, onların rutin hayatlarının dışına çıkmalarının zor olması örnek olarak gösterilebilir. Almanya'da; her tarafın betonla çevrili olması, fabrikalardan dolayı gürültünün hiç eksilmemesi, sanayinin doğayı kirletmesi, Alman devletindeki bürokratik engeller dolayısıyla insanların bezdirilmesinden de bahsedilir.

"Maria Otuz İki Yaşında'' hikâyesinde Kemal ve arkadaşı, fabrikanın direktörü ile birlikte yıllardır çalıştıkları beton yığınları arasından çıkıp bir göl kıyısına gittiklerinde gördükleri çimler onları çok sevindirir.

"Duisburg Treni'' hikâyesinde; Dortmund, Duisburg, Hamm, Krefel gibi yerleşim yerlerini içine alan Rur Havzası'ndaki fabrikaların doğaya verdiği zarar ve Almanya'nın değişen çehresi şöyle anlatılır:

"(...)Kömürden demire, deriden balığa, tekstilden kimyaya, her türlü fabrika, sürekli bulutlandırır gökyüzünü. Çimlere, yapraklara yaşamı kurutan tozlar çöker. Umarsız bir başkaldırıyla fışkırır yeşillikler. Eskinin zehir yeşilleri, daha da zehirdir şimdi. Badem mavileri, kazbokları, söğüt yaprakları yoktur artık...'' (s.7)

"Kuyruk'' adlı hikâyede bir Türk ve bir Yunan kadın, sıra yüzünden kavga ettiklerinde sırada bekleyen diğer göçmenler onları ayırmaz. Onların, bu duyarsızlığı Almanlardan öğrendikleri belirtilir:

"(...)Kuyruktakiler kendi bidonlarını düzene sokuyorlardı. Kavga aralayacağım diye kimse yerini yitirmeyi göze alamıyordu. Hem de Almanya'da kavgaların teke tek olduğunu biliyorlardı. Kimse araya girmiyordu. Hele arka çıkmak hiç yoktu. Gün boyu bira içmekten, sigara yaktıktan sonra paketi cebe

atmaktan, televizyon önüne kapanıp maç izlemekten başka huylar da kapmışlardı Almanlardan…'' (s.89)

"Demir Kafes'' adlı hikâyede Almanya'da kaçak olarak yaşayan Kemal Kurban, polisten kaçarken bir kanala atlar. Kemal, kanaldaki suyun kirliliğine bakıp *"Almanya'da birtek temiz dere, ırmak, kanal, göl kalmamış!''* (s.145) der.

"Profesör Bey'' adlı hikâyede Hamit Duman, memlekete izne giderken muslukları kapatmayı unutur. Açık kalan musluktan akan sular komşuların eşyalarına da zarar verdiği için Alman komşusu onu şikâyet eder ve zararının karşılanmasını ister. Hamit'in arkadaşları; on feniği bağışlamayan ve bu konuda hiç taviz vermeyen Almanların eline düşmemek gerektiğini söyler.

"Hem Babam ol Hem…'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı otobüste gördüğü kara kaşlı kara gözlü kızın Türk olduğunu düşünüp onunla konuşmaya karar verir. Adam, tanımadığı biriyle rahat bir şekilde konuşmasını *"Aynı ülkeden, aynı dilden iki kişinin yan yana dilsiz beklemesi, Almanlara özgü bir olaydı.''* şeklinde açıklar.

"Normal'' adlı hikâyede Habib, uzun zamandır meyhaneye gelmeyen Alman müşterisinin hâlini hatrını sorar. Ona, kendisini uzun zamandır görmediğini söyler. Bir yıldır sinir hastanesinde yatırılan adam kendi yokluğunu fark ettiği için Habib'e teşekkür eder. Kırk dört mark tutan hesap için üç yüz mark veren adam, Habib'e şöyle der:

"(...)Sizin beni bir yıldır görmemeniz ve bunun ayırımında olmanız, benim için büyük bir mutluluk. Bu mutluluğu ödemek istiyorum. İnsanca bir değerle ödemek istiyorum. Evet, paradan uzak bir şeyle. Mutlaka ödemem de şart değil. Üstelik böyle bir şey de istemediğinizden de eminim. Yine de ödemek istiyorum. İyi ama biz çağdaş insanlara, 'çağdaş' sözcüğünü olumlu anlamda kullanmıyorum burada, bu tür şeyleri ancak metalarla ödememiz dayatılmış. Ben size ne yapabilirdim ki, para vermekten başka…'' (s.34)

"Kleiner'' adlı hikâyede Almanların birbirileriyle mecbur olmadıkça konuşmadıklarından, kendilerini yalnız hisseden insanların birileriyle konuşabilmek

için olmadık yollar denediklerinden bahsedilir. Çok yalnız olan Kleiner, meyhaneye gelip insanlarla konuşmak ve yalnızlığını azaltmak ister ama kimse onunla konuşmaz. Bu durum *'İnsanların zamanları yoktur Almanya'da.''* (s.84) şeklinde anlatılır. Kleiner, insanlarla konuşmak ve onların kendisini dinlemeleri için evini yakar ve yara bere içinde meyhaneye gelir. Onu bu halde görüp ne olduğunu soranlara Kleiner, evinin yandığını ama yangın büyümeden onu söndürdüğünü "mutlu mutlu'' anlatır. Bir zaman sonra yine yalnız kalan Kleiner yine evini ateşe verir; ama bu defa kimse ona ne olduğunu sormaz. Meyhane sahibi Habib, Kleiner'in durumu hakkında şöyle der:

"(...)Sadece konuşmak için, sadece "Her şey yolunda, yolunda…'' diyebilmek için ikinci kez evini yakan bu küçücük adam, sızı oluyor yüreğimde. Saklıyorum sızımı ve topyekün acıma duygularımı…'' (s.86)

"Bitte Nix Polizei'' adlı hikâyede Achim ve Alfred düşüp kalkamayan ve inleyen, komşuları olan yaşlı adama yardım etmezler. Achim bir an adama yardım edip etmeyeceklerini söyler; ama arkadaşı Alfred onu vazgeçirir*:*

"(...)Birisinin kendilerine doğru yaklaşmakta olduğunu ilk gören Alfred oldu. Achim'i dürttü, "Yürü''dedi, "Boşuna uğraşma, nasılsa kalkmaya niyeti yok. Bakarsın aynasızlar damlar, al başına belayı. Kimdi? Bu adamı tanıyor musunuz? Nereden tanıyorsunuz? Nasıl oldu? Neden oldu? Cevap ver verebilirsen. İster misin bir de başımıza kalsın…'' Achim fazla diretmedi. Motorsikleti gene ortalarına aldılar, biraz hızlı, oradan uzaklaştılar…'' (s.32)

"İnsan ve Toprak'' adlı hikâyede Almanya'ya oğlunu ve gelinini ziyarete gelen yaşlı adamın, Almanlara dair düşüncelerine yer verilir. Adam; Almanya'da insanların gülmeyi unuttuklarını, hiç kimsenin konuşmaya ya da gülmeye zamanlarının olmadığını söyler:

"(...)Çevreyi dolaşıyordum; insanların yüzlerine bakıyordum, insanlarla göz göze gelmeye çalışıyordum. Ama herkes gözlerini kaçırıyordu benden. Salt benden mi? Hayır, herkes, herkesten bakışlarını kaçırıyor. Saklanıyorlar içlerine. Sanki korkuyorlar kendilerinden bir şey istenecek diye. Elbet insanlar birbirilerinden bir

şeyler isteyecekler. İstemek, almak, vermek, bunlar ilişkilerimizin temel taşları değil mi?..'' (s.32)

"Uzak Yuvada Bahar'' adlı hikâyede aynı ailede olsalar da Almanların birbirileri ile olan ilişkilerinde resmi davrandıklarından bahsedilir. Evine misafirliğe gelen Aziz'in rahat olamadığını gören Bay Kittler, ondan rahat olmasını ister. Aziz'in, samimi biri olduğu halde Kittler'in evinde rahat olamaması ile ilgili şöyle denir:

"(...)Aziz, samimi bir yapıya sahipti. Bunda aile terbiyesinin de rolü vardı. Fakat Almanlar kendisi gibi değildi. Baba oğul arasındaki resmiyet, eşler arasında bile kara duvar gibi dikiliyordu. Yemek masasında, karısının önündeki tuzluğu binbir rica ile isteyen koca, ne kadar gayret etse, o duvarı aşamıyordu. Kadınlar, bu husuta daha rahat olabiliyorlardı, yine de, 'Aman özür dilerim kocacığım, aman affet karıcığım', melodilerini her an duymak mümkündü. Aziz, burada, insanlar arasındaki samimiyetin başladığı gibi devam edeceğini zannettiği çin Almanya'ya ilk geldiği sıralar zor durumlarda kalmıştı…'' (s.10)

"Almanya Yolculuğu'' adlı hikâyede ticaretle uğraşan adamın işleri kötüye gidince eşi, kadınların Almanya'ya gitmelerinin daha kolay olduğunu ve kendisinin de gitmek istediğini söyler. Kocası ona *"Almanya'ya giden her kadının orospu olduğunu''* (s.72) söyler ve eşini çok fenâ döver.

"Kahverengi Gözler'' adlı hikâyede Ankaralı bir taksi şoförü, Hasan Öğretmen'e *"Oruspuların tümünün Almanya'ya gittiğini''* (s.43) söyler.

"Yanlış Yıl'' adlı hikâyede Almanların aile ilişkilerinin zayıf olduğundan ve paraya çok önem verdiklerinden bahsedilir. Hikâyenin kahramanı babasının ölümünden birkaç ay sonra onun mezarına gider. Mezarda, annesinin adının yazılı olduğu bir mezar taşı görünce şok geçirir. Nasıl olur da birkaç aydır görüşmediği annesinin ölmünden haberinin olmadığını düşünür. Çok geçmeden gerçeğin farklı olduğunu öğrenir. Annesi, iki taş birden yapılınca daha ucuza geldiği için kendisine de mezar yaptırdığını söyler.

"Mektup'' adlı hikâyede Mustafa, Almanların Türklerden farklı özelliklerinden ve onların aile ilişkilerinin zayıf olmasından bahseder:

"(...)Buradaki uğraşların hiçbir anlamı yok. Herkes kendisi için didiniyor. Bizim gibi kızını gelin etmek sevgisi, oğlunu evlendirmek isteği yok. Analar çeyiz dizmiyor, babalar dünürcü gitmiyor. Aile bağları tamamen kopuk. Dostlar, akrabalar çok yabancı birbirine. Aralarında sanki uçurumlar var. En yakın akrabalar bile birbirilerini yıllarca görmüyorlar, görme isteği duymuyorlar…'' (s.54)

"Telefon kulübesi ya da Bir Cumartesi Eğlencesi'' hikâyesinde bir aydır evinden dışarı çıkmayan hikâyenin kahramanı, ailesine telefon etmek için dışarı çıkar; ama *"yağmuru, nemi, romatizması bol olan Almanya'da''* (s. 33) evine geri dönmek zorunda kalır.

"Ali Ağa'' adlı hikâyede havanın sürekli kapalı olduğu Almanya'da her zamankinin aksine güneşli ve açık bir günden bahsedilir. Böyle güzel günlerin sayılı olduğu Almanya'da; Alman'ı, yabancısı herkes sevinir ve herkesin kanı kaynamaya başlar.

"Berlin'in Esmer Çocukları'' adlı hikâyede Berlin'de güneşin ne kadar az görüldüğünden bahsedilir. Mayıs ayının ilk günü olduğu halde neredeyse karın yağacağından bahsedilir.

"Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' hikâyesinde Kasım, Almanya'da sonbaharda yapı işleri azaldığı için işçilerin neşesinin azaldığını söyler. Türkiye'de olsalar yine bir şekilde idare edebilecek iken *"yazı kışı belli olmayan, göğün yüzü hep örtülü olan Almanya'da''* (s.43) bir türlü rahat edemediklerini ifade eder.

"(...)Hava ayaz değil ama yağmur yağıyor. Bunların yağmuru bile kendileri gibi, bizi gözetler hep. İş günleri tek damla akmaz, cumartesi Pazar dedi miydi göğün dibi delinir. Doğru dürüst yağsa gene iyi. Hiç değilse tarlaya tarıma, ağaçlara bahçelere yararı olur. Her Allahın sabahı başını kaldırıp bak, gökyüzü çepeçevre örtülü. Sanki Çingenelerin kötü kurşunuyla kalaylamışlar. Günlerce, haftalarca sürer bu…'' (s.99)

"Yarim Sen Gideli'' adlı hikâyede sürekli kapalı olan hava bir an açınca, İsmet ve eşi *"Bu güneşi kaçırmamalı, kim bilir bir daha ne zaman yüzünü gösterir!''* (s.8) deyip kendilerini parklara atar.

"Ben Kalırdım'' adlı hikâyede Almanya'nın havasının sürekli kapalı olduğundan bahsedilir. Hikâyenin kahramnı Almanya'ya geldiğinden beri güneşi bir ya da iki defa gördüğünü söyler. Bunda da güneşin yedi kat bulutun altında olduğunu belirtir.

"Bayram Gezmesi'' hikâyesinde Binali; Almanya'da yağan yağmurun zift gibi kirli, buranın sularının bulanık ve göğünün de hep kapalı olduğunu söyler.

"Kardeşimin Yitmesi" hikâyesinde Rıfat Yüksel, oğlu Cemal'e ikâmet ettikleri Oberhausen ile ilgili şöyle der:

"(...)Bak Cemalım! Bu Oberhausen'de güneşi gören cennetlik!'' dedi babam, ben de inandım. Binde bir bulutlar birazcık açsa, fabrika dumanları kapatıyor hemen. Ortalık her zaman is, sis, pis, pislik. Bir de gürültü…'' (s.50)

"Shutzperson'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, Almanya'nın iklimi ve insanı arasında bağlantı kurar ve şöyle der:

"(...)Bu ülkede gece ile gündüz arasında büyük ayırım yok. Güneş çok nazlıdır, bir görünür, bin yiter. Ben hiç yıldız göremedim buralarda, göğün mavisini de…Yıldızlar yere düşer geceleri, ampullerde irili ufaklı salkım saçak, gökyüzü yitik. Ondan mıdır bilmem, insanların yıldızı şirin değil, gölge vardır yüzlerinde, gülmezler!..'' (s.122)

N. Abadan Unat, Türk işçilerin Almanya'da ikâmet ettikleri yere göre onların Alman kadınlar hakkındaki düşüncelerinin şekillendiğini iddia eder. Şehir merkezlerinde yaşayan Türk işçiler; Alman kadınlarını "fahişe'' ve "çok değersiz'' olarak görürken köylere yerleştirilen işçiler ise Alman kadınlarına çok saygı duyar ve onları harika ev kadınları olarak görür. Yazar bu durumu şöyle açıklar:

"(...)Yani köylerde durum olumluydu, çünkü o işçiler bar tezgâhında oturan kadınları görmüyorlardı. Firmaların çoğu işçi yurtlarını şehrin dış mahallelerinde

kuruyorlardı. Oralarda ne olmasını beklersiniz? Elbette bir bar oluyordu. Bu barlara da kim gidiyordu? Orada bir şeyler arayan kadınlar. Türk işçileri kadınlara o kadar çok açlık duyuyorlardı ki tek bir gece veya küçük kaçamaklar için çok para vermeye hazırdılar!..'' (2015:36-37)

Abadan-Unat, kimi Türk işçilerinin Alman aile bireyleri arasında bağlılığın olmadığını, onlarda aşırı cinsel serbestliğin ve maddeciliğin olduğunu düşündüğünü belirtir (Pusch ve Splitt, 2015:112-113). Hikâyelerde de Alman erkeklerinin eşlerini kıskanmaması, onların domuz eti yemeleriyle ilişkilendirilir ve kimi kadınların da köpeklerle cinsel ilişkiye girdikleri iddia edilir ve bu durum eleştirilir.

"Maria Otuz İki Yaşında'' adlı hikâyede fabrikanın direktörü, otuz iki yaşına girdiği için eşi Maria'ya bir sürpriz yapar. Fabrikadan iki Türk işçiyi, Maria ile cinsel ilişkiye girmesi için görevlendirir. Hikâyede, Almanların domuz eti yedikleri için eşlerini kıskanmadıkları belirtilir.

"Terbiyeli Köpek'' adlı hikâyede Bay Böringer, kendisinden yirmi yaş genç olan eşine sarkıntılık yapmaması şartıyla evini Bay Korkmaz'a kiraya verir. Korkmaz, yalnız kaldıklarında Bayan Böringer'in tüm imâlı konuşmalarına rağmen ona kötü gözle bakmaz. Korkmaz, bir gün ortak olarak kullandıkları mutfağa girdiğinde Bayan Böringer'in, köpeği ile cinsel ilişkiye girdiğini görünce gözlerine inanamaz.

"Sen Kimsin'' adlı hikâyede kocası ölen yaşlı Alman kadının, köpeği ile ilişkiye girerek cinsel ihtiyacını karşıladığından bahsedilir.

Almanların; Hitler dönemi ile yüzleşememeleri, kimi Almanların da Hitler dönemindeki geçmişleri nedeniyle anne ve babalarını reddettikleri görülür.

"Düdüklü Tencere'' hikâyesindeAlmanya'ya çalışmaya giden işçilerden biri olan Rüstem, kendilerinden sorumlu olan bir Alman görevlinin geçmişinde Hitler dönemi ile ilişkili olma ihtimalini düşünür:

"(...)Bu Alman belki de İkinci Dünya Savaşı'nda bir gestapo subayı idi. Belki de binlerce Yahudi'yi gaz fırınlarına götürmüş, yaktığı cigarasını Yahudilerin yanan

bedenlerinde tellendirmişti. Ya da bu Almanın babası, böyle bir Gestapo subayı idi. Şimdi bu Alman'ın, babasının suçundan ötürü, başını önüne eğmesi gerekiyordu. Oysa İkinci Dünya Savaşında dünyaya ölüm yağdıran bu memlekette şimdi binlerce yabancı işçi geliyor ve öne eğilmesi gereken başı yukarı kaldırıp gözlerinin içine bakarak: 'Büyük milletin soylu insanı, bana bir iş ver'' diye yalvarıyordu adeta…'' (s.31)

"Duisburg Treni'' hikâyesinde Elke Ostermann, Hitler dönemini savunan, bu dönemin faaliyetlerinde görev aldığını söyleyen babası ve *"bu canavarın karısı olmayı reddetmediği ve ona açık seçik karşı çıkmayı reddettiği için''* (s.12) annesi ile on yedi yıldır görüşmez.

"Yeni Beşik'' adlı hikâyede Hitler döneminde babası albay olan Warner, ''elini kana bulamış bir babanın çocuğu'' olarak Nazileri asla onaylamadığını, kendisinin barışçı ve demokrat olduğunu söyler.

"Kırık Kol'' adlı hikâyede Doktor Wilfried, babasının II. Dünya Savaşı'nda tank sürücüsü olduğunu, *"şehirleri yıka yıka, köyleri yaka yaka, insanları kadın erkek çocuk, asker sivil ayırmadan, yeşil ekin biçer gibi Stalingrad'a kadar gittiğini''* (s.39) söyler.

Hikâyelerde Almanya'daki Türklerin, resmi dairelerdeki işlemlerde bürokratik engeller dolayısıyla uğraştırıldıklarından bahsedilir.

"Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün'' adlı hikâyede Ali'nin babası, işyerinde ya da resmi dairelerde bir sorunla karşılaştığında ya da kızdığında *"Almanya, güneşin gibisin. İnsanın kalbini de ısıtamıyorsun.''* (s.79) der. Ali, babasının bu sözlerle hava raporundan farklı bir şeyi kastettiğini belirtir.

"Yeni Beşik'' adlı hikâyede Werner, fabrika arkadaşı Cabir'e; yeni bir eve taşınması, eski evin teslimi, kira sözleşmesinin imzalanması, elektriğin açtırılması, yeni telefon başvurusu gibi işlemlerde birçok kâğıt doldurulması gerektiğini söyler. Werner, bu konularda insanların çok aldatıldığını ve başlarının belâya girdiğini söyler.

“Bir Güzel Bahar Günü’’ adlı hikâyede hikâyenin kahramanının, bisikletinin lambası yanmadığı için trafik polisi tarafından ceza kesilmesi ve adamın bisikletini tekrar alabilmek için yapılması gereken işlemlerden bahsedilir. Adam, yirmi marka aldığı bisikletine otuz mark ceza kesildiğini, cezayı ödemediği için bisikletine el konulduğunu belirtir. Cezanın ödenip bisikleti geri alma işlemlerinin uzun sürmesi ile ilgili şöyle der:

“(...)Yarın bir gün elli marklık cezalı olarak öderim diye de şimdi korkuyorum. Gidip polise parayı yatırsam, öyle uzun sürüyormuş ki, sanki koca bir kamyon çıkaracaksın. Oldum bittim yılarım bilirsin, devlet dairelerine koşmaktan…’’ (s.30)

Almanların, kendi ülkelerinde yaşayan en büyük yabancı grubu olan Türklerin kendileri hakkında ne düşündükleri aslında; *“Alman toplumuna içinde bulundukları kozmopolit gerçekliği yazılı düzeyde tanıma olanağı’’* verir. Bu durum Almanların, “*başka türlü olanla edebiyat düzeyinde yüz yüze geldiğini’’* göstermektedir (Aytaç, 1995:26-27). Bunun Almanya’daki ilk dönem Türk yazarlarına; *’Almanlara seslenmek, onlara içini dökmek, dertlerini duyurmak’’* (Aktaran Aytaç, 1995:237) fırsatını verdiğini ve onların da bu fırsatı kullandıklarını göstermektedir. Hikâyelerde Almanların, Türklerin kendileri hakkında ne düşündüklerine dair yeteri kadar malzeme yoktur. Bununla birlikte Almanların, Türkleri Almanya’yı ele geçirmeye çalışan insanlar olarak görmeleri, Almanların Türklerin kendileri hakkındaki düşüncelerini pek de umursamadıklarını göstermektedir. Bu nedenle G. Aytaç’ın ifade ettiği Almanların, kendi ülkelerindeki yabancılara dair kozmopolit gerçeklik olanağını pek de iyi kullamadıkları sonucuna ulaşabiliriz. Bu durum daha önce de ifade edildiği gibi Almanlar ile Türkler arasında ev sahibi ve misafir ilişkisinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 13: Türklerin Alman Algısının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	Hikâyeler
A. Özenç Çağlar	Korkunun Ötesi
Aras Ören	Bitte Nix Polizei
Aysel Özakın	Berlin'in Esmer Çocukları
Bekir Yıldız	Yaman Göç, Demir Bebek, Maria Otuz İki Yaşında, Düdüklü Tencere, Üç Bit
Dursun Akçam	Estherce, Tansiyon, Hem Babam Ol Hem, Shutzperson
Ertunç Barın	Herr Müller, Kabuklu, Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün
Fakir Baykurt	Ferhat, Duisburg Treni, Otobüs Sürücüsü, Babamın İşi, Karpuz Dolması, Profesör Bey, Gitmez Olaydım İzne, Banker Orhan, Yeni Beşik, Yabancı Olmak Pek Zormuş, Kuyruk, Demir Kafes, Kardeşimin Yitmesi, Kırık Kol
Fethi Savaşçı	Öfke, Elbe Kıyısında, Güneşli Bir Gün, Doğu Mezarlığında, Garson Kadınla Yıldırım, Yeni İş Arkadaşı, Bir Güzel Bahar Günü
Gönül Özgül	Telefon Kulübesi ya da Bir Cumartesi Eğlencesi
Gülseren Heydorn	Çeşitleme, Ben Kalırdım
Habib Bektaş	Şey, Milli Maç, İnsan ve Toprak, , Kahve, Anahtar, Normal, Kleiner, Almanya Yolculuğu
Haydar Işık	Kahverengi Gözler, Ali Ağa

Hüdai Ülker	Ruhlar Kralı, Gurbet İnsanları
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Murat Karaaslan	Küçük Umutlar, Düşler Ülkesi, Kaçak İşçi, Mektup, Bir Başka Sevda
Osman Çeviksoy	Kızılırmak, Sorgulama, Terbiyeli Köpek, Sen Kimsin
Oya Baydar	Çantan Neden Ağır Postacı?
Özgen Ergin	Bayram Gezmesi
Rıza Hekim	Uzak Yuvada Bahar, Evdeki Hesap
S. Salih Gör	Geçersiz Teoman
Vehbi Bardakçı	Yüreğin Burkulmasın
Yücel Feyzioğlu	Yârim Sen Gideli
Yüksel Pazarkaya	Sincaplar

3.6.2. Almanların Türk Algısı

Türk içşiler Almanya'ya ilk geldiklerinde törenler ve çiçeklerle karşılanırken aradan yıllar geçince, Almanya'nın işgücü ihtiyacı bitince Türkler Almanya'da istenmeyen kişiler olarak addedilmeye başlanır. Hikâyelerde de çoğunlukla Almanların, Türkler hakkındaki olumsuz düşündüklerinden bahsedilir. Bu durum hakkında Hakkı Keskin, Almanların Türkler hakkındaki "kollektif bilinçaltlarındaki'' önyargılar ve korkularla Alman medyasında ve okullarında işlenen Türk imgesi arasında bir ilişki olduğunu belirtir. Alman okullarında; Osmanlı İmparatorluğu'ndan ve Haçlı Seferleri'nden tek yanlı, ayırımcı bir şekilde bahsedildiğini belirtir. Televizyon dizileri, sinema filmleri, politik yayınlar ve talkshow'larda da olumsuz Türk imgesinin pekiştirildiğini ifade eder. Bunların içeriği ve Türklerin gösterdikleri tepkiler hakkında Keskin şöyle der:

"(...)Özellikle pek çok Alman-Türk genci, Türkiye'nin ve Türklerin- yalnız okul kitaplarında değil, medyada da- klişelerle dolu olarak canlandırılmasına gittikçe artan tepkiler gösteriyor ki Alman filmlerindeki 'şu' Türkler, pek az istisnayla, kızlarını zorla evlendiren, töre cinayetleri işleyen, suça yönelen, köşebaşı dönercileri ve manav dükkânları işleten, başörtüsü takan ve 'kanak dili' konuşan kişiler olarak canlandırıyorlar. Birçok Alman-Türk oyuncu, kendilerine sürekli olarak yalnızca alışılmış önyargılara uygun roller teklif edilmesinden şikâyetçidirler…'' (2011:67)

Hikâyelerde Almanlar, Türklerin temizlik konusu ile ilgili olarak onların; temizliğe pek önem vermemeleri, kötü kokmaları, alafranga tuvaleti kullanmayı bilmedikleri için yerleri kirletmeleri, tuvaletlerini banyoya yapmaları, çocuklarının kirli olması ve sürekli sümüklerinin akması, sağlıkları söz konusu olunca ihmalkâr davranmaları gibi olumsuz yönleriyle bahseder. İş, çalışma ve düzen konularında; işlerini düzenli yapmamaları, iş disiplinlerinin olmaması, zamanı değerlendirme konusuna önem vermemeleri, gelişigüzel çalışmaları, tembel bir millet olmaları gibi yönleriyle anlatılır.

Türklerin Almanlarla ilişkileri ve aile ile ilgili konularda; Türk erkeklerinin Alman kızlarına sarkıntılık etmeleri, onlara küfretmeleri ve kadınlara ikinci sınıf insan muamelesi yapmaları, Türk ailelerde aile içi şiddetin olması, erkeklerin ahlâklı ve terbiyeli olmaları gerekçeleriyle eşlerini ve çocuklarını dövmeleri, çocuk parası almak için sürekli çocuk doğurmaları, kadınlarının Avrupa'nın ortasında bile kara çarşaf giymeleri ya da başörtü takmaları gibi yönleriyle anlatılır. Bunların yanında; Türk erkeklerinin ellerinde tespihleri ve kolları arkada bağlı gezmeleri, sürekli bıçak taşımaları ve kimi zaman bıçakla birbirilerini öldürmeleri gibi olumsuz özelliklere sahip oldukları iddia edilir.

''İyilik Yargılanıyor'' hikâyesinde duruşması olan Müller, mahkemeye giderken burada kendisinden önce iki Türk'ün davasının olduğunu öğrenir. Onlardan biri sahte oturum belgesi düzenlemekten, diğeri de alafranga helânın üzerine çıkıp tuvaletini yapmak ve etrafı kirtletmekten yargılandığını öğrenir.

"Garbis'le Necati'' adlı hikâyede ustabaşı Morris, bir gün emri altındaki işçi işe geç kalınca ona *"Siz Türkler, zaman denilen şeye pek önem vermiyorsunuz! Burası Almanya anlaşıldı mı?''* (s. 61) der. Ustabaşının bu sözle Türklerin; iş disiplini olmayan, saate ve zamana değer vermeyen, gelişigüzel çalışan tembel bir millet olduklarını kastettiği belirtilir.

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Türk işçilerin çoğunun, yıllardır Almanya'da yaşadıkları ve fabrikalarda çalıştıkları hâlde hâlâ işe geç kaldıkları ya da tam işin başladığı saatte geldiklerinden bahsedilir. Türk işçilerinin, Almanlar gibi işlerine erken gelmeyi öğrenemedikleri anlatılır.

Aynı hikâyede Efe Cemal adındaki Türk işçi klozetin üzerine ayakla basıp tuvaletini yaptığı için, Dazlak Paul'ün hışmına uğrar. Efe Cemal efe torunu olduğunu söyleyip klozete oturmayı kabul etmez. Klozette oturmayı reddetmesini *"şu yaban ellere bir lokma ekmek için geldiysek adamlığımızı, erkekliğimizi de kaybedecek değiliz ya!''* (s.48) şeklinde gerekçelendirir:

"(...)Koskoca dünyaya hükmetmiş bir milletin torunları olarak kalk buralara gel, gavura hizmet et. Bu da yetmiyormuş gibi şu karı kılıklı Almanlar dedi diye kucaklarına oturur gibi helâlarına otur, erkekliğini kaybet. Bu da mı başımıza gelecekti güzel Allah'ım…'' (s.50)

"Bayan Funcke'' adlı hikâyede Bayan Funcke, çocuğuna bakıcılık yapan Türk aileye, defalarca çocuğu zamanında getirmelerini söylediği hâlde çocuk hep geç getirilir. Funcke bu durumu Doğuluların düzensiz insanlar olmaları ile açıklar.

"Nisan Bir'' hikâyesinde Martina; kendisine doğum yapan Türk kadınları gibi hemen hastaneden çıkıyor dedirtmemek için doğumdan sonra hastanede en az beş gün kalacağını söyler.

Hikâyelerde bazen Türkler, Alman sandıkları kişilere Türkçe küfrederler; sonra da küfredilen kişilerin Türk oldukları ortaya çıkar. Bu durum, Almanlardaki Türk imgesinin olumsuz anlam kazanmasına neden olur. "Ferhat'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Ferhat Balcı, sarışın bir adamın yanındaki kıza laf atar. Adam

dönüp onun Türkçe söylediği küfürleri aynen Ferhat'a iade eder ve onu çok kötü döver.

"Yorgo'nun Öfkesi'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, yaşlı Alman ev sahibinin kendisine soğuk davranmasının nedenini; taşındığı dairede ondan çnce oturan iki Türk gencinin yaşlı kadının kızına sarkıntılık yapmış olmalarıyla ilgili olduğunu öğrenir. Söz konusu olayda kız çığlık atınca komşular gelmiş, polis çağrılmış ve olay yerel gazetelere haber olmuştur.

"Türkiye'nin Gelini'' adlı hikâyede Maria, Türkiye'den gelen göçmenlerle ilgilenir ve Türk kültürüne ilgi duyar. Maria kendisine Türkçe öğretme konusunda yardım etme bahanesiyle yaklaşan Türk erkekleri hakkında şöyle der:

"(...)Böylesine yardımseverliğin itici gücünü anlamak zor değildi. Gençliklerini yaşayamamışlardı. Sert bir iç disiplinleri vardı. Buna geleneksel baskılar da eklenince kıpırdayamaz olmuşlardı. Bu denli duygusal, bu denli coşkulu insanlar, özlemlerini yüreklerine gömmek zorunda kalmışlardı. Kız erkek, bacı kardeştiler. Bizler, yani yabancı dişiler bu kuralın dışındaydık. Biraz senli benli olduklarım, bu zırhtan çıkmışçasına gevşiyorlardı. Tavırları, bakışları değişiyordu…'' (s.140)

"Garson Kadınla Yıldırım'' adlı hikâyede Yıldırım'ın, bir kafede tanıştığı Alman kadınla sohbet etmesinden bahsedilir. Kadın, Asyalı erkekler hakkında şöyle der:

"(...)Sen Asyalısın. Hem de çok romantik! Hep cinsel doygunsuz oluyorsunuz. Bunun nedenini bilmiyorum. Kadına bir kumandan tavrıyla yanaşmak istiyorsunuz. İlk çatışma buradan başlıyor anlaşmazlıklarda. Bu küçümseyişin, kadını küçümseyişin kökeninde, herhalde ataerkil nedenler yatıyor mu diyeyim?..'' (s.87)

"Akademi'' adlı hikâyede Nikol, erkeklerle konuştuğu için kardeşi Marion'u döver. Almanların kız kardeşlerine karışmadığını söyleyen Heidrun, Nikol'un bunu Türklerden öğrendiğini söyler.

"Yakup Karısını Öldürdü'' adlı hikâyede Yakup, kendisini altadan eşini öldürünce gazetelerde *"Eli bıçaklı barbar Türk karısını bıçakla öldürdü!''* (s.65) şeklinde haberler çıkar. Olayın öğrenilmesinden sonra Almanya'daki Türklerin karşılaşacakları muhtemel durumlar şöyle anlatılır:

"(...)Bu olaydan sonra biz Türklere kiralık oda vermeyecekler. Çalışma ve oturma izni için Alman polisine gittiğimizde güler yüz göstermeyecekler. Özellikle Alman ailelerinin gittiği kahvelerde birkaç arkadaş, bir masaya oturacak olsak, garsonlar 'Bu masalar önceden tutuldu.'' diyecekler'...'' (s.65-66)

"Yanılgı'' adlı hikâyede Bayan Lehmann, bir Türk ailenin Alman devletine teslim ettiği çocuğu evlatlık edinir. Lehmann, Başar olan çocuğun ismini Josef olarak değiştirir; eğer gerçek annesine giderse ona, başına geleceklerden bahseder:

"(...)Seni belki de Türkiye'ye götürecekler. Sonra da artık ne olacağın belli değil oralarda. Sümüklerin akıverecek, silmeyecekler bile. İşte görüyoruz burda; nasıl kirli suratlı, sümüklü dolaştırıyorlar çocuklarını sokaklarda. Karnın acıkacak, ağlayacaksın. Bizdeki gibi güzel mamalar bulamayacaksın ki seni götürdükleri yerlerde. Televizyonda hep gösteriyorlar Arap çocuklarını, Türk çocuklarını; nasıl üstlerindeki giysiler liğme liğme. Ayacıkları kirli ve çıplak…Televizyonda gösteriyorlar ya bunları, bizimkilere ders olsun diye…'' (s.11-12)

"Merhaba Berlin!'' hikâyesinde on yıldır bir fabrikanın gece vardiyasında çalışan hikâye kahramanı, Almanya'daki Türkler hakkındaki düşüncelerini aktarır. Birbirilerini dinlemeyi sevmeyen Türklerin, karşısındaki kişilere düşüncelerini kabul ettirmek için bıçak bile kullandıklarından bahseder. Eşlerini çok seven Türk kadınları kıskançlıktan dolayı kocalarını bıçaklar. Türk erkekleri ise 'ahlâklı ve terbiyeli' olmaları için çocuklarını ve eşlerini döver. Almanya'daki Türklerin zaman içerisindeki değişimleri şöyle anlatılır:

"(...)Kendi başlarının çaresine bakabilecek denli saflıklarını yitirdiler artık; çok şeyler görüp çok şeyler öğrendiler. Çocukları burada doğup büyüdü de evlendiriyorlar şimdi: gazinoları bir geceliğine kapatıp viskili, rakılı sofralar donatıyorlar. Masalar üstünde göbek atan dansözlerin tam da göbeklerine kâğıt

Marklar yapıştırıyorlar. Sünnet düğünü yapanlar ise banyo küvetlerinde kurbanlar kesiyorlar (Önceleri evlerin arka avlularında yapıyorlardı bu işi. Sağlık Polisleri ile baş edemediler; ama yine de savaşımlarını sürdürenler var; yakalandıklarında iş tatlıya bağlansın diye polislere kocaman kurban eti sunuyorlar.) Bir başkaları da eroin ve esrar satmaya kalkışıyor; yakalanıyorlar: koca adamlar iki göz iki çeşme nasıl da ağlıyorlar. Polis inansın diye, 'bu işe bilmeden aracı' olduklarını söylüyorlar (ama nerde eski polisler; şimdikiler çok katı yürekli)…'' (s.18)

"Kuşku'' adlı hikâyede Türkler hakkında olumsuz düşüncelerin oluşmasında bizzat Türklerin neden olduğu anlatılır. Söz konusu hikâyede Ali, gece eve geç gelmeye başlayan kızı Nurten'den şüphelenir. Bir gece kızın odasından gelen sesleri duyunca onun, erkek arkadaşını eve aldığını düşünür. Gizlice kızının odasına girer. Kızı, karanlıkta kapısının açıldığını görünce korkup çığlık atmaya başlar. Sonraki günlerde Nuri, Ali'nin kızına göz koyduğu dedikodusunu yayar. Ali daha fazla buna dayanamaz, Nuri'yi bıçaklar. Bu olaydan sonra Türklerin, kızlarına cinsel istismarda bulundukları ve birbirilerini bıçakladığı söylenmeye başlanır.

"Buzul Döneminden Haberler'' adlı hikâyede yaşlı Alman kadın Bachtold; karşı dairenin kapısında iki kişinin yarı baygın bir hâlde sallanan birini tutmaya çalıştıklarını görür. Adamlardan biri, Bachtold'un kapısını çalar; ama kadın, bıyıklı olan ve Türklere benzeyen bu adamlardan korkar. Bachtold, Türklerin bıçakla adam öldürdüklerini duyduğu için kapıyı açmaz.

Türkler hakkında olumsuz bir algının oluşmasında Türklerin işledikleri cinayetler etkili olur. "Yirmi Bir Kan Gülü'' adlı hikâyede Ömer, sevdiği kız olan Ayşe'yi kendisi ile Belçika'ya kaçmaya ikna edemediği için yirmi bir bıçak darbesiyle öldürür.

"Yeni Bir Arkadaş'' adlı hikâyede Sami'nin Manfred ile arkadaşlığından bahsedilir. Yaşı küçük olduğu için okula alınmayan Sami çok yalnızdır. Her gün okulun duvarına tırmanır, öğrencileri seyreder. Bir gün duvarın üzerinde çocuklara bakarken Manfred adındaki Alman çocuk gelip onunla konuşur, arkadaş olurlar. Manfred, Sami'yi evine davet eder; ama ondan bıçağını getirmemesini ister. Sami,

bıçağının olmadığını söyler; ama orada bekleyen ve konuşmaları dinleyen bir kız öğrenci Sami'nin yalan söylediğini iddia eder:

"(...)'Yalan söylüyor! Yalancı! Bunların hepsinde bıçak var! Babam söyledi! Az kalsın babama sokacaklarmış!' dedi...'' (s.35)

Manfred, Sami'ye evde bir kuşunun olduğunu söyler ve kuşunu göstermek için Sami'yi evine davet eder. Sami, evlerine gelirse annesinin kendisine kızıp kızmayacağını sorar. Manfred, bu soruya bir anlam veremez ve arkadaşı olan birine annesinin kızmayacağını söyler:

"(...)'Niye kızsın ki? Sen benim arkadaşımsın.'

'Bilmiyorum. Belki beni içeri almaz.'

'Deli misin sen? Bir şey demez benim annem.'

'Senin annen Alman değil mi?'

'Almaaan…'

'Bizim yeni evimizde de Almanlar var. Hepsi kızgın insanlar. Şööyle bakıyorlar!..' Sami, yüzünün biçimini bozup kaşlarını çatarak Manfred'e baktı. İkisi de güldüler.

'Deli onlar!...' dedi Manfred. Sami'nin elinden tutup çekti. 'Haydi gel sana kuşumu göstereyim'…'' (s.36-37)

"Almanya'da Yirmi Ay'' adlı hikâyede Ani'nin, biraz Yunanca bildiği için Yunan olduğunu düşündüğü Mehmet'in Türk olduğunu öğrenince ondan ayrılmasından bahsedilir. Ani, Mehmet'e Türk erkeklerinin kız arkadaşlarını dövdükten sonra boğduklarını söyler.

Almanya'daki Türk kadınlarının sürekli Almanların önyargılarıyla karşılaştıklarını belirten H. Keskin Almanların, Türk kadınlarını; başörtüsü takan, çekici olmayan uzun elbiseler giyen, dışarıyla ilişkileri olmayan, zorla evlendirilen,

kocalarından şiddet gören kişiler olarak gördüklerini belirtir (2011:68). İncelenen hikâyelerde Keskin'in anlattıklarına benzer örnekler görülür.

"İzin'' adlı hikâyede Helmut, Türk ailelerinin çocuk sayısının fazla olmasını ve Türk kadınlarının başörtü takmasını yadırgar. Helmut'a ilginç gelen şeylerden biri de Türklerin, domuz eti yememeleridir. Helmut bir gazetede, yaşlı bir Almanın evden kaçan kedisinin Türkler tarafından yakalandıktan sonra kesilip yendiğine dair bir haber okuduğunu söyler.

"Titanik'te Dans'' adlı hikâyede; beyaz ve kırmızı karanfillerle süslenmiş sekiz on arabadan oluşan Türk düğün konvoyunun, Almanya'nın orta yerinde kornalar çalarak tur atmasından bahsedilir. Berlin sokaklarında "*önde davulların dövüldüğü, kaşları çatık, bakışları sert ve kılıçlarının şakırtıları arasında yürüyen bıyıklı mehterler ve kara çarşaflı kadınlar''*dan (s.78) söz edilir.

"Kahverengi Gözler'' adlı hikâyede Türk ailelerin ülkelerinden getirdikleri "kalitesiz, saçma'' filmleri çocuklarıyla birlikte izledikleri, haftasonları Almanlar gibi temiz havaya çıkacaklarına normal bir insanın oturamayacağı evlerinde konuk ağırladıkları ve çok fenâ koktuklarından bahsedilir. Türklerin istasyon çevresinde; ellerinde tespihleri, kolları arkada bağlı, *"kaskatı, kütük gibi''* (s.43) dolaştıkları ve bayanlara yol vermedikleri, Türk "herifleri''nin bir saat çalışıp iki saat tuvalette oturup kedi gibi yavrulayıp çocuk parası aldıkları ve işe gitmemek için sahte rapor aldıkları iddia edilir.

"Yol Bitmeden'' adlı hikâyede Hilda, bir yerlerden Türklerin bol soğanlı ve acılı yemek yediklerini duyar; bu yüzden sevgilisi Davut için yemek hazırlarken yemeklerini bol soğanlı ve acılı yapar.

"Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' hikâyesinde Almanlar, Türklerin alafranga tuvaletleri kullanmaması dolayısıyla onlara *"Sizin oralarda tuvalet var mı?''* (s.38) diye sorar. Almanlar, bir eğlence mekânındaki Türk işçinin bıyıkları olduğu için ona güler.

Hikâyelerde Türklerin, Almanya'nın ortasında kendi kültürleriyle yaşamaya çalışmaları yadırganır. Almanlar; Türklerin câhil olduklarını, Türkiye'nin çok geri

kalmış bir ülke olduğunu düşünürler. "Kocakarı'' hikâyesinde öğretmen olarak Almanya'ya giden ve kiralık ev arayan hikâye kahramanının, ev sahibi yaşlı Alman ile olan ilişkilerinden bahsedilir. Kadın, Türk öğretmene neyi nasıl yapması ve neleri yapmaması gerektiğini bir çocuğa anlatır gibi en ince ayrıntısına kadar anlatır. Eve misafir getirmemesini, eve girerken ayakkabılarını silmesini, Türkü söyleyip ıslık çalmamasını, gürültü yapmamasını, evin içinde sigara içmemesini, kabuklu yemiş yememesini, tuvalete giderken kapıyı yavaşça açmasını, fazla tuvalet kâğıdı kullanıp tuvaleti tıkamamasını söyler. Bunların yanında; ona sifon koluna nasıl basılacağını, kapı kilidinde anahtarı nasıl çevireceğini, elektiriği nasıl açacağını, radyatör ve ocağın nasıl açılacağını, fazla elbiselerini askıya nasıl asacağını anlatır. Elektrikli tıraş makinası kullanması gerektiğini söylediğinde öğretmen jiletle tıraş olmayı tercih ettiği cevabını verir. Kadın, Türkiye'de elektrik yok mu diye sorar. Öğretmen, kadınının kendisine çocuk muamelesi yapmasına çok sinirlenir:

"(...)'Evet yok!' demeye hazırlanıyorum. "Türkiye'de elektrik yok, su yok, ekmek yok, ev yok, yol yok, araba yok…İnsanlar mağaralarda yaşıyorlar. Yabani hayvan avlayıp etini çiğ çiğ yiyorlar, derisini elbise diye giyiyorlar. Beni mağaradan çıkarıp da gönderdiler…Tamam mı?..'' demeye hazırlanıyorum. Allah'tan, "geç oldu, iyi geceler'' deyip çıkıyor. Arkasından kapıyı kilitleyip, derin bir 'ooh..' çekiyorum...'' (s.22)

"Yeni İş Arkadaşı'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Türk işçi, ücreti kendisinin ödemesi şartıyla tamir ustası ile birlikte bir şeyler içeceğini söyler. Alman usta ile Türk işçi arasında Türklerin nasıl bir millet olduklarına dair şu konuşma geçer:

"(...)- Siz Türkler neden bir şey ısmarlamayı seviyorsunuz? İyi şey değil bu. Aşağı yukarı eşit değerde para kazanıyoruz. Niçin birbirimize yük olalım? Sonra bir kötü huyunuz daha var, sigara paketlerinizi masaların üstüne bırakıyorsunuz. Üç dört arkadaş birlikte içiyorsunuz, yiyorsunuz, sizler zengin insanlar mısınız ki bu şekilde davranıyorsunuz birbirinize? Elbette benim gibi yoksul insanlarsınız ki çalışmaya gelmişsiniz buralara…

...-Dostluğa çok önem veririz. Çok önem verdiğimizden de ilkin dostlarımızla bozuşmaya yüz tutarız. Kavgacı, yırtıcı Akdeniz çocuklarıyız biz. Paramız olunca, yarını düşünmeden krallar gibi eğlenir, paramız bitince arpacı kumruları gibi düşünürüz…'' (s.53)

"Ayıp Olan Para'' adlı hikâyede, dokuz yıldır aynı fabrikada çalışan fabrikadaki bir Türk işçi aldığı altı yüz mark aylık maaşını çok bulduğu için hepsini almak istemez. Hikâyenin kahramanı bu duruma çok sinirlenir. Almanlar, Türk işçinin parayı az bulduğu için almak istemediğini düşünür. Sonradan getirilen tercüman vâsıtasıyla gerçeği öğrendiklerinde gülmemek için kendilerini zor tutarlar. Adam, yarın âhirette bunun hesabının kendisinden sorulacağını, kendisine Almanya'da güzel yemekler verildiğini ve *"sabun kokulu ılıcık yataklar sunulduğunu''* (s.14); bunun üzerine kalkıp bu paranın tamamını alırsa *"Tanrı'nın gücüne gideceğini''* (s.14) söyler ve parayı almamakta ısrar eder. Sonunda, iki kişi zorla ellerinden tutup adamın parasını cebine sokmayı başarır. Muhsin, bu olayı Almanların duyması durumunda neler olabileceğini şöyle anlatır:

"(...)Zoruma gidiyor ha. Yarın öbür gün bir Alman hıyarı bunu duyar, gelir iş yerinde anlatırsa, arkasından da at dişlerini gösterip gülmeye başlarsa, sen ne yaparsın? Söyle, kıvırtmadan söyle; şahsen soruyorum sen ne yaparsın? Hesap sormaz mısın? Sorarsın arkadaş, hıyar değilsin ya; sen de sorarsın. N'olur? Hadi ondan sonra başın belâya girer…Gazetelere yazı çıkar; Türkler, Almancıklarımıza bıçak çekiyor…'' (s.13)

"Masalara İğnelenmiş Pazular'' hikâyesinde önceden Almanya'da fabrikalarda çalışan hikâyenin kahramanı, bir fabrikanın büro şefi olan arkadaşı Peter'e Türk işçiler ile diğer yabancı işçiler arasındaki farklılıkları sorar. Peter şöyle cevap verir:

"(...)İspanyollarla ortak bir yanları var: Karar verirken çok aceleciler. Verdikleri karara da sahip çıkmıyorlar. Bu huyları sevilmiyor. Biz batılılar, verdiğimiz kararın yanlışlığını anlasak bile, dönmeyiz. Onurlu olmak budur belki de. Oysa Türk işçileri, kısa bir süre sonra vaz geçiyorlar kararlarından. Özellikle iş

konusunda oluyor bu. Kızıyorlar hemen. Çıkışlarını istiyorlar. Yapıyorsunuz gereken işlemi. Boynu bükülmüş geliyorlar ardından, çıkmayacağız diye…'' (s.71)

Almanya'daki Türkler hakkında olumsuz düşüncelerin oluşmasında kimi Türklerin yaptığı hatalar da etkili olur. Herhangi bir Türk'ün yaptığı bir hata tüm Türklere mâl edilir. Bu nedenle Türkler "Almanlara rezil olmamak'' için her şeye dikkat etseler de kimi olayların önüne geçemezler. Bu tür olayların kimi zaman Türkler tarafından uydurulması ve gerçekmiş gibi anlatılması Türkler hakkındaki olumsuz düşüncelerin yayılmasına neden olur. Almanya'daki Türkler kendi yurttaşlarının kimi olumsuz davranışlarını eleştirir. Onlar; Almanya'dan Türkiye sınırına girdikleri andan itibaren yerlere çöplerini atıp etrafı kirletmeleri, birbirileri hakkında dedikodu yapmaları, işlerini ciddiyetle yapmamaları ve düzensiz olmaları gibi konularda eleştirilerde bulunurlar.

"Yaman Göç" hikâyesinde yazar anlatıcı Kapıkule gümrük kapısı müdürü ile Türkiye'ye dönen gurbetçiler hakkında konuşur. Müdür, gurbetçilerle ilgili şöyle der:

"(...)Yeni yeni eşyalar getiriyorlar. TIR'lar dolusu eşyalar…Bir şey getirip hududumuza girince atıyorlar ki, şaşılacak bir şey. Bir anlayış…Yol boyu, binlerce kilometre, naylon torbalarda biriktirdikleri çöplerini, oh özgürüz artık, oh güzel memleketimize girdik, deyip arabalarının, pencerelerinden rastgele atıyorlar. Yani, yeni yeni eşyalarını alıp götürüyorlar, biz arkalarından pisliklerini topluyoruz…'' (s.58)

"Kaynata'' hikâyesinde Bahar'ın, kocası İbrahim'in kulağını kestiği ve kaynatasını da öldürdüğü iddia edilir. Olay, Türkler arasında kısa sürede yayılır. Birçok polis İbrahim'in evine gelir; ama bu haberin gerçek olmadığı ortaya çıkar.

"Almancı Mühendis'' adlı hikâyede Almanya'dan Türkiye'ye dönen ve bir şirkette çalışmaya başlayan 'Almancı' bir mühendisin buradaki düzensizlikten dolayı tekrar Almanya'ya dönmesinden bahsedilir. İlk iş gününde adam işyerinin kapalı olduğunu görünce oyalanmak için bir şeyler atıştırır, bir gazete alıp baştan sona okur. Bu esnada bir hademenin kapıyı açtığını görür, içeri girer. Hademe, 'Almancı' mühendisin bu kadar erken saatte gelmesine şaşırır. Temizlik yapan kadın gelir, hem

Türkü söyler hem ortalığı temizler. Yavaş yavaş diğer mühendis arkadaşları da gelmeye başlar. Almancı mühendis işe bir an önce başlamak ve bir şeyler yapmak için kıvranır ama iş arkadaşları onun neden acele ettiğini anlamakta zorluk çekerler. En son müdür gelir. Almancı, müdürle görüşmek istediğini söyleyince arkadaşları ona, müdürün *"sabah kahvesini içmeden kimseyi masasına yaklaştırmadığını.''* (s.82) söyler. Bu şekilde ancak üç gün dayanabilen adam tekrar Almanya'ya döner. Adam, Türkiye'ye dair şu izlenimlerini aktarır:

"(...)Çayhaneden ayrılarak kentin içinde dolaşmaya başlamıştık. Sözün doğrusu, yurttaşlarım; yollarda, alanlarda, kapalı yerlerde, hiçbir şeye aldırmaz görünüyorlardı. Sağduyuları, yazgı dediğimiz kavramın sürekli baskısı altındaydı. Yalnız, işte bu insanların kocaman birer kişiliği vardı. Davranışlarında buram buram duygu tütüyordu. Disiplinli değildiler ama, kalplerinde insanlığın mayası kabarıyordu…'' (s.82-83)

Türkler, Almanların kendileri hakkında oluşan olumsuz düşüncelerini bertaraf etmek için mücade ederler. Almanya'ya ulaşır ulaşmaz arkadaşları onlara nasıl davranmaları ve nelere dikkat etmeleri gerektiğini anlatırlar. Alman arkadaşlarına, Türklere mâl edilen kimi olayların Alman toplumunda da görülebileceğini gösterirler. Kimi zaman da onlar, olumlu bir izlenim oluşturmak için kendilerini olduklarından farklı ve olumlu tanıtırlar.

"Düdüklü Tencere'' hikâyesinde Almanya'ya gönderilen Türk işçilerine; *'Bir zamanlar atalarının nal seslerinden ürken Avrupalılara', 'düşmanlara' ve 'gâvurlara'* (s.31) karşı nasıl davranmaları gerektiği söylenir. Buna göre; Türk işçilerin açlıktan ölseler dahi Almanlara bunu belli etmeyip *"Tokum, bir az önce kuzu yedim*'' demeleri gerekmektedir. Yazar anlatıcı, *"bir zamanlar kılıçlarıyla Avrupa'ya saldıran Türklerin bu kez pasaportlarıyla sızmaya çalıştıklarını''* (s.31) belirtir.

"Entel Hanım'' adlı hikâyede Gülnaz, Koray'ı Alman arkadaşlarıyla tanıştırırken onun İngilizce ve Fransızca bilen bir sosyal bilimler uzmanı olduğunu ve önemli bir araştırma yapmak için Almanya'ya geldiğini söyler. Koray'ın şaşırdığını görünce Gülnaz ona *"Aldırma, Türklerden de entel olduğunu görsünler.''*

(s.28) der. Gülnaz böyle söyleyerek Almanların Türkler hakkında olumsuz düşüncelerini değiştirmek ister. Gülnaz, Almanya'daki Türkleri üç gruba ayırır:

"(...)Türkiye'den üç grup insan yaşar bu memlekette; köylüler, politikacılar, teröristler. Üçünden de hoşlanmam. Köylüler dumkopf, kafaları çalışmaz, iki söz edemezsin. Politikacılar ikiyüzlü, dönek, güvenemezsin; teröristler tehlikeli, korkarsın!..'' (s.29)

"Yabancı Hemşehriler Haftası'' adlı hikâyede, Almanya'da yaşayan yabancıların kültürlerini tanıtmak ve onlarla dayanışmak için bir dizi etkinlik düzenlenir. Bir Türk yazardan da bu etkinlikte kitaplarını okuması istenir. Türk yazar, Alman arkadaşlarının kendisi hakkındaki düşüncelerini aktarır:

"(...)Alman dostlarımız benim için neler diyorlar, biliyor musunuz: 'Türk, evet, yanlış duymadınız, bu bey Türk'tür. Hem de Anadolu'dan. Bakın, bakın şunun kaşlarına, gözlerine, maşallah maşallah…Aferin çocuğa! Esrarla, eroinle ilgisi yok, yanında bıçak da taşımıyor ve de yazdıklarını Latin harfleriyle yazıyor…'' (s.147)

"Leke'' adlı hikâyede banyoda tuvaletini yaptığı iddia edilen Nihat'ın suçsuzluğunu ispat etme çabasından bahsedilir. Olay, kısa sürede duyulunca *'Türklerin pis olduğu, Türklerin koktuğundan söz eden, duvarlarda Türkler aleyhine yazılar yazan Türk düşmanlarının ekmeğine yağ sürülür.''* (s. 59). Türk işçiler, kendilerini Almanya'da zor duruma düşürdükleri için Nihat ile konuşmaz ve onu dışlarlar. Almanlar ise onunla dalga geçer. Nihat yapmadığı bir şeyden dolayı suçlandığı ve bilhassa kendi hemşehrileri tarafından dışlandığı için çok üzülür; ama bunu yapan gerçek kişiyi bulmak için elinden geleni yapar. Sonunda bunu yapan kişinin bir Alman olduğunu tespit eder, onu deşifre eder. Nihat Türkleri küçük düşürmeye çalışanlara gerekli cevabı verdiğini, Türklere mâl edilen lekeyi sildiğini söyler. Nihat, "Biz Türkler, yıkandığımız yere tuvaletimizi yapmayız!'' deyip fabrikadan ayrılır, Türkiye'ye dönmeye karar verir.

"Türkiye Ekspresi'' adlı hikâyede Hüseyin'in eşi Türkiye'ye temelli dönecekleri gün, çocuğunun birkaç gün önce kola sıçrattığı pencere camındaki lekeyi

görür. Kadın, Almanların *"Aman şu Türkler ne pis insanlar!''* (s.101**)** dememesi için camı temizler.

"Willy'' adlı hikâyede Nuri, okuduğu gazetede Alman bir milletvekilinin eşini öldürüp cesedi de evinin yakınlarındaki çalılıklara attığına dair bir haber görür. Haberi arkadaşı Willy'ye de gösterir. Willy'nin canının sıkıldığını görünce ona şöyle der:

"(...)Gazete haberiyle de biraz canını sıktım Snırım Willy. Bağışla, biraz da içimizi dökelim, dedik. Her zaman bizlere ilişkin kötü haberler yayınlanacak değil ya, işte sizde de bu gibi şeyler oluyor, bilesin, hep bizleri hor görmeyesiniz, diye söyledim…'' (s.51)

"Tramvayda'' adlı hikâyede Almanların, sarımsak kokan ve Türk olduklarını düşündükleri birine kızıp Türklere hakâret etmelerinden bahsedilir. Tıka basa dolu tramvayda bir Alman, sarımsak yiyen adama memleketteki tüm sarımsakları yedikten sonra dışarıya insanlar arasına çıktığını söyler. Adam, bu *"sarımsak yiyici Türklerin Almanya'yı berbat ettiğini, kendi ülkelerine defolup da gitmediklerini''* (s.22) söyler. Kocasının Türk olduğunu söyleyen bir Alman kadın, böyle diyen adama defalarca Türkiye'ye gittiğini ve orada gördüğü insanlığı hiçbir yerde görmediğini söyler. Ona ayrımcılık yapmamasını söyler. Ona, "Siz Alman değilsiniz!'' der ve tepki gösterir. Bu tartışmaların arasında sessiz kalan, sarımsak yiyen bıyıklı adam sessizliğini bozar. Adam, Alman olduğunu söyler ve tramvaydan iner.

Almanların, Türkler hakkındaki olumsuz düşünceleri aynı şekilde Almanya'daki Türk yazarların eserleri ve buradaki Türk edebiyatı için de geçerlidir. Alman yazar ve çevirmen Beatrix Caner, Almanya'da Türklere ve Türk edebiyatına olan ilgisizlik ve önyargıların Almanların, Türkleri az gelişmiş bir topluluk olarak görmesiyle açıklar (Caner, 2011:45). Tabii ki, Almanya'daki bazı yayınevi çevrelerinin yabancı kökenli yazarlar için yarışmalar açma ve ödüller verme gibi destekleyici tavırlarını (Aytaç, 1995:60) görmezden gelmemek gerekir.

Hikâyelerde tatil için Türkiye'ye giden ve Türkleri yakından tanıyan Almanların Türkler hakkındaki olumsuz düşüncelerin değiştiğinden bahsedilir. Türklerin misafirperver oldukları, insanları incitmekten çekindikleri, yardımsever oldukları ve dayanışma duygularının gelişmiş olduğu, erkeklerin kadınlara karşı saygılı oldukları anlatılır. Türkiye'de ise her şeyin çok ucuz olduğu, oraya gittiklerinde kendilerine çok ilgi gösterildiği ve kendilerini Türkiye'de hiç yabancı hissetmedikleri belirtilir.

Almanların çoğu Türkleri olumsuz olarak anlatsa da bu durum F. Baykurt'un hikâyelerinde tersine döner. "Ağlama Thomas'' hikâyesinde olduğu gibi, bu hikâyelerde Almanlar, Türklerin misafirperverliklerini takdirle karşılar.

Molla Demirel'in[33] "Domuz Eti Yemezler'' adlı hikâyesinde Frank, Türklerin insanı incitmekten çekindiklerini söyler. Almanya'daki Türkleri ziyaret ettiklerinde ya da Türkiye'ye tatile gittiklerinde onların ne kadar misafirperver olduklarını gördüklerinden bahseder.

"Mavi Gök Çocukların'' adlı hikâyede Türkiye'ye tatile gelen Michael ve Gisela'nın, Türkiye'ye ve Türklere karşı olan önyargılarından kurtulduklarından bahsedilir. Antalya'ya gittiklerinde her yerde erkeklerle karşılaştıkları için Türkiye'de kadınların, sadece tarla ve fabrikada çalışmak için dışarı çıktıklarını düşünürler. Gün içerisinde ise pastanelerde ve diğer birçok mekânda kadınların da erkelerle aynı işleri yaptıklarını görünce Türklere karşı önyargılı olduklarını görürler:

"(...)Bu ülkede aile içinde kadına gösterilen saygıyı, ailenin karşılıklı saygı içinde korunmasını Michel çok beğenmişti. Aile dışında toplum içindeki özgürlükler, kadın, erkek eşitliği konusundaki olumsuzlukların elle tutulur bir tarafı yoktu…'' (s.72)

[33] 1948'de Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı Körsüleymanlı köyünde doğan Molla Demirel ilkokulu köyünde, ortaokul ve liseyi de Malatya'da okur. Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nde edebiyat eğitimi alır. 1972'de Almanya'ya giden yazar burada Meslek Yüksek Okulu'nda Yabancılar İçin Sosyal Danışmanlık bölümünü bitirdikten sonra çeşitli kuruluşlarda sosyal çalışmalar ve danışmanlık hizmeti yapar. Uzun yıllar bir kimya fabrikasında işçi olarak çalıştıktan sonra bir yerel radyo atölyesinde yayın pedagogluğu ve sosyal danışmanlık yapar.

"Döner Kebap Dönmez Olsun'' adlı hikâyede Türkiye'ye tatile giden Almanlar, burada kendilerini hiç yabancı hissetmediklerini söyler. Türkiye'de her şeyin çok ucuz olduğunu, insanların çok misafirperver olduklarını ve ileride tekrar Türkiye'ye gitmek istediklerini belirtirler. Hikâyenin kahramanı bu konuda Almanlara bir çağrıda bulunur:

"(...)Onlar yılda bir kez Türkiye'ye gidiyorlar, biz altmış milyon insanın temsilcisi olarak sürekli burdayız. Alman dostlarımız bizleri görmek için Türkiye'ye gidip boşuna zahmet etmesinler. Biz burada her işi yapmaya razıyız, yeter ki bizi yanlarından ayırmasınlar!..'' (s.40)

"İzin Mevsimi'' adlı hikâyede Fazıl Gürer ile aynı okulda çalışan Alman öğretmen arkadaşları, yaz tatilinde Türkiye'ye gittikten sonra Türklere ve Türkiye'ye karşı düşüncelerinin olumlu yönde değiştiğinden bahsedilir. Okulun ilk gününüde Bayan Taler ve diğer öğretmenler, Fazıl Gürer'i çok samimi karşılarlar. Onların, eskiden var olan; şüpheci, tedirgin ve insanı umursamaz tavırları tamamen değişir. Alman öğretmenler, Fazıl Gürer'e Türkiye'de âdeta büyülendiklerinisöylerler. İlk defa gördükleri Türkiye'yi daha yakından tanıma fırsatı bulduklarını söyleyen öğretmenler hayâllerle gerçekler arasında bunca yıl yanıldıklarını, *"şarkın o büyülü insanlarıarasında zamanın nasıl geçtiğini anlamadıklarını''* (s.139) söylerler. Fazıl Gürer için bir sürpriz parti hazırlayan öğretmenler, odayı; Türk bayrakları, minyatür resimler, küçük halılar, vazolar, tabaklar, lületaşı oyma biblolarıyla süslerler. Bayan Nagellack, hazırladığı Türk kahvesini, lokumları misafirlere sunar. Bayan Taller, Türkiye'deki gezilerine ve Türklere dair şöyle der:

"(...)'Tarihte değil çatışmak, birbirimize doğru dürüst küstüğümüz bile görülmedi' diyen Türk insanı, bizleri el üstünde tuttu, bağrına bastı. Türkler, bütün yabancılara karşı candan davranıyor. Kendilerini, ellerinden gelse bir bardak suda boğacak olan sınır komşularından gelen turistlere bile, öyle iltifat ediyorlar ki, şaşmamak elde değil. Hele biz Almanlar, adamlara baş tacı olmuşuz. Sanki hiç kusurumuz yokmuş gibi, bütün kapılar bize, ardına kadar açık. Bulunduğumuz bir ilçenin kaymakamı, bize daha iyi bir otel göstermediği için, turizm büro şefini azarladı. Gerçi adamın suçu yoktu. Her taraf dolmuştu. Ama kaymakam, bizlere,

akıllara durgunluk veren bir ilgi gösteriyordu. Sonra da yerimizi bizzat kendisi temin etti…'' (s.143)

Bayan Vogel ise bir insanın, yabancı bir ülkeyi birkaç haftalık bir tatil süresinde öğrenemeyeceğini söyleyerek Türkler hakkında duyduğu olumsuz durumlardan bahseder:

"(...)Söylediklerinizin bir kısmı iklimden, bir kısmı da o insanların geleneklerinden kaynaklanan müsbet taraflardır. Ancak orada her şeyin güllük gülistanlık olmadığını da dikkate almak gerekir. Arkadaşımın anlattığına bakılırsa, düzensizlik daha havaalanında başlıyormuş. Taksicilerin, yolcuları kollarından tutarak çekmeye kalkmasını çok tuhaf bulmuşlar. Oteller temiz; fakat tuvaletlerinin pisliği içler acısıymış. Şehirlerin çamur ve çukurla dolu oluşunun insanı canından bezdirdiğini söylediler. Lokantalardaki o güzelim yemekleri tabaklara koyan aşçıdan servis yapan garsona kadar, hemen hepsinin ağzında sigara olduğunu görmüşler. Gece yarılarına kadar dolu olan kahvehaneleri görünce insan derin derin düşünüyormuş…'' (s.144)

İncelenen hikâyelerde de görüldüğü gibi Almanların Türkler hakkındaki olumsuz düşünceleri onların Almanya'ya uyum sağlamadıkları çerçevesinde anlatılmışsa da bu durum daha çok Almanların Türkler hakkındaki kollektif bilinçaltlarındaki olumsuz Türk imgesi ile ilişkilidir. Türkiye'ye giden Almanların Türkiye'deki Türkler hakkındaki olumlu düşünceleri ise bu durumun yalnızca Almanya'daki Türklerle sınırlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 14: Almanların Türk Algısının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Bekir Yıldız	Yaman Göç, Düdüklü Tencere, İyilik Yargılanıyor, Masalara İğnelenmiş Pazular
Dursun Akçam	Türkiye'nin Gelini, Entel Hanım
Ertunç Barın	Türkiye Ekspresi

Fakir Baykurt	Ağlama Thomas, Nisan Bir, Akademi, Kaynata
Fethi Savaşçı	Garbis'le Necati, Yorgo'nun Öfkesi, Garson Kadınla Yıldırım, Yakup Karısını Öldürdü, Yeni İş Arkadaşı
Güney Dal	Buzul Döneminden Haberler, Yanılgı, Merhaba Berlin
Habib Bektaş	Bayan Funcke, Yabancı Hemşehriler Haftası
Haydar Işık	Kahverengi Gözler
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları
İlhan Atasoy	Döner Kebap Dönmez Olsun
Mehmet Çakan	Almanya'da Yirmi Ay
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Mehmet Yıldız	Almancı Mühendis
Molla Demirel	Domuz Eti Yemezler, Mavi Gök Çocukların
Muammer Bilge	İzin
Murat Karaaslan	Yeni Bir Arkadaş, Tramvayda
Osman Çeviksoy	Kocakarı, Leke
Rıza Hekim	İzin Mevsimi
S. Salih Gör	Yol Bitmeden, Kuşku, Willy
Y. Ziya Bahadınlı	Titanik'te Dans
Yüksel Pazarkaya	Yirmi Bir Kan Gülü

3.7. TÜRKLERİN "ALAMANCILAR'' HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Almanya'ya olan işgücü başlangıçta kısa süreli olarak düşünülmüş, gidenler yeteri kadar para biriktirdikten sonra memleketlerine dönmeyi planlamışlarsa da bu durum düşünüldüğü gibi sonuçlanmamıştır. Zira gidenlerin çoğu geri dönmez, kalıcı olarak Almanya'ya yerleşir. Onlar artık yalnızca tatillerde Türkiye'ye gelir. Bu insanlar Türkiye'dekiler tarafından "Almancı'' olarak nitelendirilir.

İ. Yasa, "Alamancı aile''yi; *"yurda kesin dönüş yapmış ya da yapmamış olan, bir süre yabancı bir Avrupa ülkesinde çalışan işçilerin oluşturduğu aile türü''* (Yasa, 1979:183) şeklinde tanımlar. Almancıların; giyim kuşamları, yaşadıkları yeni konutlar, gösterişçi tüketimin bir örneği olarak gösterilen ve geride kalanlar için aldıkları hediyeler onların dikkat çeken özellikleridir. Yasa; bütün 'Almancı' ailelerin mutfak araçlarının birbirine benzediğini, araç gereçlerde bolluğun ve sıkışıklığın dikkat çektiğini belirtir (Yasa, 1979:184). Hikâyelerde de değişik nedenlerle geçici ya da kalıcı olarak Türkiye'ye dönenlerin burada, Almanya'nın nasıl olduğuna dair birçok soruyla karşılaştıklarından bahsedilir. Türkiye'de herkes ilk gördüklerinde onların 'Almancı' olduklarını anlar. Bu durum, aslında 'Almancı' kelimesinden de anlaşıldığı gibi olumsuz ve dışlayıcı bir bakışı yansıtır.

"Pidecinin Torunu'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı bir fırına girer girmez işyeri sahibinin, kendisinin 'Alamancı' olduğunu nasıl anladığı ile ilgili şöyle der:

"(...)Türkiye'dekiler, maldan çakallayan satıcı örneği, sormadan dinlemeden yurt dışında bulunduğumuzu çıkarıveriyorlardı. Sesimiz ve sözümüzle, giysilerimizle, yanlış davranışlarımızla, unuttuklarımızla, şaşkınlık belirtilerimizle yakayı ele veriyorduk; billinçdışı yaptığımız kasılmalar da cabası!.. (s.85-86)

Hikâyenin kahramanı, Türkiye'dekilerin 'Almancılara' karşı olumsuz yaklaşımını eleştirir. Türkiye'de kimi insanların, kendisi gibi Almanya'dan gelenlere karşı çok kırıcı davrandıklarını söyler. Bu tür insanların, ne getirdikleri dövizlerin ne de yurtdışında çektikleri acıların farkında olduklarını söyler. Onların kendilerini kıskandıklarını; bu yüzden kendilerini suçladıklarını söyler. Kızı ve damadı

Almanya'da yaşayan pidecinin Almanya hakkında olumlu konuşması hikâyenin kahramanını duygulandırır:

"(...)Pideci tezgahın üstünde yine bir şeyler yapıyordu. Onu görür görmez, beni içinden gelerek aramış olduğunu hemen sezdim. Oysa, çevremdeki insanlar yurt dışında yaşayanları anlamıyor, bizler de kendilerinde aradığımızı bulamıyorduk. Gösterdiğimiz aşırı inceliği yadırgıyor, adama kuşkuyla bakıyorlardı. Birbirimize yabancılaşmıştık artık…'' (s.90)

"Dışı Kalaylı İçi Vayvaylı" adlı hikâyede hikâyenin kahramanı İstanbul-Urfa otobüsünde karşılaştığı adamın Almanya'dan geldiğini nasıl anladığını şu cümlelerle açıklar:

"(...)Bıyıklı birisi, dallı-pullu naylon gömleğine kravat takmış. Teyp kucağında duruyor. Pencerenin çengelinde bir fotoğraf makinası asılı. Almanya'dan geldiği yüzde bin. Sünnet karşılığında, oyuncaklar verilmiş çocuk gibi sevinçli. Teypini dinletiyor otobüstekilere…'' (s.19)

"Yaman Göç'' hikâyesinde Şenol Yanarlar, Almanya'da yabancı oldukları için küçük görüldüklerini; Türkiye'de ise kıskanıldıklarından bahseder.

"Kapalı Odalar'' adlı hikâyede Aydın, ailesi ile birlikte memleketine geldiğinde burada karşılaştıkları durumu şöyle anlatır:

"(...)Orada tanıştıkları insanların Almanya'ya ilişkin saçma sapan onur kırıcı sorularına karşılık vermekse, büyük sıkıntıydı. Burada nasıl, Türk oldukları sanki alınlarında yazılıysa, orada da Almancı oldukları hemen biliniyordu. Kendi ülkelerinde de yabancı, göçmen, Almancıydılar…'' (s.97)

Dışgöç veren ülkeler öncelikle döviz girişini amaçladığı için geride kalanların gözünde, dışarıya gönderilen her bir işçi bir tomar mark olarak görünür (Gitmez, 1983:106). Hikâyelerde Türkiye'ye gelen 'Almancıların' çok zengin oldukları düşünülür. Bu nedenle herkes onları kandırmaya çalışır. Alışverişte herhangi bir şeyin fiyatını sorduklarında onlardan olması gerekenden daha fazla "Mark'' istenir. 'Almancılar' ise kendilerine böyle davrananların, kendilerinin; Almanya'daki ağır

çalışma koşulları, her şeylerinden kısıp ve emek verip para biriktirdikleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını söylerler. Böyle yapanları kınarlar.

"Yuh Yuh!'' hikâyesinde uçaktan inen Emine, yükçüye çantalarını ne kadara taşıyacağını sorar. Üç yüz mark cevabını alır. Emine duyduklarına inanamaz ve şöyle der:

"(...)Balıkhanenin varillerinin başında, suyun sirkenin içinde canlarım çıkıyor! O üç yüz mark en az on beş günlük emeğim benim! Niçin vereyim?'' (s.125)

"Yolculuk ve Gümrük'' adlı hikâyede memlekete izne gelen Hasan'a akrabaları bir dahaki sefere geldiğinde kendilerine bir şeyler getirmesini söyler. Onların, kendisinin Almanya'da hangi zorluklarla çalışıp para kazandığını bilmediklerini söyleyen Hasan, bu durumu eleştirir:

"(...)Hiç biriyse hediye istemiyordu. Seneye ödeyeceklerini söylüyorlardı. Elbette ki yüreklerinden geçen, hiçbir zaman ödememekti. Hiçbiri demir dökümün ateşi karşısında onunla birlikte terlememişti. Yılın tüm kazancını onlara yatırdıklarını işitmek bile istemediler. Çünkü herkes yakaladığı kazın budundan bir parça koparmak istiyordu…'' (s.126)

"Bireysel Mutluluk'' adlı hikâyede Ayşe, her yıl memlekete gitmeye üç dört ay kala Türkiye'deki akrabalarından gelen mektuplarda kendilerinden hediyeler istendiğinden bahseder:

"(...) Bizleri inek gibi sağarlar. Paralar nasıl kazanılır, neyle toplanır düşünen kim…Sanki Almanya'nın dağı taşı altın, bizler gezdiğimiz yerlerde armut toplar gibi ellerimizi açıp paraları havada yakalıyoruz. Ayağımdaki ayakkabının burunları kalkmış, tamir ettirip birkaç ay daha sürüyeceğim…Şu odadaki kırık dökük hurdalar, bizden önceki kiracıdan kalma. Ben bilmez miyim, gıcır gıcır cila kokan koltuklarda oturup keyif yapmasını…Bu yıl döneceğiz, seneye döneceğiz, hele biraz daha sabret, giderken iyisini götürürüz diyerekten fazla masraftan kaçıyoruz. Karanlık tek göz odada, köhne eşyalar arasında saçımız başımız her bir yanımız ağarıyor, ömrümüz tükeniyor…'' (s.88)

"Sömürünün Bu Türlüsü'' adlı hikâyede Almanya'da biriktirdikleri ile bir ev almak için İzmir'e gelen Halime Çorapsız'ın 'Almancı' olduğunu öğrenen emlakçılar, ona çok yüksek fiyat söylerler. Üstelik bu 'izinli gecekondular' ve depreme dayanıksız evlerin herhangi bir mimari güzelliği ve yapı tekniği de yoktur. Kadın üç hafta boyunca ev arar, sonunda istemediği bir evi almak zorunda kalır. Halime'nin gözlerinin; "*küçük yaşlardan başlayarak ezilmişliğinden, yaşamın yalnızca başkaları için çalışmak olduğunu sanmışlığından, yâd ellerde üç çocukla kalmışlığından ötürü, aşağılık duygularıyla yüklü''* (s.26) olduğundan bahsedilir.

"Bayrakları Bayrak Yapan'' adlı hikâyede Yunus, izinlerinde artık Türkiye'ye gelmeyeceğini söyler. Yunus, gümrükten itibaren herkesin Almanya'dan gelenlerden mark koparmanın derdinde olduğunu belirtir:

"(...)Bir de yolların köpekliği; gümrükçüler hadi neyse, alıştık; yük taşıyıcılarımız bile şimdi markla çalışıyor…'' (s.50)

"Otobüsteki Kadın'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, Almanya'dan İsviçre'ye giderken otobüs mola verir. Adam, büfeden bir şeyler almayı düşünür; ama sonra aldatılacağı düşüncesiyle bundan vazgeçer. Onun bu tepkisi aslında Almanya'daki birçok Türk'ün hem Almanya'da hem de Türkiye'de yaşadığı bir duygunun ifadesidir:

"(...)Her şey değerine satılsa bile, içimdeki aldatılma korkusunu bir türlü yenemedim. Fazla aldatılmış olmanın verdiği bir korku olsa gerek…'' (s.16)

Faruk Şen ve Sedef Koray, göçmenlerin kendi ülkelerine döndüklerinde neden başarılı kişiler olarak görüldüğüne dair şu değerlendirmeyi yaparlar:

"(...)Geri dönen işçilerin birçoğu çevrelerinde başarılı olarak değerlendirilmektedir. Bunun başlıca nedenleri; ülkeye yanlarında araba ve birçok yeni tüketim eşyasıyla dönmeleri, ev, mal mülk sahibi olmaları, biriktirdikleri paralarla geldikleri köylere kasabalara yakın şehirlerde yerleşmeleri ve yatırım yapmaları olmuştur. Yurtdışında sahip olunan refah seviyesinin komşular ve akrabalar yanında sergilenmesi potansiyel göçmen nüfus üzerinde çok etkili olabilmektedir…'' (Şen ve Koray, 1993:20)

Kimi hikâyelerde de Türkiye'de gurbetçilerin zengin olduklarına dair bir algının oluşmasının sorumlusu olarak Almancıların kendisi ya da onların Türkiye'deki yakınları gösterilir. Onların Almanya'ya dair anlattıkları ve Almanya'dan döndüklerinde yeni aldıkları arabalarıyla köylerine dönmeleri gibi durumlar, geride kalanlarda Almanya'ya gitme isteği uyandırır.

"Tüllerin Gerisinde'' adlı hikâyede annesi, tatil için İstanbul'a gelen kızına komşuları sorarsa daha önce Opel marka bir arabasının olduğunu, onu satıp Polo marka araba aldığını söylemesini ister. Yedi yıldır arabasını satan kadın, annesini dinlemez ve gerçeği söyler. Komşuları, onun arabasının olmadığını öğrendiklerinde Almanya'dan gelen birinin arabasız olmasına çok şaşırır.

Abadan-Unat, konuk işçilerin göç ettikleri ülkede marjinal bir grubun üyeleri olarak görülseler de kendi memleketlerinde "devingenliği başarı ile tamamlamış ve toplumsal statülerini değiştirmiş'' kişiler olarak görüldüğünü belirtir (2002:166). Hikâyelerde de buna uygun durumlardan bahsedilir.

"Evdeki Hesap'' adlı hikâyede yazın köye gelen "Almancılardan'' bahsedilir. Almanya'dan gelen Osman ve Kamil'in eşlerinin, önceleri kocalarının peşinden gözyaşı dökerken Almanya'ya gittikten sonra burada aldıkları arabaların şoför koltuğuna geçip Türkiye'ye döndüklerinde köyün ortasında hava attıklarından bahsedilir. Kâmil ile Osman, arabalarından inip köyün kahvesinde ayrı masalara otururlar. Kâmil, getirdiği sigara kartonundan sigara paketlerini çıkarıp kahvedeki herkese dağıtır. Osman ise kahveci çırağını çağırır. Ona, kendi hesabından isteyen herkese kahve ya da meşrubat vermesini söyler. Fidan Nine, oğlu Ruşen'in arkadaşları olan Osman ve Kâmil için *"Bunlar daha düne kadar senden benden farksızdı. Yırtık pabuçla sümüğünü çekenler, gâvur içlerinde adam oldular''* (s.77) der.

Fidan Nine, oğlu Ruşen'e Almanya'ya gidip para kazandıktan sonra Osman'ın ve Kâmil'in arabaları gibi bir araba alıp köye geri gelmesini söyler:

"(...)Git gayri oğul…Biz nice yokluklar gördük. Gene de bir şey olmadık. Bu dünyada açlıktan ölen mi var? Ama bu gidişle arabasızlıktan hepimizin canı çıkacak.

Kör topal bir tane de sen al. Düdüğü ötekiler gibi yorgun öküz sesine benzemesin. Çılgın kısrak gibi bağırsın. Arkasından çıkan duman bol olsun. Ta Gedip Tepe'den aşınca, herkes anlasın Tığlılar'ın Ruşen'in geldiğini…Bakalım sana da selâm duracak mı gayri köyün büyükleri?..'' (s.78)

"Şey'' adlı hikâyede Ali Korkmaz memlekete döndüğünde "Alamancı olduğu için'' köy kahvesinde herkese çay ısmarladığını söyler.

Almancıların Almanya'dan getirdiği; elektrikli ev âletleri, videolar, renkli televizyonlar, radyolar, müzik setleri gibi araçlar bir üstünlük ve zenginlik simgesi sayılır. Onların, Almanya'dan arabalarla memleketlerine dönmeleri onlara bir saygınlık kazandırır (Aktaran Gelekçi, 2014:106).

"Şarlo Kemal'' adlı hikâyede her yıl Temmuz ayında Almanya'dan gelenlerle birlikte ilçenin havasının ansızın değiştiği belirtilir. Almanya'dan gelenler arabalarıyla ilçede düğün alayı gibi gezip gün boyu korna çalarlar. Onlar durup dinlenmeden "gıcır gıcır arabalarını'' dağa bayıra sürer, oradan oraya koştururlar. İlçe sakinleri kahvelerde oturup Almanya'dan gelenlerin arabalarına bakıp dedikodu yaparlar. Almanya'dan gelenlerin çocukları da rengârenk giysileriyle belirli bir gösteriş içindedirler. Onlar, kimi zaman ''anlaşılmayan Almanca sözlerin ardından mutlu kahkahalarla'' gülerler.

"Türküm Doğruyum'' adlı hikâyede Elvan, memlekete tatile gittiklerinde annesinin ve babasının Almanya'ya dair sorulara abartılı cevaplar verdiklerini ve karşısındakilere yüksekten baktıklarını söyler.

"Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?'' adlı hikâyede de Zafer, babasının Türkiye'ye gittiğine tümüyle değişip bambaşka bir insan olduğundan bahseder. Almanya'da iken dışlanmışlığın etkisiyle ezik biri gibi davranan adam, Türkiye'ye döndüklerinde özgüven tazeler:

"(...)Daha yolda başlıyor yılan gibi deri atmağa. Almanya'da yakınıp duruyor. İşten atılmasın diye neredeyse korkudan ustabaşının bilmem neresini yalayacak. Türkiye'de ise havasından yanından geçilmiyor. Sanki küçük dağları o yaratmış. Her gün yeni bir takım elbise sırtında. Sinek kaydı tıraş, bıçak gibi ütülü

pantolon. Her gün arabayı yıkatıyor bize. Her gittiği yerde itibar görüyor. Hüseyin Bey, gel, şöyle otur. Çay mı içersin, kahve mi? Bayılıyor böyle şeye. Almanya'nın acısını orada çıkartıyor. Saçıyor parasını dört bir yana. Bütün akrabalara hediye. Amcamın ortanca oğlunun düğününde en pahalı hediye ondandı. Biz burada harçlık istesek canı sıkılıyor. Gülsem mi, ağlasam mı? Hayatı numara adamın. Türkiye'de birden öyle bir değişiyor ki, tam yüz seksen derece. Tanıyamıyorum, bu adam acaba benim babam mıdiye soruyorum bazen kendime. Ama, Berlin'e döner dönmez maalesef yine bizim bildiğimiz peder. Eski hamam, eski tas. Sert mi sert, cimri mi cimri…'' (s.91)

Tablo 15: Türklerin "Alamancılar'' Hakkındaki Düşüncelerinin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Bekir Yıldız	Dışı Kalaylı İçi Vayvaylı, Yaman Göç
Fakir Baykurt	Yuh Yuh!
Fethi Savaşçı	Otobüsteki Kadın
Gönül Özgül	Tüllerin Gerisinde
Gülseren Heydorn	Bireysel Mutluluk
Güney Dal	Bayrakları Bayrak Yapan
Habib Bektaş	Şey
Kemal Kurt	Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?
Mehmet Yıldız	Pidecinin Torunu
Mehmet Yıldız	Sömürünün Bu Türlüsü
Molla Demirel	Yolculuk ve Gümrük
Osman Çeviksoy	Türküm Doğruyum
Özgen Ergin	Kapalı Odalar

Özgen Ergin	Şarlo Kemal
Rıza Hekim	Evdeki Hesap

3.8. HİKÂYELERDE TÜRKLERİN VE ALMANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Hikâyelerde Türklerin, yaşlılara değer vermesi ve ömürlerinin sonuna kadar ailelerindeki yaşlı insanlarla ilgilenmeleri onların Almanlardan üstün özellikleri olarak anlatılır. Türkiye'nin ve Almanya'nın mekân olarak karşılaştırılmasında işçilerin Türkiye'de duru gökyüzü ve el değmemiş yeşil doğada hayat bulurken; Almanya'da beton yapılar ve makineler arasında nefes alamadıkları anlatılır. Türkler misafirperverlikleri yönünden övülürler. Almanlar ilişkilerinde resmi davranırken Türklerin insanlarla çabuk samimiyet kurdukları belirtilir. Türkler fakir oldukları halde mutlu iken; Almanlar çok zengin oldukları halde mutsuzdurlar.

"Barış Çöreği'' hikâyesinde Türkler ve Almanlar yaşlılara verdikleri değer bakımından karşılaştırırlır. Kendileriyle birlikte yaşayan Cevriye'nin ninesine ailede herkes saygı duyar. Cevriye'nin arkadaşı Martin'in ninesi ise yaşlılar yurdunda kalır. Kadın, ara sıra çocuklarının evine gelse de gece tekrar kaldığı yurda geri döner.

"Sevgi Yandı'' hikâyesinde Mustafa, memleketi Safranbolu ile Almanya'da kaldığı Essen şehirlerini karşılaştırır. Safranbolu'da gökyüzü duru, etraf yeşil ve geniş iken; Essen'de ise onlar kaldıkları daracık madenci evinde, cezaevine düşmüş gibidirler.

"Düdüklü Tencere'' hikâyesinde Pehlivan Rüstem Sirkeci'den trenle Münih'e gelince *"toprak kokan Anadolunun''* çok uzaklarda kalıp buğulanmaya başladığını; yerini *"makine ve insan teri''* kokan Almanya'nın hızına bıraktığını söyler.

"Kadınlarımızın Kırkta Biri Almanya İçin Gebe'' hikâyesinde Almanlar ve Türkler misafirperverlikleri yönünden karşılaştırılır. Hikâyenin kahramanı, Alman arkadaşı Müller ve ailesi Türkiye'ye geldiklerinde onları kapıda çok samimi bir şekilde karşılar. Adam, Almanya'ya arkadaşının evine gittiğinde ise eve vardığında

kapının açık olduğunu görür; ama ortalıkta kimseler yoktur. Kimse onu içeri buyur etmez, sonunda kendisi içeri girer. Müller'in ailesi Türkiye'ye geldiğinde getirdikleri çikolataları yalnızca kendi çocuklarına verirken adam ellerinde hediyeler ile Müller'in evine gider.

"Kaz Eti'' adlı hikâyede Almanların insanlarla ilişkilerinde resmi davranmalarına rağmen Mirza'nın insanlarla olan samimi ilişkisi şöyle anlatılır:

"(...)Almanlar genel olarak hem birbirine hem yabancılara sadece soyadıyla seslenmeye dikkat eder. Sonra azın azı bir konuşma, o da sizli bizli. Mirza ise selâm verdikten sonra bir de hatır sorar. Tanışıklık ilerlesin, çevre genişlesin ister…'' (s.26)

"Takas'' hikâyesinde çok zengin olduğu halde mutsuz olan Werner Gosbrink ile kıt kanaat hayatını sürdüren ama mutlu olan Merzifonlu Mustafa'nın hayatları karşılaştırılır. W. Gosbrink'in yedi daireli bir apartmanı vardır. Gosbrink istediği zaman Fransa kıyılarına ve Kanarya Adaları'na gidip tatil yapar. Sürekli araba ve mobilyalarını değiştirir; ama yine de mutlu olamaz. Bir gece yarısı Gosbrink, Türk kiracılarının evine misafirliğe gider ve onlara imrendiğini söyler.

Hikâyelerde; Almanya'daki sağlık hizmetlerinin Türkiye'den daha iyi olmasından, doktorların hastalarla yakından ilgilendiklerinden, Türkiye'de olduğu gibi elektrik ve su kesintilerinin olmadığından, her şeyin fiyatı belli olduğu için insanların birbirilerini kandırmalarının mümkün olmadığından, Alman devleti tarafından doğum yapan ailelere her türlü yardım yapıldığından bahsedilir. Almanlar için şikâyet gâyet normal bir şey iken Türkler bunu ayıp karşılarlar. Almanya'da, kadınlar yüzünden insanların birbirilerini öldürmeleri söz konusu değil iken bunun Türklerde görüldüğünden bahsedilir. Almanlarda Türklerde olduğu gibi bir tüketim hastalığı, satın alma, tüketme ve çöpe atma durumlarının görülmediği anlatılır. Almanya'da kimse kimsenin giyim kuşamına ya da alkol içip içmediğine önem vermez iken Türkiye'de durumun farklı olduğu belirtilir. Almanlar kazandıkları paralarla hayatlarını istedikleri gibi yaşarken Türklerin öncelikleri farklı olduğu için kazandıklarını ev, arsa gibi yatırımlar için harcarlar. Almanların Türklere göre övülen diğer özelliği onların temizliğe önem vermeleridir.

"Frau Duman'' hikâyesinde eşini diş doktoruna götüren Mehmet Ali, Türk ve Alman doktorları karşılaştırır. Mehmet Ali eşine daha önce gittiği Alman doktor Achim Langer'den bahseder. *"Türkiye'deki doktorlara benzemeyen''* ve içeri giden her hastasının elini sıkan Doktor Langer hakkında Mehmet Ali şöyle der:

"(...)Ben bu adamı her görüşümde, Allah'ın onu neden Müslüman yaratmadığına şaşarım. O kadar iyi bir adamdır. Hiç acıtmaz…'' (s.134)

"Yaman Göç'' hikâyesinde Şenol Yanarlar bir insanın yaşaması için ne lazımsa bunun Almanya'da mevcut olduğunu söyler. Türkiye'de ise böyle bir şey olmadığını iddia eden Yanarlar, burada sürekli elektrik ve su kesintilerinin olduğunu söyler. Türkiye'de bir şeyler almaya gidildiğinde aldatılmak kaygısıyla alışveriş yapıldığını, insanların birbirilerine güvenlerinin kalmadığını iddia eder. Aynı hikâyede Selçuk Çetinkaya, kuaför olan eşinin dükkânına gelen Türk ve Alman müşterileri karşılaştırır. Türkler, iki ya da dört ayda bir defa kuaföre gelirken Almanlar ise neredeyse her hafta gelir. Türkler geldiklerinde sürekli konuşup 'çene yapar'; Almanlar 'güzelce' yerlerine oturup en fazla bir ya da iki kelime konuşur. Almanlar ücreti öderken Türkler gibi pazarlık yapmazlar.

"Dokuztaş'' hikâyesinde temizlik konusunun Almanlar için çok önemli olduğu; buna karşılık yabancı işçilerin özellikle de Türklerin temizliğe önem vermediklerinden bahsedilir.

"Bakıcı'' hikâyesinde Mecide doğum yapınca kocası işe gittiği için evde yalnız kalır. Devlet, Mecide'ye yardım etmesi için Frau Stilberg adındaki bakıcıyı görevlendirilir. Frau Stilberg yirmi dört gün boyunca eve gelip temizlik yapar, yemek pişirir, çocukları okula hazırlar. Frau Stilberg şöyle anlatılır:

"(...)Kimi günler kahveyi bile evinden getiriyor. Bir gün zor güç bir bardak çay içti. Konuşması da sizli bizli. O şimdi bu evde "işçi'' imiş. Görevi, hasta annenin işlerine yardım etmekmiş. Bir görevi aksatmadan, yanlış yapmadan yerine getirecekmiş. İkram kabul edemezmiş. Günde altmış mark tutan ücretini Sosyal İşler Müdürlüğü'nden alacakmış. Bu ona yetermiş…'' (21)

"Acil'de'' adlı hikâyede Almanya'daki ve Türkiye'deki sağlık hizmetleri karşılaştırılır. Almanya'ya akrabalarının yanına misafirliğe gelen kalp hastası adam, fenalaşınca hastanaye kaldırılır. Akrabaları onu, çok da büyük olmayan bir hastaneye götürünce adam buranın yeteri kadar donanımlı olup olmadığını sorar. Almanya'da nereye gitse hastanelerin aynı olduğunu, donanım açısından Almanya'daki hastanelerde bir farkın olmadığı söylenir. Adam, paraları yoksa muyene edilemeyeceğini söyler. Arkadaşları da bunun için para vermelerinin gerekmediğini ona anlatırlar. Almanya'daki kolaylıkları gören adam, Türkiye'de torununu hastaneye götürürken başlarına geleni hatırlatır:

"(...)Para sözü geçince hastamız gözünü açtı: "Ne oldu bakın anlatayım: Torunumuz ansızın sancılandı yurtta. Bereket versin doktorlardan tanıdık var. Üniversiteye bağlı olana götürdük. Daha kapıdan girer girmez: 'Ameliyat olacaksa, beş milyon yatırın!'' dediler.

'Bilmiyoruz ki nesi var, ne olacak?'

'Bilmiyorsunuz da nasıl buraya geldiniz?' demesinler mi?

'Karnı ağrıyor, o yüzden geldik!'

'Sancısı varsa apandisittir; ameliyat gerekir. Bir sürü kan, idrar sayımı yapılacak. Para yatırmazsanız hiçbiri olmaz! .. '' (s.127-128)

"Beygir Gibi Olmak'' adlı hikâyede Süleyman Danışman adındaki Türk işçi fabrikada elini makinaya kaptırır. Adam kendisinin hemen hastaneye yetiştirildiğini, Türkiye'de olsa çok daha fazla bekletileceğini söyler.

"Ben Kalırdım'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı kadın, Türkiye ile Almanya'yı; şehircilik ve altyapı alanlarında, sağlık ve temizlik konularında karşılaştırır ve Almanya'nın Türkiye'ye göre çok ilerde olduğunu söyler. Türkiye'den Almanya'ya kızı Nevin'i ziyarete giden kadın, burada Türkiye'den farklı durumlarla karşılaşınca şaşırır. Bir gün sağanak bir yağmur yağınca kadın sokakların sular altında kalacağını ve trafiğin tıkanacağını düşünür; ama yağmur sularını yeraltına tahliye eden sistem sayesinde hiçbir sorun yaşanmaz. Kızı Nevin'in

elbiseleri yıkadığını görünce ona önce banyo ve yemek yapmak için suyu bidonlara doldurmasını, yarım saat sonra suların kesileceğini söyler. Kızı ise Almanya'da suların hiç kesilmeden aktığını söyler. Kadın doğum yapacak olan Nevin'i hastaneye nasıl götüreceğini ve hastanede sıranın ne zaman kendilerine geleceğini düşünür; ama hastaneye geldiklerinde hemen işlerini hallederler. Türkiye'de iken hastaneye gittiklerinde tuvalet ve lavaboların kanlı, kokulu bezlerle tıkanmış olduğunu söyler, *"geceleri helânın ışığının yanmadığını gündüzleri sinek bokuyla kaplanmış kırık aynada yüzümüzü seçemezdik''* (s.104) der. Kızı için hastaneye beyaz temiz yatak ve çarşaf da götürür; ama buna gerek kalmaz. Pencerelerin, odanın, duvarların, kapıların, yatak ve çarşafların tertemiz olduğunu görür.

''Bağırma Alışkanlığı'' adlı hikâyede Türk işçilerin, arkadaşlarını şeflerine şikâyet etmesi Türklerde çok ayıp karşılanırken Almanlar için şikâyetin çok doğal bir durum olduğundan bahsedilir. *"İşyeri düzenini sağlamak, iş verimini arttırmak her Alman'ın görevi olduğu için''* (s.18) Almanlar insanların birbirilerini şikâyet etmelerinde bir sakınca görmezler.

"Elbe Kıyısında'' adlı hikâyede, yazar anlatıcı bir mekânda iki grubun birbirileriyle kavga etmesine tanık olur. Adam, bu kavganın bir kadın yüzünden çıkmış olma ihtimalini düşünür. Sonra da bu ihtimalin pek de güçlü olmadığına kanaat getirir:

"(...)Kadın yüzünden pek kavga çıkmaz kahvelerde. Kadın, gider istediği erkekle yatar. Kimseye de hesap vermek zorunda değildir. Erkekler de saygılıdır bu görüşe. Erkeğin kadını beğenmesi kadar, kadının da erkeği beğenmesi birinci koşul. Bu yüzden pek az cinsi cinayetlere rastlanıyor kuzey ülkelerinde. Kız kaçırma, kadın yüzünden cinayet işleme, hapislere düşme diye bir olaya rastlanmaz. Ayrı bir toplum, ayrı bir kültür, ayrı gelenek, görenekleri var…'' (s.128)

"Masal Gibi'' adlı hikâyede Profesör Grimm, sekiz yıldır Almanya'da yaşayan Kâzım Erdemir adındaki Türk işçinin yaptığı harcamalardan hareketle Türk ve Alman toplumunun tüketim alışkanlıklarını karşılaştırır. Profesör Grimm, hastanenin basın salonunda birçok basın mensubu ve katılımcıya, 'özgün bir tıp olayını' açıklayacağını söyleyip Kâzım'ı iki hastabakıcının refakatiyle sahneye

çıkarır. Kâzım, Almanya'ya geldiğinden beri para biriktirdiğini, haftasonları bile çalıştığını, bununla köyünde bir ev yaptırıp bir de tarla aldığını söyler. Bir zaman sonra ev eşyalarının eski olduğunu düşünüp yenilerini alırlar; çok geçmeden yeni aldıklarının da eskidiğini düşünürler. Onları da atıp yeni eşyalar alırlar. Kâzım, alışveriş yapmadığı zamanlarda kendisinde bir sayrılığın görülmeye başladığını; ağzının köpüklenmeye ve gırtlağında hırıltıların çıktığını söyler. Bir şeyler satın aldığında ise tüm ağrılarının bıçak gibi kesildiğini belirtir. Profesör Grimm, ileri bir sanayiye sahip uygar Alman toplumunda Kâzım Erdemir'de görülen; satın alma, tüketme ve çöpe atma sayrılıklarının görülemeyeceğini söyler. Kazım'ın ait olduğu az gelişmiş toplumların bireylerinin de zamanla kendilerini hırpalayan ve dengesiz yapan bu sayrılığa karşı bağışıklık kazanacaklarını söyler.

"Peter'in Konya Gezisi'' adlı hikâyede Şevki ve eşi, Şevki'nin iş arkadaşı Peter ile birlikte Türkiye'ye tatile gitmek için yola çıkarlar. Konya'ya varmadan Şevki'nin eşi Hâlide, Peter'e kısa pantolonunu değiştirmesini söyler. Bira isteyen Peter'e Şevki, Ramazan ayı olduğundan ve sıkıyönetim yasaklarından dolayı bu isteğini yerine getirmekte zorlanır. Şevki, komşuları Albay Azmi Bey'e durumu anlatır ve Peter için ondan birkaç şişe bira alır. Peter ise kısa pantolun giymesinin yadırganmasına, Almanya'da su gibi içtikleri birayı Türkiye'de tedarik edememesine ve sıkıyönetimin yasaklarına bir anlam veremez.

"Kaynakçı Mehmet Usta'' adlı hikâyede Türklerin ve Almanların kazandıkları paraları nasıl ve niçin harcadıkları karşılaştırılır:

"(...)İnsan parayı biriktirmeli, yemeli, içmeli, kadınlara harcamalı, bol bol tatil yapmalı!'' diyor onlar. Türk arkadaşlar da Türkiye'den yeni arsalar, katlar, kamyonlar, balya makineleri, zımba makineleri, TIR'lar almalıydı…'' (s.102)

Türk yazarların, Almanlarla Türkleri ya da Almanya ile Türkiye'yi karşılaştırırken dikkat çekici konulara değindikleri görülür. Onlar bu karşılaştırmaları yaparken Türklerin ya da Türkiye'nin Almanlara ya da Almanya'ya göre geride kalan yönlerini de eserlerinde anlatmışlardır. Bu durum, onların eleştiri oklarının yönünü öncelikle kendilerine çevirdiklerini göstermesi açısından önemlidir. Bu karşılaştırmalar yapılırken Türklerin hangi konularda neden geride kaldıkları

anlatıldığı ve bunların nasıl çözüleceğine dair kısaca olsa da çözüm önerileri öne sürüldüğü görülür.

Tablo 16: Türklerin ve Almanların Karşılaştırılmasının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	Hikâyeler
A. Özenç Çağlar	Peter'in Konya Gezisi
Bekir Yıldız	Düdüklü Tencere, Kadınlarımızın Kırkta Biri Almanya İçin Gebe, Yaman Göç, Beygir Gibi Olmak
Fakir Baykurt	Barış Çöreği, Sevgi Yandı, Kaz Eti, Takas, Frau Duman, Dokuztaş, Bakıcı, Acil'de, Kaynakçı Mehmet Usta
Fethi Savaşçı	Bağırma Alışkanlığı, Elbe Kıyısında
Gülseren Heydorn	Ben Kalırdım
Güney Dal	Masal Gibi

3.9. GÖÇMENLERLE İLGİLİ KONULAR

3.9.1. Oturma ve Çalışma İzinleri

Göç sınırları aşmak ve yeni bir yerleşim yerinde yerleşmekle ilgili olduğu için göçmenlerin gittikleri ülkelerde oturma ve çalışma izinleri de göç sürecinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Göçün amacına ulaşması için göçmenin göç ettiği ülkede geçici de olsa ikâmet ile ilgili sorunlarını çözmüş olması gerekir.

Yabancılarla ilgili hukuki düzenlemeye göre; Almanya'da göçmen işçilerin denetlenmesinden yabancılar polisi, oturma izni ile ilgili işlemlerlerde de Yabancılar Dairesi sorumludur. Sekiz yıl Almanya'da kesintisiz olarak kalan, ekonomik ve toplumsal yaşama katılmış olanlar oturma iznini almaya hak kazanırlar. Bununla birlikte bu izin çeşitli yükümlülüklere bağlıdır. Yabancılar Yasası'na göre sosyal

yardım alan ya da varlığı Almanya'nın çıkarlarına aykırı olan yabancılar sınır dışı edilirler. Bu nedenle yabancı işçilerin kaderi Yabancılar Dairesi'ndeki memurların keyfine bağlı bir hâle getirilmiştir. Burada memurların; herhangi bir yabancının Almanya'nın çıkarlarına aykırı olduğuna dair bir kanaat bildirmesi onların sınır dışı edilmeleri için yeterli olmuştur. Yabancılar Dairesi'nde yabancıların aleyhine verilen kararlar mahkemeler tarafından etkin bir incelemeye tabi tutulmaz. İşsizliğin arttığı zamanlarda Yabancılar Yasası'nın katı düzenlemeleri uygulandığı için yabancılar mağdûr edilirler (Kula, 2012:165-166). Hikâyelerde de oturma izinlerinin uzatılmasında sorun yaşamamak ve sınır dışı edilmemek için göçmenlerin, kendilerine yapılan haksızlıklara karşı sessiz kaldıklarından bahsedilir. Onlar için en önemli şey süreleri dolduğunda yabancılar polisine gidip oturma ve çalışma izinlerini uzatmaktır. Bu nedenle onlar, pasaportlarının kaybolmamasına ya da aşınmamasına çok dikkat etmek zorundadır. Hikâyelerde, göçmenlerin oturma ve çalışma izinlerini alırken ya da biten izin sürelerini uzatırken sorun yaşadıklarından bahsedilir. Göçmenler Yabancılar Dairesindeki memurlarla ya da yabancılar polisiyle karşılaşmayı hiç istemezler. Almanya'ya yalnız gelen göçmenler ailelerini de Almanya'ya getirmek istediklerinde onların oturma izinleri yeniden değerlendirilir. Onlar, ailedeki kişi sayısına göre uygun büyüklükte bir ev bulmak zorundadırlar. Bu kurallara uymayanların oturma ve çalışma izinleri iptal edilir. Almanya'ya turist pasaportuyla gelip burada iltica başvurusunda bulunanlar çeşitli yollarla oturma ve çalışma izni almaya çalışırlar. Göçmenler, Almanya'dan sınır dışı edilmemek için her hareketlerine dikkat etmek zorunda olduklarının bilincindedirler. Yine de hikâyelerde bunun aksi davranışları sergileyenlerden de bahsedilir. Siyasî nedenlerle Almanya'ya gelen kimi Türk vatandaşlarının iltica talepleri kabul edilmediği için onlar sınır dışı edilir. Aynı nedenlerle başvuru yapıp sonucu bekleyenler de her ân sınır dışı edilme korkusuyla yaşarlar.

"Yabancı Olmak Pek Zormuş'' adlı hikâyede Şerif; oturma ve çalışma izinlerini almanın ve pasaport almanın hep sorunlu olduğunu söyler.

"Doğu Mezarlığında'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanının, oturma iznini uzatmak için o gün işe gitmeyip yabancılar polisine gittiğinden bahsedilir.

"Laz Erol'' adlı hikâyede Erol, iş arkadaşı Gaitano'ya pasaport ve yabancılar polisi gibi dertlerle uğraşmaktansa kuş olmak istediğini söyler:

"(...)Kuş olsaydık ne güzel olurdu Gaitano. Ev kirası, yiyecek, içecek derdi yok…Kuşlar bizden mutlu bu dünyada. Hem sonra istedikleri yere gidebiliyorlar. Hiç kimse onlardan pasaport sormuyor. Ne Yabancılar Polisi'ne gidiyorlar ne de İş Bulma Kurumu'nun kapılarını aşındırıyorlar…'' (s.60)

"Yabancıya Ev Yok'' adlı hikâyede eşini ve çocuklarını Almanya'ya getirdiği için Mehmet'in oturma izni bir aya indirilir. Üç çocuğu olan Mehmet'in ve ailesinin bir odalı evde kalmaları yasak olduğu için onlar bir ay içerisinde iki ya da üç odalı bir ev bulmak zorundadırlar. Evi bulmadıkları takdirde onların oturma ve çalışma izinleri iptal edilecektir. Kiralık ev arayan Mehmet'e ev sahipleri, yabancıya ev vermediklerini söyleyip onu geri çevirirler. Mehmet, kiralık ev ilanlarının altında yabancılara evlerinin verilmeyeceği notunun eklendiğinden bahseder. Bir ay boyunca ev arayan ama bulamayan Mehmet'in oturma izni uzatılmaz; bu yüzden Mehmet ailesi ile birlikte memleketine dönmek zorunda kalır.

"Bağırma Alışkanlığı'' adlı hikâyede Bornovalı Ali'nin, Türkiye'de olan eşi ve çocuklarını Almanya'ya getirebilmek için en az iki odalı bir ev kiralamak zorunda olduğundan bahsedilir. Ali'nin evi bulamaması hâlinde oturma ve çalışma izinleri tehlikeye girecektir.

"İzin Dönüşü'' adlı hikâyede Salih, üç bin mark karşılığı temin ettiği sahte pasaportla Almanya'ya turist olarak gider. Burada akrabalarının yardımıyla avukata gidip vekâlet verir. İltica talebinde bulunmak için, avukata dilekçe yazdırır. İki gün sonra avukatın gönderdiği evraklarla sosyal daireye gider. Sığınmacılara verilen yardımları almak için kayıt yaptırır. Ona kalacak yer verilir, altı ay sonra da iltica talebi kabul edilir. Salih, birkaç yıl sonra Almanya vatandaşı olan Nermin ile evlenince iltica talebini geri çeker. Göçmen ailesi olarak oturma ve çalışma izinlerini alır.

“Tansiyon’’ adlı hikâyede Cemal, pasaportunun süresi bittiğinde onu uzatmaya her gittiğinde azar işitmemek için pasaportun aşınmamasına ve kirlenmemesine dikkat eder.

“Erkek’’ adlı hikâyede Fetullah Bozdoğar, gittiği kafede paltosunun çaldırır. Paltosunun cebinde kendisinin ve ailesinin pasaportları olduğu için Fethullah büyük tedirginlik yaşar. On gün boyunca paltosunu arar ama bulamaz. Bir arkadaşı ile birlikte yürürken uzakta birkaç polis görürler. Bozdoğar, arkadaşına *’’Yürü gidelim! Bu Alman polisi bir beterdir, ossaat pasaport sorar adamdan!..’’* (s.50) der.

“Kuruntu ve Yaşamak’’ adlı hikâyede kimi Alman kadınları göçmen işçilerle birlikte geceyi geçirdikten sonra polise gidip birlikte olduğu kişinin, kendi parasını çaldığını söyler ve şikâyette bulunur. Polis de yabancılar kanununa göre, kadının istediği parayı birlikte olduğu kişiden tahsis eder. Göçmenler, yabancılar yasasındaki *“Almanya toprakları üzerinde bulunan yabancılar, Alman Anayasasına aykırı eylemlerinden ötürü hemen sınır dışı edilirler.’’* (s.47) maddesi dolayısıyla uğradıkları haksızlığı mahkemeye götüremezler.

“Bir Kadın’’ adlı hikâyede Almanya’daki göçmenlerin sınır dışı edilmemek için kendilerine yapılan hakâretlere ve kötü muameleye sessiz kalmak zorunda kaldıklarından bahseder. Söz konusu hikâyede Nazife, Almanya’ya ilk geldiğinde tramvayda birkaç Alman genci arkadan ona yaklaşıp sürtündükleri hâlde o, korkudan bir şey diyemez. Nazife, polise söylerse kendisinin suçlu bulunup sınırdışı edileceğinden korkar; bu yüzden *“dilsizlik, utanç ve korku içerisinde kıvranır.’’* (s.89) Onun bu durumu yine ucuz atlattığı, kimi Almanların kendilerini yabancı kadınlara polis olarak tanıtıp onları kuytu yerlere götürdüklerinden bahsedilir.

Hikâyelerde göçmenler günlük hayatta yabancı bir ülkede yalnız olduklarını, buna göre hareket etmeleri gerektiğini birbirilerine hatırlatırlar. “Viyana’ya On Dokuz Kilometre Kalmışken’’ adlı hikâyede Sabri, arabasına çarpan ve kendisine hakâret eden Alman kadının yaptıklarına çok sinirlenir. Yine de yabancı bir ülkede olduğunu ve başını belâya sokmaması gerektiğini düşünür.

"Costa Dimitri Tahsin'' adlı hikâyede Tahsin, yurdun merdivenlerine işeyen Dimitri'yi bir daha aynı şeyi yapmaması için uyarır. Dimitri ise ona küfürle karşılık verince kavga çıkar. Her ikisi de yurttan atılır. Tahsin bir daha Dimtri'yi dövmek ister; ama bunu tekrarlarsa yabancılar yasasına aykırı davranışlardan dolayı sınırdışı edileceğini bildiği için bundan vazgeçer.

Faruk Şen, Almanya'daki göçmenlerin oturma izni alma şartlarından ve hangi durumlarda oturma izninin iptal edileceğinden bahseder:

"(...)1 Ocak 1991 tarihinde değişen Yabancılar Yasası'na göre, evliliklerin en azından dört yıl sürmüş olması gibi belirli koşulları yerine getiren eşler, boşanma ve birinin ölmesi durumunda, artık kendi başlarına ikamet hakkına sahip olmaktadır. Ondan önce birçok Türk kadın, çalışan kocalarından boşanmaları ya da dul kalmaları durumunda, Federal Almanya'yı terk etme zorunluluğu tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı…'' (Şen, 1993:151)

"Sen de Arama Beni'' hikâyesinde de göçmenlerin oturma ve çalışma izinlerinin iptal edilmesinden bahsedilir. Yabancı olan hikâye kahramanı, iki yıldır evli olduğu Alman eşi onu aldatınca ondan boşanmak ister. Avukat ona, eğer üç yıldan önce boşanırsa çalışma ve oturma izinlerinin geçersiz sayılacağını söyler. Adam, eşinin kendisini aldattığını bildiği hâlde ondan boşanamaz. Almanya'dan sınır dışı edilmemek için bunu kabullenmek zorunda kalır.

"Kırk Yılda Bir Yaş Günü'' adlı hikâyede Seyit ve Kadir, alkollü araç kullandıkları için polis tarafından gözaltına alınırlar. Karakola götürülüp haklarında yasal işlem başlatılır. Onlar, hapse atılmaktan ve sınır dışı edilmekten çok korkarlar.

"Telefon kulübesi ya da Bir Cumartesi Eğlencesi'' adlı hikâyede yabancıların dışı edilmemek için her hareketlerine dikkat etmeleri gerektiğinden bahsedilir. Hikâye kahramanı, telefon kumbarasına attığı para çabucak tükendiği için ailesiyle konuşurken sözcükler ağzında kalır. Kadın, ailesi ile rahat konuşabilmek için telefon kulübesindeki kumbarayı bozar; ama yaptığına pişman olur. Parmak izlerinden kendisinin tespit edilip sınırdışı edileceğinden çok korkar.

“Yol Bitmeden’’ adlı hikâyede Murat, gittiği mekânda içkiyi fazla kaçırıp yüksek sesle konuşmaya başlayınca işyeri sahibi onu dışarı atar. Bu olaydan sonra Türkler, işyeri sahiplerinin polisi çağırma ve sınır dışı edilme ihtimallerinden dolayı; gittikleri mekânlarda daha dikkatli davranırlar.

“Yüreğin Burkulmasın’’ adlı hikâyede Almanya’da siyasî iltica talebinde bulunan Haydar ve eşi, her gün korkuyla posta kutusuna bakar. Orada avukattan gelen ve kendilerini Türkiye’ye gönderecek bir yazının olup olmadığını kontrol ederler.

“Teneke Çalan Kadın’’ adlı hikâyede siyasî nedenlerle Türkiye’den kaçan ve Almanya’da sığınma başvurusunda bulunan Turgut, eşine gönderdiği mektupta sakıncalı olarak görüldüğü için kendisine oturma izni verilmediğini yazar.

Hikâyelerde Almanya’ya gayri resmi yollardan ya da turist olarak gidenlerin burada oturum izni alabilmek için Almanlarla formalite evlilikler yaptıklarından bahsedilir. İltica başvuruları reddedildiği için onlar böyle bir yola başvururlar. Bu amaçla evlenecekleri Almanlarla bir anlaşma yaparlar. Oturma izni alana kadar resmi olarak göçmenlerle evli kalmayı kabul eden Almanlar bunun karşılığında para alırlar. Genç Türk erkeklerinin çoğunlukla kendi annelerinin yaşındaki Alman kadınlarla evlenmelerinden bahsedilir. Oturma izni aldıktan sonra göçmenler boşanırlar. Türkiye’den gelenlerin çoğu imam nikâhlı oldukları için onların Almanya’da evlenmelerinin önünde herhangi bir yasal engel yoktur.

“Düzmece Evlilik’’ adlı hikâyede Almanya’ya turist olarak gelen İbrahim’in, oturma izni almak ve bir işte yasal olarak çalışma hakkını elde etmek için Alman kadın Renate ile formalite evlilik yapmasından bahsedilir. Altı aydır abisinin yanında kalan İbrahim, tanıdıklarının yardımıyla bulduğu geçici işlerde bulup çalışır. Bir gün gittiği birahânede gördüğü kırklı yaşlardaki Alman kadın Renate ile tanışır. Almanya’da kalıp oturum izni alabilmek için onunla evlenmek istediğini; buna karşılık her ay ona belli bir ücret vereceğini söyler. Renate, İbrahim’in yirmi üç yaşında olmasını sorun yapmaz ve bu teklifi kabul eder, evlenirler:

"(...)Evlenme dairesine geldiklerinde, bekleme salonu evlenecek yeni çiftler ve yakınlarıyla doluydu. Önde kolunda Renate ile İbrahim, arkadan Veysel'le Hatun girdiler salona. Salonda bekleşenler, genç yabancı ile ondan yaşlı Alman gelini görünce kendi aralarında fısıldaşıp gülüştüler. Bu, ürkek bakışlarıyla çevresine bakan İbrahim'in gözünden kaçmadı. Sahte evliliklerini herkes biliyormuş gibi geldi ona…'' (s.62)

"Peri Kızı'' hikâyesinde Battal'ın oğlu, Almanya'ya gittikten birkaç ay sonra babasına bir Alman kadınla evlendiğini anlatan bir mektup yazar. Mektupla birlikte kendisiyle eşinin fotoğrafını da yollar. Battal, oğlunun eşinin çok yaşlı bir kadın olduğunu görür. Uzun zaman sonra babasına yolladığı mektupta oğlu, oturma iznini almak için Alman kadınla evlendiğini, işini hallettikten sonra da boşandığını yazar.

"Delegasyon'' adlı hikâyede İskender'in kaçak olarak çalıştığı bostanda yakalanıp sınırdışı edilmekle yüz yüze iken Alman kadın Heike ile evlenerek bundan kurtulduğundan bahsedilir. Evli olan İskender'in eşi ve çocukları Türkiye'dedir. İskender *'şeriat usulüyle'* (s.72) evlendiği için resmi olarak Almanya'da evlenmesinin önünde herhangi bir engel yoktur. Arkadaşları ona *"Alaman'a geldin, yaşlı bir dula içgüvey oldun!''* (s.69) deseler de İskender, Heike sayesinde Almanya'da kalabildiği için mutludur. Heike'nin arkadaşı İmka da yirmi beş yaşındaki Afgan Mağrib ile evlidir. İmka ile Mağrib'in evlilikleri efendi ve köle ilişkisi gibi olsa da bu hikâyede Alman kadınlar sayesinde yabancıların, sınırdışı edilmekten kurtulduklarına dikkat çekilir:

"(...)Afganlı Mağrib'le sözleşme yapmıştı. Yirmi beşinde yakışıklı delikanlı, İmka'nın gece yatak arkadaşı, gündüz hizmetçisiydi. Dışarıda çalışmasına izin vermezdi. Heike'den başka kimse ile de görüştürmezdi. Ağzı, burnu, çenesi, kulakları tornadan çıkmışçasına güzel bir yüzü vardı Mağrib'in. İmka'nın karşısında oturur, ondan işaret beklerdi. İmka, konuş derse konuşur, sus derse susardı. Lakin, bundan dolayı kınamıyordu İskender, İmka'yı. İyi ki koruyordu, iyi ki, polise teslim etmiyordu. İmka gibi avratlar olmasaydı daha nice garipler kovulurdu Alman topraklarından!..'' (s.76)

"Mahmut ile Güldane'' adlı hikâyede ilticasının kabul edilmesi için Mahmut'un, beş bin mark karşılığında Güldane ile evlenmesinden ve turist pasaportu ile Almanya'ya çalışmak için gidenlerden bahsedilir. Mahmut, Güldaneye; kendisini Almanya'ya aldırması için beş bin mark karşılığında evlenme teklifinde bulunur, Güldane kabul eder. Güldane daha baştan Mahmut'a bir şartname imzalatır. Buna göre; evlilikleri boyunca ayrı yatacaklar, Almanya'ya yerleştikten sonra da Mahmut Güldane ile boşanmak için mahkemeye başvuracaktır.

"Siren Sesleri'' adlı hikâyede kaçak olarak çalışan ve duydukları siren seslerinin polis arabasından geldiğini düşünen Salim, İlyas ve Bekirfarklı yerlere doğru kaçarlar. İşçiler, polise yakalanmaları hâlinde köylerine geri gönderileceklerini bildikleri için köşe bucak kaçarlar. Bekir, saklandığı yerden şunları düşünür:

"(...)Bekir'in gözü kapıdaydı. Kurbanlık koyun gibi bekliyordu polisleri. Birazdan gürültüyle girecekler içeriye. Azgın kurt köpekleri de yanlarında olmalı. Polisler bulamasa bile köpekler koklayarak bulurlar yerlerini. Oysa Bekir'in yakalanmaması gerekli. Karısı, çocuklarından başka yaşlı anası da onun eline bakıyor köyde…'' (s.120-121)

Bekir seslerin evlerinin yakınına gelen ambulansa ait olduğunu anlayınca arkadaşlarına saklandıkları yerden çıkmalarını söyler.

"Bitte Nix Polizei'' adlı hikâyede Ali Itır, yerde inleyen ve kalkamayan yaşlı bir adam görür. Ona yardım edip etmeme konusunda kararsız kalır. Yardım ederse polisin kendi tanıklığına başvuracağını ve kaçak olarak Almanya'da kaldığını öğreneceğini düşünür:

"(...)Şöyle bir kucaklayıp kaldırayım dedim, adam inim inim inliyor, üstelik öyle bir can havliyle inleme ki acının ve korkunun has inlemesi. Canı yandığı belli. Sonra 'Bırak, bırak' der gibi bir işaretler yapmaya başladı. Bir yandan da hırıltılar boşalıyor ağzından. Önce hiçbir şey anlamadım, neden sonra da 'Polis' dediğini anlar gibi olup uyandım. 'Nix polis' , dedim, ben sana yardım ederim ama, nix polis, kaldırırım gidersin evine. Bir baktım etrafıma da toplanmaya başlamışlar. Anlıyordum adam polisten yardım umuyor ama beni düşündüğü yok. Etrafta

toplanan sabahçılar yok mu, hepsi onlar da 'Polis, molis' demeye başlamazlar mı…İşte o saat uyandım. Ali hadi bakiim sen de yağla tabanları, dedim durum boklaşıyor. Adamı olduğu yerde bıraktığım gibi koşarım ki sormayın, köşeyi döndüm, koşarım daha. Kulaklarıma derinden polis düdükleri gelir. Ben koşarım daha…'' (s.34-35)

Ali Itır gazetelerde Alman polisinin, köpeklerini de yanlarına alarak Almanya'ya turist olarak gelen kaçak işçileri 'avlamaya' çıktığına dair haberleri görünce korkmaya başlar. Ali, polis köpeklerinin kaçak işiçleri kokularından tanıdığını duyduğu için nerde bir köpekle karşılaşırsa hemen yolunu değiştirir. O, 'polis' kelimesini duyunca kendisinin yakalandığını düşünür, bütün vücudu karıncalanmaya başlar.

"Geçersiz Teoman'' adlı hikâyede oturma izni alamayan Teoman ve eşi Almanya'da kalabilmek için, para karşılığı Almanlarla evlenirler. Polis, onların sahte evlilik yaptıklarını tespit edip onları sınır dışı eder. Teoman, eşini ve üç çocuğunu bırakıp turist pasaportuyla Almanya'ya çalışmaya gider. Teoman, oturma ve çalışma izni olmadığından on bin mark karşılığı elli beş yaşındaki Ursula Gartner ile göstermelik bir evlilik yapar. Teoman'ın, bir Alman kadınla evlendikten sonra artık oturma ve çalışma izni almasının mümkün hale geldiği anlatılır:

"(...)Teoman, cebinde kapı gibi evlenme belgesini koymuştu; bir Alman kadınla evlenmişti sonunda: 'Açıl susam, açıl!' deyince nasıl kocaman kayalar yarılır, açılır kapısı kırk haramilerin, öyle işte. O hafta başı, Pazartesi, Teoman, Mesut, Yabancılar Polisinin yolunu tuttu. Yabancılar Dairesi'nde bir numara çekip beklediler. Bekleme odaları iğne atılsa yere düşmez, her ulustan, renkten insanların doldurduğu, bekleştiği ekmek durağdı. Sırası gelenlerin pasaportlarına, tümünün yüreğinde yatan o "Batı Berlin'de Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Oturma İzni'' damgası, alınlarına yazılan o kara damgayı iptal edecekti. 'Oturma İzni', ekmek kapısına giriş olan 'Çalışma İzni' kapısının anahtarıydı. O kapıdan girince ekmeğe kavuşacaktılar, salt kendileri mi, hayır hayır, eşi dostu akrabaları da…'' (s.124)

Çok geçmeden Teoman'ın eşi Zeynep de gelir ve on bin mark karşılığı yaşlı Alman Paul Fichtel ile evlenir. Teoman ve Zeynep bu şekilde oturma izni aldıktan

sonra iş bulup çalışmaya, evlenmek için aldıkları borcu ödemeye başlarlar. Onlar, borçlarını ödeyip çok para biriktirirler; ama yine de Almanya'da yabancı olduklarını unutmazlar:

"(...)Gelgelelim sürekli erince erişemediler. Sokaklarda, süpermarklarda karşılaştıkları her polise içleri, tir tir, yürekleri cız cız. Para var, huzur yoktu…'' (s.140)

Bir gün yabancılar polisi, Teoman'ı gözaltına alır ve ona eşinin nerede olduğunu sorar. Teoman eşinin evde olduğunu söyler. Polis, kendisine yapılan şikâyet sonucunda Teoman'ın eşi olan yaşlı kadının üç haftadır evinde öldüğünü ve kimsenin bundan haberdar olmadığını ortaya çıkarır. Sahte evlilik yaptığı ortaya çıkan Teoman önce tutuklanır, on beş gün sonra da oturma izni iptal edilip sınır dışı edilir. Teoman'ın *"mutlu yaşam düşün korkunç bir karabasana dönüşür.''* (s.143) Eniştesi de Teoman'ın, Almanya'da pasaportuna el konulması ile ilgili ona şöyle der:

"(...)Biz pasaportumuz kadar adamız. Pasaport elden gittiyse Teoman da elden gitti bilelim. Pasaportun geçerliği iptal edilirse, sahibinin de geçerliği iptaldir. Sen geçersizsin Teoman! Pasaportun gibi geçersiz, iptal edildin. İptalsin…'' (s.142)

"Boyu Kadar Uzundu Hüznü'' adlı hikâyede İsmail, sığınma başvurusundan olumlu bir netice almayacağını bildiği için bu yola başvurmaz. Sığınma başvurusu süreci şöyle anlatılır:

"(...)İsmail sığınma için başvurmamıştı. Sığınma isteyenlerin ne kadar yıpratıcı bir bekleyiş içinde olduklarını görüyordu. Çoğunun başvurusu geri çevriliyordu, geri çevrilecekti. Soğuk odalarda, yer yataklarında tartışarak, şakalaşarak, hüzünlenerek geçirdikleri bir kıştan sonra…'' (s.83-84)

İsmail, Alman bir kadınla on bin mark karşılığı formalite bir evlilik yapar. İsmail, hemşerileri ve arkadaşlarından borç aldığı on bin markı çalışıp ödemek zorundadır. Türkiye'de olan eşinin de Almanya'ya gelebilmesi için bir Alman ile formalite bir evlilik yapması gerekmektedir; böylece ikisi de oturum izni aldıktan sonra, tekrar bir araya gelmeyi amaçlar.

N. Abadan Unat, Almanya'da gittikçe artan iltica başvurularına karşı 1980'den sonra başvuruda bulunanların; özel kamplara yerleştirildiklerini, sosyal güvenlik haklarından da mahrum edildiklerini ve onlara çalışma hakkı verilmediğini belirtir (2002:56).

"Kürt Şoreş'' adlı hikâyede Ahmet'in, Almanya'da iltica hakkı alabilmek için Renate ile üç bin mark karşılığı anlaşıp resmi bir evlilik yaptığından bahsedilir. Kocasını yıllar önce bir iş kazasında kaybeden Renate, durmadan alkol tüketen biridir. Ahmet'in, kendisine üç bin mark vereceğini öğrenince hemen onunla evlenmeyi kabul eder. Anlaşmalarına göre Ahmet ile aynı evde kalmayacak olsalar da Renate, Ahmet'in çalışıp para kazandığını görünce onu evine alır. Çâresizlikten Almanya'ya gelen ve iltica başvurusunda bulunan bir tek Ahmet değildir. Bunlardan biri olan Şoreş, Türkiye'den gelenlerin takıldığı bir kahveye gider ve oradakilerden iltica etmek için ne yapması gerektiğine dair yardım ister. Şoreş'e, iltica dilekçesinin kabul edilmesi için iyi bir avukat bulması, nerelerde çalıştığı ve hangi örgütlerin üyesi olduğuna dair bir rapor hazırlaması gerektiğini söylerler. Ahmet, Şoreş'e yardım edeceğini söylese de başvurudan olumlu bir netice alacaklarına dair umudunun olmadığını Şoreş'e nasıl söyleceğini düşünür:

"(...)Ahmet biliyordu, bundan sonra Almanya'da iltica dilekçelerinin kolay kabul edilmeyeceğini, ama nasıl söyleyebilirdi ki, 'elin fakirine'. Çünkü bu günlerde Federal Savcılıklar, işkenceyi bile iltica gerekçesi saymıyorlardı. Hatta bir tanıdığının, 'Türk Ceza Kanunu'nun 141-142. maddeleri'nden yargılandığı halde, iltica isteği geri çevrilmişti. Ahmet ezberlemişti artık söylenenleri. Çünkü ilticacılar arasında konuşulan tek şey bunlardı. Hayat yoktu artık Almanya'da. O, yatıp kalkıp Renate'yi bulduğuna dua etmeliydi. Salladı kafasını iki yana…'' (s.53)

"Kaçtım Ne Yapayım?'' hikâyesinde Nurten'in babası, kızı kimi isterse onunla evlendireceğini söyler. Adam, Almanya'da oturma iznine sahip biriyle herkesin evlenmek isteyeceğini anlatır:

"(...)Bir Almanyacı'nın kızını bugün ülkenin bütün oğlanları ister. Çünkü hepsi de Almanya'da çalışma izni alabilmeye can atar. Bunun da yolu, orada oturma izni olan bir kızla evlenebilmektir…'' (s.123)

İşçilerin çalışma izni alması, onların oturma izni almasına bağlıdır. O. Bilge Kula, çalışma ve oturma izinlerinin birbirileriyle ilişkilendirilmesinin yabancı işçileri çıkamayacakları bir kısır döngünün içine sürüklediğini belirtir. Herhangi bir nedenle oturma iznini kaybeden işçilerin geçerli bir çalışma izinleri olsa da iptal edilir (Kula, 2012:146-147). Hikâyelerde oturma izni olduğu hâlde çalışma izni olmayan kimi hikâye kahramanları, ailesinden kendisine benzeyen birilerinin pasaportuyla çalıştıklarından bahsedilir. Çalışma izni olmayanlar, kötü işlerde gayri resmi çalışmak zorunda kalırlar. Hikâyelerde; çalışma izni alabilmenin güçlüklerinden de bahsedilir.

"Yangın'' hikâyesinde oturma ve çalışma izni olmayan Hatice, ablasının pasaportuyla temizlik işlerinde çalışır. Hatice, kendisi gibi kaçak işlerde çalışan Ömer'in kendisine ilgi duyduğunu bildiği halde, oturma ve çalışma izni olmadığı için Ömer'e yüz vermez.

"Kabuklu'' adlı hikâyede kadın pazarlayan bir şebekede kadınlara tahsis edilen aracın şoförlüğünü yapan Hamdi, çalışma iznini olması hâlinde bu işi yapmak zorunda kalmayacağından bahseder:

"(...)Bir an kendini yakaladı aynada Hamdi. İğrendi. Kaçırdı gözlerini aynadan. Pis iş, pis iş…diye söylendi birkaç kez içinden. İş?..Ne olurdu bir çalışma izni olsaydı! Yerleşiverseydi bir işe…İnşaat demez, fabrika demez nerede olsa çalışırdı. Gık demez, çalışırdı. Çöpçülük bile yapardı. Yapardı ya! Burası Almanya'ydı. Ayıp mı vardı?..Ve işin iyisi kötüsü, temizi pisi olmazdı. Olmaz mıydı?..Kesildi düşünceleri. İçinde bulunduğu anın gerçeğine döndü yeniden. Gözleri aynada, baktı bir süre…'' (s.56)

"Bizim Oraya Turist Gelmek'' adlı hikâyede Türkiye'de polis iken istifa edip Almanya'ya turist olarak giden adam, çalışma izni alabilmek için çok uğraşır. Adam üç aylık izin süresi bitince ilgili kuruma gittiğinde buradaki kadın görevli kendisiyle ilgilenmeyince ona şöyle der:

"(...)Ben burada sizin oyuncağınız değilim…Her üç ayda bir beni buralara kadar çağırıp alt tarafı pasaportuma önemsiz bir damga vuruyorsunuz. Bir yıldır

böyle sürüp gidiyor bu…Bir 'çalışabilir' damgası vurmadınız; bir 'iki yıl oturabilir' tarihini düşmediniz. Sizin karşınızda çocuk yok. Karımın fabrikadan aldığı aylıkla geçinemiyoruz. El ülkesinde elimiz böğrümüzde kaldı. Çocuğun üstüne başına bile doğru dürüst giyecek alamıyoruz. Dört yaşındaki çocuk, iki yaşından bu yana aynı giysileri giyiyor hâlâ…Ben şimdi ülkeme geri dönsem, nereden iş bulacağım. Pasaportuma şu 'çalışabilir' damgasını vursanız sanki n'olur…'' (s.72-73)

Tablo 17: **Oturma ve Çalışma İzinlerinin İncelendiği Hikâyeler**

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Kürt Şoreş
Aras Ören	Bitte Nix Polizei
Aysel Özakın	Boyu Kadar Uzundu Hüznü
Dursun Akçam	Tansiyon, Erkek, Delegasyon,
Ertunç Barın	Kabuklu
Fakir Baykurt	Yabancı Olmak Pek Zormuş, Kaçtım Ne Yapayım?, Yangın
Fethi Savaşçı	Doğu Mezarlığında, Laz Erol, Yabancıya Ev Yok, Bağırma Alışkanlığı, Kuruntu ve Yaşamak, Viyana'ya On Dokuz Kilometre Kalmışken, Costa Dimitri Tahsin
Gönül Özgül	Telefon Kulübesi ya da Bir Cumartesi Eğlencesi
Güney Dal	Bizim Oraya Turist Gelmek
Habib Bektaş	Teneke Çalan Kadın
Muammer Bilge	Düzmece Evlilik, Siren Sesleri
Murat Karaaslan	İzin Dönüşü

Nevzat Üstün	Bir Kadın
Özgen Ergin	Sen de Arama Beni
Rıza Hekim	Kırk Yılda Bir Yaş Günü
S. Salih Gör	Yol Bitmeden, Geçersiz Teoman
Vehbi Bardakçı	Yüreğin Burkulmasın
Y. Ziya Bahadınlı	Peri Kızı
Yüksel Pazarkaya	Mahmut ile Güldane

3.9.2. Barınma Koşulları

Kendi yurtlarını, evlerini terk eden ya da terk etmek zorunda kalan göçmenler, göç ettikleri yerde çoğunlukla çok kötü koşullarda barınırlar; bu yüzden onlar barınma sorunları yaşarlar. N. Abadan Unat, gurbete gidenlerin belirli koşullar ve gereklilikler yüzünden memleketlerinden ayrıldıklarını belirtir. Bu nedenle işçiler için ikâmet konusunun temel bir konu olmadığını ifade eder (Pusch ve Splitt, 2015:37). 1973'te Almanya, Türkiye ile işgücü alımını durdurduktan sonra aile birleşimleri yoluyla Almanya'daki Türkler burada kalıcı bir hâle gelir. Bu nedenle önceleri işçi yurtlarında yaşayan erkekler, *"aileleriyle birlikte kira maliyetlerinin düşük olduğu mahallelere* (Özbek, 2012:17) yerleşirler.

Faruk Şen; çalıştıkları şirketlerin yurtlarında kalan Türklerin yetmişli yıllardan itibaren serbest konut piyasasına yönelerek Berlin'de Kreuzberg'te ve Duisburg'ta Hüttenheim gibi yerlerde "getto semtleri'' oluşturmalarının nedenlerini şöyle açıklar:

"(...)Türklerin birinci amacı, düşük kira ödeyerek hedeflenen biriktirimi gerçekleştirebilmekti. Türklerin çoğunluğu için kısa sürede Türkiye'de ev ya da daire sahibi olabilmek ve bu amaçla mümkün olduğunca para biriktirmek, konforlu bir evde oturmaktan önce geliyordu. Böylece Federal Almanya'daki sözümona geçici ikamet süresince konforlu konuttan vazgeçmeye razıydılar. Birçok konut sahibinin

yabancılara ve özellikle Türklere karşı gösterdiği olumsuz tutum da Türkleri belirli semtlerde, durumu kötü olan ve sadece yabancıların oturabileceği düşünülen binalara taşınmaya zorlamıştır…'' (Şen, 1993:152)

Türklerin yaşadıkları mekânlar "heim'' denilen işçi yurtları ya da işçilerin aileleriyle birlikte kaldıkları kiralık evlerdir. Hikâyelerde Türklerin, birikim yaptıkları için güzel ve yaşanabilir evlere fazla para vermeyip kötü yerlerde ve zor koşullarda barınmayı baştan kabul ettiklerinden bahsedilir. Almanya'daki yabancı düşmanlığından dolayı kiralık ev bulamayan göçmenler bu kötü evlerde barınmak zorunda kalırlar. Bu mekânların ortak özellikleri çok eski olmalarıdır. Odaların çok dar olduğu bu mekânlarda duvarlar çok ince olduğu için sesler kolayca iletilir. Kimi evler Almanya'nın yaşadığı iki dünya savaşını görmüştür. Ahşap olan bazı evlerde merdivenler gıcırdar. Çoğunlukla; otoyol, demiryolu ya da fabrika yakınlarında olan bu evlerde gürültü hiç eksik olmaz. Dış cephesi kararmış olan binalardaki bu evlerin çoğunda mutfak, banyo ve oturma odası yoktur. Genellikle evin dışında olan tuvaletler komşularla ortak kullanılır. Türkler mutfak olarak kullandıkları küçücük yerde leğenlerin içinde banyo yapar. Almanların kalmadığı bu binalarda değişik ülkelerden göçmenler birlikte kalırlar. Bu nedenle buralarda tartışma ve kavga eksik olmaz. Tüm bunların yanında ev sahiplerinin, göçmenlere evde nasıl davranmaları gerektiğini anlatan katı kuralları buralarda yaşamayı çekilmez hâle getirir. Almanya'ya iltica talebinde bulunan göçmenlerin kaldıkları binalarda durum daha vahimdir. Askeri kışla olarak inşa edilmiş bu binalarda her taraf çöp doludur ve etraftan dayanılmaz kokular gelir.

Heim'lerde (işçi yurtları) ise yemek pişirmek ya yasaktır ya da sınırlı bir şekilde yemek yapılır. Birçok işçinin kaldığı bu yurtlarda bir ya da iki ocak olduğundan işçiler ocak sırası için kavga ederler. Çamaşır yıkamanın yasak olduğu bu yurtların bazılarında banyo yapmak için de işçilerin fazladan ücret vermeleri gerekmektedir. Tüm işçiler tek bir tuvaleti kullanırlar. Odalarda işçiler altlı üstlü ranzalarda yatar. Eskiden cezaevi iken birkaç değişiklikle işçi yurtlarına çevrilse de buralar, cezaevi ya da kışla görünümünden çok şey kaybetmez. Dar olan odalar hücre gibidir. Pencerelerden bakıldığında gökyüzü görünmez. Koridorlar; kirli, uzun ve dardır.

“Rur Havzası’nda Türk Bahçeleri’’ hikâyesinde Meryem, Almanya’ya geldiklerinde kendilerine Polonyalı işçilerden kalma eski bir ev verildiğini belirtir.

“Dokuztaş’’ hikâyesinde Nargüzel’in yaşadığı evin bulunduğu mahallenin hemen altından otoyol geçtiği için burası çok gürültülüdür. Bu nedenle Almanlar burayı boşaltmış, yerlerini de Türkler doldurmuştur. Aşırı gürültüden dolayı Türkler ve diğer yabancılar dışında kimsenin kalmadığı bu evlerin kiralarının fazla olmaması buraların kiralanmasında etkilidir.

“Sarı Saçlı’’ adlı hikâyede Türklerin; *‘trenler, uçak dolusu gelip, o dışları kararmış evleri, dumandan yaşanmaz mahalleleri’* (s.150) doldurduklarından bahsedilir.

“Ferhat’’ adlı hikâyede Ferhat, Almanya’daki yaşanabilecek kiralık güzel evlerin ateş pahası olduğu, ucuzlarına ise *“itin eğleşmediği’’*ni (s.170) belirtir.

“Ardımızda Meşeler Yeşersin’’ hikâyesinde yirmi iki yıldır Almanya’da kalan Habil, yaşadığı Hüttenheim mahallesi ve buradaki evler hakkında şöyle der:

“..Bu Hüttenheim denilen mahallenin yarısını Mannesmann firması yapmıştı. Evlerin çoğu ikişer odalıydı. Mutfaklar yoktu ayrı ayrı. Oturma odaları, yatak odaları yoktu. İki odadan birinin köşesine fırını, bulaşıklığı, onun da yanına buzdolabını dizdin mi hemen mutfak oluyordu. Banyoyu büyük plastik leğenlere yapıyordun. Helâ iki katın arasındaydı. Komşularla ortak kullanıyordun. Eh, işçi evi denilen zıkkım da tam bu kadar olur. Ama kirası 350, 400 mark!..’’ (s.178)

“Bakıcı’’ hikâyesinde, diğer hikâyelerden farklı olarak Türkiye’den giden ve yirmi yıldır Almanya’da yaşayan Mirza ve Mecide çiftinin evleri güzeldir. Bir suyun kıyısında olan iki katlı bu evin çok odası vardır.

“Sevgi Yandı’’ adlı hikâyede Mustafa ve ailesi bir odalı daracık bir evde kalırlar. Evin mutfağı dönüp hareket etmeyi engelleyecek kadar dardır.

“Yangın’’ hikâyesinde Felsen Sokağı’ndaki binada; dört Türk, üç Alman, bir Yunan aile birlikte yaşar. Her katta ikişer daire ve yalnızca bir tuvalet vadır. İnsanlar banyo ihtiyaçlarını da mutfaklarda leğenlerde karşılar.

"Yeni Beşik'' adlı hikâyede Cabir'in kaldığı ev fabrikaya yakın olduğu için gürültüden dolayı bu evde uyumak mümkün değildir.

"Yeni İş Arkadaşı'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, işten çıkınca tamir ustasıyla birlikte yürürler. Adam, ustasının 'Çamlı Mahalle' denilen yerde, çamların arasındaki evinde mutlu bir hayat yaşadığını düşünür. Sonra da kendi kaldığı evi ve mahalleyi hatırlar:

"(...)Kentin orta yerindeydi benim odam da gece yarılarına kadar tren, tramvay gürültüsünden, gece yarısından sonra da sokakta sarhoş naralarından, kavgalarından zor uyuyabiliyordum. Sonra İtalyan işçilerinin kapıları hızla kapamasından bıkmış usanmıştım. Belki kendisinin yardımiyle bir oda bulabilirdim çamlı mahallede. Yeni bir odaya taşınmışım gibi içim kuş gibi çırpınmaya başladı. Küçük bir oda, altı metrekare olsa bile, yeter…''(s.52)

"Yorgo'nun Öfkesi'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, kaldığı yüz on yıllık evin Almanya'nın geçirdiği savaşlarda yanmadan bugüne ulaştığını belirtir. Adam, akşam evine döndüğünde ahşap merdivenler çok fenâ gıcırdadığı için sessizce yürür. Evin tabanları ve iç duvarları ahşap olduğu için ev sahibi; evde yemek pişirmeyi, bulaşık ve çamaşır yıkamayı, ütü yapmayı yasaklamıştır.

"Anamın Mektubu'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, Almanların Türklerde olduğu gibi kızartma gibi yemekleri yapmadıklarından evlerinde davlumbaz düzenine ihtiyaç duymadıklarını söyler. Adam, evin içine dolan yemek kokularınının ve dumanın pencere ve kapıları açarak dışarı çıkmasını bekler. Bu konu hakkında ev sahibine şikâyet edecek olursa başına geleceklerden korktuğu için bundan vazgeçer. Adam, Almanya'daki konut sorunu ve göçmenlerin bu konudaki sıkıntıları hakkında şöyle der:

"(...)Bu durum çok üzücü. Üzücü ama, yabancı bir ülkede Alman mimarını bulup kafa tutmak, çekişmek de olanaksız. Ev sıkıntısı var…Tüm Alman kentlerinin, İkinci Dünya Savaş'ında yüzde sekseni yıkılmış. 'Çık git' der ev sahibi. Başlangıcında olduğu gibi, pansiyon köşelerinde sürünürüz yine. Ne yemek pişirebiliriz, ne çamaşır yıkayabiliriz, ne bulaşık. İşin kötüsü banyo yapmak için ayrı

para ödemek gerekir pansiyon sahibine. Durumdan mutlu olmak gerek, yalancıktan da olsa…'' (s.74)

"Bir Ses'' adlı hikâyede hikâye kahramanı; kaldığı odanın tavanının, hamam kubbesini andıran mutfaktan bozma bir yer gibi olduğundan bahseder.

"Titanik'te Dans'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, Alman zenginlerin ve yabancıların yaşadığı yerleri karşılaştırır ve her ikisinin de olumlu tarafları olduğunu şu şekilde anlatır:

"(...)Sözgelimi Kurfürstendamm, Zehlendorf, Steglitz gibi zenginlerin oturdukları yerlerin parklarını, caddelerini, kahvelerini ve yabancıların, alternatiflerin, ev işgalcilerin oturdukları Kreuzberg, Neukölln gibi yerleri…Her iki yeri de seviyoruz, birincide estetik var diyoruz, ikincideyse insan ilişkileri güzel…'' (s.75)

"Komşularımız'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, kaldığı evin *"II. Dünya Savaşı ile gelen yokluk yıllarında yapıldığı için''* (s.20) duvarlarının incecik olduğunu ve sesi kolayca ilettiğini belirtir.

"Beyaz Zenciler'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Almanya'ya geldiğinden beri hep eski evlerde oturmak zorunda olduğunu ve ona hep eski evlerin uygun görüldüğünü anlatır. Adam, *''balkonlarından renk renk çiçeklerin sarktığı, güzel perdeli yeni evlerin yalnızca önünden geçer.''* (s.121) Adamın oturduğu binada her katta tüm kiracılar aynı tuvaleti kullanır. İşyerinde duş alabildiği için evinde leğende yıkanmaktan kurtulur. Adamın kulağında, evdeki tahta merdivenlerin sızlayan gıcırtısı eksik olmaz.

"İntihar Denemesi ve Fare'' adlı hikâyede ressam olan Derya; bir taraftan apartmanın merdivenlerini silen diğer taraftan Türkü söyleyen kızın sesiyle uyanır. Sesi takip edince gördüklerini resmetmeyi düşünür. Derya çizeceği resimde kaldığı apartmanın nasıl bir yer olduğunu da gösterecektir:

"(...)Binanın merdivenlerindeki görünüşü Derya'yı biraz neşelendirmişti…Güzel bir tablo olabilirdi…Resim yapmaya başlarsam, savaş artığı

binanın merdivenlerinde bir Anadolu kızını resimlerim. Kovasıyla, paspas beziyle…'' (s.141)

Yasemin Özbek, Türkiye'den gruplar hâlinde Almanya'ya çalışmaya giden işçilerin, çalışacakları şirketlerin işçi yurtlarına (Arbeiterheim) yerleştirildiklerini belirtir. Özbek, bu işçi yurtlarının nasıl olduğundan ve bazı işçilerin neden bu tür yerlerde kalmayı tercih ettiklerinden bahseder:

"(...)Almanya'da yabancı işçileri barındıracak yeterli konut olmadığından Türkler arasında "haym'' olarak tabir edilen bu toplu barınaklar, eski idare binaları, depolar, savaştan kalma prefabrik konutlar ve barakalar da olabiliyordu. Haym'ların donanımları ise ancak asgari ihtiyaçları sağlayacak nitelikteydi. Buna rağmen, haym kiralarının düşük olması, işçilere para biriktirme fırsatı sunuyordu. İşçilerin bir arada yaşamaları, zor dönemi atlatmalarına yardımcı olsa da onları toplumdan izole ediyordu…'' (2012:15)

"Almanya'ya Varış'' adlı hikâyede Türkiye'den gelen on beş işçiyi karşılamakla görevlendirilen Sami, Türk işçilerin kalacağı yurt ve onları bekleyen hayat ile ilgili şunları düşünür:

"(...)Onları kalacakları yurda götürüyorum. Bir kışlayı andıran taş yapının soğuk, nem kokan merdivenleri. Ve dörder kişilik odalar. Altlı üstlü ranzalarda yatacaklar. Sanki yeni bir askerlik dönemi başlıyor gibidir…'' (s.25)

"Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' hikâyesinde Kasım, kaldığı heim'de tuvalete gitmenin büyük bir dert olduğunu söyler. Bu kadar kalabalığa bir tek tuvalet düşmesinden dolayı bazen geceden tuvalete giderler.

"Evlenme İlanı'' adlı hikâyede Emine, sabahtan akşama kadar uğraştığı hâlde kaldığı evi bir türlü gönlünce düzeltemez. Bu durum, evin çok eski olmasından kaynaklanır:

"(...)Evin de düzelecek yanı yoktu ki. Yanları laçka iki sedir, yıkıldım, yıkılacağım diyen bir masa, değişik modelde birkaç eski sandalye ve vitrinlerin camları kırık bir dolaptan ibaretti. Kaldıkları bina birinci dünya savaşından önce

yapılmış, iyice harabeye dönmüştü. Sekiz ailelikti. Banyosuz olduğu gibi, her katın tuvaleti de müşterekti…'' (s.50)

"İzin Dönüşü'' adlı hikâyede Almanya'ya gelip burada iltica talebinde bulunan Salih'in, göçmenler için tahsis edilen yurda yerleştirilmesinden ve sözkonusu yurdun çok kötü şartlarda olmasından bahsedilir. Salih arkadaşı Hüseyin ile birlikte kalacağı yurda gittiklerinde virâne görünümünde, aslında askeri kışla olarak inşa edilen bir bina ile karşılaşırlar. Almanya'ya gelip iltica talebinde bulunanlar, ilk önce buraya yerleştirilir. Salih ile Hüseyin kalacakları yere geldiklerinde eski kırık mobilya parçalarının oraya buraya atıldığını, her tarafın çöplerle dolu olduğunu görürler. Dayanılmaz bir kokuyla karşılaşırlar. Yerler izmarit ve sigara paketleriyle doludur.

"Nusret Dayı'nın Dilekçesi'' adlı hikâyede işçi yurdunda işçilerin, mutfakta yemek yapmak için iki ocaktan birinin boşalması için sıra beklediklerinden bahsedilir:

"(...)Mutfakta biriken işçiler yemeklerini sırayla yaparlardı. Yurt sorumlusuna 'Bu iki ocak bize yetmiyor, bir tane daha getirin' demelerine karşın, pek ilgilenen olmamıştı. Böylece bir de mutfak kuyruğu eklenmişti yaşamlarına. Bu yüzden arasıra tartışmalar da olurdu…'' (s.64)

Abadan-Unat, Almanya'daki Türk işçilerinin Alman şirketler tarafından kötü koşullarda barınmaya mecbur bırakıldıklarını anlatır:

"(...)En kötü ikâmet koşullarını inşaat firmaları sunuyordu. Gözlerimle gördüm, durum korkunçtu. İnşaat işçilerinin dediklerine göre kaldıkları yerler ya soğuk ve pisti ya da su akmıyordu. Barakalarda kalıyorlardı. Ama yurtlarda da bir odada altı, sekiz, on kişi kalıyorlardı. Çok kötüydü! Hiç özel alanları yoktu. Tek kişilik odalar yoktu. Sadece uyumak için toplu mekânlar vardı…'' (Pusch ve Splitt, 2015:37)

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede de işçilerin kaldığı heim'in eskiden hapishane hücresi iken Berlin'e işçilerin gelmesiyle küçük bir tamir ve değişiklikle heim odasına çevrildiğinden bahsedilir. Genişliği iki metreden dar odaların boyları

ise ancak dört metredir; bu yüzden bu odalar aslında hücre niteliğinden pek bir şey yitirmemiştir. Beş katlı ve beş yüz odalı bu heim'in odalarının pencerelerinden dışarıya bakıldığında gökyüzü görünmez ve içeri güneş ışığı girmez. Odalar arasındaki kirli, uzun ve dar koridorlarda yürüyenler bir hapishanede oldukları duygusuna kapılırlar. Karlsgarten Sokağı'ndaki I. Dünya Savaşı'ndan kalmış evlerde de çoğunlukla Türklerin yaşadığından bahsedilir.

''Fatma Teyze'' adlı hikâyede Gül, hikâyenin kahramanı Fatma Teyze'nin ve kocası Aslan'ın Kreuzberg'te yaşadıkları evin nasıl bir yer olduğundan bahseder:

"(...)Fatma Teyze, Kreuzberg'te, yabancılar oturuyor diye yıkılmasına kıyılamayan, kırık dökük, ev azmanı yıkıntılardan birinde yaşıyor. Tuvalet dışarda. Nemli, sulu hava, daracık, küçük tek penceresinden içeriye girip susuz tuvaleti sulandırmış, yumuşak bulduğun her şeyi yeşillendirip otlaştırmış. Keskin idrar ve yosun kokusunu ciğerlerime çekmemek için, elimdeki çayımı idareli yudumlarım. Bir kulağım, Fatma Teyze'nin odaya getirdiği sözlü anlatımlarda, diğer kulağımın beyne giden kanalını açarım. Belleğimde, banyosu olmayan bu evde yıkanma işleminin nasıl yapıldığını imgelemeye çalışırım…'' (s.50)

Kızları Berlin'e okumaya gelmesiyle tek odalı evlerini değiştirmek zorunda kalan Fatma Teyze'nin; bir buçuk odalı, banyosuz, tuvaleti dışarıda, duvarları sulu ve ekşimiş rutubet kokan başka bir ev kiralamasının zor olmadığı belirtilir:

"(...)Zaten aklı başında Alman'ın yöresine bile uğramadığı, tek tük ayak takımı Alman'la, yabancıların yaşadıkları daha geniş bir eve geçiveriyorlar…'' (s.51)

"Hitler'in Sığınağında Bir Fadime'' hikâyesinde göçmenlerin kaldıkları evlerin içler acısı hâlinden bahsedilir. Küçük Fadime'nin ailesinin yaşadığı ev, Berlin bombalanırken Hitler'in gizlendiği mahzene benzetilir. Müller, Türk arkadaşına bu evde hayvanların bile yaşayamayacağını söyler. Arkadaşı da bu ailenin diğer Türklerde olduğu gibi ev almak için para biriktirdiklerini; bu yüzden çok fazla kira ödemeden ancak böyle harabe bir evde kalabildiklerini belirtir.

Tablo 18: Barınma Koşullarının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	Hikâyeler
Bekir Yıldız	Hitler'in Sığınağında Bir Fadime
Fakir Baykurt	Rur Havzasında Türk Bahçeleri, Sarı Saçlı, Dokuztaş, Ferhat, Ardımızda Meşeler Yeşersin, Bakıcı, Sevgi Yandı, Yangın, Yeni Beşik
Fethi Savaşçı	Yeni İş Arkadaşı, Yorgo'nun Öfkesi, Anamın Mektubu
Gönül Özgül	İntihar Denemesi ve Fare
Gülseren Heydorn	Fatma Teyze
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Muammer Bilge	Beyaz Zenciler, Nusret Dayı'nın Dilekçesi
Murat Karaaslan	Evlenme İlanı, İzin Dönüşü
Osman Çeviksoy	Komşularımız
Sıtkı Salih Gör	Almanya'ya Varış
Y. Ziya Bahadınlı	Bir Ses, Titanik'te Dans

3.9.3. Göç ve Sağlık

Yaşadıkları yerden ayrılan göçmenlerin hayatları artık eskisi gibi olmaz. Onlar yeni hayatlarına alışana kadar belki de göç ettikten yıllarca sonra da çeşitli rahatsızlıklar yaşarlar. Göçmenlerin göç ettikleri yerde, kişiliğine yeni boyutlar katma arayışının eski kimliğini yitirme korkusuna ve bunalımlara dönüşebildiğini

iddia eden Serol Teber, göçmenlerin göçten kaynaklı olarak yaşadıkları rahatsızlıklar ve hastalıklardan şöyle bahseder:

"(...)Kuşkusuz bugün bile özgün bir göçmenlik psiko-patolojisinden söz etmek mümkün değildir. Ancak, uzun süreli ve ağır örseleyici yaşam koşullarında, giderek süreklilik kazanan kimlik krizi durumunda, hiç de az olmayarak; ruhsal gerilim artması, bunaltı, depresyon, korku, çeşitli belirtileriyle psikosomatik tepkiler ve hatta psikozlar görülebilmektedir. Zamanla, tüm bu psiko-patoloji içinde, özellikle, depresyonlu, bunaltılı, korkulu, kuşkulu (paranoid), bir ruhsal yapının göçmen insanın kişiliğini etkilemeye başladığı izlenebilmektedir…'' (Teber, 1993:16)

S. Teber, göçmenlerde görülen ve 'genel psikosomatik sendrom' başlığı altında toplanan belirtilerin şunlar olduğu ifade eder; "*uykusuzluk, korkulu, kuşkulu bir geri-çekilme (resignation), depresif bir ruhsal durum; baş, ense, sırt, omuz, bel, kol ve bacak ağrıları; kalp, mide-bağırsak şikâyetleri; güçsüzlük, halsizlik, kendini donuk duyumsama; cinsel potenz şikâyetleri''* (1993:69)

Hikâyelerde Türk işçilerde ve ailelerinde Almanya'ya gittikten sonra çeşitli ruhsal, fiziksel hastalıkların ve rahatsızlıkların görüldüğünden bahsedilir. Ruhsal rahatsızlıkların ortaya çıkmasında; gurbette, tanımadıkları bir toplumda ve kültürde çoğu zaman Almanlar tarafından dışlanmalarının da etkili olduğu anlatılır. Kimi hikâye kahramanlarında görülen yaşadığı yere ait olamama hissi, bu psikolojik hastalıkları tetikler. Onlar, ilgiye muhtaç çocuklar ve yaşlılar gibidir. Türk göçmenlerde göçün başlangıcında geçmek bilmeyen baş ağrıları; korku, şüphe, endişe ve huzursuzluk gibi rahatsızlıklar görülür. Onlar, Türkiye'ye geldiklerinde gâyet neşeli, şakacı ve yaşama sevinci ile dolu iken Almanya'ya döndüklerinde; konuşmayan, gülmeyen ve tedirgin insanlar hâline gelirler. Alman doktorlar, bu hastalıkların; ruhsal, sinirsel ve toplumsal nedenleri olduğunu söyleseler de hikâyelerde kimi zaman Alman doktorların, Türk göçmenlerdeki hastalıkları çok tehlikeli vak'alar olarak görmeleri eleştirilir. Kimi göçmen işçilerin, Alman doktorların bu hasssasiyetlerini kullanarak deli numarası yaptıkları ve istirahat raporları aldıklarından bahsedilir. Almanca bilmemelerinden kaynaklı olarak Türklerin karşı cinsle ilişki kuramadıkları; bu yüzden onlarda çeşitli cinsel

hastalıkların görüldüğü anlatılır. Türklerin yaşadığı çoğu fiziksel hastalıklar da onların iş ve çalışma şartlarından kaynaklanır.

"Sevgi Yandı'' adlı hikâyede Mustafa; Türkiye'den Almanya'ya geldikten sonra; ablasının günlerce burnunun kanadığını, kardeşi Sevgi'nin durmadan ağladığını, ruhu sıkılan annesinin ise delirecek gibi olduğunu söyler.

"Yaman Göç'' hikâyesinde Almanya'daki Türklerde görülen; kalp sorunu, mide kanaması, saç dökülmesi, ruhsal gerilim, kişinin kendisine duyduğu saygıyı yitirmesi, cinsel yetersizlik, bunalımlar, kâbuslar gibi hastalıklar ve rahatsızlıkların çoğunun horlanma ve dışlanmalardan kaynaklandığı belirtilir. Hikâyenin kahramanı Almanya'ya göç etmiş bu insanların; yurtdışına çıkamama ve gittiği yerde fazla barınamama korkuları içerisinde olduklarını, suya düşmüş serçe yavrusu gibi çırpındıklarını; Türkiye'ye kesin dönüş yapanların da hastalıklı, yorgun kişiler olduğunu belirtir.

"Öykü Birincisi'' hikâyesinde Galip, babasının sürekli başının ağrıdığını ve ondaki baş ağrısının bir türlü geçmediği için onu hastaneye yatırıldıklarını belirtir. Galip'in babası ile birlikte iki Türk işçinin, hastaneden kaçmalarını engellemek için ayakları bağlanır. Galip, bu durumu şu şekilde eleştirir:

"(...)Başı ağrıyan herkesi deli sanıyorlar. Alman hastalarının hiçbirisi kayışlanmış değildi. Babam deli değildi…'' (s.142)

"İşçi ile Dişçi'' hikâyesinde çöpçülük yapan Hüseyin Polat, hastaneye gidince Neriman Ercan adındaki Türk doktor, onunla çok ilgilenir. Hüseyin bu ilgiden çok memnun olur. Hüseyin'in içerisinde bulunduğu durum, gurbetteki Türklerin yaralı gönüllerinin küçük bir ilgiye muhtaç olduğunu gösterir.

"Dokuztaş'' hikâyesinde Nargüzel'in, romatizmaya benzer sızılardan ve baş ağrılarından bir türlü kurtulamadığından bahsedilir.

"Kırık Kol'' adlı hikâyede Gelsenkirchen Katolik Hastanesi'nde görevli Doktor Turan, Almanya'ya gelen Türklerin çoğunda çok konuşma hastalığının ya da

“konuşma salgını’’ nın görüldüğünü söyler. Ona göre bu hastalığın; ruhsal, sinirsel ve toplumsal nedenleri vardır.

“Otobüsteki Kadın’’ adlı hikâyede Almanya’dan İsviçre’ye üç günlüğüne tatile giden Hüseyin, kendisi ile aynı otobüste olan Alman bir kadının hayatının nasıl olduğuna dair tahminlerde bulunur. Sözkonusu kadının da Almanların genelinde olduğu gibi yatma ve kalkma saatlerinin düzenli olduğunu düşünür. Hüseyin, işe yetişmek için sabah erken kalkmak zorunda kalan işçilerin yıllarca aynı şekilde hayatlarına devam ettikleri için tatilde de olsalar işe gidecekmiş gibi erken saatte kalktıklarını ve erken uyuduklarını düşünür:

“(...)Sabahleyin de saat beşte gidecekmiş gibi uyanacak, hazırlanacaktır. Çünkü, insanın bir yerlerden sonra, alışkanlıklarından birden sıyrılıvermesi kolay değil. Hele insan yemekten, içmekten, uyumaktan, gezinip eğlenmekten, para biriktirmekten başka bir şey düşünmezse, o insanı robotluğundan ayırıp, yaşama başka yerlerden bakmasını sağlamak güçtür…’’ (s.15)

Almanya’daki Türk yazarlarının asıl meslekleri yazarlık değildir. Onların çoğu, aslında diğer Türkler gibi çalışmak için Almanya’ya gitmişlerdir. Bu nedenle yaşadıkları sorunları hikâyelerinde işlerken aslında yazarak kendilerini tedavi ederler. Bu, Almanya’daki Türk edebiyatının da bir özelliğidir. “Özel Ulak’’ adlı hikâyede hikâyenin kahramanı *“insanca davranışlarıyla sıcacık Anadolu havasıyla yüklü’’* bir dostundan bahsetmek istediğinde *“tanıdığım kadarıyla söz edip bu yükten, bu yükün ağırlığından kurtulmak istiyorum.’’* (s.19) der.

“Gece On Birden Sonra’’ adlı hikâyede Yunanlı Panayoti, hasta olduğuna dair rapor almak için doktora yalan söyleyeceğini belirtir:

“(...)Doktora diyeceğim ki, ben çok sinirlendim birkaç aydır. Birinin kafasına bir demir anahtar vuracağım, sinirlerim çok bozuk! Dedim mi en azından yirmi gün dinlenme alırım. Gözlerimi de patlatıp, azıcık yüksek sesle konuştum mu, tamam! En büyük hastalık bu be! Alman inanır be!..’’ (s.42)

“Çöpçü Nuri’’ adlı hikâyede Nuri, Almanya’daki yüz binlerce Türk işçisinin Almanca bilmedikleri için karşı cins ile ilişki kuramadığını; bu yüzden ‘seks manyağı’ olduklarını ve sinir kliniklerinde tutulduklarını söyler.

“Tansiyon’’ adlı hikâyede Cemal, hastalanınca doktora gider. Doktor, onun tansiyonunun çok yüksek olduğunu; eğer dikkat etmezse kendisinde enfarktüs ya da beyin kanaması görülebileceğini söyler.

“Şey’’adlı hikâyede hikâyenin kahramanı hastaneye gidince ona, midesinde yara oluştuğu ve ona hastanede yatması gerektiği söylenir. Adam, midesinde yara olduğu için sinir hastanesine yatırılmayı kabul etmez. Doktorlar ilaç vermek yerine onun açık havada dolaşması gerektiğini ona söyler. Adam, kendisine çiçekleri sulatan ve bahçıvanlık yaptıran Alman doktorlarına serzenişte bulunur.

“Sen Nesin?’’ adlı hikâyede; Makedonya, Türkiye ve Almanya arasında savrulan bir hayatı olan hikâye kahramanına Makedonya’da Beyzat, Türkiye’de Behzat ve Almanya’da ona ise Besat dedikleri için adam çok sinirlenir. Gazetede onunla ilgili şu haber çıkar:

“(...)Federal Almanya’da bir Türk işçisi, birahânede tanıştığı bir Alman’ın kendisine ‘sen nesin’ diye sorması üzerine sinir krizi geçirmiştir. Otuz dokuz yaşındaki Türk işçisi Behzat Yılmaz, başını birahânenin duvarına vurarak, kendini yaralamıştır. Güçlükle zaptedilen Türk işçisi olay sırasında hiç durmadan “Behzat, Behzat…’’ diye haykırarak kendi adını tekrarlamıştır. Kentin sinir hastanesinde tedavi altına alınan Türk işçisinin şiddetli bir sinir krizi geçirdiği sanılmaktadır…’’ (s.81)

“Andreas’ın Ali’ye Geldiği Gün’’ hikâyesinde Ali, babasının her yıl yıllık iznini alıp Türkiye’ye geldiğini ve tatilini köyde ailesiyle birlikte geçirdiğini söyler. Ali, ailesiyle birlikte Almanya’ya babasının yanına gelince onun, Türkiye’dekinden çok farklı biri hâline geldiğini görür. Ali’nin babası hakkındaki düşünceleri göçmenlerin kendi ülkelerindeki durumları ile gurbetteki durumlarının karşılaştırılması açısından önemlidir:

"(...)Ali, Almanya'ya gelmeden önce, Türkiye'deyken babası ile gurur duyardı…Neşeli ve şakacıydı o zamanlar. Giyimi bile başkaydı: Hep şık ve temiz. Konuşması da farklıydı: ağır, açık seçik ve güvenli. Yaşama sevinciyle doluydu o günler…Fakat burada, Almanya'da gerçekten çok değişmiş, tanınmayacak hâle gelmişti. Babasının bu yeni, karanlık yüzüne alışabilmek Ali için oldukça zordu. Büsbütün şaşırmıştı, babasıyla nasıl ilişki kurabileceğini kestiremiyordu. Eskiden olduğunun tersine, babası artık konuşmaz, gülmez olmuştu. Ali, babasının dışarda, sokakta sürekli tedirgin ve ürkek olduğunu da duyumsuyordu. Sonraları kendisinin de arada bir böyle tuhaf, rahatsız edici bir duyguya kapıldığını fark etti. 'Bu nedensiz korku bana babamdan geçti' diye düşündü…'' (s.78)

"Pilav ve Cinayet'' adlı hikâyede Doktor Niyazi Uygur, Almanya'daki 105 Türk işçi üzerine yaptığı bir araştırma sonucunda bu işçilerde görülen tipik hastalıklardan bahseder. Doktor bu kişilerde; korku, şüphe, endişe, huzursuzluk, sıkıntı ve buna benzer rahatsızlıkların görüldüğünü belirtir. Bu kişiler Almanya'daki hiçbir sosyal haklarının peşine düşmeden, sigorta primini almadan ya da buna benzer işlemleri yapmadan âdeta kaçarcasına ülkelerine döner. Doktor Uygur, bu hastalıkların nedenleri ve sonuçları hakkında şöyle der:

"(...)Ekonomik durumu iyi olanlar da hastadır. Doyumlular da. Apartman, arsa, araba almışların yüzüne bakın dikkatlice. Durgunluk, ürkeklik…Başka hastalıkların da nedeni…Ülser, mide kanaması, kalp, saç dökülmesi...Ruhsal gerilimin, bedensel bozuklukları olarak görülen belirtileridir hepsi. En önemlisi, ürettiğini, yarattığını görememek, yabancı ülkelerde horlanması…Kişiliğin iflâsı…Kişinin kendisine duyduğu saygıyı yitirmesi…Cinsel yetersizlik…Bunalımlar, kâbuslar…İflâs, saygısızlık, horlanma…Bunu gören, buna tanık olanlara karşı, en yakınına karşı düşman olması…Düşman olması…Düşman…'' (s.57)

Tablo 19: Göç ve Sağlık Konularının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	Hikâyeler
Bekir Yıldız	Yaman Göç, Pilav ve Cinayet
Dursun Akçam	Tansiyon
Ertunç Barın	Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün
Fakir Baykurt	Sevgi Yandı, Öykü Birincisi, İşçi ile Dişçi, Dokuztaş, Kırık Kol
Fethi Savaşçı	Otobüsteki Kadın, Özel Ulak, Gece On Birden Sonra, Çöpçü Nuri
Habib Bektaş	Şey, Sen Nesin?

3.10. İŞÇİLERLE İLGİLİ KONULAR

3.10.1. İş Kazaları

Hikâyelerde, zor şartlarda çalışan işçilerin iş kazaları sonucu öldüklerinden ya da sakat kaldıklarından bahsedilir. Sakat olarak kurtulanlar çok uzun zaman tedavi edilseler de bu kişilerde kazanın fiziksel ve ruhsal izleri silinmez. İşçiler; yanı başlarında ölen arkadaşlarının ardından üretimin aksamaması için hiçbir şey olmamış gibi işlerine devam etmek zorundadırlar. Onların bir anlık dalgınlıkları üretimi düşürebileceği gibi hızla çalışan makinelere yetişemeye çalışmaları kaza geçirmelerine neden olur. Tehlikeli işlerin göçmen işçilere verilmesi nedeniyle göçmen işçiler daha çok iş kazaları yaşarlar.

"Maria Otuz İki Yaşında'' adlı hikâyede fabrikada işe başlayan Kemal'den önce burada çalışan İtalyan işçi matkap makinasının arasında kalıp ezildiği için Kemal, aynı şeyin kendi başına da geleceğini düşünür.

"Birinci Kata İnemem' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, işçilerin işbaşında hayâllere dalarken yaşadıkları kazalardan bahseder. İşçilerin bir an bile boş durmaya ve hayâl kurmaya zamanlarının olmadığını anlatılır:

"(...)Örnekleri ne kadar çoğaltırsam, çoğaltayım, fazla düş kurmak da yaramıyor iş başında. Fazla dalgınlıktan parmaklarını makinalara kaptıranlar çok oldu. Santimetre kareye yüz elli kilo basınç yapan preslerden sakınmak gerek. Sekiz saatte on iki bin sayı malı, teslim etmek zorunluluğu var…'' (s.93)

"Ruhr'da Ölüm'' adlı hikâyede kalp hastası olan Kâzım'ın, otomatik olarak kalkıp inen makasların hızına yetişemediği için kalp krizi geçirip ölmesinden bahsedilir. Çeşitli kalınlıkta sac levhaların üretildiği hangardaki fırınlarda çıkarılan onar tonluk demir külçeler, silindirlerin arasında ezdirilip levhalar elde edilir ve bu levhalar makaralara sarılır. Bu saclar istenilen uzunluğa gelene kadar kesilir ve paketlenir. İşçiler makinelerin hızına yetişmek zorundadır. Kâzım'ın çalıştığı hangarda o güne kadar yedi kişi iş kazalarında ölmüş, yüzden fazla kişi de sakat kalmıştır. Burada yaşanan son olayda da dev bir vinç, işçilerden birinin boynunu koparmış; bir silindir ise bir işçinin kolununun dirseğe kadar olan kısmını koparmıştır. Çok sıcak bir mekânda otomatik olarak kalkıp inen makasların hızına ulaşmaya çalışan ve ter içinde kalan Kâzım, nefes almakta güçlük çeker. Kâzım'ın hareketlerinin ritmi giderek bozulur. Arkadaşı onun iyi olmadığını gördüğünde makineyi durdurur. Kâzım hastaneye götürülürken kalp krizinden ölür. Yapılan tetkiklerde kalp problemi olduğu anlaşılan Kâzım'ın, ağır iş yapması yasaklandığı halde işten çıkarılma korkusuyla bunu gizlediği anlaşılır.

Türk işçileri kazalarının en çok görüldüğü ve en tehlikeli sektörler olarak bilinen; kimya, metal ve maden gibi işlerde çalışmışlardır. Buralarda çalışan işçiler; parmak, kol ezilmesi, bir eşyanın vücut üzerine düşmesi sonucu yaralanmalar şeklindeki kazalar yaşarlar (Abadan-Unat, 2002:105).

"Hasıraltı'' adlı hikâyede budanan ağaçlardan arta kalan dalları ve bahçelerden süpürülen otları kamyondan ateşe atarken Alman şoför Hans, Osman'ın kamyonun üstünde olduğunu bildiği halde yükü boşaltır. Osman'ın bedeninde ciddi yanıklar oluşur. Osman, kamyon kasasına tutunup ateşe düşmekten son anda kurtulsa da ayakları yara bere içinde kalır.

“Willy’’ adlı hikâyede Nuri, akşam haberlerini izlerken bir Alman ve iki Türk maden işçisinin göçük altında kaldığına dair bir haber görür. Yazar anlatıcı bundan hareketle *’’hüznün parmakları arasında kara bir leke gibiydi gece.’’* (s.53) der.

“Makasçı Cemil’’ adlı hikâyede vagonları bağlayıp çözen Makasçı Cemil’in bir vagona tırmanırken dengesini kaybetmesiyle boşluğa düşüp ölmesinden bahsedilir. Cemil, hangi vagonun hangi raydan gelip hangi raya döneceğini bilmek zorundadır. Boşaltma işleminde yüklü vagonlar, taşıdıkları mallara göre bölümlere dağıtılır. Makasçılar vardiya sonlarında vagonları, taşıyacakları mallara göre sıraya dizip art arda bağladıkları için çok yorulurlar. Bu vagonların çoğu kor halindeki cüruf taşır. Çoğu zaman işçilerin bir anlık dalgınlığı, onların cüruf alevleri ile dolu kuyulara düşüp yanmalarına neden olur. Çok soğuk bir günde Cemil, işlenmiş soğuk cüruf taşıyan vagonları birbirine bağlar. Soğuktan ayakları uyuşmaya başlayan ve vücudu sertleşen Cemil, hareket eden bir vagona tırmanırken dengesini kaybeder ve boşluğa düşer. Kurtarma ekibi onu donmuş bir halde bulur.

“Gerdanlık’’ adlı hikâyede paketlenmiş sacları taşıyan vincin halatı kopunca etrafa dağılan saclardan biri, Willi’nin bacağını koparır. Vagonların üzerine dizilen kızgın sac makaraların çemberle bağlandığı bir hangarda, işçiler makaslarla kestikleri sacları paketleyip vagonlara taşırlar. Bu taşıma işi de vinçlerle yapılır. İşçiler, makinaların hızına yetişmek ve üretimi arttırmak için amansız bir çaba harcarlar. Bir gün paketlenmiş sacları taşıyan vincin halatı kopar ve saclar etrafa saçılırken dağılan saclardan biri Willi’nin sağ bacağını dizinin üstünden koparır. Geriye Willi’nin Türkiye’den sipariş ettiği ve nişanlısına vereceği kan içine bulanmış bir gerdanlık kalır. Bu olaydan sonra işlerinin başına dönmek zorunda olan işçiler üzerine bir hüzün çökse de isteksiz ve üzgün bir şekilde işe devam ederler.

“Suna’’ adlı hikâyede Türk işçiler, dişlilerin arasına sıkışan sacı çıkarırken bir işçinin eli araya sıkışır. Adamın her tarafı kan içinde kalır. Hastaneye götürülen adamın başparmağının avuç ortasına kadar parçalandığı ve kemiğinde de çatlak oluştuğu anlaşılır. Adamın eli üç hafta boyunca sargıda kalır.

“Yitenler’’ adlı hikâyede, kamyondan mal indiren Recep’in gözleri bir an kararınca adam kafa üstü yere düşer. Uzun süre hastanede yatırıldıktan sonra taburcu

edilen Recep'e çalışamaz raporu verilir. Bu olaydan sonra Recep hafıza sorunu yaşar. Ne yapacağını ve nereye gideceğini hatırlayamaz, sürekli yönünü kaybeder.

Almanya ile 30 Nisan 1964'te imzalanan Sosyal Güvenlik Anlaşması ile birlikte; *"yabancı işçilerin sağlık bakımı, iş kazaları, sakatlık, ölüm hallerinde sosyal sigorta kapsamına alınıp kendilerine doğum ve çocuk yardımı, işsizlik ve emeklilik hakları''* (Abadan-Unat, 2002:46) tanınır. Buna rağmen hikâyelerde Alman işverenler, kazalarda işçileri suçlu bulur ve onların sigortadan faydalanmamaları için elinden geleni yapar.

B.Yıldız, hikâye/röportaj tarzında kaleme aldığı *İnsan Posası* adlı eserinde başta Almanya olmak üzere Avrupa'daki diğer ülkelerde çalışan Türk işçilerin iş kazalarından bahseder. Yıldız, işçilerin içerisine düştüğü bu durumun sorumlusu olarak kapitalizmi gösterir. Diğer yazarların hikâyelerinde görüldüğü gibi Yıldız'ın hikâyelerinde de işveren, iş kazası geçiren işçilerin sigortadan faydalanmamaları için elinden geleni yapar. Bu kazaların; işçinin kusurlu olmasından ya da dikkatsizliğinden kaynaklandığı, olayın iş kazası olmadığı, iş kazası olması için kaza geçiren kişinin bedenin belli bir oranda işgöremez hâle gelmesi gerektiğini öne süren işverenler; işçilerin iş sigortalarından faydalanmamaları için bahaneler üretir. Tazminat alamayan ve sigortadan yararlanamayan kazazedelerin mağdûriyeti sonradan da devam eder. Onlar, kazadan sonraki günlerde doktora gittiklerinde doktorlar; sigortanın zarara uğramaması için ucuz ilaçlar yazar. Kaza sonrasında işçiler sigorta haklarından yararlanmadıkları hâlde işten atıldıkları için başka yerde iş bulamazlar. Kaza sonucunda ölen kişinin çalıştığı firma da Alman devleti de işçilerin cenazelerinin Türkiye'ye gönderilmesinde yardımcı olmaz. Kimi hikâyelerde yazarlar, yeterli tedbirlerin alınmaması nedeniyle bu kazaların yaşandığını anlatırlar ve bu durumu eleştirirler. Kimi hikâyelerde işçilerin sigortadan faydalanmak için hafif bir iş kazası geçirmeyi çok istediklerinden de bahsedilir.

"Eksik Bacaklarına Şükredenler'' adlı hikâyede on üç yıl Almanya'da çalışan Mehmet Atalay'ın izin için Türkiye'ye döndüğünde geçirdiği trafik kazasından bahsedilir. Kazada bacağı kırılan ve kalçası çatlayan Mehmet sekiz ay hastanede kalır, sonra taburcu edilir. Mehmet Almanya'yatekrar dönmek istese de sağlık kontrolünden geçemediği için bunu gerçekleştiremez. Üstelik Almanya'da çalıştığı

işyeri iş kazası geçirmediği için Mehmet'in masraflarını karşılamaz. Yapılan sözleşmede "bir iş kazasında bedeninin en az üçte ikisinin iş göremez olması şartını'' sağlaması gerektiği yazar. Başına gelenlerden dolayı çok üzülen Mehmet, Türkiye'de madenlerde çalışan arkadaşlarının hepsinin iş kazalarında öldüğünü öğrenince hâlâ hayatta olduğuna şükreder. Söz konusu hikâyede, iş başında iken tankın altında kalarak can veren bir Türk işçinin ailesine herhangi bir tazminat verilmemesinden de bahsedilir. İşveren, tankın altına girmemesi gerektiği için işçinin kusurlu olduğunu iddia eder.

Diğer hikâyelerinin aksine "Hiçbir İlacın Kapatmadığı Yaralar'' hikâyesinde inşaatta sıva yaparken iskeleden düşüp bel kemiğini kıran ve felç kalan Aslan, sigortanın tüm haklarından yararlanır. Alman işverenler, doktor ve hemşire nezaretinde Aslan'ı uçakla memleketine getirip ailesine teslim eder. Emekli edilen Aslan'a bir araba, her ay 600 mark, karısına da ona bakması için 200 mark verilir.

"Melhem'' hikâyesinde Haydar Güvercin hangarda çalışırken üstüne kızgın demir düşer. Bu olaydan sonra Haydar'ın bacakları 'ölü ölü sallanır.' İşveren, bu kazanın Haydar'ın dikkatsizliğinden kayanaklandığını belirten bir rapor tutar ve bunu temelli iş kazası olarak kabul etmez. Haydar'ın hastalık sigortasından aldığı işsizlik maaşı da 230 marka indirilir. Her defasında hastaneye giden Haydar'a Doktor Krasuser, ucuz bir melhem verir ve onu başından kovar. Haydar bir gün doktora, yaralarına iyi gelen melhemi neden yazmadığını sorar. Doktor pahalı ilaçlar yazıp sigortayı zarara uğratmak istemediğini söyler. Haydar çok sinirlenir ve masada duran kül tablasını alıp doktorun yüzüne fırlatır, doktor yaralanır. Haydar tutuklanıp cezaevine gönderilir.

"Kesin Dönüş'' adlı hikâyede Osman, kolunu fabrikanın çarklarından birine kaptırır, kolu kopar. Fabrika yönetimi kazada Osman'ın kusurlu olduğunu söyleyip ona az bir tazminat verip onu işten atar. Osman zaten yaşlı olduğu için bir daha iş bulamaz. Bir iş bulamadığı ve çalışmadığı için ona verilen işsizlik yardımı da kesilir. Osman'ın oğlu da bir gün işte iken gözüne kaçan küçücük bir demir parçası yüzünden bir gözünü kaybeder. Bu olaydan sonra onlar Türkiye'ye dönmek zorunda kalır. Osman ve ailesi çalışıp para kazandıktan sonra bir öküz parası biriktirmek için Almanya'ya giderler; ama Osman bir kolunu ve oğlu da bir gözünü kaybeder. Yirmi

üç yıl sonra Türkiye'ye döndüklerinde Osman, yaşadıklarına ve kendilerini *'tüketen bu ülkeye'* (s.50) sitem eder.

"Ardımızda Meşeler Yeşersin'' hikâyesinde 1962'de Almanya'ya ilk giden işçiler arasında olan Habil, 22 yıldır Almanya'dadır. Çok ağır işlerde çalışan Habil, vagonlara gelen cevheri fırınlara boşaltırken geçirdiği iş kazasından bahseder. Habil, Bursalı Müslim gibi ağır işlerde çalışamamak için hafif bir kaza geçirmeyi; böylece sigortadan faydalanmayı hayâl eder:

"(...)Almanya'daki ilk işini nasıl unutur? Başına kızgın çelik çarpan, o yüzden "Allah!'' demeden giden Sivaslı Cabir'le eşli çalışıyorlardı. Cüruf almada, dip delmede, 'tuğla' sökmede, ne buyrulursa duraklamadan, karşı koymadan yapıyorlardı. Bursalı Müslim sakatlandı, bahçe işlerine verdiler. Sakatlığı da işte, sol bacağı biraz aksıyordu. 'Ulan şöyle hafif bir kazâ bana kısmet olmadı ulan!..'' diye gizli gizli söylendi, kıskandı…'' (s.176)

"Mezar'' adlı hikâyede, bir kömür madeninde yaşanan göçükte üçü Türk biri Alman dört işçi hayatını kaybeder. Bölge Kömür İşletmeleri, ölen Türk işçilerin cenazelerinin ancak uçakla Frankfurt'a kadar götürülmelerini sağlar. Sonrasında da Türk işçileri aralarında topladıkları parayla ile cenazeyi memlekete gönderirler. Almanya başbakanının, göçüğün meydana geldiği maden ocağını olaydan on gün önce ziyaret ettiği ortaya çıkar. Bir işçi yaşanan bu olaydaki ihmalkârlığı şöyle anlatır:

"(...)Ocakları bir ünlü kişiye radyoda, televizyonda biraz çalım sattılar mı, önlemleri şirp gevşetiyorlar! Yıllardır böyle…'' (s.174)

İş kazası geçiren bazı Türk işçilerinin aldıkları rapor bitmeden onların işbaşı yapmaları, patronlarının gözüne girmek için en ağır işleri ses çıkarmadan yapmaları, hiçbir şeye itiraz etmemeleri gibi durumlardan da bahsedilir. Alman işçiler, Türklerin böyle davranarak patronların beklentilerinin yükselttiklerini söylerler. Almanya'ya gelen ilk Türk işçiler hakkında Y. Pazarkaya da şu değerlendirmeyi yapar:

"...İlk gelenler hem uyumlu hem çalışkan hem de iş, ekmek dışında neredeyse beklentisi olmayan saygılı, alçakgönüllü, gözütok, sade insanlardı. Her şeyden önce de göze girmek isteyen, çalışkan insanlardı..." (Pazarkaya, 2011:4-5)

"Cümlenin Berberi'' adlı hikâyede Naci, iş makinesinin altında sıkışıp kalır. Ağır yaralı olarak kurtulduğu kazadan sonra Naci yirmi dört gün hastanede, dört ay da evinde yattıktan sonra iyileşir. Bu olaydan önce yirmi yıl boyunca işine düzenli giden Naci, bir defa fıtık ameliyatı olur; ama raporunun bitmesini beklemeden işinin başına döndüğü için ona *'İşyeri Başarı Ödülü'* verilir.

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede döküm fabrikasında kimsenin çalışmak istemediği işlerde Efe Cemal'in çalıştığından bahsedilir. Efe Cemal durup dinlenmeden çalıştığı için kısa sürede parmakla gösterilen biri haline gelir. Kimsenin yaklaşmak bile istemediği yüksek fırınların önünde korkmadan çalışan Cemal, makine parçalarından çıkan döküm tozlarına aldırış etmez. Bu tozlar yüzünden birçok işçinin sık sık burnu kanar ve işçilerde mide rahatsızlıkları görülür. İşveren bu rahatsızlıklar yüzünden istirahat raporu alan işçileri hemen işten çıkarıp onların yerine yeni işçiler alır. Efe Cemal, fazla çalıştığı halde neden maaşına zam istemediğini soran iş arkadaşlarına şu cevabı verir:

"(...)Dökümhane ustabaşısı, Efe Cemal'den çok memnundu. Nasıl olmasındı, iki üç işçinin yaptığı işi rahatlıkla yapan bir adamdı Cemal. Üstelik para konusunda ağzını bile açmıyordu. Ne verirlerse razıydı. Arkadaşları: 'Bu kadar çalıştığına göre neden zam istemiyorsun?' diye sorduklarında onlara şöyle karşılık veriyordu. 'Çalışmak benden takdir onlardan. Ben fazla çalıştıkça onlar da utanır hakkımı verirler…'' (s.64-65)

"Küçük Umutlar'' adlı hikâyede Alman patronların gözüne girmek için çabalayan Türk işçilerin aksine, çalıştıkları işlerde disiplinli olmayı beceremediği için işi bırakan Türk işçilerden bahsedilir. Almanya'ya giden Kâzım, burada bir lastik fabrikasında çalışmaya başlar. Araba lastiği taşıyan aracın üzerine lastikleri yığar. Bir araç giderken aynı anda diğer araç gelir. Kâzım ise hiç durmadan çalışır; bu iş onu çok yorar. Kâzım Türkiye'de iken bundan daha kolay işlerde çalıştığı hâlde

dayanamaz. O,*''düzenli, disiplinli bir çalışmaya asla gelemez''* (s.76) ; bu yüzden üçüncü gün işi bırakır. Sonradan bir gazinoda çalışmaya başlar.

Bu hikâyelerde Alman işverenlerin, işçileri sadece üretim açısından değerlendirmeleri ve makine değil de insan olduklarını unutmaları, yerli işçiler ile göçmen işçiler arasında ayrımcılık yapılması, iş kazası geçiren işçilerle kimsenin ilgilenmemesi, göçmen işçilerin işten atılmamak için hasta bir şekilde çalışmaya zorlanmaları gibi konularda eleştirilerin yapıldığı görüldü.

Tablo 20: İş Kazalarının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Kesin Dönüş
Ali Arslan	Küçük Umutlar
Bekir Yıldız	Maria Otuz İki Yaşında, Eksik Bacaklarına Şükredenler
Fakir Baykurt	Ruhr'da Ölüm, Melhem, Mezar, Cümlenin Berberi
Fethi Savaşçı	Birinci Kata İnemem
Haydar Işık	Yitenler
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları
Murat Karaaslan	Makasçı Cemil, Gerdanlık, Suna
Özdemir Başargan	Hasıraltı
S. Salih Gör	Willy

3.10.2. İş Koşulları ve İş Sağlığı

Hikâyelerde işçilerin her gün belli bir üretimi yapmak zorunda olduklarından, bunu yapmamaları hâlinde işten atılacaklarından bahsedilir. Bu nedenle onlar çok

hızlı çalışmak zorundadırlar. Bu durum da iş kazalarını beraberinde getirir. Hikâyelerde "akort işi'' olarak anlatılan bu sistemde hedeflenen işin üzerine çıkan işçilerin yaptıkları işe göre ücret aldıklarından bahsedilir. Hedeflenen işi tamamlamak zaten zor olduğundan işçilerin fazladan çalışıp para kazanmaları da aynı şekilde zahmetlidir. İş elbiselerinin içinde rahat hareket edemeyen işçiler, saatlerce çalışmaya devam ederler. Almanların, tehlikeli işleri yapmak istememesi nedeniyle bu işler göçmen işçilere verilir. Almanya'ya geldiklerinde gâyet sağlıklı olan işçiler sağlıklarını tehdit eden bu işlerde çalıştıkları için; nefes darlığı, mide rahatsızlıkları, bel ağrıları, görme ve işitme sorunları gibi ciddi sağlık sorunları yaşarlar. Bu nedenle onlar, gerçek yaşlarından daha fazla gösterirler. Onlar, kısa sürede kendi bedenlerinde yaşanan bu değişmeyi kabullenmezler.

"Makineler Çalışırken'' adlı hikâyede fabrikada yüzde yirmi beş üretim yapma sınırına ulaşamayan işçilerin hemen işten atıldığından bahsedilir. Ahmet'in sorumluluğundaki makine bozulunca Ahmet bu kuralı yerine getirememenin tedirginliğini yaşar. Ustabaşı Hans'ın gelmesini bekleyen Ahmet, durumu Hans'a anlatmanın ve sorunun kendisinden kaynaklanmadığını söylemenin derdindedir.

"Kırk Yılda Bir Yaş Günü'' adlı hikâyede işe göre ücret aldığı akort işini yapan Nihat; insanın elinin iş yaptığı seri âletlerden daha hızlı olması gerektiğini söyler. Böyle bir durumda ağzına bir akide şekeri atmak ya da bir bardak meyve suyu içmek için bile makineyi durdurmak gerekir. Bu da işleri aksatacağı için hiçbir işçinin yerinden ayrılmasının mümkün olmadığı anlatılır.

"Almanya'ya Varış'' adlı hikâyede Mehmet, işe başlayalı iki saat olmadan Alman şefi tarafından uyarılır. Mehmet kesilen tahtaları istiflemede geç kalır, ustalarının hızına yetişemez. Dilmaç, Alman şefin uyarısını Mehmet için Türkçeye çevirir ve ona şöyle der:

"(...)Bak dinle Memet! Şef çok kızmış. İşçi çavuşlarına ve ustana da söyledi, bundan böyle daha hızlı iş görmen gerekiyor.Yere tahtalar düşmemeli, birikmemeli iş, zamanında biçili tahtaları paletlere istif edeceksin. Götürü iş bu yaptığın, hızlı çalışmadır. İstediğim gibi çalışmazsa, yarından tezi yok, Türkiye'ye postalarım kendisini, diyor. Özenli çalış, hızlı iş gör. Yoksa kimseleri dinlemez herif!..'' (s.27)

"Davetsiz Misafir'' adlı hikâyede otuz yaşında olan Nermin'in ağır işlerde çalıştığı için elli yaşında gösterdiğinden bahsedilir. Nermin'in akort işinde, işten kovulmamak için çok hızlı olması gerektiği anlatılır:

"(...)Akorttu işi…Yani işe göre para. Bir de asgari baraj var. 'Az paraya razıyım. İşi çıkaramıyorum.' Demeye kalksan o taktirde barajın altına düşüyorsun ki, derhal kapı dışarı. Önceleri denemek için çalıştırıldı. Fakat çok geçmeden, 'ya akort ya çıkış' denilmişti. El diyarında işsizlik kolay mı? İş aramak, iş bulmak ve kendini yeniden beğendirmek zordu…Sıktı dişini. Âdeta göz açmadan çalışıyordu. Geçen altı ay zarfında birkaç defa elini kolunu yaralamıştı…'' (s.48)

"Ruhlar Kralı'' adlı hikâyede Mevlüt, pres makinesiyle günde dört bin demir sac keserken artık aynı sürede dört bin beş yüz sac kesmek zorunda kalır. Ömer ise bunda kabahatin Türk işçilerde olduğunu, onların patronların gözüne girmek için çok fazla çalışıp beklentileri yükselttiklerini iddia eder. Fabrikada yeni kullanılmaya başlanan ve insan gücünden daha işlevsel makineler dolayısıyla işgücüne olan ihtiyacın azalmasıyla Türk işçiler çok fazla çabaladıkları halde işten çıkarılırlar.

Türkiye'den Almanya'ya giden işçiler; günde sekiz saatlik hızlı iş temposuyla, sıkı bir disiplin ve maden ocaklarındaki yüksek ısıya maruz kalarak çalışmak zorunda kalırlar (Abadan-Unat, 2002:115). Ali S. Gitmez, göçmen işçilerin; en istenmeyen, en tabanda kalan, niteliksiz, düşük ücretli, koşulları kötü, güvenliksiz, yüz yüze ilişkinin çok az olduğu, parasal yönden beklentileri karşılamayan ve yerli işçiler tarafından istenmeyen işlerde çalıştırıldıklarını belirtir (1983:92-121).

"Geçersiz Teoman'' adlı hikâyede göçmen işçilerin sadece ağır işlerde çalıştırıldıklarından bahsedilir. Eniştesi, iş arayan Teoman'a *"çok ağır ve pis olsa da kimse beğenmese de parası temiz olan döküm işinde''* (s.126) şansının olduğunu söyler. Onun dediği gibi Teoman'ın döküm işine başvurusu kabul edilir.

"Bedel'' adlı hikâyede Mehmet'in çalıştığı yerde asitli su ile olan temastan dolayı onun ciğerlerinin zarar gördüğünden bahsedilir. Mehmet metal parçalarının boyandığı bir fabrikada çalışan tek Türk'tür. Onun işi asit havuzuna bırakılan metal parçalarını havuzdan çıkarıp boyahaneye götürmektir. Havuzdan çıkarılan metal

parçalarından damlayan asitli su Mehmet'in elbiselerini deler. Bu tehlikeli işte Mehmet'in sürekli başı döner. Çok kısa mesafede yürürken göğsü inip kalkar. Geceleri uyurken nefes darlığından boğulacak gibi olur. Bir gün çok rahatsız olduğundan işe gidemeyen Mehmet'in başına gelenler şöyle anlatılır:

"(...)Geçen yıl bir gün işe gidememiş. İkinci gün gittiğinde bir bakmış ki, gitmediği gün yıkanması gereken bütün metal parçalarını yığılmış, kendisini bekler bulmuş. Üstelik şef de gelip bağırıp çağırmış. 'Onun yüzünden işin aksadığını, devamsızlığı tekrar ederse, yeni iş aramasını' haykırmış. 'İşinin değerini bilmeli'ymiş, Mehmet. Ama aynı günün akşamı, soyunma odasında giysilerini değiştirirken, bambaşka şeyler anlatmış temizlikçi kadın: Çalışmadığı gün işyerinde kavga çıkmış; yirmi bir Alman'dan hiçbiri asitli odada çalışmak istememiş. Şef'in çılgınca bağırıp çağırması, yalvarıp yakarması para etmemiş…'' (s.95)

Türkiye'de iken çiftçilik ya da çobanlık yapan kişiler Almanya'da 1.000 metre derinlikteki maden ocaklarında çalışmayı yadırgarlar. Bu kişiler, sürekli bir psişik korku ve sinir gerginliği gibi ciddi psikolojik sorunlar yaşarlar (Abadan-Unat, 2002:105). Fakir Baykurt hikâyelerinde de bir klişe ifadesi olarak maden işçilerinin, yerin bin metre altında zor şartlar altında çalıştıklarından bahsedilir. "Sevgi Yandı'' hikâyesinde madende çalışan Mustafa'nın babasının, maden ocağına ulaşabilmek için yaşadığı zorluklardan bahsedilir. Mustafa'nın babası her gün işyerine ulaştıktan sonra asansörle sekiz yüz metre yerin altına inip buradan da iki kilometre de yer altı treniyle gittikten sonra kömür damarına ulaşır. Adam, her gün madene indikten sonra bir daha oradan çıkamayacağını düşünür. Vardiya bittikten sonra yeryüzüne çıktıktan sonra da karanlık olduğu halde gökyüzüne bakar, gözleri güneşi arar. Eve döndüğünde yaşadığına şükredip çocuklarını öper.

"Rur Havzası'nda Türk Bahçeleri' hikâyesinde kömür işçisi olan Mevlüt, her gün bin metre yerin altına inip çalışır.

"Bayram İzni'' hikâyesinde Bekir yerin 1000 metre altındaki maden ocağına her indiğinde çok korkar. Bekir*, 'elini kolunu bağlayıp kurbanlık koyun gibi'* asasöre bindikten sonra *'eski zamanların zindanına benzeyen'* maden ocağına ulaşır. Buradan

"*savrulan siyah tozların içinde terli terli çalışırken kimi zaman soluyacak havanın kalmadığını''* (s.93) düşünür.

"Evlenme İlanı'' adlı hikâyede demir döküm fabrikasının *"sinir bozucu''* gürültüsüne maruz kalan işçilerin; sıcağa dayanıklı kalın elbiseler, önü cam miğferler, ucu demirli ağır çizmelerle rahat hareket edemediklerinden bahsedilir. İşçiler yüzlerce derece sıcakta ter içinde kalırlar ve bunalırlar. Her gün sekiz saati doldurana kadar onların canı çıkar:

"(...)Kazâsız, belasız mesailerini bitirince, içleri sevinç dolar, yüzleri gülerdi. Bir an önce fabrikayı terk edip evlerine gitmek için, soyunma yerlerine koşarlardı. Koca fabrikanın tehlikesiz hiçbir bölümü yoktu…'' (s.49)

Serol Teber'in işçi sağlığı hakkındaki aşağıda aktarılan fikirleri bu hikâyelerde iş sağlığına dair anlatılanları açıklamakta yararlı olacaktır:

"(...)Teber'in çalışmalarında, göçmen işçilerde saptanan ruh sağlığı bozukluklarının %80'den fazlasını 'sıkıntılı, korkulu, çökkün zeminlerde gelişen hipokondriyak-psikosomatik reaksiyonlar ile akut paranoid reaksiyonların' oluşturduğu görülmektedir. İçinde yaşanılan koşullar, güvencesiz gelecek ve alıcı toplumun dışlayıcı, düşmanca tutumu bir yanda, kendi ülkelerindeki ekonomik-toplumsal koşulların iticiliği öte yanda iken, göçken işçinin kaygılı, ikircikli ve sağlıksız bir yaşam içine itilmesi doğaldır. Yurtdışında kalma süresi arttıkça ve göç için beklenen birincil amaçlar gerçekleştikten sonra, dışlanmanın ezikliği daha çok duyulmakta, daha sağlıksız bir kişilik yapısı gelişmektedir…'' (Aktaran Gitmez, 1983:126)

"Oy Günü'' hikâyesinde Salih Almanya'ya ilk geldiğinde filinta gibi olduğunu, 1700-1800 derecelik döküm kazanlarının karşısında geçen on dokuz yılın sonunda kocaldığını söyler. Saçları ve dişleri dökülen, kemikleri aşınmaya başlayan Salih'in boynu küçülür.

"Frau Duman'' hikâyesinde Mehmet Ali, üç beş kuruş kazansa da kömür madeninin "kıdım kıdım'' insanı tükettiğini ve bel ağrılarının gittikçe arttığını söyler.

“Süleyman’ın Gözleri’’ adlı hikâyede Almanya’ya çalışmaya gidenlerin burada sağlıklarını yitirdiklerinden bahsedilir. Söz konusu hikâyede Süleyman Almanya’ya ilk gittiğinde gâyet sağlıklı iken iş kazalarından sonra sağlığını yitirir ve yaşadıklarından dolayı serzenişte bulunur:

“(...)Ben malulen emekliyim. Üç unfal (kazâ) yaptım, iki ameliyat oldum. Birinde midemin yarısını aldılar, öbüründe sağ böbreğimi…Hey babam hey, sağlam raporu ile binmiştim kara trene Sirkeci’den Alaman ellerine. Taşı sıksam suyunu çıkarırdım o zamanlar. Şimdi hurdaya atılmış kamyonlar gibiyim, her yanım delik deşik!..’’ (s.61)

Almanya’daki Türk kadınları fabrikalarda daha çok; dokuma, terzilik, elektronik ve gıda paketleme gibi işlerde çalışmışlardır (Abadan-Unat, 2002:153).

“Ağlama Değmez’’ adlı hikâyede de televizyon fabrikasında çalışan kadınların televizyon parçası üzerindeki ince telleri lehimleme işini yaparken gözlerinin sürekli sulandığından, onlardan göz ve baş ağrılarının görüldüğünden bahsedilir. Bu işte çalışanlar er ya da geç gözlük takmak zorunda kalırlar. Fabrikanın röntgen bölümünde çalışan Selma bir gün hastalanır, doktora gider. Doktor, ona zararlı ışınlarına maruz kaldığını ve artık gebe kalamayacağını söyler. Bunu öğrenen kocası da çocuğu olmayacağı için Selma’ya, ondan ayrılacağını söyler. Selma iki gün boyunca ağlar. Hikâyede Selma gibi birçok Türk kadının daha aynı nedenlerle gebe kalamayacağından bahsedilir.

“Korkunun Ötesi’’ adlı hikâyede gece vardiyasında çalışan bir kadın işçinin gözlerinin altı yorgunluktan hafif şiş ve morumsu olur. İşten çıkar çıkmaz hemen trene binen kadın, eve ne kadar erken giderse birkaç dakika daha fazla dinleneceğini düşünür. Evine varıp kendisini yatağına atıp dinlenirse belinin ağrısının geçeceğini düşündüğü anda ayağındaki varisin sızladığını hisseder.

“Bir Pazar Günü’’ adlı hikâyede ilaç fabrikasında çalışan Hasso ve Mamo, haftanın altı günü fabrikada ilaç kokusuna maruz kalırlar. Üstelik firmanın, işçilerin barınması için tahsis ettiği işçi yurdu fabrika atıklarının hemen yanı başında

olduğundan işçiler bu ilaç kokusundan bir türlü kurtulamazlar. İş kazası geçiren Hasso, sağ elinin ayasından dört parmağını makineye kaptırır.

İş kazaları alt başlığında olduğu gibi işçilerin iş koşulları ve iş sağlığı konularında da Alman işverenlerin göçmen işçilerden makinalar gibi çalışmalarını beklemeleri, onların insan oldukları ve hastalanabileceklerini unutmaları, en zor işlerin göçmen işçilere vermeleri eleştirilir. İşçilerden en üst düzeyde çalışmalarını bekleyen işverenlerin bu beklentilerini yerine getirmek için onların durmaksızın çalışmaları gerekmektedir. Bu durum da beraberinde iş kazalarını getirir. Çalışıp para kazandıktan sonra memleketlerine dönmeyi hayâl eden göçmen işçiler bu iş kazalarında hayatlarından olurlar ya da sakat kalırlar.

Tablo 21: İş Koşulları ve İş Sağlığı Konularının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Korkunun Ötesi
Dursun Akçam	Süleyman'ın Gözleri
Fakir Baykurt	Sevgi Yandı, Rur Havzası'nda Türk Bahçeleri, Bayram İzni, Oy Günü, Frau Duman
Fethi Savaşçı	Makineler Çalışırken
Güney Dal	Ağlama Değmez
Habib Bektaş	Bedel
Haydar Işık	Bir Pazar Günü
Hüdai Ülker	Ruhlar Kralı
Murat Karaaslan	Evlenme İlanı
Özdemir Başargan	Geçersiz Teoman
Rıza Hekim	Kırk Yılda Bir Yaş Günü, Davetsiz Misafir

Sıtkı Salih Gör	Almanya'ya Varış

3.10.3. İşçi ve İşveren İlişkisi

Hikâyelerde Alman işverenlerin, göçmen işçilerin ucuz bir ücret karşılığı çalıştırıp onların emeklerini sömürdüklerinden bahsedilir. İşçiler iş şartlarının iyileştirilmesi ve maaşlarına zam yapılmasını talep ettiklerinde işten kovulmakla tehdit edilir. Almanya'ya gelebilmek için imzalamak zorunda kalınan iş sözleşmesi de işverenin lehine olduğu için göçmen işçiler, çalışmak istemedikleri bir işten ayrılmak istediklerinde onların oturma ve çalışma izinlerinin iptal edilmesi ve sınır dışı edilmeleri söz konusudur. Bu nedenle işveren karşısında çâresiz olan işçilerin çoğu bunu göze almaz. İşten atılan işçiler, açtıkları davâlar sonucu, kimi zaman işlerine geri döner kimi zaman da davâyı kaybederler. Hikâyelerde; işverenler ve onların temsilcileri olan ustabaşları, şefler, fabrika tercümanları genellikle olumsuz olarak anlatılır. İşçiler işe geç kaldıklarında âmirlerinin hakâretlerine maruz kalırlar ve cezâlandırılırlar. Türkiye'de olan aile üyelerinden biri öldüğünde ya da çok hasta olduğunda memlekete gitmek için çoğu zaman izin alamazlar. İşçilere, izin verilmediği hâlde gidecek olurlarsa işten atılacakları söylenir. İzin alamayanlar cenaze törenine katılamadıkları için çok üzülseler de bu durumu çâresizce kabul ederler.

"Yazgıcının Us Ermeyen İşleri'' adlı hikâyede Alman işçi Bay Ludwing, Türk işçilerin Almanya'ya geldikten sonra kendi işlerinin kötüye gittiğini söyler. Türklerin Almanya'ya çalışmaya geldiklerinden beri grev yapamadıklarını, herhangi bir konuda patrona yaptıkları en küçük bir itirazda bile patronların yabancı işçileri getirmekle kendilerini korkuttuklarını söyler. Bu durum Alman işverenler için işçi göçünün; *"işçi sınıfını bölmek, işçiler arasındaki dayanışmayı ve sendikaların gücünü kırmak için''* (Şen ve Koray, 1993:16) bir yol olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Ali S. Gitmez; devletlerin bazı işleri yalnızca "konuk'' işçilere bırakarak onlarla yerli işçiler arasında bir tabakalaşma yarattığını ve onları politik olarak böldüğünü belirtir. Gitmez, ikinci sınıf olarak gördüğü işçilere verdiği ücretleri

düşüren devletlerin, yerli ve yabancı işçiler arasında oluşturduğu ikilikten dolayı onların birlikte hareket etmelerini engelleyip beklenmedik ücret artışlarını da önlediğini ifade eder (1983:94).

"Dünyanın En Büyük İspiyon Şebekesi'' hikâyesinde B. Yıldız, işverenlerin göçmen işçileri çalıştırarak bir taraftan ucuz iş gücünden faydalanırken diğer taraftan yabancı işçilerin kazandıklarını da Almanya'da tüketmeye sevk ettiklerinden bahseder. Kazandıklarını tüketmeye alıştırılan işçilerin herbirinin kazancı, kendisinden öncekinin çalışmasına bağlı olduğundan görevini yerine getirmeyenler, arkadaşları tarafından şikâyet edilir. Bekir Yıldız bu hikâyede Almanya'daki iş ve işveren ilişkisini Türkiye gerçekliğiyle yorumlar. Ona göre Almanya'daki işçiler yani köylüler, patrondan yani ağadan korkarlar.

"Dokuztaş'' hikâyesinde yabancı işçilerle Alman işçilerin ortak yanlarının çok olduğundan ve *'Anamalcı'* koşulların tüm işçileri birlikte ezdiğinden bahsedilir. Şehrin üst tabakasındaki Almanlar, balık fabrikasında çalışan işçilerle toplu taşıma araçlarında karşılaştıklarında onları yerli yabancı demeden aşağılarlar.

"Toprağı Bol Olsun'' adlı hikâyede işçiler alkole ve posta giderlerine %15-20 zam yapılırken kendi maaşlarına %3-4 zam yapıldığını; buna rağmen Alman işverenlerin zarar ettiklerini söyleyip kalan maaşlarına da göz diktiğinden bahsedilir. Hikâyenin kahramanı işveren ile olan ilişkileri, emeğinin karşılığını alamama, fabrikalardaki makinelerin sayısının artmasının sonucunda işsizliğin artması gibi konular hakkında şöyle der:

"(...)Sendikalar dayatmasa, ekmek paramızdan yardım isteyecek işverenler. Onlara bakarsan her yıl zarar ediyorlar. Banttan tanesi elli beş altmış saniyede çıkan arabalar, dünyanın her yanına satılıyor. Pekiyi, nereye gider bu marklar? Milyarlık yatırımlarla bantlara robotları yerleştiriyorlar. Robotlar insanlardan çok daha yararlı. Acıkmaz, kahve çay içmez, hastalanıp hastanede yatmaz, karısıyla yatıp bitkin düşmez. Çağımıza uygun cansız iş hayvanları…'' (s.71)

"Suna'' adlı hikâyede ustabaşı Henke, Türk işçilerine; silindirleri çeviren dişlinin arasında sıkışan sac parçasını çıkaramayacaklarsa onları işten kovacağını

söyler ve onları tehdit eder. Henke, *"kişiliğini yitirmiş ve insanları sevmeyen biri''* (s.20) olarak tanıtılır. Henke, tamircilerin demir sacı çıkarmasını bekleyen Türk işçilere; böyle oturarak beklememelerini, bu fabrikanın çiftlik olmadığını, eğer çalışamaya niyetleri yoksa çantalarını alıp doğrudan evlerine gidebileceklerini söyler ve tehditlerine devam eder. Hikâyenin kahramanı, Henke'nin bu rahat ve kendine güvenen tavrını ve yabancı işçilerin Alman işverenler karşısındaki Çâresizliğini şöyle anlatır:

"(...)Son günlerde televizyon bar bar bağırıyor, gazeteler de sütun sütun, 'Şu kadar işsiz var, bu kadar işçi çıkartılacak, şu kadar iş yeri kısa çalışma uygulayacak!' diye yazıyordu. Bu yüzden işverenin adamları bizi istediği gibi çalıştırıyorlardı…'' (s.20)

"Yargı'' adlı hikâyede "lüzumsuz istirahat raporları'' aldığı gerekçesiyle Bayan Yenice'nin işten çıkarılması, buna karşı kadının çalıştığı firma hakkında dava açmasından bahsedilir. Bayan Yenice, hâmile olduğu için işe gelmediğini söylese de firma, işten çıkarıldıktan sonra hâmile olduğuna dair yazının kendilerine ulaştığını iddia eder. Kadın açtığı davayı kaybeder. Çalıştığı firma, iki yıl tamamlanmadan çıkarıldığı için Yenice'nin tazminat talebini de reddeder. Bayan Yenice'nin kocası da Almanya'ya geldiği yıl bir firma ile bir yıllık sözleşme imzaladığı halde üç ay sonra işten çıkarılmıştır. Kadın, ustabaşıların hepsinin yıl sonu primlerini alabilmek için ''birer sâdık uşak gibi'' davrandıklarını belirtir. Yenice,, iş kazası geçirdikleri hâlde tazminat almadan işten çıkarılan işçiler hakkında da şöyle der:

"(...)Ona çoğu kez, kendisinden ziyade Hatça'ların, Fatma'ların, Hasan'ların, Hüseyin'lerin durumları da sızı veriyordu. Kesilen parmaklardan, kopan kollardan sonra işten atılanları düşündü. Kendi eşinin, bir apandisit ameliyatı sonucu işten çıkarılışını, kendi mahkemesine güldü yine. Tüm işçilerin seslerini duyar gibi oldu…'' (s.31)

"Şefin Sözü: Unuttunuz mu?'' adlı hikâyede çalışma koşullarını eleştiren işçilerin işten atılmalarını; buna karşılık mahkeme kararıyla işlerine geri dönmelerinden bahsedilir. Mustafa ile arkadaşları eskiye göre en az üç katı fazla iş yaptıkları hâlde patronlarını memnun etmediklerinden bahsederler. Bu konuşmadan

hemen sonra ustabaşı, Mustafa'ya iş sözleşmesinin bittiğini ve işten çıkarıldığını söyler. Mustafa işe başlarken ustabaşına, kendisine verdiği sözü hatırlatır. Eğer düzenli çalışır ve yararlı olursa işine sürekli devam edebileceğine dair sözlerini unutmamasını ister:

"(...)Biliyorsunuz tam on bir aydır bu makinede çalışıyorum. Üç ay önce de sizin yanınızda söylendi burada kalacağım. Bu nedenle ben kendime başka bir iş aramadım. Şeflerden daha çok sizler işçilerle yanyanasınız. Benim düzenli işe gelmediğimi, işimi ihmal ettiğimi, işyerinde huzursuzluk yarattığım ya da benzer bir olumsuzluktan söz edebilir misiniz?.." (s.112)

İşveren, Mustafa'ya verdiği sözlere rağmen *"İşte bu işçi takımı böyle basit ve nankördür''* (s.113) deyip onu işten çıkarır. Mustafa dava açar, mahkeme şirketi tazminat vermeye mahkûm eder. Mustafa işine geri döner.

"Garbis'le Necati'' adlı hikâyede Garbis işe geç kaldığı için ustabaşı Morris'in hakâretlerine maruz kalır. Necati ise işverenin ya da temsilcilerinin, çalışanlarına hakâret edip onların çalışma güçlerini baltalarken diğer taraftan onlardan verim beklemelerini eleştirir.

"Dönüyoruz'' adlı hikâyede uzun yıllar boyunca işine olan sadakati dolayısıyla örnek olarak gösterilen bir Türk işçinin, bir gün işe geç kalınca cezalandırılmasından bahsedilir. Hikâyenin kahramanı on iki yıl boyunca resmi izinler dışında hastalandığında bile izin ya da rapor almaz. İşe bir gün bile geç kalmaz; bu yüzden firmanın en gözde elemanı olarak görülür. Adam bir gün treni kaçırdığı için yirmi dakika işe geç kalır; bu yüzden ona ceza verilir. İş yerine gittiğinde şef ona işe zamanında gelmek zorunda olduğunu hatırlatır. Treni kaçırmasının kendisini ilgilendirmediğini ve yarım günlük yevmiyesini kesildiğini söyler. Adama; soyunma odasındaki dolaplar, duşlar, tuvaletler ve işçilerin ayakları altındaki çöpler temizletilir. Tahsin adındaki işçi ona, sabretmesini ve işçilere ihtiyaç duyulmadığı için kendisini sınadıklarını söyler; ama daha fazla dayanamaz. Adam, *"Bir firmaya on iki yılını vermiş bir işçiye, yirmi dakika geç kaldı diye bu muamele yapılamazdı.''* (s.78) der. En çok da ustabaşının ve şefin samimiyetine, dostluğuna güvendiği hâlde onların kendisini hayâl kırıklığına uğrattığını söyler; bu yüzden işten

ayrıldığını bildirir. Çok geçmeden de Türkiye'ye dönmek için bilet alıp hazırlıklara başlar.

"Telgraf'' adlı hikâyede Yunus'a gelen telgrafta annesi hastalandığı için kendisinin çok acele memlekete gelmesi gerektiği yazılır. Yunus, durumun çok kötü olduğunu düşünür ve fabrikanın çevirmeni Faruk'u yanına alıp izin almak için şefin yanına gider. Şef, kendisine izin vermesinin mümkün olmadığını, eğer gitmek istiyorsa fabrikadan çıkışını alması gerektiğini söyler. Yunus'un fabrikadan çıkışını alması o zamana kadar kazandığı tüm haklarını kaybetmesi anlamına gelir. Çâresiz kalan Yunus *"Anama kavuşmam gerekli!''* (s.56) deyip fabrikadan ayrılır.

"Almanya'da Kalan Oğul'' adlı hikâyede annesi ölünce Sabri, memlekete gidip cenaze törenine katılmak için izin ister; ama işveren ona izin vermez. Sabri, cenaze törenine katılamadığı için acısının daha da arttığını söyler.

"Çocuk ve Babaları'' adlı hikâyede Yadigar'ın babasına gelen mektupta, amcasının öldüğü ve onların zaman kaybetmeksizin Türkiye'ye gelmeleri gerektiği yazılır. Yadigar ve babası apar topar memlekete gider. Yadigar'ın annesi ve ablası bu beklenmedik durumdan dolayı çalıştıkları yerden özel izin alamadıklarından, işten atılmamak için cenaze törenine gidemezler.

İşçilerin, Almanya'dan sınır dışı edilmeden işlerine devam edebilmeleri onlar için çok önemlidir. Bu durumun dönüm noktası da iş sözleşmeleri bittiğinde sözleşmenin tekrar uzatılıp uzatılmayacağıdır. Daha önce belirttiğimiz gibi iş sözleşmesi, işverenin lehine olduğu için sözleşmede yazılan tarihten önce işinden ayrılmak isteyen işçiler sınır dışı edilirler; bu yüzden onlar bunu göze alamazlar. İşveren sözleşmede, işçilerin lojmanlarda kalacağını kabul ettiği hâlde işçileri eski işçi heim'lerinde dört kişilik odalarda kalmak zorunda bırakır.

Türk işçiler, gruplar hâlinde birkaç dakikada imzaladıkları iş sözleşmesindeki; özel şartlar, alacakları ücretler, hangi sektörde çalışacakları, işyerinin hangi kentte bulunduğu, oturacakları konutun nasıl olduğu gibi konular hakkında yeteri kadar bilgilendirilmemişlerdir. İş sözleşmesinin ihlâli hâlinde

kendilerini hukukî olarak nasıl savunacakları konusunda da onlara yeteri kadar bilgi verilmemiştir (Abadan-Unat, 2002:119).

"Sevgili Konuklar'' adlı hikâyede Fabrikanın personel şefi Herr Otto, Türk işçileri; çay, kahve ve pastalarla ağırlar ve onların çalışmalarından memnun olduklarını söyler. Türkiye'den gelen işçilerin çalışkan, dürüst ve saygılı olduklarını; her şeyden önemlisi de içki içmedikleri için ayık olduklarını ifade eder. Türk işçiler, Almanlar için önce *"sevgili konuklar''* iken artık *"konuk işçiler''* olarak görülmeye başlanır. Onlar; dökümhane, taşıma, saç kesme, dinamo ve kablo sarma işlerini yapmak üzere gruplara ayrılırlar. Bu işçiler arasında olan; Yusuf, Ahmet, Hüseyin ve Mehmet hiç kimsenin çalışmak istemediği, *"her işçinin küçümsediği nice ağır, nice kirli ve ezici, yazın güneşinde kan ter içinde kışın ayazında tir tir titrediği''* (s.82) taşıma işine verilirler. Kış gelince taşıma işinde çalışan işçiler soğuk ve ayaz dolayısıyla çalıştıkları şirketin ya kendilerine kalın iş elbiseleri almasını ya da maaşlarına zam yapılmasını ister. İşyeri yönetimi ise onlara imzaladıkları iş sözleşmesini hatırlatır. İşi bırakmaları hâlinde çalışma ve oturma izinlerinin iptal edilip sınır dışı edileceklerini söyler. Fabrika yönetimin kendilerini kandırdığını söyleyen Dilmaç Aziz ise sözleşmeye göre firmanın dışarıda çalışan işçilere; kürk gocuk, miğfer ve iş eldivenlerini de vermesi gerektiğini söyler. Aziz, sendika üyesi olduğu için işçilerin haklarını savunma sorumluluğu olduğunu söyler. Türk işçilere İstanbul'da imzaladıkları iş sözleşmesini okuyup okumadıklarını sorar. Ahmet'in verdiği şu cevap işçilerin çâresizliğini gözler önüne serer:

"(...)İstanbul'da sözleşmelerimize imza atmağa vakit zor buluyoruz. Hepimiz Adana'dan, Van'dan, Sakarya'dan, Çanakkale'den…gelmiş, haftalarca otellerde, motellerde süründük. Diyelim çalışma mukavelemizi bozduk, köye nasıl dönersin! Dönsek de iyi karşılanmazsın…'' (s.91)

*"*Duvardaki Güneş'' adlı hikâyesinde B.Yıldız kızları ölen anne ve babanın, biten iş sözleşmelerini uzatmak için kızlarının ölüsünü evde bırakıp hiçbir şey olmamış gibi işe gittiklerinden bahseder. B. Yıldız diğer hikâyelerinde olduğu gibi bu hikâyede de işçilerin yaşadıkları trajediyi aktarmak için çoğu zaman olayları abartarak anlatır. Söz konusu hikâyede annenin, kızın ölmesine verdiği tepki buna örnek olarak gösterilebilir:

"(...)Hele iyi bakalım, ölmüş mü? Sıdıka'yı yatağa uzatıyorlar. Silkeliyor anası. Soğumuş kızcağız. Kreşe bıraktıydım. Bayramları varmış. Giydirdim de bir güzel. Erken dönmüş. Niye ölmüş desene? Sancısı tutmuştur desene…'' (s.89)

B. Yıldız, gurbetçilerin; işten kovulmamak, iş sözleşmelerini uzatmak ve Almanya'da kalabilmek için kızları ölmüş olsa bile acılarını yüreklerine gömüp hiçbir şey olmamış gibi işe gitmek zorunda kaldıklarından bahseder. Sözleşmelerinin bir yıl daha uzatıldığından emin olduktan sonra anne ve baba kızlarını gömmek için eve dönerler:

"...Bir yıl daha kalabilirsin yabancı, diyor şef...Dün geceden beri adamın yüzü ilk kez gülüyor. Uzanıp elini sıkmak istiyor şefin. Duralıyor. Kötü bir haberim var benim, diyor. Gitmek için izin istiyorum. Türkiye'ye mi? No, no, diyor adam, korkuyla. İzni, birkaç gün için istiyorum. Kızım öldü de…Fırlıyor izinli adımlarla. Arabasına biniyor. Karısına doğru sürüyor. Yok, iş yerinde o. Şimdi, daha hızlı…Eve ulaşıyor. Kapı açık. İçeriye giriyor. Ne haber bir yıl daha uzatmışlar. Bana da öyle söylediler, diyor kadın. Birbirilerine sarılıyorlar sevinçle. Sıdıka ilişiyor gözlerine. Kopuyorlar utançla birbirilerinden. Sıdıka'nın yüzü daha bir soğumuş. Hâlâ gülümsüyor ama. Demek, geri göndermiyorlar, diyor kadın. Geri göndermiyorlar, diyor, adam. Burada kalabiliyoruz. Almanlara haber verelim öyleyse, kokmadan gömülsün, Sıdıka…'' (s.95)

"Bayram İzni'' hikâyesinde kömür madeninde çalışan Bekir, işini sevmez; ama imzaladığı sözleşme nedeniyle işten ayrılması hâlinde Türkiye'ye gönderileceği için her şeye katlanmak zorundadır:

"(...)Kaçıp kurtulmanın, gün altında başka bir işe girmenin yollarını aradı. Olanak yoktu. Türkiye'den ayrılmadan atmıştı imzayı. Çelik kıskaç gibiydi bağlandığı sözleşme. Eğer isterse bırakabilirdi kömürü, ama o zaman bavulunu alıp Türkiye'ye dönmesi gerekirdi. 'Çalışacaksan işte kömür! İstemiyorsan dönersin!'...'' (s.93)

Mehmet Yıldız "Süpürgeli Bakan'' adlı hikâyede iş sözleşmesi dolayısıyla zamanından önce çalıştığı işten ayrılmasına izin verilmeyen bir Türk işçinin deli

numarası yaparak amacına ulaşmasından bahseder. Adam, öncelikle aynı yurtta kaldığı arkadaşlarını inandırmak için onlarla hiç konuşmamaya başlar. Arkadaşları onu çırılçıplak soyup soğuk suyun altında tutarlar, elbiselerini alıp çöp kutusuna atarlar yine de onu konuşturamazlar. Adam kimi zaman arkadaşlarının havlusuyla ayakkabılarını siler; bu yüzden onlardan dayak yer. Arkadaşları artık onun kafayı oynattığına inanırlar. Bir gün işyerinde fabrika dışında giydiği elbiseleri giyip eline bir süpürge alır. Bakan olduğunu ve fabrikadakileri teftişe geldiğini söyler. Bu olaydan sonra işyeri sahibi, onun delirdiğine hükmeder ve parasını verip artık fabrikada çalışamayacağını söyler.

"Tünelin Öbür Ucu Almanya'' adlı hikâyede Kerim, Almanya'ya geldikten sonra dört arkadaşı ile birlikte çalışacağı fabrikaya gönderilir. İş sözleşmesinde iki kişilik lojman odasında kalacakları yazdığı halde onlar eski bir yapı olan işçi heim'indeki dört kişilik odalara yerleştirirler.

Fethi Savaşçı hikâyelerinde fabrikalarda çalışan işçilerin sorunları ve onların uymakla yükümlüğü olduğu kurallardan bahseder. Savaşçının hikâyelerini okurken mevzuat ve kanunlara dair bir şeyler okur gibi oluruz. Bu hikâyelerde Almanya'daki resmi kurum isimleri ve mesleki ünvanlar çokça görülür. Savaşçı, uzun yıllar Almanya'da işçi olarak çalıştığı için hikâyelerinde işçilerin iş hayatından ayrıntıyla bahseder. Bu yönüyle diğer yazarlardan ayrılır. Bu durum, Adnan Binyazar'ın Almanya'daki Türk yazarların eserlerinin çoğunun "dış gözleme'' dayandığı ve "tabandan beslenmediği'' (Binyazar, 1983:87) görüşünün Fethi Savaşçı için geçerli olmadığını göstermektedir. Savaşçı, hikâyelerinde; işçilerin rapor alma hakları, işten ayrılma durumları, işçilerin yaptıkları suçların ne tür cezâlarının olacağı, işveren ile işçi temsilcilerinin aralarındaki anlaşmanın gereklilikleri, işçilerin barınma koşullarına dair kurallar gibi durumlardan bahseder.

"Fabrika Güzeli'' adlı hikâyede doktor raporu olmadan iki gün işe gelmeyenlerin işten çıkarıldıkları ve onlara hiçbir hak tanınmadığından bahsedilir. İşverenin bir işçiyi işten çıkarması durumunda söz konusu kişi bir daha aynı yerde çalışamaz. Kişinin kendi isteği ile işten ayrılması durumunda ise eğer işveren de kabul ederse eski işine tekrar dönebilir.

“Costa Dimitri Tahsin’’ adlı hikâyede Tahsin ve Dimitri’nin kavga ettikleri için ‘İş Yeri Yönetmeliği’’ne aykırı davranışlardan dolayı yurttan atıldıklarından bahsedilir. Aynı yönetmeliğe istinaden bir karı koca, fabrikada ağız kavgası yaptıkları için işten atılırlar. İşverenin, *“iş ödentisi ödememek için’’* (s.99) fabrika yönetmeliğinin kendisine sunduğu kolaylıklardan dolayı işçileri cezalandırdığına dikkat çekilir.

“Babalar Analar Nineler’’ adlı hikâyede Oktay, hasta olan babasını tedavi etmek için onu Almanya’ya götürür. İşyeri yönetmeliğine göre Oktay’ın babasının, oğlunun kaldığı fabrika yurdunda kalması mümkün olmadığı için onlar bir otelde kalırlar. İşyeri yönetmeliğine göre ancak fabrikadaki işçilerin fabrika yurdunda kalacakları belirtilir.

“Beşiktaşlı Özer’’ adlı hikâyede elli yaşını geçtiği için vardiyalı atölye işinden alınıp bahçe işine verilen Özer’den bahsedilir. Fabrika yönetimi ile sendikanın yaptığı anlaşmaya göre elli yaşını bitiren işçilerin vardiyalı ve akort işlerinde çalıştırılmadığı; bunun yerine daha hafif bahçe işlerinde görevlendirildiklerine dikkat çekilir.

“Sevgili Konuklar’’ adlı hikâyede Dilmaç Aziz, Türkiye’den Almanya’ya gelen otuz işçiye kalacakları işçi yurdunda nasıl davranacaklarını bir bir anlatır. Aziz onlara; yemek pişirdikten sonra gazın düğmesini kapatılması, pencerelerden bir şey atılmaması, tuvaletlerde tünemeden ihtiyacını giderdikten sonra sifon çekilmesi gerektiğini anlatır.

Hikâyelerde çalışma koşullarının düzeltilmesi ve ücretlerinin arttırılması için Türk işçilerin kimi zaman grevler yaptıklarından bahsedilir. Halaylar ve eğlencelerle başlayan ve katılımcıların çoğunun Türk işçilerden oluştuğu bu grevler; Alman medyasının ve patronların olumsuz tutumları, Alman sendika yöneticilerinin işbirlikçiliği, işçiler arasındaki casusların herhangi bir kalkışımı işverene bildirmesi gibi nedenlerle başarısızlıkla sonuçlanır. İşverenler; işçilerin sendikaya üye olmalarını engellemek için onları işten kovmakla tehdit eder. İşyeri temsilcileri de çoğu zaman işverenden yana tavır alırlar. Tüm bunlara rağmen işçileri sendikaya üye yapmaya çaşılan ve onlara sahip oldukları hakları hatırlatanlar işten atılır. Değişik

gerekçelerle işlerine son verilen işçilerin hukuk mücadelesi kimi zaman onların lehine sonuçlanır.

"Telefon'' adlı hikâyede Kerem, sendikanın işçileri yarı yolda bıraktığı için yaptıkları grevin sonuç vermediğini belirtir.

F. Baykurt, işçilerin ağır şartlarda çalıştıkları hâlde emeklerinin karşılığını tam olarak alamamalarını sömürü düzeniyle açıklar. "Ağlama Thomas'' hikâyesinde olduğu gibi işçiler haklarını almak için grev yaparlar. Bekir Yıldız'ın hikâyelerinde de bu durum görülür.

Hikâyelerde işçiler arasındaki en küçük bir sürtüşmeyi patronlara haber veren ve casusluk yapan işçilerin olduğu anlatılır. Çoğunlukla tercümanlık yapan bu işçiler casusluk yapar. İşçiler üzerinde baskı kuran bu kişiler onların cezalandırılmalarına neden olurlar.

"Fırın Patlayınca'' adlı hikâyede Yozgatlı Talat ile Özer arasında çıkan kavgadan hareketle işçiler arasındaki gerginliklerin fabrikadaki işlerin aksamasına neden olduğu anlatılır. Bu tür durumlarda, en küçük iş aksamalarını bile hemen büroya ihbar eden kişilerin olduğundan bahsedilir:

"(...)En küçük iş aksamalarını bile, hemen bürolara söylemekte, birbirilerini gammazlamakta yarışıyorlardı. Bürodakiler, en küçük ayrıntılarına kadar kavgaların nedenlerini araştırıyorlardı. Aradaki bölünmelerden, kırılmalardan, herkes birbirinden çekiniyor, iş suçu işlememeye özen gösteriyordu. Dolayısıyla gergin havadan yararlanan işçiler değil, iş yeri oluyordu. İstanbullu pres işçisi Hasan, arkadaşlarını sık sık büroya gammazlıyordu. Bu yüzden şefler sırtını sıvazlıyor, onu şımartıyorlardı. Hasan, öteki işçilerden kendini üstün görüyor, bu yüzden herkese çatıyor, şakayla karışık küfürler savurmakta sakınca görmüyordu…'' (s.124)

"Doğu Mezarlığında'' adlı hikâyede Türk işçileri işten atılmaktan korktukları için sendikaya üye olamadıkları; bu nedenle grevlere katılımın az olması ve başarıya ulaşılmamasından bahsedilir. İşçiler birbirileriyle uğraşmak yerine yaptıkları fazla mesaiye rağmen kendilerine az ücret verenlere karşı birlik olmaları gerektiğini, farklı milletlerden olmalarının dayanışmak için bir engel olmadığını birbirlerine anlatırlar.

İşyeri ve sendika temsilcileri, işverenin tarafında oldukları için işçilerin hak arama mücadelesi çoğu zaman engellenir. İşçiler arasında yaşanan çatışmaları ve işverenlerin aleyhinde yapılan konuşmaları hemen yönetime ihbar eden kişiler yine görülür. Onlar, dilmaçlarda olduğu gibi olumsuz özellikleriyle ön plana çıkar. Muhbirler tarafından şikâyet edilen Türk işçilere cezalar verilir, onların ücretleri düşürülür; bu yüzden muhbirleri kimse sevmez. Onlar kötü ve olumsuz karakterlerdir.

"Fabrikanın İçinde'' adlı hikâyede Ali, işe başlar başlamaz iş arkadaşlarını atölye şefine şikâyet ettiği için idarenin gözüne girer. Hamburg'ta Ali ile aynı fabrikada çalışan İsmail, Ali'nin şikâyet etmediği ve işten attırmadığı kimsenin kalmadığını söyler. İsmail, arkadaşlarına Ali'nin yanında ileri geri konuşmamalarını tavsiye eder. Bir gün Ali, Temel ile Taner'in yanına gelip çok konuştukları için işi aksattıklarını; bu yüzden onlara çok konuşmamalarını söyler. Çok geçmeden atölye şefi Bay Benno da Ali'nin dediklerinden hareketle Temel ile Taner'i uyarır; ama onlar işyerinde konuşmanın yasak olmadığını söyler. Onlar, on yıldır fabrikada çalıştıkları süre boyunca işlerinde hedeflenen üretimi gerçekleştirdikleri hâlde kendileri üzerinde iş baskısı kurulduğunu söylerler. Durumu hem işyeri temsilciliğine hem de sendikaya ileteceklerini anlatırlar. İş çıkışı Temel ile Taner, Ali'yi döver. Olayı gören kimse olmaz. Çok geçmeden Ali, başka fabrikaya yardımcı işçi olarak gönderilir.

"Bağırma Alışkanlığı'' adlı hikâyede, arkadaşlarını şeflerine şikâyet ettiği için kısa sürede şeflerin gözüne giren ve postabaşı olan Bornovalı Ali'nin dışlanmasından bahsedilir. İşverenler Ali'yi çok sever; ama Türk işçiler kendilerini şikâyet ettiği ve cezalandırılmalarına neden olduğu için onu sevmezler. Şikâyet edilen işçilerin ücretleri düşürüldüğü için onların eline daha az para geçer; bu yüzden onlar, Ali'yi her gördükleri yerde ondan kaçar.

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede fabrikada tercümanlık yapan Ördek Rıza'nın Türk işçileri sindirmek, onların kendi haklarını aramalarını engellemek için uğraşmasından bahsedilir. Rıza'nın bu tavrı yüzünden tüm işçiler ondan korkarken Sedat, Ördek Rıza'ya; bir taraftan makinaların çalışma hızı arttırılırken diğer taraftan ücretlerin gittikçe düşürmelerini kabul etmeyeceklerini söyler. Sedat, kendileri

üzerinde oynanan oyunu bilen ve bunun hesabını soran biridir. Onun bu sözlerine karşı Rıza bildiğini okumaya devam eder. İstirahat izni alan işçileri çeşitli gerekçelerle korkutarak bir an önce işe başlatmaya çalışır. Rıza, işçileri bir iki ay oyalayıp fabrikanın elindeki işleri bitirdikten sonra yeni siparişlere hemen başlamamayı; böylece yapay bir işsizlik ortaya çıkarıp işçilerin taleplerini bastırmanın hesaplarını yapar:

"(...)Bu ortama girildi mi de Türk işçilerini işten çıkarılma korkusu alacaktı. İşten çıkarılma korkusu başladı mı da, artık kendisi beş altı ay rahattı. Hem de korkudan tavşanlar gibi kaçışan Türk işçilerini izleye izleye, onların üzerine gide gide, bir de bu dinlenmenin zevkini çıkaracaktı. Bu dönemlerde ne kimse istirahate çıkabiliyor ne de şikâyete geliyordu…'' (s.84)

"Bayram İzni'' hikâyesinde işçiler bayramda ücretli olarak izinli sayılmaları için grev yapmaya karar verirler; ama bu durumu işçilerden biri hemen fabrika yönetimine bildirir. Fabrika yönetimi, meselenin iç yüzünü öğrenmesi için Çevirmen Cevat'ı görevlendirir. Cevdet, onlara grev yapıp yapmayacaklarını sorunca işçiler şaşırır:

"(...)Birbirilerinin yüzüne bakmaya başladılar. Demek aralarında casus vardı. İzin isteklerini anlatacak kadar Almanca bilen yoktu, ama casusluk yapacak kadar dil bilen vardı aralarında. Gününü, saatini dosdoğru öğrendiklerine göre, casus dışarıdan değil, içerdendi…'' (s.96)

"Yüreğin Burkulmasın'' adlı hikâyede Haydar, eşi ile birlikte metal fabrikasında çalışırken işten çıkarılır. Burada çalışanları böceğe benzeten Haydar, kendileri olmadan fabrikalardaki dev makinelerin bir anlamının olmadığını söyler. İşçilerin*"bile bile bu sömürü buyruğuna girdiklerini''* (s.52) belirtir.

N. Abadan-Unat, Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne yakın olduğu ve komünist olarak görüldüğü için Türk Dışişleri'nin; Almanya'daki Türk işçilerini AWO'dan (Arbeiterwohlfahrt, İşçi Yardım Kurumu) uzak tutmaya çalıştığını belirtir. AWO'nun, göçmenlerin sınır dışı edilmelerini engellediği ve sözleşmeleri ihlâl edildiğinde işçilerin yanında durduğu hâlde Türk Dışişleri'nin bu tavrının Türk

işçilere pahalıya mâl olduğunu belirtir. 1973'te yapılan ve Ford Grevi olarak bilinen grevde Türk işçiler Alman işçiler gibi sendikal olarak örgütlü olmadıkları için işten çıkarılır. Abadan-Unat bu olaydan sonra Türk işçilerinin sendikalara üye olmaya başladıklarını ifade eder (Pusch ve Splitt, 2015:25). Almanya'daki Türk işçilerinin sendikaya üye olmamalarını Abadan-Unat, onların; sendika hakkında çok az bilgi sahibi olmaları, dil bilmemeleri ve sendikaya boşuna aidat ödemek istememeleriyle ilgili olduğunu iddia eder (2002:106).

Türk işçilerin sendikalaşmamasının önemli bir nedeninin bilgi eksikliğinden kaynaklandığını belirten O. Bilge Kula ise Yabancıları Yasası'nın her ân göçmen işçilerin aleyhine yorumlanabileceğini, onların haklarını savunmalarını engellediğini belirtir. Kula, bu konuda eleştirilerde bulunur:

"(...)Göçmenlerin politik hakları kullanması, Yabancılar Yasası ile sınırlandırılmıştır…Sendikalarda politika yapma, işyeri temsilciliklerinde görev alma ve çalışma, işyeri barışını bozucu durum olarak değerlendirilebilir; buna dayanarak da Federal Almanya'nın çıkarlarına aykırılık ilişkisi ile sınır dışı edilme ile sonuçlanabilir. Bundan dolayı Yabancılar Yasası, göçmenleri disipline etmenin, yabancıların politik etkinliklerini sınırlamanın veya tamamen engellemenin aracı olarak işlev görmektedir…'' (2012:168)

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede fabrikanın yetkilisi Herr Hane, tercümanlık yapan Ördek Rıza'ya Türk işçilerinin sendikaya üye olmasını engellemesi için verdiği öğütler; aslında Almanların Türkleri nasıl gördüklerini de açıklamaktadır:

"(...)Yalan söyle Rıza, çok yalan söyle. Konuştuğunun iki kelimeden biri yalan olsun. Çünkü siz Türkler saf insanlarsınız. Bir amirin yalan söyleyemeyeceğini sanıyorsunuz. Sonra adamına göre davranmasını da öğren artık. Bazan yalan, bazan yağcılık, bazan korkutma…Bütün bu taktikleri denemen gerekir..'' (s.82)

"Ricardo'' adlı hikâyede Türk işçileri, işten atılmaktan korktukları için sendikaya üye olmadıklarından bahsedilir. Halit, sendikanın çıkardığı Türkçe gazeteyi işçilere bedava dağıtıp onların sendikaya üye olmasını ister; ama kimse korkudan gazeteyi almaz, sendikaya da üye olmaz. Ricardo, iş arkadaşları göçmen

işçilerin haklarını savunduğu için işten atılır. Fabrika yetkilisi, Ricardo'ya Katolik olduğu halde sürekli yabancıları savunmasına ve onlarla birlikte hareket etmesine; buna karşılık kendileriyle konuşmak istememesine bir anlam veremediğini söyler. Ricardo ise insanları dinleri ve milliyetlerine göre değerlendirmenin geride kaldığını söyler. Ricardo, işçilerin sendikal haklarını savunmaya ve yaban işçilerle dayanışma göstermeye devam eder; bu yüzden Türk, Yugoslav, Yunan ve İtalyan işçiler onu çok sever. Fabrika yönetimi, işçiler arasında dayanışmayı arttıran Ricardo'yu işyeri disiplinini bozduğu ve iş verimini azalttığı gerekçesiyle işten çıkarır.

Ali S. Gitmez, işçi sendikalarının yabancı işçilerle olan ilişkisinden ve onların sendikalar tarafından mağdur edildiğinden bahseder:

"(...)İşçi sendikalarının yabancı işçi alımına karşı olumsuz tutumu açık: İkili işgücü pazarı yaratan, ücret artışlarına sınır getirmeye neden olan yabancı işçinin, işçi sendikalarının işlerini zorlaştırdığı doğru. Bundan, sendikaların, üyesi de olsa yabancı işçi için büyük çaba göstermediği görülür. Kaldı ki, F. Almanya'da olduğu gibi birçok ülkede, 'iş-dışı nedenlerle' işinden çıkarılan işçiler için sendikalar bir şey yapamamakta. Yabancı olmak ise, 'iş-dışındaki' bir neden; kolaylıkla sendika denetiminin dışında bir neden bulunur…'' (1983:97)

O. Bilge Kula da yabancı işçilerin; işyeri temsilcisinin işvereni savunduğunu düşündüklerini aktarır. Küçük bir grup oldukları için yabancı işçilere işyeri temsilciliğinde üye verilmemesi ve Alman temsilcinin yabancı işçilerin sorunlarını bilmemesini eleştirir (2012:156-157).

"Ihlamurlar Çiçek Açarken'' adlı hikâyede İşçilerin haksızlığa uğradıkları hâlde sendikanın bir şey yapmaması ve sendika ile işveren arasındaki ilişki şöyle anlatılır:

"(...)İşyeri Temsilciliği araya giriyorsa da bunun pek yararı olmuyordu. Özellikle yabancı işçilerin durumu Almanlarınki gibi değildi. İşyeri işletme temsilciliğine dört yılda bir seçilenlerin büyük çoğunluğu, iş yerlerinin demirbaş adamları oluyordu. Sendika temsilcilerinin seçilmesi de çok güç koşullar altında gerçekleşebiliyordu. Çoğu kez işveren lehine kararlar çıkıyor, işçinin hakları ayaklar

altına alınıyordu. İşverenler, sendikalı işçilerin birleşmesinden, çoğalmasından korktukları kadar başka şeylerden korkmuyorlardı…'' (s.52)

"Hasıraltı'' adlı hikâyede iş kazâsı geçiren Osman, iyileştikten sonra işçi temsilcisi Erik'e gidip iş arkadaşı Hans'ın kendisini kasten yakmaya teşebbüs ettiği için onu mahkemeye vermek istediğini söyler. Osman, üye olduğu sendikadan kendisine adli yardımda bulunmasını talep eder. Erik, Osman'ı bu kararından vazgeçirmeye çalışır; ama başaramayınca durumu daire amiri, ustabaşı ve işçi sözcüsüne anlatır. Onlar da Osman'ı vazgeçiremezler. Osman ise Alman Sendikalar Birliği'ne gider.

"İş Mahkemesi'' adlı hikâyede iki ağır iş kazası geçiren Halil Akar'ın doktor raporlarına göre istirahat etmesi gerekmektedir. İşveren bunu bildiği hâlde Halil'in işe gelmediğini öne sürüp onu işten atar. Geldiği ilk üç ay her hafta değişik bir vardiyada, farklı ustabaşlarının buyruğu altında çalışmak Halil'in zoruna gitse de artık rende makinesi ustası olduğu için kendisini huzurlu hisseder. İşine dört elle sarılır. Bir gün Ustabaşı Heinz, Halil'i çağırır ve ona işten çıkarıldığını belirten bir zarf verir. Halil, öfkeyle personel işleri bürosuna gider ve Şef Müller'den hesap sorar. Müller, Halil'e; çeşitli bahanelerle rapor alıp işe gelmediği, fabrikanın işlerini aksattığı ve fabrikayı zarara uğrattığı için işten çıkarıldığını söyler. Halil, söylenenlerin gerçek olmadığını söyleyince Müller onu odadan kovar. Halil bir avukat ile anlaşır ve çalıştığı firma hakkında iş mahkemesi açar. Mahkemede iki defa iş kazası geçirdiğini; bu yüzden işe gidemediğini doktor raporlarıyla kanıtlar. Mahkeme, Halil'i haklı bulur ve fabrika yönetiminin Halil'e üç bin mark vermeye ve mahkeme masraflarını da ödemeye mahkûm eder.

"Korkunun Ötesi'' adlı hikâyede bir buçuk aylık hâmile olduğu halde Bayan Serden, hâmilelik belgesini geç verdiği ve işe gelmediği gerekçesiyle işten çıkarılır. Bayan Serden başka bir fabrikada bir iş bulur. Burada işçi temsilciliğinin ve sendikanın olmaması nedeniyle işçi temsilcisi olur ve işçilerin sendikaya üye olmasını sağlar. Fabrika yönetimi buna sessiz kalmaz ve onu işten çıkarır. Bayan Serden dava açar ve işine geri döner. Sendika faaliyetlerine kaldığı yerden devam eder. İşçileri sendikaya üye yapar, sendika gazetesini dağıtır; bu yüzden *"fabrikadaki*

o miskin hava yerini mücadeleci bir atmosfere bırakır.'' (s.45) Kadın, işyerine geri döndüğünden beri şef ve ustabaşı onunla iyi geçinmeye dikkat ederler.

"Gece Vardiyası'' adlı hikâyede sosyalist İlhami adındaki makine öğrencisi, iş kazalarının en fazla gece vardiyasında bilhassa Türk işçilerde görüldüğünü; bu yüzden buna karşı çıkılması gerektiğini söyler. İlhami, işçilerin kazalarda ölen arkadaşlarının ardından üç beş gün âh vâh etmeleri ve cenazenin Türkiye'ye gönderilmesi için her birinin kırkar ellişer mark verdikten sonra susmalarıyla bu sorunun çözülemeyeceğini söyler.

Birsen Şahin, 400 kişi ile yaptığı görüşmelerde Almanya'daki Türklerin yaşadıkları sorunlarla ilgili olarak yaşanan işsizliği ortaya çıkarır. Araştırmaya göre yaşanan sorunlar şöyle sıralanır: ekonomik zorluklar ve işsizlik (%42), dil sorunu (%15), kuşaklararası çatışma (%14), yeni vatandaşlık yasası (%10), önyargı, dışlanma (%10), herhangi bir sorunu olmayanlar (%9) (2010:195).

Hikâyelerde; makinelerin sayısının artması nedeniyle işgücüne ihtiyaç duyulmaması, Almanya'da işsizliğin giderek artması ve bunu bildikleri hâlde kimi Türk işçilerin işlerini ciddiye almadıklarından bahsedilir. Bazı Türk işçileri, mesai saatleri içerisinde işlerinin başından ayrıldıkları ya da uyudukları için işten kovulur. Hastalandıklarında doktora gidip istirahat raporu aldıkları için işten atılan arkadaşlarını gören işçiler, işten atılma korkusuyla kendilerine yapılan her türlü hakârete ve haksızlığa karşı sessiz kalırlar. Kimi işçilerin izin alabilmek için kendilerine bilerek zarar verdikleri; böylece dinlenme izni alabildiklerinden bahsedilir. Hikâyelerde Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle birlikte iyice artan işsizlikten dolayı işverenlerin öncelikle yabancı işçileri işten attıklarına dikkat çekilir.

"Kör'' adlı hikâyede Seyfettin, çalıştığı yerden izin alıp Türkiye'ye ailesini ziyarete gider. Geri döndüğünde kendisiyle beraber birçok arkadaşının işten çıkarıldığını öğrenir. Onun arkadaşı Kemal de işten çıkarılınca *"Kimin aklına gelirdi, Almanya'da işin kuruyacağı.''* der ve bu durumu kabullenemez. Seyfettin ile Kemal arasında şu konuşma geçer:

"(...)Haberin var mı? İşten çıkarıldım. Başkaları gelecek. Kalabalıklaşacaklar. Küçücük odaya doluşacaklar. İşten mi çıkarıldım? Yalnız sen misin çıkarılan arkadaş? Yarımızdan çoğu işsiz. Haberin yok mu?..'' (s.30-31)

"Karpuz Dolması'' hikâyesinde Türk işçilerin Almanya'da artan işsizliğin farkında oldukları hâlde işlerini ciddiye almadıkları ve izin süreleri bittiği halde işbaşı yapmadıkları için işten atılmalarından bahsedilir. Söz konusu hikâyede memleketine izne giden Bergamalı Mahmut, izin süresinin bitiminden yirmi gün sonra Almanya'ya döner; bu yüzden işten atılır ve sonra bir daha iş bulamaz:

"(...)İşler her yerde aslanların, kaplanların, tilkilerin, çakalların ağzında. Orayı burayı dolaştı, tanıdık torpil aradı, Düseldorf'taki doktor akrabasına, karısına yeniden başvurdu, yalvardı…'' (s.162)

"Bahçe İşçileri'' adlı hikâyede bahçe işinde çalışan Erkan ve üç arkadaşı mesai saatinde işlerini bırakıp gizlice kahvaltı salonuna gidip orada kahvaltı yaparlar. Bunu öğrenen fabrika şefi bu olaydan Erkan'ı sorumlu tutar ve onu işten kovar.

"Üçüncü Ülkeye Varınca'' adlı hikâyede atölye şefi Wolfgagn, gece vardiyası kontrolünde Duran adındaki Türk işçinin sandalyesinde uyuduğunu görür. Sonraki gün şefin şikâyetiyle Duran işten kovulur.

"Kuşkulu Umut'' adlı hikâyede on beş yıl Ford fabrikasında çalışan Türk işçinin kulakları ağır işittiği için doktordan rapor alması hikâye edilir. Raporda *"Bu işçinin ağır işlerde, makinalarda çalışamayacağını''* belirtildiği halde çalıştığı fabrika adama "Hafif işimiz yok!'' deyip onu işten atar. İki yıl işsiz kalan ve üç çocuğu okutan Türk işçi sosyal yardım parasıyla geçinmeye çalışır.

"Yeni İş Arkadaşı'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, iş çıkışı Alman arkadaşıyla birlikte yürür ve arkadaşının oturduğu mahalleye gelirler. Hikâyenin kahramanı, yolda gördüğü *"pancar yüzlü, çakır gözlü Alman çocuklarının babalarının, analarının, kardeşlerinin, öteki yakınlarının yarın işsiz kalma, aç kalma tehlikelerinin''* (s.54) olmadığını düşünür.

"Beşiktaşlı Özer'' hikâyesinde elli yaşındaki Özer, işten atılırsa bu yaşından sonra hiçbir yerde iş bulamayacağını ve Almanya'da iki milyondan fazla işsiz varken kendisine bir iş verilmeyeceğini söyler.

"Fabrikanın İçinde'' adlı hikâyede Taner, Temel'e; işyerinde kendileri üzerinde baskı kuran ve sürekli onları atölye şefine şikâyet eden Ali'yi dövelim der. Temel'in cevabı onun işsiz kalmaktan ne kadar korktuğunu göstermektedir:

"(...)Dur be Taner, işten atarlar bunun yüzünden. Ev aldım borcum var…Anamı da ameliyat ettireceğim böbreğinden. Çok para gerek bu sıralar…'' (s.72)

"Fabrikada'' adlı hikâyede yabancı işçilerin hasta oldukları halde işten atılacakları korkusuyla doktora gidip rapor alamadıklarından bahsedilir. Kamber, ayakları çok ağrıdığı için yürüyemeyecek hâldedir. Arkadaşı Kosta, ona doktora gitmesini söyler; ama Kamber hastalık izninin henüz bittiğini, çok rapor alanların işten çıkardıklarını söyler. Bu nedenle tekrar hastaneye gidip rapor almaktan korkar. Bir gün şefi, Kamber'e bir kâğıt verir. Kâğıtta işi bitince onun büroya gelmesi gerektiği yazılıdır. Kamber, iki ay önce aynı kâğıdı alan arkadaşlarının işten atıldığını hatırlar; bu yüzden çok korkar. Kamber, Almanya'da artan işsizliği ve borçlarını düşünür:

"(...)Gazeteler büyük başlıklarla işsizliğin arttığını duyuruyordu. Bu kış günü ya çıkış verirlerse! Bu ağrılı bacaklarla iş bulmak olanaksız. Yaşı kırkı geçti zaten. Dört çocuğunu, karısını düşündü, yüreği sıkıldı. Ülkesinde yaptırdığı evin banka borcu daha bitmemişti. Yıllarını verdiği yabanda biriktirebildikleriyle yaptığı tek yatırım oydu yalnızca…'' (s.75)

Kamber tuvalete gittiğinde duvarlarda "Yabancılar Dışarı'' ve "Almanya Almanlarındır'' yazılarının yazıldığını görür. Bu tür yazıların artan işsizlikle birlikte daha çok görülmeye başlandığını düşünür. Kamber'in hemşerisi Sabri de fabrikadan çıkarıldıktan sonra iş başvurduğu yaptığı her yerde *"Önce işsiz Almanlar, sonra siz''* (s.76) cevabıyla karşılaşır. İşsizlik parası biten Sabri'nin oturma izni de uzatılmaz. Sabri eşini alıp memleketine döner. Kamber mesai bitince aklına gelen buna benzer

olaylarla işten atılacağını düşünerek büroya gider. Burada çocuklarının sayısının eksik kaydedildiği için bunun düzeltilmesi gerektiği ona söylerler. Adam derin bir nefes alır, rahatlar.

"Bitte Nix Polizei'' adlı hikâyede çok hasta olduğu hâlde işe gitmeye devam eden Hatçe'nin bir gün paçalarından kanlı sular akınca arkadaşları onu izin alması için zorlar; ama Hatçe izin alırsa işten atılacağını düşünür ve bunu kabul etmez:

"(...)Git şimdi doktora, yazsın seni krank (hasta), işten de versinler çıkışını. Almanya burası, ne halt edersin dört çocukla ha, de bana akılsız Hatçe karısı? Ne edersin burada parasız, hem şahsiyetsiz? Bulmuşsun gül gibi işi, günde çalıştığın nedir ki?..'' (s.43)

"Bedel'' adlı hikâyede Mehmet, doktordan rapor alıp işe gitmemeyi düşünür; ama böyle bir durumda patronun kendisini işten atacağını söyler. Hikâyede, Almanya'daki işsizlik dolayısıyla en küçük bir hatada işçilerin işten atılacakları ve yerlerinin doldurulacağı anlatılmak istenir:

"(...)İstasyon kahveleri tümen tümen aylak adam dolu. Hem yabancı hem aylak oldun mu, yandığın gün!..'' (s.96-97)

Mehmet on bin mark kredi çektiğinden bu işte çalışmaya mecburdur. Öyle ki devamsızlık yaptığında iş sahibi onu işten çıkarmakla tehdit eder. Son çâre olarak Mehmet, dinlenme izni ya da hava değişimi alabilmek için bilinçli olarak yaklaşık kırk kilo olan bir demiri ayağına düşürür.

"Milli Maç'' adlı hikâyede iplik fabrikasında çalışan hikâyenin kahramanı, çalışma koşullarının gittikçe zorlaşmasını çâresizce kabullenmek zorunda kalmasını şöyle anlatır:

"(...)Alman, adama beleşten para vermez. On dört yıl önce işe başladığımda üç makineye bakıyordum. Sonra dört oldu, sonra beş, geçen yıl altı…'Olmaz' diyesi olduk, kapının yolunu gösterdiler.'İşine gelirse çalışırsın, işine gelmezse çekip gidersin!..' demesine getiriyorlar. Yani işlerin pek tadı tuzu kalmadı…'' (s.69)

İş yasasında göçmenlerin sadece işçi olarak değil de 'yabancı' olarak tanımlanmasının onların durumunu daha da kötüleştirdiğini belirten O. Bilge Kula, yabancı işçilerin 'işe sürülecek, emre hazır kitle' olarak görüldüğünü ifade eder (2012:144). "Herr Müller'' adlı hikâyede de ustabaşı Müller'in Türk işçilere en zor işleri verdiği hâlde onların, işten atılma korkusuyla kendilerine yapılanları çâresizce kabul ettiklerinden bahsedilir. İşsizliğin, yabancı işçiler için ne anlama geldiği şöyle anlatılır:

"(...)Kolay mı işsizlik, her an beklenen ama hiç mi hiç istenmeyen bir konuk gibidir. Bir korkudur içimizde. Dışarıda işsizi kuruturken, içerde biz çalışanlara varlığını duyurur sürekli. Geldi, geliyor, gelecek! Eski tanış, sevimsiz yoldaş işsizlik. O değil miydi bizleri Anadolu'dan, Akdeniz kıyılarından, Makedonya yörelerinden söküp koparan; sağlık kartlarımızı, pasaportlarımızı ellerimize verip tıkış-tepiş vagonlarla yel yepelek buralara yollayan? İşte, geldi tokmak oldu Herr Müller'in dilinde, burada da izliyor bizi…'' (s.13)

Kemal Kurt "Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine'' adlı hikâyede Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra yabancı işçileri işten atılma korkusu sardığından bahseder. Zafer'in babası, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra işten atılacağını ve yerine Doğu Almanya'dan birinin alınacağını düşündüğü için gözlerine uyku girmez. Zafer, babasının yerinde olmak istemediğini söyler. Babasının; Almanya'da bunca yıl çalıştığı halde *"bir köpek kadar değerinin bilinmemesini''* (s.85) yadırgar.

"Yolda'' adlı hikâyede hikâye kahramanı, çalıştıkları yerde on iki kişi iken dört kişinin ayrılınca geriye kalan sekiz işçinin daha önce yaptığı işin aynısını yapmak zorunda kaldıklarından bahseder. Adam, hastalandıklarında işten çıkarılma korkusuyla doktora gidememelerini ve arkadaşı Hüsam'ın başına gelenleri şöyle anlatır:

"(...)Korku bacayı sarmış bir yol. Ya atarlarsa işten korkusu. Ama biz yabancılarda hep bu korku. Kalan sekiz kişiden altısı yabancı. Hastalanmalar azaldı. İstersen, hastaya çık. Başına geleceği de hesaplamayı unutma ama. Peki eskiden laf olsun diye mi hastaya çıkıyorduk? Ne münasebet. Şimdi ise pek öyle yataklık

olmadıkça, hasta hasta da gidip çalışıyoruz. Ben bu yıl gribi ayakta geçirdim. Geçmek nedir bilmedi ama musibet. Süründü durdu. Eskiden bir hafta hastalık yapıp dinlendin mi, bıçak gibi kesilirdi. Tam dört hafta sürüncemede kaldı bu yıl. Hüsam zavallısının ayakta duracak hâli yoktu. Yüzüne bakan görüyordu. Yıkıldı yıkılacaktı. Neyse, en sonunda ustabaşı da insafa geldi. Kolundan tuttu, yazıhaneye götürdü,oradan da gönderdi eve. Yazıhanede gördüler ama bir kez oyun olmadığını. Çaresi yok, başka türlü çaresi yok hasta çıkmanın…'' (s.81-82)

Almanların, göçmen işçileri kendilerinin işsiz kalmalarının sorumlusu olarak görmelerinin aslında gerçeği yansıtmadığını iddia eden Hakkı Keskin; Essen'de 1998'de yapılan bir araştırmada göçmenlerin, yeterli işgücü bulunmadığı alanlarda çalıştıkları sonucuna ulaşıldığından bahseder. Göçmen işçilerin Almanya'daki iş piyasasının sorumlularından ziyade, krizlerden ve durgunluktan en fazla zarar gören ve ilk önce işten çıkarılan kişiler olduğunu belirtir. 1973'ten 2003'e kadar işyerlerini kaybeden Alman işçilerin oranı %2 iken bu oran Alman olmayan işçilerde %20'dir (2011:115-116). "Çocuk ve Babaları'' adlı hikâyede de on bir aydır işsiz olan Mehmet, içerisinde bulunduğu durumu şöyle anlatır:

"(...)İşsizim, ben! Tanrım, nasıl da ağır geliyor bana, kimse bilmez! Düşünmek bile acı veriyor. Umut yoksulun ekmeği, ye Mehmet, ye! Kalmadı. Umut da kalmadı. Tükendi. Bir hiçlik içindeyim şimdi. Tam on bir ay yirmi günden beri, işsiz…Günleri sayıyorum. Her gün sıramı bekliyorum. Çalışma Kurumu'nun o uzun daracık koridorunda. Boşuna!..Önce Alman işsizler…Sonra ortak Pazar ülkelerinin işsizleri…Ya sonra?..'Üzgünüm…Size verebileceğim bir iş yok. Hiç, hiçbir şey yapamam. Yasalar böyle düzenlenmiş…' diyor Çalışma Kurumu'ndaki memur; sanki yasalar gökten inmiş gibi…'' (s.88)

"Uzak Yuvada Bahar'' adlı hikâyede Almanya'da gittikçe artan ve birçok insanı etkileyen işsizlikten bahsedilir. İşsizlik petrol sıkıntısı ve satışların durgunluğundan kaynaklanan ekonomik krizle ilişkilendirilse de hikâyenin kahramanı buna, işyerlerinde hızla sayıları artan ve yüzlerce işçinin bir günde yaptığı işi birkaç saatte yapan robotların neden olduğunu belirtir. Hikâyede, işsizliğin etkileri şöyle anlatılır:

"(...)Şehirdeki Türkler arasında işsizlik had safhaya ulaşmıştı. Sendika temsilcisinden okul hademesine, hükûmet sözcüsünden emlâk komisyoncusuna kadar herkes işsizlikten konuşuyordu. Ortalıkta dolaşan korkunç krizin, yüzbinlerce işçinin iş yerini elinden aldığını herkes biliyordu. Bu çığ gibi büyüyen işsizlik dalgasının altında en çok ezilen kütlenin Türkler olduğunu çoğu bilmezlikten geliyordu…'' (s.41)

"Babamın İşi'' hikâyesinde Gülten'in babasının, fabrikaya getirilen makinalar dolayısıyla işten atılmasından bahsedilir. Adam, işten atıldıktan sonra eline bir süpürge alıp Duisburg İstasyonu'nda yerleri temizlemeye başlar. Ailesine de işten çıkarıldığından bahsetmez. Bir gün Gülten, sınıf arkadaşlarıyla birlikte dolaşırken babasının Duisburg'ta yerleri temizlediğini görünce gözlerine inanamaz. Babası nasıl işten atıldığını kızına anlatır:

"Hani o anlattığım bilgisayarlı makineler var ya kızım, fabrikamıza onlardan bol bol girmeye başladı. Gök dinli kavatların biri, bin işçinin yaptığını yapıyor. İşçinin yerini bunlar alınca, yöneticiler bizi kapı dışarı etmeye başladılar. Ben ilk çıkarılanlar arasındayım, ne yazık!..'' (s.133)

"Motorize Köleler'' adlı hikâyede Bekir Yıldız, her bir ânı programlanmış bir işçinin bir gününün nasıl başlayıp nasıl bittiği sırasıyla anlatılır. Yıldız, hayatının her ânı programlanan ve makinelere olan bağımlılığı dolayısıyla işçileri *"motorize olmuş bir köle''* şeklinde nitelendirir.

"Korkunun Ötesi'' adlı hikâyede kadın bir işçi, şefin yanına gidip zam talebinde bulununca şef ona *"İster çalışırsınız, ister çalışmazsınız, kapıda bekleyen yüzlerce işsiz var, sizin yerinize onlardan birini alıveririz."* (s.39) der. Kadın, sesizce ve çâresizce oradan ayrılır. İşçilerin; haklarını talep ederken dışarıda bekleyen işsizlerle tehdit edilmeleri, işverenin iş kazalarının işçilerin kendi dikkatsizlikleri nedeniyle yaşandığını iddia etmesi ve tüm bunlara çözüm olarak işçilerin sendikaya üye olmaları gerektiğine dair şunlar anlatılır:

"(...)Adamlar bir güzel dışarıdaki milyonlarca işsizi, fabrikadaki işçilere karşı koz olarak kullanıyorlar. Böylece işsiz olanlarla, çalışanlara baskı yapıyorlar,

tehdit ediyorlar onları. Ben sekiz aydır çalışıyorum. Deneme süresi biteli beş ay olduğu halde, soran bile yok. Hâlâ ilk girdiğim ücreti alıyorum ve sanıyorum benim durumumda onlarca işçi var. Sabah ustabaşına hatırlattım da bana alaylı alaylı 'Çok sabırsızsın' dedi. Üstelik hiçbir bölmede iş güvencemiz yok. Geçen sene doğramada, parmaklarını kaptıran Stefan da öyle gürültüye gitti. Sonra da 'Kendi dikkatsilziği' deyip, bir rapor verdiler, o kadar. Bağırsın dursun istediği kadar. Sendikalı olsaydı en azından güç kaybı, tazminat vs. alırdı. Ondan da mahrum kaldı zavallı…'' (s.39)

Dursun Akçam'ın hikâyelerinde Türkiye'den Almanya'ya giden işçilerin Türkiye'nin iç siyasetine göre gruplaştıklarından ve örgütlendiklerinden bahsedilir. Bu durum İsmail Güllü'nün, Türkiye'deki; etnik, dini ve siyasi çeşitliliğin Almanya'daki Türklerin eserlerine de yansıdığını, onların çalışmalarını çeşitlendirdiği görüşünü (Güllü, 2015:118) destekler niteliktedir. Hikâyelerde; fabrikalarda çalışan Alman ve diğer yabancı işçilerin birbirileriyle olan olumlu ve olumsuz ilişkilerinden bahsedilir. Bazı hikâye kahramanları; işçilerin milletine, dinine ve diline bakılarak onlar arasında ayrımcılık yapmayı doğru görmez. Buna rağmen bir tartışma çıktığında yabancı işçiler Müslümanlar ve Hristiyanlar olarak iki tarafa ayrılır. Bir iş arkadaşları öldüğünde işçilerin hemen hepsi cenaze töreninde hazır bulunur.

"Utanç'' adlı hikâyede Yaşar, gittiği bir Yugoslav kahvesinde garson ile Yugoslavca konuşur ve ondan bir kahve ister. Garson, Yugoslav olmadığı halde Yugoslav kahvesine niçin geldiğini ve kendi dillerini nasıl bu kadar iyi öğrendiğini sorar. Yaşar şu cevabı verir:

"(...)Yabancı bir ülkede milliyetçilik yapmanın ne gereği var? Hepimiz emekçiyiz, alnımızın teriyle çalışıyor, yoruluyor, dinleniyoruz. Sizinkilerden başka işçiler bu kahveye girmiyor mu?..'' (s.27)

F. Baykurt, "Profesör Bey'' adlı hikâyede Türk işçilerin birbirileriyle olan dayanışmalarından bahseder. Hikâyede önceden Almanya'ya gidenlerin buraya sonradan gelenlere yardım ettikleri anlatılır. "Profesör Bey'' adlı hikâyede Hamit eşi

ve çocuklarını alıp Almanya'ya gittiğinde havaalanında Mehmet otomobiliyle onları karşılar ve evine götürüp misafir eder.

"Doğu Mezarlığında'' adlı hikâyede; Türk, Yunan, İtalyan ve Yugoslav işçiler sekiz yıl beraber çalıştıkları Robert Loser'in ölümünden dolayı çok üzülürler. Robert'in cenaze törenine katılan yabancı işçilerin sayısı Almanlardan fazladır:

"(...)Robert Loser'in Doğu mezarlığındaki son duasını, Katolik papazı Latince okurken, hiç kimse bir şey anlamadı. Son yolculuğuna uğurlamaya gelen Türkler, Yunanlılar, Yugoslavlar, İtalyanlar, Almanlardan fazlaydı. Çiçek otomatlarından Türklerin çoğunluğu kırmızı beyaz karanfiller almışlardı. Roser'in tabutunun üstüne koyarken, hemen tümü ağlıyordu...'' (s.40)

"Sahipsizler'' hikâyesinde Bekir Yıldız, iş başında kalbi sıkıştığı için ölen Ragıp'ın cenaze törenine; Türk, İtalyan ve İspanyol işçiler birlikte katıldığından bahseder. Bekir Yıldız bu hikâyede Türk iş arkadaşlarının cenazelerine gelenler arasında Alman işçilerinin olmadığını anlatır.

"Delegasyon'' adlı hikâyede, 12 Eylül askeri darbesinden dolayı Almanya'ya sığınan Türkler, Türkiye'de darbe sonrasında yaşananlar hakkında Almanya'da kamuoyu oluşturmak için 'Demokratik Güçler Birliği' ve 'Türkiye Delegasyonu' adlarında çeşitli platformlar kurarlar. Bu platformların *'Faşist cuntaya karşı dövüşerek şehit düşenlerin anısına saygıduruşu*'' ile başlayan toplantılarında katılımcılar "*Diktatörlük yıkılsın! Zindanlar boşaltılsın!''* (s.73) gibi sloganlar atarak, birkaç Alman ile birlikte *"Türkiye aleyhine dünyaya ilanat verirler.''* (s.70)

"Yüreğin Burkulmasın'' adlı hikâyede Haydar, kendisi gibi siyasî gerekçelerle Almanya'ya gelip iltica başvurusunda bulunanların burada kurdukları örgütleri eleştirir. Kuruluş amaçları ve biçimleri aynı olan bu örgütlerin, kendilerini dünyanın merkezinde sandıklarını, yukarıdan aşağıya oluşturdukları örgütlenme biçimiyle iktidar peşinde koşmalarının da onları gülünç duruma düşürdüğünü söyler.

B. Yıldız, F. Baykurt, F. Savaşçı, G. Dal ve Ö. Ergin'in hikâyelerinde Almanya'daki Türk ve Yunan işçilerin arkadaşlıklarından bahsedilir. B. Yıldız ve G. Dal'ın hikâyelerinde Kıbrıs Harekâtı'ndan dolayı bu arkadaşlığın zarar gördüğünden

bahsedilirken F. Baykurt'ta ve F. Savaşçı'da her şeye rağmen Türkler ve Yunanlılar arasındaki olumlu ilişki devam eder. B. Yıldız Türkler ve Yunanlılar arasındaki savaşın asıl kazananın silah üreticileri olduğunu anlatır. F. Savaşçı, diğer milletlerden işçiler arasında da iyi bir ilişkinin olduğunu anlatır.

B. Yıldız "Tank ve Tanklar'' hikâyesinde Kerem ve Andonis'in arkadaşlıklarından bahseder. Kerem ile Andonis aynı fabrikada çalışan ve iyi anlaşan iki arkadaştır. Kerem, Yunanistan'a Andonis'in düğününe gitme planlarını yapar. 1974'teki Kıbrıs Harekâtı Almanya'daki Türk ve Yunan işçiler arasında anlaşmazlıklara neden olur. Bu durum Adonis ile Kerem'in de aralarının açılmasına neden olur. Yıldız, bu savaşın gâlibinin Adonis ve Kerim'in çalıştığı tank fabrikasının sahipleri, silah ve tank üreten Batılı devletler olduğunu ifade eder.

F. Baykurt "Girilmez'' adlı hikâyede iki yıldır aynı fabrikada çalışan ve heim'de aynı odada kalan İlyadis ile Cemal'in dostluğundan bahseder. Kimi Türk arkadaşları Cemal'in bir Yunanlı ile çok samimi olmasını eleştirir; ama Cemal, Türk ve Yunan hükümetlerinin *"bir yıl şöyle bir yıl böyle giden politikalarına''* hiç güven duymaz. Onların dostlukları Kıbrıs Savaşı'nın sürdüğü zamanlarda bile devam eder.

"Kalimerhaba'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, Yunan ve Türk işçilerin birbirine çok benzediğini söyler. Yunanlıların solukları ve terlerinin bile Türklerinki gibi koktuğunu iddia eder. F. Baykurt Türkiye ve Yunanistan arasındaki çatışmanın, Almanya'daki Türk ve Yunan işçilerin birbirinden uzaklaştırmaması gerektiğini anlatmak ister:

"(...)Hükümetlerimiz arasındaki tartışmalar kızışıyor. Gazeteler kötü kötü yazıyor. Bir denizin iki yanında birbirinden iyi, hem de yoksul iki halkı savaştırmaya çalışıyorlar. Yaşamlarımızı iyileştirmek için elbirliği yapacakları yerde, yüreklerimize zehir ekiyorlar…'' (s.45)

"Kuyruk'' hikâyesinde çeşme sırası yüzünden Türk ve Yunan kadınlar arasında çıkan kavgadan bahsedilir. Tam da bu kavgadan önce hikâye kahramanı Salih ile bir Yunan komşusu, Almanya'daki çiftçiler üzerine konuşurlar. Bir konuda Salih komşusu ile hemfikir olmadığı için ona *"Heim'de yapılan politik*

hırlaşmalardan yıllar yılı çok çektiği için'' işçilerin birbirileriyle dayanışma içinde olması geketiğini söyler ve ardından *'Halkların suçu yoktur! Benim görüşüme göre, ortada bir suç varsa, o da politikacılarındır. Halkları onlar kızıştırır, onlar savaştırır…''* (s.86) demeyi düşünür.

F. Savaşçı "Gece On Birden Sonra'' adlı hikâyesinde kimi Türk işçilerin, Türk olan hikâyenin kahramanı ile Yunan Panayoti'nin samimi olmalarından rahatsızlık duyduklarından bahseder. Aynı fabrikada aynı vardiyada çalışan bu iki işçi, heim'de de bir yıldır aynı odayı paylaşırlar. Sürekli beraber yiyip içerler ve gezerler. Hikâyenin kahramanı, Yunanlı biri ile samimi olduğu için bazı Türk işçileri kendisini eleştirmelerini aldırmaz ve *''arkadaşlıkta, parada, kadında, kültür ve sanatta milliyet aramam.''* der. (s.39)

Güney Dal "Niko Benim Arkadaşım'' adlı hikâyede B. Yıldız gibi Almanya'daki Türk ve Yunan işçileri arasındaki iyi ilişkinin Kıbrıs Harekâtı'ndan dolayı zarar gördüğünü anlatır. Söz konusu hikâyede aynı fabrikada çalışan hikâye kahramanı Türk işçi ile Yunan Niko arasındaki arkadaşlıktan bahsedilir. Uzun bir süre Niko'nun kendisinden uzak durduğunu fark eden hikâyenin kahramanı bir akşam ailecek Niko'nun evine ziyarete gidince bunun nedenini öğrenir. Kıbrıs Harekâtı dolayısıyla ortaya çıkan Türk-Yunan çatışmasından sonra, Yunanlılar; Türklerle iyi ilişkileri olduğu için Niko'ya hâin gözüyle bakarlar. Niko bu olaydan sonra Türk kadınlarının Yunan eşlerinden dayak yediklerini anlatır.

Özgen Ergin'in "Galatalı Angelos'' hikâyesinde, Türk olan hikâye kahramanı ile Yunan Angelos'un arkadaşlığı anlatılır. İstanbullu olan Angelos ve ailesi 6-7 Eylül olaylarından sonra Selanik'e göç eder. Burada, İstanbullu oldukları için dışlanırlar. Çok geçmeden Almanya'ya Köln'e gelen Angelos burada bir lokanta açar. Lokantanın daimi müşterilerinin çoğu Türk'tür. Angelos'un babası ona ve kız kardeşine çocukluğundan beri *''Eğer iyi bir Türk arkadaşın varsa, kardeşe ihtiyacın yok!''* (s.10) der.

Ergin'in "İç Sesim'' hikâyesinde de hikâyenin kahramanı, Almanya'daki yabancılar arasında en çok Yunanları sevdiğini söyler.

Hikâyelerde belli bir zaman aralığında sağlık raporlarını yenilemek zorunda olan işçilerin; hastalandıkları zaman işten atılacakları korkusuyla doktora gidip istirahat raporu alamadıklarından bahsedilir. Rapor alan işçiler üzerinde işverenin sürekli baskı kurup tehdit etmesi onların, bu tür durumlarda sessiz kalmalarına neden olur.

"Düdüklü Tencere'' hikâyesinde bir otomobil fabrikasındaki *"bir ahtapotun kollarına benzeyen''* bant siteminde çalışan Pehlivan Rüstem'in yaşadığı zorluklardan bahsedilir. "Sinek kadar'' kalan ve dizlerindeki güç azalmaya başlayan Rüstem, işini kaybetmemek için her şeye boyun eğer. Bekir Yıldız, bu hikâyesinde Almanya'ya ekonomik gerekçelerle göç edenleri 'iktisadi göç kurbanları' olarak nitelendirir.

"Çöpçü Nuri'' adlı hikâyede hasta olduğu hâlde işten atılma korkusuyla izin almaktan korkan Nuri'nin yaşadıklarından bahsedilir. Üç gündür burnu akan, gribe yakalanan Nuri'nin gözleri kararır; ama o yine de izin alıp doktora gidemez.

"Kapalı Odalar'' adlı hikâyede Aydın, eşi Seher'e sonraki gün işe gitmeyip rapor almak istediğini söyler. Seher, doktordan rapor alanlara çok baskı yapıldığını kocasına hatırlatır ve onu bu düşüncesinden vazgeçirmeye çalışır. Kocası ona şöyle der:

"(...)Şurda seninle tatlı tatlı konuşurken, beş para etmez ustabaşının asık suratı, gözümün önüne gelip gelip gidiyor. Beni de kendilerine benzettiler. Ben de söylenen işten fazla sayıda iş yaparak göze girmeye çabaladım. Yeter artık. Göreceksin, yapmayacağım. Çekeceğim hepsine restimi…'' (s.100)

"Hasıraltı'' adlı hikâyede doktor, ağır bir iş kazası geçiren Osman'a üç haftalık çalışamaz raporu verir. İstirâhatten sonra doktor, Osman'a bir süre daha dinlenmesi gerektiğini ve ona tekrar rapor vereceğini söyler. Osman ise işverenin, hasta olmadığı hâlde rapor aldığını düşüneceğini ve işine son verilebileceği endişesiyle doktorun önerisini kabul etmez.

"Ihlamurlar Çiçek Açarken'' adlı hikâyede Sinan, hasta olduğu hâlde işten atılma korkusuyla doktora gidemez.

“Annem İşini Kaybetti’’ adlı hikâyede on yedi yıldır Berlin’de değişik işlerde çalışan Sevim, iki yıl boyunca rapor aldığı için çalışma izni iptal edilir.

“Gitmez Olaydım İzne’’ hikâyesinde kolunu makinaya kaptıran Emine’nin babasının, çalıştığı Thyssen firmasının demir çelik fabrikasındaki çalışma koşullarının zorluğundan bahsedilir. Bu fabrikada İşçiler, 1700-1800 derece ısıda eriyen demiri oluklardan akıtırken ve yüksek fırınları temizlerken yanar tozları yutarlar. Onlar 80 derece sıcaklıkta çalışırlar. Emine, *“o cehennem fırını yarım gün daha dinlendirip 40-50 dereceye düşürmek mümkün olsa da’’* işyeri sahiplerinin kârları azalacağından böyle yapmadıklarını söyler. İşçiler zehir yüklü tozu, durmadan yutarlar ve onların kolları, bacakları demir tozu dolayısıyla çamur gibi olur. Bu fabrikaya giren herkes havasızlıktan boğulacağı hissine kapılır.

Yukarıdaki hikâyelerin aksine “Salih’le Necip’’ adlı hikâyede hasta taklidi yapıp birkaç defa doktordan istirahat raporu alan Salih’ten bahsedilir. ‘Fabrikadaki şefimi kesmek istiyorum!’ diyen Salih’in sinirlerinin bozulduğunu düşünen doktor, ona üç ay izin verir. Üç aydan sonra Salih yine aynı numarayı yapar, doktor üç ay daha ona izin verir. Salih, bu durumu istismar etmesi ile ilgili şöyle denir:

“(...)Çalıştığından daha fazla para geçiyor eline. Hastalık sürüp giderken fazla vergi kesmiyorlar. Çalışan arkadaşlarıyla alay edip duruyor Salih. Geçen gün iş arkadaşlarından ikisini yolda görmüş, yarı şaka: ‘Sizler eşek gibi çalışın, ben sizin hastalık kasasına kesilen paralarınızla bey gibi yaşayayım’ demiş…’’ (s.115-116)

Hikâyelerde göçmenlerin Yabancılar Dairesi’nde çalışan hoşgörüsüz memurlardan çok yakındıklarından bahsedilir. Bu memurlar, iltica başvurusu sonucunu bekleyen göçmenlere kötü davranırlar. Çalışma izinleri reddedilen ve pasaportuna “Çalışamaz!’’ damgası vurulan kimi göçmenler değişik işlerde kaçak bir şekilde çalışırken polise yakalanıp sınır dışı edilirler. Alman işverenlerin kaçak işçileri çalıştırmak istemelerinde işçilerin; uzun süreli bulundukları yerde kalamaması, sigortasız olduklarından vergi ödemek zorunda kalmamaları, işverene maliyetinin az olması gibi nedenlerden kaynaklanır. İşveren, kaçak işçilere istediğini yaptırır. Sözünü dinlemeyenleri ise polise şikâyet edip onların sınır dışı edilmelerine

neden olur. Kaçak olarak çalışan işçiler; sağlık güvenceleri olmadan, ağır işlerde düşük ücret karşılığı çalışırlar. Almanya'da oturma iznine sahip olmayanlar, sigorta kayıtları olmadığı için devlet kurumlarındaki hizmetlerden faydalanamazlar. Sağlık güvenceleri olmadığından bu işçiler hastalandıklarında muayene edilmezler. Öyleki onlar, yakalanıp sınır dışı edilmekten korktukları için doktora da gidemezler. Kaçak işçilerin en korkulu rüyası polislerdir. Onlar, siren seslerini duyduklarında yolun sonuna geldiklerini düşünürler.

Ali S. Gitmez, göç alan devletlerin göçmen ve kaçak işçilerin emeklerini nasıl sömürdüğünden ve ihtiyaç duymadıkları sürece onların nasıl görmezden geldiğinden bahseder:

"(...)Alıcı ülke, göçmen işçilere siyasal haklar (vatandaşlık) vermemek, vatandaşlık hakkı olmayanları geri gönderme baskısı altında tutmak, ülkeye girişlerine bir ölçüde göz yumduğu 'kaçak' işçilere (kaçak çalıştıkları bilindiği hâlde) yasal çalışma izni vermemek gibi yollarla, göçmen işçiyi sürekli gözetimde tutarak, ücret ve hak isteklerini önlemekte. Sayıları on binleri bulan kaçak işçilerle tüm yabancı işçilerden oluşan işyerlerinde çalışan işçilerin koşullarının ağırlığı da bundan. Bedavaya kapatılan ve ucuza çalıştırılarak gerektiğinde ülkesine gönderilen bu işgücünün, bir yurttaş olarak değil fakat 'konuk' olarak sağlaması gereken mali olanaklarının bir bölümü de kendisine verilmeyerek önemli kazançlar sağlanır…'' (1983:95)

"Para Hırsı'' adlı hikâyede Hataylı Ahmet'in, Kadir'i kahvehanesinde kaçak olarak çalıştırdığı için bu işten kârlı çıktığı şu şekilde anlatılır:

"(...)Palavra Kadir, kaçak çalışıyordu.'Oturma İzni' vardı ama çalışma izni yoktu. Hataylı Ahmet'in işine geliyordu kaçak işçi çalıştırmak, hem maliyeye çalıştırdığı işçinin vergisini vermiyor hem de daha ucuza çalıştırıyordu. Kadir de razıydı her şeye. Nasıl olsa bir iş bulmuştu. ..'' (s.29)

"Mark Arayıcıları'' adlı hikâyede oturum izni olmayan Türk işçileri kaçak işlerde çalıştırıp onları sömüren bir Türk'ten bahsedilir. Bazı arkadaşlarının sözlerine kanıp çoluk çocuğunu da Almanya'ya getiren hikâye kahramanı, çalışma izni

olmadığı için emeğinin karşılığını almadan kaçak bir şekilde çalışır. Türk işveren; işçilerin emeklerini sömürdüğü halde kendisini, işçi sınıfının yanında yer alan "aydın bir işçi'' olarak tanıtır. Adam, Batı'dan gelen sebze kamyonlarını boşaltmak için kaçak işçi çalıştırır. Çalışma izni olmayan işçileri, hal yerindeki Alman'a saati üç buçuk marktan çalışmak üzere "satar.' Üç buçuk markın bir buçuğunu cebine atar, geri kalanını da işçilere verir. Adam, *"Bizim gibiler olmasa, buradaki garip kaçak vatandaşlarımız aç kalır Allahvekil''* der. (s.26) Türkiye'deki hükümetlerin de Almanya'ya gelen *"Mark arayıcılarına hortumu takıp onları emdiğini''* (s.28) söyler.

"Ardımızda Meşeler Yeşersin'' hikâyesinde Habil'in arkadaşı, Alman patronların kendilerini sömürdüklerini söyler. Habil, arkadaşına bu durumdan çok da şikâyetçi olmamasını, eğer kaçak olarak çalışıyor olsaydı başına daha kötü şeylerin geleceğini söyler:

"(...)İyi ki hem sömürüyor hem para veriyor. Ya sadece sömürse, evden çok kira alsa, parayı az verse, ya da bir ay verse beş ay vermese ne yapacaksın? Mis gibi kayıtlı, kütüklü, sigortalı bir bir işçisin şunun şurasında. Bir de kaçak işçilere bak! Saatleri dörder beşer mark. Haklarını yiyen yiyene! Emeklerini sömüren sömürene! Ellerine geçen bizim aldığımızın dörtte biri değil. Ne yapabiliyorlar?..'' (s.178)

"Kanaldaki Yabancı'' adlı hikâyede kaçak işçi olarak çalışan Abuzer'in, kanala atlayarak polise yakalanmaktan kurtulduğundan bahsedilir. Kaçak işçiler, meyve bahçelerinde buldukları mevsimlik işlerde çalışırlar. Alman bahçe sahipleri de mevsimlik yerli işçi bulamadıkları için az ücret vererek sigortasız ve güvencesiz bir şekilde yabancı işçileri çalıştırır. Onlar, *"dil bilmeyen bu yabancı işçilere tüm isteklerini yaptırırlar.''* (s.123). Polislerin meyve toplama zamanlarında kaçak işçilere göz yumduğu, toplama işinin bittiği günlerde de baskın yapıp yakaladıkları işçileri havalaalanına götürüp sınırdışı ettiklerinden bahsedilir. Bu işçilerden biri olan Resul Dayı, kendi işlerinin çalışmak değil kölelik olduğunu, ayakkabıları yırtılsa korkudan onları yaptırmaya bile gidemeyeceklerini anlatır. Diğer işçilerde olduğu gibi Resul Dayı ile Abuzer de polise yakalanmaktan çok korkar. Abuzer her gece rüyasında polislerin, azgın köpeklerle peşine düşüp kendisini kovaladıklarını; bu yüzden karanlık kuytu ormanlarda yakalanmamak için hep koştuğunu görür. Bir

sabah Resul Dayı Abuzer'i yandırıp polislerin geldiğini söyler. Abuzer kaçıp sulama kanalına atlar. Polisler onu oradan bir türlü çıkaramaz. Gelip geçen Almanlar kanaldaki kişinin polislere yakalanmamak için oradan çıkmadığını görünce onunla dalga geçmeye başlarlar. Yaşlı bir kadın ise kanalın içindeki adamı görünce "Ah şu yabancılar! Polisi hep bunlar uğraştırır'' der. Kanalın içindeki Abuzer'in Çâresizliği şöyle anlatılır:

"(...)Abuzer, kalabalıktan kaçırdığı bakışlarını saatlerden beri içinde beklediği suya dikmişti. Yorgun bacaklarına suyun soğuğu iyice oturmuştu. Kafası karıncalanıyor, bedeni titriyor, kalabalığın bakışları altında eziliyor, küçülüyordu. 'Yoksulluğun gözü kör olsun, adamı aşağılık eder' diye içinden geçirdi…'' (s.125)

Daha fazla beklemeyen polisler Abuzer gibi birçok kaçak işçinin bu mahallede bulunduğunu, daha sonra yapacakları baskında hepsini tutuklayacaklarını söyleyip oradan ayrılırlar. Abuzer kanaldan çıkar ve o gün tutuklanmaktan kurtulur.

"Yıkım'' adlı hikâyede Alman işverenlerin oturma izni olmayan işçileri çalıştırırken onlara istediğini yaptırmasından, sözünü dinlemeyenleri de polise şikâyet etmesinden bahsedilir. İşveren, Türk işçilerinin bulundukları barakalardan çıktıklarında hastalandıklarını ve üretimi düşürdüklerini söyleyip onların dışarıya çıkmasını yasaklar. Onların gözünü korkutmak için barakadan çıkan Yaşar'ı polise şikâyet eder. Polis, oturma ve çalışma izni olmayan Yaşar'ı sınırdışı etmek üzere tutuklar.

"Bağırma Alışkanlığı'' adlı hikâyede kaçak işçilerin sigortasız çalıştırıldıkları için onlara daha az ücret verildiğinden, işçilerin ise işsiz kalmaktansa az bir ücretle çalışmaya râzı olduklarından bahsedilir.

"Sincaplar'' adlı hikâyede sigortası ve çalışma izni olmadan kaçak bir şekilde çalışan Hasan'ın, hasta olduğu hâlde işten kovulmamak için sesini çıkaramadığından bahsedilir. Hasan, çok geçmeden sırtında taşlar var iken yere yığılır. İşveren ilk başta telaşa kapılır. Hasan uyandıktan hemen sonra ise onu işten kovar.

“Sıfır Sıfır’’ hikâyesinde göçmenler Yabancılar Dairesi’nde çalışan hoşgörüsüz ve yabancılara kolay kolay oturma izni vermeyen şef Herr Kemper’den çok korktuklarından bahsedilir. Kemper, göçmenlerin getirdikleri belgelerin üzerinde onların oynama yaptıklarından kuşkulanır; bu yüzden sık sık onlarla tartışır ve onların işlerini zorlaştırır. Dayısının yanında iki odalı bir evde oturan Sarızlı Veli, bulduğu yeni bir eve taşınır. Yabancılar Dairesi’ne gelip ikâmet değişikliğini bildirir; ama Herr Kemper onun işlemini hâlletmez. Veli, sözkonusu değişikliği resmi olarak gerçekleştirmezse devam ettiği dil kursundan atılmaktan ve oturum izni alamamaktan korkar.

“Ayrık Otları’’ adlı hikâyede Yabancılar Dairesi’nde oturma izni almak için bekleyen esmer sığınmacı, kırk beş yaşındaki Rasim ve kocası tarafından terk edilen dört çocuklu bir kadından bahsedilir. Esmer sığınmacı *“omuzlarına kapkara bir yılgınlık’’* (s.41) çökmüş gibi görünür. Sığınma başvurusu sonuçlanmayan adam ise çalışma yasağından dolayı dört yıldır Almanya’da bekler.

Oturma izni almak için bekleyen Rasim’in pasaportu alınıp ona beyaz bir kart verilince adam bu durumdan şüphelenir. Rasim *“bu gâvurların’’* (s.40) kendisini Alman vatandaşı yapmasından ve Türkiye’ye döndüğünde *“vatanı karaladığı için’’* (s.40) asılmaktan korkar. Rasim, kendisine verilen kartın yalnızca sığınmacılara verildiğini ve bu kartı taşıyan herkesin bulunduğu yerden başka bir yere taşınmasının ya da çalışmasının yasak olduğunu öğrenir. Okuma yazma bilmediği halde Rasim, Yabancılar Daires’ine gazete ile gelir; böylece Almanların, kendisinin câhil olmadığına kanaat getireceklerini ve sığınmacı olduğuna inanacaklarını düşünür.

Kocası tarafından terk edilen dört çocuklu kadın da durumunu anlatıp kocasından şikâyetçi olur. Buradaki görevliler ona, kocasının; kendisinden ayrı yaşadığını belirten bir dilekçe verdiğini söyler. Bu nedenle kendisine oturma izni verilmeyeceğini aktarırlar. Çocuklarıyla ortada kalan kadına, bir aya kadar Almanya’yı terk etmesi gerektiği söylenir.

Aynı hikâyede sekiz yıldır kocası Darendeli Mahmut ile birlikte Almanya’da yaşayan kadının pasaportuna “Çalışamaz’’ damgası basıldığı için hiçbir firma ona iş

vermez. Yunanlı komşularının lokantasında kaçak olarak çalışan kadın her ân yakalanacağından korkarak işine devam eder.

N. Abadan-Unat, Almanya'ya yasal olmayan yollardan giden işçilerin yaşadıkları sorunlarla ilgili şunu aktarır:

"(...)'Turist' olarak giden işçiler her türlü sosyal haklar, sendikal haklar ve sağlık sigortasından yoksun olarak 'kaçak' bir statü ile çalıştıklarından güvenceden yoksun büyük bir emek sömürüsüne konu oluyorlardı…'' (2002:126)

"Düğün Borcu'' adlı hikâyede de Almanya'ya turist olarak gelen Osman Yıldırım'ın çalışma hakkı olmadığı halde kaçak olarak çalışırken polise yakalanıp sınırdışı edilmesinden bahsedilir. Almanya, yabancı işçi alımı durdurunca on binlerce insanın ya turist olarak ya da yasal olmayan bir şekilde Almanya'ya "sızdıklarından'' bahsedilir. Osman, yasal haklarından mahrum olduğu için değişik işlerde sigortasız çalışır. Osman'ın, Fritz adındaki yaşlı Alman'ın çiftliğinde çalışmasından Fritz'in de kazançlı çıktığından ve kaçak işçileri sigortasız çalıştıranlara da ceza veren bir yasanın olmaması hakkında şöyle denir:

"(...)Fritz Baba için kaçak işçiler daha iyiydi. Vergisine sigortasına karışmıyordu. Aldığı bir işçi en çok yirmi otuz gün çalışıyordu, sonra geçip gidiyordu. Bir yerde uzun kalamıyorlardı korkudan. Osman kalıyordu…'' (s.19)

"Pensenin Ağzındaki Diş'' adlı hikâyede iki Türk işçinin, çalışma izinleri ve sağlık güvenceleri olmadan kaçak olarak değişik işlerde çalışırken başlarına gelenlerden bahsedilir. Türk işçiler bahçe işlerinde günboyu, çok ağır koşullarda yabancılar polisine yakalanacakları korkusuyla çalışırlar. Onlar, dilini anlamadıkları bahçe sahibinin, kendilerine kızmasına ve bağırmasına katlanırlar. İşçilerden birinin dişi çürüdüğü halde herhangi bir sağlık güvencesinin olmadığı ve kaçak olduğunun anlaşılacağı korkusuyla adam dişçiye gidemez. Bu nedenle arkadaşı, onun dişini pense ile çeker.

"Demir Kafes'' adlı hikâyede, 12 Eylül askeri darbesi sonrasında siyasî nedenlerle Almanya'ya kaçan Kemal Kurban, "çevirmen Abdulkerim Tuna''

adındaki kişinin adamlarının ihbarı sonucu yakalanır. Kemal Kurban cezaevinde iken hastalanır; ama sigorta kaydı bulunmadığından ona ilaç verilmez.

"Çöp'' adlı hikâyede Alman polisinin yaptığı baskında, çöp variline saklanan iki kişi dışında; izinsiz çalışan yirmi dört kişinin yakalanıp sınır dışı edilmelerinden bahsedilir. Polisin baskınından kurtulmayı başaran Hamza, Almanya'da kaçak işçi olmanın nasıl bir şey olduğundan bahseder:

"(...)Allahsızın biri tuttu elimizden. Kaçak iş bulurum, dedi. Allah razı olsun, dedik. Beş lira verir saatine. Firmadan ama on beş alırmış. O verdiği beşe de bir sürü masraf çıkarır. Yok yatak parası, yok elektrik su parası. Gâvura çalıştık kaç ay ve düştük işte bize yaraşan yere...'' (s.18)

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Niyazi Hoca kaçak işçilerin en düşük ücretle çalıştırıldıklarını, onların her türlü sosyal haktan yoksun olduklarını, onlara kol kanat gerecek bir kuruluşun olmadığını söyler.

"Bayram Masalı'' adlı hikâyede Almanya'da kaçak olarak çalışan işçi, Türkiye'de yollarını bekleyen kız arkadaşına yazdığı mektupta başına gelenlerden bahseder. Onun mektubunda anlattıkları, kaçak işçilerin hayatlarının nasıl olduğuna dair önemli bilgiler içerir:

"(...)Üç gün bir yerde, beş gün bir yerde çalışıyorum. Sen kaçaksın, iznin yok, fazla çalıştıramayız, diyorlar. Sonra hep kapı dışarı ediyorlar. Yeni yer bulana dek boş kaldığım da çok. Beş kazanırsam, üçünü elimden alıyorlar. Ben gibi kaçakları işe sokan adamlar var. Onlar, kazancımızdan kesip bize ne verirlerse, boyun büküyoruz. Bir de bilmem kaç bin markmış, borç çıkardılar. Kazandıkça yavaş yavaş ödersin dediler. Şimdi ödüyorum. Kalanla da kıt kanaat boğazımı körletiyorum. Boş kalınca, aç kalıyorum. Benden para beklemeyin. Adım adresim yok, bana mektup atmayın. Bugün burda, yarın orda. Nerde bir iş varsa kaçağa, ben orda...'' (s.34)

"Yanılgı'' adlı hikâyede bir yıldan fazla Almanya'da kaçak kalan İhsan'ın, yabancılar polisi tarafından tutuklandığından bahsedilir.

"Şarlo Kemal'' adlı hikâyede Yusuf Bey ailesiyle birlikte Türkiye'ye tatile geldiğinde kızı Emel'i Kemal ile evlendirir. Yusuf Bey, *"yirmi yaşına gelmiş kızını Almanya'da yetişmiş Türk gençlerine kaptırmayacağı''* (s.11) için mutludur. Eşi işçi olan Kemal'in yabancılar yasasına göre, evlendikten ancak dört yıl sonra çalışma izni alması mümkündür. Yasal olarak çalışması mümkün olmayan Kemal de kaçak olarak *''kahvede garsonluk, Türk lokantalarında aşçılık, pazarda meyve sebze satmak''* (s.14) gibi işlerde çalışır.

Hikâyelerde Alman işçilere değil de göçmen işçilere verilen zor işleri düşük ücretle yapmak zorunda olmaları, onların bu konuda hiç itiraz haklarının olmaması, iş sözleşmesinin göçmen işçilerin aleyhine olması, onların özlük haklarının olmaması ve haklarını aramalarının engellenmesi, Alman işverenlerin, Alman ve göçmen işçileri birbirilerine karşı kullanmaları, sigortasız işçi çalıştırmaları, Alman medyasının işverenin lehinde olması, işçilerin çok kötü koşullarda barındırılmaları gibi durumların eleştirildiği görüldü. Makinaların sayısı artınca işçilerin işten atılmaları, Türkiye'den giden işçilerin Almanya'da Türkiye'nin iç siyasetine göre gruplaşmaları da hikâyelerde dikkat çekilen diğer konular olduğu görüldü.

Tablo 22: İşçi ve İşveren İlişkisinin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Korkunun Ötesi
Aras Ören	Bitte Nix Polizei
Aysel Özakın	Annem İşini Kaybetti
Bekir Yıldız	Dünyanın En Büyük İspiyon Şebekesi, Duvardaki Güneş, Kör, Motorize Köleler, Sahipsizler, Tank ve Tanklar, Düdüklü Tencere
Dursun Akçam	Utanç, Delegasyon
Ertunç Barın	Çocuk ve Babaları
Fakir Baykurt	Dokuztaş, Bayram İzni, Telefon, Ağlama Thomas, Gece Vardiyası, Karpuz

	Dolması, Üçüncü Ülkeye Varınca, Babamın İşi, Pröfesör Bey, Büyük Mağazada İşçiler, Girilmez, Kalimerhaba, Kuyruk, Gitmez Olaydım İzne, Ardımızda Meşeler Yeşersin, Sıfır Sıfır, Düğün Borcu, Demir Kafes
Fethi Savaşçı	Garbis'le Necati, Fabrika Güzeli, Costa Dimitri Tahsin, Babalar Analar Nineler, Beşiktaşlı Özer, Fırın Patlayınca, Doğu Mezarlığında, Fabrikanın İçinde, Bağırma Alışkanlığı, Ricardo, Gec On Birden Sonra, Ihlamurlar Çiçek Açarken, Bahçe İşçileri, Yeni İş Arkadaşı, Salih'le Necip, Para Hırsı
Güney Dal	Yazgıcının Us Ermeyen İşleri, Niko Benim Arkadaşım, Mark Arayıcıları, Yanılgı
Habib Bektaş	Milli Maç, Yıkım
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları
Kemal Kurt	Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine
Mehmet Yıldız	Süpürgeli Bakan
Molla Demirel	Şefin Sözü: Unuttunuz mu?
Muammer Bilge	Telgraf, Almanya'da Kalan Oğul, Tünelin Öbür Ucu Almanya, Kanaldaki Yabancı, Pensenin Ağzındaki Diş
Murat Karaaslan	Suna, Kaçak İşçi
Osman Çeviksoy	Dönüyoruz
Özdemir Başargan	Sevgili Konuklar, Hasıraltı
Özgen Ergin	Toprağı Bol Olsun, Kuşkulu Umut, Galatalı Angelos, İç Sesim, Kapalı Odalar, Şarlo Kemal

Rıza Hekim	Uzak Yuvada Bahar
S. Salih Gör	İş Mahkemesi
Vehbi Bardakçı	Yüreğin Burkulmasın, Ayrık Otları
Yüksel Pazarkaya	Yargı, Yolda, Sincaplar, Çöp, Bayram Masalı

3.11. ELEŞTİRİ

3.11.1. Almanya'ya Eleştiri

Hikâyelerde Alman Devleti'nin ölen Türklerin cenazeleri ile ilgili işlemlerde yardımcı olmaması eleştirilir. Siyasî nedenlerle Türkiye'den kaçan kişilerin iltica taleplerinin kabul edilmemesi, Almanya'nın gittikçe göçmen karşıtlığına evrilen göçmen politikası, herkesin Almanca konuşmaya zorlanması, işçi kabulündeki sağlık muayenelerinde işçilere onur kırıcı muamelelerde bulunulması gibi durumlar da eleştirilir. Bu eleştirilerin çoğunluğu Türkler tarafından yapılırken birkaç hikâyede Almanya'ya yönelik eleştiriler bizzat Almanlar tarafından yapılır.

"Sahipsizler'' hikâyesinde fabrikada çalışırken ölen Ragıp'ın cenazesinin Türkiye'ye gönderilememesinden bahsedilir. Kalp hastası olan Ragıp iş başında iken ölür. Arkadaşları, cenazeyi Türkiye'ye göndermek için gerekli olan parayı bulamayınca Almanya'da gömmeye karar verirler. Buna karşılık Alman yetkilileri cenazenin gömülmesi için yeteri kadar topraklarının olmadığını belirtip cenazeyi ancak yakabileceklerini söyler. Türk işçiler bunu önce reddetseler de çaresizlikten kabul etmek zorunda kalırlar. Türk işçiler imzaladıkları sözleşmede, öldükten sonra yakılacaklarına dair bir maddenin olmadığını söyleyince şu cevabı alırlar:

"(...)Almanya'nın gerçeklerini neden anlamak istemiyorsunuz. Hem, buralara gelip çalışmaya zorunlu olduğunuza göre, peşinen de pek çok şeyi kabul etmiş sayılmaz mısınız?..'' (s.12)

Bekir Yıldız'ın hikâyelerinde Almanya'daki Türklerin hayatı genellikle acıklı bir son ile biter. Bu hikâyede de cenazelerinin Türkiye'ye getirilmesi için işçilerin

yeteri kadar paralarının olmaması, cenazeyi Almanya'ya gömmeye mecbur kaldıklarında Alman devletinin yeteri kadar topraklarının olmadığını söylemesi ve sonunda onların, cenazenin yakılmasına razı olmaları trajik unsurlar olarak yorumlanabilir. Yıldız'ın hikâyelerindeki diğer önemli bir nokta kimi zaman olağanüstülüklerin görülmesidir. "Sahipsizler'' hikâyesinde de Alman devletinin cenazenin gömülmesi için yeteri kadar toprağının olmadığını söylemesi örnek olarak gösterilebilir. Yıldız'ın, Almanya'daki yabancı düşmanlığını göstermek için hikâyelerinde olağanüstü unsurlara yer verdiğini söyleyebiliriz. Yıldız, sanat anlayışını *"insanımızın daha mutlu bir yaşam biçimine ulaşma sürecini kısaltmak, bu sürece katkıda bulunmak''* (Lekesiz, 2001:70) olarak ifade eder. Yıldız, Almanya'ya giden Türk işçilerinin çoğunun orada değişik nedenlerle perişan olup tükendiklerini söyler. Kendisinin, bu tükenişin nedenlerini açıklamak için Almanya'daki Türklerin hayatını anlatan hikâyeler yazdığını belirtir.

Alman devletinin değişen ve gittikçe göçmen karşıtlığına evrilen göçmen politikasının eleştirildiği "Kapımızda Polis'' hikâyesinde Abdül, Almanya'ya çalışmaya gittiğinde çocuklarını da peşinden sürükler. Abdül, çocuklarına burada daha güzel bir yaşam kuramadığı için kendisini eleştirir ve Almanya'nın kendilerine yurt olamadığını söyler. Abdül'ün eşi, Almanya'nın mis gibi bir memleket olduğunu ve buranın nimetleri sayesinde karınlarını doyurduklarını söyler. Babasının annesine verdiği cevabı Ayşe şu şekilde aktarır:

"(...)Beleşten yaşamıyoruz ama sayın bayan!'' diye kahvesini yudumladı babam. "Altın gibi, altın da ne, altından daha değerli emeğimizi veriyoruz. Alınterimizi fabrikalarına döküyoruz. İşleri var, çağırdılar. Kalkıp geldik. Elediler, seçtiler, yazdılar çizdiler, işçi diye getirdiler. İstasyonlarında törenler yaptılar. Bando, mızıka takımlarıyla karşıladılar ilk yıllar. Ellerimize jelatinle sarılmış çiçekler verdiler. Şimdi yüzleri homur homur, bakışları kara kömür. Bugün fabrikanın kapısına: 'Auslander raus!' diye yazmışlar. Çok kötü. Defol çekiyorlar bize…''(s.135-136)

"Demir Kafes'' hikâyesinde Alman devletinin, siyasî nedenlerle Türkiye'den kaçıp Almanya'ya giden kişilerin iltica taleplerinin kabul etmemesi eleştirilir. 12 Eylül askeri darbesinden sonra Türkiye'den kaçan Kemal Kurban'ın iltica talebi

kabul edilmez. Almanya'da cezaevinde tutuklu bulunan Kemal Kurban, Alman gazeteci Günter Wallraff'a yazdığı mektupta Almanya'yı eleştirir:

"(...)Kusura bakma ama, sevgili Günter abicim, sizin Almanya biraz kalleş yapılıdır. Halkınızı kastetmiyorum, hükümetleriniz yani. Türkiye'den sığınma istemiyle gelen devrimcilere kapılarını sımsıkı kapatmıştır. Sanırım bilirsin: Hitler faşizmi zamanında sizin her türlü bilim, politika ve kültür adamlarınıza biz yurdumuzun yoksul kucağını geniş geniş açtık…'' (s.141)

"Duvardaki Halı'' adlı hikâyede Almanların tüketim kültürünün esiri olmaları eleştirilir. Elli beş yaşındaki adam, yıllardır aynı gün ve saatte meyhaneye gidip aynı masaya oturur. Dünya ile bağlantısını kesip meyhanenin duvarındaki halıya dalıp bira içer. Avrupa insanının, tüketim kültürünün esiri olmaları şöyle anlatılır:

"(...)Tüm insanların, özellikle Avrupa'da yaşayan ve birer "Tüketim aygıtı'' haline gelen insanların, yaşayabilmeleri için birer halıya gereksinmeleri vardır…'' (s.16)

"Başörtüsü'' adlı hikâyede Hasan Öğretmen herkesin Almanca konuşmaya zorlanmasını eleştirir. Hasan, Türk ve Kürt çocuklarının Almanya'da maruz bırakıldıkları uygulamaları şöyle anlatır:

"(...)Zaten bu Türk ve Kürt çocukları birçoğunun gözünde mertekti. Varlığı, bazılarını rahatsız ediyordu. Omuzlara dökülen kalın siyah saçları, iri badem gözleri bile suçtu. Göze batıyordu. En iyisi Almanın yanında, tabii öylesi Alman, hemen sır ol. Havaya karış. Bırak biraz seslice konuşmayı, normal konuşmak suç. Gülmek suç, gülmeleri bile onları rahatsız ediyordu. Konuşacaksan Almanca, güleceksen Almanca, düşüneceksen Almanca olmalı diyorlardı. Rüyanı bile Almanca görmelisin. Nedense Türkçe onlara kuru gürültü geliyordu. Barbarların dili…'' (s.76)

Hikâyelerde Türkiye ile Almanya arasında yapılan işgücü anlaşması ve bu anlaşmaya göre işçilere dayatılanlar eleştirilir. Türk işçiler, kendileri ile ilgili hiçbir düzenlemenin olmadığı, hakları korunmadan imzalanan bu anlaşmada Almanya'nın ve Türkiye'nin meseleyi sadece ekonomik olarak ele aldıklarını ifade eder.

N. Abadan-Unat, Almanya'nın; göçmen işçileri insan olarak görmediğini ve onların sadece "maliyet yarar perspektifinden'' değerlendirildiğini belirtir. Max Frisch'in *"Biz işgücü çağırmıştık; ama insanlar geldi.''* sözünü hatırlatarak bu konuda şöyle der:

"(...)Karşınızdaki ister insan, ister hayvan, ister eşyâ olsun, her şey bir maliyet-yarar analizine tabi tutuluyordu ve eğer yarar maliyetten yüksekse her şeye tahammül ediliyordu…'' (Pusch ve Splitt, 2015:29)

"Beygir Gibi Olmak'' adlı hikâyede de Almanya'ya gönderilen işçilerin, sağlık muayenesinde maruz kaldıkları uygulamalar eleştirilir. Hikâyenin kahramanı, *"hayvan pazarına benzeyen insan alım satım kurumundan''* (s.8) kendisinin de geçtiğini söyler. Kendisinin, yaşı ve dişlerine bakılarak değerinin ölçüldüğünü belirtir.

Kimi hikâyelerde Almanlar; Türkleri hor gören, onların örf ve âdetlerine saygı duymayan kendi yurttaşları olan Almanları eleştirirler.

"İzin Mevsimi'' adlı hikâyede Bayan Nagellack, sayıları milyonları bulan Türk işçileri Almanya'ya getirmekle Almanların Türk işçilere büyük bir lütufta bulunduğunu zannetmelerini ve onları Almanya'da kendi hâllerine terk edilmelerini eleştirir. Kadın, bunun bir vebâlinin olduğunu ifade eder:

"(...)Onları buraya getirmekle her şey bitmedi. Bilâkis başlamış oldu. Hele onları hor görmek, örf ve âdetlerine bağlılıklarına saygı duymamak, demokrat geçinen bir topluma hiç yakışmıyor. Neymiş adamlar, filân yere bir dernek açıp çeşitli kültür faaliyetleri yapıyorlarmış. Hiç öyle şey olur muymuş. Yoksa maksatları neymiş? Biz Almanlar'ın ellerinden kiliseleri alınsa ve Alman gibi yaşamaları engellense, memlekette neler olacağını hiç düşündünüz mü? Bırakalım bu hurafeleri…Sokakta ve basında tarışanların çoğu saçma sapan şeyler…'' (s.145)

"İnsan Dostu'' adlı hikâyede Hermann, Türkiye'den Almanya'ya çalışmaya gelen göçmenlerin yaptıkları işin karşılığını almaları gerektiğini söyler. İnsanca yaşamanın onların da hakkı olduğunu hatırlatır. Almanya'nın, göçmenlerin Alman toplumuyla her alanda eşit haklara sahip olmasını gerçekleştirmesi gerektiğini

belirtir. Bu eşitliği sağlamanın, göçmenlere verilecek bir lütuf değil onların hak ettiği bir durum olarak görülmesi gerektiğini anlatır. Hermann; Alman ekonomisindeki sorunların suçlusunun göçmenler değil, onları Almanya'ya davet edip köle gibi çalıştıran, eşit haklardan yoksun bırakan Alman devlet yetkililernin sorumlu olduğunu söyler.

Bu hikâyelerde Alman Devleti, yabancılara yapılan ayrımcılığı açıktan olmasa da desteklediği için eleştirilir. Bu eleştiriler Almanya'nın, Hitler döneminde Yahudilere yapılan katliamlarla ilişkili tarihine göndermelerde bulunarak yapılır.

Yüksel Pazarkaya, hikâyelerinde yabancıların Almanlarla ilişki kuramamalarından ve bu konuda Almanlardan kaynaklanan sorunlardan bahseder. "Karl Bauer'in Yabancılığı'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı ile Karl Bauer Almanya'daki yabancıların hâllerinin yaman olduğunu söyler. Almanların, ülkelerindeki yabancıları Türk (kimyon) ve İtalyan (makarna) diye ayırdıklarını, onlara burun kıvırdıklarını söyler. Bauner, Almanların yabancı işçilere değil; öncelikle kendilerine, insanlara, çevrelerine, doğaya, yaptıkları işe yabancı olduklarını söyler. Almanların, çok istedikleri hâlde yabancılarla konuşmamalarının nedenlerini şöyle açıklar:

"(...)İçlerinde öyle can atanlar var ki, bir İtalyan'la, bir Türk'le konuşabilmek için. Gidip gelmek için. Ama korkarlar. İnsandan, kendilerinden korkarlar. Başkalarıyla bir söz edemezler kendiliklerinden. Dikenli çitlerini aşamazlar, kendi elleriyle kendilerini çevirdikleri. Sonra boşanıverirler bütün saldırganlıklarını çocukları üzerine, karıları ya da kocaları üzerine. Ya da pis bir yağ tulumu gibi televizyon karşısında iç bayarlar akşamlar boyu, geçerler kendilerinden. Uyuyakaldığı koltuktan sabahleyin işe mundar gidenleri bilirim…'' (s.23)

Molla Demirel "Yaşlıların Sohbeti'' adlı hikâyede G. Huntberg adındaki evsizin donarak ölmesi ve ona sahip çıkılmamasını eleştirir. İş ve İşçi Bulma Kurumu'na başvuran Huntberg'in başvurusu kabul edilmeyince adam sokakta kalır ve gece donarak ölür. Bu durumu eleştiren Haydar Dayı, insanın çalışma ve ikâmet haklarının birinin ağzından çıkan iki cümleye bağlı olmasının özgürlüğün bittiği

anlamına geldiğini söyler. Mustafa ise koca bir kentin ortasında bir kişiye sahip çıkılmamasının, sosyal devlet olduğunu söyleyen Almanya'nın gerçekte öyle olmadığının kanıtı olarak yorumlar.

Tablo 23: Almanya'ya Eleştirinin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Bekir Yıldız	Sahipsizler, Beygir Gibi Olmak
Fakir Baykurt	Kapımızda Polis, Demir Kafes,
Habib Bektaş	Duvardaki Halı
Haydar Işık	Başörtüsü
Molla Demirel	İnsan Dostu, Yaşlıların Sohbeti
Rıza Hekim	İzin Mevsimi
Yüksel Pazarkaya	Karl Bauer'in Yabancılığı

3.11.2. Türkiye'ye Eleştiri

Türkiye'ye eleştiri niteliğindeki hikâyelerin ortak özelliği de Türkiye'nin, Almanya'ya gönderdiği Türk işçilerinin sorunlarıyla değil onların yalnızca döviz gönderip göndermedikleriyle ilgilendiğine dairdir. N. Abadan Unat da Türkiye'nin Almanya'ya işçi göndermekle asıl amacının işçilerin döviz göndermelerini sağlamak olduğunu, bunun dışında göçün geleceğine dair hiçbir şeyi planlamadığını belirtir. (Pusch ve Splitt, 2015:23) "Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' hikâyesinde de İsmayil, Türk işçilerinin Türkiye ile Almanya arasında yapılan işgücü anlaşmasının kurbanları olduklarını anlatır:

"(...)Bizim şimdi iki tane hükümetimiz var, biri burada, öteki Türkiye'de, iki karısı olan kimse gibiyiz. Almanlarla bizimkiler anlaşmışlar. Hükümetimiz "Size istediğinizden çok adam gönderebiliriz. Yalnız, işçilerimize iyi sahip olun. Ellerine

geçen paranın hepsini orada yemesinler; bize döviz gerek!' diye dayatmış…'' (s.45-46)

Hikâyelerde Türk işçiler, mecbur kaldıkları için Almanya'ya gittiklerini söylerler. Onlar, kendi ülkelerinde çalışabilecekleri bir işleri olduğu takdirde kesinlikle gurbet ellere gitmeyeceklerini anlatırlar; bu yüzden kendilerini Almanya yollarına düşürenleri ve buraya gittikten sonra da kendilerine sahip çıkılmamasını eleştirirler.

Fakir Baykurt'un hikâyelerinde eleştirilen kişilerin başında devleti yönetenler sonra da kendilerine iş imkânı sunamayan işverenler, fabrika sahipleri ve ağalar gelir. Baykurt hikâyelerinde; Türkiye'deki sömürüden dolayı insanların ekmek bulamadığından, Türk Lira'sının değer kaybettiğinden, Türk vatandaşlarının hiçbir ülkeye vizesiz giremediğinden bahseder.

"Âdem ile Hakan'' hikâyesinde Türk vatandaşlarının Almanya yollarına düşmesine neden olanlar eleştirilir. Hakan arabasını park ederken bir araca çarpar. Her iki araçta oluşan zararı sigorta karşılar. Bu olaydan hareketle Âdem ile Hakan arasında şu konuşma geçer:

"(...)Pekiii!..Bizim sigortalarımız hani, nerede? Şu eski arabalar kadar da mı değerimiz yok dost?''..

"Bu soruyu bizi buraya getirenlere sormalı!'' dedi Hakan tam bizim sokağa girerken. Başımı çevirip baktım, acaba babalarımıza mı diyor diye.

Öfkeli öfkeli salladı başını:

"Babalarımızın kazancını oraya buraya saçıp dağıtan, ama bizlere sahip çıkmayan kavatlara sormalı! Biraz daha çalıştırsan kafanı, ne demek istediğimi çok iyi anlarsın Âdem dost!...'' diyor bağırarak…'' (s.78-79)

"Gece Vardiyası'' hikâyesinde Ökkeş, memleketten döndüğünde fabrika sorumlusu Meister Theo'ya bir hediye getirir. Theo, Ökkeş'e teşekkür eder ve aldığı hediyenin ona pahalıya mal olmadığını umduğunu belirtir. Ökkeş'in verdiği cevap kendilerini Almanyalara sürükleyenlere eleştiri niteliğindedir:

"(...) Senin değerin, bir halıyla filan kıyaslanır mı hiç? Bir duvar halısının filân sözü olur mu senin yanında? Ben senin zâtından dünya ahret hoşnutum! Fabrikamız bu Münih şehrinin Allach Mahallesi'nde. Allah da senden hoşnut olsun. Dinlerimiz ayrı; ama biz bu kârı kazancı sizden gördük. Kendi hökümetlerimiz yapmadı sizin bize yaptığınızı! Kendi fabrikalarımız, firmalarımız, kendi g… büyük ağalarımız asla yapmadı! ..!! (s.28)

"Ağlama Thomas'' hikâyesinde yirmi beş yıldır Almanya'da işçi olarak çalışan Mehmet; Türkiye'de sömürünün çok, ekmeğin az olduğunu, her ay Türk parasının değerinin düştüğünü, Türk vatandaşlarının hiçbir ülkeye vizesiz giremediklerini söyler.

"Girilmez'' hikâyesinde Cemal, ülkesinin yanlış politikaları sonucunda Almanya'ya işçi olarak gitmeye mecbur bırakıldıklarını söyler. Cemal, bu konudaki eleştirilerini şöyle sürdürür:

"Kendilerini satan hükümetlerin döviz yumurtlayan tavukları durumuna düşmüşlerdi. Boyuna düşüyordu öz paralarının değeri. Gene de düzenli olarak gönderip durdukları halde, izne gidişlerinde candan bir, "hoş geldin, buyur arkadaş!'' yoktu sınırlarda. Düzenli döviz göndermeseler içeri almayacaklardı demek!..'' (s.136)

Bekir Yıldız, "Beygir Gibi Olmak'' adlı hikâyede Türkiye'nin, yer altı ve yerüstü kaynaklarını Batılı ülkelere sattıktan sonra kendi yurttaşlarının karnını doyuramadığı için onları Avrupa'ya göndererek ekonomik sorunları çözmeye çalıştığından bahseder. Batılı ülkelerin, Türkiye'den gelen işçileri çalıştırdıkları hâlde onların emeklerinin karşılığını vermediklerini belirtir. Bu işçilerden biri olan Mehmet Atalay hakkında şöyle denir:

"(...)Bakır madenleri…Ya boraks?..Nedir coğrafya? Coğrafyamızı satanlar, bizleri de satmıyorlar mıydı? Mehmet Atalay, bunu anlamıyordu işte. O da, milyonlar gibi, değerlerimizin satılışını anlayamadan, değerlerimizi satın almışların ülkesine doğru yola çıkacaktı…'' (s.10)

Fethi Savaşçı ise hikâyelerinde göçün resmi olarak başladığı 1961 yılından itibaren Almanya'ya gönderilen işçilerin emeklilik ve göç eden ailelerin çocuklarının okul sorunlarıyla ilgili Türkiye'nin hiçbir önlem almadığını anlatır. Türkiye'nin ilgilendiği tek sorunun, işçilerin döviz yollayıp yollamadığıdır.

"Çöpçü Nuri'' adlı hikâyede Nuri, bir büfeden kahve almak istediğinde elbiselerinden utanır; ama kendilerini gurbet yollarına düşürenlerin bundan utanması gerektiğini de belirtir. Almanya'daki Türklerin sahipsiz bırakılmasından dolayı Türkiye'yi eleştirir:

"(...)Biz değil, bizi buralara atıp yâd ellerde el parasına muhtaç edenler utansın! Adamlarda utanma duygusu yok ki! Gelsin döviz, girsin döviz! İyi ama kardeşim, bunca yıl bizler için ne yaptın demezler mi adama? Bu iki milyon vatandaş için ne önlemler aldın demezler mi? Çocuklarının okul, kendilerinin emeklilik sorunları için ne önlemler aldın demeyecekler mi?..'' (s.49)

"Yaman Göç'' hikâyesinde Emel Hanım memleketine döndüğünde Almanya'dan getirdiği saç kurutma makinasını, sular akmadığından kullanamadığından bahseder.

Bekir Yıldız'ın hikâyelerinde olduğu gibi F. Savaşçı'nın da hikâyeleri acıklı bir sonla biter. "Babalar Analar Nineler'' adlı hikâyede Oktay, otuz yıl Türkiye'de bir fabrikada çalışan ve kanser olan babasını Almanya'ya tedaviye getirir; ama çok geçmeden babası ölür. Oktay, kendilerinin sahipsiz bırakıldığını söyler ve bu konuda Türkiye'yi eleştirir.

"(...)Sadâkatla otuz yıl çalışmanın karşılığı Almanya'da bir otel odasında kan kanserinde ölmek mi? Hani ulan nerede adalet? Nerede sizin toplumsal adalet dediğiniz? Palavracı deyyuslar sizi! Alacağınız olsun sorarlar bunun hesabını bir gün sizden! Babacığımı hastane kapılarında yıllarca süründürdünüz! Ama dövizlerimizi almasını biliyorsunuz değil mi? Dövizlere gelince, asil Türk işçisi, hak aramaya gelince vatan haini oluyoruz. Durun bakalım! Gün olur devran döner, bütün palavralarınız mum gibi söner bir gün!..'' (s.21)

Habib Bektaş, hikâyelerinde; Türkiye'nin, yurtdışındaki vatandaşlarını boşvermişliğini ve diğer yazarlarda olduğu gibi devletin işçilerle ilgili meseleleri sadece para odaklı düşünmesini eleştirir.

"Dönerburger'' adlı hikâyede Türkiye'den Almanya'ya görevli olarak gönderilen öğretmenler, bir Türk lokanta sahibinden kendilerine kalacak bir yer bulmada yardım isterler. İşyeri sahibinin onlara verdiği cevap Türkiye'ye eleştiri niteliğindedir:

"(...)Abi be, sizi devlet göndermiyo'mu Allahaşkına? Koskoca devlet bubamız var ya bizim. Niye devletimiz siz abilerime ev bulmuyo'. Yok, sizi Alman devleti getiriyo'sa, Alman devleti bulsun! Değil mi ama, yazık değil mi abime! Bu kış kıyammette. Türkiye Kızılderili kabilesi değil ki, değil mi abi?...Değil mi ama abi; bizim koskocaman devletimiz yok mu! Bizim gibi garibanları boşversinler; nasıl olsa boşveriyorlar. Ama sizin gibi okumuşlara sahip çıksın devlet bubamız! Altı üstü bi' ev abi! Neyse, aklımda olsun, duyarsam haber veririm abime…'' (s.44)

"Yorgun Ölü'' adlı hikâyede ölen bir Türk işçinin cenazesi Türkiye'ye getirilirken sınır kapısında cenaze için gümrük vergisi istendiğinden bahsedilir. Ölen işçinin bakış açısıyla olayların aktarıldığı hikâyede ölü şöyle der:

"(...)Evet, insanın dirisinden de ölüsünden de vergi almakta kararlıydılar. Ölmeyeceğim artık. Ölüm kurtuluş değilmiş. Ve ölüme sahip çıkmadı, dirime sahip çıkamayanlar…'' (s.72)

Osman Çeviksoy ise Almanya'ya giden Türklerin perişan edilmelerini sorgular. "Ağlamak Yasak'' adlı hikâyede altı haftalığına Türkiye'ye tatile gelen hikâye kahramanı, izni bittiğinde tekrar ailesinden ayrılmak ve Almanya'ya dönmek istemez. *"Bu millet niye bu hâle düştü?''* (s.8) diye soran hikâye kahramanı eleştirilerini şöyle sürdürür:

"(...)Karılarımız dul, çocuklarımız yetim kaldı…Para verildi, parayla alınamayacak neyimiz varsa alındı…Yozlaştık, posalaştık…Bunu bilmez mi beyler? Bilirse bu tren, bu kalabalık nedir? Ben niye buradayım…Niye boynu bükük

çocuklarımın?..Ah…yağsız aş, kuru ekmek yiyip ele minnet etmeyen anam…ah…''(s.9)

Dursun Akçam "Şifre 446'' adlı hikâyede siyasî nedenlerden dolayı Almanya'ya giden Rıfat'ın ve ailesinin yaşadıklarından bahseder. Almanya'ya gittikten birkaç yıl sonra Rıfat'ın eşi tatil için Türkiye'ye döndüğünde gözaltına alınır; bu yüzden Demokratik Güçler Birliği adlı platform ise yaşanan bu durumdan dolayı, Uluslararası Af Örgütü ve Yeşiller Partisi'nden kişilerin katılacağı Türkiye karşıtı protesto mitinginde Türkiye'de yaşananların kınanacağı bir bildiri yayınlamak için çalışmalar yapar.

Molla Demirel ve Özdemir Başargan, hikâyelerinde Türkiye'ye yöneltilen en önemli üç eleştiri olan; Almanya'daki işçilere sahip çıkılmaması, sadece işçilerin gönderecekleri dövizlerle ilgilenilmesi ile Türkiye'deki siyasî karışıklık dolayısıyla insanların hayatlarının tehlikede olmasından bahsederler. Molla Demirel, bunların yanında gurbetçilerin Kapıkule gümrük kapısında rüşvet vermek zorunda kalmalarına da değinir.

"Kahve ve Dazlaklar'' adlı hikâyede Ömer, ülkesi için kan dökmeye ve canını vermeye hazır olduğu hâlde kendisine bir ekmek kapısı açılmaması nedeniyle Almanya'ya gittiğini söyler. Türkiye'nin, kendisi gibi gurbetçilere sahip çıkmamasını da eleştirir. Türkiye'deki yetkililerin, *"nasıl yaşarsanız yaşayın; ama geri gelmeyin ve yeter ki döviz yollayın''* (s.4) anlayışında olduklarını söyler.

"Sürgünde Özlem'' hikâyesinde ise Molla Demirel uzun yıllar Almanya'da yaşayan Fakir Baykurt'un Türkiye'ye dönmesini anlatır. Arkadaşları, Baykurt'a memlekete dönmesinin Türkiye'deki siyasî karışıklık dolayısıyla tehlikeli olabileceğini söyler. Ona *"her gün yirmi otuz yurtsevenin öldürüldüğü, yazarların, gazetecilerin, aydınların karakollara çekilip işkence edildiği, katledildiği bir dönemde geriye dönmenin kararını vermek, olsa olsa Don Kişotluktur.''* (s.151) deseler de Baykurt altmış yaşında olduğu için kendisine bir şey olmayacağını söyler. Kısa süreliğine de olsa Türkiye'ye döner. Burada Baykurt'un da hayatının büyük bir dönemini geçirdiği; Köy Enstitüleri ve Halkevleri'nin kapatılması eleştirilir. Türkiye'de bilim merkezlerinin ve milli işletmelerin yok edildiği eleştirisi yapılır.

"Hasıraltı'' adlı hikâyede Osman, Alman arkadaşı Hans'ın kendisine yaptığı haksızlığı sendika aracılığıyla mahkemeye taşımak isteyince işten atılmakla tehdit edilir. Bu olaydan dolayı Osman'ın canı çok sıkılır. Bir an memleketine dönmeyi düşünür; ama geri dönerse başına gelecekleri şöyle anlatır:

"(...)Dışarıda işsizlik tipi gibi kasıp kavurur, yabancı düşmanlığı filizlenir kol atar. Sen tek başınasın, leyleğin yuvadan attığı yavru. Ah sen de! Torlatopla çoluk çocuğu, çek git memlekete, ula! Hı! Memlekete, memlekete mi? Sendikacıların, çocuklarımın öğretmenlerinin gündüzleyin, geceleyin, uluorta, şurda burda şakır şukur vurulduğu, dövüldüğü, kovalandığı, hapishanelere atıldığı…İnsan hakları nerede hasıraltı edilmiyor ki?..'' (s.15)

"Yolculuk ve Gümrük'' adlı hikâyede Hasan, eşi ve çocuklarının tatil için memlekete giderken Kapıkule gümrük kapısında yaşadıkları sorunlardan bahsedilir. Hasan, benzin masraflarını çıkarmak için Türkiye'de satmak üzere video ve kamera gibi birkaç parça elektronik eşya getirir. Hasan, gümrükte eşyalardan vergi alınmaması için görevlilere rüşvet verildiğini duyduğu hâlde buna inanmaz. Kapıkule sınır kapısına geldiklerinde arabadaki video ve kamera için memur, Hasan'dan yüz mark ister. Hasan şaşırır, heyecanlanır; ama eşi Saadet hemen yüz markı pasaportlarının arasına bırakır; böylece kontrol noktasından geçerler. Hasan ise söylenmeye başlar:

"(...)Kendi vatandaşından triptik ücreti olarak altmış Mark alıyor, yabancılardan almıyorlar. Olacak iş değil. Kendi ülkemizin devlet daireleri de bizi soyuyor. Bilmem kaçıncı sıradan insan olarak görüyorlar bizi. Biz bu ülkenin kalkınması için sadece döviz akıtmıyor, ülkenin kültürünün tanınması için ve turizm alanında da gönüllü elçilik ediyoruz. Yetkililerse, yabancılara tanıdıkları hakları bile bize tanımıyorlar. Üstelik duvarlara 'Adalet Mülkün Temelidir'diye yazıyorlar. Ne kadar büyük bir iki yüzlülük…'' (s.123-124)

Bir sonraki kontrol noktasındaki başka bir memur da Hasan'ın sadece videoyu pasaportuna işlediğini diğer elektronik makinaları sakladığını imâ edip bir çay parası ister. Hasan elli mark vermek ister. Memur, ona *"Ulan Alamancı, in aşağı! Dilenci miyiz burda? Onu burada dilencilere veriyorlar.''* (s.125) der.

Hasan'ın eşi tartışmayı uzatmamak için yüz mark verir ve buradan da geçerler. Hasan; memuru rüşvetçi, işçisi ve tüccarı vergi kaçakçısı olan bir ülkenin gelişmiş ülkelerin düzeyine ulaşamayacağını söyler.

Molla Demirel "İnsan Dostu'' adlı hikâyede de Hermann karakteri vasıtasıyla Türkiye'ye ve devlet yetkililerine olan eleştirisini sürdürür. Hermann, devlet yetkililerinin vatandaşlarını yoksulluktan kurtaracak tarım ve makine sanayisi yerine askeri harcamalara kaynak ayırdığını, vatandaşların göç etmesine neden olduğunu söyler.

Özdemir Başargan "Yolculuk İstanbul'' adlı hikâyede Almanya'daki Türk işçilerinin kazandıklarının çoğunu Türkiye'ye gelirken rüşvet olarak dağıtmalarından bahseder. Daha önce; horlanan, dışarı atılan ve yüzlerine kapılar kapatılan işçilere ceplerindeki paralar sayesinde tüm kapıların açılacağını söyler. Söz konusu hikâyede İstanbul'a giden Kâmil Erdem, yolda kendisi gibi memlekete dönen gurbetçileri görünce onları *"yemi Almanya'da bulup ülkelerinde altın yumurtlayan tavuklara''* (s.104) benzetir. Berlin'de çalışan bir Türk işçisini görünce Kâmil, adam hakkında *"bencileyin mektupla olsun oy hakkından yoksun, onca hakları hasıraltı edilmiş, el kapısında ekmeğini bulmaya zorlanmış yarımyamalak bir yurttaş''* (s.107) der. Bir başkasının ise elinde bir tomar parayı saydığını görünce ona, *"Bereket versin hemşerim…İnşallah şuraya buraya dağıtmayacaksın?''* der. Adam, Kâmil'e şu cevabı verir:

"(...)'Keşke dağıtmasam! Bir elinden alıp ötekiyle dağıtıyon. Aha şunu gömrükte toslayacağım. Zorluk çıkarmasınlar. Aha şunun ikisini, üçünü doktora vereceğim, bir iki hafta rapor alıp iznimi uzatacağım. Şunun dördünü nüfus memuruna toka edeceğim. Benim yeğeni everiyom, gız daha on dördünde. Yaşını büyüteceğim.'

'Çok iyi ediyorsun hemşerim.'

'Ne yapayım, rüşvetsiz işler yürümüyor. Bunu ilgililer de biliyor hemşerim. Ev kiralarının aylıktan fazla olduğunu bildiğinden herkes rüşvete göz yumar'…'' (s.109)

Haydar Işık ise hikâyelerinde, okullarda ve diğer devlet dairelerindeki Alman ve Türk devlet yetkililerin yaklaşımlarını karşılaştırır ve Türkiye'deki baskıcı uygulamaları eleştirir.

"Başörtüsü'' adlı hikâyede eğitim ve öğretimde Alman ve Türk devlet yetkililerinin, kuralların dışına çıkan öğrencilerine olan yaklaşımlarını karşılaştırır. Söz konusu hikâyede Hasan Öğretmen, yedinci sınıftan bir öğrencisinin başörtü taktığı için okul müdürünün meseleyi çözmek ve yanlış yapmadan karar vermek için nasıl uğraş verdiğinden bahseder. Hasan, Türkiye'de buna benzer durumlarda yetkililerin tepkilerinin nasıl olacağından bahseder:

"(...)Türkiye'de olsa, tut kulağından at dışarı. Saçı uzun mu okula geldi, al makası bir ortadan bir kenardan kırp. Öğretmen bıyık mı bıraktı, Stalin bıyığına benzer, kesmeye zorlar. Kravatına, gömleğine vesselam her şeye burnunu sok. Şekilcilik. Bir de kestirmeden kırıcılık. İnsan onuru ucuz. Baltayla mı kesersin, çekiçle mi kırarsın yoksa ayaklarının altında mı ezersin, çok kolay. Kaşla göz arasında becerilen işlerdendir…'' (s.79)

"Yitenler'' adlı hikâyede ise Almanya'da çekinerek ve korkarak bir devlet dairesinden içeri giren Recep karakterinden hareketle Almanya'daki ve Türkiye'deki devlet dairelerindeki yetkililerin yaklaşımları mukayese edilir:

"(...)Gerçi Almanya'da devlet dairelerinde, Türkiye'deki gibi hazırola geçip dikilmek yoktur. Türkiye'deki gibi insan onuru bozuk para gibi harcanmaz. Bir sandalye gösterilir. Ama eğer Almanca bilmiyorsa insan, o vakit hali duman: "Bugün git, yarın gel!..'' (s.83)

"Bir Pazar Günü'' adlı hikâyede ailesinin hasretiyle yanıp tutuşan Mamo, kendisini *"gurbete süren düzene ve verimsiz kıraç toprağa''* (s.15)söver.

Ali Özenç Çağlar da hikâyelerinde Türk işçilerinin Kapıkule gümrük kapısında yaşadıkları sorunlardan bahseder. Gurbetçiler, Kapıkule'de rüşvet vererek eşyalarını sınırdan geçirirler. Rüşvet vermeden işlerini halletmek istediklerinde onlardan Almanya'dan getirdikleri her eşya için olması gerekenden fazla vergi alınır.

Çağlar, Türkiye'de rüşvet ile birçok işin hâlledildiğini ve trafik kurallarına uymayanların cezâsız kaldıklarını anlatır.

"Peter'in Konya Gezisi'' adlı hikâyede Şevki, Türkiye'ye döndüğünde Kapıkule'ye her vardığında burada gümrük memurlarıyla tartıştığını, birbirilerine bağırıp çağırdıklarını söyler. Yine bir defasında burada gümrük kontrol memuruna yüz mark verdiği hâlde bir teybi sınırdan geçiremediğini söyler. Şevki, teybin alış fiyatından daha fazla gümrük vergisi ödemek zorunda kalır.

"Bir İzin Hikâyesi'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı dönüş yollarında yaşanan trafik kazalarına, para verip iki haftada ehliyet alır almaz yola çıkan 'Almancıların' sebep olduğunu söyleyenlere karşı çıkar. Adam, Türkiye'de rüşvetle birçok işin hâlledildiği gibi bu yolla daha kolay ehliyet alındığını ve kazaların Türkiye'de daha fazla yaşandığını söyler:

"(...)Türkiye'de ise, parayla ehliyet satan şebekeler gün geçmiyordu ki basını meşgul etmesin. Ehliyetsiz yakalanan sürücüler, trafik polislerinin ellerine biraz para sıkıştırdılar mı her şey yoluna giriyordu. Her izin dönemi ülkede ve E-5 Karayolunda trafik kazâlarında ölenlerin sayısı hala yüzlerle ifade ediliyor. Gece gündüz yol boylarında Azrail kol geziyor. 10-12 yaşında çocukları direksiyon başında ara yollarda traktör veya otomobil sürmeye çalışırken gördüğümde, nutkum tutuluyordu. Alman plakalı araba gördüklerinde, yılışık bir gülüşle daha da üzerine üzerine gidiyorlar. Her izin dönemi onlarca ocak sönüyor, onlarca yürek acıya, kana bulanıyor…'' (s.128-129)

Hikâyenin kahramanı Avusturya'ya doğru yol alırken Türkiye'ye giden bir otobüsün şoförünün muz kabuğunu yola attığını görünce *"otoban kültürüne sahip olmayan bu otobüs şoförünün''* (s.127) bu hareketinin Almanya'da cezâsız kalmayacağını söyler.

Güney Dal "Bayrakları Bayrak Yapan'' adlı hikâyede devletin her kademesindeki yetkililerin gurbetçilerden para almaya çalıştıklarından bahseder. Yunus, eşi Seher ve üç aylık bebekleri ile birlikte otomobili ile Türkiye'ye ailesini ziyarete giderler. İzinleri bitip Almanya'ya geri dönecekleri zaman karakol komutanı

Yunus'a; ilçedeki gurbetçilerden yardım olarak elli mark topladıklarını bununla karakol bayrağının değiştirileceğini söyler. Komutanın istediği elli markın çok olduğunu söyleyen Seher'e, kaynanası şöyle der:

"(...)Seher kızım, sen anlamazsın bunlardan. Yolunacak kaz diye kocanı bulmuşlar işte: komutanın İstanbul gümrüğünde bir tanışı varmış; oralarda gâvur mallarını gâvur parasıyla satarlarmış derler! Komutan karısına gâvur misleri falan getirtirmiş ordan. Kahvede, masalarda hep konuşup dururlar bunları ya, bana ne…Kurulduğundan bu yana o bayrak asılıdır karakolda…'' (s.52)

Oya Baydar "Bir Duraktır Frankfurt'' adlı hikâyede Almanya'da olduğu gibi Türkiye'de de her tarafın apartmanlar ve betonla dolmasından bahseder. Hikâyenin kahramanı, çocukluğunun sevdiği mekânlarının yerinde *"kuru kafalar gibi sevimsiz taş binalar, apartmanlar''* (s.23) yükseldiğini söyler.

Gönül Özgül de Oya Baydar'da olduğu gibi Türkiye'nin değişen ve gittikçe olumsuz, taklitçi bir kimlik kazanan yapısını eleştirir. "Bir Gün Sana Gelirken'' adlı hikâyede hikâye kahramanı kadın, annesinin mezarını ziyaret etmek için Almanya'dan İstanbul'a gelir. Burada, mezara bırakmak için aldığı güllerin Almanya'dakiler gibi kokusuz olmasını yadırgar ve bu durumu kötü bir taklitçilik olarak görür. İstanbul'un baharının bile belli olmadığını, bu gelişinde bir papatyaya bile rastalamadığını söyler. İstanbul'da Alman kahvesinin en kötü taklidinin yapıldığını söyler. Almanya'daki "Sesam Strasse'' adlı televizyon programının *"Susam Sokağı'' adıyla taklit edildiğini, 'çocuklarla konuşan şarkıcı programının*'' (s.47) ve bilgi yarışmalarının da taklit olduğunu söyler. Almanya'da iken İstanbul'da yediği balıkları özleyen kadın, Karaköy İskelesi'ne taze balık yemeğe gider. Önüne bırakılanın buzlandırılmış İskandinavya balığı olduğunu öğrenince kendisinin aldatıldığını düşünür. Kadın, Almanya'da küçümseyip yemedikleri konserve balıkların memleketinde 'Taze Balık' diye satılmasını yadırgar.

"Belge'' adlı hikâyede Türkiye'deki askerî darbeden sonra arandığı için Almanya'ya kaçan hikâyenin kahramanı, Türkiye'de kalan karısına ve çocuklarına işkence edileceğini düşünür. Almanya'da kendisini karşılamaya gelenlerin Türkiye'nin nasıl olduğuna dair sorusuna adam şöyle cevap verir:

"(...)Haberler kötü çocuklar. Çok kötü. Perişan ettiler yavrularımı. Zindanlar dolup taştı. Yetmedi. Okulları, kışlaları zindana çevirdiler…Sokak ortasında insanlar boğazlanıyor. Hele gidelim. Çıkalım buradan…'' (s. 82)

"Bitte Nix Polizei'' adlı hikâyede Türkiye'nin Almanya'ya gönderdiği işçilerle ilgilenmediği ve onlara sahip çıkmadığından bahsedilir. Türkiye ile Almanya arasında imzalanan işgücü anlaşması ise *"devlet eliyle organize olmuş bir işçi sevkiyatı''* ve *"kişiyi köle olarak görme zihniyeti''* (s.21) olarak görülür. Bu konu hakkında 6 Aralık 1973 tarihli bir gazete haberinden alıntı yapılır:

"(...)6 Aralık 1973 tarihli gazetede şunlar yazıyor: Türk-İş genel sekreteri Halil Tunç: 'Dışarıdaki işçilerimize hükümet ilgisi yetersiz' dedi. Haber şöyle devam ediyor: 'Genel sekreter Tunç, Türk hükümetinin Almanya'da çalışan işçilerimizle yeteri kadar ilgilendiğini iddia edemeyeceklerini söyledi.' Genel Sekreter devamla: 'Bugün ortaya çıkan bu durum, bu hükümetlerin ilgisizliğinden doğmuştur. Hükümetlerimiz, işçilerimizin yalnız dövizleriyle ilgilenmiştir.' dediği belirtilmekte…'' (s.21)

Gülseren Heydorn "Ben Kalırdım'' adlı hikâyesinde gurbetçilerin Almanya'da da Türkiye'de de kimseye yaranamadıklarını, herkesin onları hor gördüğünü anlatır:

"(...)Ne oraya yarandık ne buraya. İki cami arasında kalan beynamaz gibiyiz. Almanya'da adımız yabancı. Burada kendi memleketimizde 'Alamancı' derler. Yani yabancı demek. Devletin döviz makinası, uçak şirketlerinin ekmek kapısı. Alman hor görür, vatan 'Alamancı' der dışlar. Şirketler sömürür, insan muamelesi yapmazlar…'' (s.99)

Tablo 24: Türkiye'ye Eleştirinin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Peter'in Konya Gezisi, Bir İzin Hikâyesi
Aras Ören	Bitte Niz Polizei

Bekir Yıldız	Beygir Gibi Olmak, Yaman Göç
Dursun Akçam	Şifre 446
Fakir Baykurt	Âdem ile Hakan, Gece Vardiyası, Ağlama Thomas, Girilmez
Fethi Savaşçı	Çöpçü Nuri, Babalar Analar Nineler
Gülseren Heydorn	Ben Kalırdım
Güney Dal	Bayrakları Bayrak Yapan
Habib Bektaş	Dönerburger, Yorgun Ölü
Haydar Işık	Başörtüsü, Yitenler, Bir Pazar Günü
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Molla Demirel	Kahve ve Dazlaklar, Sürgünde Özlem, Yolculuk ve Gümrük, İnsan Dostu
Osman Çeviksoy	Ağlamak Yasak
Oya Baydar	Bir Duraktır Frankfurt, Bir Gün Sana Gelirken
Özdemir Başargan	Hasıraltı, Yolculuk İstanbul
Yücel Feyzioğlu	Belge

3.12. YABANCI DÜŞMANLIĞI

Göç, ülkelerin siyasi ve sosyal yapısı üzerinde etkili olur. Göç alan ülkelerde ülkenin vatandaşları çoğu zaman yaşanan ekonomik sorunlardan göçmenleri sorumlu tutar. Bu durum yabancı düşmanlığına neden olur. Göçmenlerin; dinlerinin, kültürlerinin ve fiziksel görünüşlerinin farklı olması yabancı düşmanlığı yapmak için yeterli nedenler hâline gelir. Yabancı; yerli halkltan olmayan, dışarıdan gelen, öteki olandır. Bu durum yabancı düşmanlığında “biz’’ ve “onlar’’ olmak üzere iki grup oluşturur. Kendilerini ülkenin sahibi olarak gören “biz’’ gurubundakilerin sahip

olduklarını "onlar'' grubundakilerle paylaşmak istememesi yabancı düşmanlığı olarak yorumlanır. Söz konusu düşmanlık çıkar çatışmasının bulunduğu ortamlarda daha fazla ortaya çıkar. (Mora, 2009:11-12)

O. Bilge Kula, Almanların; kendilerinden farklı bir hayat tarzına sahip Türkiye kökenli göçmenleri "sayısal bakımdan çok olmaları'' ve Alman toplumuna uyum sağlamadıkları şeklinde damgalamalarını kendi "soy-köksel'' bütünlüklerini yabancı etkilerden uzak tutma kaygısından kaynaklandığını belirtir. Almanların, yabancıların sayılarının artması nedeniyle onlar için "çok oldular'' demenin dışlayıcı ve yaşamı tehdit edici bir söylem olduğunu ifade eder. Almanya'da kamusal açıklamalarda yabancıları sayısal olarak ifade etmeye ve onları "bir kullanım değeri olarak şeyleştirme/ eşyalaştırma'' ya indirgeme eğiliminin arttığını belirtir. (2012:62-63) Hikâyelerde de Almanların, Almanya'daki göçmenlerin devletten çocuk yardımı alabilmek için durmadan çocuk yaptıkları, "onların'' her yerde görünmeye başladıklarından bahsedilir. Bu nedenle yabancılardan kurtulmak gerektiği anlatılır. Hikâyelerde başta Türkler olmak üzere Almanya'daki diğer yabancıların; kendi dillerinde konuşmalarının Almanların gözüne battığından ve Almanların bu durumdan hoşlanmadıklarından bahsedilir. Almanlar, yabancıların sayısının hızla artması nedeniyle azınlık konumuna düşmekten ve yabancıların Alman ekonomisini çökerteceklerinden korkarlar. Onlar, yabancıların; hırsızlık yaptıklarını, eroin ticareti yaparak Alman gençlerini zehirlediklerini söylerler. Tüm bu nedenlerden dolayı yabancıları kendileri için bir tehdit olarak görürler ve onların Almanya'dan kovulmaları gerektiğini söylerler. Bu nedenle yabancıları aşağılar, onlara suçlu muamelesi yaparlar. Onların giyim kuşamlarını, yedikleri yemekleri, her şeylerini yadırgarlar. Alman kadınları kendileriyle ilişki kurmak isteyen yabancı erkekleri reddeder ve onlara hakâret ederler. Yabancılar resmi dairelere her gittiklerinde aşağılanırlar ve onur kırıcı davranışlara maruz kalırlar. Yapılan karnavallarda Almanlar, yabancıları aralarına almazlar. Toplu taşıma araçlarında, lokantalarda ve diğer mekânlarda yabancıların yanına kimse oturmaz. Onların her hareketinde bir art niyet aranır. Duvarlarda ve kapılarda hakâret içerikli yabancı karşıtı yazılar yazılır. Almanca bilmeyen yabancılar; bilhassa alışveriş yaptıklarında kandırılırlar.

"Polonya'' adlı hikâyede telefon kulübesinde sıra bekleyen Petra ve Angelika, uzun süre içeride kaldığı için kulübedeki kişinin bir yabancı olduğunu düşünürler. Onlar, yabancılar hakkında olumsuz konuşmaya başlarlar. Angelika, Petra'ya; kaldıkları yerde yabancıların dolduğunu, *"bir sürü çocuk sahibi, kara kara şeylerin''* (s.10) ortalıkta dolaşıp durduklarını söyler. Yabancıların yaptıkları yemek kokularının tüm binayı doldurduğunu, onların çocuklarının asansörde çizmedik yer bırakmadıklarını anlatır. Angelika, kocası Hans'ın; yabancıları sopayla Almanya'dan kovmaları gerektiğine dair sözlerini hatırlatır. Bu konudaki konuşmaları şöyle devam eder:

"(..)Aman Angelikacığım, hele o Araplarla Türkler yok mu? Katlanılır gibi değil.''

"Ne olacak canım her şeyi burada gördü zavallılar.''

"Biliyor musun, benim adam anlatıyor. Onların firmadakiler tuvaletlerin üstüne çıkıp da yapıyorlarmış…'' (s.11)

N.Abadan Unat aile birleşiminden sonra Almanya'ya göçün toplumsal olarak değerlendirilmeye başlandığını; çünkü ancak bu noktadan sonra kadın ve çocukların Almanya'ya geldiğini belirtir. Yazar, Almanların Türklere karşı olan rahatsızlığını şöyle açıklar:

"(...)Daha önce daha çok Türk erkekleri Almanya'ya gelmişti. Onlar da gündüzleri fabrikalarda çalışıyor ve akşamları en fazla bir şeyler içmek için bir lokale gidiyorlardı. Sonrasında işçi yurtlarındaki yatakhanelere çekiliyorlardı. Alman toplumu içinde pek görünür değillerdi. Ama kadınlar ve çocuklar da geldikten sonra görünür hale geldiler. Artık mahallelerde, alışverişte, okullarda, parklarda falan var olmaya başladılar. Bu noktadan sonra zaten her şey değişti…'' (Pusch ve Splitt, 2015:29)

"Kanıyla Yazdı'' adlı hikâyede de Angelika Almanya'da parklarda, caddelerde her yerde yabancı çocukların olduğunu; yabancıların sayısı karşısında Almanların sayısının geride kaldığını; bunun da Almanların milli duygularını ortadan kaldırmaya neden olduğunu söyler. Bu şekilde devam etmesi hâlinde ülke

çoğunluğunun yabancıların eline geçeceğini; bu yüzden Almanya'ya olan yabancı göçünün önüne geçilmesi gerektiğini söyler. Angelika, Almanya'ya henüz geldiği belli olan bir yabancı görünce arkadaşına, şöyle der:

"(...)Bu yabancıların el ve ayak konuşmaları beni öyle eğlendiriyor ki, hiç sorma. Hele bizim kız, onların taklidini nasıl yapıyor, bir görsen. Gülmekten altımıza kaçırdığımız bile oluyor…'' (s.132)

"Çeşitleme'' adlı hikâyede iki Alman kadının kendi aralarında yabancılar üzerine konuşmalarından bahsedilir. Kadınlardan biri, Almanya'daki yabancı kadınların çocuk parası almak için kedi gibi çocuk doğurduklarını söyler. Kadın, doktor olması hâlinde gelecekteki Alman nesillerinin "kirli sarıya'' dönüşmemesi için yabancı kadınları kısırlaştıracağını söyler.

"Kahverengi Gözler'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, "yabancı akımının'' durdurulamaması hâlinde Almanların öfkesinin yatağına sığmayan bir nehir olacağından bahseder. Almanya'ya "karınca gibi'' esrar ve eroin taşıyan Türklerin Alman gençlerini zehirlediği, Türklere yapılan masrafın yarısıyla yüzlerce Alman genci için daha ileri okullara gitme olanağı yaratılabileceği iddia edilir.

"(...)Oturduğum semtte yabancıdan geçilmiyor. Sokağa çıkamıyoruz. Alışverişe gidemiyoruz. Süpermarketler dolu, caddeler dolu bunlarla. Bu yetmiyormuş gibi 14,15,16 yaşlarında evlendiriyorlar. Türkiye'den yenilerini getiriyorlar. Gemi çoktan doldu. Boş yer kalmadı. Bu gidişle bunlar bizi batıracaklar!..'' (s.44-45)

"Yolda'' adlı hikâyede hikâye kahramanı tatil için Türkiye'den geri döndüğünde buradan getirdiği; seccadeyi, zeytinyağını ve rakıyı gümrükte sorun yaşamadan geçirip geçiremeyeceğini düşünür. Sonra bir ân Almanya'nın, ülkesindeki yabancıların sayısını azaltmak için uğraştığını hatırlayınca şöyle der:

"Adamlar yabancıları azaltmak istiyorlar. Başka bir güçlük çıkarmasınlar da isterlerse, rakıları, sigaraları ve saccedeyi alsınlar.'' (s.81)

"Viyana'ya On Dokuz Kilometre Kalmışken'' adlı hikâyede Viyana'ya giden Sabri ve arkadaşları aralarında yüksek sesle konuştuklarında oradakilerin, bundan rahatsız olmalarından bahsedilir:

"(...)Belki biz de kendi yurdumuzda, yüksek sesle konuşan iki yabancı görsek, kızarız. Bu eziklik, bu siniklik duygusu yabancı bir ülkede daha çok koyuyor insana… " (s. 95)

"Havalı'' adlı hikâyede Hermann, aynı fabrikada çalıştığı Necmi Güçbil'e; Türklerin Almanya'da artık iyice postu serdiklerini, Türkiye'de iken ağızları açlıktan kokan Türklerin Almanya'da ekmek elden su gölden paşa gibi yaşadıklarını söyler.

O. Bilge Kula, göçmenlerin gündelik yaşamlarının karakteristik belirtilerinin; dışlanmışlık, marjinallik ve damgalanmışlık olduğunu ifade eder. (2012:194) Hikâyelerde de Almanlar, yabancılara; "karakafalı'', "iki ayaklı barbarlar'' ve "sefil sürüleri'' der. Onlar; bıyıklı olmaları, ellerinde bıçağın ve tesbihin hiç düşmemesi, eşlerini ve çocuklarını dövmeleri, sarımsak ya da soğan kokmaları, kadınlarının 'kara çarşaflı' olması, Almanlar gibi sarı sarışın olmamaları gibi durumlarda Türkleri damgalarlar.

"Süleyman'ın Gözleri'' adlı hikâyede Süleyman ile Alman kız arkadaşı İnge'nin ilişkisi üzerinden Alman kadınlarla yabancı erkeklerin ilişkilerinden, yabancı olduğu için kimsenin Süleyman'ın yanına oturmak istememesinden ve Süleyman'ın Türk düşmanlığı yapan bir kadınla tartışmasından bahsedilir. Alman kadınların yabancı erkeklere karşı tavrı genelde olumsuz olsa da İnge, Süleyman'ı ilk gördüğünde ona âşık olur. İnge, birçok Alman'ın onu dışlamasına rağmen inadına Süleyman'ın masasına oturur. Alman kadınların yabancı erkelerle olan olumsuz ilişkileri şöyle anlatılır:

"(...)Bazı yaşlı dullar, bazı şişman çirkinler, bazı kafadan zoru olanlar dışında, Alman kadınlar pek yüz vermezlerdi karakafalılara…'' (s.58)

Süleyman, bir gün trenle Holborn adlı yere gider. Altı kişilik kompartmanda tek başına olduğu halde kimse onun yanına oturmaz. Türklere benzemediği hâlde,

kimsenin Süleyman ile aynı kompartmanda kalmak istememesine bir anlam verilmediğinden bahsedilir:

"(...)Yolcular indi, yolcular bindi. Yine kimseler oturmadı Süleyman'ın yanına. İçeri bakanlar, başlarını çevirip gidiyorlardı. Oysa Türk olduğunu kanıtlayan belirtiler yoktu üstünde. Ne iri bıyıkları, elinde teşbihi, ne önünde Marlboro paketi, ağzında püfür püfür sigarası vardı. Boş gözlerle sağa sola da bakmıyordu, kitap okuyordu Almanlar gibi…'' (s. 59)

Yabancı olduğu için dışlanan Süleyman'ın; bunun önünde geçmek için yapacak çok şey olmadığı belirtilir. Ne yaparsa yapsın alnındaki damgayı silemeyeceğinden ve sarı saçlı ya da sarı derili olamayacağından bahsedilir. Aradan epey zaman geçtikten sonra, yaşlı bir Alman kadın Süleyman'ın yanına oturur. Süleyman kadınla konuşmak ister; ama kadın onu çok kötü tersler. Yabancı olduğu için Süleyman'a karşı olan ayrımcı tavrını sürdürür. Kadın, yabancıların; Asya ve Afrika'da *"çöl güneşinde çiftleştikten sonra bir sefalet seli olarak Avrupa ülkelerine aktıklarını''* ve *"karasinekler gibi başkalarının kanından beslendiklerini''* (s.65) söyler. Almanya sokaklarının ve metrolarının "*bu iki ayaklı barbarların''* saldırısı altında olduğunu, Alman devletinin bu *"sefil sürülerini''* (s.66) beslemek zorunda olmadığını söyler. Kadın, Türkler ile ilgili şöyle der:

"(...)Otuz yıldan beri ben sizleri çok iyi tanıdım. Köfte, lahmacun, sarımsak kokulu kültürünüzü, şalvarlı, kaftanlı, şıngırdaklı oyunlarınızı…İğnenin deliğinden geçip geliyorsunuz, bölük bölük. Niçin geliyorsunuz? Dedim ya beslenmek için! Eli bıçaklı sekso-manyak zorbalarınız, bedevi mukadilli sakallı, külahlı mollalarınız, kara çarşaf içinde kör kadınlarınızla işgal ettiniz yurdumuzu!..'' (s.66)

Kadının bu sözlerine karşılık Süleyman'ın aklına İnge'nin sözleri gelir. İnge, onlara acıdığı için değil; insanların eşitliği ve kardeşliğine inandığı için yabancıları savunduğunu belirtir. İnge, yabancı düşmanlığının insanlık düşmanlığı olduğunu söyler.

"Türkenkoffer'' adlı hikâyede bir Alman, Seyfeddin'in eşine hangi milletten olduğunu sorar. Sonra ona *"Yabancıların karıncalar gibi saldırıp çekirgeler gibi*

tükettiğini'' (s. 22) söyler. Bir gün kadın bir markete gittiğinde oğlu için birkaç oyuncak beğendikten sonra alışverişe devam ederken genç bir görevli onu dışarı çağırır. Kadın da ne olduğunu anlamadan adamı takip eder. Elindeki eşyalarla dışarıya çıktığını fark eder. Bu esnada yanlarına gelen başka bir görevli ile birlikte kendisini bir odaya götürüp oyuncakları neden çaldığını sorarlar. Kadın burada kendisine yapılan ayrımcılığı şöyle anlatır:

''(...)Kendi aralarında konuştular bir süre. Sonra biri bana döndü: 'Neden çaldın bunları?' Beynime bir yumruk indi sandım! 'Ben mi, ben çalmadım, daha alacaklarım vardı.' 'Ne alacağı! Sen bal gibi çalmış götürüyordun, seni giderken yakaladık.' 'Nasıl olur, ben gitmiyordum daha alacaklarım vardı!' 'Çaldım dersen kurtulursun.' 'Ben çalmadım!' Otuz mark ceza kestiler. Sonra polis çağırdılar. Karakola götürdü polis beni…' Bir sigara yaktım, ciğerlerim duman oldu birden. Tırnaklarımı yemeye başladım.'Dudaklarım kurudu, genzim tıkanıyordu, sesim çıksın diye zorlanıyordum. Aklıma sen geldin, çocuklar geldi, komşular, bir köy geldi. Başım dönüyordu. Polislerin küçümser bakışları beni kahrediyordu'…'' (s.26-27)

"Âdem ile Hakan'' hikâyesinde Âdem, arkadaşı Hakan ile birlikte Hollanda'ya günübirlik bir geziye gider. Sınırda polisin, araçları neye göre durduklarına dair anlatılanlar yabancıların günlük hayatta maruz kaldığı ayrımcılığı göstermektedir:

''(...)Durmadan gazlıyor Hakan. Emmerich'i geçtik. Arnheim'in sınır kapısına varıyoruz. Yeşil giysili polisler, gelen arabaları, sürücülerinin rengine göre, kimi zaman bakarak, kimi zaman hiç bakmayıp sadece parmaklarını oynatarak savıyorlar. Durduruyorlar bizimkini. Kara kaplı pasaportlarımızı, Hakan'ın ehliyetini, arabanın kağıtlarını alıp denetim kulübesine veriyorlar…'' (s.73)

"Ölü Henüz Soluyordu'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı yere yığılan bir Alman'ı ambulansa yetiştirmek için çabalarken, etrafta bulunan birkaç kişinin bu durumu yanlış yorumlayıp adamın, yaşlı Alman'ı öldürdüğünü düşünüp onu suçlamalarından bahsedilir. Hikâye kahramanı, oğlunu çocuk yuvasından almak için gittiğinde yanından geçen ve elinde meyve filesi olan yaşlı bir Alman'ın âniden yere yığıldığını görür. Adamın nefes alıp almadığını kontrol etmek için eğilir, nefes

aldığını anlayınca hemen bir ambulans çağırmak için en yakın telefon kulübesine doğru koşar. Bu esnada buradan geçen birkaç Alman, bayılan adamın elindeki meyvelerden bulaşan kırmızılığı kan sanır. Kaçan adamın yaşlı Alman'ı bıçaklayıp kaçtığını düşünürer; bu yüzden onu yakalarlar.

"(...)Adam öldürmenin o denli kolay olmadığını kafanız almaz mı sizin? Git de kendi çöplüğünde horozlan! Yabancılar artık defolup gitsin Almanya'dan, diye nicedir gırtlağımızı yırtarız haksız mıyız yani?..'' (s.30)

Bu esnada yaşlı Alman uyanır ve orada toplanan Almanlar olayın düşündükleri gibi olmadığını öğrenirler. Onu serbest bırakırlar.

"Kırk Yılda Bir Yaş Günü'' adlı hikâyede alkollü araç kullandığı için polis tarafından karakola götürülen Seyit'i ve ailesini polis aracında gören Almanlar, renklerinden dolayı onların yabancı olduklarının anlarlar. Onların ya kaçak çalışırken ya da çocuklarını döverken yakalandıklarını iddia ederler.

"İzin Dönüşü'' adlı hikâyede Almanya'ya gidip iltica talebinde bulunan Salih, arkadaşı Hüseyin ile birlikte Alman Devleti'nin göçmenlere tahsis ettiği ve kendisinin de kalacağı yurda gider. Buradaki yaşlı görevli, onların Almanca bilmediklerini düşünüp onlara hırsız der. Birkaç yıldır Almanya'da yaşayan ve Almanca bilen Hüseyin, adamın dediklerinden dolayı sinirlenir:

"(...)'Biz sonra geliriz!' dedi Hüseyin, çıktılar. 'Almanlar lafa gelince kimseyi beğenmezler! İnsan haklarının avukatlığını yaparlar. Gel gör ki, ülkelerinden medet umarak gelen yabancıları hangi şartlarda barındırdıklarını görmezlikten geliyorlar. Biliyor musun, o yaşlı bunak ne dedi odasının kapısını kilitlerken? Etraf hırsız doluymuş! Ulan o çöplükte çalınacak ne var ki? Alçak herifin maksadı yabancıları aşağılamak!'...'' (s.108)

"Ent'schuldigung'' adlı hikâyede öğretmen Reiner, Almanca kursuna devam eden yabancı kursiyerleri, resmi izin belgelerinde sahtecilik yapmakla suçlar. Renier, her fırsata sığınmacıların onurlarını kırmaya çalışır.

"Kuşkulu Umut'' adlı hikâyede Fehmi Pınar, polise gidip eşinin kendisini terk ettiğini söyler ve yardım ister. Polisler, Türk olduğu için onunla alay ederler ve ona *"Ne yaparsan yap karını kendin bul!''* (s.83) derler. Fehmi, Sosyal Yardım Kurumu'na gider ve buradaki görevli Gisela'ya derdini anlatır. Kocası Türk olan Gisela, Türklerin bu konudaki hassasiyetini bildiği için Fehmi'nin eşini öldürebileceği ihtimalini gözardı etmez. Düşündüğünün gerçek olması hâlinde olayın Alman gazetelerine ayrımcı bir dil ile yansıyacağını bilir:

"(...)Gisela çok dikkat etmeliydi. Bugün yarın, Köln gazetelerinde Fehmi Pınar'ın karısını öldürdüğünü okuyabilirdi. Fehmi Pınar cinayet işlerse, pasaportundaki vesikalık fotoğrafıyla, çok reklamlı, çok renkli Express ve Bild gazetelerinin birinci sayfasına basılır. Helmut işlerse aynı cinayeti, küçücük yazılarla arka sayfalara zorla sıkıştırılır. Belki adı bile anılmaz, ertesi gün unutulur giderdi. Fehmi Pınar'ın işlediği cinayet, gazetelerden fabrikalara, işyerlerindeki tüm sosyal danışmanlara kadar dalga dalga yayılırdı. Gisela'yı bile, Türkçe soyadı nedeniyle yüreğine dek tedirgin ederdi…''(s.81)

"İstasyonda Bir Deli'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, yemek sırasında iken yanlışlıkla bir Alman kadının ayağına basar. Hemen ondan özür diler. Kadın ise işçinin konuşmasından onun yabancı olduğunu anlar ve ona *"Domuz köpek!''* (s.34) der.

Hikâyelerde Almanların, işsizliğin yabancı işçilerden kaynaklandığını düşündüklerinden ve bu nedenle işsizlik ile artan yabancı düşmanlığı arasında bir ilişki kurduklarından bahsedilir. Almanya'daki göçün başlangıcında her şeyin ayrıntılı düşünülmemesi nedeniyle sonradan sorunların ortaya çıktığı anlatılır. Türkler ise kendilerine artık ihtiyaç duyulmadığı için Almanya'dan kovulduklarını söyler.

Hakkı Keskin, yabancılar nedeniyle Almanların işlerinden oldukları şeklindeki düşünceden ve göçmenler hakkındaki diğer olumsuz düşünce ile klişelerden şöyle bahseder:

"(...)Göçmenlerin Almanya için yük oldukları, Almanların elinden işyerlerini kaptıkları, sosyal yardım bütçelerini yağmaladıkları, çoğunlukla sosyal yardımla yaşadıkları, Almanlardan daha fazla suç işledikleri, Alman eğitim seviyesini düşürdükleri ve çoğunlukla Almanca bilmedikleri ya da 'kanak dil' denilen mini bir dil konuştukları gibi klişeler en yaygın olanlardır…'' (2011:65)

"Dokuztaş'' hikâyesinde de Almanya'da yabancılar yüzünden işsizliğin ve bununla bağlantılı olarak iflas eden şirket sayısının artmasının, yabancı düşmanlığının artmasına neden olduğundan bahsedilir.

"Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün'' adlı hikâyede Öğretmeni, Ali'yi küçük düşüren Andreas ile konuştuktan sonra Andreas pişman olur ve Ali'nin evine gelip ondan özür diler. Andreas, sınıf öğretmenleri ile Almanya'daki yabancılar hakkında konuştuklarını söyler. Yabancılardan dolayı babasının işsiz kaldığını; bu yüzden ona kötü davrandığını söyler:

"(...)Biliyorsun, sınıf öğretmenimizin dersi yoktu. Yine de bizim sınıfa geldi. Çünkü bugün senin neden okula gelmediğini biliyordu. Arkadaşlardan biri son günlerde olanları öğretmene anlattı. Ben çok sinirlendim. 'Yabancılarla hiçbir ilişkim olsun istemiyorum, onları buraya ben çağırmadım!' diye bağırdım. Bunun üzerine öğretmen, 'Anababalarımızın seçtiği hükümet onları buraya çağırdı. Eğer demokrasiye inanıyorsak, dolaylı da olsa bizim de bu kararda payımız olduğunu kabul etmeliyiz' dedi…'' (s.80)

''Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Niyazi Hoca, Almanya'da gittikçe artan yabancı düşmanlığının nedenlerini şöyle açıklar:

"(...)Buraya zamanında hesapsız kitapsız işçi getirtip sonra da işim bitti nedeniyle işçiyi sokağa atanlar da bu yabancı düşmanlığında pay sahibidirler. İşsizlik çoğaldıkça gözler bizlerin üzerinde toplanıyor. Sanki yabancılar buraya kendiliğinden gelmiş gibi. İlk işçi gruplarını törenlerle karşılayanlar kendileri değilmiş gibi. Yabancılar giderse her şey tekrar güllük gülüstanlık olacakmış gibi. On beş yirmi yıl önce maden ocağından çıkmış bir Alman tekrar aynı işi kabul edecekmiş gibi…'' (s.22)

Hakkı Keskin, Almanya'daki yabancıların her gün; düşmanlık, ayrımcılık ve ırkçı saldırılarla karşılaştığını belirtir. Kimi lokantalarda Türklere hizmet verilmediğini, bazı diskoteklerin Türk gençlerine yasaklandığını, sigorta şirketlerin yabancıların arabalarının sigorta işlemleriyle ilgilenmediklerini, bazı ev sahiplerinin de evlerini Türk kiracılara vermediklerini belirtir ve bu tür olayların istisna olmadığını da ekler. (2011:88) Hikâyelerde de H. Keskin'in dikkat çektiği gibi kamusal alanlarda Almanların, Türklerle muhatap olmamak için onlarla karşılaşmamaya ve onları kendi yaşam alanlarından içeri almamaya çalıştıklarından bahsedilir.

"Çingene'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanın, gittiği bir Alman lokantasında karşılaştığı dışlanmadan bahsedilir. Adamın oturduğu altı kişilik masa dışındaki tüm masalar dolu olduğu hâlde yabancı olduğu için onun masasına kimse oturmaz. İçeri girenler, onun bulunduğu masaya şöyle bir baktıktan sonra 'hiç boş yer yokmuşçasına' lokantadan çıkıp gider. Sonunda bir kadın, adamın masasına gelir oturur. Adam; masasına oturduğu için kadına, onun bir kahraman olduğunu ve yabancı olduğu için hiç kimsenin kendi masasına oturmadığını söyler. Kadın da yabancı düşmanı olmadığını; ama Türklerin Alman toplumuna uyum sağlayamamasını da hoş görmediğini söyler.

"Öğretmeni Kim Öptü?'' adlı hikâyede, Almanya'da her yıl yapılan karnavallarda Almanların yabancıları kendi aralarına almadıklarından bahsedilir:

"(...)Yılda bir kez yapılan bu şenlikler, tüm insanların eğlenmesi, kaynaşması, sevişmesi için süregelen çok önemli bir gelenekti. Oysa biz yabancılar bu gelenekten yararlanamıyorduk. Ne karnaval kıyafetimiz vardı ne harcayacak bol paramız ve ne de yeterli dilimiz!..Çoğu eğlence yerlerinde Almanlar yabancıları aralarına sokmuyorlardı ayrıca. Maske takanlar, boyalarla suratlarını değiştirenler bile konuşur konuşmaz bozuk Almancaları ile hemen kendilerini eleveriyor ve kovuluyorlardı!..'' (s.128)

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Berlin'de Wedding'teki bekârlar heim'inde kalan İzmirli Şeref, eskiden dans salonlarına yabancılar alınırken artık kapıdan geri çevrildiklerini belirtir. Yabancıların, bir tek Zoo çevresindeki vîrâne

dans salonlarına girebildiklerini söyler. Sedat, metroda yanında oturan yaşlı Alman kadının yabancı olduğu için kendisinden tedirginlik duyduğunu belirtir. Kadın, yanındaki bu yabancıyı yan gözle süzüp ona bir tarafının değmemesi için toplanıp durur.

Alman vatandaşlık hakkına sahip olmayanlar; yerel, bölgesel ve federal seçimlere aktif ya da pasif olarak katılmaları mümkün değildir. (Keskin, 2011:34) Bu nedenle yedi milyondan fazla göçmen seçme ve seçilme hakkına sahip değildir. 1992'de çıkarılan yasa ile Almanya'daki AB vatandaşlarına tanınan yerel seçim hakkı göçmenlerden esirgenmiştir. Alman vatandaşı olmayan bu yedi milyon kişi, yabancılar yasasından dolayı oturma ve çalışma izinleri konularında da kısıtlamalarla karşılaşırlar. Hakkı Keskin bu durumu şöyle açıklar:

"(...)Alman vatandaşlığı olmayan insanlar, vergilerini ve sosyal pirimlerini ödemelerine, milyarlarca Euro tutan dayanışma vergisi paylarıyla Almanya'nın birliği masraflarına katkıda bulunmalarına, yasalara ve hukuka uymalarına ve çok çeşitli biçimde toplumsal yaşama katılmalarına karşın, toplumun dışında tutuluyorlar…'' (Keskin, 2011:153)

"Oy Günü'' hikâyesinde de uzun yıllar Almanya'da yaşayan Türklerin, Almanlar gibi vergi verdikleri ve Alman kanunlarına uydukları halde seçimlerde oy kullanamadıklarından bahsedilir. On dokuz yıldır Almanya'da yaşayan Salih, yerel seçimlerde oy kullanamamasından duyduğu rahatsızlığı şöyle anlatır:

"(...)Çilede, çalışmada, vermede, sizlerden ayırdım yok! Vergi diyorlar, tıpkı sizler gibi veriyorum. Vermesem de alıyorlar. Kazandığımın artanı kalmışsa onu da buranın bankalarına yatırıyorum. Türkiye'den bol bolamat arsa marsa aldığım filan da yok. Buranın mağalarından alışveriş edip tüccarlarınıza kâr yaptırıyorum. İki üç yıla bir seçimler oluyor, sizler gidip oy atıyorsunuz, ben atmıyorum, neden?..'' (s.160)

Kimi hikâyelerde de Almanya'daki yabancıların mülkiyet, seçme ve seçilme haklarından mahrum olduklarından bahsedilir. Mülkiyet edinme hakkından mahrum bırakılan yabancıların çok uzun zaman Almanya'da yaşayan bir akrabalarının adına

ya da Almanlarla yaptıkları evliliklerden sonra ancak Alman eşlerinin adına işyeri açabildikleri anlatılır. Dedeleri I. Dünya Savaşı'nda Polonya'dan Almanya'ya göç eden kimi hikâye karakterleri, Almanya'daki tüm haklardan yararlanmak için Alman olduklarını iddia eder. Türkler, Almanlar gibi vergi verdikleri ve üzerlerine düşen yasal sorumlulukları yerine getirdikleri hâlde kendi adlarına işyeri açamamalarını, seçimlerde oy kullanmamayı ya da aday olamamayı eleştirirler.

"Büyük Mağazada İşçiler'' hikâyesinde yüz yıldır Almanya'ya gelen Polonyalı bir maden işçisinin soyundan gelen Anton Geber, Almanların sahip olduğu tüm haklara sahip olabilmek için kendisinin Alman olduğunu söyler. A. Geber, dedesinin Almanya'ya geldiği zaman da yabancı işçilerin; *"kendi adına iş tutma, şehir kurma, seçme, seçilme, yurttaş olma haklarından''* mahrum olduklarını söyler.

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Niyazi Hoca, yabancıların Almanya'da seçme ve seçilme hakkından mahrum olmalarının önemli bir sorun olduğunu belirtir. Yabancıların seçimlere katılamamasının, onları Alman toplumundan soyutladığını söyleyen Niyazi Hoca, Türklerin Türkiye'de de bu haklarını tamamen kullanamazken Almanya'da da aynı şeyleri yaşadıklarını söyler.

"Et Kesimi'' hikâyesinde İsmet'in, yeni açtığı dükkânın ruhsatını ancak Alman eşi Ursula'nın adına alabildiğinden bahsedilir.

"Para Hırsı'' adlı hikâyede iki yıldır Almanya'da yaşayan Kadir, kendi adına işyeri açma hakkına sahip olmadığı için on yıldır Almanya'da çalışan eşi Nafize'nin adına bir kahvehane açar.

"İsmail Bey'' adlı hikâyede yirmi beş yıldır Almanya'da yaşadığı hâlde işyeri açma hakkı olmayan Şadi, bir Alman ile evlendikten sonra eşi adına lokanta açabilir. Alman yasalarına göre lokanta üzerinde hiçbir hak talep edemeyen Şadi, resmi olarak eşinin dükkânında çalışan biri olarak gösterilir.

Hikâyelerde yabancıların günlük hayatta, resmi dairelerde ayrımcılığa uğradıklarından bahsedilir. Devlet memurları yabancı oldukları için onları uğraştırır, onlara hırsız gözüyle bakar. Bilhassa Alman polisler, yabancılara çok kaba davranır ve onları aşağılar. Bu tür uygulamalara karşı çıkanlara ve eksikleri eleştiren Türklere,

Almanlar "Sizin ülkenizde durum çok mu daha iyi?'' ya da Türklerin davranışlarında hoşlarına gitmeyen bir şeyler gördüklerinde onlara "Burası Türkiye mi?'' şeklinde tepki gösterirler. Almanca bilmeyen yabancılara hiç tahammül edilmez.

"Bir Güzel Bahar Günü'' hikâyesinin kahramanı, lambası yanmadığı için ceza kesilen bisikletini polislerden almaya giderken polislerin bu soruyu kendisine soracaklarını düşünür ve tedirgin olur:

"(...)Polislerden biri 'Burası Türkiye mi ulan' derse, özlemler yetişmiyormuş gibi, bir de gururumu kırmaya kalkarsa diye de korkuyorum…'' (s.30)

"Sürpriz'' adlı hikâyede Almanca dil kursundaki kursiyerler, dersi kaynatmak için gerçek doğum günleri olmadığı hâlde her hafta perşembe günleri bir arkadaşları için sınıfta doğum günü partisi düzenler. Bunun için, sınıftaki masalar; içkiler, mezeler ve pastalarla donatılır. Sınıfa gelen okul müdiresi Kambi, kursiyerlere şöyle der:

"(...)'Burası kulüp mü meyhane mi?' Ayak parmakları üstünde döndü, 'Burası okul, dersane, burası F. Almanya!..Geldiğiniz ülkelerin pisliklerini de birlikte taşıdınız bu memlekete! İşiniz gücünüz tahribat!'...'' (s.113)

Yabancıların sıradan Alman vatandaşları dışında, bizzat devlet memurları tarafından ayrımcılığa ya da hakâretlere uğramaları aslında Almanya'nın, bir göç ülkesi olmayı kabul etmemesiyle ilişkilidir. Talip Küçükcan konu hakkında Almanya'da yabancı düşmanlığına yasal bir dayanak olduğundan bahseder:

"(...)Almanya'ya göçenler sadece bedenlerini değil, din, dil, gelenek gibi kültürel değerlerini de götürmektedirler. 2005'te yürürlüğe giren Göç Yasası'nı çıkarıncaya kadar göç ülkesi olduğu gerçeğini kabullenmeyen Almanya, yaklaşık 50 yıldır birlikte yaşadığı göçmenleri 'yabancı' statüsüne tabi tutmaktadır. Türkler ve diğer yabancılar 'Alman ırkının saflığını bozar' inancıyla dışlanmakta, Avrupa'nın en sıkı vatandaşlık kanunlarıyla bu dışlanma anayasal bir zemine de oturtulmaktadır…'' (Aktaran Adıgüzel, 2011:45)

"Kabuklu'' adlı hikâyede Hamdi, oğlu üniversite sınavlarını kazanınca bir türlü sevinemez; çünkü o, her okumuş adamda Yabancılar Dairesi'ndeki memuru görür. Okumuş insanlarda Hamdi, iltica dilekçesini verdiğinde aşırı bir görev duygusuyla ve aşağılayıcı bakışlarıyla konuşan bu adamı hatırlar. Hamdi, Yabancılar Dairesi'ne her gittiğinde kendisinden ödün vermek zorunda kaldığını belirtir:

"(...)Yarın? İşte, yine gitmek zorundaydı Yabancılar Dairesine. Bulut bulut sigara dumanlı, ekşi sidik kokulu duvarların dibinde sırasını bekleyecekti. Yanıtlayacaktı sonra adamları, ille de o gözlüklü pi..i! İyi oyna rolünü, inandırıcı olmaya çalış, maymunlaş! Ve bir şeyler yitir yine kendinden, kaldıysa eğer bir parça, son bir parça belki, onur gibi, insanlık gibi. Onu da bırak orada, çık dışarı!

Önceki soruşturmalar sırasında tanıdığı bir Mısırlı da buna benzer sözler söylemişti:

"Bugün onurumun son bir parçasını bırakmaya gidiyorum masaya. Ondan sonra ne olur ben de bilmiyorum. Ben bile korkuyorum kendimden çünkü…'' (s.59)

"Görünüşü Çok İyi'' adlı hikâyede diş doktoruna giden Yüksel, sıranın bir türlü kendisine gelmemesinden yakınır. Sıra bekleyen bir Alman kadın Yüksel'e memleketinde de durumun Almanya'dan daha iyi olmadığını söyler ve onu tersler. Yüksel, kadının sözlerine içinden şu tepkiyi verir:

"(...)Kendi kendime konuşarak delireceğim! Ben şu anda İtalya'da, Türkiye'de yaşamıyorum. Burada yaşıyorum. Buranın koşullarına uyuyorum. Hakkımızı aradığımızda, yurdunuzda koşullar daha mı iyi demeleri beni deli ediyor…'' (s.89)

Göçün başladığı yıllarda Alman devleti'nin; İtalyan ve Yunan işçilerin ailelerini yanlarına almalarına izin verdiği hâlde bu konuda Türk işçilere yasak getirmesi, diğer işçilere kendi dillerinde radyo yayınları yapıldığı hâlde Türk işçileri uzun süre bundan mahrum bırakılması (Abadan-Unat, 2002:111-120) gibi durumlar hikâyelere de yansır. Hikâyelerde Almanlar ile aynı yerde çalışan ya da barınan Türk işçilerin buralarda hakâretlere maruz kaldıklarından bahsedilir. Almanlar Türk işçileri aralarına almazlar. Alman şefler ve ustabaşları, ağır ve tehlikeli işleri Türk

işçilere verirler, Alman ve Türk işçiler arasında ayrımcılık yaparlar. Türklerin zamanla Almanya'da yerleşik bir hâle gelip burada iş hayatına atılmaları ve işyerleri açmaları da Almanlar tarafından hoş karşılanmaz. Alman işçiler hastalandıklarında işveren onlara izin verilirken Türk işçilere izin vermez. Alman işçiler işsiz iken yabancıların çalıştırılmasının doğru olmadığı anlatılır. Buna karşı çıkanlar ise işten atılmakla tehdit edilirler. Türk oldukları için onların yaptığı iş başvuruları reddedilir. Türk gençleri tahsilli oldukları hâlde, onların istedikleri meslekleri yapmaları engellenir. Almanya'daki yabancı işçiler arasında en dezavantajlı olanların Türk işçiler olduğu belirtilir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşları diğer birçok işçi, Almanların sahip olduğu haklara sahip iken Türkler, bu haklardan mahrumdur.

"İnsan Dostu'' adlı hikâyede Hermann, Almanya'da Türkler başta olmak üzere diğer yabancıların ayrımcılığa uğradığını söylerken onun söylediklerini doğrulayan bir olay yaşanır. Doktor Brock işe geldiğinde, orada bulunan tüm Almanların elini sıkar, Türk işçinin elini sıkmaz ve ona selâm vermez. Hermann bu konuda şöyle der:

"(...)Bu arkadaş bizimle çalışan bir insan. Bizden tek farkı Alman olmayışıdır. Başka bir ülkeden buraya göç etmiş olmasıdır. Biz bir işyerinde böyle davranırsak, bu farklılığı bu kadar fanatikleştirirsek, bu insanlara ekonomik gelirden haklarına düşeni vermemiz mümkün müdür?..'' (s.22)

"Herr Müller'' adlı hikâyede Herr Müller, fabrikada Almanların yapmadığı işleri yabancı işçilere yaptırır. Müller, bunu yabancı işçilere uyulması gereken bir kural olarak kabul ettirmeye çalışır. Yabancı işçiler, Herr Müller'in yaptıklarına karşı çıktıklarında ise Müller, onlara *"Büroya git, kağıtlarını al, güle güle!''* (s.13) deyip onları kovar. Müller'e karşı çıkan işçiler işten atılma korkusundan dolayı yere eğilip bükülürler ve yılışık bir tavır içerisine girerler. Herr Müller yemekhanede Türk işçilerin masasına oturunca onlar rahatsız olur. İşçilerden birinin dedikleri, yabancı düşmanlığından dolayı ayrımcılığa uğrayanların düşüncelerini yansıtması açısından önemlidir:

"(...)Ne de olsa Noel eğlencesindeyiz. Burada olsun rahat bıraksa ya! Ne güzel söyleşiyoruz, kendi dillerimizde. Salondaki uğultuya, gürültülü müziğe karşın

dillerimizde onlardan ayrılmış, küçük dil adacıkları oluşturmuştuk aramızda. Belki yabancı olduğumuzdan, yabancıların verdiği bir çekingenlikle, daha doğrusu karşılaştığımız kimi üzücü olaylar sonucu pekişmiş, kemikleşmiş, giderek alışkanlık durumuna dönüşmüş çekingenliğimizle biralarımızı yudumluyor, arada bir kaçamak bakışlarla dans edenleri izliyoruz salonda…'' (s.13)

"Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' hikâyesinde Türk işçilere yapılan hakâretlerden ve insanlık dışı muamelerden bahsedilir. Paul, gece geç saatte alkollü bir şekilde aynı heim'de kaldığı Türk işçilerin koğuşuna gelip burada namaz kılan Yusuf'a hiçbir sebep olmadığı halde *"Scheise''* (İnsan pisliği), *"Kümmel Türke''* (Kimyonlu Türk) (s.76) gibi hakâretlerde bulunur.

"Hasıraltı'' adlı hikâyede sekiz yıldır budanan ağaç dallarını ve bahçelerden süpürülen otları toplayıp kamyona doldurma işini yapan Osman'ın yerine, işe yeni başlayan Hans'ın şoför yapılmasından bahsedilir. Osman, Hans'ın yardımcısı olarak görevlendirilmeyi kabullenmese de elinden bir şey gelmez. Hans işe başlar başlamaz Osman'a hakâret eder. Osman, ona tepki gösterir ve Hans'ın alkollü bir şekilde araç kullanmasını şu sözlerle eleştirir:

"(...)Daha dün girdin işe. On yaş da küçüksün benden. Kuruldun direksiyon başına. İç biranı, tüttür sigaranı. Benim de anam ağlasın. Sekiz yıldır terim damlar şıp şıp şurada. Alman ehliyetim de varken, şoförlük benim hakkım değil miydi? El misin, sittin sene aynı işte, aynı ücrette ömür tüketeceksin. Ah ulan, bir trafik polisi enselese seni! Anam avradım olsun, güme gider ehliyetin…'' (s.8)

"Kanıyla Yazdı'' adlı hikâyede, her gün bir yenisi açılan göçmen lokantalarından dolayı meyhaneci Erich, işlerinin azaldığını söyler. Erich, kendi dükkânına gelen göçmenlere karşı kaba davranır. Onlardan, Almanlardan daha fazla ücret alır ve onlardan "birkaç kuruş'' fazla almanın en doğal hakkı olduğunu düşünür. Yabancılar, Almanların yapmadığı kirli ve zor işleri yapmakla görevlidir. Kimi yabancı uyruklu gençler, Almancayı çabuk öğrenip aldıkları çeşitli meslek eğitimleri ile özel işyerlerini açarlar. Bunlardan biri de Ali Dayı'nın kızı Şenay'dır. Şenay, liseyi bitirdikten sonra yüksekokulda okumak istemesine rağmen ayrımcı ve katı Alman eğitim sisteminden dolayı okula devam edemez; ama yine de pes etmez.

Eşi Nuri ile birlikte bir lokanta açıp işletirler. İşçi olan babasının bir yılda kazandığı parayı Şenay, bir ayda kazanır. Onların lokantasının yanında meyhanesi olan Erich, işlerinin kötüye gitmesi göçmenlerin açtığı küçük lokantaların neden olduğunu söyler. Bir gece evlerine dönen Şenay ve Nuri'nin silahlı saldırıya uğramasında Erich'in parmağı olduğu îmâ edilir.

"Tank ve Tanklar'' adlı hikâyede fabrika yöneticileri, işsiz olan birçok Alman dururken fabrikalarda Türk ve Yunan işçilerini çalıştırmalarının doğru olmadığını söylerler.

"Yaman Göç'' hikâyesinde Mustafa Yalçın, Türk olduğu için işbaşvurusu için gittiği her yerden eli boş döner. Mustafa, Almanya'da Türk işçilere olan yaklaşımın zamanla değiştiğinden bahseder:

"(...)İşe gidiyoruz, vermiyorlar. İş vermiyorlar. Bir iki firmadan iş aldık. Gittik, firmada iş başı yapacağımız zaman. Sıvadık kolları. Hangi millettensin, diye sordular. Türk'üm. Kein mehr arbeit-iş yok- diyorlar. Warum arbeit? –Neden iş?- dediğin zaman da raus diyorlar. Kovalıyorlar. Biz ilk gittiğimiz zamanda, bandolarla aldılar bizi tirenden. Davul zurnalarla getirdiler iş yerlerine. Fakat şimdi, sanayileri tam yükselince, ne iş veriyorlar, ne yüzüme bakıyorlar…'' (s.81)

"Dokuztaş'' hikâyesinde Alman ustabaşının, Alman ve Türk işçiler arasında ayırım yaptığından bahsedilir. Ustabaşı temizlik işini sadece Türk işçilere yaptırır.

"Birinci Kata İnemem'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Türk işçi, kendisi ile aynı fabrikada çalışan Helga'nın yabancı işçilere göre ayrıcalıklı olmasından bahseder:

"(...)Helga, bizim gibi yabancı işçi olmadığı için ne işsiz kalma korkusu var ne de işten atılma korkusu. İşsiz kalsa işsizlik sigortası hışım gibi yardımına koşar. İş kazâları, emeklilik sigortaları da öyle…'' (s.94)

"Doğu Mezarlığında'' adlı hikâyede Almanya'daki yabancı işçiler arasında en dezavantajlı olanın yine Türk işçiler olduğundan bahsedilir. İtalyan mezarlık işçileri yüksek sesle konuşup çevresindekileri rahatsız ettikleri hâlde *"Ortak*

Pazar'ın asil üyesi olduklarından'' (s.37) Alman polisi onlara karşı Yabancılar Kanunu'nu uygulayamaz. Onlar da Almanların sahip oldukları haklara sahiptirler.

"Sevgi Sınır Tanımaz'' adlı hikâyede Alman işçiler hasta olduklarında onlara izin verilirken aynı durumdaki Türk işçilere izin verilmediğinden bahsedilir. Sinan ile aynı fabrikada çalışan Hansi, çok soğuk günlerde evinden çıkmaz. İşyerine telefon edip hasta olduğunu söyler ve üç gün işe gitmez. Hansi, altı ayda bir aynı gerekçelerle işyerine üç günlüğüne gitmez. Sinan ise hastalandığında işyerinden izin almak istediğinde cezalandırılır. Yabancı işçiler bu duruma itiraz ettiklerinde hemen işlerine son verildiği için kimse böyle bir yola başvurmaz. Sinan'ın bu cezaya karşı da itiraz hakkı da yoktur. Bu durum Türk işçilerin, iş hayatında karşılaştıkları ayrımcılığa örnek olarak gösterilebilir.

2002'de meslek eğitimi için başvuru yapan Alman kadınlarının %57'si işe alınırken bu oran göçmen kadınlarda %38'de kalır. (Keskin, 2011:120) Bu duruma örnek olarak "Sarı Saçlı'' hikâyesinde kuaför olmak için staj başvurusu yapan Güler'in karşılaştığı ayrımcılık gösterilebilir. Söz konusu hikâyede Güler, bir kuaföre gidip iş başvurusunda bulunur; ama işyeri sahibi müşterilerin siyah saçlı kuaförlere saçlarını kestirmediklerini söyler ve onun başvurusunu kabul etmez. Güler de siyah saçlı olduğu halde Polonyalı Tamara'nın başvurusunun kabul edildiğini söyleyince *''bu meslekte yabancılara yerimiz yok!''* (s.153) cevabıyla karşılaşır. Güler saçlarını sarıya boyayıp tekrar başvuru yapınca işe alınır; ama bu defa da babasından dayak yer. Stajını bitirene kadar sürekli saçlarını boyatmak zorunda kalan Güler'in ne zaman kendi saç rengine kavuşacağı ve kendisi gibi kalarak iş sahibi olabileceği sorgulanır.

"Karslı Nine'' hikâyesinde Almanya'da hukuk bölümünü bitiren Ali'nin, yabancı olduğu için avukatlık ve yargıçlık yapmasının mümkün olmadığından bahsedilir.

Diğer hikâyelerin aksine "Yabancı Olmak Pek Zormuş'' hikâyesinde Şerif; firmaların, sanılanın aksine işçileri yerli yabancı diye ayırmadıklarını iddia eder. Onlar için önemli olan şeyin işe alınan kişinin verimli olup olmadığıdır.

Onur Bilge Kula, Almanya'daki Türkiye kökenlilerin hangi durumlarda dışlandıkları hakkında şu değerlendirmeyi yapar:

"(...)Türkiye kökenliler, 'fiziksel kimlikleri' diye adlandırılan dış görünümleri, yasal kimlikleri (Yabancılar Yasası ya da şimdilerde Yurttaşlık Yasası), kökenlerini açığa vuran ve pekiştiren 'ulusal ya da etnik kimlikleri' ve içinde bulundukları toplumsal-siyasal yaşam koşullarınca belirlenen 'toplumsal kimlikleri' nedeniyle, Alman çoğunluk toplumunca çoğu kez doğru anlaşılamaz, önyargı ve dışlama eğilimleri ile karşı karşıya kalırlar…'' (Kula, 2012:8)

Hikâyelerde de Almanya'daki Türklerin; Almanca bilmedikleri, Almanlardan daha geride oldukları, Almanya'da da olsalar kendi hayat anlayışlarını sürdürdükleri gibi nedenlerden dolayı ayrımcılığa maruz kaldıklarından bahsedilir.

"Ahtapota Benzer Bir Şey'' adlı hikâyede Almanların Almanca bilmeyenlere olan tahammülsüzlüğünden bahsedilir. Otuz yedi yaşındaki Nilüfer muayene için gittiği Alman doktora, bakire olduğunu ve muayenede kızlık zarının zarar görmemesini söylemekten çekinir. Alman doktorun ise Almanca bilmeyen yabancı bir hastaya pek tahammülü olmaz:

"(...)Doktorun yardımıyla, bacaklarını sağa sola uzatmıştı. Yaşlıydı doktor. Yüzü sertti. Almanca bilmeyen yabancılara sinirlendiği anlaşılıyordu. Binlerce kadın görmekten bıkmış gibiydi. Korkak bir Türk kızının nazını çekecek birine benzemiyordu. Yüzündeki çizgiler gerilmiş, homurdanmıştı…'' (s.121)

Reşat Karakuyu'nun [34] "Yılbaşı Gecesi'nde'' adlı hikâyesinde ikisi de boşanmış olan bir Türk erkeği ile bir Alman kadının Almanlar ve Türkler hakkında konuşmalarından bahsedilir. Alp, meyhanede tanıştığı Alman kadın ile sohbet ederken onun da kendisi gibi boşandığını öğrenir. Kadın, eşinden her ay nafaka ücreti aldığını söyler. Alp, eski eşinin kendisinden nafaka talebinde bulunmadığını söyleyince aralarında şu konuşma geçer:

[34] 1928'de İzmir'de doğup büyüyen yazarın otuz yılı; Almanya, Avusturalya, İsrail, İngiltere ve Amerika'da geçer. Bu uzun ayrılıktan sonra yazar tekrar memleketine döner. Asıl ününe ''Kahraman Sokağı Sakinleri'' adlı iki ciltlik romanıyla kavuşan Karakuyu'nun bu eseri Almancaya çevrildikten sonra Kuzey Ren Vesfalya Kültür Bakanlığı ödülünü alır.

"(...)Çocuklarına nafaka ödüyor musun?''

"Evet ödüyorum.''

"Ya boşandığın karına?''

"Hayır ona ödemiyorum. O çalışıyor.''

Şanslısın. Karın budalaymış. O da senin gibi Türk mü?''

"Hayır. Alman.''

"Alman mı? Almanlardan pek budala çıkmaz. Sen gerçekten çok şanslısın, böyle bir Alman kadın bulduğun için…'' (s.34)

"Düğün Alayı Geçerken'' adlı hikâyede yaşlı Alman Dieter Folk, Türklere ait bir düğün konvoyundaki arabalardan bibirine tekme atar ve *"Tanrının şeytanları Raus! (dışarı) ''* diye bağırır. Arabadan birkaç kişi iner. Folk ile tartışırlar, tartışma kavgaya dönüşür. Dayak yiyen Folk bayılır ve hastaneye kaldırılır. Uyandığında kendisiyle ilgilenen doktora Türkler hakkında şöyle der:

"(...)Türkleri sevmiyordu nedense. Onların bütün davranışları dipli köklü birer kusurdu. Kadını, erkeği, çocuğu genci sinirine dokunuyordu. Erkekleri duraklarda, mağazalarda bağıra çağıra kaba saba konuşuyor, fırsatını bulunca da 'Hak tuu!..' ediyorlardı yerlere. Kadınları çağdışı giysiler içinde, başlarında sıkma başörtüleri, üstlerinde bağırgan renkli entariler, altlarında yeşil, mor, pantolonlar neyin nesiydi öyle? Sanki Alman erkeklerinin çoğunluğu onları kapıp kaçıracaklar, götürüp kuytularda yiyeceklerdi. Öyle kaçar gibi yürüyorlardı. Hele buna temelli sinir oluyordu. Çocuklarının burnu sümük, kızlarının saçı başı karmakarışıktı. Arka avlulara sığmayıp sokaklara, caddelere taşıyordu sefillikleri. Bu da yetmiyor, kavşaklara birikiyorlar, bağırıp çağırıyorlardı…'' (s.112-113)

Doktorun Türk olduğunu öğrenen Folk, tekrar bayılır. Uyandıktan sonra kendisiyle ilgilenen ikinci doktorun da Türk olduğunu öğrenir, yine bayılır.

“Suna’’ adlı hikâyede Almanlar, kızdıklarını bildikleri hâlde, iş arkadaşları Türklere “Eşek’’ der. Bu nedenle fabrikada şiddetli ağız kavgaları yaşanır.

“Bayan Funcke’’ adlı hikâyede Bayan Funcke, bakıcısı olduğu Murat’ı bir gün pazara götürür. Burada bir Türk esnaf Murat ile Türkçe konuşur, ona bir elma verir. Bayan Funcke *“pazarcılık yapan çapulcu Türklerle ilişki kurmaması için’’* (s.58) bir daha Murat’ı pazara götürmez.

“Yabancı Hemşehriler Haftası’’ adlı hikâyede Almanya’da yaşayan yabancıların kültürlerini tanıtmak ve onlarla dayanışmak amacıyla düzenlenen etkinliklerde kitaplarını okuması için davet edilen iki Türk yazara yapılan ayrımcılıktan bahsedilir. Etkinliği düzenleyen yetkililer; bu tür etkinlerde Alman yazarlara 400 mark verirken Türk yazalara ancak 200’er mark verebileceklerini söyler. Kitap okuma etkinliğinde çok fazla gürültü olduğu için yazarlar bir köşede tek başına kitaplarını okurlar.

“Şarapçı Dost’’ adlı hikâyede Kemal ve kız arkadaşı Maria, gece restorana gittiklerinde sarhoş bir Alman genci onların önünü keser. Aralarında geçen şu diyalog Almanların Türklere olan bakışını yansıtır:

“(...)Adam, gelip önlerinde durdu. Önce onları selamladı, sonra da: ‘

Bana bir şişe şarap alacaksınız!’’ dedi.

“Neden?’’ dedi Kemal.

“Dostuz da ondan!’’

“Haa. Dostuz diye sana şarap alacağız öyle mi?’’

“Dostluklar kolay değil, fedakarlık gerektiren bir ilişkidir! Bakınız, biz size iş verdik, ev verdik, yeni bir vatan verdik. (Maria’ya bakıp) güzel kızlarımızı verdik, karşılığında bir şişe şarap istiyorum, sence çok mu?’’

“Haklısın!’’dedi Kemal. “Hep ver ver olmaz, bir de almak gerekir, değil mi?’’ dedi ve ona şarap parası verdi…’’ (s.78)

Hikâyelerde, Almanların; yabancı oldukları için Türklere evlerini kiralamadıklarından bahsedilir. Seçimlerin yaklaştığı dönemlerde Almanya'da artan yabancı düşmanlığına paralel olarak Türklerin kiralık ev bulamadıkları anlatılır. Onlar, kiralık ev ilânları için aradıklarında yabancı olduklarını sölyer söylemez yabancıya verilecek kiralık evlerinin olmadığı cevabıyla karşılaşırlar. Almanlar, kimi zaman da Türklerin çok çocuklu olmasını bahane edip yabancılara evlerini kiraya vermezler.

"Yabancıya Ev Yok'' adlı hikâyede Almanların, üç çocuğu olduğu için Mehmet'e kiralık ev vermemelerinden bahsedilir. Mehmet, Almanların kedi ve köpekleri çocuklardan üstün görmesini kabul etmez. Bir ev sahibi ile aralarında şöyle bir konuşma geçer:

"(...)-Sokağa mı atayım çocuklarımı?

-Çocuklar gürültü yapıp başka kiracıları rahatsız edebîlirler. Bu konuda binlerce yakınma var. Karı koca olsaydınız size ev verebilirdik belki. Bir de köpekle kedinize izin var. Çünkü hayvanlar çocuklar kadar zararlı değildir…'' (s.79)

"Kanserli Kadın'' adlı hikâyede erkekler yurdunda kalan Nuri ayrı eve çıkmak istese de seçimler yaklaştığı için artan yabancı düşmanlığından dolayı kiralık bir ev bulamaz:

"(...)Ben de fabrikanın erkekler yurdunda kalıyorum. Yalnız erkekler girip çıkabiliyor. Ev arıyorum, bir yıldır bulamıyorum. Yabancı düşmanlığını seçimler yaklaştığı için, tutucu partiler yine körüklemeye başladılar. Seçimlerden sonra belki ortalık yumuşar da ev buluruz…'' (s.14)

"Garson Kadınla Yıldırım'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Yıldırım, heim'de aynı odada kaldığı iki Türk arkadaşı ile ortak kullanım alanlarının temizliği konusunda anlaşamaz; bu yüzden ayrı bir eve çıkmak ister. Yıldırım, aylardır gittiği her yerde 'yabancıya verilecek kiralık evlerin olmadığı' cevabıyla karşılaşır.

"Tünelin Öbür Ucu Almanya'' adlı hikâyede Türkiye'de olan eşini ve oğlunu yanına alabilmek için yasalara göre dört odalı bir evde kalması gereken Kerim'in

yabancı düşmanlığı nedeniyle bir türlü kiralık bir ev bulamamasından bahsedilir. Kerim, aylarca gazete ilânlarından ve aracılar vâsıtasıyla ev arar; ama Türk olduğu için kimse ona evini vermez.

"Sevgi Bağı'' adlı hikâyede Kemal'in günlerce aradığı hâlde hiçbir Alman'ın ona, evini kiraya vermemesinden bahsedilir. Kemal, dokuz çocuğu olduğu için Almanların kendisine evlerini kiraya vermemesini normal karşılar. Kemal'in sonunda umudu tükenir:

"(...)Oğlum Kemal, şu Allahsız Almanlar sana değil ev, domuzlarının fışkısını bile vermezler. Boşuna umuda kapılma. Kuşlukla yola çıksan ev aramak için, gece yarılarına değin dolaşsan kapı kapı, sana yardımcı olacak bir Allahın kulunu bulamayacaksın…'' (s.31)

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Mevlüt Kocabaş, altı aydır Berlin'de kiralık bir ev aradığı hâlde yabancı olduğu için kimse ona evini kiralamaz. Gazeteden bulduğu ev ilânları için telefon ettiğinde yabancı olduğu anlaşılınca henüz derdini anlatmasına bile izin verilmeden telefon yüzüne kapanır. Kimi ev sahipleri, yabancıya evlerini vermeyeceklerini açıkça söylemediği için evin kiralandığını ya da çocuklu ailelere evlerini vermeyeceklerini söyler. Kimileri de açıkça yabancıya verilecek kiralık evlerinin olmadığını söyler. Mevlüt bu duruma çok sinirlenir ve şöyle der:

"(...)Bok herifler, daha meramımızı anlatamadan tutultu efendim tutuldu. Ondan sonra da çat diye küfür eder gibi telefon yüzüne kapanıyor. Ulan beş dakika içinde bu evleri kim tutar, nasıl tutar? Hadi birkaç tanesi tutuldu diyelim, bir tanesi de bize denk gelmez mi yani?'' (s.13)

Aynı hikâyede Niyazi Hoca Almanların yabancıları; bilhassa Türkleri, üçüncü sınıf insan kategorisinde görüldükleri için onlara evlerini vermediklerini söyler. Türklerin çok ucuz konutlarda yaşamak istemeleri nedeniyle kiralık ev bulmadıklarını belirtir:

"(...)Çoğumuz büyük bir para biriktirme hırsı içinde kıvranıp durduğumuzdan, yaşamakta olduğumuz dar çemberin dışında olan bitenden

habersisiz. Para biriktirme en büyük zevkimiz olduğundan, her şeyin en ucuzunu arıyoruz. Gerçi ekonomimizi düzeltmek buralara gelişimizin başlıca nedeni, ancak aşırıya kaçmamak gerek…''(s.21)

"Terbiyeli Köpek'' adlı hikâyede ev sahibi, komşularının baskısına dayanamaz, onunla başka hiçbir sorun yaşamadığı hâlde kiracısı Bay Korkmaz'ı sadece yabancı olduğu için evden çıkarır. Korkmaz uzun arayışlardan sonra Bay Böringer'in evini kiralayabilir; ama evin banyosunu, tuvaletini ve mutfağını ev sahibi ile ortak kulanmak zorundadır. Korkmaz, *"Yabancı düşmanlığını nasıl durdurabiliriz? diye devlet adamlarının bile ciddi ciddi düşündüğü bir dönemde, dayalı döşeli iki oda bulmak turnayı gözünden vurmak demekti''* (s.21) der. Korkmaz ortak kullanım alanlarını sorun olarak görmez. Onun, evi kiralayabilmesinde Böringerlerin köpeği Tobi'nin Korkmaz'dan hoşlanmasıetkili olur. Bay Böringer, köpeğinin normalde yabancılardan pek hoşlanmadığı hâlde Korkmaz'dan hoşlandığını söyler. Korkmaz da kendisini köpeğe sevdirmek için çok uğraşır. Almanların köpekleri çok sevdiklerinden Tobi'yi ilk gördüğünde *"ailenin tek çocuğunu çağırıyormuş gibi sesinin en tatlı tonuyla''* (s.23) köpekle konuşur. Köpeğe daha da şirin görünmek için onu sever, kafasını okşar. Bir gün Bayan Böringer, Tobi'ye sevgi göstermediği için Korkmaz'a kızar ve Türklerde hayvan sevgisi olmadığını söyler. Korkmaz ise "Almanya'daki yabancı düşmanlığını kastederek; *"Biz önce insanları, sonra hayvanları severiz….Ülkemizdeki yabancıları dışarı atma gayretinde değiliz. Auslander Raus…diye bağırmıyoruz…''* (s.27) der.

"Beyaz Zenciler'' ve "Şifre 446'' adlı hikâyelerde Alman kadınlarla ilişki kurmak isteyen Türk erkeklerinin yabancı oldukları için reddedildiklerinden bahsedilir.

"Beyaz Zenciler'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, birahânede gördüğü Alman kadınla konuşmak ister. Para karşılığında cinsel ilişkiye giren kadın, adama yüz vermez. Hikâye kahramanı, söz konusu kadının birkaç dakika önce yaşlı bir Alman'a yanaşmaya çalıştığını; ama adamın onu kovduğunu görür. Yaşlı Alman'ın yüz vermediği kadının kendisi gibi genç biriyle konuşmak istememesi ile ilgili şöyle der:

"(...)-Paranı ödeyeceğim, diyorsun. Korkmana gerek yok….

-Beni rahat bırak, diyor sertçe.

Tıkanıyorsun, bir şeyler söylemek istiyorsun, yapamıyorsun. Yaşlı adamın beğenmediği kadın seni reddediyor. Oysa sen genç sayılırsın. Adamın yerli olduğunu o an düşünemiyorsun…'' (s.126)

Hikâyede Almanlar ve yabancılar arasındaki çatışma, saka kuşu ile kedinin kavgalarıyla anlatılır. Saka kuşu, durmaksızın yavrusunu yiyen kediye saldırır; ama kedi onu umursamaz. Ara sıra pençesini sallar ve saka kuşunun birkaç tüyünü yolar. Saka kuşu ise yavrusunu öldüren kedi ile uğraşmaya bir dakika bile ara vermez, ne zaman kediyi görse çığlık atmaya devam eder.

"Şifre 446'' hikâyesinde Alman kadınlarla ilişki kurmak içingazete ilânlarına bakan Rıfat, yabancı olduğu için reddedileceğini düşünür. Sonra da düşündüğü gibi olmayacağına kendisini inandırmaya çalışır:

"(...)Yabancıların sevilmediği bir ülkede değil miydi? Bıyıklı esmerler genellikle Türklerdi. En çok aşağılanan, horlanan da onlardı. Hayır, sevginin, sevdanın yerlisi, yabancısı, ayrı ulusu, ayrı devleti olmazdı…'' (s.96)

"Uzak Yuvada Bahar'' ve "Bir Duraktır Frankfurt'' adlı hikâyelerde hikâye kahramanlarının yabancı oldukları için Almanlar tarafından kandırıldıklarından bahsedilir.

"Uzak Yuvada Bahar'' hikâyesinde Bay Kittler, kendisine ait olduğunu iddia ettiği binayı kiralamak için gelen Davut ve Aziz'e onlardan önce de çok kişinin binasını kiralamak istediğini; ama mekânı Türklere kiraya vereceğini söyler. Bay Kittler, Almanya'da son zamanlarda *"yabancıların sırtından vurgun yapmak isteyen nice kişi ve kuruluşların türediğini; hatta yabancılara kredi dağıtıyoruz diye astronomik fazilerle milletin canını yakan kuruluşlarla''* (s.12) karşılaştığını söyler. Bay Kittler, Davut ve Aziz'e, kendi binasını Türklere kiralamasını aslında yabancıları hor görenlere karşı bir tepki anlamına geldiğini söyler. Böyle yapan Almanların, kendisinin bu davranışından utanmasını umut ettiğini de ekler. Kittler,

biribiriyle çatışma içinde olan iki Türk işçi grubuna binayı kiralar. Her iki gruptan da para alır; ama kira sözleşmesi imzalamaz. Maria, eşi Kittler'e bu yaptığının er ya da geç anlaşılacağını söyler ve kocasını uyarır; ama Kittler*"Türkler olmasa bu döküntü binayı bu fiyata kime kiraya verebilirdik?''* (s.27) diyerek eşinin sözünü dinlemez. Bir gün birçok polisin, Türklere kiraladığı binaya girmek üzere olduğunu gören Kittler *"Türkler şimdi de kendi aralarında kavga çıkardılar herhalde. Onları buradan atmak için tam fırsat!''* (s.39) der ve içeri girer. Burada, binanın asıl sahibi Bay Wunder ile ile karşılaşır. Bay Kittler, binanın kendisine ait olmadığını itiraf eder.

"Bir Duraktır Frankfurt'' hikâyesinde, kimi Almanların karşısındakinin yabancı olduğunu anladıkları anda onları kandırmaya çalışmalarından bahsedilir. Hikâyenin kahramanı taksiye bindikten sonra taksicinin, kendisinin yabancı olduğunu anladıktan sonra yolu uzattığını ifade eder:

"(...)Hep kazık yemekten korkup hep kazık yiyen ezik halkımızın güvensizliğini "Türk olduğumu aklına getirmeden boyuna söylenip duruyordu arabanın arka koltuğunda: Dümbük şoför yolu uzatıyor. Böyledir bunlar işte, yabancı gördüler mi!...Anasını şaaptığımın şoförü, şimdi kesecek yirmi markımızı…'' (s.20-21)

Kimi hikâyelerde; sokaklarda, duvarlarda, kapıların üzerinde vb. birçok yerde yabancı karşıtı ve yabancı düşmanlığını körükleyen yazıların yazıldığından bahsedilir.

"İlknur'' adlı hikâyede İlknur, duvarlarda, tuvaletlerde ve daha birçok yerde gördüğü "Yabancılar Dışarı!'' yazılarının neden yazıldığını öğretmenine sorduğunda, öğretmeni ona bu tür şeylere aldırma der. Almanya'daki yabancı düşmanlığına aldırmadan yaşayabilmenin mümkün olmadığını söyleyen İlknur, bu durumun kendisini çok üzdüğünü; bu yüzden kimi zaman kendi ülkesine kaçmayı düşündüğünü söyler. İlknur, bir gün bu tür yazılardan kaygılanmasında haklı olduğunu kanıtlayan bir olay yaşar. Mağazada alışveriş yaparken ellerinde ağır torbalar olan yaşlı bir Alman kadın görünce ona yardım eder. Sohbet edip yürürken kadın, Almanya'daki yabancılardan şikâyet eder ve onların 'başbelası' olduklarını

söyler. İlknur, kendisinin de yabancı olduğunu söyler. Buna karşılık kadın torbasını İlknur'un elinden çekip ona *''Ver onu bana. Ne olur ne olmaz, sizlere güvenilmez!''* (s.89) der. İlknur, bu olaydan sonra Almanya'da hiçbir yaşlıya yardım etmez.

"Çocuk ve Babaları'' adlı hikâyede Mehmet, duvarlarda Almanya'daki yabancıların 'defolup gitmesini' haykıran çirkin ve 'küstahça' yazılarla kaplı bir memlekette, kendilerini nasıl bir geleceğin beklediğini sorgular. Mehmet, Almanya'nın iş gücüne ihtiyacı olduğu için kapılarını yabancı işçilere açtığını; onlarla işi bitince de artık tüm kapıları onlara kapattığından bahseder:

''(...)Yıllar önce buraya geldik. Ve o zamanlar her türlü yeni bir başlangıca hazır, genç, enerji doluyduk. Bizler bugün artık o insanlar değil miyiz? Yoksa iyi günlerde, omuz omuza, her şeyi birlikte kurmadık mı burada? Ve insan, bütün geçmiş yıllarını hemen bir anda öyle kolayca geride bırakabilir mi? Gerçekten yapabilir mi bunu? Hiç ardına bakmadan? Tam da, ''Almanya!' Sen ki ikinci yurdum!'' dediğimiz anda. Ya çocuklarımız…Onlar ne olacaklar?..'' (s.88-89)

"Ruhlar Kralı'' adlı hikâyede ise tuvaletlerde Türklerle ilgili yazılanların ve çizilen resimlerin Almanya'ya yeni gelen Ömer'in dikkatini çektiğinden bahsedilir:

''(...)Türk işçilerini hela taşlarının oturulacak yerlerine çıkmış, büyük aptestini yaparken ortalığı pisletir bir biçimde gösteren resimlerdi bunlar. Hem de ne resimler!..O kalın bıyıklar, başta ay yıldız fes ve fesin üzerinde isimler: Mustafa, Hasan ya da Mehmet…Resimlerin altlarına da 'Pis Türkler, görgüsüz Türkler' gibi yazılar yazılmıştı. Başka helâlarda da 'İşçilik berbat şey, bira içmeden çalışılmaz. Türkler gelip işimizi elimizden aldı.' gibi tümceler görmüştü…'' (s.5-6)

"Mektup'' ve "Gurbet İnsanları'' adlı hikâyelerde Almanların, başta Türkler olmak üzere diğer yabancılardan gittikçe rahatsızlık duyduklarından ve onların Almanya'dan kovulmaları gerektiğinden bahsedilir.

"Mektup'' hikâyesinde Ayla ve Mustafa'nın ailelerine yazdığı mektupta Almanların kendilerini hor gördüklerini; elbiselerini, saç renklerini, yedikleri yemekleri bile yadırgadıklarını anlatırlar. Sokaklarda *''Gidin artık ülkenize. Size ihtiyacımız yok. Terk edin ülkemizi!''* (s.53) yazılarının arttığını, duvarlarda

“Yabancılar dışarı!’’ yazılarının yazıldığını belirtir. Mustafa, durakta otobüs beklerken yabancı olduğu için birinin kendisine tepki gösterdiğinden bahseder:

“(...)Adam gürledi:’Gitsene evine! Sana ihtiyacımız yok! Defolup gitsene! Yoksa kolundan tutup atmamızı mı bekliyorsun? Yüzüne bakakaldım. Bir şeyler söylemek istedim, vaz geçtim. Deymez diye düşündüm. Buraya gelenlerimizin pazarda, hayvan seçer gibi seçilip getirildiklerini belli ki bilmiyordu bu bunak. Birayla uyuşmuş bir robotçuktu, bir zavallıydı. Onunla ne tartışabilinirdi ki? Kimimizi on yıl, kimimizi on beş yıl, kimimizi de yirmi yıldan fazla bir süre çalıştırıp gençliğimizi, sağlığımızı maden ocaklarından, akordbantalarında kaybettik. Posamız kalmış. Ne yapacaklar bizi, elbette defolup gidin diyecekler…’’ (s.54)

“Gurbet İnsanları’’ adlı hikâyede; Almanlara ait mekânlara yabancıların içeri alınmamasından, toplu taşıma araçlarında Almanların yabancıların yanına oturmak istememelerinden, Türklere artık ihtiyaç duymadığı için onların Almanya’dan kovulmalarından bahsedilir. Almanların Türklere kiralık ev vermemelerininin yanında, Türklerin de tasarruf yapmak için kötü evlerde oturmayı tercih ettikleri iddia edilir. Türklere olan düşmanlığının bir nedeni olarak görülen işsizliğin, Almanya ile Türkiye arasında imzalanan işgücü anlaşmasında her şeyin ayrıntıyla planlanmaması ile ilgili olduğundan bahsedilir. Diğer hikâyelerde olduğu gibi fabrikalarda en zor işlerin Türk işçilere verildiğinden, kimi zaman buna karşı çıkan Almanlardan da bahsedilir.

’’Gurbet İnsanları’’ adlı hikâyede Garip Ömer, Almanların artık ihtiyaç duymadıkları için kendilerini Almanya’dan kovduklarını söyler. Ömer, Almanya’daki Türkleri damatevine gelen yeni geline benzetir:

“(...)Damatevine yeni gelen bir gelin ne yapar? Eşşek gibi çalışır, ses seda çıkaramaz ne yedirirlerse onu yer, ne giydirirlerse onu giyer hatta dayak bile yer değil mi? İşte bu gâvurlar da bizi aynı şekilde gelin getirdiler. Onun ne isterlerse yaparlar biz de sesimizi çıkaramayız. Doğru değil mi ama?..’’ (s.16)

Hakkı Keskin, Almanya’daki yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın az sayıdaki sağ, neonazi partiler ve gruplarla sınırlı olmadığını; ırkçı söylemlerin ve eylemlerin

Almanya'nın günlük yaşamının bir parçası hâline geldiğini belirtir. Almanya'da 1992 ile 2003 yılları arasında yabancı düşmanlığından kaynaklanan 110.000 cezai suç saptandığını, bunların da 11.000 kadarının doğrudan şiddet eylemleri olduğunu ifade eder. (Keskin, 2011:110-112) B. Şahin'in de Türkiye kökenli 400 kişi ile yaptığı görüşmelerde, onların daha çok hangi alanlarda önyargılarla karşılaştıklarını ve yabancı düşmanlığına maruz kaldıklarını ortaya çıkarır:

"(...)Dil (Almancayı iyi konuşamadıkları, kullandıkları Türkçe Almanca karışık dil ve Türkçe konuşmaları konusunda) (%15), dini inançları gereği yaptıkları ritüeller konusunda (%30), eğitim alanında (%15), iş yaşamında onlara rakip olmaları konusunda (%16), Türk kimliği konusunda (%16), Almanya'ya girişte havaalanında ve yakınları ya da kendileri Türkiye'de vize başvurusu yaparken konsoloslukta yaşadıkları (%9)…'' (2010:208)

Hikâyelerde de Almanya'daki Türklerin ve diğer yabancıların saldırılara uğrayıp dövülmelerinden, onların ev ve işyerlerinin camlarının kırılıp yağmalanmasından, bıçaklanıp öldürülmelerinden ve evlerinin kundaklanmasından bahsedilir. Yabancılarla iyi ilişkileri olan ya da yabancılarla evli olan Almanlar da bu saldırılardan nasibini alır.

"Mahşerin İnsanları'' adlı hikâyede boyunlarında gamalı haçlar bulunan neo-Naziler'in metroda bir yabancıyı bıçaklamalarından ve hâmile bir kadını öldürmelerinden bahsedilir.

"Yaman Göç'' hikâyesinde Selçuk Çetinkaya, Türk olduğu için işlettiği kuaför dükkânının camlarının kırıldığını; bu yüzden arkadaşıyla Türkçe konuşmaktan korktuğunu belirtir. Çetinkaya, Almanya'da yabancı karşıtı olaylarla ilgili olarak yabancılara ait işyerlerinin yağmalandığını, içerisinde çocukların da olduğu yabancıların dövüldüğünü, duvarlara yabancı karşıtı yazılar yazıldığını söyler.

"Son Yolculuk'' adlı hikâyede ırkçıların saldırısından yaralı bir hâlde kurtulup kaçan Ramazan Avcı'ın bir arabanın altında kalıp ölmesinden bahsedilir.

Bir birahânede saçlarını usturayla kazıtmış kızlı erkekli bir grup Alman, Almanya'daki yabancılar hakkında konuşurlar.

"(...)Yabancılar Alman ırkını bozuyorlar. Bu yüzden yabancılarla evlilik yapan Almanlara da düşmanlar. Hiç kimsenin hakkı yok bu soylu ırkı bozmaya. Böyle düşünüyorlar. Ah! Hitler yaşasaydı bunlar olmazdı şimdi. Yahudilerin yakıldığı fırınlar ne güne duruyordu. Hele Türkler tavşanlar gibi çoğalıyorlardı. Sayıları durmadan artıyordu. Belki bir gün Almanlar kendi ülkelerinde azınlığa düşeceklerdi. İşsizliğin de nedeni bunlardı. Ülkelerine dönseler açılan işyerlerine Almanlar yerleştirilecekti. Almanlar kendi ülkesinde işsiz gezerken tüm işleri bu yabancılar kapmıştı. Olacak iş değildi! Buna dur demenin artık zamanı gelmişti. Önce şu yabancılar bir kovulsun, sonra bunları koruyan, destekleyen Alman 'sazilere' sıra gelecekti…"(s.78)

Ramazan Avcı ve iki arkadaşı ırkçı Almanların bulunduğu birahânenin önünden geçerken onların saldırısına uğrarlar. Arkadaşları kaçmayı başarırken, omzuna değen şişe yüzünden Ramazan yere düşer. Saldırganlar onu ayakları altında ezer, her tarafını kan içinde bırakırlar. Ramazan bir fırsatını bulup kaçmaya çalışırken arkadan gelen bir arabanın altında kalır ve ölür. Cenaze törenine başta Almanlar olmak üzere diğer milletlerden de kişiler yer alır. Bunlardan biri de dokuz yaşında iken babası Hitler rejimi tarafından öldürülen Norbert'tir. Norbert, Almanların Hitler döneminde yaşananlardan ders çıkaramadıklarını söyler.

"Bilginize'' adlı hikâyede Almanya'da bir cezaevinde tutuklu bulunan Mahir Canoğlu'nun Türk olduğu için şiddete uğramasından bahsedilir. Mahir, kendisini ziyarete gelen bir hemşerisi ile konuşurken üst kattaki Alman mahkûmlar, onların üzerine su döker ve onlara küfreder. Mahir durumu cezaevi yönetimine söyleyince onunla aynı odada kalan Alman mahkûm, Mahir'in tütün tabakasını ve eşyalarını aşağı atar; bu yüzden Mahir onu döver. Gardiyanlar olaya müdahale eder, Mahir'in ellerini ve ayaklarını bağlayıp ağzından burnundan kanlar gelinceye kadar onu döverler. Bir gün revirde yatırılan Mahir iyileştikten sonra, başına gelenleri anlatan bir dilekçe ile cezaevi yönetiminden, kendisini döven gardiyanların tespit edilip cezalandırılmasını ister.

"Hayvan Çiftliği'nden Haberler'' adlı hikâyede Almanya'ya olan işçi göçü ve buradaki yabancı düşmanlığını, alegorik bir şekilde anlatılır. II. Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile çıkan Almanya'nın yeniden inşası, yel değirmeninin yeniden kurulması olarak anlatılır. Doğu ve Batı olarak ayrılan iki çiftliğin arasına yüksek bir tel örgü (Berlin Duvarı) örülmüştür. Yel değirmeninin yeniden kurulması (Almanya) için ihtiyaç duyulan genç iş gücü, komşu çiftliklerden getirilen katırlarla (göçmen işçiler) sağlanacaktır. Katırlar; saman bolluğundan geçilmeyen, yaz kış yeşil kalan bu ülkeye gelmeye can atarlar. Onların gelmesiyle de yel değirmeni yeniden; hatta daha büyük ve güzel bir şekilde kurulur. Yüzüncü katıra, törenle yumuşak köstebek derisinden bir koşum takımı hediye edilir. Katırlar elektrikli ve kaloriferli ahırlarına çabuk alışırlar. Zamanla akrabalarını ve yakınlarını da yanlarına alıp küçük ve sevimli taylar doğurup Hayvan Çiftliği'ne iyice yerleşirler. Çok geçmeden artan işsizliğin sorumlusu olarak görülen katırlar, başta köpekler olmak üzere çiftlikteki diğer hayvanların tepkisini çeker. Köpekler artık ne zaman yanlarından bir katır geçse dişlerini gösterip hırıldamaya ve katırları ısırmaya başlar. Kan kokusunu alan köpeklerin saldırıları karşısında çiftlikte çoğunluğu oluşturan koyunlar ise köpekler ne uluyorsa onu melemeye başlar:

"(...)Ve inat olsun diye çiftliğe yeni gelen sığınmacı katırların ahırlarını, köpek sürülerinin kol gezdiği ıssız yerlere kurdular. Ama tel örgünün yıkışmasıyla güçlenen köpekler ulumakla kalmadılar, giderek işi azıttılar. Geceleri katır ahırlarına saldırıp taşa tuttular, ateşe verdiler. Çıtır çıtır yandı çiftliğin dört bir yanında ahırlar, alevler göğe yükseldi. Koyun sürüleri de geldi, alevlerde ısınıp saldırganları alkışladılar ve hep biz ağızdan bağırdılar 'Açık ten oh ne ala, koyu ten bir bela…'' (s.39)

Hikâyelerde yer alan bazı Almanlar, Hitler döneminde yaşananları hatırlayarak Almanya'daki yabancılardan kurtulmak için Hitler'in yaşamadığına hayıflanır. Hitler Almanyası'nın gizli siyasal polis örgütü olan Gestapo subaylarının yaptıkları, insanların toplama kamplarında tutulması, gaz odalarında öldürülmesi gibi durumlardan bahsedilir. Hitler'in sağ olması hâlinde daha önce Yahudilere yapılanların bu defa Türklerin başına getirileceği anlatılır. Böyle düşünen Almanların, başta Türkler olmak üzere diğer yabancılara şiddet uygulamaktan

çekinmedikleri belirtilir. Bu sözlerin muhatab olan Türkler ise sessiz kalmayı tercih ederler.

"Su Gibi Bira Akarken'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, bir kafede otururken yan masadan yaşlı bir Alman'ın kendisine bakarak *"Hitler sağ olsaydı, tüm bu yabancı işçileri kovalardı.''* (s.99) ve *"Bizim için Yahudiler ne ise yabancı işçiler de odur.''* (s.101) der. Hikâyenin kahramanı bir ân yaşlı adamı dövmeyi aklından geçirir; ama bundan vazgeçer. Adam, bir yabancının Almanya'da bir Alman'ı dövmesi hâlinde başına gelecekleri düşünür:

"(...)Adamı bir güzel pataklamak geçti içimden. Pataklamak kolay iş. Ya gider doktora bir rapor alırsa, bir ay da sayrılar evinde yatarsa!.. Günde otuz mark kendisine, otuz mark da yattığı sayrılar evine ödemem gerekecek. Aşağı yukarı iki bin marka yakın para… Bir de yabancılar polisine düşersem, bir görevli göbekli komiser, ezberden: "Almanya içinde, Alman vatandaşlarını tedirgin edici davranışlarınızdan dolayı, yirmi dört saat içinde sınır dışı edileceksiniz, verin bakalım pasaportunuzu…'' deyip "Geriye yurduna dönecek!'' damgasını yersem, n'olur durumum?..'' (s.101-102)

"Domuz Eti Yemezler'' adlı hikâyede, değişik milletlerden işçilerin çalıştığı bir kimya fabrikasında birkaç Alman, kollarını öne uzatıp birbirilerine "Heil Hitler'' derler. Onların bu hareketini gören Paul Amca, her ne kadar ölmüş olsa da Hitler'in *"bulaşıcı bir kanserden daha tehlikeli olan korkunç düşünceleri''* nin hâlâ yaşadığını ve Almanya'da *"birçok geri zekâlının''* Hitler'in düşüncelerini savundukları için bir gün Alman toplumunun bir felakete sürüklenmesinden korktuğunu belirtir. Masada duran gazetede, Paul'un sözlerini doğrularcasına şehrin ortasında bir Türk kızının Alman gençlerin saldırısına uğradığı yazılır.

''Çirkin Nermin'' adlı hikâyede iki Alman arkadaş Almanya'daki yabancılar hakkında konuşurken biri diğerine *"Ah, Hitler sağ olacaktı da tümünü fırına atıp yağından sabun yapacaktı tüm yabancıların!''* (s.36) der.

O. Bilge Kula, Türkiye kökenli işçilerinin; uğradığı yasal ve toplumsal ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, işsizlik ve sınırlı siyasal haklar gibi

nedenlerden dolayı onların yeni toplumsal alanlar oluşturduklarını belirtir. Bu yeni alanlarda Türkler; dışlanma, ayrımcılık ve hor görülme gibi olumsuz durumlardan uzaklaşma olanağı bulmuş, daha güvenli bir ortam kurmuş ve buraları aidiyet duygusuyla benimsemişlerdir. (2012:18) Hikâyelerde de Türklerin, artan yabancı düşmanlığına karşı bir araya geldikleri ve saldırılara karşı koymaya çalıştıklarından bahsedilir. Alman ustabaşılarının, Alman ve Türk işçiler arasında ayrımcılık yapmalarına karşı çıkanlar işten kovulmakla tehdit edilir ya da gerçekten işten atılırlar. Başka olaylarda da haksızlığa uğrayanlar haklarını aradıklarında ya da polise şikâyet ettiklerinde aşağılanıp haksız bulunurlar. Buna rağmen onlar ayrımlığa karşı çıkmaya devam ederler. Almanlar, kendilerine karşı çıkanlara buradaki yaşamı beğenmezlerse ülkelerine dönebileceklerini hatırlatırlar. Ayrımcılığa uğrayan kimi Türkler, ekonomik durumları düzelince kendilerine yapılanların aynısını önce kendi yurttaşlarına sonra da Almanlara yapıp öç almaya çalışırlar. Almanya'da ölenlerin yakınları burada uğradıkları yabancı düşmanlığı dolayısıyla akrabalarının cenazelerini Almanya'ya gömmek istemezler. D. Akçam'ın hikâyelerinde siyasî nedenlerle Almanya'da iltica talebinde bulunan hikâye karakterleri ise geldikleri ülkelerdeki hak ihlâllerini hatırlatıp Almanya'da da bu tür olaylara maruz kalsalar da buna karşı koymaya çalışırlar. H. Bektaş'ın hikâye karakterleri ise Türklerin küçük düşürülmelerine karşı çıkarlar ve kendilerine kötü davranan Almanlardan öçlerini alırlar. Onların asıl eleştirdiği kişiler ise yapılan haksızlıklara sessiz kalan Almanlar'dır. Kimi hikâye kahramanları ise toplu taşıma alanlarında suç işlemişler gibi kendi aralarında fısıltıyla Türkçe konuşurlar. Onlar, yabancı düşmanlığı nedeniyle kendi dilleriyle rahat konuşmaktan korkanlar ve sinmiş kişilerdir.

"Güz Dayağı'' adlı hikâyede Almanya'da artan yabancı düşmanlığı sonrasında Türklerin, hemen biraraya gelip saldırılara karşı durma mücadelesi verirken yanlışlıkla dazlak olduğunu düşündükleri birkaç kişiyi dövdüklerinden bahsedilir. Yabancı düşmanlığı sonucunda kimi mekânlara Türkler alınmaz ve onlara hizmet verilmez. Möln, Solingen, Rostock, Lübeck gibi şehirlerde Türklerin evlerinin kundaklanması sonucu ölenler olur. Bu ırkçı saldırılara karşı Türkler birebirine kenetlenir ve saldırılara karşı birlikte karşı koyarlar. Calw adlı şehirde birkaç dazlak ırkçının Türklerin yoğun yaşadığı mahallelerde saldırmak için hazırlık yaptıkları haberi üzerine Türkler kısa sürede bir araya gelir. Toplanan kalabalık, ırkçı

olduklarını düşündükleri kişileri fenâ döver. Sonradan, dövdükleri kişilerin bir arkadaşlarının doğum gününü kutlayan askerler olduklarını öğrenirler.

"Beyaz Zenciler'' hikâyesinde ustabaşı Wilhelm, Türk işçiler üzerine baskı kurar. En zor işleri onlara verirken diğer taraftan Alman işçilerin yanına gidip onlarla bira içer ve kahkahalarla güler. Wilhelm, diğer Türk işçilere yaptığını Halil'e de yapar. Bir gün Halil dayanamıp Wilhelm'in önünü keser ve ona neden en zor ve kötü işleri Türklere verdiğini sorar ve bu yaptığının ayrımcılık olduğunu söyler. Aralarındaki tartışma büyür Halil geri adım atmadığı için işten kovulur:

"(...)Bana bak, diyor. Yabancı olduğunu unutuyorsun. Almanlara karşı saygılı olmak zorundasın. Bu kısımda soruları sen değil ben sorarım. İşini beğenmiyorsan, çeker gidersin! Seni zorla tutan yok…

Halil verilen işi yapmıyor. Wilhelm'in karşısında küçülmeyi kabul edemiyor artık.

-Söyle efendine bu işi yapmayacağım, diyor. Ne senden ne de onlardan çekinmiyorum! Kuyruk yalayıcısı sen de!..'' (s.123)

"Evlenme İlanı'' adlı hikâyede Dursun, trafik kazâsında ölünce arkadaşları cenazeyi Türkiye'ye göndermek için aralarında para toplar. Kimileri cenazeyi Almanya'da gömmeyi ve toplanan parayı da Dursun'un ailesine verilmesi teklifinde bulunur. Dursun'un kayınbiraderi cenazeyi Türkiye'ye götüreceğini ve tüm masrafları karşılayacağını söyler. Adam, *"dirimizin istenilmediği yerde ölümüzü bırakamayız.''* (s.73) der.

"Cümlenin Berberi'' adlı hikâyede Siemens fabrikasında çalışan Naci Tekdemir, kuaförlük de yapar. Naci Türk ve Alman arkadaşları arasında ayırım yapmadan onları tıraş eder ve onlardan ücret almaz. Kaldıkları apartmanda tek Türk aile oldukları halde zilinin üzerine "Türk'' yazar. Naci Almanya'daki yabancı düşmanlığına rağmen neden böyle yaptığını şöyle açıklar:

"(...)Ben iyi insanım. Kimse kılıma dokunamaz. Almanya'da yabancı düşmanlığı olduğunu biliyorum. İşte ben yabancıyım. Saldırmak isteyen buyurup gelsin, saçlarını keseyim. Onun için yazdırdım zile Türk olduğumu…'' (s.82)

Bazı hikâyelerde Almanların Türklere yaptıklarını haklı bulan Türklerden bahsedilir. Fabrikalardaki tercümanlar ve Yabancılar Dairesi'ndeki Türk memurlar böyle insanlardır. Bu hikâyelerde; Almanya'daki Türklerin birbirilerine karşı olan bu tavırları, Almanya'ya önceden giden Türklerin buraya sonradan gelen yurttaşlarına karşı yaklaşımları ve bu kişilerin, Almanların Türklere yaptıklarını doğru bulmaları eleştirilir. Bu insanlar; Almanların Türklere düşmanlık yapmalarına, onların ikinci sınıf insan muamelesi görmelerine yine Türklerin neden olduğunu iddia ederler.

"Şef Josef'in Köpeği'' adlı hikâyede Türk işçiler, kendilerine kötü davrandığı için atölye şefi hakkında tuvalet kapısına Türkçe 'Şef Josef Domuzdur' yazarlar. Fabrikanın tercümanı Melisa, tüm işçileri toplar ve onlara Türkiye'de olmadıklarını hatırlatır:

"(...)Erkekler helâsına 'Şef Josef domuzdur!' diye yazmış biriniz. Bunu kim yazdı ise çıksın ortaya!..Yoksa yazanın kendisi domuz olacaktır. Sonra siz utanmıyor musunuz helâları kirletmeye? Neden helâlara yazı yazıyorsunuz? Burası Türkiye midir? Her tarafı da pis tutuyorsunuz! Sizin eviniz de yurdunuz da böyle midir?..'' (s.55)

"Kabuklu'' adlı hikâyede Hamdi, Almanların yabancılara olan düşmanlığının yanı sıra kendilerinden önce gelen yurttaşlarının, yaklaşımının olumsuz olmasını kabullenemez:

"(...)Bir yardım eli uzatan da yok, yapayalnızsın gurbette. O bize, "Gel gel…'' deyip akıl verenlerdeyse ne bir ses, ne bir nefes. Tısss!..Suyu kesilmiş musluk hepsi. Bizimkiler de bir başka Alman canım! Bizler gelmişiz de işlerini almışız ellerinden…Bizim yüzümüzdenmiş bugünkü yabancılar arasındaki işsizlik! Vebalı görmüş gibi kaçıyorlar benden. Memleketteymiş meğer bunların cömertlikleri. İzinli, havalı günlerinde…Hani o cömertlik de bir yıl sıkmakla oluyormuş ya! Git bak, bütün evlerde "sıkıyönetim' var. Eh işte biz de geldik, öğrendik…'' (s.61)

"Ayrık Otları'' adlı hikâyede Rasim karakteri vasıtasıyla Almanların, kendi ülkelerindeki yabancıları ezmelerinin normal olduğu anlatılır. Rasim, *"şu gâvurun yurdunda''* (s.56) kuru ekmeğe muhtaç olduklarını söyler. Bir başka Türk işçi, birçok kaçak işte gece gündüz demeden günde üç vardiya çalıştığı hâlde parasını alamadığını söyler ve Almanya'yı eleştirir. Rasim ve oradakiler arasında şöyle bir konuşma geçer:

"(...) - Yaaa, dedik. Gördün mü dayı, ne haber? "Gavurların b..kunu temizleyelim'' diye bir söyledin, bir daha söyleme. Söyleyip de kendini hem de bizi küçük düşürme, dedik

Rasim, pusup kaldığı köşesinden fırlayıp kalktı:

-Gürleyip gürleyip üstüme düşmeyin, yeğenlerim, dedi. Onlar Alman, onlar zengin, dedi. Bu vatan kimin lan yeğenlerim, okumuş yazmış adamlarsınız, bu vatan kimin? dedi.

-Onların, dedik.

-Eee, dedi, bu vatan onlarınsa bizi ezecekler elbet, yeğenlerim, siz çocuk musunuz, aklınız mı ermiyor! dedi.

-Yav dayı, dedik. Sanki bizim vatanımızda ezilmiyor muyduk? Peki bizim vatanımızda niçin eziliyorduk, onu da söyle, aslan dayımız, hadi söyle? dedik...'' (s.57)

"Yeşeriyor'' adlı hikâyede beş yıl Almanya'da çalışan Hamit, işten çıkarılınca işsizlik maaşı almak için "İş ve İşçi Bulma Kurumu''na gider. Burada Türk tercüman, Türk işçileri hor gören bir yaklaşım sergiler. Hamit, daha önce de İş ve İşçi Bulma Kurumu'na gittiğinde tercüman onu terslemiş ve oradan kovmuştur. Bu defa da konuşmaya başlar başlamaz tercüman yerinden fırlar, Hamit'in kolundan tutup onu koridora doğru sürükler. Ona; *"İşsiz kaldıysan, Türkiye'ye döneceksin. Babanın çiftliği değil Almanya. Kaç yıldır kazandığın yetmiyor mu?''*(s.75) der ve onu tekmelemeye başlar. Hamit daha fazla dayanamaz, bir anda tercümanın kravatından tutar ve onu bir tarafa çeker. Tercüman, Hamit'in bu âni hareketi

karşısında şaşırır ve yaptıklarından dolayı onu pişman edeceğini söyler. Onu, Almanya'dan sınır dışı ettirmekle tehdit eder. Hamit ona şöyle der:

"(...)Beni bunlan korkutacak mısın sandın? Sen herkesi kendin gibi mi bildin? Sakın Türk'üm deme sen kimseye. Türk'ün utancısın. Yüzkarasısın. Ülkenin insanı eline düşmüş, böyle mi davranılır? Gâvur etmez, senin ettiğini. Tercüman mercüman değil, Alaman'ın kiralık köpeğisin sen!.."(s.77)

''Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Şeref, Almanların Türklere kiralık ev vermemelerinde Türklerin suçlu olduğunu söyler. Şeref, Türklerin Alman toplumunda kabul edilemeleri için dikkat etmeleri gerekenleri şöyle sıralar:

"(...)Bak arkadaşım: Önce şöyle bir Avrupalıya yakışır biçimde giyineceksin. Sonra da bir berbere gidip şu saçına ve bıyığına bir düzen vereceksin. Her şeyden önemlisi de büroya giderken soğan sarımsak gibi şeyler yemeyeceksin. Almanlar böyle şeylerden nefret ederler. Bu söylediklerimi yememekle kalmayacak, bir de güzel kokular sürüneceksin. Ondan sonra gideceğin bürodaki bayan memurlara çiçek, erkeklere de başka hediye, örneğin viski falan götüreceksin. Daha bitmedi, orada derdini çok güzel bir Almancayla anlatman gerekiyor. Eğer böyle yarım yamalak anlatırsan o da olmaz…'' (s.26-27)

"Bizim Oraya Turist Gelmek'' adlı hikâyede Almanya'ya abisini ziyarete giden İlhan ile buraya daha önce gelen Kemal, Almanya'daki Türkler hakkında konuşurlar. İlhan, Kemal'e; Almanların Türkleri en kötü işlerde çalıştırdığını ve onları sömürdüklerini söyler. Kemal ise suçu Türklerde görür. Birçok Türk arkadaşının bir gazete yazısını bile okuyamazken Almanların, Türkleri ustabaşı ya da şef yapmamalarının, onları iyi işlerde çalıştırmamalarının normal olduğunu savunur. Kemal; Almanların, Türklere ikinci sınıf insan muamelesi yapmasının normal olduğunu söyler ve kendisinden bahseder. On yıldır Berlin'de olduğu hâlde Almanca on cümle kuramadığını söyler. Türkiye'de de kendisine insan muamelesi yapılmadığını söyleyen Kemal şöyle der:

"(...)Bizim işyerinde kocaman ustabaşılar, müdürler 'Herr' diye konuşuyor benimle be. Sen bilmezsin, ben söyleyivereyim.'Herr' demek 'Bey' anlamına

gelmektedir bu Almancada. Demek ki, o koca adamlar bile bana 'Bey' demekteler. E, daha ne isterim ben söyleyivereyim. Oysa köyümüzdeyken, bir candarma geldiğinde bile çıtımızı çıkartamazdık yanında. Çekinirdik adamdan. Neden? Çünkü, kafası olur olmaz bir şeye kızdı mı, hemen karakola götürüp bizi dövdürürdü. Sen ne dersen de, ben Almanlardan hoşnutum arkadaş…'' (s.79)

Yasemin Özbek, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi sonrasında; yabancı düşmanlığının artmasıyla sığınmacıların yerleştirildiği yurtlara saldırıların yaşandığını belirtir. Mölln ve Solingen şehirlerinde Türklerin evlerinin kundaklanması ve insanların ölmesi nedeniyle Almanya'nın birçok kentinde yüzbinlerce kişinin bir araya gelip yabancı düşmanlığını protesto ettiğini belirtir. Özbek, bu olaylardan sonra; yabancıların yoğun yaşadığı bölgelerdeki şehirlerin yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaların kültürel çoğulculuk politikalarını geliştirmeye başladıklarını ifade eder. (2012:20) 1992'de Möln'de Türklere ait bir evin kundaklanmasıyla 3 kişinin ölmesi sonrasında şiddet eylemlerine karşı birlikte yaşamı savunanlar bir araya gelip ortak projeler oluştururlar ve "Birlikte Yaşamak'' adında bir dernek kurarlar. Hakkı Keskin, şiddet eylemlerine karşı Almanların yabancılarla dayanışmak için yaptıkları etkinliklerden ve Alman basınının bunun karşısında durmasından bahseder:

"(...)Sonuç olarak, 90'lı yılların ortalarından itibaren aşırı sağ şiddet eylemlerinin bastırılmasını, milyonlarca Alman'ın ve göçmenin ışık zincirleri ve diğer protesto eylemlerine de borçluyuz. Bir tek Aralık 1992'de Münih'teki ışık zincirleri örneğini anımsatmakla yetineyim. O zaman 400.000 kişi 'yabancı düşmanlığına hayır' diyordu. Ama medya da o tarihlerde saygın bir habercilik anlayışıyla, aşırı sağa karşı yığınların direnişine katkıda bulunmuştu…'' (2011:113)

İncelenen hikâyelerden bazılarında yabancı düşmanlığının karşısında duran ve yabancılarla dayanışma içerisinde olan Almanlardan bahsedilir. Yabancılara evlerini kiraya vermeyen Almanlara inat, onlar gazetelere ilân verip Türk kiracı aradıklarını belirtirler. Onlar, yabancı işçileri azarlayanlara ve her türlü olayda Türkleri suçlayanlara karşı çıkarlar. Türklere ait evlerin ve işyerlerinin kundaklandığı bir zamanda yabancı dostu Almanların çocukları, Türk ailelere çiçekler verir. Onlar, her türlü haksızlıklarda Türklerin yanında dururlar.

"Türk Kiracı'' hikâyesinde Türk olduğu için Almanların kiralık ev vermediği Erol'a, Frau Jung adındaki yaşlı Alman kadının kendi evini kiralamasından bahsedilir. Erol, gazetelerde ve duvarlardaki kiralık ev ilanları için arar; ama yabancı olduğu için kimse ona evini vermez. Almanların bu yaklaşımlarında Türklerin; çok çocuklu olmaları, gürültücü, kavgacı, yıkan döken insanlar olarak bilinmelerinin etkili olduğunu söyler. Erol, sonunda Frau Jung adındaki kadının evini kiralar. Ev sahibi, Erol'dan ve onun ailesinden çok memnundur. Bu durum Baykurt'un hikâyelerinde görülen Türklerin ve Almanların bir arada yaşamalarının önündeki engellerin ve ön yargıların kaldırılması düşüncesinin yansıması olarak yorumlanabilir.

"Hans Hocagil'' adlı hikâyede Alman profesör Hans Bühler'in, evini bir Türk ailesine vermesinden bahsedilir. Hans, bir Türk derneğine gidip buranın sorumlusu İbrahim'e kendi evini çok çocuklu yabancı bir aileye kiraya vermek istediğini söyler. İbrahim, Hans'ın bu isteği karşısında şaşkınlığını gizleyemez. Almanların, Türklere kiralık ev vermez iken onun neden böyle bir şeyi yaptığını sorar. Hans, yabancı dostu olduğunu göstermek ve yabancı düşmanlığı yapan kendi yurttaşlarına tepki olarak böyle bir karar verdiğini söyler. İbrahim, Hans'a üç çocukları olduğunu ve kendilerinin de kiralık bir ev aradıklarını; ama önce eşine danışmak istediğini söyler. Hans, ona şöyle der:

"(...)Formaliteler önemli değil, yeter ki siz evi beğenin ve tutun! Hem de beğeneceğinize güveniyorum…Tanısanız bizim aileyi sevecekesiniz. İsterseniz biz de sizin bölüme girer çıkarız. Eğer okumayı seviyorsanız kitaplığımdan yararlanırsınız…'' (s.164-165)

İbrahim ile eşi Gönül, sonraki gün Hans'ın evine giderler. Hans'ın eşi Hildegart Türk çayı yapar. Yanına cevizli, kabak çekirdekli esmer ekmek ile ev peyniri bırakır. Hans kirası 900 mark olan evi onlara 600 marka verir. Hikâyede yabancı işçilerin, kendi dostu olan Almanları tanımak için yeterince çaba harcamadıklarından da bahsedilir

"Yabancılar da İnsandır'' adlı hikâyede, işyerinde Almanları kayıran, yabancılara da ayrımcılık yapan ustabaşı Martin ve onun uygulamalarına karşı çıkan

Beatris'ten bahsedilir. Martin; *"huysuz, kavgacı, yabancıları sevmeyen, alkolik ve bencil''* (s.81) biridir. Martin, atölyenin kapısında bir arkadaşı ile konuşan Yugoslav işçi İvan'a bağırır. Ona ağzına geleni söyler. Alman kadın Beatris, Martin'e neden bağırdığını sorar. Martin ise *"Sana bağırmadım. İvan'a bağırdım! Hem o bir yabancı. Sen ne diye alınıyorsun?''* (s.82) der. Beatris, Martin'e karşı yabancıları savunur ve onu işletme temsilcisine; hatta gerekirse iş mahkemesine şikâyet edeceğini söyler:

"(...)Artık yeter! Utanmıyor musun, bu atölyede çalışanların yarısından fazlası yabancıdır. Yabancı olmak suç değildir. Onlar da birer insandır. Onlar dilbilmezlik yüzünden sana karşı ses çıkarmıyorlar. Ben yabancıları seviyorum. Onlar, bizim endüstrimize katkıda bulunuyorlar. Vergi ödüyorlar, daha ne istiyorsun? Sana yabancı düşmanlığı yaptırmayacağım bu atölyede…'' (s.83)

Betaris, söylediği gibi Martin'i şikâyet eder. İşletme şefi Martin'i çağırır. Onun; işyerinde düzensizliğe neden olmak, iş başında çok alkol alıp malları karıştırmak, iş verimini düşürmek ve yabancı işçilere iyi davranmayıp fabrika işini aksatmak gibi gerekçelerle rütbesini düşürür. Martin, yüz kilometre uzaktaki bir depoya postabaşı olarak gönderilir.

"Kahve ve Dazlaklar'' adlı hikâyede kocası işten çıktıktan sonra doğrudan kahveye gittiği için evde yalnız kalan Emine; son zamanlarda Türklerin evlerinin kundaklanması gibi olaylardan dolayı çok korkar. Yabancı düşmanı olan Ralf, saldırıların arttığı ve korkunun hüküm sürdüğü Almanya'da tüm Almanların kendi saflarına katılacağını düşünür. Tam da bu esnada on Alman çocuğunun Türk kadınlarına çiçek verdiğini, kadınların da çocukların yanaklarını ve saçlarını okşadığını görünce çok sinirlenir. Bu hikâyede Molla Demirel, Almanya'da her ne kadar yabancı düşmanlığı artsa da yabancılara saygı duyan Almanların da olduğunu, asıl olarak bunu görmek gerektiğini anlatır.

"İzin Yattı'' adlı hikâyede altı yıldır memleketine gitmeyen Mesut, zor da olsa çalıştığı yerden izin alıp tüm hazırlıklarını yapar. Gece boyunca sabırsızlıktan ve heyecandan uyuyamayan Mesut, sabah erkenden arabasına eşyaları taşımak için kalkar; ama arabasını görünce gözlerine inanamaz. Tekerleri şişlenen, camları

kırılan, iç mobilyası parçalanan araba kullanılamaz hale getirilmiştir. Mesut, arabanın üzerine çizilen bir gamalı haçın altına "Türkler Dışarı!'' yazısını görür. Mesut'un karısı, hurdaya dönmüş arabayı bu hâlde görünce çığlık atar. Alman komşuları Otto gelir. Otto, Türk komşularının arabasını bu hale getirenler hakkında şöyle der:

"(...)Talancı eşkiyalar yeniden türedi. Gençliğimde Yahudiler'in mallarının talan edilişini gördüm, yaşlılığımda da Türkler'in. Daha ne günler göreceğiz acaba?'' dedi ve telefon edip durumu polise bildirdi…'' (s.63)

''Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Türkçe öğrenmeye çok meraklı olan Walter, sürekli Türk arkadaşlarının ortamlarında bulunur. Walter, patronu Herr Hane'den Türklerle birlikte çalışabileceği işler ister. Hane ise ona şöyle der:

"(...)Aptallık etme, Türklere verdiğim ağır ve pis işleri yapmağa mecbur değilsin. Kalitesi ve parası iyi olan onca iş dururken ne diye kendini yorarsın anlamıyorum. Türklere yardım etmeyi bırak, istersen akşama kadar hiçbir iş yapma…'' (s.79)

"Uzak Yuvada Bahar'' adlı hikâyede polis komiseri Köhler, Türklerin Almanya'ya geldikleri günden itibaren sorun çıkardıklarını söyleyen arkadaşlarına karşı çıkar. Komiser; İspanyol lokalinde çıkan kavgayı, satış mağazasını soyan Yunanlıyı, trafik kontrolünde yalan beyanda bulunan İtalyanı ve ailesini kurşuna dizen Alman'ı hatırlatır ve Almanya'daki her olayda bütün Türkleri suçlamanın doğru olmadığını söyler. Köhler, her toplumda iyi ya da kötü insanların olabileceğini söyler. Onun bu sözleri karşısında birkaç arkadaşı Köhlere'e Türklerin avukatılığına başladığını söyleyince Köhler şu cevabı verir:

"(...)Ben kimsenin avukatı filan değilim. Şu gördüğünüz şarklılar olmasa biz bu merhaleye gelemezdik. Tıptan fiziğe, astronomiden hukuka ne varsa temelini onlar attılar. 'Yaradılanı hoş gör yaradandan ötürü' sözü beğenmediğiniz bu insanlara aittir…'' (s.45)

"Aslan Yürekli Hoffman'' adlı hikâyede Türk olduğu için iki yıldır kiralık bir ev bulamayan Murat'ın, Hoffman adındaki Alman'ın 'çok çocuklu Türk ailelerine'

evini kiraya vereceğini belirten gazete ilânını görmesi ve bu evi kiralamasından bahsedilir. Murat, gazetelerde okuduğu haberlerde Türklerin hayatın değişik alanlarında ayrımcılığa uğradığını okur. Gazetelerde; Türk çocuklarının çocuk yuvalarına alınmadığı, Türklere kiralık ev verilmediği için Türklerin büyük çile çektikleri, Alman takımında oynayan Türk oyuncuya takım arkadaşlarının pas vermedikleri ve Alman spor kulüplerinde şampiyon olan Türk güreşçilerin, yabancılar polisi tarafından sınırdışı edildiği gibi durumlardan bahsedilir. Köln Belediyesi'ne bağlı Türkler İçin Dayanışma Bürosu'nda çalışan Murat, iki yıldan beri kiralık ev arasa da gittiği her yerde ev sahipleri yabancılara, Türklere ve çocuklu ailelere verecek kiralık evlerinin olmadığını söyler. İş arkadaşı Ebert, gördüğü bir gazete ilânını Murat'a gösterince Murat çok mutlu olur. İlânda Hoffman, çok çocuklu bir Türk ailesine evini kiraya vermek istediğini; üstelik evin su ve çöp parasını da kendisi karşılayacağını yazar. Çocuklar için oyun parkının da bulunduğu ev, *''Köln'ün en sessiz, en pahalı, yalnız zenginlerin oturduğu''* (s.48) bir yerdedir. Tüm Almanlar, yabancılara evlerini vermek istemediklerini açık açık söylerken neden böyle bir ilân verdiği ile ilgili olarak Hoffman şöyle der:

''(...)Ben, Hitler faşizmini gördüm yaşadım. Şimdi de Sosyal Demokratları görüyorum. Bunları da beğenmiyorum. Her türlü gericiliğe, tutuculuğa karşıyım. Karaderili, Kızılderili, Çinli, Çingene ya da Türk! Benim için bütün uluslar aynı. Ben kimim? Alman. Yok, hayır, ben Alman değil, Avrupalıyım. İnsanları çok, çocukları daha çok seviyorum. Altmış yaşındayım, ölüp gidiyoruz. Bu ölümde ben yalnız değilim. Alman toplumunda, yaşamdan ilgisini kesip çalışmak-içmek- televizyon üçgeninin içinde sıkışıp kalanlar, şimdiden ölmüşlerdir benim gözümde. Hiç olmazsa çocuklar, kardeşçe oynayarak, dostça gülerek geçirsinler günlerini. Düşmanlık bilmesinler…'' (s.56-57)

"Nisan Bir'' hikâyesinde Martina, II. Dünya Savaşı'ndan önce Yahudi düşmanlığına dair fıkralar anlatılırken artık fıkralarda Türk düşmanlığından bahsedildiğini söyler. Rudi Fedler ise Türk düşmanlığına ve Türklerin dükkânlarının yakılmasına karşı çıkar. Rudi, Türklerin Almanya'da bedavacı ya da dilenci olmadıklarını; onların kendi emekleriyle çalışıp para kazandıklarını ve dünyadaki bütün işçilerin kardeş olduğunu söyler. Rudi; Türk kadınlarının çocuk yardımı almak

için çok çocuk doğurdukları, Türklerin Alman ekonomisinin sekteye uğramasına ve işsizliğin artmasına neden olduğunu söyleyenlere karşı çıkar.

"Takas'' hikâyesinde Werner Gosbrink, Alman komşularının *''Başına dert açma, Türk alma!''* sözlerine rağmen evini bir Türk aileye kiraya vermesinden bahsedilir. Komşularını tanıdıkça onların kendi hâllerinde insanlar olduğunu gören Gosbrink, verdiği kararın ne kadar doğru olduğunu anlar.

Hikâyelerde, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılıktan dolayı saldırılara uğrayan hikâye kahramanlarının kendi haklarını savunamadıklarından bahsedilir. Onlar, Alman polisine gidip başlarına gelen olaylardan bahsettiklerinde onlarla dalga geçilir ve Almanya'da yabancılara yönelik bir düşmanlığın olmadığı anlatılmak istenir. İş hayatında da ayrımcılığa uğrayanlar haklarını aramak istediklerinde işten atılmakla tehdit edilirler. Yabancılar haklarını aradıklarında geldikleri ülkelerde durumların Almanya'dan daha iyi olmadığı cevabıyla karşılaşırlar.

"Oyun Gibi'' adlı hikâyede birkaç Alman, Hamza'yı bir köprüden aşağı atar. Hamza bunu yapanlar hakkında şikâyette bulunur. Köprüden aşağı atıldığında arabasıyla buradan geçen bir başka Alman Hamza'yı kurtarır. Olaydan birkaç gün sonra polise gidip şikâyetçi olur. Polisler Hamza'ya, kendisini suya atanların ya da onu kurtaranların isimlerini sorar. Hamza, kimseyi tanımadığını söyler. Onun bu yanıtı polisleri iknâ etmeye yetmez. Üstelik yasak bölgede ırmağa girdiği için Hamza'ya para cezası kesilir:

''(...)Anlatamadı derdini. Hamza'ya göre yalnızca dil güçlüklerinden doğan bir anlaşamamazlık değildi bu. 'Bizlerin sorunlarına yaklaşmaktan kaçınıyorlar, isteksiz görünüyorlar…' diyordu. 'Sizi ne diye suya atsınlar, kim onlar, adları, adresleri…' diye soruyorlardı polis memurları. 'Sakın hortlak olmasınlar?..'' (s.73)

Hamza, başından geçenleri bir arkadaşına anlatır; ama arkadaşı Almanya gibi gelişmiş bir ülkede böyle şeylerin olacağına ihtimâl vermediğini söyler ve onunla dalga geçer. Hamza'nın, kendinden söz ettirmek ve kendini önemsetmek için böyle bir şeyi uydurduğunu düşünür. Hamza'nın arkadaşı bir gün işten çıktıktan sonra evine doğru yürürken birden bir köpek yavrusu karşısına çıkar. Adam, köpeğe

‘Hoşt!’ der demez ne olduğunu anlamadan sekiz on kişilik dazlak bir grubun tekmeli yumruklu saldırısına uğrar. Ona saldıranlar, polise gidip köpeklerini adamın saldırısından zor kurtardıklarını ve köpeği kurtarmak için zor kullanmak zorunda kaldıklarını söyler. Saldırganlar Hamza’nın arkadaşından şikâyetçi olunca adam, dayak yiyen kendisi olduğu hâlde Hayvanları Koruma Yasası’na uymadığı için ona ceza verilir:

“(...)Şaşkındım. Hiçbir şey anlamıyor, anladıklarımı da olayların içine oturtup yerleştiremiyordum. Özellikle olaylar, kişiler ve cezalar arasında akıl alır bir ilişki bulamıyordum…Yalnız tekme ve yumrukları ardı ardına yediğim sıra, gözlerim köpeğe takılmıştı. Sanki o anda gülüyordu bana. Biliyordu, görüyordu tüm bu başıma gelecekleri…Tıpkı benim Hamza’ya gülüşüm gibi: Kıs kıs...’’ (s.75)

“Davetsiz Misafir’’ adlı hikâyede Ferhat, Nermin’i taciz eden Adolf’ü hırpalar ve Nermin’den uzak durması konusunda onu uyarır. Adolf ise Ferhat’a şu şekilde cevap verir:

“(...)Aça ekmek ver, tepene çıksın. Karnınız doyunca kafanız değil, bileğiniz kuvvetlendi…Kökünüzü kazımak lâzım ama, bizde iş yok…’’ (s.52)

Adolf, Ferhat’a hakâret ettiği hâlde fabrika yönetimi Ferhat’ı çağırır. Ona, *“Almanya’daki Türklerde görülen kaba kuvvet zihniyetinin onlara dedelerinden kaldığını, kaba kuvvetle Almanya’da bir kara sineği bile ürkütemeyeceğini”* (s.56) söylerler. Adolf’ün kendisinden şikâyetçi olmadığı için sevinmesi gerektiğini; yoksa soluğu köyünde alacağını anlatırlar.

“Bizim Sınıf Gibisi Yoktur’’ adlı hikâyede Ahmet ve Salam, Almanca dil kursundaki öğretmenlerinin görevlerini layıkıyla yapmadıkları gerekçesiyle idareye şikâyet dilekçesi verirler. Kursun müdiresi Bayan Kambi, dilekçeyi okuyunca Ahmet’e ve Salam’a; iftiracı ve yalancı der. Açlıktan ve sefaletten kaçarken bir an karınları doyunca bu tür yollara başvurduklarını, beğenmiyorlarsa ülkelerine gidebileceklerini söyler. Bu sırada kendisine gelen telefonlarda Kambi, konuştuğu kişilere *“Karakafalı Türklerin kurs ve ders beğenmediklerini’’* (s.153) söyler. Ahmet, tek derdinin derslerin düzene girmesini istemek olduğunu söyleyince Kambi

ona *"Sen kim oluyorsun be!..Yalvardın sığınmacı oldun, şimdi de buyruk veren akıl hocası!..Haddini bilmez ukalalar!.."* (s.154) der. Onlara, Almanya'da sadece bir sığınmacı olduklarını unutmamalarını söyler.

"Büyük Başarı'' adlı hikâyede de dil kursunda sekiz ayın sonunda yapılan bitirme sınavlarında Bay Fiedler, sınavda başarısız olanların artık işsizlik yardımı alamayacaklarını söyler. Alman devletinin boşuna kendileri için para vermediğini, bu paranın Kızılhaç yardımı ya da yabancıları besleme parası olmadığını belirtir. Ahmet, eğer sınavda başarısız olurlarsa bunun sorumlusunun her gün, her hafta öğretmen değiştirip dershaneyi bir tiyatro sahnesine çevirenler olduğunu söyler ve bu şekilde kendilerine verilecek bitirme belgesinin çöp kutusuna atılmaktan başka bir yarar sağlamayacağını söyler. Fiedler, Almanya'yı beğenmeyenlerin kendi ülkelerine dönebileceklerini, kimsenin onları davet etmediğini söyler. Fiedler, Türklere ve diğer yabancılara şu uyarıyı yapar:

"(...)Bu sabah dişlerinizi temiz yıkadınız mı? Kambi, Auslanderlerin (yabancıların) ağız kokusundan haklı olarak şikâyetçidir. Sarımsak yiyen Türklere hiç yaklaşmaz! Umarım bu sınıftaki Türkler bugün soğan, sarımsak yememişlerdir!..Konuşurken soluğunuzu tutmaya çalışın. Ağız kokunuzu Kambi'nin suratına boru gibi üflerseniz, soluğu dışarıda alırsınız. Türkler, bu söylediklerimi hiçbir zaman unutmasınlar!.." (s.165)

"Bir Başka Sevda'' adlı hikâyede Almanlar tarafından aşağılanan bir Türk'ün biraz para kazanıp durumu düzelince bir taraftan Türkleri hor görmesi, diğer taraftan Almanların kendisine yaptıkları düşmanlıktan dolayı onlara karşı kin beslemesinden bahsedilir. Hikâyenin kahramanı haftalarca gazetelerden arayıp bulduğu kiralık ev ilanları için telefon edip *"yarım yamalak Almancası ile kem küm etmeye başlar başlamaz''* (s.10) ev sahipleri, evlerinin kiraya verildiğini söyleyip telefonu kapatır. Adam, Türkiye'de iken modern ve zengin bir sanayi ülkesi olarak anlatılan Almanya'da böyle sorunlarla karşılaşacağını hiç düşünmez. Bir arkadaşı ona, Türk bir aileye ait kiralık bir evden bahseder. Adam gidip ev sahibini bulur ve evini kiralamak istediğini söyler. Ev sahibi, kendisi Türk olduğu hâlde ona şu cevabı verir:

"(...)Türk istemem! Kirli pasaklı, bir yığın çocuklu istemem! Şamata, gürültü, patırtı, kavga…Türk demek bu işte. İstemem!.." (s.9)

Ev sahibinin bu cevabına bir anlam veremeyen hikâye kahramanı; adamın, annesinden çok korktuğunu öğrenir. Gidip yaşlı kadını bulur, durumunu ona anlatır. Kadın evi ona vereceğini ve oğluyla konuşacağını söyler. Çok geçmeden adam evi kiralar. Günler sonra birbirilerini tanıyıp komşuluk ilişkileri ilerleyince ev sahibine, kendisi de Türk olduğu hâlde neden evini bir Türk'e kiraya vermek istemediğini sorar. Yıllarca Almanlar tarafından dışlandığını ve küçümsendiğini söyleyen adam, ev sahibi olunca kendisinin de onlar gibi yaptığını söyler:

"(...)Evi alınca içimde bir duygu gelişti; ev sahibi olmuştum, bir üstünlüktü bu! İşte tam bu sırada sen çıktın geldin. Ömrüm boyunca nefret ettiğim adamların kılığına girdim birden. Korkunç bir şey azizim, onlara özenirken onlar gibi, ayırdında olmayarak onlar gibi konuşmaya başlamıştım. Hani geniş masanın arkasındaki deri koltuğa kaykılıp insanlara tepeden bakanlar gibi…Ne kadar havalı konuştum ama! Bambaşka bir sevdaya kapılmıştım! Sen ev bulamamış Çâresiz bir adam, karşımda büzülüyorsun, ben ise ev sahibiyim. Dedim bir de ben üste çıkayım be! Bir de ben kasılayım, havalı laflar edeyim! Madem ki bir b… sahibiyiz, biraz da ben haykırayım başkalarına…" (s.21-22)

Hikâye kahramanı, bir gün yine evin girişinde ev sahibiyle karşılaşırlar ve birlikte yürümeye başlarlar. Hikâye kahramanı, yolun kenarındaki renkli çiçeklerin ne kadar güzel olduğunu söyler. Ev sahibi ise bu çiçeklerin muhakkak Türkiye'den çalınıp getirildiğini, Almanların gittikleri yeri soyup soğana çeviren sömürgeci olduklarını söyler. Hikâye kahramanı onun bu tutarsız davranışlarını, yabancı ülkelerde çalışanların yaşadıkları psikolojik sorunlardan kaynaklandığını düşünür. Yine de ona, Almanlara karşı neden bu kadar öfkeli olduğunu sorar. Ev sahibi şöyle cevap verir:

"(...)Sen bunların içinde bir gün çalış da o zaman anlarsın neden öfkeli olduğumu. Her davranışlarıyla bizi küçümsüyorlar. Sinirlerim dayanmıyor buna deli oluyorum. Neden ausleanderiz biz? Ben on senedir bu topraklarda çalıştığım halde neden öyle diyorlar? Yaşıtım bir Alman'dan ne farkım var benim? Ben de onlar

kadar çalıştım, ben de onlar kadar Almanya'nın yeniden inşasına katkıda bulundum. Peki ben neden hala Auslanderim ha? Anam beni küçük yaşta buraya getirdiyse suç benim mi? Yoksa derimin renginde, damarlarımda akan kanda mı suç? Ne yapayım, boyanayım mı? Sarı mı yapayım her yanımı ha?..'' (s.16-17)

"Kompozisyon Ödevi ya da Bir İşçi Çocuğun İtirafları'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı olan on dokuz yaşındaki genç; yabancıların, gündelik hayatta Almanlarla karşı karşıya geldikleri mekânlarda suç işlemiş gibi davrandıklarını belirtir. Ayrımcılığa maruz kalan yabancıların psikolojisi şöyle anlatılır:

"(...)Tramvaylarda, otobüslerde yurttaşlarımı izliyorum: Sanki bir suç işlemişler! Sadece suçlular böyle sessiz ve düşünceli oturur. Almanların arasında olduğumuz zaman, ben, yurttaşlarımla oldukça yavaş, fısıltıyla konuşurum. Kimseyi rahatsız etmek istemiyorum. Doğru. Fakat yine de bir şey saklı bu davranışta. Saygı göstermekten biraz farklı bir şey bu çünkü. Başka olmanın, dilde, davranışlarda, görünüşte ve hatta dinde başka olmanın hiç de öyle kolay bir iş olmadığını görüyorum. Özellikle şu son zamanlarda. İnsan, hissetmek için her zaman dile gereksinim duymaz ki…'' (s.10)

"İş Mahkemesi'' adlı hikâyede Halil, işten çıkarıldığını öğrenince fabrika şefi Bay Müller'e gidip geçirmiş olduğu iş kazaları dolayısıyla rapor almak zorunda kaldığını söyler. Kendisinin işten çıkarılmasının haksızlık olduğunu belirtir. Müller, Halil'e Almanlar gibi görkemli bir ulusun çöpçüleri bile olamayacaklarını söyler. Türkleri aç sürülere benzeten Müller, çalışmak için Türkleri ülkelerine getirdiklerinde onlara sonsuza kadar Almanya'da kalın demediklerini, artık çekip gitmelerinn zamanının geldiğini söyler:

"(...)Şuna bakın, şu aptal, kendini bilmez Türk'e bakın! Senin, ülkende iken yatacak, başını sokacak doğru dürüst evin, oturacak koltukların, yiyecek içeceğin, hele hele sana ekmek parası kazandıracak işin var mıydı, ha, var mıydı? Yoktu! Doğal ki yoktu! O yoksul ülkeden aldırdık, getirttik seni ve senin gibi daha nicelerini. İş verdik, ekmek verdik, yatacak yer verdik. Düşünüzde göremediğiniz, göremeyeceğiniz kuştüyü yataklarda yatırdık sizleri. Daha ne yapalım, ha, ne yapalım!.'' (s.56)

Habib Bektaş'ın hikâye kişileri her ne kadar D. Akçam'ın hikâyelerinde olduğu gibi siyasî nedenlerle Almanya'ya göç etmemiş olsalar da ayrımcılığa karşı koyarlar.

"Şey'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Ali Korkmaz'ın; komşusuyla, otobüs şoförüyle ve mahalledeki fırıncıyla yaşadıkları olaylar anlatılır. Ali Korkmaz, Almanların kendisini küçük düşürmelerine ve dışlamalarına karşı çıkar. Ali; kendisi adına konuşanları eleştirir ve kendisini küçük düşürücü, kötü sıfatlarla nitelendirilmesine karşı çıkar. Sadece insan olarak bilinmek istediğini söyler:

"(...)Hiç kimse sormadı bana, sen kimsin diye, benden başka. Benim üzerime, benim adıma hep başkaları konuştu.

Konuk işçisin sen, dediler.

Yabancı işçisin…

Komşusun…

Göçmensin…

Ah, neler demediler ki!

Oysa ben sadece insan olmak isterdim. Sadece insan, ne eksik, ne fazla. Bırakmadılar ki! Belki de suçlu olan benim. Kim bilir!..'' (s.117)

Ali, memleketten döndüğünde komşusu Herr Riesenşasser'e birkaç hediye getirir; ama komşusu ona acıyarak baktığı için Ali böyle bir şey yaptığına pişman olur. Ali, Herr Riesenşasser'in davranışlarındaki acıma duygusunun dayanılacak gibi olmadığını belirtir. Alman komşusunun kendisine acıyarak verdiği eski elbiselere de ihtiyacı olmadığını söyler. Herr Riesenşasser tatilde iken Ali'nin eşi Ayşe onun yerine apartman merdivenlerini siler. Ayşe, adamın bunun karşılığında zorla on beş mark vermesini gururuna yediremez. Bunu para için yapmadığını söyler.

Otobüs şoförü, otobüse binen herkese gülümserken Ali bindiğinde ona garip garip bakar. Ali, adamın bu tavrıyla sanki otobüse değil de şoförün sırtına bindiğini kendisine hissettirdiğini söyler; bu yüzden artık otobüse binmek istemediğini söyler. Ali ekmek almaya gittiğinde fırıncı ona, gülerek bir gün önceki elmeği daha ucuza alabileceğini söyler. Ali ise Frau fırıncıya da şöyle der:

"(...)Frau Fırıncı, biliyor musunuz, köyümüzde yaşarken ekmeğimizin olmadığı zamanlar oldu, ovadan yaban otları toplardık, açlığımızı giderirdik. Kimi zaman komşularımız hissederdi ekmeğimizin olmadığını. Öyle yardım ederlerdi ki, onurumuzu kırmazlardı. Bir gün önceki ekmeği daha ucuz alabileceğimizi söylemenize gerek yok, Frau Fırıncı. Ve söyledikten sonra da gülüvermeleriniz. Hayır, hayır!.." (s.133)

Ali Korkmaz; Türklerin evlerini kundaklayan ve "Türk avına'' çıkanların 'sahte faşist' ve piyon olduğunu, onlara söyeleyeceği bir sözünün olmadığını belirtir. Ali asıl olarak yapılanlara sessiz kalan ve *"susan ve bananeci kalabalıklara''* (s.134) kızar. Onları; sinsi köpeklere ve çakallara benzetir.Ali Korkmaz fabrikadaki ustabaşına, bir Alman kadar olmasa da Almancayı öğrenip Almanca konuştuğunu söyler ve onun kendisiyle neden tarzanca konuştuğunu sorar:

"(...)'Ali, sen Ali, yarın gelmek, yarın cumartesi olmak, mesai yapmak, çok çalışmak, çok para kazanmak, Ali, beni beklemek, Ali, tuvaleti temizlemek'...Herr Ustabaşı, bu işin en b..ktan tarafı ne biliyor musunuz ya da bir başka deyişle,en iyi tarafı;artık ben sadece konuşulanları değil, konuşulmayanları da anlayabiliyorum! Ah Herr Ustabaşı, siz bir zavallısınız!.." (s.133)

"Milli Maç'' adlı hikâyede hayatı boyunca maça gitmeyen ve futbola hiç ilgi duymayan Osman'ın, bir gün durduk yere çalıştığı fabrikadan izin alıp Türkiye ile Almanya maçını izlemek için İzmir'e gitmesinden bahsedilir. Osman, Almanya'da iken Almanlar sürekli ona 'Arscloch'' diye küfreder. Türkiye üç sıfır yenildiği hâlde Osman "Arscloch'' diye bağırmaya devam eder. Osman'ın yanındaki genç, anlamını bilmediği bu kelimeyi onun niçin sürekli tekrarladığını merak eder ve ona sorar. Osman cevap vermez. Sadece gülümser. Türkiye'ye gitmesi Osman'a, 1200 marka mal olsa da sonunda Osman yapmak istediğini yaptığı için mutludur:

"(...)Basmane'ye giden dolmuşlardan birine binerken, o alaylı gülücük gelip dudaklarına oturdu yine. O gençten oğlanın kendisini azarladığı zaman duyduğu eziklik gitmişti. Türk takımının üç gol yemesi de derdi değildi. Gollerden ona neydi! O, düşündüğünü yapmış, arşıloh demişti. İçinde kıpır kıpır bir duygu vardı. Bu duygunun adını bilmiyor, ne olduğunu anlayamıyordu…'' (s.77)

"Kumarbaz'' adlı hikâyede, Moruk adındaki adam gittiği bir mekânda Türk olduğu için içeri alınmaz. Moruk, meyhaneye gelip arkadaşı Habib'i aldıktan sonra tekrar aynı mekâna gider. İşyeri sahibi Habib'i tanıdığı için onları içeri alır. Moruk, Habib'e; garsona masayı donatmasını söylemesini ister. Habib, onun dediklerini Almancaya çevirir. Masalar donatılır; ama Moruk, masadaki hiçbir şeye dokunmaz. Habib'in de dokunmasına izin vermez. Onlardan hesabı ister, fazlasıyla para bırakıp gider. Moruk; böylece Almanlara bir ders verdiğini düşünse de Habib Almanların kendisinin enayi olduğunu düşüneceklerini söyler.

Hikâyelerde de görüldüğü gibi Almanya'daki Türk yazarlar, yaşadıkları ayrımcı tutumları dile getirip böylece; yalnızlıklarını, dışlanmışlıklarını unutmak ve kendilerini tutsak eden dışlayıcı baskıyı kırmak, diğer insanlarla iletişime girmek, içinde yaşadıkları toplumdan kendilerini soyutlayan engelleri dile getirmek için (Uyanık, 2003:114-115) çabaladıkları görülür.

Tablo 25: Yabancı Düşmanlığının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Polonya
Ali Arslan	Bir Başka Sevda
Bekir Yıldız	Tank ve Tanklar, Yaman Göç, Mahşerin İnsanları
Dursun Akçam	Süleyman'ın Gözleri, Ent'schuldigung, Öğretmeni Kim Öptü?, Sürpriz, Şifre 446, Bizim Sınıf Gibisi Yoktur, Büyük Başarı

Ertunç Barın	Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün, Herr Müller, Çocuk ve Babaları, Oyun Gibi, Kompozisyon Ödevi ya da Bir İşçi Çocuğun İtirafları
Fakir Baykurt	Âdem ile Hakan, Dokuztaş, Oy Günü, Büyük Mağazada İşçiler, Et Kesimi, Karslı Nine, Yabancı Olmak Pek Zormuş, Düğün Alayı Geçerken, Güz Dayağı, Cümlenin Berberi, Türk Kiracı, Hans Hocagil, Nisan Bir, Takas
Fethi Savaşçı	Viyana'ya On Dokuz Kilometre Kalmışken, İstasyonda Bir Deli, Para Hırsı, Doğu Mezarlığında, Sevgi Sınır Tanımaz, Yabancıya Ev Yok, Kanserli Kadın, Garson Kadınla Yıldırım, Su Gibi Bira Akarken, Çirkin Nermin, Şef Josef'in Köpeği, Yabancılar da İnsandır
Gönül Özgül	Ahtapota Benzer Bir Şey
Gülseren Heydorn	Çeşitleme
Güney Dal	Bilginize, Bizim Oraya Turist Gelmek,
Habib Bektaş	Bayan Funcke, Yabancı Hemşehriler Haftası,Şey, Milli Maç, Kumarbaz
Haydar Işık	Kahverengi Gözler
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları, Ruhlar Kralı
Kemal Kurt	Hayvan Çiftliğinden Haberler
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Molla Demirel	Kanıyla Yazdı, İnsan Dostu, Sevgi Bağı, Domuz Eti Yemezler, Kahve ve Dazlaklar
Muammer Bilge	İsmail Bey, Tünelin Öbür Ucu Almanya, Beyaz Zenciler, İlknur

Murat Karaaslan	İzin Dönüşü, Suna, Şarapçı Dost, Mektup, Son Yolculuk, Evlenme İlanı, İzin Yattı
Osman Çeviksoy	Terbiyeli Köpek
Oya Baydar	Bir Duraktır Frankfurt
Özdemir Başargan	Ölü Henüz Soluyordu, Hasıraltı
Özgen Ergin	Kuşkulu Umut, Çingene, Kabuklu, Görünüşü Çok İyi, Aslan Yürekli Hoffman
Reşat Karakuyu	Yılbaşı Gecesi'nde
Rıza Hekim	Kırk Yılda Bir Yaş Günü, Uzak Yuvada Bahar, Davetsiz Misafir,
S. Salih Gör	Havalı, İş Mahkemesi
Vehbİ Bardakçı	Ayrık Otları
Y. Ziya Bahadınlı	Türkenkoffer
Yüksel Pazarkaya	Yolda
Yüksel Pazarkaya	Yeşeriyor

3.13. YOZLAŞMA

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te yozlaşma; *"1. Özündeki iyi nitelikleri birtakım dış etkenlerle zamanla yitirmek, soysuzlaşmak, özünden uzaklaşmak, dejenere olmak, tereddi etmek. 2. Bir şey, manevi anlamda değer yargılarını, özelliklerini ve niteliklerini yitirmek, bozulmak…''* şeklinde açıklanmaktadır. (2005:2194) Gerald E. Caiden'e göre yozlaşma; bozulma, çürüme, ahlaka uygun olmayan eylem ve davranışların yapılması, değerin düşmesi anlamlarına gelir (Aktaran Tarı, 2006:5). Yozlaşmanın temel nedeninin insanların kendi çıkarlarını önde tutan bir yaradılışa sahip olmaları olarak belirten Meltem Tarı, bu konuda şöyle der:

"(...)Çağdaş Batı kültürü, tüketime ve mal edinmeye aşırı önem verilmesine yol açmış, kişisel başarı ve saygınlık parasal varlıkla ölçülür hale gelmiştir. Buna karşılık din, ahlak, hukuk, gelenek ve törelerin koyduğu kuralların önemi ve etkisi türlü nedenlerle zayıflamış, gerek insanın yapısal kusurunun ve gerek kültürümüzdeki yanlış yönlendirmenin doğuracağı bozuk davranışlar kolayca önlenemez hâle gelmiştir…" (2006:32)

Hikâyelerde Almanlarla yakın ilişkide olan kimi hikâye karakterlerinin çok geçmeden Türkleri aşağılamaya ve onlardan uzaklaşmaya başladıkları anlatılır. Çoğunlukla alkollü mekânlara giden erkekler burada kumar oynar, bol para harcayıp sarhoş olana kadar içerler. Onlar, gittikleri yolun yanlış olduğunu düşünen ve bu yoldan dönmeleri için kendilerini uyaran eşlerine de şiddet uygularlar. Türk erkekleri, kız arkadaşlarının ya da eşlerinin maaşlarını onlardan alır ve onları döverler. Aile bağları zayıf olan bu kişiler eşlerine hiç yardım etmezler, çocuklarını ihmâl ederler. Böyle evliliklerde aileler parçalanır, çocuklar sahipsiz kalır. Yalnız kalan kadınlar çalışmak zorunda oldukları için çocuklarına bakamazlar; bu yüzden onları ya devlete teslim ederler ya da evlâtlık verirler. Kimi hikâye karakterleri de eşlerinden boşanıp Alman kadınlarla evlendiği hâlde bunu eşlerinden saklarlar. Bazıları da çalışıp eve para getirdiği için eşlerinden boşanmazlar.

Türk erkekleri, bir taraftan kendi yaptıklarını görmezden gelirler diğer taraftan eşlerinin Almanya'ya geldikten sonra değişip yoldan çıktıklarını ve artık söz dinlemediklerini iddia ederler. Faşingler (eğlence mekânları), Sexshop'lar, alkollü yerler, umumhâneler, diskolar, seks barları, dans salonları ve kumarhâneler, yozlaşma mekânları olarak anlatılır. Yakınları, kocaları Almanya'ya çalışmaya giden kadınlara artık onları unutmaları gerektiği söyler. Onlar, Almanya'ya giden erkeklerin ailelerini unuttuğunu ve Alman kadınlarla evlendiklerini söylerler. Kimileri, yıllardır Almanya'da olduğu hâlde ailelerine bir mektup bile yollamaz. Türk erkeklerinin Alman kadınlarıyla kolayca evlenmelerinde, onların Türkiye'de resmi nikâh değil imam nikâhı yapmış olmaları ve Almanya'da evlenmelerinin önünde herhangi bir resmi engelin bulunmaması gibi etkenler etkili olur. Almanya'ya gittikten sonra Türklerin birbirilerini kandırmaya başladıkları, kumara alışanların sayısının hızla arttığı anlatılır. Bu insanların; eroin kullandıkları ve ticaretini

yaptıkları, silah kaçakçılığı, kadın pazarlama gibi işleri yaptıkları anlatılır. Onlar sonunda yakayı eleverirler ve tutuklanıp cezaevine gönderilirler.

"Zühtü'' adlı hikâyede Mehmet ile Ramazan'ın bir araya gelerek, oda arkadaşları Sadık'tan para almak için ona bir oyun oynadıklarından bahsedilir. Ramazan durduk yere Sadık'a laf atar. Sadık sinirlenip onun üzerine yürür. Ramazan da bayılma numarası yapar. Mehmet, Sadık'a; Ramazan'ın ölmesi halinde polisin elinden kurtulamayacağını söyler ve onu korkutur. Mehmet, kendisine para vermezse onu polise şikâyet edeceğini söyler. Sadık da biriktirdiği bin markı ona verir. Mehmet ile Ramazan planladıkları oyunu gerçekleştirmenin sevinciyle parayı aralarında paylaşırlar; ama Mehmet, Ramazan'a altı yüz mark aldığını söyler:

"(...)Neyse al sen şu üç yüz markı. Başka zaman bir yolunu bulup bir film daha çevirириz seninle. Ben şimdi usulca karıların bulunduğu yere gidiyorum. Hoşça kal…'' (s.99)

Göçün; ailelerin ayrılmasına neden olduğunu belirten Onur Bilge Kula, bunun nedenlerini ve sonuçlarını şöyle açıklar:

"(...)Önce eşlerden birisi Almanya'ya gelmektedir. Ayrılık, evli çiftlerin cinsel ihtiyaçlarını karşılayamamaları anlamına gelmektedir. Bu durum, evlilik dışı çocukların olmasına neden olan (erkeklerin) evlilik dışı ilişkilere yol açmaktadır. Evlilik dışı doğan çocuklar, sadakatsizliğin göstergesi olarak görüldüğü için, sürekli olarak önyargılar ve hakaretlerle karşılaşmaktadır. Evlilik dışı ilişkiler, birçok ailenin dağılmasının nedenini oluşturmaktadır…'' (2012:164)

Hikâyelerde de yozlaşma konusu içerisinde en çok anlatılan durumlardan biri Türk erkeklerinin Almanya'ya gittikten sonra geride kalan ailesini unutmaları ve eşlerini aldatmalarıdır. Onlar, kimi zaman kendilerinden yaşça büyük Alman kadınlarıyla birlikte olur, onlardan para alırlar. Ailelerini Almanya'ya götürenler de eşlerini aldatmaya devam ederler.

"Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' hikâyesinde Türkleri hor gören ve onlardan sürekli kaçıp uzaklaşan Rıdvan'ın sürekli Almanlarla birlikte yaşamayı tercih etmesinden, onlara benzemeye çalışmasından bahsedilir. Rıdvan, koğuşta

döşeğini beğenmez. Yanındaki Türklerin her şeylerinin kirli olduğunu söyler, Türklerin bulunduğu yerlerden kaçar. Gizlice gittiği kurslarda Almancasını ilerleten Rıdvan, annesinin yaşındaki bir Alman kadınla evlenir. Eşi ve çocukları Türkiye'de olan Kasım ise markette çalışan Alman kadının evine gider. Birlikte içki içtikten sonra cinsel ilişkiye girerler.

"Sarayova Dağlarında'' adlı hikâyede Sabri eşi Hayriye'yi başkalarının yanında küçük düşürür, onunla alay eder ve kendisinden yaşlı bir kadınla onu aldatır. Sabri'nin bu tavrı ve Hayriye'nin ona olan güvensizliği şöyle anlatılır:

"(...)Hayriye, Sabri'ye güvenemiyor. Bazı geceler eve gelmiyormuş Hamburg'ta. Macar asıllı, Hamburglu bir kadınla düşüp kalkıyormuş. Çok zengin bir kadınmış, Sabri'den de en azından on yaş büyükmüş. Evlendikten sonra da kadınla ilişkilerini kesememiş Sabri. Altındaki Ford arabasını da o kadın almış. Hayriye sorup soruşturup öğrenmiş bunları. Evliliğinden mutlu değil…'' (s.81)

"Erkek'' adlı hikâyede içkili mekânlara giden, eşini aldatan ve ona şiddet uygulayan Fettullah Bozdoğar'dan bahsedilir. Fethullah, Alman kadınlarıyla ilişki kurmak için alkollü mekânlara gider. Fethullah'ın eşi, kocasını uyarınca yaptıklarından dolayı ve çok para harcadığı için ağzından burnundan kan gelinceye dayak yer. Kadın; polise haber verir. Üç çocuğu koruma altına alınır ve güvenli bir yere yerleştirilir. Bunca kötülüğe neden olduğu hâlde Fethullah, Almanya'ya geldikten sonra eşinin değiştiğini iddia eder:

"Ben memlekette ölesiye döverdim bu avradı, sesini çıkarmazdı. Buraya geldi, tekmil yoldan çıktı, hak, huguk diyerekten. Ben de ona bir güzel huguk dersi virdim…'' (s.54)

"Yanılgı'' adlı hikâyede; birlikte olduğu kadına çeşitli vaatlerde bulunup onu kandırdıktan sonra ona istediğini yaptıran İhsan'dan bahsedilir. İhsan, kadının emek harcayarak kazandığı aylık maaşını gasp eder ve kadına şiddet uygular. İhsan karakteriyle para kazanma hırsına sahip insanların her kötülüğü yapabilecekleri anlatılır. İhsan, kız arkadaşına evleneceklerini söyleyip onu hâmile bırakır. Almanya'ya turist olarak geldiğini söyleyen İhsan, kız arkadaşına çalışma izni

aldığında evleneceklerini, birlikte biriktirdikleri parayla Türkiye'ye döneceklerini söyler. Bir yıl geçtiği hâlde bir iş bulmaz. Kadının çalışarak bankada biriktirdiği parayı ondan alır. Bununla kendisine güzel elbiseler alır, *"Alman karılarının peşine takılır.''* (s.9), parayı harcar. Gündüzleri fabrikada çalışan kadın, oğlunu çocuk yuvasına verir. Akşam işten çıkınca onu alır. İhsan ise oğlu ile ilgilenmez. Geceleri eve geç gelir. Kadın, ondan kendisine yardım etmesini ister. Çocuğun soğuktan hastalanmaması için hiç olmazsa akşamları sobayı yakmasını söyler. İhsan ise *"Bana mı sordun eniğini doğurmak için?''* deyip kadını döver. Sonraki gün de bir mektup bırakır. Mektupta bir daha dönmeyeceğini yazar. Kadın işten çıkarılınca, çocuğuyla bir başına kalır. Çâresiz bir şekilde oğlunu, devlet yetkililerine verir. Onlar da çocuğu, bir Alman kadına evlâtlık verirler. Çok geçmeden İhsan tekrar gelir. Kadının, para karşılığı çocuğu verdiğini öğrenince onu Alman aileden tekrar alması için kadına baskı kurar. İhsan, çocuğu alıp başka bir Alman aileye beş bin ya da altı bin mark karşılığı vermeyi planlar.

"Annem İşini Kaybetti'' adlı hikâyede kocasının şiddetine uğrayan ve aldatılan bir kadının trajik hayatından bahsedilir. On altı yaşında bir genç kız iken Almanya'ya gelen Sevim, onunla aynı fabrikada çalışan bir Türk işçiyle evlenir. İki çocukları olur. Zamanla ilişkilerinde sorun yaşamaya başlarlar. Kocası, Sevim'i dövmeye başlar. Sevim; kocasının elli yaşlarındaki bir Alman kadınla ilişkisinin olduğunu öğrenince ondan boşanır. Hem işe gidip hem çocuklarına bakamadığı için iki kızını çocuklar Heim'ına verir.

"Yol Bitmeden'' adlı hikâyede eşini birçok defa aldatan, bu ilişkilerin birinden gayri meşru bir çocuğu olan Davut'tan bahsedilir. Davut, Almanya'ya geldikten iki yıl sonra eşini ve kızını yanına alır. Çok geçmeden aynı fabrikada çalıştığı Güler ile birlikte olmaya başlar. Eşi, bu ilişkiyi öğrenince kocasına karşı çıkar; ama kocası onu çok kötü döver. Davut'un, Güler'den evlilik dışı bir çocuğu olur. Güler, bir gün âniden çocuğu ile birlikte kayıplara karışır. Bu olaydan sonra Davut, Hilda adındaki bir Alman kadın ile birlikte yaşamaya başlar. Davut, eşinin bir ev alacağını ve kendisine haber vermeden Türkiye'ye gidip kızını nişanlandırdığını duyunca çok sinirlenir. Âni bir kararla Türkiye'ye gidip eşinden ve kızından bunun hesabını soracağını ifade eder:

"(...)Hele bir varayım Adapazarı'na, hele köyüme, bir gün sürmez, çevirir, işleri bitiririm. Onları yaptıklarına da yapacaklarına da pişman eder, parayı karımdan aldığım gibi geri dönerim. Ha, bir de bizim kızın nişanı varmış, nişanın mişanın içine sıçayım. Bozduğum gibi nişanı, ağızlarından burunlarından getiririm onların, süt dökmüş kediye dönerler…'' (s.7)

Aras Ören, "İlginç Bir Evlilik'' adlı hikâyesinde; eşini aldatan, onun maaşına el koyup Alman kadınlarla harcayan Rıza'dan bahseder. "Bitte Nix Polizei'' adlı hikâyede ise eşinin üzerine Alman bir kadını kuma olarak getiren adamın, Türk eşi çalışıp eve para getirdiği için onu boşamadığından bahseder. Bu iki hikâyenin en önemli özelliği erkeklerin; eve para getirdikleri için eşlerini boşamamalarıdır. Aras Ören bu hikâyesinde, Türk kadınlarının Almanya'ya gelip çalışarak para kazandıktan sonra kocaları tarafından dikkate alındıklarını; ama yine de onların şiddetinden kurtulamadıklarını belirtir.

"Bitte Nix Polizei'' adlı hikâyede kocası dört çocuğu olan Hatçe'nin üzerine Alman bir kadını kuma olarak getirir. Adam, çalışıp para kazandığı için Hatçe'den boşanmaz:

"(...)Kocan olacak herif bile bak sana nasıl muamele ediyor, elin mark tuttukça senin de ona hükmün geçiyor. Doğru, o saçı dökülmüş Alman karısını senin üstüne kuma seçti ama gidip de bir daha yüzüne bile bakmayabilirdi, kalıverirdin billah dört çocukla ortalarda da, bir şey dahi yapamazdın. Ulan Hatçe karısı, çalışıyorsun diye kocanın sana muhtaçlığı artmadı mı? Hayır de bakalım, hadi inkâr et bakalım…Edemezsin, yaa, edemezsin. Bu marklar neleri değiştirmiyor ki? İşte, herifin bile değişti…'' (s.43)

"İlginç Bir Evlilik'' adlı hikâyede Rıza Çetin, eşi Kıymet'i boşadığı ve Alman kadın Margret ile evlendiği halde Kıymet'e bundan bahsetmez. Rıza, ara sıra eve gelip Kıymet'i döver ve onun fabrikada çalışarak biriktirdiği parayı zorla ondan alır. Arkadaşları Kıymet'e bir sosyal danışmana başvurmasını söylerler; ama Kıymet onların sözünü dinlemez. Bir gün Rıza, Kıymet'in gizlice biriktirdiği altınları ve üç bin markı alıp gider. Kıymet, bunu öğrenince doğrudan Alman kadın Margret'in evine gider. Yetersiz Almancasıyla kadına kendisinden ve ailesinden uzak durmasını

söyler. Tartışmaları kavgaya dönüşür, polisler gelir. Çağrılan bir tercüman vasıtasıyla Kıymet derdini anlatır; ama Margret Kıymet'ten şikâyetçi olur. Tercüman, Kıymet'e; kocasının on ay önce Türkiye'de boşanmak için dava açtığını ve mahkeme kararıyla boşandıklarını söyler. Mahkeme tarafından adresi bulunamadığı için kendisine bu kararın tebliğ edilmediğini anlatır. Rıza'nın boşandıktan sonra Margret ile evlendiğini, kendisinin de evli olan bu çiftin evine gelip kavga çıkardığı için hâneye tecavüz etmekle suçlandığını söyler. Kıymet, tercümana tepkisini şu şekilde dile getirir:

"(...)Ben mi haksızım? Ben mi haksızım? Her yerde alnım açık, yüzüm pak, hepiniz domuzun bokunu yiyin, nasıl hukuk bu? Ben neden haksız olayım? Kaybeden benim, canı yanan benim, saçları yolunan benim, şimdi bir de haksız olan ben mi olacağım? Bu ahlâksız karının yaptıkları hiç mi suç değil? Onunkiler suç değil de benimkiler niye suç? Siz hepiniz hayın heriflersiniz, sen bir de bana yardıma geldin sözüm ona…Tük senin Türk'lüğüne, tüh suratına…'' (s.43)

"Almanya'da Yirmi Ay'' adlı hikâyede, aralarında Türk kadınların da olduğu birçok kadınla birlikte olan Mehmet'ten bahsedilir. Münih'te Siemens fabrikasında çalışan Mehmet'in burada kaldığı yirmi ay boyunca; Anita, Zorita, Anna, Eleni, Ani, Leylâ, Aylâ ve Funda gibi kadınlarla olan ilişkilerinden bahsedilir:

"(...)Anita ile birkaç günlük tatlı hâtıralardan sonra, burada üçüncü binanın sekizinci katında ayrılmıştık. 'Dur' kelimesinin yüksek sesle söylenişiyle biten bir aşkın dramını orada yaşadım. Ani gibi 17 yaşında gençlik ve güzellik ilâhesi bir Yunan kızı ile koridorlarda geçen aşkım burada başlamış ve burada bitmişti. Bir telefon konuşmasıyla biten Leylâ ile olan arkadaşlığımız o fabrikada başlamıştı. Eleni'yi orada tanımıştım. Birinci binanın 5'inci katının kahvaltı salonunda biten hâtıramı yıllar geçse de unutamam. Eleni çok güzeldi. Uzun saçları, kahverengi gözleri ve bu gözlerden akan son yaşları, hiçbir zaman unutamam.

O gün, Cuma idi. Arkadaşlığımız sekiz ayı bulmuştu. Evlenecektik onunla. Ben öyle söylemiştim o da inanmıştı. Üç gün önce Aylâ isimli bir Türk kızıyla tanışmıştım. Benim için yeni bir macera idi bu ve cazipti. Fakat seviyordum Eleni'yi.

Belki o çok daha güzeldi Aylâ'dan. Ama dedim ya Aylâ, yeni isim, yeni bir cisimdi benim için…'' (s.6-7)

Funda; yazar ve şair olan Mehmet'in bir kitabını okur ve onunla tanışmak ister. Tanıştıktan sonra da sevgili olurlar, ilişkileri kısa sürede ilerler. Tüm ilişkilerinde kızlardan ayrılan Mehmet'in kendisi olduğu hâlde Funda ile ilişkisinde tersi olur, Funda onu terk eder. Mehmet, onu bir türlü unutamaz. Mehmet de Funda da evlenip boşanmışlardır. Funda'nın üç yaşında bir kızı vardır:

"(...)Daha önce evlenmiş, ayrılmış. Bir başkasıyla altı ay beraber yaşamış. 12 aydır Almanya'da; Türk, Alman ve bir de Arabla arkadaşlık etmiş…'' (s.107)

Mehmet'in tanıştığı kadınların çoğu ondan, kendilerini dansa götürmelerini isterler. Dans ettikten sonra da birlikte geceyi bir pansiyonda geçirirler. Kadınlara karşı zaafı olan Mehmet, gönlünün istediği ile birlikte olur. Faşinglere (eğlence mekânları) gidip buradaki kadınlarla ilişki kurar. Mehmet, kendi yaptıklarını görmezden gelip bir taraftan Almanya'daki Türk kadınlarıyla birlikte olurken diğer taraftan onların Almanya'da istedikleri gibi yaşamalarının, onları yoldan çıkardığını söyler:

"(...)Acaba bu pervasızlık, esaretten kurtulan esirlerin geçmiş günlerinin acısını çıkarmak için çılgınca bir hayatı tercih ettikleri gibi onlar da baba ve annelerinin baskısından kurtuluşlarının bayramını mı yapıyorlardı?..''(s.33)

Mehmet'e göre aşk, cinsi arzu ve ihtirasların karşılık bulmasından ibarettir. Mehmet, birlikte olduğu tüm kadınlardan sorgusuz itaat ister. Funda da Mehmet'ten dayak yediği için onu terk eder:

"(...)Sevdiklerim…İsterim ki hep benim gibi düşünsünler. Daima beni sevsin…Beni düşünsün. Kıskançlık neticesi olabilecek olaylara önem vermesin. Çünkü ben…sevdiğim aman hareketlerimi kontrol edemem…'' (s.29)

"Trenin Öbür Ucu Almanya'' adlı hikâyede Safiye, kocasından uzun bir zamandır haber alamaz. Yakınları ona *"Alaman'a gidene fazla umut bağlamaması''* gerektiğini söyler. Oraya gidenlerin rahatı bulduktan sonra geride kalan herkesi ve

her şeyi unuttuklarını, kendi topraklarını ve yanık yüzlü kadınları artık beğenmediklerini söylerler. Abbas'ın oğlunun, Almanya'ya gittikten sonra 'gül gibi' eşini bırakıp başka biri ile evlendiğini ona hatırlatırlar.

"Ekim Bayramı'' adlı hikâyede ise memleketteki eşini ve çocuklarını hiç sormayan Ahmet'in, kendisinden yaşça büyük Helga adındaki Alman kadınla yaşamaya başlamasından bahsedilir. Ahmet, kendisinden on beş yaş büyük Helga ile yaşar. Helga, köpeğini çağırdığı gibi Ahmet'e de *"Ahmet gel! Ahmet git!''* der. Ahmet ise, onun her dediğini *"köpeğinin sadıklığıyla''* (s.70) yerine getirir.

"Ayrık Otları'' adlı hikâyede Almanya'ya gittikten sonra ailesini uzun bir zaman sormayan ve yıllarca bir mektup bile yollamayan bir adamın, sonunda ailesini Almanya'ya götürdükten sonra eşine şiddet uygulamasından bahsedilir. Kocası on yıl önce eşini ve dört çocuğunu bırakıp Almanya'ya gitmiş, bu süre boyunca da bir mektup bile yollamamıştır. Adam bir gün âniden ortaya çıkar, köye gelip ailesini alır ve Almanya'ya götürür. Çok geçmeden karısını dövmeye başlayan adam, ailesini terk eder. Türk bir kadın ile yaşamaya başlar.

"Kenan'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Kenan, gazetedeki ilanlara bakar ve cinsel ilişkiye girmek için tele-kızlara telefon eder. Aynı apartmanda oturan komşusunu arar; ama kadının üç yaşında bir çocuğu olduğunu öğrenince oradan ayrılır. Bindiği takside, taksiciye tanıdığı tele-kız olup olmadığını sorar. Taksici onu Maria adındaki kadına götürür. Kenan, Maria'nın evine gittiğinde bir bebek sesi duyar. Maria'ya sesin nerden geldiğini sorunca kadının birkaç gün önce doğum yaptığını öğrenir.

"Evime Dönüyorum'' adlı hikâyede bir kadının, Almanya'dan memleketine izne gelen ve kendisinden on beş yaş büyük adamla evlendikten sonra Almanya'ya gitmesinden ve burada başına gelenlerden bahsedilir. Kadın kendisinden büyük olan adamla evlenmeyi düşünmese de ailesi; evi, arabası ve parası olduğu için onu evlenmeye iknâ eder. Almanya'ya gittikten sonra eşinin gece yarılarına kadar içki içip kumar oynadığını görür ve buna çok üzülür. Bir daha içmemesi ve kumar oynamaması için eşine yalvarır. Kocasından hiç olmazsa arkadaşlarını da alıp eve gelmesini, evde içmesini ister. Bu isteğini kocası kabul eder. Sonraki akşam bir erkek

ve iki kadın ile birlikte eve gelir ve içmeye başlarlar. Eşi, gelen kadınlardan birinin kocasının sevgilisi olduğunu anlar. Kocasının Yunan sevglisiyle yıllardır birlikte olduğunu, Yunan kanunları engel olmazsa çoktan evlenmiş olacaklarını öğrenir. Kadın evden kaçıp sokaklara sığınır, kendini öldürmeyi düşünür; ama bundan vazgeçer.

"Garson Kadınla Yıldırım'' adlı hikâyede Yıldırım'ın heim'deki iki Türk oda arkadaşından bahsedilir. Yıldırım'ın arkadaşlarından biri Türk kahvelerinde kumar oynamaya gider. Diğeri ise *"istasyona kadın aramaya''* (s.84) gider.

"Babalar Analar Nineler'' adlı hikâyede Oktay'ın Almanya'ya gittikten sonra; içkiye, kadına, kumara alıştığından ve bir daha da yakasını bunlardan kurtaramadığından bahsedilir.

"Sevil'in Televizyon Düşü'' adlı hikâyede eşi Sevil'in maaşını gasp edip onu kumara harcayan ve eşine şiddet uygulayan Namık'tan bahsedilir. Maaş gününde Sevil hayâlini kurduğu televizyonu alır. Akşam Namık eve geldiğinde eşinin maaşını televizyona verdiğini öğrenince onu çok fenâ döver. Sevil, sonraki gün televiyonu iade eder; ama kocasına paranın yarısını alabildiğini söyler. Kocası televizyonu aldığı dükkâna gider, kavga çıkarır. Polis çağrılınca Namık da gerçeği öğrenir. Polis, Sevil'i dinler. Sevil kocasının kendisini çok kötü dövdüğünü, kör kötürüm kalmaktan korktuğunu söyler. Polis, Namık'ın eşinden zorla aldığı parayı kumar için harcadığını öğrenir.

"Evlenme İlanı'' adlı hikâyede üç çocuğu olan Dursun'un her gün birâhaneye gidip geç vakte kadar içtikten sonra da eve gelip karısını dövdüğünden bahsedilir. Dursun maaşını aldıktan sonra daha iki hafta geçmeden tüm parasını harcar. Diğer günlerde de borç alır. Çocuklarıyla hiç ilgilenmediği için karısı Emine üç çocucuğuna bakmak zorunda kalır. En küçük çocuğu hastalanınca onu hastaneye götürür. Doktor bronşit olduğunu söyler. Emine sabaha kadar çocuğunun başında bekler. Dursun ise sabaha karşı meyhaneden gelir gelmez kendini yatağa atar. Dursun'un bu tavrı yüzünden evde kavga eksik olmaz. Bu yaptıklarından dolayı Türk komşularından hiçbiri Dursun'a selâm vermez; ama bu durum Dursun'un umrunda olmaz. Bir gün Dursun'un arkadaşı Veli, bir gazetenin ''Hayat Arkadaşı''

bölümündeki ilânları Dursun'a gösterir. Veli, Dursun'u iknâ eder ve gazeteye arkadaş aradıklarına dair ilân verirler. Emine'nin kardeşi Ahmet ve onun arkadaşı Mehmet, Dursun'un bu ilânını görünce ona bir oyun oynarlar. Emine'yi kuaföre götürüp onun saçlarını geçici boyayla boyayıp makyajını yaptırdıktan sonra, güzel elbiselerle çektikleri fotoğrafını Dursun'a yollarlar. Fotoğrafta adının Leyla olduğunu söyleyen kadın, bekâr ve yirmi beş yaşında olduğunu ve Dursun ile buluşmak istediğini yazar; böylece randevulaşırlar. Dursun randevuya gittiğinde karısı Emine'yi, üç çocuğunu ve tüm akrabalarını karşısında görünce kendisine oyun oynandığını anlar. Bu olaydan sonra Dursun ailesinden tamamen uzaklaşır. Bir gün Dursun, trafik kazasında ölünce Emine onun ölümüne hiç üzülmez:

"(...)Emine gâyet sakindi. Ölen kocası değil de sanki bir yabancıydı. Akrabaları yadırgadı. Komşular normal karşıladı. Dursun'un onun için yıllar önce öldüğünü biliyorlardı. 'Kurtuldu kadıncağız.' diye mırıldananlar da vardı..." (s.73)

"Kaffe İnternasyonal'' adlı hikâyede Orhan'ın; Anjela, Güler, Sadet ve Melahat adındaki kadınları aldatmasından ve kadınların da bu yüzden birbirileriyle kavga etmelerinden bahsedilir. Güler, nişanlısı Orhan'ın peşine takıldığı için arkadaşı Sadet ile tartışır. Aynı mekânda bulunan Anjela da onları izler durur. Anjela da tıpkı Güler gibi birkaç hafta önce Orhan ile nişanlı iken ayılmıştır. Daha da ilginç olanı Güler ile Sadet, Orhan için tartışırken Orhan ile Melahat, onların karşısına otururlar. Orhan, Melahat'i kendine doğru çeker ve onu öper. Güler ise Orhan'ı kıskandırmak için Vedat adındaki birinin yanına gidip elini onun beline dolar, onunla konuşur.

Buraya kadar incelenen hikâyelerde de görüldüğü gibi yozlaşmanın bir örneği de evlilik dışı ilişkilerde çocuk sahibi olmaktır. "Britta'' hikâyesinde Ali ile Sonja evlenmeden çocuk yaparlar. Almanya'da bu tür durumlara anne ve babalarının karışmadığı belirtilir.

"Karslı Nine'' hikâyesinde, Ali ile Gudrun'un evlilik dışı ilişkilerinden bir çocukları olur. Çocuk doğduktan iki yıl sonra Ali ile Gudrun evlenmeye karar verir. Ali'nin içinden çıktığı toplumda evlilik dışı ilişki ve böyle bir ilişkiden çocuk sahibi olmak gayri meşru görülür ve bu durum hoş karşılanmaz.

Cüneyt Özata "yozlaşma etiketi'' nin hep olmaması gerekeni nitelediğini belirtir. Özata, Harun Tepe'nin yozlaşmanın ne anlama geldiği ile ilgili şu değerlendirmesini aktarır:

"(...)Yozlaşan ilişkiler, olması gereken ya da olması beklenenden uzaklaşan ilişkilerdir. Yoz kültür, kendine özgü niteliklerinden kopmuş kültürdür. Yozlaşan davranışlar, olması, yapılması beklendiği gibi olmaktan sapmış, tam da olmaması beklenene dönüşmüş davranışlardır. Yozlaşan kurumlar, kurumun var olma nedenlerine aykırılığı yansıtan, amaçlarından uzaklaşmış, onlara ters düşmüş kurumlardır. Yozlaşan insan, insan idesinden gittikçe uzaklaşan, insana özgü olanı gerçekleştirmekten çok, insana özgü olmayan yanları öne çıkarıp baskın şekle getiren insandır…'' (Aktaran Özata, 2010:4-5)

Hikâyelerde; kocasından şiddet gören, aldatılan, ihmâl edilen ya da mutsuz bir aile hayatı olan kadınların Almanya'ya gittikten sonra kendilerini engelleyen herhangi bir etkenin olmadığını düşünüp istedikleri gibi yaşadıkları ve eşlerini aldattıklarından bahsedilir. Ailesinin dağılmasına neden olan erkek, eşini aldattığı hâlde eşinin aynı şeyi yapmasını kabullenmez ve onu cezalandırmak için elinden geleni yapar. Bu nedenle aileler parçalanır, aile üyelerinin her biri bir yere dağılır. Hikâyelerde, erkeğin yozlaşmasının beraberinde kadının da yozlaşmasına neden olduğuna dikkat çekilir. Almanya'daki Türk kadınlarının; erkekler için birbirileri ile kavga ettikleri, gece yarılarına kadar eğlence mekânlarında erkeklerle takıldıkları, her meseleyi para ile ilişkilendirmeye başladıkları, Almanlara benzemeye çalıştıkları için hayatlarını mahvettikleri, ailelerinin sözlerini dinlemedikleri ya da aileleri tarafından istemedikleri kişilerle zorla evlendirilmeye çalışıldığı için "kötü yola'' düştükleri anlatılır.

"Kanserli Kadın'' adlı hikâyede bir kafede tanışan Nuri ile Yıldız birlikte olmaya karar verirler. Ormanın arasındaki bir pansiyona giderler. Nuri, Yıldız'ın soyunurken bir taraftan ağlayıp diğer taraftan sağ göğsünü tutmasına bir anlam veremez ve ona neden ağladığını sorar. Yıldız, kanser olduğu için bir göğsünün kesildiğini söyler. Nuri de Yıldız'a tekrar giyinmesini, birlikte Münih'e sinemaya gideceklerini söyler. Bundan sonra Nuri ile Yıldız'ın Almanya'da neden böyle bir hayata savrulduklarından bahsedilir. Mutsuz bir evlilik yapan Yıldız'ın kocası içip

içip her gece onu dövdüğü için kocasından boşanır. Uzun yıllardır Almanya'da yaşayan Yıldız, her haftasonu Nuri ile tanıştıkları Salvator Keller adlı mekâna gelir,*''kafasına uygun bir erkek bulursa onunla çeker gider.''* (s.14)

"Kumar'' adlı hikâyede, kumara alışan Mehmet'in çoğu gece evine gelmediğinden ve eşi Ayşe'yi ihmal ettiğinden bahsedilir. Mehmet'in bu tavrına karşılık Ayşe de Hans adında biri ile ilişki yaşamaya başlar. Mehmet, eşinin kendisini Hans ile aldattığını duyunca iş çıkışı onları takip eder. Hans, Ayşe'yi arabası ile alır ve oğlu Talat'ın okuluna bırakır ve oradan ayrılır. Ayşe oğlunu alıp parka gider. Mehmet oğlunun gözü önünde, silahla eşini vurur. Ağır yaralanan Ayşe, çok geçmeden sağlığına kavuşur, Hans ile evlenir. Mehmet ise uzun yıllar Alman hapishanelerinde tutuklu kalır. Cezası bittikten sonra da sınırdışı edilir ve Türk polislerine teslim edilir.

"Fabrikanın Kadınlar Yurdunda'' adlı hikâyede Amerikan dans lokaline giden Meral ile Handan'ın, burada tanıştıkları bir Amerikalı bir asker için saç saça, baş başa kavga etmelerinden bahsedilir. Meral, Handan'ı dansa kaldıran Amerikalı askerin kulağına bir şeyler söyledikten sonra oradan ayrılıp başka yere giderler. Yurda geldiklerinde Handan, 'Elindeki Amerikalıyı aldığı için' Meral'in saçını başını yolar. Hikâyede Meral'in, bir Amerikan askeri için arkadaşıyla kavga edecek duruma gelmesinin nedenlerinden bahsedilir. Meral'in kocası sürekli kumar oynayan biridir. Kocası onun kışlık mantosunu; hatta düğün yüzüğünü bile kumara harcamıştır. Bu nedenle Meral ondan boşanır. Barlarda çalışıp aylarca *'yarı çıplak dans eder.* (s.27). Meral içkiyi, dans etmeyi çok sever ve yakışıklı erkekleri tavlamasını bilir. Meral, kendisini dövdüğü için Handan'ı şikâyet edeceğini söyler; ama Zeynep bunu yapmaması için onu uyarır:

"(...)Boşver aldırma! Yine yüz yüze bakarsınız! Türk kadınları Amerikalı zenci askerleri bölüşemiyor diye dedikodu alır yürür. Diğer kadınları, kızları lekelemeye hakkınız yok…'' (s.29)

"Almanya Çöplüğü'' adlı hikâyede Cavide saatlerce çalışıp yerleri silen iki iş arkadaşının, mesai bitince süslendikten sonra erkek arkadaşlarıyla buluştuklarını söyler. Cavide, kadınlar yurdunda yaşadıklarını şu şekilde anlatır:

"(...)Göz göre göre, gündüzleri binaların önünden kadınların kaçırıldığını, dansa gidenlerin ise ta sabahın dördünde, beşinde döndüklerini. Bazı evli kadınların bile bu gece sefalarından kendilerini kurtaramadıklarını. İş işten geçtikten sonra da kocalarını, çocuklarını, yuvalarını terk ettiklerini az mı görmüştü? "Ah Almanya'' dedi. "Ne canlar yaktın sen, ne yuvalar söndürdün. Ahtapot gibi sardın insancıklarımızı. Sonra kurtar kurtarabilirsen kendini…'' (s.15)

"Yaman Göç'' hikâyesinde Emel Hanım'ın, fabrikaya gittiğinde iş arkadaşlarını ücret karşılığı arabasıyla işe götürmesinden bahsedilir. Emel Hanım benzin parasını bu şekilde çıkardığını, Almanya'da böyle yapmanın ayıp olmadığını söyler.

"Sapa'' adlı hikâyede Yasemin'in oradan oraya savrulan hayatından bahsedilir. Babası ölünce annesi Yasemin'i, okul okuması için İzmir'e teyzesinin yanına gönderir. Burada Yasemin bir doktorun yanında çalışır. Doktor ile ilişki yaşar, hâmile kalır, doktor bebeği aldırır. Yasemin'e ilişkilerinin bittiğini söyleyen Doktor, Almanya'ya gidebilmesi için ona yardım etme teklifinde bulunur. Yasemin teklifi kabul eder ve Almanya'ya gider. Kaldığı Kadınlar Heim'inde kurallara uymadığı gerekçesi ile yurttan uzaklaştırılan Yasemin, çok geçmeden bedenini pazarlamaya başlar. Bir İtalyan'dan hâmile kalır, bir erkek çocuğu olur; ama bebeğini bırakıp kayıplara karışır.

"Ben Küçüküm'' adlı hikâyede lise okuyan Meryem'in ailesinin sözünü dinlemeyip sınıf arkadaşına kaçması ve onunla evlendikten sonra başına gelenlerden bahsedilir. Dokuz yaşından beri Almanya'da olan Meryem, meslek okulunda iken erkek arkadaşı ile birlikte diskolara gider ve dans eder. Ailesinin uyarılarını dikate almayan Meryem, erkek arkadaşına kaçar. Onunla evlenir, bir çocuğu olur. Ailesi Meryem'i reddeder. Meryem, bir yıl boyunca hem çocuğuna bakar hem de çalışıp kocasına para verir. Kocası da ondan aldığı paralarla Alman kızlarının peşine düşer. Diskolara ve oyun salonlarına gider, içki içmeye başlar; bu yüzden Meryem kocasından boşanır. Oğlu ile yaşamaya başlar.

"Suzan'ın Öyküsü'' adlı hikâyede Suzan'ın; babasının baskısıyla istemediği biri ile zorla evlendirilmesi sonucu ailesini terk etmesinden ve kötü yola düşüp para

karşılığında insanlarla ilişkiye girmesinden bahsedilir. Suzan ailesi ile birlikte Almanya'ya gittiğinde altı yaşındadır. Arkadaşı Hatice'nin babası, kızının istediği kişi ile evlenmesine müsaade etmeyince kız evden kaçar. Bu olaydan sonra Suzan'ın babası kızlarının da aynı akıbeti yaşamalarından korktuğu için onlar üzerindeki baskısını arttırır. Babası, Suzan'ın ve kardeşinin okul dışında dışarıda oyalanmalarına ve okul gezilerine katılmalarına izin vermez. Bir gün Heike, sınıf arkadaşı Suzan'ı Thomas'ın düzenlediği geceye katılmaya iknâ eder. Suzan burada Thomas ile dans eder, içkinin etkisiyle kendinden geçer. Herkes gidince de Thomas ile birlikte olur. Sonraki gün Suzan babasına, dayısının evinde olduğunu söyler; bu şekilde kurtulur. Bu olaydan epey bir zaman sonra Suzan'ın babası işinden emekliye ayrılır ve ailesi ile birlikte Türkiye'ye dönmeye karar verir. Babası Suzan'a, onu kasabadaki bir tanıdıkları ile evlendireceğini söyler. Suzan evlenmeyi kabul etmese de babasının bu kararını değiştiremez. Türkiye'ye dönmek üzere ailesi ile trene bindikten sonra Suzan trenden atlar ve kaçar. Almanya'da yalnız kalan Suzan, bir fabrikada işe girer. Fabrikanın kapanmasıyla işsiz kalır. Parasızlık, korku, kaygı içerisinde bulunduğu günlerde iken Fahri adında biri ile tanışıp onunla arkadaş olur. Esrar ticareti ve silah kaçakçılığı yapan Fahri, Suzan'ı işçi yurtlarındaki işçilere para karşılığı satar. Polis, Fahri'yi tutuklar. Suzan ise birkaç işte çalışsa da hayatına böyle devam edemez. Eski yaşamına geri döner. Para karşılığında bedenini pazarlar.

"Bir Kadın'' adlı hikâyede Almanya'ya gittikten sonra kadın olduğunun bilincine varan Nazife'den, Almanya'ya ondan sonra gelen kocasının kısa sürede eski huylarına dönüp Nazife'yi dövmesinden ve onu aldatmasından bahsedilir. Nazife Almanya'ya geldikten sonra kadın olduğunun bilincine varır, değişir; hatta yurttaki kadınlarla birlikte birkaç defa içki içer. Nazife Almanya'ya geldikten on dört ay sonra kocasını yanına aldırmak için ona çağrı kâğıdı göndermekten bir ân vazgeçmeyi ve Almanya'da yalnız, istediği gibi yaşamaya devam etmeyi düşünür; ama bunu yapamaz. Kocasına çağrı kâğıdını gönderen Nazife, tren istasyonuna gider. Elinde tahta bavulu ile gelen Ali'yi karşılar. Nazife istasyonda Ali'nin yabancı bir yerde olmaktan kaynaklanan ürkekliğini görünce onun çâresizliğini anlar. Birlikte yürürlerken Nazife öne geçer, nereye giderse Ali onu bir çocuk gibi takip eder. Köyde iken ilçeye gittiklerinde tüm işleri Ali yürütür, Nazife ise onun dediklerini yapar. Dükkâna gidecek olurlarsa Ali içeri girer, Nazife dışarıda onu bekler.

Tramvayda karşılıklı oturduklarında Ali *"sıkıntılı, bilgisiz ve bir yavru kedi kadar çâresizdir.''* (s.101) Ali, eşinin karşısında kentli kadınların yanında olduğu zamanlarda yaşadığı duyguya kapılır. Ne yapması gerektiğini bilemez. Ona göre Nazife, memur kadınlara benzemiştir. Ali'ye elbise almak için Nazife onu "yularından çekmiş gibi'' mağazalara götürür. Ali yeni elbiselerini giydiğinde Nazife, eşinin üstündeki elbiselerin onun köylü yürüyüşüyle bağdaşmadığını düşünür ve içinde eşine karşı anlatılmaz bir acıma duyar. Almanya'da kısa bir sürede yeni arkadaşlar edinen Ali içki içmeye başlar, çok geçmeden köyde olduğu gibi Nazife'yi döver. Ev sahibi Alman kadına sürekli gidip gelmeye başlayan Ali, eşinden gizlemeden açık açık kadınla birlikte yaşar. Bir gün evin bahçesinde Nazife, Ali'nin yarı çıplak olan Alman kadına güneş kremi sürdüğünü görünce sinirlenir. Yeni aldığı mini eteği giyerek onların yanına gider. Ali, Nazife'yi öyle görünce dayanamaz ve onu bahçe makasıyla öldürür.

"Katolik Kapıcı'' adlı hikâyede kocası intihar eden bir kadının, eşinin ölümünün üzerinden çok geçmeden binanın kapıcısı ile ilişkiye girmesinden ve yaptığının günah olduğuna karar verip kocası gibi intihar etmesinden bahsedilir. Eşinin cenazesi Türkiye'ye gönderildikten sonra kadının oğlu, Alman kız arkadaşıyla yaşamak istediğini söyleyip annesini terk eder. Kızı da üniversitedeki öğrenci yurdunda kaldığı için kadın yalnız kalır. Bir gün oğlu eve gelince annesinin porno filmleri izlediğini görür; ama annesine bir şey demez. Çok geçmeden kadın namaz kılmaya başlasa da bir gün kapıcıyı evine çağırır ve onunla birlikte olur ve hâmile kalır. Katolik olan kapıcı, her gün kiliseye gidip Müslüman bir Türk kadınla ilişkiye girip onu hâmile bıraktığı için affedilmesi için dua eder. Kadın da pişman olur, tevbe eder ve tekrar namaz kılmaya başlar. Kadın, bebeğini aldırır, çok geçmeden o da intihar eder.

"Kaderi Zorlamak'' adlı hikâyede kızı ile Almanya'ya gelen hikâye kahramanı dul kadın burada Peter adında biriyle arkadaş olur. Birlikte yaşamaya başladıktan sonra kadın, Almanya'da *"başkalarına benzeyebilmek için başını kirpiye, yüzünü boya çanağına çevirir.''* (s.67) Babası, kızını ve torunu Nazmi adındaki adama emanet eder. Kadın, Nazmi'nin yanına gelip Peter ile yaşamak istediğini ve kızını memlekete yollayacağını söyleyince Nazmi onu uyarır; ama kadın

ona kulak asmaz. Peter'den ayrıldıktan sonra kadın, tekrar Nazmi'nin yanına gelir. Ona, "Almanya efsanesinin'' kendisini yanlış yola düşürdüğünü, yanıldığını anlatır. Kızına karşı anne sorumluluğunu yerine getirmediğini kabul eder ve pişman olduğunu söyleyip ağlar.

"Kabuklu'' adlı hikâyede Aslı ve Nurten'in bedenlerini pazarlamalarının nedenlerinden bahsedilir. Almanya'ya yeni bir gelin olarak gelen ve çoluk çocuğa karışan Aslı, hayatından memnundur. Eşi Recep ise bir araba sevdasına tutulur, her ay bir araba değiştirir. Recep en son aldığı arabayla Yugoslavya sınırında geçirdiği kazada ölünce Aslı, çocuklarıyla ortada yalnız kalır. Eşinin ölümüyle oturma izni hakkını kaybeden Aslı, bedenini pazarlamaya başlar. Nurten ise kocasının Almanya'da tutuklu olduğunu bildikleri hâlde, kocasının ailesinin her ay para istemeleri nedeniyle kendisinin para karşılığı cinsel ilişkiye girmek zorunda kaldığını söyler.

"Düşlerimde Bile Yalnızım'' adlı hikâyede bir kadının, kızı istediği için başörtüsünü çıkarmasından; bu yüzden kocasının şiddetine uğramasından bahsedilir. Kızı, annesinin başörtüsünü*"Almanlara gülünç olmaktan öte bir işlevi olmayan gereksiz, zevksiz bir kumaş parçası''* (s.30) olarak görür. Kadın, kızının böyle düşünceleri nedeniyle değil; sadece onu hoşnut kılmak amacıyla artık başörtüsünü takmamaya karar verir. Kocası işten eve gelip evden de işe gittiği için karısının başörtüsünü çıkardığını fark etmez. Adam, bir gün işten erken dönünce eşini başörtüsüz görür. Makasla onun saçlarını kökünden keser ve onu çok kötü döver. Kadının yüzünde ve bedeninde şişlikler oluşur. Kızının gittikçe Türkleri aşağıladığını gören kadın, onun Almanlara benzemeye başladığını söyler:

"(...)Salt kızını hoşnut kılmaktı ereği. Gerçekte sokakta birtakım- şükür ki birtakım- Almanların "Guck, die mit Kopftuch!'' (Bak, bir başka örtülü daha!) demelerinden; onların- biraz da merakla karşılık- yerici, ezici, o ısrarın bakışlarından rahatsız olmuyor da değildi. Özellikle kızının yanında. Fakat tüm bunlara katlanabilirdi. Katlanıyordu da. Ne var ki kızı da onlar gibiydi. Dahası onun dışlamaları yakındı, ağırdı. Taş gibi ağırdı; içe işleyen…'' (s.31)

“Para Hırsı’’ adlı hikâyede Kadir bir kahvehanede iş bulur, kaçak bir şekilde çalışmaya başlar. Gece yarısından sonra kahve sahibi orada yok iken gizlice kahvenin arka odasında kaçak kumar oynatır. Kumarın Türk işçileri arasında yaygın bir hastalık olduğu, Kadir’in de bu hastalıktan yararlanmayı iyi bildiğinden bahsedilir. Kadir, kısa sürede zengin olur. Uluslararası bir silah kaçakçılığı şebekesine karışır. Silah ticareti, sonunda da eroin alım satımı derken tutuklanır. Kadir’in bu hayata sürüklenmesinde ondaki para kazanma hırsının neden olduğu belirtilir.

“Esrarcı Yaşar’’ adlı hikâyede Almanya’daki Türkler arasında yaygın olan *‘‘tembellik, kumar, içki, eğlence, esrar içme, satma, taşıma’’* (s. 31) gibi alışkanlıkların Yaşar’a da bulaştığından bahsedilir. Ayşe, bir yıldır kendisine para vermeyen kocasından para isteyince Yaşar onu sokak ortasında döver. Yaşar bazen günlerce ortadan kaybolur. Bir ay ortalıkta görünmeyen Yaşar bir gün âniden çıkar gelir. Ayşe’ye bir yerde oturma teklifinde bulunur; ama Ayşe artık aralarındaki her şeyin bittiğini söyler. Yaşar, Ayşe’nin üzerine yürüyecekken Ayşe sustalı çakıyı çıkarır ve kendisini savunur. Bu esnada buradan geçen polisler olaya el atar. Yaşar’ın kimliğini alır. Polis; büyük bir uyuşturucu şebekesinin içinde olan, arabayla esrar ve eroin ticareti yaptığı için aranan Yaşar’ı tutuklar. Altı yıl Münih’te hapishanede tutuklu kalan Yaşar çıkınca Türkiye’ye gönderilir. Ayşe de bir İtalyan ile evlenip İtalya’ya taşınır.

“Gurbet İnsanları’’ adlı hikâyede yanlış yola düşen Şeref’in tutuklanmasından; Sedat’ın ise gittiği yanlış yoldan dönmesinden bahsedilir. Bu hikâye bu yönüyle O. Çeviksoy’un hikâyelerine benzer. İzmirli Şeref’in arkadaşlarından aldığı paraları; diskolar, seks barları, dans salonlarına, içkili mekânlara ve kumarhânelere gidip harcadığından bahsedilir. Esrar kullanan Şeref, Türkiye’den getirdiği eroini satmak için Almanya’ya götürmeye çalışırken Münih gümrüğünde yakalanır. Hapse atılır. Eskiden Şeref ile birlikte içkili mekânlara ve kumar oynamaya giden Sedat ise Niyazi Hoca ile tanıştıktan sonra artık böyle şeyler yapmaz. Niyazi Hoca, Almanya’da başı derde giren herkesin yardımına koşan biridir.

“Karanlık İşler’’ adlı hikâyede Kerim’in Almanya’ya geldikten sonra arkadaşları ve çevresinin etkisiyle kısa zamanda esrara ve kumara alışmasından ve

“hayatını mahvetmesinden’’ bahsedilir. Yaşlı bir Alman kadın, alışverişini ve evinin temizliğini yapması karşılığında Kerim’in apartmanındaki bir dairede ücretsiz kalmasına izin verir. Kerim ise burada hem işini ihmâl eder hem de kumar oynar. Bir defa kumarda para kaybedince evin eşyalarını satar, kadın onu kovar. Uzun bir süre işsiz kalan ve sokaklarda yaşayan Kerim bir kahveye gidip çalışmak istediğini söyler. Kahve sahibi Kerim’e acır, işyerinin temizliği karşılığında geceleri dükkânında kalmasına izin verir. Burada da hırsızlık yaptığı için çok geçmeden kovulur. En sonunda esrar alıp satmaya başlayan Kerim, kendisine verilen sahte esrarı satmaya çalışırken çok fecî şekilde dayak yer.

“Fabrika Bahçesinde’’ adlı hikâyede Erdoğan’ın esrar kullanmaya başladığı için eşinin kendisini boşayıp bir Alman ile evlenmesinden bahsedilir. Erdoğan, esrar kullandıktan sonra iş başında arkadaşlarına sövmeye, kendini övüp yalanlar söylemeye başladığı için etrafında kimse kalmaz. Fabrikadaki huzursuzluk atölye şefi Wolfgang’ın kulağına gider. Wolfgang, Erdoğan’ı çağırır. Tercüman vasıtasıyla ona kendisine çekidüzen vermesi gerektiğini söyler; ama Erdoğan aynı davranışlarını tekrarlamaya devam edince işten kovulur.

“Akademi’’ adlı hikâyede Semerci, oğluna; Almanya’da serseri olmaması, esrara bulaşmaması ve adam gibi çalışması kaydıyla ona bir otomobil alacağını söyler.

“Lumpen Ömer’’ adlı hikâyede Ömer, aç olduğunu söyleyerek Almanya’daki Türk işçilerinden para ister; ama onlardan aldıklarını sigara ve içkiye harcar. Ömer’in arkadaşları da onun gibi sorunlu kişilerdir. Yusuf, önüne gelene dalaştığı için gittiği birçok işyerinden kovulur. Nurcan, alkollü mekânlara gider. Geç saatlere kadar içer ve sarhoş olur. Bağırıp çağırmaya başlar, oradakileri rahatsız eder. Ercan’ın ise tek isteği esrar bulabilmektir. Ömer, bir gün yine alköllü bir mekânda çalışan Çingene Yaşar’ın yanına gidip aç olduğunu söyler. Yaşar, onun karnını doyurur ve ona yirmi mark verir. Bu sırada mekânda çıkan bir tartışmada Yaşar da dayar yer ve bayılır. Ömer dayağın etkisiyle kendinden geçen Yaşar’ın cüzdanını çalıp kayıplara karışır.

“Üçüncü Ülkeye Varınca’’ adlı hikâyede uluslararası bir taşımacılık şirketinde çalıştığını söyleyen Duran, arkadaşı Recep’e beraber memlekete gitme teklifinde bulunur. Duran, ondan para almayacağını da söyler. Recep de kabul eder. Duran; sigara ve içki içmediği, hovardalık yapmadığı ve kumar oynamadığı için Recep’e kızar. Bulgaristan sınırına geldiklerinde araçta yapılan aramada binlerce mermi ve tabanca bulunur. Duran suçunu itiraf eder, beş yıl ceza alır. Recep ise iki hafta süren soruşturma sonucunda serbest bırakılır.

“Kurtarılmış Sokak’’ adlı hikâyede Türklerin, Almanya’ya göçünden sonra Sicilyalıların elinde olan kadın pazarlama ve jigololuk gibi işleri onların ellerinden aldıklarından bahsedilir:

“(...)Ya sizinkiler!...Sizinkiler kadın satarken, kıskançlık yüzünden önce birbirilerini temizlediler. Sonra Sicilyalıları çekemeyip onlarla da kavgaya tutuştular. Dövdüler, dövüldüler, vurdular, vuruldular. En sonunda evlerin çoğuna el koydular…’’ (s.18)

“Laz Erol’’ adlı hikâyede Erol, Pazar akşamları Yunan ve Yugoslav kahvelerine gidip buralarda sabahlara kadar dans eder, içki içer. Sonraki gün uykusuz bir hâlde gittiği işine geç kalır:

“(...)Yabancılar Polisi’nde de suçlu dosyası oldukça kabarıktı. Lokallerde kadın kız tokatlamak, esrar içmek, bir Yugoslav kahvesinin camlarını aşağı indirmek, sarhoş iken araba kullanmak, Alman polisine sözle hakâret etmek, yanlış yere arabasını park etmek gibi suçları sürüp gidiyordu…’’ (s.48)

“Kırk Yılda Bir Yaş Günü’’ adlı hikâyede Seyit ile Ömer, arkadaşları Nihat Pınar’ın doğum gününü kutlamak için onun evinde bir parti düzenlemek istediklerini söylerler. Nihat, bu konuyu eşine danışır. Eşi, partide içki içilmesini kesinlikle kabul edemeyeceğini söylese de Seyit ve Kadir eve geldiklerine yanlarında birer kasa bira getirirler. Kadir ve kendisinden büyük olan Alman sevgilisi Helga içmeye başlarlar. Eşi Türkiye’de olan Kadir, Almanya’da Helga ile birlikte yaşar. Onlar içkili partilerine devam ederken Ömer’in karısı Sürmeli,, böyle bir masada daha fazla kalmayacağını söyler ve kalkıp diğer odaya geçer. Diğer kadınlar da onu takip eder.

Sürmeli, kocasının kendisinden çok korktuğu için içki içmeyeceğine emin olduğunu söylese de birkaç saat sonra odaya döndüğünde gördüklerine inanamaz. Ömer'in dizine yaslanan Helga'nın, içki kadehini onun dudağına dayadığını gören Sürmeli, hemen orada bayılır. Kadın ayıldıktan sonra herkes evine dağılır. Yolda polisler, Seyit ve Kadir'i alkol aldığı için karakola götürür. Onlar hakkında yasa işlem başlatır. Ömer ise ehliyetini kaybettiği için iki gün karakolda tutulur.

Kimi hikâyelerde eşini aldattığı için arkadaşlarını eleştiren hikâye karakterlerinin kendilerinin de bir zaman sonra aynı şeyi yaptıkları anlatılır. Onlar Türkiye'de namaz kılıp oruç tutan kişiler iken Almanya'ya gittikten sonra dinin yasakladığı şeyleri yapmaya, emrettiklerini de yapmamaya başlarlar. İbadet etmeyi bırakan bu insanlar; hayat kadınlarıyla birlikte olmaya, hırsızlık yapmaya, kumar oynamaya ve alkol kullanmaya başlarlar. Onların bu hayatı tercih etmelerinin ağır bir faturası olur, hayatları trajik bir şekilde sonlanır. Bu insanların Almanya'ya gidiş amacı her ne kadar para kazanmak olsa da onlar ellerine geçen parayı hemen harcarlar. D. Akçam ve A. Özenç Çağlar gibi yazarlar ise Türkiye'de iken "devrim'' yapma iddiasında olan, bu nedenle Almanya'ya kaçmak zorunda kalan hikâye kahramanlarının Almanya'ya gittikten sonra dinden uzaklaşan kişilerde olduğu gibi eşlerini aldatmaya başladıklarını ve her şeyden elini eteğini çekip sadece para kazanma derdine düştüklerini anlatırlar.

"Bir Yılbaşı Öyküsü'' adlı hikâyede bir yılbaşında Bulgaristan'a tatile giden Sabri, Ali ve Hariye'den bahsedilir. Sabri, eşiyle araları iyi olmadığı için Hayriye ile birlikte olmaya başlar. Sabri'nin yol boyunca kızlara bakması Hayriye'nin gözünden kaçmaz. Ali, Sabri'ye *"Senin böyle kadın düşkünü bir insan olduğunu bilseydim binmezdim arabana''* (s.145) der ve arabadan iner. Hayriye de Ali'nin peşine takılır. Ali, ona evli olduğunu ve peşinden ayrılmasını söyler; ama Hayriye ayrılmaz. Sonunda Ali ile Hayriye birlikte bir otele giderler. Ali, Sabri'yi 'kadın düşkünü' olmakla suçlasa da kendisi de nihâyetinde Sabri'nin yaptığı şeyin aynısını yapar.

"Makarna'' hikâyesinde İbrahim, Almanya'ya geldikten sonra ailesini unutup kazandıkları paraları hayat kadınlarına veren Türk işçilerini eleştirir. Türkiye'de iken namaz kılıp oruç tutan İbrahim, Almanya'ya gittikten sonra *"Almanya'nın kaypak*

havasına alışır.'' İbrahim, arkadaşı Murtaza ile birlikte iki Türk kızıyla buluşmak için "heim''den çıkarlar.

"Bekleyiş'' hikâyesinde iki kızını ve hâmile eşini Türkiye'de bırakıp Almanya'ya giden hikâye kahramanı, yolladığı mektuplarda çocuğu doğduktan sonra ailesini yanına alacağını yazar. Çocuk doğduktan sonra da bir anda yolladığı mektuplar kesilir. Adam, dört yıl sonra memlekete geldiğinde yanında Alman karısı ve iki çocuğu vardır. Almanya'ya döndüğünde adam, dört yaşındaki oğlunu annesine haber vermeden Almanya'ya götürür. Oğlu, babasının Almanya'ya geldikten sonra nasıl değiştiğine dair annesinden duyduklarını öğretmenine aktarır:

"(...)Öğretmenim babam Almanya'ya gelmeden önce namazını kılar, orucunu tutarmış. İyi adammış. Herkes severmiş. Almanya'ya gelince namazı orucu bırakmış, azmış, kötü kadınlarla arkadaş olmuş. Annem böyle anlatırdı…'' (s.16)

"Düdüklü Tencere'' adlı hikâyede çalışıp para biriktirmek için Almanya'ya giden Rüstem'in asıl amacını unutup parasını çarçur etmesi, içkili ve eğlence mekânlarına gitmesinden bahsedilir. Rüstem, Almanya'ya (Münih'e) çalışmaya gidince geride eşi ve iki çocuğunu bırakır. Onun amacı yeteri kadar para biriktirdikten sonra köyüne dönmektir. Almanya'da her gün, köyüne dönünce satın alacağı öküzlerle toprağı işlemenin ve köyün yarısını almanın hayâlini kurar. Annesi Rüstem'e, kendilerini unutursa ona sütünü helâl etmeyeceğini söyler. İleri geri sapmaması ve emeklerini heder etmemesi konularında ona nasihatlerde bulunur. Rüstem ise burada kaldığı birkaç yıldan sonra hayâlini kurduğu her şeyi unutur, bambaşka biri hâline gelir:

"(...)Almanya'ya geldiği zamanki ürkeklik yoktu gözlerinde. Adım atışları başkalaşmıştı. Pehlivan Rüstem sarhoş olmuştu…'Medeniyet Sarhoşu'…Böylece o da, ötekileri izlemeyi bir hüner saydı. Kıraç tarlasını, yan yatmış sabanını unutuverdi. Köyünde ekmek parası bulamayan, Avrupa'da Mercedes arabaya kuruluyordu. Evinde radyosu olmayan teyplere saldırıyor, hayatı boyunca karılarının namusunu pırlantadan taç edenler, Faşinglerde, kadınlara sülük gibi yapışıyorlardı…'' (s.33)

"Sorgulama'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, *"Şu Almanya işine bulaştığından beri''* (s.65) başının belâdan kurtulmadığını söyler. Adam Almanya'ya geldikten sonra; içki içmeye, kumar oynamaya, kadınlarla düşüp kalkmaya başlar.

Osman Çeviksoy'un, hikâyelerinde olumsuz olarak anlattığı kimi karekterler; tahsilli, açık fikirli ve bilimsel görüşü savunduklarını iddia etse de Almanlar gibi yaşayan ve Türklerle ilişkileri kötü olan insanlardır. Bu hikâyelerde Türkiye'den gelenleri yoldan çıkaran ve kötü emelleri olan Alman kadınların bahsedilir. Hikâyelerin sonunda yazar anlatıcı, yanlış yola düşen karakterlerin er ya da geç doğruyu bulacaklarına dair umudunu koruduğunu belirtir. O. Çeviksoy; namaz kılan, dilini ve kültürünü unutmayan, Türklerle iyi ilişkileri olan kişilerin yozlaşmayacağını anlatmak ister. Bu konulara dikkat etmeyen ve para kazandıkça kendini kaybeden hikâye karakterlerinin ise sonlarının kötü olacağını belirtir. Kimi hikâye karakterleri tıpkı Çeviksoy gibi Almanya'daki Türk çocuklarına Türkçe'yi ve Türk kültürünü öğretmek için Türkiye'den Almanya'ya gönderilen öğretmenlerdir.

"Sen Kimsin'' adlı hikâyede Cemil, Almanya'ya gittikten sonra; ailesinden, kimliğinden ve dinden uzaklaşır. Cemil, beş yıllığına Almanya'daki Türk çocuklarına Türkçe ve Türk Kültürü derslerini vermek üzere görevlendirilir. Burada yaşlı bir Alman çiftinin evini kiralar. Yaşlı kadın, Cemil'in Almanca öğrenmesi için ona yardımcı olur. Kısa zamanda ilişkileri ilerler ve sevgili olurlar. Cemil, Türkiye'de olan eşini ve üç çocuğunu unutur. Oruç tutmayı bırakır. Kocası ölünce kadın, kalan mal varlığını Cemil ile paylaşır ve birlikte yaşamaya başlarlar. Çok geçmeden Cemil, yaşlı kadını kovar. Kilisede görevli olan Elke adındaki genç ve güzel bir kadınla tanışır ve sevgili olurlar. Elke koyu bir Hristiyan'dır. Müslümanlıktan ve Türklükten uzaklaşan Cemil'i parmağında oynatır. Onu İslamiyet'in insan gerçeğine aykırı bir din olduğuna inandırmaya çalışır ve onun Hristiyan olması için çabalar. Cemil, artık kravat ve takım elbiseyi giymeyi bırakıp "Blue Jean'' giyer. Boynuna Alman gençler gibi eşarp bağlar. Modaya uyup favorilerini tamamen uzatır. Çay içmeyi bırakıp kahve tiryakisi olur. Domuz eti yemeye ve içki içmeye başlar. Kelime-i şahâdeti unutur. Cemil'in Almanya'daki görev süresi bittiği için ya Türkiye'ye dönecek ya da Almanya'da kalıp Elke'nin istediği gibi Hristiyan olup misyoner yardımcısı olarak hayatına devam edecektir.

Yazar anlatıcı, Cemil'in, tüm bunlara rağmen Elke olmadan da yaşayabileceğine dair umudunu koruyarak hikâyeyi sonlandırır.

"Renkli Mantolar'' adlı hikâyede namazını kılabilmek için işten kovulmayı göze alan bir adamın nasıl olur da hırsızlık yapmaya başlayan biri hâline geldiğinden bahsedilir. "Takkeli'' ve "sakallı'' adam fabrikada öğle ve ikindi vakitlerinde işine ara verip namaz kılmaya gider. Çok geçmeden adam işini aksattığı gerekçesiyle işten atılır. Sokaklarda dolaşıp iş arayan adam, bir işe girer girmez eşine alacağı mantonun hayâlini kurar. Çok geçmeden bir satış merkezinin deposunda temizlikçi olarak işe başlar. Adam, her gece buradaki mantolardan birini çalıp evine götürür; böylece evinde birçok manto biriktirir. Memlekete giderken onları kasabadaki akrabalarına dağıtmayı düşünür.

Dursun Akçam diğer hikâyelerde olduğu gibi "Şifre 446'' adlı hikâyesinde de yozlaşma konusunu devrimci karakterlerin, savundukları düşüncelerin tam aksi yönde davrandıkları şeklinde anlatılır. Onlar, yaptıklarını meşrulaştırmak için çeşitli gerekçeler üretirler. Söz konusu hikâyede eşi Fatma ve çocukları Türkiye'ye izne gidince Rıfat, ailesinin yokluğunu fırsat bilip gazetelerdeki telefon numaralarından kadınları aramaya başlar. Hayatının en güzel yıllarını devrimcilik ve evlilik kıskacında tükettiğini söyleyen Rıfat; kendisini, eşini aldatmaya nasıl inandırdığı konusunda şöyle der:

"(...)Başını salladı, "Yine mi ahlâk!'' Nerede biraz soluklanmak isterse karşısına hep "ahlâk!'' çıkıyordu. Hayır, yaptığı bir ahlâksızlık değil, tersine ahlâklılıktı! Boşanmak büyük sorunlar yaratırdı. Karısını, çocuklarını yalnızlığa, umutsuzluğa terk etmek istemiyordu…Fatma da aynı düşünceleri taşıyabilirdi. Bir erkekle gizlice sevişir, sonra da hiçbir şey olmamış gibi çıkagelirdi evine!..'' (s.95)

Ali Özenç Çağlar "Devrimci Dönüşüm'' adlı hikâyede siyasî nedenlerle Almanya'ya giden kişilerde, önceden yapmayı hayâl ettikleri devrimin yerini para kazanma hırsının aldığını belirtir. Siyasî ideallerinden uzaklaşıp suya sabuna karışmayan insanlar hâline gelen bu kişilerin yaşadığı olumsuz değişim eleştirilir. Söz konusu hikâyede Salim, Türkiye'de iken *"bu ülkeyi kurtaracağız''* ve *''devrim yapacağız''* (s.95) düşüncesinde olan bir muhalif iken Almanya'ya gittikten sonra da

‘‘Bana ne!’’ deyip her şeyden elini ayağını çeker. Salim gibi ‘devrimci’ iken eski hayatını terk eden ve “vurdumduymaz olan’’ kişiler hakkında şöyle denir:

“(...)Aynı hızlı Marksist dönüşümü benimseyen daha bir sürüsü Türkiye’de de köşeleri tutmuşlardı zaten. Turizm şirketleri, borsa, soygun, kara para aklama hep bunların elindeydi. Konuşurken de ‘Biz siyasîler’ demekten büyük zevk alıyorlardı. Kendi tanımlarına göre onlar ‘gerçekçi’, hâlâ hareketin içinde yer alanlarsa, ‘romantik Marksistler’ di…’’ (s.97)

Almanya’da her şeye sahip olduklarını belirten Salim, burada fırsat eşitliği ve olanakların sınırsız olduğunu söyler. Almanya’da Solingen Olayları’nın duruşmaları yapıldığında Türkiyeli vatandaşlar sokaklara çıkıp; *“Neonazilere geçit yok!’’* ve *“Seçim hakkı istiyoruz!’’* (s.96) sloganları ile protesto gösterileri yaparlar. Salim, kahvesinin önünden geçen bu insanları eleştirir ve şöyle der:

“(...)Bizim bu insanlar akıllanmaz yahu! dedi, köşede oturan. Ulan iş var, aş var, çalışın işte; daha ne istiyorsunuz? Bırak sen, Almanlar da bizi bunlar yüzünden hor görüyorlar. Eh kardeşim hakları da yok değil mi yani. Elin memleketini de bokladık…Neymiş, Nazilere geçit yokmuş! Bana ne elin faşistinden kardeşim. Durup dururken gelip üstüne yürümüyorlar ki! Onlar da insan, değil mi ama?..’’ (s.96-97)

Alman ırkçılar protestoculara saldırır, herkes bir tarafa kaçışır. Salim’in kahvesine giren dört beş kişi, bir taraftan *“Scheiss Auslaender! Pis yabancılar! Pis köpekler, defolun ülkenize!*’’(s.98) diye bağırırken diğer taraftan ellerindeki sopalarla; masaları, sandalyeleri, bardakları kırarlar. Salim, yürüyüşe katılmadığı halde kendisine neden saldırdıklarına bir anlam veremez ve *“Naziler…Pis Naziler!..Ben ne yaptım ki size?’’* (s.98) der.

Fethi Savaşçı’nın hikâyelerinde; hikâye kahramanları çoğunlukla yozlaşan ve ‘yoldan çıkan’ karakterlerin karşısında duran, onların yanlış yola düşmelerini engelleyen ya da onlara yanlış yolda olduklarını anlatan kimselerdir. F. Savaşçı incelenen yazarlar arasında hikâyelerinde yozlaşma konusunu en çok ele alan yazarlardan biridir. Onun hikâyelerinde çoluk çocuğunu aç bırakıp memleketteki ailesine para göndermeyenler eleştirilir. Bu karakterler, kendileriyle birlikte olmak

isteyen kadınların tüm ısrarlarına rağmen eşlerine ihânet etmezler. Kahvelere gitmeyen bu hikâye karakterleri; okumayı seven, okudukça yalnızlıktan kurtulan, birçok kitabı olan, kumar oynayanları eleştiren bilinçli işçilerdir. Onlar, kumarı Türk işçiler arasında yaygınlaşan korkunç bir hastalık olarak görürler ve kumar oynayan birçok kişinin yuvasının yıkıldığını söylerler. Bu hikâyelerde ise kimileri ise yanlış yoldan dönüp tevbe ederler.

"İbrahim'le Rosi'' adlı hikâyede İbrahim, Rosi'nin birlikte olma ya da evlenme tekliflerini kabul etmez. İbrahim, Rosi'ye Türkiye'de olan eşine ve üç çocuğuna ihânet etmeyeceğini söyler. İbrahim; Rosi ile birlikte iken onun başka erkeklere bakmasına sinirlenir ve onu kıskanır. Bu duruma Rosi bir anlam veremez:

"(...)Rosi, bu duyguyu anlayamıyordu. Bunu anlamak için de İbrahim'in Almancası yeterli değildi. Rosi beğendiği bir erkekle yatmayı yıllardır alışkanlık haline getirmişti. Bir erkeğe bir yuvaya bağlanmak işine gelmiyordu. İbrahim'le birlikte oturmak istiyordu. Birlikte yaşayıp da evli olmayan milyonlarca insan vardı Almanya'da…'' (s.86)

"Birinci Kata İnemem'' adlı hikâyede Helga, iki yıl boyunca kendisiyle aynı fabrikada çalışan Memet ile arkadaş olmak ister; ama Memet Helga'ya evli olduğunu ve eşini çok sevdiğini söyler. Helga, kendisine yüz vermeyen Memet'e musallat olur.

"Güneşli Bir Gün'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Zeki; sessiz biridir. Arkadaşlarının gittiği kahvelere gitmez. Elinde gazetesi, dergisi ve kitabı hiç düşmez. Bir gün Recep, Zeki'ye birlikte bir kahve içme teklifinde bulunur; ama Zeki işi olduğu için gelemeyeceğini söyler. Recep, ona Avusturyalı bir kızla bir kafede görüldüklerini söyler. Zeki buna çok sinirlenir. Recep ve Almanya'daki Türk işçiler hakkında şöyle der:

"(...)Başını salladı, güldü. Her birinin görevi başkasını gözetlemek sanki. Ama hiç kendi eksiklerini görmezler, hep başkalarında eksiklik arayıp dururlar. Bu da kumar gibi korkunç bir hastalık. Peki hiçbir kurum, hiçbir kuruluş o hastalıklarla savaşmayacak mı? Bir benciller, bir hoşgörüsüzler ordusu yetişiyor. Her şeyi kendinden bilen; ama burnunun ucunu bile göremeyen görgüsüzler…Namusluluk,

dürüstlük taslamayı da bırakmazlar…Ama çoluk çocuklarını aç açık bırakmayı iyi bilirler. Şaşılacak şey!..'' (s.42)

Zeki, bir gün işçiler yurdunda aynı odada kaldığı Yaşar'a ait bir mektup görür. İstemeden de olsa mektubu okur. Mektupta; Yaşar'ın memlekette olan eşi ve çocuklarının aç kaldıkları, ev kirasını ödeyemedikleri, akrabalarının yardımı olmazsa perişan olacakları, çocuklarının giyecek elbiseleri olmadığı yazılır. Yurtta herkes Yaşar'ın bir yıldır ailesine para göndermediğini; üstelik onun, çocukları için verilen parayı da kumarda harcadığını bilir. Zeki, mektubu okuduktan sonra Yaşar'ı bulur. Ondaki tüm parayı alıp memlekette olan eşine yollar.

"Utanç'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Yaşar, gittiği bir Yugoslav kafesinde yüksek sesle bağırıp kumar oynayanları görünce bu insanlardan iğrenir:

"(...)Kumar illetinin milliyeti de sınırı da yoktu. Her yerde oynanıyordu. Suyun, havanın, ekmeğin, işin, bulutların, yellerin, yağmurun, karın, dolunun, soğuğun, sıcağın sınırı nasıl yoksa kumarın da yoktu. Yaygın bir hastalıktı. Oldum bittim, tiksinirdi kumardan. Birçok yuvaların yıkıldığını görmüştü Türkiye'deyken. Bu yüzden kumarcıları görünce selâm bile vermek istemezdi…'' (s.26)

"Ihlamurlar Çiçek Açarken'' adlı hikâyede kafasını dağıtmak için Türk kahvesine gitmeye karar veren İbrahim burada; kaçakçılar, tembeller, bedava para kazanmak isteyenler, kumarbazlar, esrarkeşlerle karşılaşacağını düşünüp gitmekten vaz geçer. İbrahim, Türklerin; sinemalara, tiyatrolara ve müzelere gitmek yerine kahvelere gitmelerini de yadırgar.

"Adaletin Varsa'' adlı hikâyede Tahsin, *"paradan, kadından, kızdan başka bir şey düşünmeyen''* (s.64) oda arkadaşlarını görmek istemez.

"Garbis'le Necati'' adlı hikâyede Necati, diğer Türk arkadaşları gibi kahvelere gitmeyen biridir. Necati, Almanya'daki Türklerin çoğunun kahvelerde sabahtan akşama kadar kumar oynadıklarını, içkinin etkisiyle de sağa sola saldırdıklarını söyler. Necati, Almanya'daki Türklerin içerisinde bulunduğu durumu şöyle anlatır:

"(...)Türkiye'de çeşitli olanaksızlıklardan dolayı okuyamamış, işini yitirmiş, evlilik yaşamında başarıya erememiş yüz binler akıyordu Almanya'ya. Ortalık kaçakçılarla, üç kağıtçılarla, bedavadan yaşamak isteyen tembellerle dolup taşmıştı. Köşe başlarında herkes bir dükkân açmış, eksport-import maskesi altında döviz kaçakçılığı yapıyor, fabrikaların kalitesiz mallarını satıyordu. Silah, eroin tüccarları bu eksportlarda yuvalanmıştı. Transport şirketlerinin pek çoğu kaçakçılığın adını ticarete çıkarmıştı…'' (s.64)

"Sevgi Sınır Tanımaz'' adlı hikâyenin kahramanı Sinan, Türkiye'ye izne gittiğinde trende; gürültüyle konuşan, bir şeyler yerken ağızlarını şapırdatan, geğiren yolcuların arasında yol boyunca kitap okur. İçki içmeyen ve sigara kullanmayan Sinan, okudukça yalnızlık duygusundan kurtulur ve mutlu olur. Sinan Almanya'da iken her çeşit kaçakçılığın yapıldığı ve büyük kumarhanelerin bulunduğu Goethe Sokağı'nın yakınından bisikletiyle her geçtiğinde tiksinti duyar. Türkiye'ye çok uzun yıllar sonra gelen Sinan, burada ilk günkü gibi eksportların bozuk mal satmaya devam ettiklerini; döviz, silah, araba ve eroin kaçakçılığının da devam ettiğini görünce çok üzülür:

"(...)Dördüncü sınıf bozuk mal satan eksportların her zaman olduğu gibi kazançlarından yakınmaları yoktu. Fabrikalardan, depolardan, bozuk malları yok pahasına satın alan eksportların çoğu döviz kaçakçılığı da yapıyor, bir taşla iki kuş vuruyordu. Saklı gizli silah, eroin, araba kaçakçılığı yapanlar eskiden de vardı, şimdi de var…Günlük gazetelerin sayfaları bu tür yazılarla dolup taşıyor…'' (s.52)

"Düğün Borcu'' hikâyesinde Osman, *"çoğu arkadaşlarının yaptığı gibi karanlık çökünce şehir kıyısındaki ağaçlı yola dizilen kancıklara''* gitmez, *"saza pavyona para kaptırmaz.''* (s.19)

O. Çeviksoy'un hikâyelerinde Alman kadınlar; Türk erkeklerini yoldan çıkarmak, onları dinlerinden ve kültürlerinden uzaklaştırmak gibi önemli emelleri olan kişiler olarak anlatılır. Her şeye rağmen kendisi olarak kalmayı başaran karakterler, kim oldukarının ve ne yaptıklarının bilincinde olan kişilerdir. Onlar; içki içmez, domuz eti yemez, evlilik dışı ilişkileri zinâ olarak görür. Haram ve helâle dikkat eder, günde beş vakit namaz kılar ve insanların yanlış yola düşmemeleri için

onları uyarırlar. Kötü yola düşmedikleri her gün için Allah'a şükreden bu karakterler, kimi zaman Almanya'daki bu 'yoz' hayattan dolayı burayı terk edip Türkiye'ye kesin dönüş yaparlar. Yanlış yola düşenler ise vicdan muhasebesi yapıp pişman olurlar ve artık aynı şeyleri bir daha yapmayacaklarına dair tevbe ederler.

"Helga'' adlı hikâyede Helga, evli ve bir kızı olan Emre ile birlikte olmak için çabalar. Önce Türklerde eş seçimi ve aile gibi konularda ona sorular sorup Emre'ye yakınlaşmaya çalışır ve sözü Türklerde cinsel yaşamın nasıl olduğuna getirir. Emre'ye evini gezdirir, yatak odasında özellikle durur, yatakta uzanır; ama Emre oralı olmaz. Emre, *"Türkiye'ye ve Türk kültürüne ilgi duyan yabancılara bilgi vermeyi milli bir görev olarak gördüğü için''* (s.27) Helga'ya bu konularda bilgi verir. Yine de Helga'nın bundan yararlanıp kendisine yaklaşmasına fırsat vermez. Emre, kendisiyle yatmak istediğini açıkça söyleyen Helga'ya evli ve bir çocuğu olduğunu, onlara ihânet edip *"zinâya girmeyeceğini''* (s.31)söyler.

"Cahit Bey'in Kızları'' adlı hikâyede Postacı Salih'in, Cahit Bey'e gidip onun Suzan ve Elmas adındaki kızlarına daha çok dikkat etmesi gerektiğine dair konuşmasından bahsedilir. Bir mekânda otururken İtalyan arkadaşı Roberto, Salih'e bira uzatır; ama Salih İslamiyet'te günah olduğu için içmediğini söyler. Salih, Roberto'nun verdiği cevabı ve sonrasında kendisinin yaşadığı hayâl kırıklığını şöyle anlatır:

"(...)Roberto hâince sırıtıyor. Başını haince sallıyor. Laf, diyor. Benim kız arkadaşım ve kardeşi içiyorlar. İkisi de Türk ikisi de Müslüman. Onlar içiyorlar…Bira, şarap, viski…Ne olursa içiyorlar…Domuz eti, sümüklü böcek çorbası, kaplumbağalı pilav…Ne olursa yiyorlar. Tıpkı bizim gibi. Roberto damarıma basa basa konuşuyor. Maksadı sinirlerimi bozmak, beni huzursuz etmek…Hadi sen de be…diyorum. Onlar Türk vatandaşı olsalar bile Müslüman değillerdir…'' (s.34)

Salih, Roberto'nun dediklerine inanmaz; bu yüzden Roberto'nun kız arkadaşı ve onun kardeşi ile tanışır. Roberto'nun dedikerinin doğru olduğunu görür. Salih kızların babası Cahit Bey ile konuşmak, kendisi de kız babası olduğu için tecrübelerini paylaşmayı düşünür. Kızlarını ne kadar takip ettiğini öğrenmek ve onu

bu konuda uyarmak ister. Cahit Bey ile görüştüğünde onun annesinin günde beş vakit namaz kılan ve oruç tutan biri olduğunu öğrenir. Salih; farklı bir dine ve kültüre sahip Almanya'da yaşarken kız evlât yetiştirmenin zorluklarından bahseder. Kızlarını çevrenin kötü tesirinden koruyup koruyamadığını, onların kimlerle arkadaşlık kurduklarını bilip bilmediğini sorar. Bu sorular karşısında sinirlenen Cahit Bey, Salih'e; kendisinin *"sıradan, câhil bir baba olmadığını, eğitimden anlayan ve şartlara göre kendini yenilemesini bilen, yeni fikirlere açık, fedakâr bir baba''* (s.36) olduğunu söyler. Kızları ile ilgili sorulara kızan Cahit Bey, Salih'e *"Dünya görüşünde ve ahlâk anlayışında dogmatik kuralların fazla yeri olmadığını, bilimsel görüşü benimsediğini''* söyler ve Salih'i tersler. Salih ise kızlarının diledikleri gibi yaşamalarının veya çevrede gördükleri her şeyi yapabilmelerinin, geceleri erkek arkadaşlarında kalmalarını normal olup olmadığını sorar. Cahit Bey herkesin kendi ailesinden sorumlu olduğunu, ailesinin özel hayatının kimseyi ilgilendirmediğini söyler. Salih, Cahit Bey'in ve eşinin böyle davranmalarını şöyle açıklar:

"(...)Tanıyanlardan soruştururken karı-kocanın yüksek tahsilli olduklarını öğreniyorum. İki büyük firmada sosyal danışman olarak çalıştıklarını, iyi para kazandıklarını ve işyeri dışında Türklerle pek fazla görüşmediklerini öğreniyorum…'' (s.38)

"Almanya Ara Beni'' adlı hikâyede kendi değerlerinden ve dininin gereklerinden ödün vermeden yaşayan bir adamın çabası ve kendini kötü yola sevk eden durumlardan uzak tutma mücadelesi anlatılır. Türkiye'de öğretmen olan hikâye kahramanı, arkadaşı Süleyman'ın ısrarıyla istifa eder. Annesini, iki çocuğunu ve eşini bırakıp Almanya'ya çalışmaya gider. Ailedeki herkes, Almanya şartlarının ekonomik olarak daha iyi olduğunu söyler ve onu destekler. Annesi ise oğluna *"Oranın havasından mıdır, parasından mıdır, gidenler azı azıveriyor. Beni dinlersen gitme.''* (s.65) der. Almanya'ya giderse çan seslerine dayanamayacağını, saat saat dakika dakika parçalanmış ve makinalara tutsak düşmüş insanlara alışamayacağını söyler.Bu uyarılara rağmen adam, ailesine bir ev almak düşüncesi ile Almanya'ya gider. Adamın arkadaşı ve onu Almanya'ya davet eden Süleyman; Türkiye'de beş vakit namaz kılan biri iken Almanya'ya gittikten sonra pavyonlara gidip içki içmeye,

kumar oynamaya başlar. Adam; para kazandıkça kendisini, değerlerini yitiren biri hâline gelir:

"(...)Biri Alman, biri Yugoslav iki dostu vardı Süleyman'ın. Kim bilir hangi pavyonda hangisiyle beraberdi. Ne kadar değişmiş, ne kadar bozulmuş, ne kadar sorumsuz olmuştu. Üç yıl ortaokulda, bir yıl öğretmen okulunda arkadaşlık ettiği, babası Almanya'da çalışan altın kalpli çocuk bu değildi. İki odalık komşu evde ebesiyle birlikte oturan, ebesiyle birlikte beş vakit namaz kılan, yüreği anne baba hasretiyle kavrulan içli çocuk bu değildi. Babasından gelen mektupları yeni yazı bilmeyen ebesine okurken ağlayan, her mektupta ebesini de ağlatan duygulu çocuk bu değildi. Keşke babası okulunu bıraktırıp yanına almasaydı. Mademki aldı, keşke kendisi dönerken işyerini kapatıp onu da döndürseydi. Büyüdükçe değişmiş, kazandıkça bozulmuş, bir garip olmuştu. Dün'ü hiç hatırlamıyordu. Yarın'ı düşündüğü yoktu…'' (s.62-63)

Süleyman; sokağa düşmüş, önüne gelenle yatan bir kadından bahseder. Kadına bu işi neden yaptığını sorar, beklemediği bir cevap alır:

"(...)Bu işi niçin yaptığını sordum da bana ne dedi biliyor musun?'' ''Türkiye'ye dönüp namusumla yaşayabilmek için'' dedi. Bu söz o günden beri hep düşündürdü beni. Kadın yeterli parayı biriktirdikten sonra Bursa'dan bir daire alıp oraya yerleşecekti. Bir de küçücük işyeri açacaktı kendisine. Tuhafiye yahut kırtasiye dükkânı gibi…Münâsip birisiyle evlenecek ve namuslu, huzurlu yaşayacaktı…'' (s.87-88)

Hikâyenin kahramanı; uzun boylu, sarışın, iri gözlü Angelika ile tanışır. Adam, Angelika'dan kendisine Almanca öğrenmede yardımcı olmasını ister. Adamın Angelika'ya yaklaşmasında kötü bir niyetinin olmadığından bahsedilirken onun, *"zinâdan ve diğer büyük günahlardan günde beş vakit Allah'a sığınan bir insan olduğu''* (s.72) anlatılır. Bir gün Angelika ile iş çıkışı bir Türk lokantasında yemek yerler. Vakit geç olur, Angelika'yı evinde misafir eder. Angelika onunla yatmak istediğini açıkça söyler; ama adam kabul etmez. Ayrı odalarda yatarlar. Sabaha karşı adam 'kötü yola düşmediği için' Allah'a şükreder, namaz kılar. Yaşadıklarından sonra artık; güçlü, fedakâr ve iradeli olmadığını düşünüp Türkiye'ye dönmek ister.

Bu isteğini Süleyman'a bildirir. Almanya'ya gittikten sekiz ay sonra Türkiye'ye kesin dönüş yapar.

R. Hekim'in ve M. Karaaslan'ın hikâyelerinde, Almanya'daki Türklerin; Türk gençlerinin yanlış yola düşmesini engellemek için dernekler ve kültür merkezleri kurmalarından ve yozlaşan Türk aile yapısının eleştirdiklerinden bahsederler.

"Uzak Yuvada Bahar'' adlı hikâyede Almanya'daki Türkleri bir araya getirmek ve onların dayanışmalarını sağlamak için İsmail, *"Meyhane köşelerinde kendini kaybetmekte olan insanımıza sahip çıkmak için''* (s.15) kültür merkezini kurmaya karar verdiklerinden bahsedilir. Kültür merkezinin amacının soran Alman komisere Aziz, *"Almanya'daki Türk gençlerinin kötü yola düşmesini''* engellemeyi amaçladıklarını söyler ve şöyle devam eder:

"(...)Bu şehirde senelerdir binlerce Türk yaşamaktadır. Bu insanlar, birbirilerini sadece iş yerlerinde görmekte, haftasonlarında yapılan kısıtlı ziyaretler ise umûma yansımamaktadır. Yurdundan, kendinden sohbet etme imkânı bulamayan bu yurttaşlarımız, kısa zamanda rûhen ve bedenen çökmekte, tanınmaz hâle gelmektedir. Sahipsiz kalan gençlerimiz ise meyhâne ve diskotek köşelerinde uyuşturuculara alışmakta, bu yüzden ne kendisine ne ailesine ve ne de öteki insanlara faydalı olmaktadır. Bu gibilerinin birçoğunun genç yaşta ya ölüme yahut hapishâneye gittiğini biliyoruz. Kendilerine kimsenin sahip çıkmadığını gören aklı başında yurttaşlarımız, senelerdir yalvardılar…''(s.20)

"Seyit'e Sorun'' adlı hikâyede Kerim ve Nazire, çocukları olduğu için komşularını yemeğe davet ederler. Misafirler, içkilerini içtikten sonra yaptıkları çapkınlıklardan bahsederler. Salih, Nazire'ye kaç yıldır kocasıyla birlikte olduğu hâlde bir erkek çocuğunun olmadığını hatırlatarak *"On yıl önce bana bir saatlığına uğrasaydın, sana nur topu gibi bir asker verirdim.''* (s.37) der. Onun bu sözüne karşılık Nazire'nin kocası Kerim, iki elini Salih'in kafasına vurur ve güler. Mahmut, birkaç gün önce çarşıda karşılaştığı kızı nasıl "ayarttığından'' bahseder. Mustafa ise bir kızla buluştuğundan bahseder ve onları birlikte gören Seyit'i şâhit olarak gösterir.

Onların birbirileri ile yarışır gibi ‘saygısızca’ ve ‘yüz kızartıcı’ hikâyeler anlatmalarından rahatsız olan Seyit şöyle der:

“(...)Neydi bu insanların derdi? Saygısızca, yarışır gibi birbirilerine yüz kızartıcı hikâyeler anlatmalarına aklım ermiyordu. Avrupalıların ortaya attığı ve insanların insanlığını azar azar yok eden bu hayasızca hürriyetin değişmesi gerektiğini düşündüm. Geleceğim için, umutları yıkık, yorgun bir halde yürüdüm…’’ (s.39)

Bazı hikâyelerde; eşlerini aldatan, içki içen, kumar oynayan kişilerin yaptıklarından dolayı tevbe edip Allah’a sığındıklarından ve namaz kılmaya başladıklarından bahsedilir. Kimileri de önceki hayatlarından pişman olup aynı şeyleri bir daha yapmaz. Ailelerini terk edip Almanya’ya gidenlerin, burada da umduklarını bulamayıp pişman olduklarından bahsedilir.

“Ağaç Kök Üstünde Büyür’’ adlı hikâyede hikâye kahramanı ile oğlu Ahmet’in eşlerini aldatmalarından, içkiye ve kumara alışmalarından sonra da tevbe edip Allah’a sığınmalarından bahsedilir. Adam, Almanya’ya ilk geldiğinde yaşadığı şoku şöyle anlatır:

“(...)Bütün dünyası köyü, kasabası ve askerliği sırasında gördüğü yerlerle sınırlı, yirmi beş yaşında bir bozkır delikanlısı düşünün. Onu bir sabah Sirkeci’den trene bindirin, günler geceler sonra bir başka sabah, bir başka dünyada, kendi dünyasıyla hiç benzerliği bulunmayan, farklı, yabancı, uzak bir dünyada trenden indirin. Ne yapar? Ben korktum. Üzerime üzerime gelen evlerden, caddelerden, habire göz kırpan renkli ışıklardan, ne söylediğini anlamadığım insanlardan, sebepsiz gülümseyişlerle yaklaşan boyalı kadınlardan, loş salonlardan, otomatlardan korktum…’’ (s.129-130)

Adam, içine düştüğü*’’renkli, ışıklı, hızlı, gürültülü, yabancı ve soğuk dünyadan’’* (s.130) uzun süre kaçar. Sonra da bu dünyanın çok da korkutucu olmadığını düşünmeye başlar. İçkiye alışır, para otomatlarına takılır, belirli yerlerde bekleyen arabalı kadınlara gider. Orta yaşlı dul bir Alman kadınla arkadaş olur ve geceleri onun evine gitmeye başlar. Adam gittiği yolun yanlış olduğunu düşünüp

"içkiyi, zinâyı, eğlenmeyi, kumarı'' bırakıp tevbe eder ve Türkiye'deki ailesini yanına getirir. Bir ay sonra eski hayatına geri döner. Birçok kadınla birlikte olur. Gece geç vakitlerde sarhoş bir hâlde evine döner. Oğlu büyünce o da babasına özenir. Eve geç gelir. Kimi günler kız arkadaşının yanında kaldığını söyleyip eve gelmez. Adam, oğlunun da kendisine benzemesi ve gittikleri yolun yanlış olduğuna dair şöyle düşünür:

"(...)Ben köküme ters düşmüştüm. Düşünebiliyor musunuz, haramı haram bilip sakınan bir kök ve eline para geçince haramı helâli unutan ben…İkimiz de iyi baba, iyi aile resisi olamadık. Niçin olamadığımızı anlatacak değilim, ikimiz de biliyoruz. Renkler, ışıklar, boyalar, yalancı gülümseyişler, güzel kokular vesaire diyeyim gerisini sen anla…''(s.139-141)

Oğlunun daha fazla bu kötü hayata devam etmemesi için onu komşularının kızıyla evlendirir; ama oğlu yirmi gün sonra eski kız arkadaşına ve eski hayatına geri döner. Bir gün hem adamın hem de oğlunun hayatını değiştirecek bir olay yaşanır. Torunu arkadaşlarıyla oyun oynarken gözü kör olur. Bu olaydan sonra adam ve oğlu *"çareyi Allah'a sığınmakta ve ondan gelene razı olmakta''* (s.142) bulurlar. Baba ile oğul birlikte namaz kılmaya başlarlar.

"Gazete İlânı'' adlı hikâyede eşini ve çocuklarını Türkiye'ye gönderdikten sonra Alman bir kadın ile buluşmaya karar veren Mahmut'un yaptığına pişman olup bundan vazgeçmesinden bahsedilir. Çocukları Almanya'da okulda sorun yaşadıkları için Mahmut onları anneleri ile birlikte Türkiye'ye gönderir. Sekiz aydır yalnız yaşayan Mahmut, daha fazla tahammül edemediğini söyleyip gazeteye arkadaş aradığına dair ilân verir. Gisela Tarren adında bir kadın onun mektubuna cevap verir. Mahmut, Gisela'nın evli ve on yedi yaşında bir oğlu olduğunu öğrenince ilânda yalnız yaşayan kadınlarla tanışmak istediğini belirttiği hâlde onun kendisi ile neden tanışmak istediğini anlamadığını söyler. Halbuki kendisi de Gisela'ya sekiz ay önce boşandığını söylemiştir. Mahmut, kendisine iki çocuk veren ve yıllarca aynı yastığı paylaştığı eşini düşünüp böyle bir şey yaptığına pişman olur. Gisela ile buluşmamaya karar verir.

“Sarhoş Hamit’’ adlı hikâyede eşi memlekette olan Hamit’in, bir kafeye gidip burada çalışan Monika’ya sarkıntılık ettiği için işyeri sahibi ile tartışmasından ve polisin çağrılmasından bahsedilir. Evli olduğu belli olmasın diye yüzüğünü çıkaran Hamit, içip sarhoş olduktan sonra Monika’ya sarkıntılık eder. Monika ona bir tokat vurur. İşyeri sahibi Hamit’e, dükkânını terk etmezse polis çağıracağını söyler. Sinirlenen Hamit bıçağını çıkarıp masaya saplar. Hamit, bir taraftan ağlar diğer taraftan Monika’yı ve işyeri sahibini tehdit eder. Polis geldiğinde Hamit’ten pasaportunu ister. Yanına pasaportunu almadığını hatırlayan Hamit çok geçmeden yaptığı yanlışın farkına varır.

“Sofya’da’’ adlı hikâyede arkadaşları ile birlikte Bulgaristan’a gittiklerinde Sabri, bir otel çalışanına sarkıntılık eder. Evli ve iki çocuk annesi olan kadın, bir türlü Sabri’den yakasını kurtamayınca bir iş arkadaşından yardım ister. Adam, Sabri ile konuşunca Sabri, yaptığının yanlış olduğunu kabul eder ve utançtan yüzü kızarır. Tam bu esnada yanına gelen Mehmet, ona *“Söyle ikimiz birlikte gezelim, karı bakalım olmaz mı?’’* (s.9) der. Sabri, arkadaşının yüzüne ters ters bakar.

“Yarim Sen Gideli’’ adlı hikâyede eşini aldattığı için pişman olan İsmet’ten bahsedilir. İsmet ile Rita’nın çok yakın ilişkleri vardır. Bir gün Rita’nın İsmet’e çocuk sahibi olmak istediğini söyleyince İsmet, onun Rolf ile evlenmek istediğini düşünür ve ondan ayrılır. Yedi yıl sonra eşi ve çocukları ile bir bahar şenliğinde İsmet, Rita ile karşılaşır. Rita’nın yanında kocası ve çocukları vardır. Kısa bir sohbetten sonra birbirilerine adreslerini verip ayrılırlar. Üç hafta sonra Rita, İsmet’e bir mektup yazar ve onunla buluşmak istediğini bildirir. Rita’nın eşi üç günlük bir seminere gitmiştir. İsmet de Rita’nın evine gider. Gece yarısına kadar içip sarhoş olduktan sonra ilişkiye girerler. İsmet sabaha doğru, eşini aldatmış olmanın vermiş olduğu pişmanlıkla evine döner.

“Yıkılan Umutlar’’ adlı hikâyede Ahmet’in, eşi Ayşe’yi terk edip Almanya’ya gittikten sonra burada umduğunu bulamaması ve pişman olmasından bahsedilir. Almanya’dan Türkiye’ye izne gelen Süleyman, Almanya’ya ve oradaki kadınlara dair Ahmet’e çok şey anlatır. Bu konuşmalardan sonra Ahmet, eşi Ayşe’yi ve onun ailesini küçümsemeye başlar. Ahmet, Ayşe’nin; Süleyman’ın anlattığı Almanya’daki salon hanımlarına hiç benzemediğini düşünür:

"(...)Akşama kadar evin işleriyle uğraşan, saçına başına, giyimine pek önem vermeyen, kaba bir lisanla konuşan bu köylü kızını kendisine yakıştıramıyor, ondan çok üstünlerine layık olduğunu sanıyordu. 'Almanya'da villalarda oturan, erkeklerin istediğini gözlerinden okuyan nice bilgili kızlar var. Ben ancak onlarla yaşayabilirim, onlarla hayatın tadını çıkarabilirim. Neden evlendim ben bu Ayşe miskiniyle? Almanya'ya gidince ondan hâliyle kurtulmuş olurum…'' (s.44)

Ahmet'in artık tek hayâli Almanya'ya gitmektir. Öyle ki altı ay sonra Süleyman; gönderdiği mektupta ona bir iş bulduğunu yazar. Onu Almanya'ya davet eder. Ahmet, Ayşe'ye geri dönmeyeceğini; artık kendi başının çaresine bakmasını söyler. Ahmet, Almanya'ya gittikten sonra anlatılanlardan farklı bir hayatla karşılaşır. O; buraya geldiğine ve Ayşe'yi terk ettiğine pişman olur:

"(...)Aynanın karşısına geçip kendisini inceledi. Zayıflamış, avurtları birbirine girmişti. Gözleri büyümüş, boynu incelmişti. Üstüne iyi oturan, özel diktirdiği lacivert ceketinin omuzları sarkmıştı. Pantolonu da geniş geliyordu. Umutlarını gerçekleştiremediği Almanya onda büyük değişiklikler yapmıştı. Yüksek biri olmadığını sonunda anlamıştı. Daha önce hiçe saydığı insanlar onun gözünde başka görünmeye başlamışlardı. Acaba Ayşe onun hakkında neler düşünüyordu? Tekrar barışacak mıydı, yoksa intikam alma hırsına mı kapılacaktı?..'' (s.45)

Hikâyelerde okulda ve arkadaş ortamında ayrımcılığa uğrayan gençlerin, aile ve toplum bağlarının zayıflamasıyla toplumdan ve okuldan gittikçe uzaklaşıp sexshop'lara ve eğlence mekânlarına gitmelerinden bahsedilir. Onların yoz bir hayata sürüklenmelerinde yalnızca dışlanmaları değil ailelerinin ihmâlkarlığı, aile şiddetine uğramaları, zorla evlendirilmeleri ya da aile büyüklerinin onlara iyi örnek olamamaları da etkilidir. Kimi aileler çocuklarını uyardığı hâlde sözlerini dinletemez. Bu nedenle çocuklar kandırılır ve kötü yola düşer.

"Baba Oğul'' hikâyesinde Kerem Özkonak, arkadaşlarıyla cinsel filmlerin gösterildiği bir sinemaya giderken burada babasını görür. Hemen yolunu değiştirir, izini kaybettirir. Sonrasında arkadaşlarıyla umûmhâneye gider, burada yine babasının arabasını görür. Kerem, arabasının tekerlerinin havasını indirip ordan uzaklaşır.

"Âdem ile Hakan'' adlı hikâyede Âdem, Almanya'daki hayatından bahsederken Almanya'da her ân yoldan çıkmanın mümkün olduğundan bahseder:

"(...)Çalkantılı, fırtınalı bir denizde gibi yaşamımız. Almanya denizinin dalgaları, bizim Karadeniz'in dalgalarından bin beter. Yutabilir, boğabilir insanı. Ama korkmuyorum. Adım Âdem…''(s.78)

"Hava İnadına Güzeldi'' adlı hikâyede teyp hırsızlığı nedeniyle tutuklanıp hapse atılan Hacı, kendisini bu hayata sürükleyen nedenlerden bahseder. Hacı, çocukluğunda babasından para isteyince çok fenâ dayak yer. Babasının gözünün paradan başka bir şeyi görmediğini anlatır; bu yüzden bir daha babasından para istemez. Hacı; hırsızlık yapmaya, diskoteklere ve oyun salonlarına gitmeye başlar. Bir gün yine bir araçtan teyp çalarken yakalanır. Tutuklanarak cezaevine gönderilir.

"Elmas'' adlı hikâyede eşini döven ve çeşitli suçlara karışan bir adamın tutuklanıp sınır dışı edilmesinden ve kızlarını, dinlerine bağlı olarak yetiştirmeyen bir annenin çâresizliğinden bahsedilir. Anne, çocuklarının kötü yola düşmesini engellemeye çalışır ve onları gerçek bir Müslüman olarak yetiştirmek ister. En küçük kızı Elmas'ın ablalarına benzememesi için onu Türkiye'ye dönmeye iknâ etmeye çalışsa da bunda başarılı olamaz. Kadın, ailesinin dağılmasına neden olan "gâvurlara'' kin duyar. Nazikte'nin kocası; sürekli alkol alan, çocuklarıyla ilgilenmeyen, *"ruhsuz, işe yaramaz ve hantal bir gövde.''* (s.25) olarak anlatılır. Adam, her gün Nazikte'yi döver. Daha fazla dayanamayan Nazikte bir gün polise haber verir. Polis, adamın çeşitli suçlara karıştığını tespit eder; bu yüzden onu sınırdışı eder. Kızları, evi terk eden Nazikte'nin bir tek on yedi yaşındaki kızı Elmas evde kalmıştır. Nazikte, Elmas'ın ablası gibi bir Alman'ın peşine takılıp *"kötü yola''* (s.23) düşmemesi için çok uğraşır. Kızını; gerçek bir Müslüman, babadan anadan gördüğü İslâm'a inanan dini bütün biri olarak yetiştirmek ister. Kadın, diğer çocuklarının da böyle olması için çok uğraşmış ama bunu başaramamıştır. Bilhassa Elmas'tan büyük olan kızına çok kırgındır. Annesinin söylediklerinin tersini yapmak ve *"elbise değiştirir gibi erkek değiştiren''* (s.23) kızı, henüz evi terk etmeden evlerinin önü "arı kovanı gibi'' erkeklerle dolar. Elmas da okula gidiyorum deyip her gün Alman erkek arkadaşıyla buluşmaya gider. Annesinin imzasını taklit ederek yazdığı dilekçeleri okula verir ve hasta olduğunu belirtir. Bir gün Nazikte okuldan

gelen mektuptan şüphelenir. Mektubu kızı Elmas'a vermeden önce başka birine okutur. Mektupta, kızının hastalığını gerekçe gösterip yirmi gün okula gelmediği ve derslerinin gittikçe kötüye gittiği için sınıfta kalabileceği yazar. Bu nedenle doktordan alınan raporların kendilerine ulaştırılması istenir. Kızı akşam eve geldiğinde annesi ona mektupta yazılanlardan bahseder ve her gün okula gidiyorum deyip nerelere gittiğini sorar. Kızı ile tartışır, ona birlikte Türkiye'ye dönme teklifinde bulunur. Elmas bu sözleri duyunca çok sinirlenir. Annesini iter ve onu yere düşürür, onun boğazını sıkar. Nazikte ise *"arka arkaya kendisinden çocuklarını çalan gâvurlara''* kin duyar. Ertesi gün *"bu gâvurların terbiyesi yüzünden diğer çocuklarımı da kaybettim''* (s.32) deyip kızının okuluna gider. Elmas annesinden önce okula gidip öğretmenlerine, annesinin zorla evlendirileceğini söyler. On sekiz yaşına geldiği için devletten koruma talebinde bulunur. Talebi kabul edilen Elmas, Gençlik Evi'ne yerleştirilir, Elmas bir daha evine dönmez.

"Gurbet Yurdumdur'' adlı hikâyede ise ebeveynlerinin yaşadığı hayatı benimsemeyen genç bir kızın; yasakları, töreleri, günahları ve ayıpları umursamadığını söyleyip istediği hayatı yaşamak istemesinden ve bunların sonuçlarından bahsedilir. Hıdır, kızı Emine'nin Michael ile arkadaş olmasını istemez. Emine ise babasının karşısına; rujlu dudaklar, ojeli tırnaklar ve sürmeli gözlerle çıkıp artık büyüdüğünü ve ebeveynleri gibi yaşamak zorunda olmadığını söyler. Babası onu çok kötü döver. Emine okula gitmemeye başlar ve Michael ile daha çok yakınlaşır. Ev işlerinde artık annesine yardım etmez. Annesine *"Başıma on paralık bir yapık bağlayarak ömrümü senin gibi mutfakta geçirmek istemiyorum!''* (s.84) der ve alesinin istediği gibi bir hayatı yaşamayacağını söyler:

"(...)Emine, günlerce tutuklu gibi yaşadı. Kararını vermişti, gidecekti…Annesi gibi ya da babasının "soyumuz sopumuz'' dediği kadınlar gibi tepeden tırnağa örtünerek, çağdışı bir yaşam sürmek istemiyordu, gidecekti…Emine için; yasaklar, ayıplar, günahlar, töreler kesinlikle yoktu, gidecekti…Herkes gibi onun da arkadaşları olacak, gönlünce gezecek, dilediğince eğlenecekti. Üç günlük dünyada saçma değerler uğruna tükenip gitmeyecekti…İlkel, vahşi, aptal babasının bu tutumundan sonra, evde kalmak, onların arasında onlar gibi yaşamak, Emine için, çok uzak bir düş, asılsız, silik bir masaldı artık…'' (s.86-87)

Kreuzberg'deki Türkler arasında Michael ile Emine hakkında dedikodular yayılır. Bir gün Hıdır, kızını parkta Michael ile *"kucak kucağa, dudak dudağa''* (s.84) görür. Eve gelinceye kadar onu döver. Bu olaydan sonra babası, kızını halasının oğlu ile evlendireceğini söyler. Bunu kabul etmeyen Emine, Almanya'da çeşitli nedenlerle evinden kaçan gençlerin barındığı bir devlet kurumuna sığınır. Babası kızını bulup ona Michael ile evlenmesine râzı olduğunu söyleyip onu kandırır ve oradan çıkarır. Emine babasının gerçek niyetini öğrenince Michael ile tekrar kaçarlar. Hıdır, onları takip edip yakalar ve ikisini de silahla yaralar. Polis, Hıdır'ı tutuklar ve cezaevine gönderir. Hıdır, altı yıl tutuklu kaldıktan sonra sınır dışı edilmek üzere serbest bırakılır. Adam, kızının Michael ile ayrıldığını öğrenir. Ondan kendileriyle birlikte Türkiye'ye dönmesini ister. Emine ise kendi yurdunun Almanya olduğunu; ancak cenazesini Türkiye'ye götürebileceklerini söyler. Kızından umudunu kesen aile onu Almanya'da bırakıp Türkiye'ye döner.

"Hülya'nın Çilesi'' adlı hikâyede Faruk'un, on dokuz yaşındaki Hülya'yı kandırarak onu erkeklere pazarlamasından bahsedilir. Hülya, günlerce peşini bırakmayan Faruk ile buluşmayı sonunda kabul eder. Birlikte bir birahâneye giderler. Faruk, işyeri sahibi ile anlaşıp Hülya'yı alıkoyar. Hülya para karşılığı, gelen müşterilerle birlikte olmaya zorlanır. Annesinin sözünü dinlemediği için bu kötü yola düştüğünü söyleyen Hülya, ağlayıp durur. Bir gün buradan kaçmayı başaran Hülya polise gidip başından geçenleri anlatır.

"Uyudu'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, tüketim merakı ve insanların duyarsızlaşması gibi konuları yozlaşma konusu çerçevesinde eleştirir:

"(...)Bu varsıl endüstride aşırı ileri gitmiş ülkeler güzelim dünyanın içine ediyor. Bunu herkes biliyor. Ama sesini çıkaran az. Rahatını yitirmek istemiyor çoğunluk. Otomobillerin her yıl yenisi çıkıyor. Biranın tadı iyi; tam uyutmuyor, yarı…Televizyon da fazla geç kalmadan iki kanaldan sulu erotik filmler göstermeye başlıyor. Neden çıkarsın sesini?..'' (s.31)

Ali Özenç Çağlar, yozlaşma konusu ile ilgili hikâyelerinde ailesini ihmâl edip sadece arabasıyla ilgilenen aile reislerinden bahseder. "Almanya Çöplüğü'' adlı hikâyede Cemal'in araba aldıktan sonra çocuklarıyla ilgilenmediğinden bahseder.

Dokuz yıldır Almanya'da çalışan Cemal ve Cavide, işe gittiklerinde üç çocuğu evde bir göz odada yalnız kalırlar. Cemal, iş çıkışı arabasına binip gezer. Eve geç gelir, eşi ve çocukları ile ilgilenmez. Hafta sonu da ailesi ile zaman geçirmektense arabası ile uğraşıp durur. Onun için arabası her şeyden önce gelir:

"(...)'Yahu amma süslüyorsun be şu arabayı' dedi arkadaşı.

'Ne zannettin' diye ekledi öteki. 'Bu benim her şeyim; boğazımdan kısarım, ama Ford'umdan esirgemem. Babamın öküzleri, babam için nasıl kıymetliyse, bu da benim için öyle. Benim evim de o, arsam da'...'' (s.13)

Baykurt, hikâyelerinde doğadan ve doğduğu yerden uzaklaşan Türklerin yozlaştığını anlatır. "Kalimerhaba'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, baharın gelmesiyle Karahindiba bitkisini toplamak için kırlara gider. Adam, insanların Almanya'da şehir hayatını karmaşasına kendilerine kaptırıp televizyona bakmaktan yorgun hâle geldiklerini ve gittikçe doğadan uzaklaştıklarını belirtir. Gittikçe daha az memlekete giden Türklerin; Anadolu'nun tatlarını, kırları ve kırlarda hemşerileriyle *"sözleşmeyi''* (s.44) unuttuklarını anlatır.

"Telgraf'' hikâyesinde Çevirmen Faruk, işçilerin uzattığı sigara paketinden her defasında alır; bu yüzden hiç sigara satın almaz. Faruk, işçilerin işlerini hâlletmek için onlardan rüşvet alır. İşçilerin yanında iken onlara yaranmak için ücretlerin azlığından bahsedip şeflere söver. Şeflerin yanında da Almanya'nın güzelliklerinden, işçilere verdikleri ücretlerin bolluğundan ve şeflerin iyiliklerinden bahseder. Yunus, bir gün Faruk'un yanına gider ve ondan şef ile konuşup kendisine izin almasını ister. İşini hâlletmesi için de onun cebine yirmi mark sokuşturur. Faruk ise hiçbir şey olmamış gibi davranır.

Tablo 26: Yozlaşmanın İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Almanya Çöplüğü, Devrimci Dönüşüm
Aras Ören	İlginç Bir Evlilik, Bitte Nix Polizei

Aysel Özakın	Annem İşini Kaybetti
Bekir Yıldız	Yaman Göç, Düdüklü Tencere
Dursun Akçam	Erkek, Şifre 446
Ertunç Barın	Düşlerimde Bile Yalnızım,
Fakir Baykurt	Karslı Nine, Akademi, Makarna, Düğün Borcu, Baba Oğul, Âdem ile Hakan, Uyudu, Kalimerhaba
Fethi Savaşçı	Sarayova Dağlarında, Garson Kadınla Yıldırım, Babalar Analar Nineler, Kanserli Kadın, Kumar, Fabrikanın Kadınlar Yurdunda, Para Hırsı, Esrarcı Yaşar, Karanlık İşler, Fabrikanın Bahçesinde, Lumpen Ömer, Üçüncü Ülkeye Varınca, Laz Erol, Bir Yılbaşı Öyküsü, İbrahim'le Rosi, Birinci Kata İnemem, Güneşli Bir Gün, Utanç, Ihlamurlar Çiçek Açarken, Adaletin Varsa, Garbis'le Necati, Sevgi Sınır Tanımaz, Sarhoş Hamit, Sofya'da
Gönül Özgül	Renkli Mantolar
Güney Dal	Yanılgı
Haydar Işık	Ekim Bayramı, Elmas
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları
Mehmet Çakan	Almanya'da Yirmi Ay
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü,
Muammer Bilge	Tünelin Öbür Ucu Almanya, Suzan'ın Öyküsü, Hava İnadına Güzeldi, Telgraf
Murat Karaaslan	Zühtü, Evlenme İlanı, Kaffe İnternasyonal, Seyit'e Sorun, Yıkılan Umutlar, Hülya'nın Çilesi

Nevzat Üstün	Bir Kadın
Osman Çeviksoy	Evime Dönüyorum, Kaderi Zorlamak, Bekleyiş, Sorgulama, Sen Kimsin?, Helga, Cahit Bey'in Kızları, Almanya Ara Beni, Ağaç Kök Üstünde Büyür
Özgen Ergin	Kenan, Ben Küçüküm, Katolik Kapıcı, Kabuklu, Kurtarılmış Sokak
Reşat Karakuyu	Gazete İlanı
Rıza Hekim	Kırk Yılda Bir Yaş Günü, Uzak Yuvada Bahar
S. Salih Gör	Yol Bitmeden
Vehbi Bardakçı	Ayrık Otları, Gurbet Yurdumdur
Y.Ziya Bahadınlı	Sapa
Yücel Feyzioğlu	Yarim Sen Gideli
Yüksel Pazarkaya	Sevil'in Televizyon Düşü

3.14. DİL PROBLEMİ

Hikâyelerde Almanya'daki Türklerin Almanca bilmedikleri için; iş bulamama, bulunan işte başarılı olamama ve yazılı evraklara cevap verememe gibi sorunlar yaşadıklarından bahsedilir. Birsen Şahin Almanya'daki Türklerin; Almanya'da her şeyin yazılı şekilde yürüdüğünü düşündüklerini, evlerine gelen resmi mektuplar ve evraklarla ilgili onların Almanca bilmemekten kaynaklı sorun yaşadıklarını ifade eder. (2010:200) Hikâyelerde de Türklerin Almanca bilmedikleri için; alışveriş merkezlerinde, Yabancılar Dairesi'nde, hastanelerde, işyerlerinde, adliye koridorlarında sorun yaşadıklarından bahsedilir. Onlar, dertlerini anlatamadıkları için zor duruma düşerler ve haksızlığa uğrarlar. Bu konuyu Sedat Şahin şöyle açıklar:

"...Özellikle de Almanya'ya ilk gelen, yani birinci kuşak Türkler, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük sıkıntılar çektiler. Kendilerini Almanca ifade edemediklerinden dolayı kendi içlerine kapandılar. Başka bir ifadeyle, kapalı topluluklar oluşturdular. Bunun sonucu olarak da, bu insanlar sorunlarını çeşitli yayın organları yoluyla dile getirme ihtiyacı hissettiler. Bu yayınların arasında Türkçe yazılan kitaplar önemli bir yer tutar..." (Şahin, 2006:132)

Fakir Baykurt'un; "Âdem ile Hakan'' ile "Karpuz Dolması'' hikâyeleriinde Almanya'daki Türklerin Almanca bilmemedikleri için yaşadıkları sorunlar trajikomik bir şekilde ele alınırken; Bekir Yıldız'ın "Celb'' hikâyesinde Yıldız'ın diğer hikâyelerinde olduğu gibi yalnızca trajedi vardır.

"Karpuz Dolması'' hikâyesinde Bergamalı Mahmut'un Almanca bilmediği için uzun bir zaman köpek mamasını et sanıp onu yediğinden bahsedilir. Mahmut; Türkiye'den getirilen geleneksel ürünlerin satıldığı bir markette çalışmaya başlar, artık Almancayı da öğrenir. Markete gelen Andy, ürünler arasında olan karpuzu gösterip onun ne olduğunu sorar. Mahmut, ürünün adının karpuz olduğunu ve onunla çok güzel karpuz dolması yapıldığını söyler. Kadın da Mahmut'a inanır. Bir karpuz alır ve evinde karpuz dolması yapmaya çalışır; ama mutfağını batırır. Türk komşuları Andy'ye kandırıldığını söyler. Andy sonraki gün markete gelip Mahmut'a neden böyle yaptığını sorar. Mahmut; Almanya'ya ilk geldiğinde Almanların kendisine aylarca köpek maması yedirdiğini, yaptığı bu şakayla ödeştiklerini söyler.

"Âdem ile Hakan'' hikâyesinde Almanca bilmeyen bir adamın başına gelen trajikomik bir durumdan bahsedilir. Âdem okula gitmediği için ailesine devamsızlık yaptığını belirten bir yazı gelir. Babası Almanca bilmediği için oğlunun arkadaşı Hakan'dan yardım ister. Hakan, Âdem'in babasına kâğıtta *"Âdem için sana teşekkür yazıyorlar, dersleri çok iyi gidiyormuş!*'' (s.71) diye bahsedildiğini söyler.

"Celb'' adlı hikâyede annesi ve babası işe gittiği için Osman'ın, sekiz aylık kardeşine bakmak zorunda olduğundan bahsedilir. Bir gün evde ekmek kalmadığı için Osman, komşularından ekmek istemeyi düşünür; ama Almanca bilmediği için bunu yapamaz. Bu nedenle onlar aç kalırlar.

"Sıfır Sıfır'' hikâyesinde Safinaz, Yabancılar Dairesinde iken sıkışır, tuvalete gitme ihtiyacı duyar; ama burada yalnızca personele ait bir kadın tuvaleti vardır. Kocası Mahmut, onu erkek tuvaletine götürür.

"Melhem'' adlı hikâyede Haydar, yaşadığı kazadan sonra ayakları tutmamaya başlar. Haydar'ın kontrol için sürekli doktora gitmesi gerekir. Doktor, her defasında ucuz bir melhem yazıp onu geri yollar. Haydar, doktora neden böyle yaptığını sormak ister; ama yeteri kadar Almanca bilmediği için derdini anlatamaz:

"(...)Ah yeterli bir Almancası olsa, bu isteğini çatır çatır anlatsa ne iyi olurdu! Ama yapamıyordu. "Ja ja!..'' deyip geçiyordu sıkışınca…'' (s.184)

"Yargı'' adlı hikâyede Yenice, Almanca bilmediği için haksızlığa uğrar. Gerekmediği hâlde istirahat raporları alıp işe gelmediği iddiasıyla işten çıkarılan Yenice, Almanca bilmediği ve mahkemede kendisini savunamadığı için çok üzülür.

"Yama'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, Almanya'da hayatın her alanında kendi diliyle konuşamadığını ve kendisinde yamalı duran Almancası ile dertlerini anlatamadığından yakınır:

"(...)Beynime anadilimle yazılmış kavramları Almanlaştıramadım henüz. Ben kendi anadilimle konuşur, onunla güler, onunla ağlarım. Sonradan bana eklenen bu güzel kentin dili de benim değil. Beynimin bir kıyıcığında teğel ipliğiyle yamalanmışçasına durur, bekler. Doktora gittiğimde ağrıyan yerimi söylerim onunla. Alışverişte, kasadaki kadına para sayarım yamalık dilimle…Çocuğun öğretmenine kızmışsam- kızmam gerekiyorsa eğer- yama dilimi çıkarıp kullanamam. Onunla, öğretmenin kapısını çalıp kavga edemem. Dövüşemem, hakkımı arayamam, kendimi savunamam bu dille. İşsiz kaldığımda iş, damım aktığında ev arayamam bu eklenti dilimle…'' (s.37-38)

"Feminist Ali'' adlı hikâyede yeteri kadar Almanca bilmeyen Remzi, Alman işçilerle sohbet edemez. İşyerinde muhabbet edecek birini bulamadığı için canı çok sıkılır. Onun yanında çalışan Alman işçi hastalandığı için ustabaşı, Ali'yi burada görevlendirir. Remzi işyerinde hem çalışıp hem de Ali ile sohbet edeceği için *"Şu Alman'ın yerine hergün Ali'yle çalışmak ne güzel olurdu kim bilir.''* (s.11) der.

"Nusret Dayı'nın Dilekçesi'' adlı hikâyede Nusret Yıldız adlı işçinin, yeteri kadar Almanca bilmediği için vergi dairesinde derdini anlatamadığından bahsedilir. Aldığı maaşta ve aile bireylerinin sayısında bir değişiklik olmadığı hâlde Nusret, maaşından vergi kesintisi yapıldığı için her gün vergi dairesine gider. Yanlışın düzeltmesini ister; ama bir türlü derdini anlatamaz. Almanca bilmediği için sorun yaşadığını söyleyen Nusret ile bir başka gurbetçi arasında şu konuşma geçer:

"(...)-Yine işimi görmedi, kocakarı, dedi. Ulan bu ülkede nedir çektiğimiz? Git gel yolunu bellettiler vergi dairesinin, Ah! Dilim olsa gösteririm onlara günlerini. Yok işte yok, dilimiz yok! Onlar da bilirler umarsız olduğumuzu, üstümüze çullanırlar bu yüzden.

Takkeli olan:

-Dini ayrıdan bir şey bekleme, dayı. Haça tapandan adama hayır gelmez!

-Doğru değil, dedi öbürü. Din değil dil var ortada. Anlatamazsan derdini, anlamazsan karşının söylediğini Nusret Dayı gibi bellersin vergi dairesinin yolunu...'' (s.65)

Arkadaşları Nusret'e, Ferhat Hoca'dan dilekçe yazması için yardım isteyebileceğini hatırlatırlar. Nusret bu öneriyi doğru bulur. Nusret, tercümana giderse onun dünyanın parasını isteyeceğini düşünür. Söylemek istediklerinin Almancaya doğru çevrilip çevrilmeyeceği konusunda da emin değildir. Sonunda Ferhat'a gidip ona durumunu anlatır. Ferhat Hoca, vergi dairesinde çalışan Frau Hinze'ye hitaben kaleme aldığı dilekçede sorununun çözülmesini talep eder ve Nusret'in, kendisine âşık olduğunu yazar. Kadın dilekçeyi okuduğunda çok güler. Nusret derdini tam olarak dilekçede dile getirdiği için sorunu hâllolur; ama Frau Hinze evlenme teklifini kabul edemeyeceğini söyler. Nusret, kadının sözlerinden bir şey anlamaz.

"Evdeki Hesap'' adlı hikâyede Ruşen, kısa sürede ehliyet almak ister; ama Almanca bilmediği için bu işi nasıl hâlledeceğini kara kara düşünür. Necip, dil kursuna gidebileceğini ya da bir Alman kadın bulup onunla beraber yaşarsa daha çabuk Almanca öğreneceğini söyler. Nadir de Almanca öğrenmek için bir Alman

kadınla arkadaş olduğundan bahseder. İlişkileri iki yıl sürdüğü halde Nadir, birkaç kelime dışında hiçbir şey öğrenemediğini söyler. Ruşen, üç defa ehliyet sınavına girdiği halde sınavı geçemez. Türkler arasında ehliyet sınavını ilk seferde geçen çok az kişi vardır. Almanca bilmeyen Türk işçilere, ehliyet kursunda daha fazla ders verilerek onlardan daha fazla ücret alır. Üç defa sınavı geçemeyen sürücü adayları, psikolojik sorunlarının olup olmadığının anlaşılması için muayene edilirler. Doktor, Ruşen'i muayene eder ve ona biraz fazla heyecanlı olduğu söyler. Bunun, çevre değişikliği ya da Almancayı yeterince bilmemekten kaynaklı olabileceğini söyler. Birkaç defa denedikten sonra ehliyet alabilen Ruşen, vakit kaybetmeden gidip bir araba alır. Satıcı firma, Ruşen'e boş bir satış belgesi imzalattıktan sonra belgeyi istediği gibi doldurur. Yeteri kadar Almanca bilmeyen Ruşen, belgede yazılanları tam olarak anlamadığı hâlde onu imzalar. Sonradan kandırıldığını öğrenir. Dava açar; ama kendisi belgeyi imzaladığı için mahkeme onu haksız bulur.

N. Abadan Unat; Türk işçilerinin Alman kızlarıyla arkadaş olmak için Almanca öğrenmeyi istediklerini, işçilerin Türkiye'den büyük bir şehirden gelmemişlerse onlar için diskoteğe gidip bir kızla tanışmanın çok önemli olduğunu belirtir. (Pusch ve Splitt, 2015:39)

Hikâyelerde de Türk erkeklerinin Alman kadınlarla arkadaş olmak istedikleri hâlde Almanca bilmedikleri için onlarla iletişim kuramadıklarından bahsedilir. Almanlarla Türkler arasında birbirilerini anlamama durumundan dolayı sorunlar yaşanır. Bazı hikâyelerde Almanca bilmedikleri için kendileriyle alay edileceğini düşünen kimi Türklerin, Alman arkadaşlarının ortamlarına girmekten çekindiklerinden bahsedilir. Türklerin ve Almanların birbirilerinin dillerini bilmemeleri kimi hikâyelerde onların arkadaş, dost olmaları ya da evlenmeleri için bir engel iken kimi hikâyelerde ise bu durum bir sorun teşkil etmez.

"Ihlamurlar Çiçek Açarken'' adlı hikâyede Hanni, İbrahim'i evine yemeğe davet eder. Hanni'nin kardeşi ve dayısının da davetli olduğu yemekte İbrahim, iyi Almanca konuşamadığı için kendisiyle dalga geçileceğini düşünür; bu yüzden yemeğe gitmez.

“Ferhat’’ adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Ferhat, sokakta karşılaştığı bir Alman kadından hoşlanır; ama Almanca bilemediği ve kadınla konuşamadığı için üzülür.

“Yeni Beşik’’ adlı hikâyede Cabir, iş arkadaşı Werner ile bir konu hakkında konuşurlar. Cabir, Werner’e konuşmalarının tamamını anlamadığını söyler. Ondan biraz yavaş konuşmasını ister.

“Elbe Kıyısında’’ adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, gurbette yalnız olmanın yaşadığı ülkenin dilini bilmemesi durumunda daha da çekilmez olduğunu şu cümlelerle anlatır:

“...İnsanın büyük bir kentte yalnızlığı kadar, kötü bir şey yok. Hele o ülkenin dilini bilmiyorsa, yalnızlığı daha da katmerleşir. Danışmalardan çat pat bir şeyler öğrenseniz de neyin nerede olduğunu bilemezsiniz. Bir dil bilen olsa bile, o da yakınınızda değildir. Bir ara yola çıktığınıza, çıkacağınıza bin pişman olursunuz. En çok da kazıklanma korkusudur sizi tedirgin eden. Alış verişlerde pazarlık edemezsiniz… (s.126)

“Öfke’’ adlı hikâyede Ünsal, arabası bozulduğu için işe on dakika geç kalınca ustabaşından azar işitir. Ünsal, yeteri kadar Almanca bilmediği için arabasının bozulduğunu; bu yüzden geç kaldığını söyleyemez.

“Hermann Gelmedi’’ adlı hikâyede Osman’ın, Alman arkadaşı Hermann’ı Ayşe ile evlendirmek istemesinden bahsedilir. Ayşe’nin Almanca, Hermann’ın ise Türkçe bilmemesi dolayısıyla onlar bir türlü anlaşamaz ve bu evlilik gerçekleşmez.

“Erkek’’ adlı hikâyede Fethullah Bozdoğan ile arkadaşı Ümmet, Alman kızlarıyla tanışıp onlarla birlikte olmak için alkollü bir mekâna giderler. Ümmet, çok geçmeden bir kızla tanışır ve onunla olan muhabbetini ilerletir; ama Fethullah dil bilmediği için yanına gelen kadınla konuşamaz. Kadın ne derse Fethullah ‘Ya!’ der.

“Ahmet’’ adlı hikâyede, hikâyenin kahramanı Ahmet’in yeteri kadar Almanca bilmediği için bir Alman kadınla iletişim kuramamasından bahsedilir. Kadın

Ahmet'e gülümser; ama o Almancayı iyi konuşamadığı için alay konusu olmaktan ve istediğini tam olarak anlatamamaktan çekinir:

"(...)Bir elbise dükkânının vitrinlerine bakınan, uzun boylu güzelce bir kadına usulca yanaştı. Usulca: 'Alo' dedi. Kadın, Ahmet'e yarı dönerek güldü. 'Alo' dedi. Ahmet'in heyecandan dili ağzı tutuldu. Ne diyeceğini bilemedi. Kadın, pişkin pişkin bir daha 'Alo' dedi. Gülerken yanaklarında gülücükler kaldı. Ahmet, yarı Türkçe, yarı Almanca bir şeyler mırıldandı. Kendi bile zor duydu dediğini. Alman kadın, anlamadım gibilerden baktı Ahmet'e. Sonra birden sertleşti, Ahmet'e sırtını döndü…'' (s.92)

Ahmet, yaşadığı bu olayı bir arkadaşına anlatır. Alman kadının, ona sırtını dönüp bir gencin arabasına binip uzaklaştığından bahseder. Arkadaşı, yaşadıklarının Almanca bilmemekten kaynaklandığını söyleyince Ahmet şu cevabı verir:

"(...)Kardeş, nasıl Almanca öğrenelim? Vardiyada çalışıyoruz. Bir hafta sabahleyin, bir hafta da öğleden sonra işbaşı yapıyoruz. Bilseydin demesi kolay...'' (s.93)

"Tansiyon'' adlı hikâyede, Cemal'in Alman komşularıyla ilişkisi merdivenlerde göz göze gelmeden selamlaşmak ile sınırlıdır. Cemal, bir tek Pfeife Jung adındaki kadın ile samimidir; ama yeteri kadar Almanca bilmediği için bu ilişkide de sınırlar vardır:

"(...)Apartmana ilk taşındığım günlerde, "ikimiz de aynı gazeteyi okuyoruz.'' diyerek tanışmıştı benimle. Sol eğilimli bir gazeteydi 'Volkzeitung', Almancamı ilerletmek için alırdım. Daha sonra 'Yabancı düşmanlığına karşı' yapılan yürüyüşte karşılaştık, senli benli olduk. Genç güzel bir kadındı Pfeife. Yalnız yaşıyordu. Arada bir kahve içmeye çağırırdı beni, ben de onu…Dil yetersizliği yüzünden rahat konuşamazdım. Ikınarak başlardım, ikide bir sözlüğe davranırdım. Sabırla dinlerdi, tıkandığım yerde yardım ederdi…'' (s.44)

"İnsan ve Toprak'' adlı hikâyede Almanya'ya oğlunu ziyaret etmek için giden yaşlı adam ile Karl'ın, birbirilerinin dillerini bilmedikleri hâlde dost olduklarından bahsedilir. H. Bektaş bu hikâyede onların birbirilerinin dillerini

bilmemelerinin Almanların ve Türklerin dost olmalarında bir engel olarak görmediğini anlatmak ister. Karl, bu durumu şöyle açıklar:

"(...)Anlamıştım, dilimi konuşamıyordun, başka bir dili konuşuyordun. Acaba dedim başlangıçta, nasıl anlaşacağız. Söylediklerimi nasıl anlayacak, söylediklerini nasıl anlayacağım? Ne aptalca düşünmüşüm, yersizmiş kaygım. Anlamakla konuşmak arasındaki farkı öğrendim seninle…'' (s.27-28)

Yurtdışına göçün geçici bir süreliğine planlanmış olması, yurtdışındaki hayatını 'geçicilik' temeli üzerine kurulması ve göç edenin amacına ulaşması hâlinde bir gün er ya da geç geri dönüleceği anlamına gelir. Göçmenler, kalıcı olmadığı için de imkânları olduğu hâlde elverişli bir konutta kalmayı tercih etmez, dil ve meslek öğrenimine ağırlık vermezler. (Gitmez, 1983:29) Hikâyelerde de; Türklerin Almanca öğrenmek için çaba göstermemeleri ve hevesli olmamaları, dil öğrenimi konusunda disiplinli olmamaları, Almancanın zor ve karmaşık bir dil olduğunu söylemeleri, çok zor iş koşullarında çalıştıkları için dil öğrenmeye fırsat bulamamaları, Almanların kendileriyle iletişim kurmak isteyen Türklere mesafeli davranmaları, Türk işçilerinin sadece Türklerle konuşmaları, sadece Türkçe televizyon ve radyoları takip etmeleri, Türkçe müzik dinlemeleri, Almanya'da geçici bir süreliğine geldiklerini ve memleketlerine döneceklerini söyleyip Almanca öğrenmeye gerek duymamaları gibi nedenlerden dolayı Almancayı öğrenemediklerinden bahsedilir.

F. Baykurt hikâyelerinde Türk işçilerin Almanca konuşamamalarının nedenlerinden ve kimi Almanların Türkçe öğrenmek için çabalamadıklarından bahseder. "Dil Kursu'' hikâyesinde Ahmet Kaya adındaki işçi, fabrika yöneticilerini Türk işçilere Almanca kursu verilmesi için iknâ eder. Ahmet, Almanca öğrenmeye pek hevesli olmayan Türk işçilerini de bunun gerekliliğine inandırır. Fabrikanın görevlendirdiği Almanca öğretmeni Martin Keulemann, işçilere haftada altı saat ders verir. İlk dersten sonra işçilerin çoğu kursa devam etmez. İşçiler, Almancanın zor bir dil olduğunu söyler. Ahmet Kaya ise Türk işçilerin daha ana dillerini doğru dürüst bilmediklerini belirtir. İşçilerin kurstan uzaklaşmaları onların; Almanca öğrenmeye pek hevesli olmamaları, disiplinli olmamaları ve işten yorgun argın çıkıp yurda gelir gelmez derse gitmenin onlara zor gelmesi gibi nedenlerle açıklanır. Göçmenliğin ilk yıllarında işçi yurtlarında kalan kimi Türk işçilerin *'kocaları savaşta kırılmış Alman*

kadınlarıyla tanışıp' onların yardımıyla daha iyi Almanca öğrendiklerinden bahsedilir. Almancayı öğrenmede isteksiz davranan Türklerin aksine kimi Almanlar Türkçe konuşmak için çabalar ve sonunda başarılı olurlar. Örneğin, Almanca öğretmeni Martin kısa sürede Türk işçilerden Türkçeyi öğrenir. Türklerin konukseverliği onu çok etkiler. Bu durum Baykurt'un Türkler ve Almanlar arasında kurmak istediği olumlu ilişkinin bir yansıması olarak da görülebilir.

"Dokuztaş'' hikâyesinde Friedhelm, Türk arkadaşlarına 'Dokuztaş' adlı bir oyun öğretir. Oyunu çabuk öğrenen Mehmet, Friedhelm'e *"Almancayı geç öğrendiğime bakma! Almanca karışık!''* (s.76)der.

Türkler; Almanya'daki göçmenler arasında Almancayı en az öğrenen topluluktur. Almanya'ya giden işçiler artık Almanya'da kalıcılaşmış ve yıllar içerisinde aile birleşimi sonucu geniş Türk topluluklarının oluşması sonucunda onların Almancaya duydukları ilgi azalmıştır. (Pusch ve Splitt, 2015:39)

"Ferhat'' adlı hikâyede de üç yıldır Almanya'da yaşayan Ferhat'ın Almancayı bir türlü öğrenememesi ile ilgili olarak anlatılanlar, Abadan-Unat'ın düşüncesinin destekler niteliktedir. Bu hikâyede anlatılanların Almanya'daki Türk işçilerin geneli için geçerli olduğu söylenebilir:

"(...)Ama Almancası gelişmiyordu yeterince. Çünkü Heim'de, çarşıda, kahvede, hep Türk arkadaşlarla bir arada oluyordu. İşyerinde getir'in, götür'ün dışında sözcük konuşulmuyordu. Almanların kendi çevreleri, kendi havaları vardı. Kurulmuş, ayarlanmış raylarının üstünden, tıpkı tenleri gibi saati dakikasına uygun olarak gidip geliyorlardı. Türk'e, şuna buna söz anlatacak, dil öğretecek vakitleri, sabırları yoktu…'' (s.170)

"Yarim Sen Gideli'' adlı hikâyede fabrikadaki ağır iş koşulları dolayısıyla iş sonrasında yorgun argın bir şekilde evine dönen İsmet'in Almanca öğrenmek için zamanı kalmadığından bahsedilir. Türkiye'de öğretmenlik yapan İsmet'e, Almanya'da da Türk çocuklarına öğretmenlik yapabileceği söylenince O, fabrikada çalışmayı bırakıp öğretmenliğe geçer; böylece Almanca öğrenmeye fırsat bulur. Bu defa da Almanca konuşacak kimse bulamaz tâ ki öğretmen arkadaşı Rita ile tanışana

kadar. Kısa sürede ilişkileri ilerleyen ve samimi olan Rita, İsmet'in Almancayı öğrenmesinde ona çok yardım eder. Yücel Feyzioğlu da hikâyenin kahramanı İsmet gibi Türkiye'de iken öğretmenlik yapmış ve onun gibi Almanya'ya gittikten sonra da Türk çocuklarına öğretmenlik yapmış ve Alman ve Türk çocuklarına Keloğlan masallarını anlatmıştır.

"Kuşkulu Umut'' adlı hikâyede Köln Belediyesi Sosyal Yardım Kurumu'nda çalışan ve bir Türk ile evli olan Gisela'nın, Almanca bilmeyen Türklere yardımcı olmasından bahsedilir. Gisela, bazı Türklerin yirmi yıldır Almanya'da yaşamalarına rağmen hâlâ Almancayı öğrenemediklerini söyler.

Hikâyelerde Almanya'da kalmaları ve çalışmaları yasal olmayan işçilerin, buldukları kaçak işçilerde sürekli iş değiştirmek zorunda bırakıldıkları için Almanca öğrenmeye fırsat bulmadıklarından bahsedilir. "Düğün Borcu'' adlı hikâyede bu işçilerden biri olan Osman Yıldırım Almanya'ya geldiğinden beri çalışmaktan, borçlarını düşünmekten ancak sekiz on Almanca kelime öğrendiğini söyler.

"Yabancı Olmak Pek Zormuş'' adlı hikâyede Şerif, otuz yıldır Almanya'da yaşadığı hâlde hâlâ Almanca öğrenememesinin nedenini şöyle açıklar:

"(...)Almancayı da tam öğrenemedim. İş yerinde konuşulmuyor. Kahveye, biraevine gitmiyorum. Evde Türkçe kaset dinleyip, Türkçe gazete okuyorum…Bir yanlış adım atıp polise düşsem derdimi anlatamam diye de korkuyorum. Yaşam burada bin kat zoralıyor bana. Yabancılığın yükü taşınmak oluyor..'' (s.120)

"Milli Maç'' adlı hikâyede bir fabrikada gece vardiyasında çalışan ustabaşı dışındaki tüm işçiler Türk olduğu için onların Almanca bilmemeleri sorun yaratmaz:

"(...)Elbet iyi tarafları da fabrikamızın. Hiçbirimiz Almanca bilmeyiz. Kendi dilimizi bile tam lügatınla konuşamayız, elin Almancasını nasıl belleyelim! Ustabaşımız baktı olacak gibi değil, çatpat Türkçe öğrendi. Onunla yarısı Almanca, yarısı Türkçe özel bir dille anlaşırız. Ustabaşından gerisi de Türk olduğundan, konuşma konusunda bir derdimiz yoktur…'' (s.69)

"Sabah İlk Metro'' adlı hikâyede Birsen'in, metroda iken gazete okuyanların gazetelerine uzaktan göz gezdirdiğinden bahsedilir. Birsen, birçok Türk gibi Almanca gazete almaz.

Hikâyelerde, Türk işçilerinin Almanca öğrenmek için yeteri kadar çaba göstermediklerinden bahsedilir. "Sofya'da'' adlı hikâyede Sabri bir bankta otururken yanına gelen bir Alman oturmak için izin ister; ama Sabri adamın ne dediğini anlamaz. Sabri, bir yıldır Almanya'da olduğu halde hâlâ Almanca'yı öğrenememiştir. Kurslara gidip Almanca öğrenebileceği hâlde onun bu konuda hiç çabalamaması eleştirilir.

"Ali Ağa'' adlı hikâyede Ali Ağa işte iken soluklanmak için yere çömelip sigara içer; ama şefi ona bağırır. Ona, işine devam etmesini söyler. Ali, yetersiz Almancası ile ona cevap verip vermemeyi düşünür:

"(...)Adama yanıt verecek kadar Almanca bilmiyordu. Oysa senelerdir Almanya'daydı. Almanca öğrenmemeye yemin etmiş gibiydi. Nasılsa bir gün dönecekti. Hiçbir işine lazım olamayacak bu gâvur dilini öğrenip ne yapacaktı. Tüm varlığıyla köyünü, kentini düşünüyordu. Bu nedenle kafasında Almanca öğrenmek için ne yer ne de istek vardı…'' (s.48)

"Kumarbaz'' adlı hikâyede iki yıl Almanya'da kaldığı hâlde tek kelime Almanca öğrenmeden memleketi İzmir'e dönen Moruk'tan bahsedilir. İyi derece İngilizce bilen Moruk, neden Almanca öğrenmek istemediği ile ilgili şöyle der:

"(...)Sarmıyor beni bu Almanlar…Geçinmeye gönlüm yok…Nasılsa gideceğim…Neden bu dili öğreneyim ki…'' (s.68)

"Ulli ve Hasan Amca'' adlı hikâyede yirmi yıldır Almanya'da yaşayan Hasan Amca, Almanca bildiği hâlde kimseyle tek bir kelime Almanca konuşmaz. Hasan Amca çok iyi Almanca öğrense bile bunun, belediyede kâtip olmasına yetmeyeceğini; bu yüzden bunun gereksiz bir uğraş olduğunu söyler.

Dursun Akçam, *Generaller Birleşin* adlı eserinde yer alan birbirine bağlı hikâyelerde çoğunlukla siyasî nedenlerle ülkelerinden kaçıp Almanya'ya gelen farklı

milletlerden yirmi yedi kişinin, Almanca öğrenmek için sekiz ay boyunca devam etmek zorunda oldukları eğitim sürecini mizahi bir şekilde anlatır. Eserin girişinde, Almanya'da yabancılar için açılan Almanca kurslarının aslında Almanca öğretmekten çok *"başbelâsı yabancıları''* belirli bir yerde, bir süre oyalama amacını taşıdığını belirtilir. Kursiyerlerin, Alman devleti tarafından kendilerine verilen ödeneğin kesilmemesi için kursa devam ettikleri; kurstaki düzensizlikten onların da şikâyetçi olmadıkları ifade edilir. (Akçam, 1988:5)

Eserdeki hikâyelerde; Romanya, Polonya, Şili, Türkiye, İran, Afganistan gibi ülkelerden gelen sığınmacıların her biri kendi dilini konuşmaya çalıştığı için sınıfta uzun süre bir anlaşmazlık durumu devam eder. Derse gelen öğretmenler, Almanca dışında bir dilde ve politika konuşmayı yasaklayınca kursiyerler, yasaklar yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kaldıklarını söyleyip buna karşı çıkarlar.

"Yazık Oldu Dişi Jokey'e'' adlı hikâyede derslerin çoğunlukla boş geçtiğinden ve derse girenlerin çoğunun da öğretmen olmadığından bahsedilir. Kursiyerler derslere gelen psikolog ya da pedagog gibi değişik meslekten kişileri "geçici öğretmen'' ya da ''Jokey'' olarak görür. Her derste öğretmenler değiştiğinden, tüm dönem tanışmalarla geçer. Ders işlemeye çok az zaman kalır. Derse giren jokeyler, hangi sınıfta dersleri olduğunu çoğunlukla bilmezler ve derse hazırlıksız gelirler. Kursun başladığı tarihin üzerinden aylar geçtiği hâlde ders kitapları dağıtılmaz. Tüm dersler sadece üç metin üzerinden anlatıldığı için kursiyerler hep aynı şeyleri okur durur. Bayan Fischer adındaki jokeyin tek ders materyali, yerel bir gazetenin koleksiyonudur. Fischer'in, dersinde dağıttığı gazetelerin dili çok ağır olduğundan kimse okuduğundan bir şey anlamaz. Herkes resimlere bakıp oyalanır.

"Film'' adlı hikâyede kursiyerler dersle ilgilenmekten ziyade derse yeni gelen sarışın, mavi gözlü Alman öğretmenle ilgilenirler. Onlar, bu öğretmenden sonra gelen Bay Schutz'un köpeklerle ilgili anılarını dinlemekten bıktıklarını söyler. Onun dersinde Almanca dil kursunda değil de sanki 'köpekçilik kursunda' olduklarını düşünürler. Sonradan gelen kimi Jokey'ler araba, kimileri gezi, kimileri de masallar ya da kuyruklu yıldızlardan bahsederler.

“Frau Ross’un Çalışma Defteri’’ adlı hikâyede meslek eğitimi okulunda sosyal danışman olan Frau Ross, öğrencisi Kemal’in Türkçe’ye dair söylediklerinden etkilenir ve Türkçe’nin öğrenmeye değer bir dil olduğunu söyler. Buna rağmen sözlü iletişime güveni kalmadığını; bu yüzden Türkçeyi öğrenemeyeceğini söyler. Frau Ross, konuk işçilere Almanca öğretilmesine dair de şöyle der:

“(...)Niye şu zavallı konuk işçilere Almanca öğreteceğiz diye uğraşırlar bilmem ki! Kullanılmış, içi boşaltılmış sözcüklerin başka alıcısı yok mu? Onun yerine pantomim dersleri verseler ya! Bak bunu hiç düşünmemiştim. Mutlak daha sıcak, daha yakın, daha insancıl olur. Ben bile katılırım. Bu düşünceyi öğretmenler toplantısına getireyim. Almanca dersleri veren Walter’i de bir kızdırayım…’’ (s.43)

Hikâyelerde dil kursuna gidenlerin ve Almanca’yı öğrenmek için çok çabalayanların sonunda amaçlarına ulaştıklarından bahsedilir. Bu kişiler, Almanya’da dilden kaynaklı sorun yaşamazlar ve Almanlarla kolayca iletişim kurarlar. Onlar, Almanca’yı bilmeyenlere göre daha avantajlı bir konumdadırlar. Almanca bilmeyenlerde olduğu gibi kolayca kandırılmazlar.

“Özür Dilerim’’ adlı hikâyede yabancılar yurdunda aynı odada kalan Ayhan, Hoca Selim ve Yılmaz arasında Almancaya en çok ilgisi olan kişi Hoca’dır. Ayhan, dört aydır Almanca kursuna gittiği halde bir şey öğrenemez. Sürekli kadınlar peşinden koşan Ayhan’ın Almanca bildikleri; ‘Beraber içebilir miyiz?’, ‘Boş musunuz?’, ‘Birlikte gezebilir miyiz?’, ‘Adınız nedir?’, ‘Kaç para istersin?’ gibi sorularla sınırlıdır. Buna karşılık Hoca Selim; Almanca yüze kadar sayar. Hoca, *“hastalık belgesinden bilmem neye kadar’’*(s.35) işiyle ilgili Almanca’da epey ilerler. Ayhan, Hoca’nın Almancayı iyi öğrenmesinin onun hafızlıktan gelme ezber alışkanlığı ile ilgili olduğunu söyler.

“Kompozisyon Ödevi ya da Bir İşçi Çocuğun İtirafları’’ adlı hikâyede henüz ilkokul son sınıfta iken ailesi ile birlikte Almanya’ya giden bir çocuğun Almanca ile olan ilişkisi ve onun Türkçe ile Almanca arasında kalmasından bahsedilir. Hikâye kahramanı büyüyüp on dokuz yaşına gelince her yabancı genç gibi Çalışma Kurumu’nun açtığı dil ve meslek kursuna gider. Çoğu zaman Almanca ve Türkçe arasında kaldığını söyleyen genç, iki dil arasında kalmanın çok farklı iki insanın bir

vücutta yaşamak zorunda kalması ya da insanın iki ayağının bir pabuçta iken yürümeye çalışmasına benzetir. Bu durumun zorluklarından şöyle bahseder:

"(...)Her sabah, sokak kapısını açıp evi terk eder etmez, istesem de istemesem de Alman dilinin dünyasına girerim. Anadilim artık orada bana yardım edemez. Sokakta, tramvayda, okulda, işlikte…Buralar ki, her iki dilin kaçınılmaz karşılaşmalarının yerleridir. Birini kullanmaya izinli değilim. Diğerini ise henüz ben beceremiyorum; benim yabancı dilim. Öyle diyorlar. Oysa, ben, her gün, her yerde karşılaştığım bu dile nasıl yabancı derim, diyebilirim? Almancaya kendi dilimden de fazla gereksinme duyuyorum. Kendi dilimle, yalnız ve Çâresiz kalıveriyorum ortada. Anadilim çoktan bana yabancı oldu…'' (s.5)

Onun, Almanca'yı öğrenmeyi çok istemesinde Alman çocuklarının *"Almanca öğren de gel! Sonra birlikte gezeriz.''* sözleri de etkili olur. Genç adam, Almancayı öğrenmek için çok çabalar. Almanca kitaplar satın alır. Alman davranış biçimlerini araştırdığını söyler. Almanca'yı öğrenmeye çalışırken kendi anadilini de çok iyi bilmediğini fark eder. Saatlerce çalıştığı hâlde kitapların dil öğrenmeye yeterli olmadığını söyler. Daha iyi öğrenmek için Almanlarla ilişki kurmaya çalışır; ama herkes ondan kaçtığı için bu düşüncesini de gerçekleştiremez. Tanıştığı bir tercüman ona, Almanca bilmediği için çok da üzülmemesi gerektiğini söyler:

"(...)Sevin ki dil bilmiyorsun, anlamıyorsun! Ben, Almanya'da dil bilmediğim o ilk aylarımda bugünkünden çok daha fazla mutluydum. Hiç olmazsa o zamanlar gülebiliyordum; çünkü bir çok şeyi anlayamıyordum. Niçin Almanca öğrendim ben? Her gün duvarlarda 'Türkler dışarı!', 'Yabancılar defolun!' yazılarını okumak için mi?..'' (s.9)

"Garson Kadınla Yıldırım'' adlı hikâyesinde hikâyenin kahramanı Yıldırım'ın Almancasının iyi olduğundan bahsedilir. Altı aydan fazla Almanca kursuna giden ve lisede de yabancı dili Almanca olan Yıldırım, Almanya'da dilden kaynaklı sorun yaşamaz. Yıldırım, iş yerinde ya da tatile gittiğinde Almanlarla kolayca iletişim kurar.

"Yabancıya Ev Yok'' adlı hikâyede dil kursuna giderek Almancasını ilerleten ve *"mektup yazacak kadar''* Almanca'yı iyi öğrenen Mehmet, kiralık ev aradığında iletişim sorunu yaşamaz. Mehmet, Almanya'daki Türk işçilerinin Almancayı öğrenememelerinin nedenlerini şöyle açıklar:

"(...)Almanya'da hep dostluk, hısımlık, akrabalık ilişkilerini sürdürdüklerinden, yabancı dil öğrenmeyi umursamıyorlardı. Hiçbir kurum da onlara bir şeyler öğretmek için girişimde bulunmuyordu…'' (s.81)

"Bekir'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Bekir'in, akşamları 'Halk Yüksek Okulu'na bağlı dil kurslarına gittiğinden ve okuyup yazacak kadar iyi derece Almanca öğrendiğinden bahsedilir:

"(...)Almanca bildiğinden öteki Türkler arasında çok seviliyordu. Onların çocuk kâğıtlarını dolduruyor, yazıhanelerdeki, polisteki, İş Bulma Kurumu'ndaki, Maliye'deki işlerini tercümanlık yaparak yürütüyor, öğleden sonraları da işine yetişiyordu…'' (s.110)

"Çocuklar Yaşamın Süsüdür'' adlı hikâyede Ali'nin Almanca öğrenme gayretinden bahsedilir. Ali iş saatleri dışında; hatta tatillerde Almanca kurslarına gider. Kısa zamanda Almanca okuyup yazmak ve konuşmak isteyen Ali, komşusu Falkenberg'i evine davet etmeyi düşünür. Kısa sürede Almanca resimli dergileri ve gazeteleri okumaya başlayan ve "mektup yazabilen'' Ali, sonunda komşusu Falkenberg'i evine davet eder, onunla muhabbet eder.

"Şarlo Kemal'' adlı hikâyede Kemal, Almanca kursuna kaydolur. Dört kursa elle sarılıp büyük bir istekle Almanca sözcükleri yüzlerce kez yeniden yazarak öğrenmeye çalışan Kemal, ilk üç aylık kursta başarılı olunca ikinci üç aylık kursa da yazılır. Kemal, kurstan döner dönmez yatak odasına çekilir ve öğretmenini taklit ederek yüksek sesle Almanca konuşmaya çalışır. Kemal'in bu çabası ondan önce Almanya'ya gelen eşi Emel'i çok mutlu eder.

"İntihar Denemesi ve Fare'' adlı hikâyede işsiz olan ve yaptığı iş başvurularının sonucunu bekleyen Derya, Almancayı iyi öğrenirse iyi yerlerde işler

bulacağını düşünür. Bu nedenle Almancasını geliştirmek için her gün posta kutusundaki reklam kâğıtlarını okur. Derya, Almanca ne bulursa okur.

"Komşu'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, yıllardır Berlin'de yaşadığı için Almancasının iyi olduğunu ve Almanlarla rahatlıkla konuşup anlaştığını belirtir. Ev sahibi, banyo masraflarını onun kirasına yüklemeye çalışınca Almanca bilmesinin avantajını kullanarak avukata durumu anlatıp bir dilekçe yazar. Bunun sonucunda bu sorunu hâlleder ve fazladan para vermekten kurtulur. Ev sahibi ile iyi derecede Almanca konuştuğu hâlde Alman kadının, kendisine; "dilerini bilmiyormuş gibi'' davrandığını söyler. Hikâyenin kahramanı; ev sahibinin, kendisinin Almanca bilmediğine dair yaklaşımını şöyle anlatır:

"(...)Ev sahibi kadının yanında şakır şukur Almanca konuşmama rağmen, O bana, gene de 'Dillerini bilmiyorum'' gibi davrandı. Elimden tutup beni yeni banyonun içine sürükledi. Gıcır gıcır lekesiz fayansları, işaret parmağıyla gösterip yavaş devinimli dudak kıpırtılarıyla bir şeyler anlatmaya koyuldu. O kadar yavaş, dağınık ve duraksar konuşuyordu ki; cımbızla zor çekiliyormuşçasına ağzından dökülen ağır aksak sözcükleri gerçekten anlamadım. Kadının dudak kıpırtayışına dalıp kalmışım. Yavaşlık, benim anlatılanları anlamam içindi. Kaşımın, gözümün, saç rengimin değişik olması su gibi akan Almancamı kurutmuş, ben onun gözünde yine 'Pis yabancı' olarak kalmıştım. Kelimelerin hakkını vererek tane tane çıkan sözcüklere banyonun kullanış şeklini ve nasıl temizleneceğini el, kol hareketlerinin de yardımıyla birkaç kez tekrarladı…'' (s.28)

Birsen Şahin, 400 kişi ile yaptığı görüşmede Almanya'daki birinci kuşak Türklerden üçüncü kuşağa doğru gidildikçe Türkçesinin çok iyi olduğunu söyleyen katılımcıların oranının azaldığını; buna karşılık Almancayı iyi konuşanların oranının ise arttığını belirtir. Her üç kuşak katılımcılar arasında ev içinde ya da arkadaşları arasında Almanca ve Türkçe karışık bir şekilde konuşma oranının en çok olduğu ifade edilir. Katılımcılar, çocuklarının iyi derecede Almancayı öğrenmeleri için kindergarden'lara (ana okullara) göndermenin önemli olduğunu düşünür. (2010:82-88) Hikâyelerde de Almanya'da doğan ya da küçük yaşta aileleriyle birlikte buraya gelen ve Alman kreşlerine, okullarına gönderilen çocukların ebeveynlerine göre çok daha iyi Almanca konuştuklarından bahsedilir. Türkçe konuştuklarında ise onlar çok

zorlanırlar, araya Almanca kelimeler karıştırırlar. İyi derecede Almanca konuştukları hâlde Alman çocuklar tarafından dışlanan bu çocuklar, çeşitli vesilelerle Türkiye'ye gittiklerinde de Türkçe konuşamadıkları için dışlanırlar. Kimi hikâyelerde ise değişik nedenlerle Alman ailelere evlâtlık verilen ya da çocuk heim'ine verilen çocukların artık Alman çocuklardan ayırt edilemedikleri ve onlar gibi yetiştirildiklerinden bahsedilir. Gerçek ebeveynleri, artık çocuklarıyla Türkçe konuşamadıkları için çok üzülürler. Almanlarla evlenen Türklerin çocuklarının da Türkçe'yi unuttuklarına dikkat çekilir.

"Ben Küçüküm'' adlı hikâyede dokuz yaşından beri Almanya'da olan Meryem, çok kötü Türkçe konuştuğu hâlde Almancayı çok iyi konuşur. Meryem bir pazarlama şirketinde sekreter olarak çalışır. Zor durumda olan insanlardan ücret almadan onlara tercümanlık yapan Meryem, çok yardımseverdir. Meryem'i ilk görenler İtalyan ya da İspanyol olduğunu sanır, kimse onun Türk olduğuna inanmaz.

"Şey'' adlı hikâyede Ali Korkmaz, Alman okuluna giden kızının ve oğlunun Almanca'yı Türkçe'den daha iyi konuştuklarını söyler. Ali, bu yüzden çocuklarıyla gurur duyar.

"Bayan Funcke'' adlı hikâyede bir Türk ailenin çocuğuna bakıcılık yapan Bayan Funcke, çocuğun ebeveynleri yeteri kadar Almanca bilmediği için onlarla sorun yaşar. Funcke birçok defa Türk aileye çocuğu zamanında getirmelerini söylediği hâlde, her defasında çocuk geç getirilir. Bu nedenle kadın, sözlerinin yeteri kadar anlaşılmadığını düşünür. Bayan Funcke, bakmakla yükümlü olduğu Murat'ı ve onun babasını Almancayı bilip bilmedikleri yönüyle karşılaştırır ve şöyle der:

"(...)Kaç kez çocuğu vaktinde getirin demişti. Dinleyen kim!..Belki anlamamıştı bile söylediklerini. Şaşıyordu doğrusu, insan on iki yıl bir ülkede yaşayıp, o ülkenin dilini öğrenmezmiydi!..Ama Murat…Murat üç buçuk yaşıyla Almancayı kendi diliymiş gibi konuşuyordu. Babasının anlattığına bakılırsa Türkçeyi pek iyi konuşamıyormuş. Burası Almanya'ydı. Önemli olan Almanca değil miydi!..'' (s.61)

Berrin Uyar, Almanya'da doğup büyüyen Türk gençlerinin Almanca ve Türkçe karışık bir dil kullanmalarının onların her iki dilde de yetersiz olmalarıyla ilgili olduğunu belirtir. (Aktaran Adıgüzel, 2011: 56) Y. Adıgüzel de Türk çocuklarının Türkçeyi iyi öğrenememelerinin nedenlerini ve onların 'yarım dili' kalma tehlikesini şöyle açıklar:

"(...)Kapalı bir çevrede, tekdüze yaşama bağlı olarak, Türkçe'nin iletişim dili olarak yeterince ve etkin olarak kullanılamaması yeni kuşakların kurallara uygun bir Türkçe öğrenebilmesini engellemektedir. Bunun sonucunda yarı dillilik gibi bir tehlike ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yarı dillilik ise ancak dilsizlik olarak tanımlanabilir. Yarı dillilik veya dilsizlik ise bireyin ruhsal dünyasını ve sonrasında tüm eğitim hayatını etkileyecek olumsuz sonuçların habercisi olarak değerlendirilmektedir…'' (2011:55)

"Atkestanesi'' adlı hikâyede de Almanya'da doğan ve çocuk yuvasına gönderilen Ender ile onun ebeveynleri Almanca bilgileri yönünden kıyaslanır. Almanya'ya çalışmak ve para kazanmak için gelen ebeveynlerin pek zaman ayırmadıkları için Almanca'yı öğrenemezler. Onlar, Almanca konuşurken bazı kelimeleri yanlış söylediklerinde Ender gülecek gibi olur. Almanya'da doğan Ender çocuk yuvasına gönderilir ve Alman okullarında okur. Bu nedenle çok iyi Almanca öğrenir; ama Türkçe konuştuğunda araya Almanca kelimeler karıştırır. Almanca konusunda ise Ender Alman çocuklardan farksızdır.

"Çeşitleme'' adlı hikâyede, "iki kelimeyi bir araya getirip Türkçe konuşamadığı'' için annesi Esra'ya kızar. Kadın, bu konuda şöyle serzenişte bulunur:

"(...)'Bu ne biçim Türkçe be! Köpeklerin önüne atsam yemezler. Seni buralara getirende kabahat. Suyun mu çıkmıştı Türkiye'de? Hangi akla hizmet ettim de seni yerinden oynattım, hâlâ şaşarım. Bana 'Mutti' der Alman çocukları gibi. Neyse bugün 'anne' dedi. İstemiyorum, bu lâfı istemiyorum. Ben anneme 'anne' dedim. Senin bu 'Mutti' lâfın bana küfür gibi geliyor. Ayıp değil ya gıcık kapıyorum bu lâftan. Ya öteki lakırdılar. Yok şiben yapacakmışız, kaufa-alışveriş- gidecekmişiz, gute idesi-iyi fikri- varmış. Ulan sen bu konuşmanla memleketimizde rezil olursun.

Alay ederler seninle, arkandan teneke çalarlar. Konuşmalarına dikkat et biraz! İkide bir sinirlerimi ayaklandırma' diye haykırdı Esra'nın annesi…'' (s.53)

"Emekli Adam'' adlı hikâyede kızı ve oğlu Almanlarla evlilik yapan İsmail'in torunları, Türkçe bilmedikleri için dedeleri ile anlaşamazlar:

"(...)İlk zamanlar kırk yılda bir evlerine gittiğim zaman, torunları bir kez sevemedim, dilleriyle anlaşamadım, onlar Almancadan başka tek söz bilmezler, bense bu memlekette karım öldü, ömür bitti, bir çift söz Almancayı söktüremedim, torunlara bir demeyi bile öğretemedim, Opa demeleri bir şey değil, bir de, pis Opa anlamında sözler eder, huysuz kediler gibi yüzümü gözümü tırmalayıp kucağımdan kaçarlardı…'' (s.29)

"Düşlerimde Bile Yalnızım'' adlı hikâyede kendi kızıyla Türkçe anlaşamadığı için üzüntü içerisinde olan kadının nefesi daralır, boğulacak gibi olur.

"İlknur'' adlı hikâyede alışverişe gittiklerinde İlknur'un kardeşinin, ona bir şeyler alması karşılığında Almanca bilmeyen annesine yardımcı olduğundan bahsedilir. İlknur'un dört yaşındaki kardeşi Oya ise çocuk yuvasına gitmediği için Almanca bilmez. İlknur, Alman arkadaşlarının yanında Almanca konuştuklarını söyler ve böylesi daha çok kolayımıza geliyor, der. İlknur, Türkçesinin zaten iyi olmadığını ve ebeveynlerinin konuşmalarını çoğu kez anlamadığını söyler. İlknur, memlekete döndüklerinde yeteri kadar Türkçe bilmediği için sorun yaşadığından; bu yüzden dışlandığından bahseder:

"(...)Buna karşın ülkemizde çocuklarla dil konusunda anlaşamıyorum. 'Almancı' diyorlar bize. 'Ne biçim Türk'sünüz, Türkçeyi bile bilmiyorsunuz!' diyorlar. Kızın birisi bana, 'Almanya'ya gidince burnunuz büyümüş!' dedi. Hiçbir şey anlamadım onun sözlerinden. Anneme sordum: 'Ne demek burun büyümesi?' Gülerek anlamını açıkladı. O da öğretmenimiz gibi, 'Aldırmayın' dedi…'' (s.87)

"Benim Babam Hepinizin Babasından Ciddidir'' adlı hikâyede uzun yıllar Almanya'da yaşayan bir Türk ailenin çocuklarının Türkçeyi öğrenememesinin nedenlerinden bahsedilir. Kız, bir gün annesine "babaanne'' nin ne demek olduğunu sorar. Annesi de kızının bu sorusundan hareketle onun yeterince Türkçe

bilmemesinde kocasını suçlu bulur. Kocasının, daha fazla para biriktirmek için kendilerini Türkiye'ye uzun zamandır götürmediğini, kızının da Türkçe ile bağının koptuğunu söyler:

"Sen Kimsin?'' adlı hikâyede Behzat, Almanya'da biriktirdikleriyle Türkiye'den bir ev ve tarla alır. Ailesiyle birlikte yeni aldıkları evin 'sefâsını sürmek için' yazın tatile giderler; ama Almanya'da olduğu gibi burada da dil sorunu yaşarlar. Behzat, içerisinde bulunduğu bu arada kalmışlığı şöyle anlatır:

"(...)Bir ay oturalım evceğimizde. Yerleşiyoruz bir aylığına. Komşularla tanışalım, konuşalım istiyoruz. Ama hangi dille. Arap çorbası gibi bir dille…Komşular bize aydan gelmişiz gibi bakıyorlar. Çocuğu sokağa salarız, iki dakika sonra ağlayarak gelir. Anlaşamaz, konuşamaz komşu çocuklarla. İyi ama, Alamanya'da da anlaşamaz, konuşamaz. Komşular da haklı. Onlar n'apsınlar. Gece yatağa gireriz, hanım ağlamaya başlar. 'N'olacak bizim halimiz?' der…'' (s.85)

"Timur Timo Olunca'' adlı hikâyede Almanya'da doğup büyüyen yirmi yaşındaki Timur'dan bahsedilir. Timur ve kız arkadaşı meyhaneye giderler. Timur, Almanya'daki Türkler hakkında konuşur. Türklerin bir zamanlar Viyana kapılarına kadar dayanan büyük bir millet iken bugün ise Almanların kendilerine hakâret etmelerini kabul etmez. Bu konudaki hassasiyetine rağmen Timur, Türkçe konuşmayı bilmez. Türkçe konuşurken de aslında Almanca sözcüklerle derdini anlatmaya çalışır.

"Rahibelere Kapıcılık Yaptırıyor Fabrikatörler'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, çocuklarını gönderdiği kreşin sorumlusu Rahibe Rosalinda'ya Müslüman ile Hristiyan çocukların birlikte eğitmenin zorluklarını sorar. Rahibe şu cevabı verir:

"(...)Dil sorunu olmazsa, hiçbir güçlüğü yok bu işin. Çocuklar, büyükler gibi ayırmaz dini…''(s.31)

Hikâyelerde, boşandıkları için devlet korumasına verilen ailelerin çocukları ve Alman bakıcılara verilen ya da çocuk heim'ine gönderilen çocukların Türkçe öğrenemediklerinden bahsedilir.

"Can Parçası'' adlı hikâyede kocası onu terk edince Fatma, kızına bakamaz. Onu bir Alman aileye evlâtlık verir. Fatma on beş günde bir kızını ziyarete gittiğinde onunla Türkçe konuşur; ama kızının Türkçe'yi unuttuğunu görür. Kız, annesine sürekli Almanca cevap verir:

"(...)Gül, Almanca konuşuyordu hep. Türkçeyi az da olsa anlamasına karşın yanıtları Almanca veriyordu. Fatma bu yüzden çok kez zorlanıyordu. Kızıyla bazen Türkçe ama çok kez Almanca anlaşmaya çalışıyordu. Oysa kızıyla hep kendi dilinde konuşmak istiyordu. Altı yaşındaki çocuğun her geçen gün öz dilini yitirmesini içi almıyor, onunla arasındaki bu tek bağın da kopmasını istemiyordu. Çocuğun Türkçeyi unutmasıyla kendisinden daha çok uzaklaşacağını biliyordu…'' (s.59)

"Türküm Doğruyum'' adlı hikâyede bir Alman bakıcının elinde büyüyen Elvan'ın çok iyi Almanca öğrenirken Türkçeyi öğrenememesinden bahsedilir. Elvan, Anne ve babası televizyonda Almanca bir şeyler izlerken onların anlamadığı konuşmaları basitleştirerek aktarır. Elvan'ın Türkçe'yi iyi öğrenemediği için Türkçe programları ve Türk müziğini sevmediği anlatılır. İyi derecede Almanca konuştuğu hâlde Alman çocuklar, yabancı olduğu için Elvan'dan uzak durur. Türkiye'ye gittiklerinde ise Elvan ile köydeki çocuklar birbirilerini anlayamazlar. Ebeveynleri dil konusunda çocuklarını ihmâl ettiklerini düşünüp Elvan'ı Türk okuluna gönderirler; ama o gitmek istemez. Elvan'ın Türk öğretmeni, bu konuda Elvan'ın suçlu olmadığını söyler ve şu eleştiriyi yapar:

"(...)Suç sende değil, sana düşünmeyi öğretmeyenlerde. Suç sana düşünme fırsatı vermeyenlerde. Suç, ayağını yerden kestikleri halde başını göğe erdirmeyenlerde. Suç, ışıklarda, renklerde, jelatinli kağıtlarda…Kesinlikle sen suçlu değilsin…Kesinlikle suçlu olan birileri var…'' (s.36)

"Annem İşini Kaybetti'' adlı hikâyede annesi ile babası boşanan Canan, çocuk Heim'ında kalır. Canan Türkçeyi konuşurken yabancı bir dili konuşur gibi zorluk çeker. Türkçe başladığı bir cümlenin sonunu getiremez. Annesiyle de Almanca konuşur. Canan ile annesinin telefonda konuşurken aralarında geçen diyalog buna örnek olarak gösterilebilir:

"(...)'Seni gelip almak istiyorum' dedim. Sözlerimi anlamakta güçlük çekti. Almanca:

'Lütfen tekrarlar mısın?' dedi.

'Bugün seni gezmeye götürmek istiyorum. Nereye istersen'

'Bak, bugün olmaz. İch gehe mit Gisela.'

Canan Türkçe başladığı bir cümlenin sonunu Türkçe getiremiyordu.

'Peki dedim Almanca söyle.'

Bundan sonrasını yalnız Almanca konuştuk…'' (s.81-82)

Hikâyelerde kamusal alanlarda ya da işçilerin çalıştıkları fabrikalarda Almanca bilmeyen Türkler ile Almanlar arasında iletişimi sağlayan tercümanlardan bahsedilir. Onlar Türklere yülsekten bakan, kendini beğenmiş kişiler ve "Almanların adamı'' olarak görülür. Gittikçe Almanlara benzeyen bu kişiler herhangi bir sorunda Almanlardan yana tavır alırlar. Onlar, Türk işçilerini Alman patronlara şikâyet ettikleri için pek sevilmezler.

"Bayram İzni'' adlı hikâyede Almanca bilmediği için derdini anlatacak birini bulamadığını söyleyen Bekir, fabrikadaki tercüman hakkında şöyle der:

"(...)Türklerden bir çevirmen dolaşıyordu aralarda, onun da günahı boynuna, Almanların adamı olduğu söyleniyordu. Zorunlu durumlarda kendisine başvuranları tersliyordu. Alman'ın Almanca söylediğini o da Türkçe söylüyordu:'' Haydi işe! Çalış çabuk! Dalga geçme!..'' (s.93)

"Makineler Çalışırken'' adlı hikâyede bir fabrikada çalışan Ahmet'in sorumluluğunda olan iş makinesi bozulur. Ahmet, makinedeki tuşların ne işe yaradığını bilmediği için tercümana sormak ister; ama bundan vaz geçer:

"(...)Ahmet, bilmiyordu önünde duran altı yedi düğmenin ne işe yaradığını. Almancası yeterli değildi, istediğini anlatabilmek için. Almanca bilen Türk tercümana gitse olmazdı. Uzun burunlu, sivilceli yüzlü, kendini beğenmişin biriydi.

Hep yazıhaneden yana, fabrikadan yana çıkmak için can atıyordu. Ağzı da kokuyordu üstelik…'' (s.39-40)

Tercüman, Ahmet'in yanına gelip fabrikanın, onun yaptığı işten yeterli kadar verim alamadığını; bu yüzden daha dikkatli olmasını söyler. Ahmet de bu durumun makineden kaynaklandığını anlatır. Tercüman onun dediklerini kabul etmez, tartışma çıkar. Sonunda tercümanın diretmesiyle Ahmet işten atılır.

"Şef Josef'in Köpeği'' adlı hikâyede Almanca ve İngilizce bildiği için arkadaşlarına üstünlük taslayan Nihat'tan bahsedilir. Fabrikada, atölye şefi Josef'i kimse sevmez. Çatık kaşlı, kimseye merhaba vermeyen ve kimsenin de merhabasını almayan Josef bir tek Nihat ile konuşur; bu yüzden Türk işçiler Nihat'a "Josef'in köpeği'' derler:

"(...)Köpek köpeği ısırmaz! Nihat, yazıhanenin ispiyonudur. Kendini çok yükseklere görüyor. Biraz İngilizce, Almanca bildiğinden, bir üstünlük duygusu var kendisinde. Baksana nasıl horozlanıp duruyor çevresine?..'' (s.53)

"Dostluk Güzel Şeydir'' adlı hikâyede Osman, iş arkadaşı Erdoğan'dan bir haber alamayınca polisi aramak ister; ama Almanca bilmediği için eli kolu bağlı kalır. Bu nedenle yeminli tercüman Yekta'dan yardım ister. Yekta ise ona, bu işi elli mark karşılığında yapacağını söyler. Osman, Yekta'nın dediğini kabul etmek zorunda kalır. Yekta polisi arar ve Erdoğan'ın kaza geçirdiğini öğrenir. Bu iş karşılığında da Osman'ın elli markını alır:

"(...)Osman çıkarıp verdi. Kızdı Osman parayı verirken. 'Alman polisiyle iki dakika konuşmanın değeri elli mark mıdır?' diye soracaktı…''(s.109)

"Tünelin Öbür Ucu Almanya'' adlı hikâyede diğer Türk işçilerle birlikte Sirkeci'den tren yolculuğuna başlayan Kerim, Münih'e ulaştıklarında gruplara ayrıldıklarını söyler. Kerim, kendisinin Bremen-Zeven adlı yere gönderileceğini öğrenince tercümandan gideceği yeri haritada kendisine göstermesini ister. Tercüman, Kerim'e nereli olduğunu sorar. Yozgatlı olduğunu öğrenince de ona; *"Yozgat'tan daha güzeldir. Haydi şansın varmış, iyi yere düştün. Kadınları da iyidir, adam başı iki tane düşer.''* der. Kerim ise içinden, tercümana *"Ne çabuk*

Almanlaşmışsın be köpoğlu? Hemen de nasıl unutmuşsun memleketimizi. Yozgat'tan da güzelmiş!'' (s.10) demeyi düşünür ama diyemez.

"İlginç Bir Evlilik'' adlı hikâyede kocası tarafından Margret adındaki Alman kadınla aldatılan Kıymet, bir gün Margret'in evine gidip ona kocasından ve ailesinden uzak durmasını söyler. Tartışma büyür, polisler gelir. Almancası yetersiz olan Kıymet'e yardımcı olması için bir tercüman çağrılır. Tercüman, Kıymet'i dinlemeden Alman kadına hak verir ve Kıymet'in hâneye tecavüz ettiğini söyler. Kıymet, tercümanın *"firavun gibi kibirli''* (s.40) ses tonundan ve tavrından hiç hoşlanmaz:

''...'Bak sen haneye tecavüz etmişsin, kendi ağzınla itiraf ediyorsun' demeye başladı ki Kıymet sözü ağzına tıkadı: 'Yani şimdi sen de mi beni haksız çıkaracaksın? Hadi bu gâvurları geçivereyim ama, sen ne biçim Türk'sün be? Yoksa sen de mi onlardan yanasın?'...'' (s.42)

"Sahipsizler'' adlı hikâyede fabrika yetkilisi ile Türk işçiler arasındaki iletişimin tercümanlar vâsıtasıyla sağlandığından bahsedilir.

"Üç Yoldaş'' hikâyesinde Almanya'ya gidecek işçilerin sağlıklı olup olmadıklarını muayene eden Alman doktor ile Türk işçiler arasında bir hemşire tercümanlık yapar.

"Frau Duman'' hikâyesinde eşi Melek'i diş doktoruna götüren Mehmet Ali, tercümana gerek olmadığını, eşine kendisinin yardımcı olacağını söyler.

"Uçak Bileti'' hikâyesinde Ayşe, memleketine izne gelen kocası Şakir'in Almanya'ya tekrar dönmemesi için ona yalvarır. Sözlerinin kifâyetsiz olduğunu görünce ona şöyle der:

"(...)Hem de sana Türkçe söylüyorum adam adam. Yoksa unuttun mu ananın atanın dilini? Çevirmenler mi bulayım anlatmak için?...'' (s.8)

Ali Özenç Çağlar'ın "Paralı Çıkış'' adlı hikâyesi, tercümanlardan kötü bahsedilmemesi yönüyle diğer hikâyelerden ayrılır. Söz konusu hikâyede kocası işten çıkarılan kadın, sosyal güvenlik ofisine gidip yardım talebinde bulunur. Kadın,

burada bir tercümanın olmaması ya da yabancı düşmanı bir memurla karşılaşması ihtimallerini düşününce içini bir sıkıntı basar. Oraya gidince tercümanın orada olduğunu görünce kadın rahatlar.

Göç ettikleri ülkelerde göçmenlere yönelik ırkçı tutumlar arttıkça onlarda *"karşı bir tavır olarak kendi kimliğini öne çıkarma duygusu''* ortaya çıkar. Onlar, göç edilen ülkenin kimlik dayatmalarına karşı kültürel kimliklerini bir kalkan olarak kullanırlar. (Cengiz, 2010:188) Hikâyelerde de Almanya'daki Türklerin Türkçe konuşmamaları ya da Türkçe konuşurken araya Almanca kelimelerin katmaları eleştirilir. Türkçe'nin yazılı ve sözlü olarak doğru kullanılması, konuşulması için uyarılarda bulunulur. Hikâye karakterleri Türkçe konuştukları için kendilerini dışayan Almanlara inat Türkçe konuşmaya devam ederler.

"Yuh Yuh!'' hikâyesinde uçakla Almanya'dan Türkiye'ye dönen Emine, uçaktaki yolcuların tamamı Türk olduğu halde anonsların İngilizce ve Almanca yapılmasına bir anlam veremez.

"Düğün Çağrısı'' hikâyesinde Almanya'ya işçi olarak giden Hüseyin asıl mesleği öğretmenlik olduğu için burada da Türk çocuklarının Türkçe derslerine girer. Bir matbaa kuran Hüseyin, burada kartvizit veya düğün davetiyesi basmaktan ziyade asıl olarak çocuk kitapları olmak üzere diğer birçok kitap ya da dergide Türkçe'nin doğru kullanılmasını amaçlar. Hüseyin, matbaanın bir diğer nedeninin *'Alman basımevlerinin, kendi abece'lerinde bulunmayan altı harf yüzünden Türkçeyi doğru dizememeleri''* (s.68) olduğunu söyler.

"Özel Ulak'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, memleketten gelen bir hemşerisi ile konuşurur ve hasret giderir. Yanlarından geçen bir Alman, onların Türkçe konuşmalarından dolayı homurdanır:

"(...)Kendi sokağında, bir yabancı dilin konuşulmasına bile dayanamıyordu. Orta yaşlıların, daha yaşlıların tümünde vardı bu huy, gençler pek aldırmıyorlardı. Bizim oralarda iki Alman bağıra çağıra tartışsa biz seyirci olsak n'apardık? diye düşündüm…'' (s.22)

"Almanya'ya Varış'' hikâyesinde Sami, arkadaşı Musa'nın Türkçe konuşurken arada Almanca kelimeler kullanmasına karşı çıkar. Musa; doktordan istirahat raporu almaya *"Krank yapmak'',* izin almaya da *"Urlauba çıkmak''* der. Türkçe'yi bu şekilde yanlış kullanarak ona zarar verildiğini söyleyen Sami, Musa gibi birçok Türk işçinin de aynı şekilde konuştuklarını söyler. Sami, bu durumu onların yozlaşmış olmaları ve ve köylü olduklarını unutmaları ile açıklar.

"Kör'' adlı hikâyede de Türklerin; Türkçe konuştukları zaman kendilerine kötü gözle bakan Almanlara inat, ısrarla Türkçe konuşmaya devam ettiklerinden bahsedilir. Hikâyede Seyfettin ve babasının, Münih'te tren istasyonunda bindikleri takside nelerle karşılaşacaklarına dair bir tahminde bulunulur:

"(...)Bir taksiye binecekler, eğreti. Adresi söyleyecek Seyfettin. Baba oğul bir süre konuşmayacaklar. Şoför teybi çalıştıracak. Almanca şarkılar dolacak taksinin içinde. İşte buna inat, baba-oğul yüksek sesle, Türkçe konuşacaklar…'' (s.30)

Hikâyelerde, Almanlar arasında yalnız kalan Türklerin Türkçe konuşmaya hasret kaldıklarından bahsedilir. Onlar, işyerlerinde ya da oturdukları semtlerde bir hemşerileri ile karşılaştıklarında Türkçe konuştuklarında çok mutlu olurlar, Türkçe konuşmak için Türk bakkallarına giderler.

"Türk Bakkalı'' adlı hikâyede, çoğunlukla Türklerin alışveriş yaptığı Türk bakkallarının aynı zamanda bir konuşma, iç dökme yeri olduğunu belirtilir. Burada alışveriş yapanların aynı zamanda ana dilinin tadına vararak baskı altında olmadan, zorlanmadan ve istedikleri gibi konuştuklarından bahsedilir.

"Kedi Yiyen Gaitano'' adlı hikâyede, diş doktoru Adnan ile onun komşusu Remzi'nin yolda karşılaşıp ayaküstü konuşmalarından bahsedilir. Konuşmaları uzayınca Adnan, Remzi'ye şöyle der:

"(...)Dağıttık gittik işte sözü…İstersen gel, karşıki parka geçelim. Biraz yürüyelim. Hem temiz hava alırız. Biraz da dertleşiriz. Usandım, yaşlı Almanların takma dişlerini yapmaktan. Bir tek Türk arkadaş yok çalıştığım yerde. İnsan bunalıyor, birkaç söz duymak, birkaç Türkçe söz etmek istiyor…'' (s.106)

"Yaman Göç'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, Almanya'dan Türkiye'ye dönen Şenol Yanarlar ile Almanya'daki Türkler üzerine uzun süre konuştuktan sonra kendisine zaman ayırdığı için ona teşekkür eder. Şu cevabı alır:

"Hasretiz biz,'' dedi. "Suya hasret bitki gibi, hasretiz Türkçe konuşmaya. Hanım işe gider, göremezsin. Sokaklarda yürürken, korkarsın çoluk çocuğunla Türkçe konuşmaya. Oh…Oh be, ne rahatmış meğer, ana diliyle konuşması insanın…'' (s.27)

"Songül'' adlı hikâyede Weber, çocuk kitapları yazan Habib'den kendi öğrencilerine kitaplarından bölümler okumasını ister. Habib, Weber'i kırmaz. Sınıfta tek Türk öğrenci Songül'dür. Habib, Almancaya da çevrilen şiirlerini Türkçe okurken Songül'ün yaşadığı mutluluk şu şekilde anlatır:

"(...)Çocuklara bir şiir daha okuyacağım, söylüyorum. Nazım'ın bir şiirini okuyorum, Türkçe. Songül'ün omuzları dikleşiyor. Çevresine bakıyor, gururlu. Bakışları, 'görüyor musunuz, benim de bir dilim var, güzel bir dilim, şiirler yazılan…' der gibi…'' (s.89-90)

"Bizimkiler'' adlı hikâyede sosyal danışman olan memur, işi dolayısıyla bir Türk ailenin evine gider. Kapıyı açan kadın, dört yıldır Almanya'da olduğu hâlde ancak yutkuna yutkuna Almanca "Buyurun!'' diyebilir. Karşısındakinin Türkçe konuştuğunu görünce kadının yüz çizgileri *"Türkçenin kulağına çarpan titreşimleriyle değişir, yumuşar. ''* (s.110)

Ç. Tanyeri Ergand, "konuk işçilerin'' oluşturdukları edebiyatın ve onların kültürel etkinliklerinin aslında "*resmi kültür politikası tarafından küçümsenmesi karşısında kültürel bir karşı koyma, kimliğin savunulması ve bir kendini tanıma süreci''* (Ergand, 1992: 17-18) olduğunu belirtir. Atıf Akgün, Almanya'daki ilk dönem Türk yazarların da dahil olduğu Göçmen Edebiyatların ilk dönemlerinin güdümlü bir çizgide gelişmesini; milli hassasiyetler, kendisini yabancı gördüğü bir ortamda asimilasyon tehlikesine karşı varlığını ana dili ile göstermek, kendisi gibi olanlarla iletişim kurması ile açıklar. (Akgün, 2016:96-98) İncelenen hikâyelerde, Almanya'daki Türk yazarların eserlerinde; kültürel kodları ve kimlik muhafazasını

öne çıkardıkları (Akca, 2015:471) görülür. Bu hikâyelerde Türk yazarların, Almanya'daki Türklerin dilden kaynaklı sorunlardan ve bunların nedenlerinden çokça bahsetmeleri, sadece yaşadıkları sorunları kaleme almanın ötesinde Almanya'da da olsalar Türkçe'den vazgeçmek istemediklerini göstermektedir.

Tablo 27: Dil Probleminin İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Paralı Çıkış, Bizimkiler
Aras Ören	İlginç Bir Evlilik
Aysel Özakın	Sabah İlk Metro, Annem İşini Kaybetti
Bekir Yıldız	Celb, Rahibelere Kapıcılık Yaptırıyor Fabrikatörler, Sahipsizler, Üç Yoldaş, Yuh Yuh!, Kör, Yaman Göç
Dursun Akçam	Erkek, Tansiyon, Yazık Oldu Dişi Jokey'e, Film, Frau Ross'un Çalışma Defteri
Ertunç Barın	Kompozisyon Ödevi ya da Bir İşçi Çocuğun İtirafları, Düşlerimde Bile Yalnızım,
Fakir Baykurt	Âdem ile Hakan, Karpuz Dolması, Sıfır Sıfır, Melhem, Ferhat, Yeni Beşik, Dokuztaş, Yabancı Olmak Pek Zormuş, Bayram İzni, Frau Duman, Uçak Bileti, Düğün Çağrısı
Fethi Savaşçı	Ihlamurlar Çiçek Açarken, Elbe Kıyısında, Öfke, Hermann Gelmedi, Ahmet, Garson Kadınla Yıldırım, Yabancıya Ev Yok, Bekir, Çocuklar Yaşamın Süsüdür, Makineler Çalışırken, Şef Josef'in Köpeği, Dostluk Güzel Şeydir, Özel Ulak, Kedi Yiyen Gaitano
Gönül Özgül	İntihar Denemesi ve Fare

Gülseren Heydorn	Yama, Komşu, Çeşitleme, Türk Bakkalı
Güney Dal	Benim Babam Hepinizin Babasından Ciddidir
Habib Bektaş	İnsan ve Toprak, Milli Maç, Kumarbaz, Ulli ve Hasan Amca, Şey, Bayan Funcke, Timur Timo Olunca, Songül
Haydar Işık	Ali Ağa
İlhan Atasoy	Feminist Ali
Muammer Bilge	Nusret Dayı'nın Dilekçesi, İlknur, Can Parçası, Tünelin Öbür Ucu Almanya
Osman Çeviksoy	Sen Kimsin?, Osman Çeviksoy
Özgen Ergin	Kuşkulu Umut, Özür Dilerim, Şarlo Kemal, Ben Küçüküm
Rıza Hekim	Evdeki Hesap
S. Salih Gör	Almanya'ya Varış
Yücel Feyzioğlu	Yarim Sen Gideli
Yüksel Pazarkaya	Yargı, Atkestanesi, Emekli Adam

3.15. DİN

Hikâyelerde Türk çocuklarının ve genç neslin İslâmiyet ile pek ilgilerinin olmadığından bahsedilir. Dinlerini öğrenmeleri için onlar Kur'ân kurslarına gönderilse de bu çocuklardan bazıları büyüyünce din değiştirip Hristiyan olur. Hikâyelerde gençlerin, bazı din adamlarınının yanlış tutumundan dolayın Kur'ân'dan ve namazdan uzaklaştıkları ifade edilir. Fakir Baykurt, Kur'ân öğrenip öğrenmeme kararını çocuklarına bırakan ailelerden bahseder. Ona göre öncelikli olan çocukların çocukluklarını yaşamalarıdır.

“Bayram Gezmesi’’ hikâyesinde Türk çocuklarına dinlerinin yanlış öğretilmesinin onların dinden uzaklaşmasına neden olduğundan bahsedilir. Ailesi, Binali ve ablasını Kur’ân okumayı ve dinlerini öğrenmeleri için Kur’ân kursuna yollar. Kursta Konyalı Muhittin Hoca, her geldiklerinde çocuklardan kumbaraya birer mark atmalarını ister. Bunu yapmazlarsa taş olacaklarını söyler. Binali, bir gün kumbaraya para atmaz ve Muhittin Hoca’ya taş olmadığını söyler. Hoca onu döver. Binali bir daha da kursa gitmez.

“Akademi’’ adlı hikâyede Nermin’in din değiştirip Hristiyan olmasından ve ailesinin onu evlâtlıktan reddedip evden kovmasından bahsedilir. Nermin, ailesine on sekiz yaşına geldiğini, köle olmadığını ve artık kendi kararlarını kendisinin verebileceğini söyler. Nermin, ailesinin yıllarca Avrupa’da yaşadığı hâlde hâlâ Türkiye’nin şartlarına göre yaşadıklarını ve kendisindeki bu değişimi anlamadıklarını söyler.

“Yaman Göç’’ hikâyesinde Kapıkule gümrük müdürü, Almanya’daki Türk gençlerinin İslâmiyet ile pek ilgilerinin olmadığını anlatmak için ilginç bir örnek verir. Onlara, *“Müslüman mısın?’’* diye sorulduğunda olumlu cevap verdiklerini, bunu kanıtlamak için de haç çıkardıklarını iddia eder. B. Yıldız’ın diğer hikâyelerinde görülen mübalağalı unsurlar bu hikâyede de görülür.

Diğer hikâyelerde gençlerin, dinin yasaklarına uymayan bir hayat yaşamalarına rağmen “Yeni Beşik’’ adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Nilgün evlilik dışı ilişkiyi doğru bulmaz. Dini duyguları güçlü olan Nilgün, kendisiyle evlenmek isteyen Cabir’e *“tanışmayı ileri götürmeden, nişanlılığı uzatmadan’’* hemen nikâh yapmaları gerektiğini söyler.

Federal Alman Anayasası’na göre din dersi, resmi okullarda mecburi olsa da Müslüman öğrencilerin din dersini alabilmelerinin önünde çeşitli engeller vardır. Hıristiyanlık ile ilgili dersler kiliselerin öncülüğünde verilirken Alman devleti, Müslümanların çoğunluğunu temsil edecek bir cemaatin olmamasını ve din derslerindeki bazı hükümlerin Alman Anayasası’na aykırı olduğunu söyleyip bu konuda engeller çıkarır. (Adıgüzel, 2011:16) Yusuf Adıgüzel, göçmenlerin kendi kültürleri ve kimlikleri ile varlıklarını sürdürmelerinin, dini değerlerin muhafaza

edilmesi ile mümkün olabileceğini belirtir. Bu nedenle Almanya'ya göçün başından itibaren Türklerin, kurumsallaşmayı buradaki dini dernekler ya da cami dernekleri üzerinden sağladıklarını belirtir. (Adıgüzel, 2011:45) "Oss Camisi'' adlı hikâyede de Almanya'dan, Belçika'dan on üç on dört yaşındaki kızların gönderildiği Hollanda'daki bir câmiden ve câmi bünyesindeki kız kolejinden bahsedilir. Avrupa'daki Türkler, *"Kötü yola sapacağına varsın okusun!''* diyerek kızlarını buraya gönderir.

"Çilli de Çilli'' ve "Takas'' adlı hikâyelerde çocukların çocukluklarını yaşamadan Kur'ân kurslarına gönderilmeleri eleştirilir. Kur'ân kursuna devam edip etmeme kararının çocuklara bırakılması gerektiğinden bahsedilir.

"Çilli de Çilli'' hikâyesinde Kur'ân kursuna giden; Ayşe, Fatma ve Zeynep kurstan sonra Türküler söylerler. Bağırıp çağırırlar ve oyun oynarlar. Ellerinde Kur'ân'la merdivenden kayarken Kur'ân'ı yere düşürürler. Etraftan geçenler onları uyarır. Kızlar, onların *"kurs talebelerinin böyle şen şakrak gülüp oynamalarının günah olduğunu''* söylemelerine kulak asmazlar. Y. Ziya Bahadınlı bu hikâyelerde Kur'ân kursuna gönderilseler de onların çocuk olduğunu ve içlerinden geldiği gibi hareket ettiklerini, oyun oynadıklarını anlatmak ister:

"(...)Gözleri kimseyi görmüyordu artık. Atılan sözlere, uyarmalara, kınamalara aldırmıyorlardı. İniyor, çıkıyor, kahkahalarla gülüyor, bağrışıyorlardı…'' (s.58)

"Takas'' hikâyesinde Halise, üç ay devam ettiği Kur'ân kursuna artık gitmek istemez. Ailesi de *"Dinde zorlama olmaz!''* deyip kızlarının kararlarına saygı duyar. Halise'nin babası Mustafa bu konuda eşine *"İçinde varsa yapar. Aklı erince yapar. Bırak çocuklar çocukluklarını yaşasınlar!''* (s.128) der.

Y. Adıgüzel, Müslüman öğrencilerin bazı eyaletlerde verilen din bilgisi dersine olan ilgilerinin zamanla azalmasının nedenlerinden bahseder:

"(...)Almanya'nın bazı eyaletlerinde Ana Dili Tamamlama Dersi içinde din bilgisi de verilmektedir. Ancak bu eğitim, insanların yalnızca birkaç yıl kalacağı düşünülerek tekrar ülkelerine döndüklerinde güçlük çekmemeleri için verilen ve

göçmenlere 'Gastarbaiter-misafir işçi' olarak bakıldığı dönemden kalma bir uygulamadır. Şartlar değişmiş, 'geri dönüş' miti bitmiş ve artık kalıcılık kesinleşmiştir. Bu yüzden dersin cazibesi kalmamış ve sadece öğrencilerin %10'unun tercih ettiği bir duruma gelmiştir. Bu dersler içinde verilen din bilgisinin de ne kadar sağlıklı olacağı ayrıca düşünülmelidir. Zira bu dersin öğretmenleri farklı branşlardaki kişilerdir…'' (2011:25-26)

Hikâyelerde de dinlerini okullarda öğrenemeyen Türk çocuklarının, kiliselere ait kreşlere gönderildiklerini ve buralarda bir Hristiyan gibi yetiştirildiklerinden bahsedilir. Onlar; Hz. İsa'nın hayatını öğrenirler, dua edince haç çıkarırlar ve yanlarında haç taşırlar. Çocuklar, ebeveynlerinden kendilerine Noel Ağacı almalarını isterler.

"Rahibelere Kapıcılık Yaptırıyor Fabrikatörler'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı ve eşi, gündüz çalıştıkları için çocuklarını kreşe gönderirler. Müslüman çocuklar, Rahibe Rosalinda'nın sorumluluğunda Hristiyan çocukları gibi Hz. İsa'nın hayatını ve haç çıkarmayı öğrenirler.

"Celb'' adlı hikâyede kreşe gönderilen Osman, artık bir şey için dua ettiğinde istavroz çıkarır. Okulla gelip çocuklara hediyeler dağıtan Noel Baba, Osman'a bir İncil hediye eder.

"Nikolaus'' adlı hikâyede oğlunun ısrarlarını kıramayan bir babanın, ona Nikolaus'tan (Noel Baba) bir hediye almak için uğraşmasından bahsedilir. Bir mağazanın önünden geçtiklerinde çocuk, babasına; kendisini Nikolaus'un yanına götürmesini ister. Babası, Nikolaus diye birinin olmadığını söyler; ama oğlu karşı çıkar:

"(...)'Var Nikolaus!' dedi çocuk ve gözleri doldu.

'Kindergartın'daki Schwester anlattı. Kırmızı elbiseli, beyaz uzun sakalı var. Sırtında da oyuncak torbası. Akşam olunca ne istersen getirirmiş'…'' (s.27-28)

Bu esnada babası, bir mağazanın içerisinde Noel Baba elbiseleri içinde bir adam görür. Baba, oğluna tuvalete gideceğini söyleyerek Noel Baba'ya gidip oğlunun durumunu anlatır:

"(...)Benim beş yaşımda bir oğlum var. Nikolaus'a inanmış. Onu bulacağım diye, bütün gün beni dolaştırıp durdu. Uzakta sizi görünce, ona bir sürpriz yapmayı düşündüm. Bakınız, biz İslâm dinindeyiz. Fakat, sizin dininize, törenlerinize saygımız var. Şu anda, köşe başında bekleyen oğlumun yanına birkaç dakikalığına uğrayıp, onun gönlünü hoş etmenizi rica ediyorum. Sizden istedikleri olacak. Lütfen sevindirin onu…'' (s.29-30)

Noel Baba çocuğun yanına gider. Ona isteklerini getireceğini söyler. Oğlu, çocuk yuvasında öğrendiği şu şarkıyı babasına söyler:

"(...)Nikolaus Nikolaus

Gel bizim eve

Boşalt büyük torbanı

Neşeli neşeli tralla la la la

Bu gün Nikolaus gecesi…'' (s.32)

"Çocuk Ağaç'' adlı hikâyede Şirin, babasından kendisine Noel Ağacı almasını ister. Babası ona Noel'in Hristiyanların bayramı olduğunu, kendilerinin ise Müslüman olduklarını söyler; bu yüzden almayacağını söyler. Babası ona, Hristiyanların Müslümanların bayramlarını kutlamadıkları gibi kendilerinin de Hristiyanlara ait bir bayramı kutlamayacaklarını söyler.

"Uyumlu Aile'' adlı hikâyede çocukları annelerine Noel'i kutlamak istediklerini söyleyince anneleri onları kırmaz. Oğlu, çam ağacının pencere önünde bırakılması gerektiğini söyler. Çocuk, annesine; *"Tanrı'nın oğlu pencere önündeki süslü çam ağacını görüp kendileri çocuklar için getirdiği hediyeleri oraya bırakacağını''* (s.9) söyler. Ahmet, oğluna bununerden öğrendiğini sorunca oğlu bir aydan beridir okulda bu konu ile ilgili kendilerine dersler verildiğini söyler.

Fakir Baykurt "Yeni Cami'' ve "Cenaze'' adlı hikâyelerinde Türkiye'de iken din ile pek alâkası olmayan ve içki içen hikâye kahramanlarının Almanya'ya gittikten sonra tevbe edip namaz kılmaya başladıklarından bahseder. Buna rağmen bu insanlar; ailelerini ihmâl ederler, eşlerine ve çocuklarına şiddet uygularlar. Namaz kılmayanları ve çocuklarını Alman okullarına gönderenleri yadırgarlar, ölen Alman arkadaşlarının cenaze törenlerine katılan Türkleri dışlarlar ve onları hoş görmezler.

"Yeni Cami'' hikâyesinde Koca Mustafa karakteri ile İslâmiyet'in bir baskı aracı olarak kullanılması eleştirilir. Koca Mustafa, Türkiye'de iken namaz kılmayan ve dinden uzak biridir. Almanya'ya gittikten sonra ise; *"Böyle yoz çalı gibi yaşamak olmaz! Dinimize sarılmamız gerek!..''* deyip namaz kılmaya başlar. Köln'de bir cami yapılması için Türk işçilerle görüşüp bir derneğin açılmasına öncülük eder. İşçilerden para toplayıp caminin kurulması için çalışmalara başlar. Kısa sürede cami yaptırılır. Caminin duvarlarına din büyükleri ve peygamberlerin isimlerinin yanına Hz. İsa'nın isminin yazılmasına Koca Mustafa karcı çıkar ve *"İsa'nın babası belli değil!''* diye diretir. Koca Mustafa'nın eşi ise ailesini ve çocuklarını ihmâl ettiği için kocasına serzenişte bulunur. Onun artık evine gelmemesini yadırgar. Caminin açılışında hutbe veren Kölnlü İbrahim Hoca, Avrupa'da İslâmiyet'i kabul etmeyenleri kötü bir sonun beklediğini söyler:

"(...)Almanya'da iki milyonu aşkın Müslümanız. Daha camilerimizi ancak açabiliyoruz! Fakat sayın din kardeşlerim, sizler bu bakımdan çevrenize iyi örnek oldunuz. Bu sayede koca Avrupa kıtası İslâmlığı tanıyacak ve onun büyüklüğü önünde baş eğecek. Baş eğmeyenlerin ise boyunlarına bir gün İslâmlığın muzaffer kılıcı inecek…'' (s.101-102)

Aynı hikâyede, Türkiye'de iken imam olan Hoca Aziz'in Almanya'ya gittikten sonra namaz kılmayı bırakmasından bahsedilir. Koca Mustafa, Aziz'deki bu değişimi kabul etmez. Aziz'in çocuklarını Almanca kursuna göndermesini yadırgar. Onun, çevresine kötü örnek olduğunu söyler. Koca Mustafa, Kölnlü İbrahim Hoca'nın hutbesinden sonra Türkler üzerinde baskı kurmaya çalışır. Rahim, babasındaki bu değişimi şöyle anlatır:

"(...)Bu hutbeyi dinledikten sonra babam coştu. Camiye gelmeyenlere, üyelik parası vermeyenlere düzenli olarak baskı yapmaya başladı. Babamın yakın arkadaşları Aziz Hoca'yı ıssız bir köşede kıstırıp dövdüler…Anam bir gün babamdaki bunca değişmeye gülecek gibi oldu. Gördü babam. Böğrüne bir yumruk attı, susturdu onu. Böyle ateş barut bir adam olmasına anam da biz de çok şaştık!..'' (s.102)

"Cenaze'' adlı hikâyede on üç yıl beraber çalıştığı arkadaşı Roland ölünce Kemal Uslu, onun cenaze törenine katılmak için arkadaşlarına haber verir; ama Karadenizli Nizamettin, cenaze törenine katılmaması için Kemal'i uyarır. Kemal nedenini sorunca ona bir Müslüman'ın bir Hristiyan'ın cenazesine gidemeyeceğini, *"gâvurun törenine gidenin yükleneceği günahın altından kalkamayacağını''* söyler. Essen'deki Sami Hoca da böyle söyler. Nizamettin'in örnek kişi olarak gösterdiği Sami Hoca'nın kendisi de Anette adındaki bir Alman kadın ile evlidir. Kemal, Nizamettin'in sözlerine rağmen arkadaşlarından para toplar. Bir çelenk yaptırır. Paranın geri kalanını da Roland'ın çocuklarına verir. Kemal, cenaze töreninde ağlayınca arkadaşı Avni yanına yaklaşır ve ona ağlamamasını söyler. Nizamettin'in, kendisinin bir Alman'ın cenazesinde ağladığını duyması hâlinde onu memleketteki tanıdıklarına şikâyet edeceğini söyler. Sonraki gün Kemal işyerine gidince selâm verir. Nizamettin, ona *"Sen bugün gâvur oldun, selâmın alınmaz!''* (s.53) der. Kemal de *"Şu dünyada en az otuz yıl namaz kıldım, doğru dürüst Müslüman olamadım da, bir kezcik Hristiyan gömütlüğüne gidince mi gâvur oldum Nizamettin Efendi?''* (s.54) diyerek tepki gösterir.

"Bizimkiler'' adlı hikâyede bir ailenin; beyninde ur olan sekiz yaşındaki kızlarını hastaneden kaçırıp onu bir Hoca'ya göstermek istemelerinden bahsedilir. Türk bir sosyal danışman, kızın ailesine gidip çocuklarını tekrar hastaneye götürmeleri gerektiğini, başlatılan tedaviye ara verilirse kızlarının öleceğini söyler. Ailenin oturma odaları tasvir edilerek onların dini inançlarının güç olduğu anlatılmak istenir:

"(...)Gözlerini odanın içerisinde, duvarlarda gezdirdi. Karşıda Cebrail Aleyhüsselam'ın gökten kurbanlık kuzu getiren renkli bir resmi, bir köşede 'Bugün

Allah için ne yaptınız?' yazılı çerçeve duruyordu. Kapının tam üzerinde de karınca duası asılıydı…'' (s.111)

Annesi, sosyal danışmana; kızının doktorluk bir işi olmadığını söyler ve Almanya'da kızlarını götürecek bir Hoca olmamasından yakınır. Köylerindeki Recep Hoca'yı anar. Hoca'nın nefesinin bıçak gibi olduğunu, onun; Yozgat'tan hatta İstanbul'dan gelen hastaları iyileştirdiğini söyler. Çok geçmeden kadının kocası da gelir. Adam, sosyal danışmana; kızının bir şeyi olmadığını sadece başının biraz ağrıdığını ve onu Köln'deki bir Hocaya götüreceğini söyler. Sosyal danışman çok ısrar edince bu çabası sonuç verir. Görüşmeden günler sonra aile kızlarını tekrar doktora götürmeye karar verir.

F. Savaşçı, A. Özakın, H. Işık ve F. Baykurt'un kimi hikâyelerinde hikâye kahramanları; yaşanan haksızlıklara sessiz kaldığı ve adaletsizlikleri görmezden geldiğini söyleyip Allah'a sitem ederler. Allah'a "Sen'' diye hitap eden bu karakterler; dinin yasakladığı şeylerle dalga geçerler ve yasaklara uymazlar. Cennet ve cehennemin varlığına inanmazlar. Onlar, başörtüsünü kadını aşağılayan bir düşüncenin aracı olarak görürler. Kadınların kandırılarak ya da toplum baskısı nedeniyle örtündüklerini iddia ederler. Başörtü takan kadınların kendilerini çirkinleştirdiklerini, onların bedenlerini ve neşelerini kaybettiklerini anlatırlar. Başörtü taktıkları için Almanların, Türk kadınlarını aşağıladıklarını iddia edip kadınlara başörtüsünü atıp güzel pardesüler giymelerini tavsiye ederler. Onlar, erkeklerin eşlerini dövmelerini de Kur'ân ile ilişkilendirirler.

"Laz Erol'' adlı hikâyede Erol, pasaport işlemleri ile ilgilenmekten ve yabancılar polisine gitmekten bunalır. Erol, yaşadığı sıkıntılardan dolayı Allah'a sitem edince onunla İtalyan arkadaşı Gaitano arasında şu konuşma geçer:

"(...)-Hey, yücelerden yüce Allah'ım! Adaletini göster! Adaletin varsa gör artık bizi. Kuşlar kadar olamadık bu dünyada…

-Allah çok yaşlandı Erol! Gözleri seni görecek kadar keskin mi bakalım?

-Görmüyorsa hani adaleti, nerede bakalım? Neden hep varsıla veriyor da biz yoksulları görmüyor? Bunca pisliği, rezilliği, hırsızlığı, üçkâğıtçılığı görüyor da ne diye düzeltmiyor? Yoksa senin dediğin gibi gözleri mi görmüyor?..'' (s.60)

"Adaletin Varsa'' adlı hikâyede domuz eti yiyen; bu yüzden arkadaşları ile arası iyi olmayan Tahsin, bir gün iki serçenin topraktan çıkardıkları solucanı paylaştıklarını görünce Allah'a şathiyeli bir üslûpla seslenir:

"(...)Serçelerin ayağına nasip veriyorsun da bizi diyârı gurbetlerde sürüm sürüm süründürüyorsun. Ne kötülük yaptık ki? Ne kimsenin malına, canına, namusuna göz koyduk ne de yoksulları soyduk. Ne bir haram lokma girdi midemize ne de yoksul kanı içtik! Niçin yoksulları soyanları cezalandırmıyorsun? Adaletin varsa onları cezalandır da göreyim! Bize gücün yetiyor değil mi? Yoksa onlardan korkuyor musun?..'' (s.63)

"Bekir'' adlı hikâyede Saura, sürekli içki içen Nuri'ye İslâmiyet'te bunun yasak olduğunu hatırlatır. Bundan dolayı cezalandırılacağını söyler. Saura ile Nuri arasında şu konuşma geçer:

"(...)Ama Nuri, sen çok içki içiyorsun! Bu sizin Muhammed'in hoşuna gitmez! Seni mutlaka cehennemine sokacak.

Nuri bir süre dalgın güldükten sonra:

-Cennet de cehennem de bu dünyada dostum! Sağlıklı mısın, cebinde paran var mı, çevrenle yakınlarınla iyi geçinebiliyor musun, o zaman mutlusun! İşte bu mutluluk duygusu cennetin ta kendisi bence…Ama işin yokmuş, parasızsın, açsın, hastalıklısın, bu da cehennemin ta kendisidir. Hem sonra cennetin varlığı da yokluğu da beni hiç tedirgin etmiyor. İnsanların mutlu olup olmamaları ilgilendiriyor beni. İnsanın dışındaki her şey de faso fiso dostum Saura!..'' (s.111-112)

"Fırın Patlayınca'' adlı hikâyede Yozgatlı Talat'ın, cennet ve cehennemin varlığına inanmayan Özer ile kavga etmesinden bahsedilir. Talat, çalıştığı fabrikadaki fırının ateşinin cehennem ateşi gibi olduğunu söyleyince Özer bunu

nereden bildiğini sorar; bu yüzden tartışırlar. Talat*''Cehennemin varlığına inanmayan kâfirdir!''* der ve tartışmaları kavgaya dönüşür:

''(...)-Ulan Yozgatlı budala! Cüzdanın dolu olursa bu dünya cennettir. İçi boş olursa da bu dünya cehennemdir. Kaz kafalı, anladın mı?

-Bırakın öldüreyim şu kâfiri! Cennetle cehennemle alay ediyor. Hem namaz abdest yok…Bir de dalga geçiyor! Hem sevaptır böyle bir pisi ortadan kaldırmak! Bu İstanbul puştlarının hepsi böyle Allahıma!..'' (s.123)

''Josef'in Mutluluğu'' adlı hikâyede Mustafa için alkol kullanmanın, İslâmiyet'te yasaklanmasının bir öneminin olmadığından bahsedilir. Josef, Mustafa'ya bira ısmarlar; ama Müslüman olduğu için bu durumun onun için önemli olup olmadığını sorar. Aralarında şu konuşma geçer:

''-Mustafa sen Müslüman mısın?

-Evet!

-Ama bira içiyorsun, Muhammed sana çok kızacak! Sizin dinde alkol haramdır. Bir Arap filminde görmüştüm.

Mustafa birasını yudumladı, başını salladı:

-İyi ama ben Arap değilim. Sonra biz Almanya'da seferî zamanda sayılırız. Muhammed kızmaz bize. Çoluğumuza çocuğumuza baktığımız yurdumuza döviz gönderdiğimiz için de sevinir…'' (s.33)

"Başörtüsü'' adlı hikâyede yedinci sınıftaki bir öğrencinin başörtü takmasından ve bu durumun sonuçlarından bahsedilir. Alman müdür, Hasan Öğretmen'i yanına çağırıp yedinci sınıftan bir Türk öğrencinin başörtüsü ile okula geldiğini ve başörtüsünü çıkarmamakta ısrar ettiğini söyler. Müdür, Hasan'a küçük kızların başörtü takmasının İslamiyet'te yerinin olup olmadığını sorar. Hasan, başörtüsünün *''kadını aşağılayan bir düşünceye araç olduğunun bilincinde''* (s.80) olsa da bunu Alman müdüre aktarmaz. Birkaç gün sonra bir öğrenci daha başörtüsü takar. Hasan, ona şöyle der:

“ …Yapma kızım, yapma güzelim. Gel sen güzel saçlarını kapama. Çirkinleştirme kendini. Senden doğrusu beklemezdim. Kim kandırdı seni?..’’ (s.81)

“Yusuf’’ adlı hikâyede hikâye kahramanı Yusuf, ailesindeki kadınların başörtü takmalarını toplum baskısı ile açıklar. Selim, Yusuf’un eğitim olanaklarından geri olan bir yerde yaşadığı hâlde kendisini nasıl yetiştirdiğini sorar. Çocukken medreseye gittiğini söyleyen Yusuf, memleketinde yüksek tahsil yapan kişilerle sürekli konuştuğu için bir şeyler öğrendiğini; bunu ailesine de anlattığını söyler:

“(...)Bizim memlekette kadınlar köledir. Ama ben aileme eziyet etmem…Bizim komşularımız var. Onlar çok softadır. Benim ailem onlara gider, onlarla konuşur. Ben gidince onların ailesi hemen örtünür. Gider saklanır. Ben bir gün kızmışım: Artık böyle şeyler kaldı mı? dedim. Niye saklanıyorsun? Benim ailem saklanıyor mu? Ben amcam kızıyla, yengemle oturur konuşurum. Bizde şakalaşma çoktur. Aslında bizim orda softalık kalksa insanlar baka türlü olabilir…’’ (s.57)

“Bir Küçük Burjuvanın Acıları II’’ adlı hikâyede Selma, kendisini modern bir Türk kadını olarak tanıtır. Selma, boyuna ipekli eşarplar bağlar. Zarif, topuklu ayakkabılar giyer. Almanların, Türk kadınlarını küçümsemelerinin sebebinin onların başörtülü olmalarına bağlar:

“(...)Türk kadını deyince Almanların gözünde yalnız kısa boylu, başörtülü, kalın çoraplı esmer bir kadın imajı canlanıyor. Bizim Anadolu’dan gelen kadınlarımız. Köylü kadınların şöyle başörtülerini atmalarını, güzel pardüsöler giymelerini, saçlarını kestirmelerini çok isterdi Selma. Bunu başarabilselerdi belki Almanlar onları, bizleri bu kadar küçümsemezlerdi…’’ (s.60)

Aysel Özakın “Bir Kadın Heykeli’’ adlı hikâyesinde bir kadının başörtülü olmasının, onun bedeninin ve neşesinin kaybolmasına neden olduğundan bahseder. Eşini döven adamların uyguladıkları şiddeti din ve gelenek ile ilişkilendirilir. Onların, yaptıkları şiddeti meşrulaştırmak için Kur’ân’a göndermede bulunduklarından bahsedilir. Söz konusu hikâyede eşi düzenli olarak namazını kılarken Hüseyin, her gece meyhaneye gidip içki içer. Burada çalışan Eleni’ye takılır:

"(...)Hüseyin Efe için ise Eleni bir merhemdi. Elli beş yıllık bir hayattan yenik çıkmak…Buna karşı bir merhem işte. Kavuşamadığı, kavuşamayacağı her şey Eleni'deydi. Başörtülü karısı namaz kılıyordu. Bedeni ve neşesi kaybolmuş bir kadın…'' (s.42)

Hüseyin; çocuğuna bakmadığı, komşuya gittiği ve görevini tam yerine getirmediği için eşini çok dövdüğünü söyler. Selim ise Hüseyin'in yaptıklarını gelenek ve din ile ilişkilendirir:

"(...)'Senin suçun değil ki Hüseyin Efe, dedi Selim. Sen de büyüklerinden öyle görmüştün. Gelenek öyleydi…Ama sonra...'

'Kur'ân'da da yazılıdır' dedi Hüseyin Efe gülerek…'Şunu şunu yapmadı mı karını döveceksin…Şöyle şöyle döveceksin. Halbuki kadını niye dövüyorsun? O senin kölen mi? Bunları tabii sonra akıl ettik.'…'' (s.38)

"Berlin'in Esmer Çocukları'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Alman çocuklarla birlikte yüzünü boyayıp oynayan ve eğlenen başörtülü, uzun mantolu esmer bir Türk kız görür. Hikâyenin kahramanı *"yabancı bir işçinin başörtülü küçük kızının karışık dünyasına girmek istediğini''* (s.7) söyler. Kızla Türkçe konuşunca küçük kız utanıp yüzündeki boyaları çıkarmaya çalışır. Hikâyenin kahramanı olan kadın, kendisi de küçük kızın geldiği toplumdan biri olsa da *"bu toplumun özgürleşme olanağı bulan kadınlardan biri''* (s.9) olduğunu, isterse orada kendisinin de dans edip şarkılar söyleyebileceğini belirtir. Kadın, kendisinin Almanya'da ürkek ve kapalı yaşayan uzak ve acılı bir ülkenin insanı olduğunu anlatır. Kadın, kız ile konuşup ona sorular sorar. Kızın, arkadaşlarıyla eğlenmek istese de babasının zoruyla Kur'ân kursuna gönderildiğini öğrenir.

"İki Bacı'' hikâyesinde Nuray, staj eğitimi için başvurduğu yedi işyerinde başörtülü olduğu için başvurusu kabul edilmez. Nuray, son olarak Filiz'in işlettiği turizm şirketinde işe girer. Filiz, Nuray'ı işe almış olsa da ona; Berlin'in ortasında "*bu kılıkla''* yardımcı çalıştırırsa bunun müşteriler üzerinde olumsuz etkileri olacağını ve adının gericiye çıkacağı kaygısını anlatır. Nuray da başörtüsünü çıkarır.

“Bayram İzni’’ hikâyesinde, maaşlarından kesinti yapılacağı için bayram olduğu hâlde işe giden işçilerden bahsedilir. Almanya’ya gittikten sonra kötü alışkanlıklarını bırakan ve Allah inancı güçlenen Bekir karakteri ile Almanya’ya göçte asıl belirleyici olanın ekonomi olduğu, dinin bile işçiler için çoğu zaman bundan sonra geldiği anlatılır. Bekir Almanya’ya gittikten sonra içkiden ve sigaradan temelli elini çeker. Namazlarını aksatmamaya çalışır. Harama bulaşmaz, hiç domuz eti yemez. Bekir ve İbrahim’in başını çektiği işçiler, dini bayramlarda resmi izin alabilmek için grev yapmaya karar verirler. Fabrika yönetimi, bayramda izin isteyen işçilere ücretsiz izin verileceğini söyler; ama Bekir ve İbrahim’in de dâhil olduğu birçok işçi paraları kesileceği için bayram günü de işe giderler.

N.Abadan-Unat, Türk işçilerinin en çok domuz eti yememe konusundaki dinsel davranışta direndiklerini belirtir. (2002:115) Kimi hikâyelerde bazı Türklerin, Almanların domuz eti yemelerini yadırgadıklarından bahsedilir. Onlar; Almanları; “kâfir’’ ve “gâvur’’, Almanya’yı “gâvur memleketi’’, Almanya’da kazanılan ekmeği ’’gâvur ekmeği’’ olarak görür. Bazı hikâyelerde domuz etinin haram kılınmasını umursamayıp onu tüketen karakterlerden bahsedilir.

Fakir Baykurt’un “Et Kesimi’’ adlı hikâyesinde İslâmiyet’e göre yenilmesi haram olan ve yasaklanan domuz etini yiyenler ve onlara karşı çıkanlardan bahsedilir. Haramdan sakınanlar daha pahalı da olsa tanıdıkları Türk kasaplarından helâl bir şekilde kesilen hayvanların etini satın almayı tercih ederler. Kimileri için ise bu yasağın bir önemi yoktur. Onlar, domuz etini yemekte bir sakınca görmezler. Hikâyenin kahramanı, Almanların sığır ya da koyun eti diye kendilerine sattıkları etin domuz eti olmadığı konusunda emin olamazlar. Bu nedenle Kasap İsmet’ten alışveriş yaparlar. Onlar, pahalı da olsa İsmet’in; İslâmi usullere göre kestiği helâl eti almayı tercih ederler. İsmet ile Hüsnü bir gün bir tosun alıp keserler. Yanlarına gelen birkaç Alman, hayvana eziyet ettiklerini söyeyip onlara kızar. İsmet, onlara nasıl ki Alman kasapların hayvanların alınlarına tabanca sıkarak “öldürüyorsa’’ kendi geleneklerinin de böyle olduğunu söyler. Hüsnü, İsmet’e *“Almanların kulaklarına Müslüman avazı girsin! Anlasınlar yolumuz, izimiz nedir?’’*der ve hayvanı keserken okunan duaları yüksek sesle söylemesini ister. Bursalı Ferhat ise onlardan farklı düşünür ve domuz etinin yenilebileceğini söyler:

"(...)Avrupa'nın göbeğine geldik, hala Anadolu'daki kafaları taşıyoruz! Domuz eti yemenin günah olması, eski Arabistan koşullarına göreydi. Bugün her yerde buzdolabı var. Ne kokar ne bozulur. Niçin hâlâ diretiyoruz sığır yiyeceğiz diye? Haftada bir tosun kesecekler de bunca insanı besleyecekler! Proteinsizlikten perişan oluruz be! Ne var, mis gibi domuz eti, ucuz, bol…'' (s.68)

"Damızlık'' hikâyesinde Mevlüt Hoca, Almanya'ya çalışmaya gidecek olan Durmuş'u bu kararından vaz geçirmek için *"gâvurların''* Müslümanlara olan bin yıllık düşmanlıkları bitmediğini söyler. Almanların kendi soylarını güçlendirmek için Müslüman ülkelerden en güçlü kişileri toplayıp onları damızlık olarak kullanacaklarını söyler.

"Elmas'' adlı hikâyede Nazikte, kızına; ne havası hava, ne suyu su, ne de insanı insan olan bu *"gâvırın memleketini''* bırakıp Türkiye'ye dönmek istediğini söyler. Memleketine dönerse *"bu lanet kilise çanı yerine memlekette her gün ezan sesiyle yatıp kalkacaklarını''* (s.30) anlatır.

"Gaffar ile Zara'' hikâyesinde Gaffar'ın annesi, oğlunun Almanya'ya gitmesini istemez. Almanya'ya giderse onun kursağına "gâvur ekmeği'' gireceğini ve dinden imandan uzaklaşacağını söyler.

"Almanya'dan Gelirken'' adlı hikâyede, bir yıl Almanya'da çalıştıktan sonra Türkiye'ye dönen bir işçi; Kapıkule sınır kapısına ulaştıklarında kendilerine hoş geldiniz diyen gümrük memuruna şöyle der:

"(...)Ya kardeş, Almanya tellim yemyeşil emme, gel gelelim tümü kâfir! Tümü de domuz eti yiyor. Biz de domuz eti yiyenlere bakıp bakıp günaha giriyoruz her Allahın günü. Emme ne yaparsın, sebep olanların, bizi oralarda çalışmaya zorunlu bırakanların gözü kör olsun. İstanbul'a varınca abdest alıp iki rekât namaz kılacağım. Allahım ben bir yıldır seferiydim. Tüm domuz yiyen Almanlarla çalıştım. Belki domuz kokusu giysilerime, içime bulaşmıştır. İstemeyerek günaha girdimse günahlarımı affet, diyeceğim. Affederse şanından, etmezse yine şanından…'' (s.24)

"Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü'' hikâyesinde domuz eti yemediklerini bildikleri hâlde cezaevindeki bir Türk mahkûma, günde üç öğün domuz eti verildiği;

bunu yiyemeyen adamın açlıktan öldüğünden bahsedilir. Söz konusu hikâyede Kasım, Almanya'da Hristiyanlığa dair öğrendiklerinden bahseder ve Hristiyanlığın İslâmiyet'ten farklı yönlerine dikkat çeker:

"(...)Allah değil 'Gott' demeliymiş. Bir de İsa Peygamberleri var. Kiliselerin hepsi O'nun resimleriyle bezenikmiş, güzel görünsün diye besbelli. Bu İsa Peygamber Allah'ın oğlu olmalıymış, Tövbeler olsun, bizim inandığımız Allah'ın hiç oğlu kızı yok…'' (s.44)

2006'da yapılan bir araştırmada Almanlara İslâmiyet hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun; İslâm kelimesinin, kadınların haksızlığa uğramasını ve ezilmesini çağrıştırdığını, İslâmiyet'i fanatik olarak gördüğünü, İslâmiyet'te hoşgörünün olmadığını düşündüğünü söyler. Her dört Alman vatandaşından üçü de İslâmiyet ile Batı kültürünün birbirine bağdaşmadığını söyler (Keskin, 2011:55). Hikâyelerde de Almanların, Müslüman oldukları için Türkleri yadırgadıklarından bahsedilir. Onlar, sinirlendiklerinde Türklere "domuz'' derler ve Türklerin "haçına ve putuna'' söverler. Almanların, Hristiyan olanla ve olmayan göçmen işçiler arasında da ayrımcılık yaptıkları anlatılır.

"Sarhoş Hamit'' adlı hikâyede alkol aldıktan sonra fabrika yurduna giden Hamit, kırmızı ışıkta karşıya geçmeye çalışır. Bir Alman şoför ani fren yapar ve Hamit'in "haçına ve putuna'' söver. Sarhoş da olsa Hamit, kendisine bu şekilde küfredilmesini kabul etmez. O, dinine söz ettirmeyeceğini söyler:

"(...)Almanı kızdırdığına sevindi Hamit. Yolun öteki başından, arabanın arkasından bağırdı: "Söv, ulan istediğin kadar, haçıma putuma söv! Haçım putum yok ki! Ben, Müslüman'ım evelallah..Bir camiye söv de seni dünyaya geldiğine pişman edeyim..Eğerim Allah, seni o arabanın içinde pestil yapmazsam, bana Sivaslı Sarhoş Hamit demesinler, iyi mi?..'' (s.15)

"Yaman Göç'' hikâyesinde Almanya'daki göçmenlerin Hristiyan olup olmadıklarına göre ayırımcılığa tabî tutulduklarını belirtilir. Almanlar, Yunan veya

İspanyol birine ses çıkarmaz iken Müslüman oldukları için Türkleri yadırgadıkları anlatılır.

Dursun Akçam'ın *Generaller Birleşin* eserindeki hikâyelerde değişik milletlerden sığınmacıların gittiği Almanca kursunda, Firdevs ile sınıf arkadaşları arasında İslâmiyet üzerine yaşanan tartışmalardan bahsedilir. Sürekli derste hadisler okuyan Firdevs, sınıf arkadaşlarını Müslüman yapmak için uğraşır. Arkadaşları ise onunla dalga geçer. Onlar, İslâmiyet'teki çok eşliliği eleştirir. Kimileri Müslümanların hırsız olduğu suçlamasında bulunur. Firdevs ise herkesle başa çıkmaya çalışır. Onlara Müslüman bir kadının nasıl olması gerektiğini anlatmaya çalışır.

"Ben de Müslüman Olacağım'' adlı hikâyede ilk defa derse gelen bir öğretmen, sınıftakilerle tanışır. Sıra Polonyalı Dambala'ya gelir. Öğretmen, ona evli olup olmadığını sorar. Dambala, Polonya'da evli; ama Almanya'da bekâr olduğunu söyleyince Firdevs onu kınar ve aralarında şu konuşma geçer:

"(...)'Ayıp ayıp!' dedi Firdevs, 'Hiç utanmıyor musun?'

'Neden?'

'Polonya'da nikâhlı karın var!'

Dambala güldü:

"Senin peygamberin yolundan gidiyorum!'' dedi. Firdevs öfkelendi:

"O mübarek ulunun adını pis ağzına alma, ağzın eğilir, anladın mı?''

"Kaç karısı vardı o mübareğin, sen onu söyle, beş mi altı mı?''

"Sen Hristiyansın, önce Müslüman ol, iman getir!''

"Beş kadınla yaşamak için dinimi değiştirmeye hazırım!'

Mala:

"Müslümanlık çok kıyak bir din!''

Miladıwiç:

"Ben de Müslüman olacağım!''

Barko:

"Ben de!...''

Firdevs bu kez kızmadı, tersine sevindi. Sebep ne olursa olsun, Hristiyanlara, "Müslüman olacağım!'' dedirtebilmişti…'' (s.54-55)

"Oyuncaklar'' adlı hikâyede Almancayı daha iyi öğrenmek için sınıfa getirilen oyuncakların kaybolmasında şüpheler, çocuklu kursiyerlerin üzerindedir. Firdevs buna karşı çıkar, Schikora ile tartışır:

"(...)'Allah'a şükür ben Müslüman'ım. Müslümanlıkta hırsızlık haramdır. Ben çocuklarıma…'

Schikora sözünü böldü Firdevs'in:

'Görüyoruz işte' dedi. 'Hırsızların çoğu Müslüman!'

'Hayır Hristiyanlar hırsız! Hristiyanlar!..' bağırdı Firdevs.

'Onlar dinsiz, onlar kitapsız, Allahsız!..'

Herkes gülüyordu…'' (s.81)

"Sürpriz'' adlı hikâyede doğum günü partisinde herkes dansa kalkarken Firdevs kimseyle dans etmez ve dansı 'gâvur icadı' olarak görür:

"(...)Firdevs'e göre de dans bir 'gavur icadı'ydı, düpedüz şeytanın işiydi, 'Bir kadın nasıl olur da yabancı erkeklere kendisini elletir'di! 'Tövbe!' 'Tövbe!' diyerek Hazreti Muhammed'in 'Hadisleri'ni okumaya çalışıyordu…'' (s.111)

"Öğretmeni Kim Öptü?'' adlı hikâyede Miladowiç, Firdevs'e neden sınıfça yaptıkları şenliğe gelmediğini sorunca Firdevs; *"oynak fahişelerden olmadığını''* (s.131) söyler ve Müslüman olduğuna şükreder. Firdevs, Müslüman kadınların içki

içmediğini, erkeklerin kucağında fingirdeşmediğini, spor yapıyorum diye erkekler içinde eğilip kalkmadıklarını, *"edep yerlerini sallamadıkların'ı'* (s.133) söyler. Bunları ancak Hristiyan kadınlarının yaptığını iddia eder. Orada bulunan sınıf arkadaşları yine Firdevs'in bu sözlerine gülüp geçerler.

"Oss Camisi'' adlı hikâyede Yozgatlı Mustafa, Avrupa'da camilerde minare yapımı ve ezanların dışarıdan duyulmasının önündeki yasaklardan bahseder. Alman devlet yetkililerinin bu yasakları kaldırılmayı düşünseler de bunu yapmamalarının nedenlerini anlatır. Mustafa, Almanya'daki Türklerin iki temel isteklerinin olduğunu belirtir:

"(...)Verecekler; ama kendi halklarından çekiniyorlar. Yabancı düşmanlığı nedeniyle can almaya kadar varan olaylar yaşanıyor. Bizimkiler de çok istiyor; Aaah İslâm'ın sesini şöyle bağıra bağıra bir duyursalar Avrupa'ya! Çok istiyorlar bunu. Konuştuğum yurttaşların iki derin isteği var: Biri bu, biri de onların futbol takımlarını şöyle 2-0, 3-0 yenmek; hem de kendi alanlarında! Bizim de bir gücümüz olduğunu kanıtlamak! Ama ne sesbüyültenle ezan okuyabiliyor, ne de futbol takımlarını yenebiliyoruz…'' (s.120)

F. Baykurt'un "Düğün Borcu'', Ö. Başargan'ın "Sevgili Konuklar'' ve F. Savaşçı'nın "Bekir'' hikâyelerinde birbirilerinin dinlerine saygı duyan Almanlar ve Türklerden bahsedilir. Almanlar, Türklerin domuz etini yemediklerini bildikleri için yemek yaparken buna dikkat ederler. Alman işverenler, Türk işçilerinin dinî inançlarına saygı duyar ve heim'lerde kalan işçilerin namaz kılmaları için mescit yaparlar. Türkler de insanları dinlerine ve milliyetlerine göre ayırmazlar.

"Düğün Borcu'' hikâyesinde Lora, kocasının çiftliğinde çalışan Osman'ın yemeklerini hazırlarken *"Müslümanlığına bir zararı olmasın diye''* domuz etinin olmadığı yiyeceklerden ayırır.

"Sevgili Konuklar'' adlı hikâyede Dilmaç Aziz, Siemens'te henüz işe başlayan otuz Türk işçinin yemek listesini Almancadan Türkçeye çevirir. Domuz eti çıkan günleri özellikle belirtir, parantez içine 'Domuz etidir.'' yazar. Fabrika yöneticilerinin ve personel bürosunun işçilerin dinsel inançlarına son derece saygılı

olduğu belirtilir. Türk işçilerinin namazlarını kılabilmeleri için heim'lerde mescid yaparlar.

"Bekir'' adlı hikâyede Bekir, fabrikada kendilerinden sorumlu Saura'ya Türkçe hakâret eder. Bu nedenle; âmirine hakâret etmek, iş yeri disiplinini bozmak ve işleri aksatmak gibi gerekçelerle işten atılır. Bekir, işten atılmasının arkasında Saura ile samimi olan Nuri'nin olduğunu düşünür. Nuri'nin Türk ve Müslüman olduğu hâlde sürekli Almanlara hak verdiğini söyler. Nuri ise insanları dinlerine ve milliyetlerine göre değil; davranışlarına, eylemlerine, düşüncelerine, duygularına ve bilgilerine göre değerlendirdiğini söyler.

O. Çeviksoy'un "Derdimi Gül Eyledim'' hikâyesinde Sedat ile evlenip Müslüman olan Simone'den bahsedilir. Çeviksoy'un diğer hikâyelerinde olduğu gibi burada yazar, Müslüman olan bir Alman kadını anlatarak bir Türk için Müslümanlığın ve Türklüğün bir arada olması gerektiğinden ve bu iki kimliğe sahip bireylerin dikkat etmeleri gereken durumlardan bahseder.

Simone, arkadaşı Manuel intihar edince psikolojik sorunlar yaşar, çok geçmeden Martin ile arkadaş olur. Martin de onu terk edince her gece başka bir erkek ile birlikte olur. Hiçbir şeyden zevk almaz. Hayatın, kendisi için anlamsız olduğunu düşünür. Simone sonradan *"medeniyetimizin karşıma diktiği bu duvarı aşmaya çalışacağım.''* (s.44) diyerek hayatını kökten değiştiren bir karar verir; Eski Yunan, Roma, Çin medeniyetlerini araştırır ve birçok felsefi düşünceyi öğrenir. Tarih kitapları ve klasikleri okuyup inceledikten sonra *"huzuru İslâm'da bulur.''* (s.45), Müslüman olmaya karar verir. Sedat ile tanışır ve evlenir. Onun artık, yeni ismi Elif olur. Müslümanlığı öğrendikçe *"gönlü güzel bir bahar gününde kafesinden kurtulmayı başarmış bir kuş sevinciyle uzaklara uçar.''* (s.47) Bir taraftan Türkçe öğrenip Türklerin *''ne kadar zengin gönüllü olduklarını''* (s.46) görür; diğer taraftan İslamiyet'i öğrendikçe *"yüreği sakinleşir ve içindeki huzur çoğalır.''* (s.50) Çok geçmeden kocası Serdar'ın Müslüman olduğu hâlde dininin gereklerine uygun yaşamadığını, bu hâliyle *"Müslüman bir Türk'ten daha çok Hristiyan bir Alman'a benzediğini''* (s.51) görür. Elif, Sedat'ın da dinini ve kültürünü tanıyabilmesi için çabalayıp onu "*kurtarmayı''* (s.53) hedefler.

Türk işçileri, ölen yakınlarını Türkiye'ye götürmek ve orada gömmek için dayanışma dernekleri kurarlar. Cenazenin uçakla götürülmesinin pahalıya mâl olması, birçok kişinin ölen yakınlarını Almanya'ya gömmek istememeleri dayanışma derneklerinin önemini arttırır. Bu nedenle bu dernekler çok önemli bir eksiği doldurmaya çalışır. (Pusch ve Splitt, 2015:68) "Kaynata'' hikâyesinde de Almanya'da ölen Türklerin dinî vecîbeleri yerine getirildikten sonra onların gömülmelerinden bahsedilir. Türk işçiler, herhangi bir arkadaşları öldüğünde aralarında para toplayıp cenazeyi Türkiye'ye gönderirler. Söz konusu hikâyede Bahar'ın, kaynatasını öldürdüğünden bahsedilir. Türk kadınlar cenazenin Türkiye'ye gönderilmesinde yaşanacak zorluklardan bahseder:

"(...)''Cenazesini tabutlatacağım, polisten, konsolosluktan kağıtlarını alacağım!' diye şimdi uğraş dur bakalım! Bir sürü para işlemlere, bir sürü para uçağa yatır! Durma yatır, sorma yatır bakalım…'' (s.150)

Tablo 28: Din Konusunun İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Bizimkiler
Aysel Özakın	Yusuf, Bir Küçük Burjuvanın Acıları II, Bir Kadın Heykeli, Berlin'in Esmer Çocukları
Bekir Yıldız	Yaman Göç, Yeni Beşik, Rahibelere Kapıcılık Yaptırıyor Fabrikatörler, Celb, Gaffar ile Zara, Yaman Göç
Dursun Akçam	Ben de Müslüman Olacağım, Oyuncaklar, Sürpriz, Öğretmeni Kim Öptü?
Fakir Baykurt	Bayram Gezmesi, Akademi, Takas, Yeni Cami, Cenaze, İki Bacı, Bayram İzni, Et Kesimi, Damızlık, Oss Camisi, Düğün Borcu
Fethi Savaşçı	Laz Erol, Adaletin Varsa, Bekir, Fırın Patlayınca, Josef'in Mutluluğu, Almanya'dan

	Gelirken, Sarhoş Hamit
Gülseren Heydorn	Uyumlu Aile
Habib Bektaş	Çocuk Ağaç
Haydar Işık	Başörtüsü, Elmas
Mehmet Yıldız	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Murat Karaaslan	Nikolaus
Osman Çeviksoy	Derdimi Gül Eyledim
Özdemir Başargan	Sevgili Konuklar
Y. Ziya Bahadınlı	Çilli de Çilli

3.16. AİLE YAŞAMI VE SORUNLARI

Almanya'daki Türk aile yapısı, göçten doğrudan etkilenmiştir. Bu ekilenme aile üyelerinin bir kısmının Almanya'da bir kısmının ise Türkiye'de olmasının sonucu olarak ailenin dağılması ya da parçalanması şeklindedir. Abadan-Unat, Almanya'daki Türk aile yapısının parçalanmasının nedenlerini şöyle açıklar:

"(...)70'li yılların ortasına kadar göç hareketine katılmış olan aileler aşağıdaki şıklar arasında tercih yapmak zorunda kalmışlardır: a) Aile reisinin yurtdışında işe girmesi, b) Eşlerine de istihdam olanağı aramak, c) Tek başına ya da karı koca olarak yurtdışına gitmek ve çocuklarını anayurtta bırakmak. Bu tercihler sonucunda, aileler parçalandı ya da bölünmüşlük başat unsur oldu. Bir başka değişle o dönemde bir aile biriminin üyelerinin yıllarca birbirilerinden uzak yaşamaları kabul edilir bir ölçü haline gelmişti…'' (2002:158)

Hikâyelerde de kendileri Almanya'da oldukları hâlde; eşi ve çocukları memlekette olanlar ya da eşi ile birlikte Almanya'da olduğu hâlde çocuklarından birkaçı Almanya'da birkaçı da Türkiye'de kalan kişilerden bahsedilir. Kimi ailelerde aile üyelerinin tamamı Almanya'da yaşadığı hâlde onların her biri farklı yerlerde

kalır. Aileleri ayıran nedenlerin başında Almanya'ya göçün bireysel olarak başlaması ve ailelerin bölünmesidir. Almanların yabancılara evlerini kiraya vermemeleri ve göçmenlerin kiralık bir ev bulamadıkları için ailenin geri kalanını Almanya'ya götüremediklerinden bahsedilir. Buraya gelenlerin ilk hedefi para kazanmak olduğu için kendilerine engel olduklarını düşündükleri çocuklarını, bazen Türkiye'de bıraktıkları anlatılır. Geride kalanlar, anne, baba ya da eşlerinin hasretiyle yanarlar. Almanya'ya ilk giden kişi ailesini de yanına almanın yollarını arar. Bunu başarana kadar da büyük zorluklara katlanmak zorunda kalır.

"Hatice 1962'' adlı hikâyede Ömer'in, Türkiye'de olan eşini ve çocuklarını yanına aldırmak için Alman ev sahibine kira ücreti olarak evlilik yüzüğünü vermek zorunda kalmasından bahsedilir.

"Garbis'le Necati'' adlı hikâyede eşi ve iki çocuğu İzmir'de olan Necati'nin, eşini de yanına işçi olarak getirmek için çabalamasından bahsedilir.

"Hermann Gelmedi'' adlı hikâyede Almanya'ya çalışmaya giden Osman'ın eşi ve çocuklarının Türkiye'de kaldığından bahsedilir.

"İbrahim'le Rosi'' adlı hikâyede, Yusuf'un eşi kalp ameliyatı olurken ölür. Yusuf da iki çocuğunu kayınvalidesine bırakıp Almanya'ya çalışmaya gider.

"Dokuztaş'' hikâyesinde Nargüzel, çalışmak için Almanya'ya giderken kocası Türkiye'de kalır.

"Bir Kadın'' adlı hikâyede on dört aydır Almanya'da olan Nazife, istekte bulunup kocasını yanına aldırdığı hâlde iki çocuğu memlekette kalır.

"Pidecinin Torunu'' adlı hikâyede Türkiye'ye tatile giden hikâyenin kahramanı burada bir fırıncı ile tanışır. Kızı ve damadı Almanya'da çalışmaya gidince Fırıncı, dört yaşındaki torununa bakmak zorunda kalır. Kız, küçücük iken Türkiye'ye gönderildiği için *"yalnız bırakılmışlığın oluşturduğu tedirginlik gözlerinde toplanmış, kaşları çatılmıştır.*'' (s.89) Kız, Köln'deki anne ve babasıyla ancak ayda bir defa telefonla konuşabilir.

“Yaman Göç’’ hikâyesinde Almanya’ya çalışmaya giden Musa Yörek, altı çocuğundan ikisini Türkiye’de dedelerinin yanına bırakırken dördünü Almanya’ya götürür.

B. Yıldız’da olduğu gibi F. Baykurt’un da hikâyelerinin belli bir şablonu vardır. Buna göre aile üyelerinin bir kısmı Almanya’da iken bir kısmı Türkiye’de kalmıştır, aile parçalanmıştır.

“Sevgi Yandı’’ adlı hikâyede Mustafa’nın ailesinden birkaçı Türkiye’de iken diğerleri Almanya’dadır. Mustafa, ebeveynleri, ablası ve kızkardeşi Almanya’ya giderler. Abisi Karabük’te kalır, orada inşaatlarda çalışır. Ablası memlekette evlidir.

“Kardeşimin Yitmesi’’ hikâyesinde Cemal, ablası Ayşe ve kardeşi Sefer ile birlikte Almanya’da babalarının yanında iken annesi ve üç kardeşi Türkiye’dedir.

“Cümlenin Berberi’’ adlı hikâyede Naci, eşi Nebile’yi ve oğlu Saffet’i Almanya’ya götürür. Diğer oğlu Ahmet’i memlekette halasının yanında bırakır.

“Anamın Mektubu’’ adlı hikâyede hikâyenin kahramanı ile eşi Almanya’ya çalışmaya gider. Çocukları ise memlekette ninelerinin yanında kalırlar.

1970’li yıllarda aile birleşme hakkının elde edilmesi, eşlerden birinin sürekli Almanya’da çalışması ve ailenin diğer üyelerini barındırabilecek büyüklükte uygun bir konuta sahip olma koşullarına bağlanır. (Abadan-Unat, 2002:158) Hikâyelerde de aile üyelerinin bir araya gelmelerinin önündeki engellerden birinin de onların Almanya’da kiralık ev bulamamaları olduğu anlatılır. Yabancı düşmanlığı konusunda anlatıldığı gibi kimi Almanlar, yabancı oldukları için evlerini Türk ailelere kiralamaz. Bu nedenle aileler bir araya gelemez. Kimi zaman karı koca, ayrı pansiyonlarda ya da işçi yurtlarında, çocukları ise çocuk yurdunda kalmak zorunda kalır.

“Fabrikanın Kadınlar Yurdunda’’ adlı hikâyede iki çocuğu Türkiye’de olan Yaşar ve Zeynep Almanya’da, çalıştıkları fabrikanın kız ve erkek yurtlarında kalırlar. Kiralık ev bulamayan Yaşar ve Zeynep ancak haftasonları pansiyonlarda bir araya gelebilir. Zeynep sürekli kızlarını özler, onlar olmadan yaşayamayacağını söyler.

“Esrarcı Yaşar’’ hikâyesinde her biri ayrı bir yerde kalan bir aileden bahsedilir. Yaşar çalıştığı fabrikanın erkek yurdunda, karısı Ayşe kadınlar yurdunda, oğulları Yunus ise çocuk yurdunda kalır. Ayşe, haftasonu ancak birkaç saatliğine oğlunu alıp gezdirir. Saat altı olduğunda da oğlunu teslim etmek zorunda kalır. Yunus ise annesinden ayrılmak istemez.

“Kuyruk’’ hikâyesinde hikâyenin kahramanı Almanya’ya gittikten on yedi yıl sonra eşini ve çocuklarını yanına götürebilir.

Hikâyelerde hikâye karakterlerinin Türkiye’de olduğu gibi Almanya’da da herhangi bir nedenden dolayı eşlerini dövmeleri eleştirilir. Aile içi şiddetin ele alındığı **“**Sevgi Yandı’’ adlı hikâye buna örnek olarak gösterilebilir. Her gün Türkiye’den getirilen video-filmleri izleyen ve evlerine gelen misafirlerle ilgilenmeyen bir Türk ailenin anlatıldığı “Sıra Bende’’ adlı hikâyede de Almanya’daki Türklerin aile yapısı eleştirilir.

“Sevgi Yandı’’ hikâyesinde Mustafa’nın kardeşi Sevgi’nin üzerine çay dökülünce küçük kız yanar. Babaları işten dönünce çocuğunun yanmasında eşini sorumlu tutar, onu dövmeye başlar. Türk komşuları gürültüyü duyunca gelip kadını onun elinden kurtarırlar. Komşuları, adama *“Almanya’ya kadın dövmeye mi geldin?’’* diye kızarlar.

“Sıra Bende’’ hikâyesinde hikâye kahramanı, kendisi için kız istemeye gittiklerinde müstakbel gelinin ailesi, video filmleri izlemeye daldığı için damadın babası bir türlü asıl meseleye gelemez. Hikâye kahramanı, izlenen bu filmlerin içeriğini eleştirir:

“(...)Kendimi kız istemeye değil de, sanki misafirliğe gelmiş gibi hissediyordum. Böyle devam ederse evdeki bütün video filmleri izlemiş olacağım. Filmler de film olsa bari. Biri evleniyor, biri boşanıyor, ardından kan davası başlıyor. Her filmin sonunda polis ekibi geliyor ve kanun namına teslim olun, diyordu…’’ (s.8)

Almanya’ya göçün aileler üzerinde nasıl etki bıraktığının tespit edilmesi için genellikle araştırmacılar, Almanya’daki Türkleri birbirinden farklı üç kuşak olarak

değerlendirir. Onlar, kuşak kavramını, yıllara göre değil göç eden kişinin göç ettiği dönemdeki yetişkinlik düzeyine göre ele alırlar:

"(...)Birinci kuşak yetişkin olarak Almanya'ya göç edenleri; ikinci kuşak birinci kuşağın Almanya'da doğmuş ve/veya çok küçük yaşta Almanya'ya gelmiş olan çocuklarını; üçüncü kuşak ise her iki kuşağın çocuklarını tanımlamak için kullanılmıştır…'' (Tılıç, Özen, Çelik, 2015:289)

Birsen Şahin, birinci kuşak Türklerin; ikinci kuşağı ve özellikle de üçüncü kuşağı anlamakta zorlandığını belirtir. Kuşaklar arasında; hayata bakış, geleneklere uyma, kız-erkek ilişkileri, genel davranış şekli ve iletişim tarzının farklılıklarından kaynaklanan çatışmaların yaşandığını ifade eder. (2010:201) İbrahim Özbakır; birinci kuşak Türklerin göçün başlangıcından beri hep kaygılı olduklarından, çocuklarının Alman toplumuna ve kültürüne entegre olup asimile olacaklarından korktuklarından bahseder. Bu nedenle onların kendi çocuklarına; sürekli telkinlerde bulunduklarını, ülkelerini, dinlerini, örf ve adetlerini onlara hatırlattıklarını, Almanya'da 'yabancı' olduklarını sürekli vurguladıklarını belirtir. (Özbakır, 2000:215) Hikâyelerde de büyüyen ve evlenme yaşına gelen gençlerin bilhassa kızlarının "yanlış yola'' düşmelerinden korkan babalarının, onlar üzerinde baskı kurduklarından ve bir ân önce onları tanıdık birileriyle evlendirmek istedikleri için sorunların yaşandığından bahsedilir. Gençlerin; kimlerle arkadaş olup evlenecekleri, nerelere gidecekleri, saat kaçta evde olmaları gerektiği gibi konularda babalarının müdahale etmelerini kabul etmedikleri anlatılır. Kızlar, tanımadıkları birileriyle zorla evlendirilmektense ailelerini terk edip erkek arkadaşları ile birlikte kaçarlar ya da intihar ederler.

"Kaçtım Ne Yapayım?'' hikâyesinde Nurten'in, babasının baskısı nedeniyle Alman arkadaşına kaçmasından bahsedilir. Nurten'in babası, Alman erkeklerle konuşmayı ve onlarla arkadaş olmayı kızına yasaklar. Kızın üzerinde sürekli baskı kurar, onu tehdit eder ve ona şiddet uygular. Manfred'i seven Nurten, babasının korkusundan aynı sınıfta oldukları hâlde Manfred ile hiç konuşamaz. Köşe bucak Manfred'den kaçar. Sonraki yıl Manfred okulunu değiştirir. Bu defa da Wolfrang adında, 'serseri' biri Nurten'in peşini bırakmaz. Nurten ona ilgi duymadığı hâlde bu durumdan Nurten'in babası olmak üzere birçok kişinin haberi olur. Babası Nurten'i döver. Nurten de eskisi kadar babasından korkmamaya başlar. Nurten, Alberto ile

arkadaş olur. Ailesi ise onu Türkiye'den biri ile zorla evlendirmek ister; bu yüzden Nurten babasına bir mektup yazıp Alberto ile kaçar. Bu hikâyede Baykurt, aile baskısının, beraberinde ailenin parçalanmasına neden olduğunu anlatmak ister.

"Zoraki Evlilik'' adlı hikâyede ailesi, Aylin'i dayısının oğlu Durmuş ile evlendirmek ister. Onlar, *"İt kopuğun yeri olan Almanya'da''* (s.61) kızlarının başına bir şey gelmemesi için bu kararı aldıklarını söyler. Aylin, okula devam etmede ısrar edip ağlayıp sızlasa da rızası olmadan evlendirilir. Öğretmenleri, Aylin'i ailesinden ve istemeden evlendiği kocasından kurtarmak için ona gençlik yurdunda kalabileceğini söylerler. Aylin ise annesinin kendisini evlâtlıktan reddetmesi ve kimsesiz kalma korkusuyla bunu kabul etmez.

"Süleyman'ın Gözleri'' adlı hikâyede bir ailenin Almanya'da büyüyen çocuklarını Türkiye'den damat ve gelinler ile evlendirmek istemesinden bahsedilir. Dayısı, Almanya'da büyüyen Sevda'yı Türkiye'ye tatile gittiklerinde istemediği biriyle evlendirir; ama çok geçmeden Sevda eşinden ayrılır:

"(...)Sersemin birisiydi. Ağzı kokuyordu, kendisi kokuyordu. Ben onunla nasıl yaşardım. Köyde nasıl yaşardım. Bir hafta canım dişimde dayandım. Almanya'ya döndükten sonra daha da gitmedim. Eş durumundan dolayı dayım onu buraya getirmek istiyor, ben istemiyorum. O yüzden soluk aldırmıyor, o yüzden kan kusturuyor. Bir gün zorla sürükleyerek Yabancılar Polisine götürdü beni. Yeterli kazancım olmadığından istek kabul olmadı!..Sevincimi gören polis şaşırdı…'' (s.115)

"Sami'nin Düşü'' adlı hikâyede Nursen'in, ailesiyle birlikte Almanya'dan Türkiye'ye dönmesi ve tanımadığı biri ile evlendirilmeye zorlandığı için intihar etmesinden bahsedilir. Sami, rüyasında intihar eden kız kardeşi Nursen'i görür. Nursen abisine, onu intihara sürükleyen nedenlerden bahseder. Ailesi Türkiye'ye temelli dönüş kararı alınca Nursen, her ne kadar gitmek istemediğini söylese de kimse onu dinlemez. Nursen, Emrah ile evlenmek ister. Emrah'ın ailesi Nursen'i istemeye geldiğinde; babası bu evliliğe izin vermeyeceğini söyler. Çok geçmeden aile Türkiye'ye temelli dönüp köydeki evlerine yerleşir. Burada ailesi Nursen'in üzerinde çok baskı kurar, sürekli onu azarlayıp döver. Onun çantasını ve ceplerini

ararlar. Giyim kuşamına müdahale edilir ve onun dışarı çıkıp arkadaşlarıyla konuşması engellenir. Sonunda, ailesi fikrini sormadan onu hiç tanımadığı biriyle evlendirmeye karar verince Nursen bunu kabul etmez ve intihar eder.

"Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?'' hikâyesinde Zafer ile kardeşi Sevil'in, ebeveynleri ile olan kuşak farkından kaynaklanan sorunlarından bahsedilir. Sevil, annesine evlenmeyi düşünmediğini söyler. Ömrünü; yemek pişirmek, çamaşır yıkamak ve çorap söküğü dikmekle geçirmek istemediğini anlatır. Bahçeli bir evde birçok kedi ile birlikte, canının istediği gibi tek başına yaşamak istediğini söyleyince annesi ona bir tokat vurur. Zafer ise babasının kendisi ve kız kardeşi Sevil üzerinde baskı kurduğunu belirtir. Akşam gezmek için dışarı çıkacak olsa babasından izin alabilmek için Zafer'in babasına yalvarması gerekir. Zafer, babasının kendilerine böyle davranmasını onun; fabrikada, çarşıda ve pazarda her şeyi sinesine çekip eve geldiğinde de acısını ailesinden çıkarmasıyla ilgili olduğunu iddia eder.

"Veda Şenliği'' adlı hikâyede Ayşe'yi Alman arkadaşı Achim ile el ele gören Kerim'in, kendisiyle birlikte olmazsa gördüklerini herkese anlatacağını söylemesi ve sonrasında Ayşe'nin başına gelenlerden bahsedilir. On yedi yaşına giren ve okulu bitiren Ayşe, okulda düzenlenecek olan veda şenliği için annesinden izin ister. Annesi, babasının Türkiye'de olduğu için tek başına izin vermesinin mümkün olmadığını söyler; ama Ayşe'nin ısrarlarına daha fazla dayanamaz. Ayşe dans etmeyeceğine ve erkeklerle konuşmayacağına söz verir. Ayşe sınıf arkadaşı Angelika'nın kardeşi Achim ile tanışır. Dans ettikten sonra birlikte tenha bir yere gidip el ele tutuşurlar, Achim Ayşe'yi öper. Onları gören Kerim, Ayşe'yi yalnız bulunca ona *"Alman'a verdiklerinden bana da verirsen susarım''* (s.14) der. Ayşe ise onu iter ve hemen oradan ayrılıp evine gelir. Sonraki gün Kerim, gördüklerini Ayşe'nin annesine anlatır. Mahallede dedikodu yayılınca Ayşe dışarı çıkamaz hâle gelir ve bu durumdan ancak intihar ederek kurtulabileceğini düşünür. Son olarak Achim'e mektup bir yazar. Mektubunda Achim ile öpüşmelerinin çok normal bir durum olsa da, farklı bir kültürün içinden gelen anne ve babası için ölünceye kadar sırtında taşıması gereken bir leke olduğunu yazar. Ayşe; istemediği biri ile zorla evlendirildiği için intihar eden arkadaşı Zülfiye'yi düşünür. Sonra kendini öldürmenin de çözüm olamayacağına karar verir ve mektubu yırtıp atar.

“Mirza 50’’ adlı hikâyede Mirza’nın, artık büyüyen ve evlenme yaşına gelen çocuklarını, Almanya’daki yabancı düşmanlığını ileri sürerek kontrol etmek istemesi hikâye edilir. Mirza, çocuklarının gece saat ondan sonra dışarıda kalmasına izin vermez. Bu saatten sonra evin kapısını kapatır:

“(...)Hiç açıklamadığı duygularla inliyor: Oğlan bir şırfıntı bulacak. Kızı bir it alıp gidecek. Bebekken ne sevmişti ikisini de. Bunlardan korktuğu gibi arkadan büyüyüp gelen iki tane daha var; onlardan da korkuyor. Konuşmuyor büyük oğlanla da kızla da; deli gibi küsüyor; bu karışık duyguları anlatmaya ‘kıskançlık’ , ‘bilinçaltı’ gibi sözler yetmez…’’ (s.144)

Yukarıda anlatılan hikâyelerin aksine “Sızı’’ adlı hikâyede Halit, kızı Fatma’nın bir erkek arkadaşı olduğunu duyunca kızına evlenmek isteyip istemediğini sorar. Kızı evlenmeyi düşünmediğini söyler. Aradan bir ay geçmeden kız ailesini terk eder, erkek arkadaşına kaçar. Halit’in arkadaşları, kızını affetmesini ve düğününe katılmasını ister ama o kabul etmez.

İncelenen bu hikâyelerde genel olarak; kızlarının evlilik dışı ilişki kurmalarını kabul etmeyen babaların onları evden kovmaları, evlendikten sonra ebeveynlerini hiç sormamaları ve onları yalnız bırakmaları, para biriktirme konusunda tartışan eşlerin evi terk etmeleri, çalışan karı kocaların birbirilerine zaman ayıramamaları, ailelerin madde bağımlısı çocuklarını kendi elleriyle polise teslim etmeleri gibi konular işlenmektedir. Hikâyelerde anlatılan diğer konular; erkeklerin Almanya’ya gittikten sonra Türkiye’de kalan ailelerine maddi yardımda bulunmamaları, eşlerini boşamaları ve Almanya’da başkalarıyla evlenmeleridir. Çocuklarıyla birlikte ortada yalnız kalan kadınlar, çalışmak zorunda oldukları için çocuklarına bakamazlar. Anneleri, onları Alman ailelere evlâtlık vermek ya da devlet kurumlarına teslim etmek zorunda kalırlar. Kimi hikâyelerde Almanya’ya gittikten sonra eşleri tarafından aldatılanların, eşlerini öldürdüklerinden bahsedilir.

“Süleyman’ın Gözleri’’ adlı hikâyede Mehmet, Almanya’ya gittikten sonra kızının ve oğlunun hayırsız çıktıklarından ve ailelerinden uzaklaştıklarından bahseder. Mehmet, kızının erkek arkadaşıyla nikâh yapmadan ilişkiye girdiğini öğrenince onu evden kovar. Bir defasında Mehmet hastalanıp on beş gün hastanede

kaldığı hâlde oğlu, bir gün bile babasının ziyaretine gelmez. Hastaneden çıkıp eve geldiklerinde oğlunun, evi darmadağın ettiğini görürler. Babası, fazladan ekmek alıp çöpe attığı ve israf yaptığı için oğlunu uyarır; bu yüzden oğlu evi terk eder. Bu konuda Mehmet, şöyle serzenişte bulunur:

"(...)Almanya bizim canımızı yedi, çocuklarımızı da serseri etti, attı sokaklara!.." (s.61)

"Emekli Adam'' adlı hikâyede İsmail'in eşi öldükten sonra çocuklarının, evi terk edip başka şehirlere taşınmalarından bahsedilir. İsmail, çalıştığı fabrika kapanınca işsiz kalır. Artık yaşlandığı için iş başvurularından olumlu bir netice alamaz. Aldığı işsizlik yardımı kesilince sosyal yardım alır; ama bu onun ancak ev kirasını karşılamaya yeter. İki çocuğu da annelerinin ölümünden sonra babalarını hiç sormaz. İkisi de farklı şehirlere taşınırken yeni adreslerini babalarına vermezler. Babaları Almanlarla evlenen çocuklarının evliliklerine zamanında karşı çıktığı için, Alman damat da gelin de İsmail'den hoşlanmaz.

"Sevgili İstanbul'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı kadın, ailesine düzenli olarak para gönderir ve memlekete her gelişinde ailesi için bavullar dolusu elbise alır; ama babası bu elbiseleri satıp parayı kendisine alır. Kadın, Almanya'ya gittiği ilk yıllar memlekete her geri dönüşünde babasının elini öperken artık bunu yapmaz. Babası da öpmesi için artık elini uzatmaz. Kadın, Almanya'da iken ailesine her telefon ettiğinde anne ve babası hasta olduğunu söyler. Memlekete geldiğinde de ebeveynlerini hasta olduklarını inandırmaya çalışır. Kadın, yıllardır mektuplar ve telefonlarla kendisini ağlattıkları için ailesine acımaz ve onlar için ağlamaz.

"Kuşkulu Umut'' adlı hikâyede sosyal danışman olan Gisela, Fehmi Pınar'ın eşinin evini terk etmesinin nedeninin karı koca arasındaki yaş farkı olabileceğini düşünür. Bunun dışında Gisela'nın aklına gelen tek ihtimal Türk ailelerde para biriktirme konusunda eşler arasında çıkan tartışmalardır. Gisela, bu konuda aklına takılan soruyu Fehmi Pınar'a açıkça sorar:

"(...)Aranızda, para biriktirmek konusunda tartışma oluyor muydu? Hepiniz buraya para biriktirmek için geldiniz. Çok normal. Açık konuşalım Fehmi Bey. Siz

Türk erkekleri, dışarıda cömert, ev içinde tutumlu; hatta çok cimri oluyorsunuz…'' (s.83)

"Mayer Çok Kızdı'' adlı hikâyede Kemal, dört çocuğu için her ay çocuk kasasından aldığı yardımları Türkiye'de olan eşine göndermez. Bu nedenle kadın, kocasını mahkemeye verir.

"Sümbül'' adlı hikâyede üzerine kuma getirildiği için Almanya'ya giden Sümbül'ün, burada kocasının kıskanacağını düşündüğü birçok şey yaptıktan sonra memlekete dönmesinden ve kocasının kendisine tekrar dönmesini sağladığından bahsedilir. Sümbül, bir gün fabrika çıkışı bir Alman adamla tanışır. Adam, onu birahâneye götürür, arkadaşlarıyla tanıştırır. Beraber eğlenip içerler. Sümbül, bu durumu eski kocasının görmesini çok ister. Almanya'da kadınların çoğunun araç kullandığını görünce kendisi de bir kursa yazılır, önce ehliyet sonra da araba alır. Kırmızı arabası ve ojeli tırnakları ile memlekete gidip eski kocasını kıskandırır. Sonunda kocası ona geri döner ve birlikte Almanya'ya dönerler. Bu hikâyede ekonomik olarak bağımsızlığını kazanan kadının toplumda değişen statüsünden ve rolünden, hedefine ulaştığından bahsedilir.

"Kapalı Odalar'' adlı hikâyede Türkiye'de olan eşi kendisinden boşanmayı reddettiği için Aydın, Almanya'da dokuz yıldır birlikte yaşadığı Seher ile çocuk sahibi oldukları hâlde evlenemez. Seher de önceden başkası ile evlenmiş sonradan boşanmıştır.

"Kadın Kadına'' adlı hikâyede Ömer, çocukları olmadığı için on beş yıllık eşinden boşanır ve kendisinden hayli küçük olan Feride ile evlenir. Çok geçmeden bir kızları olur; ama Ömer çocuğun kendisinden olmadığını iddia edip Feride'yi bebeği ile birlikte evden kovar. Tekrar eski eşi ile birlikte yaşamaya başlar. Feride, Kadınlar Yurdu'na sığınır. Kızına bakması için onu bir Alman kadına verir. Feride, başından geçenleri Aynur adındaki kadına anlatınca Aynur da ona kocasından bahseder:

"Birinci karısını boşamış. Sonra bir daha evlenmiş. O karısıyla da anlaşarak ayrılmışlar. Kendisinin kırk bir yaşında olduğunu unutup yedi yıl önce de on

sekizindeyken beni aldı. Üç ay önce, haberim bile yokken boşanma davası açmış. Sorarım sana, bu adam kadın tüccarı değil de ne?'' (s.109)

"Kızılırmak'' adlı hikâyede Haydar'ın eşi ve kızı, fuhşa sürüklenir. Oğlu trafik kazâsında ölür. Kendisi de sınırdışı edilince intihar eder.

Almanya'daki kimi Türk gençleri, ebeveynlerinin ait oldukları kültür dünyasından uzak düşmekle birlikte Alman kültürünü de benimsemedikleri için bir alt kültür oluştururlar. Bu durumu daha iyi anlamak için öncelikle "alt kültür'' kavramının ne olduğundan bahsetmemiz gerekir. Murat Tanrıkulu, alt kültür kavramını şöyle açıklar:

"(...)Alt kültür egemen kültür içinde, bazı genel kültürel normlara uyum göstermekle birlikte kendine özgü davranış kalıpları geliştiren grupları tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Bunlar; etnik, dinsel, cinsel azınlıkların oluşturduğu topluluklar olabileceği gibi ortak değerler çerçevesinde bir araya gelen gruplar da olabilirler…'' (Tanrıkulu, 2015:476)

Almanya'daki Türklerin bir alt kültür grubu oluşturmaları, yukarıdaki alıntıdan da anlaşılabileceği gibi onların öncelikle etnik ve dinsel olarak Almanlardan farklı özelliklerinden kaynaklanır. Türk gençleri de söz konusu gençlik alt kültürü içerisinde değerlendirilebilir. Bu gençlerin yaşam tarzları genel Alman kültüründen etkilenmekle birlikte bundan farklıdır. Hikâyelerde de bu konuda Türk gençlerinin aile ve kültürel bağlarının zayıf olduğundan bahsedilir.

"Arayış'' adlı hikâyede kızları evi terk eden, esrar bağımlısı oğullarını şikâyet edip onu polise teslim eden bir ailenin dramından bahsedilir. Annesi, esrar bağımlısı oğlu Nihat'ın hapse gireceğini bildiği hâlde onu polise şikâyet eder. Anne, oğlunun psikiyatri kliniklerinde yatırılıp sonunda iyileşeceğine inandığı için bu kararı verdiğini söyler. Baba ise Almanya'ya geldikleri için yaşadığı pişmanlığı ve ailesinin dağılmasını şu şekilde anlatır:

"(...)Aç değildik, açık değildik. Küçük dükkânımın kazancı padişahlar gibi yaşatmasa da bize yetiyordu. Almanya sevdâsına tutulduğum gün mü hata yaptım? Memleketimde olsun, burada olsun, hilesiz çalıştım. Helâl para kazandım. Helâl

lokmayla besledim karımı, kızımı, oğlumu…Kızım on sekizine gelince bizleri habersizce terk etti, oğlum esrara alıştı. Birini polis arıyor, birini polise annesi teslim etti…Bilerek yapmadım, acaba bilmeden mi yaptım hatayı? Şimdi ne yapacağım? Kızı tarafından terkedilmiş, oğlu esrar kullanmaktan tutuklanmış bir baba olarak nasıl yaşayacağım? Allah'ım hatayı nerede yaptım ben?...'' (s.102)

Yozlaşma konusunda eşlerin birbirilerini aldatmalarından bahsedildiği için burada aynı konuyu tekrarlamayacağız; ama eşlerin birbirilerini aldattıkları için ortaya çıkan aile trajedileri bu konu ile ilişkili olduğu için birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

"Yakup Karısını Öldürdü'' adlı hikâyede Yakup'un; eşinin kendisini aldattığını öğrenince onu öldürmesinden bahsedilir. Almanya'da çalışmak için yaptığı başvuru kocasının başvurusundan önce kabul olan kadın, çocuklarını Yakup'a bırakıp Almanya'ya gider. Sonradan Yakup da çocuklarını alıp eşinin yanına gider. Yakup, burada eşinin kendisini aldattığını öğrenir. Arkadaşları, çocuklarının öksüz kalmaması için Yakup'u başka bir şehre gitmeye ve eşinden boşamaya iknâ etmeye çalışır; ama Yakup bir yere gitmez. Bir gece eşini takip eder, onu Alman sevgilisi ile yakalar. Eşini öldürür, sevgilisi de yaralı olarak kurtulur.

"Can Parçası'' adlı hikâyede Orhan'ın, eşi Fatma'yı bir Alman kadınla aldatması sonrasında ailenin dağılmasından bahsedilir. Orhan, Alman sevgilisiyle başka bir şehre kaçar. Yalnız kalan Fatma işe gittiği için kızını bakıcıya vermek zorundadır. Bakıcıların istedikleri ücret çok fazla olduğu için bundan vaz geçer. Çocuk yuvasına başvurur; ama sıranın ancak bir yıl sonra kendilerine geleceği söylenir. Fatma işe gittiği için kızını evde yalnız bırakır. Bir gün işe gidince evde yangın çıkar. Kızı yangından hafif yaralarla kurtulur. Bu olaydan sonra devlet yetkilileri kızı ondan alınır. Kız, çocukları olmayan yaşlı bir Alman aileye verilir.

"Bir Düş Gibi'' adlı hikâyede eşi bir iş kazâsında ölen Dursun, oğlu Ömer'i bir Alman aileye evlâtlık verdikten sonra onun yokluğuna dayanamayıp oğlunu tekrar almasından bahsedilir. Eşinin ölümünden sonra Dursun'un işine devam etmesi gerektiğinden adam, küçük yaştaki oğlu Ömer ile ilgilenemez. Onun bakıcı tutmak için yeterli parası yoktur. Alman devlet yetkilileri oğlunu, çocuğu olmayan bir

Alman ailesine vermesi için Dursun'u iknâ eder. Dursun, sabah oğlunun oyuncaklarını hazırlar ve onu Alman aileye teslim eder. Çok geçmeden geri döner ve oğlu olmadan yaşayamayacağını söyleyip onu geri alır.

"Trenle Gelen'' adlı hikâyede Cemal'in Almanya'ya gittikten sonra kendisini aldattığı iddia edilen eşi Seher'i öldürmesinden bahsedilir. Maddi olarak sıkıntılar yaşayan Cemal, kadınların Almanya'ya gitmesi daha kolay olduğu için eşi Seher'i Almanya'ya gönderir. Eşi gittikten sonra Cemal, çocuğunu alıp Almanya'ya gitmeyi planlamaktadır. Bir tek izinlere geldiğinde oğlunu ve ailesini gören Seher, son iki yıldır izne gelmez. İzne gelen Almancılar, Seher'in Almanya'da bir adamla birlikte yaşadığını dillendirmeye başlarlar. Bu haberin duyulmasından sonra Cemal her gün uğradığı kahveye gidemez ve kimsenin yüzüne bakamaz olur. Annesi, oğluna kendisini harab etmemesini ve Seher'den boşanarak bundan kurtulabileceğini söyler. Cemal ise karşılaştığı kişilerin bakışlarından *"Ne duruyorsun ulan, temizlesene namusunu!''* (s.42) sözlerini duyar. Cemal, kimseye haber vermeden Sirkeci-Münih trenine binip Almanya'ya gider. Eşinin çalıştığı fabrikayı bulur, onun çıkmasını bekler. Eşini çıkınca da defalarca onu bıçaklar.

"Bekçi'' adlı hikâyede Veli Karaduman ve eşi Sevda, Berlin'de çalışıp hayatlarına devam ederken Sevda işten çıkarılınca geçim sıkıntısı yaşarlar. Veli, eşini ve çocuklarını İstanbul'a annesinin yanına yollar. Sevda İstanbul'a geldikten sonra kaynanasıyla sorunlar yaşar. Kaynana, gelininin giyimine kuşamına karıştığı için çatışma kaçınılmaz olur. Annesi, Veli'ye durumu anlatır. Karısının yoldan çıktığını ve *"mahallenin oynaşı''* (s.66) olduğunu söyler. Veli İstanbul'a gelir, karısını öldürür.

"Son Çare''de hikâyenin kahramanı kadın, kocasının kızları yaşındaki biriyle ilişkisi olduğunu öğrenince bundan vazgeçmesi için ona yalvarır. Kendisinin ve çocuklarının sefil ve perişan olmaması için bu kadının peşinden gitmemesini ondan ister. Adam, sevgilisinin hâmile olduğunu ve onu bırakamayacağını söyler, eşini terk eder. Bir zaman sonra kadın, bir silah alır ve hastaneye gider. Kocasını ve onun sevgilisini öldürdükten sonra kendisini de vurur.

“Telefon’’ hikâyesinde Kerem, Almanya’ya gittikten sonra eşinin üzerine bir Alman kadınını kuma olarak getirir. Çok geçmeden ilk eşi, Kerem’e ve Alman kadına satırla saldırır ve ikisini yaralar. Olay mahkemeye taşınır, Türk kadın Türkiye’ye gönderilir. Adam boşanma davası açar.

“Ellere Vermem Seni’’ adlı hikâyede kocası tarafından aldatılan Feride’nin, kocasını kendisine ve evine tekrar bağlamayı başarmasından bahsedilir. Bir gün Feride hüngür hüngür ağlayarak arkadaşı Sevgi’nin yanına gider. Ona; kocasının son zamanlarda eve geç geldiğini ve onu bir Alman kadın ile öpüşürken gördüğünü söyler. Sevgi, Feride’ye suçun onda olduğunu söyler. Kılık kıyafetine dikkat etmediğini, bir dilenci görünümünde olduğunu söyler. Kendisine çekidüzen vermesini, kocasının sofrasını düzenli süslemesini ve her alanda ona eşlik etmesi gerektiğini anlatır. Feride, arkadaşının sözünü dinler ve gerçekten de kocasının artık evden çıkmadığını, kendisini eskisi gibi sevdiğini görür.

Hikâyelerde anne ve baba çalıştığı için çocukların evde yalnız kaldığından bahsedilir. Büyük çocukların kardeşlerini çamaşır makinasına ve buzdolabına koymaları, küçük çocukların mutfaktaki kesici âletlerle yaralanmaları, ip veya halatla oynarken kendilerini boğmaları gibi durumlar anlatılır. Erkeklerin işten sonra doğrudan kahvehâneye gitmeleri ya da sadece arabalarıyla ilgilenmeleri; kadınların ise ev işleriyle uğraşmaları nedeniyle çocukların ihmâl edildiğinden bahsedilir.

“Demir Bebek’’ hikâyesinde, anne ve babası fabrikada çalıştığı için altı yaşındaki Narin’in ve erkek kardeşinin evde yalnız kaldıklarından bahsedilir. Narin, bir gün kardeşinin elbiselerinin kirlendiğini söyleyip kardeşini çamaşır makinasına sokar ve yıkar. Anne ve baba işten dönünce gördüklerine inanamazlar. Bu hikâye de B.Yıldız’ın diğer hikâyelerinde olduğu gibi trajik bir sonla biter.

“Kardeşimin Yitmesi’’ hikâyesinde annesi Türkiye’de olan Cemal, ablası ile okula gidince babası da işte olduğu için küçük kardeşi Sefer evde yalnız kalır. Bu nedenle yerin binlerce metre altında çalışan babasının aklına kötü şeyler gelir. Babası, oğlunu memlekete annesinin yanına göndermeyi düşünür. Cemal, kardeşinin durumunu ve Almanya’da evde yalnız kalan Türk çocuklarının başlarına gelenleri şöyle anlatır:

"(...)Evimizin Elpenbach Caddesi'nin sonunda. Ablam Güler, meslek okuluna gidiyor. Kardeşim Sefer yalnız kalıyor evde, oynuyor ortalıkta. Komşular cımcık ilgilenirse ilgileniyor. Ama onların kendi çocukları, dertleri yok mu? Kaç gün ilgilenecekler? Babam diyor:''Götürüp atayım memlekete! Yerin altında aklım bu çocukta oluyor! Sokağa çıkar, araba çiğner! Her yer elektrik, kablo, piriz Almanya'da…Bildiğiniz gibi değil. Gerçekten çok korkuyorum. Bir çocuk buzdolabına girmiş, içerden kapatmış kapağını, açamamış! Anası babası gelip açasıya donup gitmiş…Bir çocuk kardeşini yıkamak için çamaşır makinesine tıkmış, öldürmüş…Bunları düşündükçe aklım fırtacak gibi oluyorum. Akıllı işi değil bizimki!..'' (s.51)

"Kırık Kol'' adlı hikâyede anne ve babası işe giden, ablası da okulda olan Gülendem, evde yalnız kalınca makineyle oynar. Kolunu makineye kaptırınca kolu yedi yerden kırılır, kız ameliyata alınır.

"Salıncak'' adlı hikâyede, abisi ve yengesi işe gittiklerinde Songül de evde yeğenine bakar. Almanya'ya birkaç gündür gelen Songül'ün canı çok sıkılır. Sürekli dışarıda oynayan yaşıtlarını izler durur. Bir gün dayanamayıp dışarı çıkar. Evin yakınındaki parkta bulunan bir salıncakta sallanırken yere düşer, kaburgaları kırılır. Abisi ve yengesi akşam eve geldiklerinde Songül'ün durumunu öğrendiklerinde çok üzülürler. Abisi, Songül'ün sigortası olmadığından ve onun yaşıtındaki çocukların okula gitme zorunluluğundan dolayı onu doktora götüremeyeceklerini söyler. Bu nedenle onu tekrar uçakla Türkiye'ye gönderirler. Uçakta hava basıncının düşmesi ve kırılan kaburgalarının etkisiyle göğsü sıkışan Songül ölür.

"Almanya Çöplüğü'' adlı hikâyede Cavide işten geç dönüp yemek yapmadığı için kocası bağırıp çağırır. Cavide, kocasının sadece arabası ile ilgilendiğini, çocuklarının eğitimini ihmal ettiğini, evde yalnızca arabasından bahsetmek için konuştuğunu belirtir. Bir gün yine Cavide'nin işi geç biter. Kocası Cemal de her zamanki gibi arabasıyla ilgilenir, eve gelmez. Evde yalnız kalan üç çocuktan büyükleri, kardeşlerini evde bırakıp dışarı oyun oynamaya gider. Bu esnada küçük kardeşleri çocuk arabasının altına giren renkli toplarla oynar. Arabanın altına giren bir topu çıkarmaya çalışırken tel yaylar onun boynuna dolanır, çocuk boğularak ölür.

"Kitabın Son Sayfaları'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı, Türk ailelerin çocuklarını ihmal ettiklerini düşünür. Adam, Türkiye'den gelen ailelerde erkeklerin çoğunun işten geldikten sonra ya kahvehanelere ya da evlerine gittiklerini; eşlerinin ise ev işlerinden dolayı çocuklarına pek zaman ayırmadıklarını söyler. Bir gün gölün kıyısında yürürken bir Türkün, kızının elinden tutup onu parka getirip gezdirdiğini görünce çok şaşırır. Adamın kızına zaman ayırması ve onu dışarı çıkarıp gezdirmesi hikâye kahramanını çok sevindirir. Gördüğü adamın belki de işten gelir gelmez kızını parka getirmesi, ona gölde yüzen ördekleri göstermesi adamın olgun ve örnek bir baba olduğunu düşündürür. Tam bu esnada adam kızına kızar ve ona *"Göle düşeceksin salak!''* (s.36) der, iki tokat vurur. Hikâyenin kahramanı düşüncelerinde yanıldığını anlar.

"Korkunun Ötesi'' adlı hikâyede Bayan Serden, gece vardiyasında işten çıkıp eve gidene kadar vakit epey geç olur. Serden'in kocası da gündüz vardiyasında çalıştığı için karı koca çoğu zaman birbirileriyle karşılaşmazlar:

"(...)Saat yirmi ikide çıksa, yirmi üçte evde olabilecekti. Belki kocası çoktan uyumuş olurdu. Zaten beklese de ne çıkar, iki lâf etmeden gece ilerliyordu. Onun da sabah erken tekrar işe yetişmesi lâzımdı. 'Güya evliyiz, güya aile hayatımız var, güya en gelişmiş ülkede yaşıyoruz'...'' (s.34)

"Kaçtım Ne Yapayım?'' hikâyesinde Nurten, babasına yazdığı mektupta; babası yabanda olan çocukların durumunun kolay olmadığından bahseder. Annelerinden her gün dayak yediklerini anlatan Nurten'in tek isteği Almanya'ya babasının yanına gitmektir.

Tablo 29: Aile Yaşamı ve Sorunları Konularının İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
A. Özenç Çağlar	Almanya Çöplüğü, Korkunun Ötesi
Aras Ören	Bekçi
Bekir Yıldız	Hatice 1962, Yaman Göç, Demir Bebek

Dursun Akçam	Süleyman'ın Gözleri
Fakir Baykurt	Dokuztaş, Sevgi Yandı, Kardeşimin Yitmesi, Cümlenin Berberi, Kuyruk, Kaçtım Ne Yapayım?, Mirza 50, Telefon, Kırık Kol
Fethi Savaşçı	Garbis'le Necati, Hermann Gelmedi, İbrahim'le Rosi, Anamın Mektubu, Fabrikanın Kadınlar Yurdunda, Esrarcı Yaşar, Mayer Çok Kızdı, Yakup Karısını Öldürdü
Gönül Özgül	Sevgili İstanbul, Sümbül
Haydar Işık	Zoraki Evlilik
İlhan Atasoy	Sıra Bende, Kitabın Son Sayfaları
Kemal Kurt	Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?
Mehmet Yıldız	Pidecinin Torunu
Molla Demirel	Ellere Vermem Seni
Muammer Bilge	Can Parçası, Bir Düş Gibi, Trenle Gelen, Salıncak
Murat Karaaslan	Sami'nin Düşü, Veda Şenliği, Son Çare,
Nevzat Üstün	Bir Kadın
Osman Çeviksoy	Kızılırmak, Arayış
Özgen Ergin	Kapalı Odalar, Kadın Kadına
S. Salih Gör	Sızı
Yüksel Pazarkaya	Emekli Adam

3.17. EĞİTİM

Göçmenlerin gittikleri yerden artık memleketlerine geri dönmemeleri ve göçün kalıcılaşması nedeniyle onların çocuklarının gelecekleri ve eğitimleri konusu önem kazanır. Göçmen çocukların eğitimi, göçmenlerin entegrasyonu konusunda da önemlidir. Bu çerçevede Almanya'daki Türk gençleri eğitim konusuna bakacak olursak onların iyi bir eğitim almak için çok istekli oldukları hâlde başarısız olduklarını söyleyebiliriz. Bu durum; dil yetersizliği nedeni ile ilkokuldan itibaren çocukların okuldan soğuması, öğretmenlerin ayırımcılık yapmaları, gençlerin isteksiz olması ve ailelerin çocuklarını yeterince desteklenmemesi gibi nedenlerden kaynaklanır. (Şahin, 2010:113)

Hikâyelerde anlatılan, göçün sonucunda ortaya çıkan göçmen çocuklarının eğitim sorununun daha iyi anlaşılması için Alman eğitim sisteminin hangi aşamalardan oluştuğundan bahsetmek gerekir:

"(...)Almanya'daki eğitim sistemi, eyaletlere göre farklılık içermekle birlikte, genel olarak şöyle betimlenebilir: Grundschule (İlkokul) 4 yıl; Hauptschule veya Realschule (Ortaokul) 4 yıl; Gymnasium (Lise) 4 yıl, toplam 12 yıl; ilk 8 yıl zorunlu okul dönemidir. Her öğrenci en az 8 yıl okula gitmek zorundadır…(Kula, 2012:195)

Hikâyelerde Alman öğretmenlerinin Türk öğrencileri, başarılı öğrencilerin gönderildiği Gymnasium'a değil de kötü seviyeli öğrencilerin tercih ettiği Hauptschule'ye yönlendirdiklerinden bahsedilir. Onlar; Türk öğrencilerin Almancalarının yetersiz olduğunu iddia edip velilere, çocuklarını bir yıl hazırlık sınıfına göndermelerini tavsiye ederler. Çocuklar hazırlık sınıfını okudukları hâlde sınıf tekrarlarıyla ancak okulu bitirebilirler. Öğrencilerin ilerde bir meslek sahibi olmaları için Hauptschule'ye gönderilmesi her ne kadar olumlu görünse de bu durum Türk öğrencilerde, başarılı olamayacaklarına dair bir güvensizliğe de neden olur. Onlar, nasıl olsa babaları gibi fabrikalarda işçi olacaklarını baştan kabul ettikleri için okulu umursamazlar. Bu okullara gönderilen öğrencilerin "geri zekâlı'' oldukları anlatılır. Türk aileler çocuklarının iyi bir doktor ya da mühendis olacaklarını hayâl ederken çocukların bu sınıflara gönderilmesi onlarda hayâl kırıklığına neden olur. Öğrencilerin derslerde başarısız olmaları kendilerini okuldan gittikçe uzaklaştırır ve

böylece hayatları trajik hâl alır. Türk çocuklarının başarısız olmalarının bir nedeni de onların Almancayı iyi bilmemeleridir. Onlar, Alman öğrenciler ve öğretmenleri tarafından dışlandıkları için Almanca'yı öğrenemezler. Onların Gymnasium'a gidememesi Alman eğitim sisteminin katı uygulamaları ve bu okulların zor olmasıyla açıklanır. Yoksul Alman işçilerin çocuklarının da bu okullarda okumasının çok zor olduğu, yalnızca belli bir statüye sahip ailelerin çocuklarının bu okullarda okuma hakkı kazandıkları anlatılır.

Hakkı Keskin, Alman öğretmenlerin; göçmen öğrencilere daha az güven duyduklarını, aynı derecede başarılı oldukları hâlde onlara Alman öğrencilerden daha düşük not verdiklerini ve daha yüksek bir okul türüne geçmeleri için onlara cesaret vermediklerini belirtir. (Keskin, 2011:96-100) Hikâyelerde de Alman öğretmenlerin; çoğunluğunu Türk öğrencilerden oluşan yabancı öğrencilere karşı ayrımcılık yaptığı, öğretmenlerin kendi aralarında Türk öğrenciler hakkında konuştuklarında onlara hakâret ettikleri, Alman devletinin de göçmen çocukların eğitimleriyle ilgili bir kaygılarının olmadığı gibi durumlardan bahsedilir.

"Sarı Saçlı'' hikâyesinde doktor olmak isteyen Güler'in, Alman okullarında nasıl başarısız bir öğenci olduğundan bahsedilir. Öğretmenleri**,** anaokulunu Protestan okulunda okuduktan sonra dört yıl ilkokul okuyan Güler'i doktor olmaya götürecek 'Gymnasium'a değil; sadece işçi olabileceği 'Hauptschule' ye kaydederler. Ailesi de kendisi de buna çok üzülür. Güler sinir krizleri geçirir, tüm umudunu kaybeder. Okul müdürü Güler'in babasına 'Alman okullarının Türk okullarına benzemediğini; bu yüzden çocuklarının Almancalarını geliştirmeleri için bir yıl hazırlık sınıfında okutmaları tavsiyesinde bulunur. Güler; *"Bir dil daha nasıl gelişirdi ki? Almanca ağladığı, Almanca yalvardığı halde kimse dinlemiyordu''* deyip (s.150) bu duruma karşı çıksa da bir yıl hazırlık sınıfında okur ama okulu zar zor bitirir:

"(...)Güler'e ne olduysa bundan sonra oldu. Almanca konuşmak istemedi hiç. Almanya'da okumak istemedi. Elinden gelse bir tek gün eylenmeyecek, dönüp yurda gidecekti. Son derece onuru kırılmış görüyordu kendini. Nasıl kırağılar önce narinleri, körpeleri vurursa, ters Alman yelleri de Güler gibi kızları kavurdu önce. Sınıfları çift dikişle geçe geçe on yedisini bitirdi. Zor belâ Hauptschule de bitti…'' (s.151)

"Bizim İnce Kızlar'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, annesine okulu erteleyip çalışmak istediğini söyler. Kızı, annesinden bu isteğini babasına anlatmasını ister. Bu esnada babası da gelir. Konuşulanları duyar ve kızına öğütler vermeye başlar. Kız ile babası arasında şu konuşma geçer:

"(...)'Sen kendin ayırdında değil misin? Kaç arkadaşın var Almanlardan? Biz de öyleyiz okulda. Öğretmenler bile görmüyor çoğumuzu'

'De sus, de sus!' diye parladı, 'Sen iyi oldun mu herkes iyi olur!'

'O sanıyor dünya Anadolu'daki köyünün dünyası!. O iyi olunca herkes iyi olacak! Düş görüyor. Sonunda,'Kızım, kendin bilirsin; ne olsa bizden fazla okudun. Uygunu neyse yap! dedi…'' (s.6)

"Sapa'' adlı hikâyede Türk öğrenci Sapa karakteri vâsıtasıyla; Almanya'daki Türk öğrencileri, Türk ve Alman eğitim sistemleri, Türk velilerin vurdumduymazlığı hakkında şöyle denir:

"(...)Sapa, sınıf için de öğretmen için de bir sorundu. Almanya'da eğitim düzeni, Türkiye'dekinden başkaydı. Hele yabancı çocuklar? Sokakta sorun yaratmasın yeterdi Alman yönetimi için. Çocuk babaları içinse çocuk parası gelsin yeterdi. İlgililerin bu konuda bir düşüncesi var mıydı, bilinmiyordu…'' (s.35)

"Kahverengi Gözler'' adlı hikâyede Alman öğretmenlerin, Türk öğrenciler hakkındaki olumsuz düşünceleri yansıtılır. İngilizce öğretmeni, Türk öğrencilerinin evlerinde dayak yedikleri için okulda bir şey öğrenmediklerini ve Alman eğitim sisteminin bu *"yeteneksiz aptal şeylere''* (s.37) uymadığını söyler. Türk kızlarının 14-15 yaşlarında iken evlendikten sonra okula gelmeye devam ettiklerini; bu yüzden çocuklarının böyle öğrencilerle aynı yerde eğitim görmesini istemediğini, onların Alman çocuklarına kötü örnek olduklarını söyler. Kimya öğretmeni, Türk öğrencilerinin hiçbir şey öğrenmediklerini ve pazartesi okula geldiklerinde Almancayı unuttuklarını söyler. Onları harekete geçiren bir amaçları olmayınca zor öğrendiklerini iddia eder.

“Yakantop’’ hikâyesinde Alman öğretmen Heike Warner’in, Türk ve Alman öğrencileri arasında ayrımcılık yaptığından bahsedilir. Sınıfta on Alman, sekiz de Türk öğrenci bulunmaktadır. Warner, spor dersinde iki takım oluşturmak zorundadır; ama Türk ve Alman öğenciler aynı takımlarda oynamak istemezler. Öğretmeninin ısrarıyla Gudrun, Türk öğrencilerin takımına geçer. Takımı yenilince Gudrun ağlar ve kendisini Türk takımına verdiği için öğretmenine kızar. Warner, Gudrun’u teselli ederken onunla aynı takımda olan Fatma’nın ağlamasına duyarsız kalır. Onu teselli etmez. Bu konuda Fatma şöyle der:

“(...)Öteki arkadaşlarımı tastamam bilemem, ben de için için ağlıyordum o sırada. Ama öğretmenimiz Heike Werner her ağlayanı görmüyordu. Görse de o güzel ellerini bir kez olsun bizim başımıza koymuyordu…’’ (s.108)

Alman öğrenciler kısa olduğu için Türk arkadaşlarına ‘tavuk’ der. Onların tüylü olmalarıyla ve giydikleri şortlarla alay ederler. Alman öğrenciler, soyunup havuza girmelerini tuhaf karşılayan Türk sınıf arkadaşlarına şöyle der:

“(...)Madem davranışlarımızı beğenmiyorsunuz, gidin kendi yurdunuza! Biz Türkiye’ye gelip doluyor muyuz?’’ (s.107)

N. Abadan-Unat göçmen işçilerin, çocuklarının iyi bir eğitim almalarını çok istedikleri hâlde bunu başaramadıklarını belirtir. Bu durumun “seçkinci ve katı’’ olan Alman eğitim sisteminde; federal sistemde eğitim ve kültür sorunlarının eyaletlere göre değişmesi ve değişik eğitim modellerinin ortaya çıkmasıyla ilgili olduğunu belirtir. Almanca verilen dersleri takip edemeyen yabancı öğrencilerin, bir yıl ya da daha fazla süre ile aslında zekâ engelli çocuklar için kurulmuş olan Sonderschule’lere (özel okul) gönderildiğini ifade eder. (2002:52) Hikâyelerde de aileler, çocuklarının yüksek mevkilere geleceklerini ve popüler meslekleri edineceklerini hayâl ederken onların zekâ engelli öğrencilerin sınıfına gönderildiğinden bahsedilir. Bu öğrenciler, aslında çok başarılı oldukları hâlde bu sınıflara gönderildikleri için baştan yenilgiyi kabul etmiş olurlar.

“İşçi ile Dişçi’’ hikâyesinde Hasan Polat, oğlu Adnan’ın yüksek mühendis olacağını hayâl ederken çocuk “geri zekâlılar’’ sınıfına yollanır. Bundan sonra

Adnan; *'sigaraya, kızlara, esrara'* alışır. Nihayetinde, polis tarafından yakalanıp cezaevine gönderilir.

"Sevgi Yandı'' adlı hikâyede Mustafa, ablası Ayşe ile birlikte eğer derslerde başarılı olmazlarsa geri zekâlı öğrencilerin sınıfına gönderileceklerini; bu yüzden çok ders çalışmaları gerektiğini söyler.

"Âdem ile Hakan'' hikâyesinde göçmen ve Türk çocuklarının Alman eğitim sisteminde başarısız olmalarından bahsedilir. Babası Türkiye'de iken çok başarılı bir öğrenci olan Âdem'i okuyup mühendis olması için Almanya'ya götürür. Âdem, burada zeka geriliği olanların sınıfına gönderilir. Arkadaşları da onu dışlar. Âdem'in okuldaki tek arkadaşı olan Hakan da başarılı bir öğrenci olduğu hâlde sınıf arkadaşlarıyla anlaşamaz. Bu nedenlerden dolayı Âdem ile Hakan ailelerine okula gittiklerini söyleyip eğlence mekânlarına giderler. Gittikçe okuldan uzaklaşırlar.

Hakkı Keskin, 2005 yılı nüfus verilerine göre; yabancı gençlerin %17'sinin okulu bıraktığını, %40'ının herhangi bir meslek eğitimine sahip olmadığını (Alman gençlerinin üç kat fazlası), her on kişiden birinin bile liseyi bitiremediği ve yirmi kişiden birinin ustalık diploması aldığını belirtir. Bu durumun; göçmen çocukların Alman arkadaşlarına göre eşit eğitim şanslarına sahip olmamaları, etnik ve kültürel aidiyetleri yüzünden onların haksızlığa uğramaları gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtir. (2011:122) Hikâyelerde de Türk öğrencilerinin, Alman okul arkadaşları tarafından dışlandıkları için okula gitmek isemedikleri ya da okulu bıraktıklarından bahsedilir. Alman çocuklar; onları aralarına almazlar, onlarla oyun oynamazlar, kimi zaman da onlarla alay edip hakâret ederler.

"Öykü Birincisi'' adlı hikâyede Galip'in başarısız bir öğrenci olması ve okulu bırakmasının nedenlerinden bahsedilir. Alman çocuklar, Türk olduğu için Gâlip'i aralarına almazlar. Onunla oyun oynamazlar; bu yüzden çocuk okula gitmemeye başlar. Okula gittiği bir gün tekrar okuldan kaçıp bisikletiyle ıssız bir yere gider. Aynı okulda olduğu Wolfrang'ı görünce onunla arkadaş olmak ve beraber oyun oynamak istediğini söyler; ama çocuk kaçıp Gâlip'e hakâret eder. Bir gün Gâlip, okulda yapılan öykü yarışmasında Wolfrang'ın ödül aldığını duyar ve her ne kadar kendisini üzmüş olsa bile buna çok sevinir. Ödül günü Wolfrangyazdığı

hikâyeyi okur. Hikâyede yol kesen ve saldırgan bir "Auslander''den bahsedilir. Gâlip bizzat yaşadığı bu olayın farklı bir şekilde anlatılmasını ve bu hikâyenin birincilik ödülü almasını kabul etmez ve okulu bırakmaya karar verir:

"(...)Bilmiyorlar, ne sonuçsuz bir okumadır bizimkisi. Dili kıvıramadım yeterince. Alman öğretmenlerin anlattıklarının yarısını anlamıyorum. Okuduklarımı hiç anlamıyorum. Bir kez geri kaldım ya, hep geriden izleye izleye, sürekli sınıfta kalıyorum. Almanların bu en hafif ortaokulunu kim diploma alarak bitiriyor zaten? Bitirse bile ne işe yarıyor o diploma? Kendi işçi çocuklarının da yabancı işçi çocuklarının da çoğunluğu hava alıyor sadece. İş bulursak, işçi olabiliriz. Bilmiyor babam anam,'Oku oku!...' diye boşuna sıkıştırıyorlar…'' (s.141)

"Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün'' adlı hikâyede Andreas ve diğer Alman öğrencilerin, sınıf arkadaşları olan Ali'den uzaklaşmaları ve onu aralarına almamalarından bahsedilir. Andreas, Türklerin her zaman bıçakla gezdiklerini îmâ etmek için Ali'den bıçak ister. Ali, yok deyince Andreas ona *"Ne demek sen Türk değil misin?''* (s.77) diye sorar. Arkadaşları artık Ali ile oyun oynamaz; bu yüzden o da okula gitmek istemez:

"(...)Ne olmuştu ki bu son günlerde acaba? Ali bir türlü anlayamıyordu bunu. 'Bir yanlışım mı oldu?' diye sık sık kendisine soruyordu. Bu düşünceyle öylesine doluydu ki artık ders çalışamaz olmuştu.

'İşte, yalnızım şimdi…Kimse istemiyor beni…'

Spor sahasında takımlar seçilirken,

'Biz zaten on bir kişiyiz.'

'Daha fazla kişiye gereksinmemiz yok!'

'Kendi yurttaşlarının yanına git!' gibi sözler söylemişlerdi. Duyunca ağlayacak gibi olmuştu…'' (s.77)

"Atkestanesi'' adlı hikâyede okuldaki arkadaşları Türk olduğu için Ender'i dışlar ve onu aralarına almak istemezler. Ender, arkadaşları arasında en çok Stefan'ı

sever, en çok onunla oynar. Bir gün Stefan ona *"Sen Alman değilsin!''* deyip Ender ile oyun oynamaz. Ender çok üzülür, o gün hiç kimseyle konuşmaz, derslerini takip edemez. Kafası durmaksızın ağrımaya devam eder. Sonraki gün öğretmeni, matematik dersinde kullanmaları için her öğrencisinden onar tane atkestanesi getirmelerini ister. Ender, okul çıkışı parktan geçince kendisiyle aynı semtte oturan iki Alman çocuğun atkestanesi topladıklarını görür. O da atkestanelerini toplamak için tam elini uzatırken çocuklardan biri *"Çek elini! Sen toplayamazsın, bunlar Alman kestanesi, sen Alman değilsin, yabancısın''* der ve ona izin vermez. Ender, yaşadığı bu iki olaydan sonra Alman mı Türk mü olduğunu düşünmeye başlar ve bunu ebeveynlerine sorar. Anne bu sorulardan çok hoşlanmadığı için bir şey demez. Babası ona, Almanya'da doğan bir Türk olduğunu söyler. Ender, bunlardan hangisinin iyi olduğunu sorar. Babası ikisinin de iyi olduğunu söyler. Buna karşılık Ender, Stefan'ın neden kendisiyle oynamak istemediğini sorar. Babasının boğazı boğulurcasına tırmalanır ve oğluna *"Ben yarın Stefan'la konuşurum. Oynar gene seninle. Şaka yapmıştır.''* (s.70) der.

"Beyaz Zenciler'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı bir gün odasının penceresinden dışarıda top oynayan çocuklara bakarken Alman çocukların, kendileriyle birlikte oynamak isteyen yabancı bir çocuğa yaptıklarını görünce çok üzülür:

"(...)İki çocuk ellerinden sıkıca tutup onu kale yapıyorlar, üçüncüsü kaleyi hedef alarak atışını yapıyor. Top ayaklarına, karnına, yüzüne rastlıyor her atışta. Buldukları bu zevkli oyunun tadını çıkarıyor, kahkahalarla gülüyorlar. Top bedenine her çarpışta yüzünü buruşturuyor çocuk. Kaçmak, ellerinden kurtulmak için çabalıyor, başaramıyor…'' (s.129-130)

Hikâyelerde Türk öğrencilerin derslere ve okula karşı çok ilgisiz olduklarından bahsedilir. Onlar, Almanca öğrenmelerinin kendileri için yeterli olacağını söylerler. Onların bu yaklaşımı ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar önünde sonunda ebeveynleri gibi işçi olacakları düşüncesine dayanır. Bu nedenle onlar, sadece okulu bitirmek için okurlar. Bu öğrenciler bir şekilde okulu bitirdikten sonra çok zor şartlarda yaşamaya mahkûm olurlar. Yaşadıkları onca soruna rağmen bazı hikâyelerde tüm engelleri aşıp başarılı olan öğrencilerin de olduğundan bahsedilir.

"Hamburg'tan Sonra'' adlı hikâyede Hamburg'tan Berlin'e gitmek isteyen kadın, Almanca bilmediği için on dört yaşındaki Hüseyin'den yardım ister. Kısa sürede muhhabetleri ilerler. Kadın, yoldan geçen birkaç öğrenciyi Hüseyin'e göstererek onlarla aynı okulda olup olmadığını sorar. Hüseyin, kendisinin meslek lisesine gittiğini; yoldan geçen öğrencilerin ise daha iyi bir okulda okuduklarını söyler. Kadın, Hüseyin'e büyüyünce ne olmak istediğini sorar. Oto tamirciliği cevabını alır. Başka bir işe sahip olmak isteyip istemediğini sorunca Hüseyin, kendisinin bunun dışında ancak bir fabrikada ya da serbest zanaatta çalışabileceğini söyler.

"Gitmez Olaydım İzne'' hikâyesinde Emine ve üç kardeşinin okulda başarısız olmalarının nedenlerinden bahsedilir. Onların, Almancayı iyi öğrenememeleri ve Alman işçilerinin çocuklarının bile üniversiteye ve liseye zor gidebildikleri Alman eğitim siteminde başarılı olmalarının mümkün olmadığı anlatılır. Emine bu konuda şöyle der:

"(...)Oysa biz üç kardeşiz. Üçümüzün de okul durumu hava! Burada Gymnasium denilen liseyi geç, onun bir aşağısı olan Realschule'ye bile giremedik. İşçi olacakların okulu gibi bir şey var, Hauptschule diyorlar, ona gidip geliyoruz. Gerçekten Alman işçilerinin çocukları da zor giriyor liseye, üniversiteye. Biz de babamız anamız gibi işçi olmayıp ne olacağız? Onu da iş bulabilirsek tabii!..'' (s.187)

"Işıltı'' adlı hikâyede Türk öğrencilerin okulu pek umursamadıklarından bahsedilir. Bir yıl önce Türkiye'den Almanya'ya giden on dört ile on yedi yaşlarındaki yirmi öğrenciden bazıları henüz alfabeyi öğrenememiştir. Hiçbir duygunun bir araya getirmediği bu öğrencilerin; düşünmeye alışmadıkları, durmadan kavga ettikleri ve bir şeyler öğrenmek istemedikleri anlatılır. Öğretmen, öğrencilerine Türkçe kitaplar dağıtır; ama hiçbiri kitapları okumaz. Onlar, Almanya'da nasıl olsa işçi olacaklarını; bu yüzden Almanca öğrenmelerinin kendileri için yeterli olacağını söylerler. Hakkı adındaki öğrenci, öğretmenine *"boş yere nefes tükettiğini, kendilerinin işçi olacağını, köye mektup yazmalarının kendileri için yeterli olacağını''* (s.92) söyler. Öğretmen, öğrencilerinin sürekli parayı öne sürmelerini anladığını, Almanya'nın onlar için para kazanma anlamına geldiğini,

bunun dışındaki her şeyin gösteriş olarak görmelerini kabul ettiğini belirtir. Bir gün derste öğretmen, yüksek sesle gülen Hakkı'ya neden güldüğünü sorar. Hakkı; *'Bir şey yok hocam, sen dersine bak!''* (s.92) cevabını verir. Öğretmen, Hakkı'nın Alman okullarındaki serbestliği kendisine göre yorumladığını söyler. Hakkı, kimi zaman durup dururken yerinden kalkar, bir arkadaşına tokat vurup hiçbir şey olmamış gibi gelip yerine otururur. Başörtülü olan Nur adındaki öğenci ise öğretmenine, ailesinin kitap okumalarını istemediğini, Kur'ân dışındaki kitapların insanı baştan çıkardığını söylediklerini anlatır. On beş yıldır Almanya'da yaşayan aile, ancak polis zoruyla kızlarını okula gönderir.

"Uyudu'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı olan öğretmen, otobüs durağında eski öğrencisi İbrahim ile karşılaşmasından bahsedilir. Okulda iken *'içinden coşkunluklar taşan'* biri olan İbrahim, derslerine çalışmaz ve okulu pek umursamaz. Okulu zor belâ bitirdikten bir yıl sonra hayatı onu bambaşka bir yere sürükler. Okuldan sonra Almanya'nın en büyük çelik fabrikalarından biri olan Thyssen'de çıraklık eğitimine başlayan İbrahim'in eski ve yeni hayatı karşılaştırılır:

"(...)Koca hangar bir uğultunun, gürültünün içinde. Hem de toz, sıcak…Orada kuşlar uçmuyor, orada balıklar gülmüyor…Okulda sınıfça gırgıra aldıkları Almanca öğretmeni Frau Schmück de yok artık. Okul bahçesinde habersizden varıp sırtından atladığı kızlar da yok. Günde sekiz saatlik bir cehennem var. Sadece bir saat öğle paydosu var. İş yedi saat, ama bitmiyor. Yetmiş gün gibi uzuyor…'' (s.28)

Birsen Şahin; Almanya'daki Türk erkek çocukların çalışarak para biriktirmedikleri ve kendi ailelerine katkıda bulundukları; kız çocuklarının ise ailelerin, kendilerinden kardeşlerine bakmasını istedikleri için eğitimde başarısız olduklarını belirtir. (Şahin, 2010:37)

"Kanal Boyu'' adlı hikâyede de Almanya'da on bir yıldır aynı işte çalışan Gülizar, artık yaptığı işi sevmemeye başlar. Ona, zamanında niçin okula gitmediği sorulduğunda Gülizar cevabı verir:

"(...)Burada bizim gibilerin okuması çok zor. Ben on beş yaşında temizlikte çalışmaya başladım. Kazandığım parayı da hep babamgile verdim…'' (s.76)

Almanya'daki göçmenlerin çocukları, eşit olmayan eğitim fırsatları ve ayrımcı uygulamalara maruz kaldıkları hâlde yüksek eğitim alıp üst mevkilere yükselmeyi başarmışladır. Yüksekokula gitmeyi başaran Türkler, Alman arkadaşlarından daha başarılı olurlar. Onların arasından; akademisyen, doktor, mühendis, ekonomist gibi birçok alanda nitelikli kişiler çıkar. (Keskin, 2011:144-145) Hikâyelerde de yaşadıkları tüm olumsuzluklara rağmen kimi öğrencilerin başarılı olduklarından ve önemli meslekler edindiklerinden bahsedilir.

"Luisa'nın Köpeği'' adlı hikâyede Ahmet'in, babası gibi kararlı ve disiplinli olduğundan bahsedilir. Liseyi Türkiye'de okuyan Ahmet, Münih Üniversitesi'nde ekonomi okur.

"Piyanist Olmak İstiyordum'' adlı hikâyede küçük bir kızın; günde sekiz saat fabrikada durmaksızın çalışan babasını, büro temizliği yapan annesini ve evde kalan kadınların yaşadıkları hayatı bildiği için işçi ya da ev kadını olmak istemediğinden bahsedilir. Babası kızına, annesine neden yardımcı olmadığını sorar. Kız da okuldan eve döner dönmez önce ödevlerini yaptığını, sonra kardeşlerinin ödevlerini yapmada onlara yardımcı olduğunu; ancak boş zamanı kalırsa ev işi yapabildiğini söyler.

"Kaza Çocuğu'' adlı hikâyede Damla'nın bilgi yarışmasında Alman öğrencileri geride bırakıp birinci olmasından bahsedilir. Öğretmeni, yarışmada kendilerini en iyi şekilde temsil edeceğine inandığı için Damla'yı seçer. Damla çok mutlu olur; diğer taraftan bunun için babasından nasıl izin alacağını düşünür. Durumu babasına anlattığında babası ona*; "Alman çocukları dururken seni kazandırırlar mı? Nereden görülmüş Almanya ülkesinde Türklerin yarışma kazandığı!''* (s.36) der. Yine de kızının üzülmesini istemediği için ona izin verir. Damla yarışmada birinci olunca Türk komşuları, onların evine tebrik için gelir. Damla'nın babası birçok defa kızının yarışmayı kaydettiği kaseti video-çalara bırakıp misafirlere izletir. Adam, *"kendine olan güvenle koltuğuna oturur, Almanlara karşı bir üstünlük sağlamanın verdiği rahatlıkla''* (s.34) sigarasını içer.

"Hatice'nin Mahkemesi'' hikâyesinde okul kurulunun, başarılı bir öğrenci olmasına rağmen Hatice 'yi Gymnasium'a (Lise dengi okul) kabul etmemesinden bahsedilir. Hatice'nin babası Hamit, ortaokuldan sonra kızını okula göndermeyi düşünmez; ama kızının arkadaşları ve bazı öğretmenleri, ona Hatice'nin Türk öğrenciler arasında Gymnasium'a kabul edilecek nadir öğrencilerden biri olduğunu söyler. Kızını okula devam etmesi için onu iknâ ederler. Hamit, artık kızının eğitimiyle yakından ilgilenmeye başlar. Okul kurulu puanları yeterli olduğu hâlde kızının başvurusunu kabul etmeyince Hamit, okulu mahkemeye verir. Önünde sonunda kızının kaydını yaptırmayı başarır. Hatice, Gymnasium'u okul birincisi olarak bitirir.

Almanca yeterliliklerinin Alman ile göçmen çocukları arasında en büyük ayrışma olduğunu belirten Hakkı Keskin, göçmen çocukların okuldaki başarısızlıklarının onların Almancayı iyi bilmemelerinden kaynaklandığını ifade eder. Okul çağına gelen birçok Türk çocuğun Almancaları yetersiz olduğu için onların dersleri takip edemediklerini belirtir. Türkçenin Almanya'da Almancadan sonra en çok konuşulan ikinci dil olduğu hâlde birkaç istisna dışında Alman okullarında Türkçe dersleri seçmeli dersler arasında yer alamadığını ifade eder. (Keskin, 2011:96-100) "Gitmez Olaydım İzne'' hikâyesinde de Emine, Alman çocuklarının çoğunlukla kendileriyle arkadaşlık etmediklerinden Almancayı sokakta birbirilerinden, Kindergarten'lere giden kardeşlerinden öğrendiklerini belirtir. Emine, Almancaları iyi olmadığından okulda başarısız olmaları ile ilgili şöyle der:

"(...)Nedense Almancayı Almanlarla konuştuk mu anlaşamıyoruz. Hele okulda, yazılı sınavlarda, hiç mi hiç! Almanlar 'Vater' yazıp 'Fatır' okuyorlar. Biz de 'Fatır' diye öğrendiğimiz için tıpkı Türkçe gibi 'Fatır' yazıyoruz. Öğretmenler de sanki bahaneye bakıyor. Hemen notumuzu kırıyorlar. Türkçemiz ise Almancamızdan da kötü…'' (s.189)

Diğer hikâyelerin aksine F. Baykurt'un"Babamın İşi'' hikâyesinde, komşuları olan yaşlı Oma Maria'nın, Gülten'e Almanca öğrenmede yardımcı olduğu için Gülten'in okulda başarılı olmasından bahsedilir. Oma Maria, pazara ya da parka giderken Gülten'i de yanında götürür. Sabah akşam onu yanında çağırır, onunla konuşur. Almanca bir cümleyi öğretene kadar ona, defalarca tekrarlatır; böylece

Gülten Almancayı diğer Türk çocuklarına göre daha iyi öğrenir. Bu hikâyede Türk ve Alman öğrencilere farklı sınıflarda ders verildiğinden bahsedilir. Gülten, okulda diğer Türk öğrencileri gibi *''hazırlık sınıfında zamanını çarçur etmez'',* Almancasını daha da geliştirir; böylece sadece Alman öğrencilerin olduğu sınıfa gönderilir. Gülten'in babası da kızının okuması için elinden geleni yapar. Babası, kızını Alman okullarına gönderdiği için Türk arkadaşlarının kendisine yönelik olumsuz eleştirilerini duymazdan gelir.

"Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine'' adlı hikâyede de Zafer, Alman kız arkadaşının kendisine Almanca öğrenmede yardımcı olduğu için sınıfta kalmaktan kurtulduğunu söyler. Matematiği iyi olan Zafer, Almancayı iyi bilmediği için Alman tarihi ve coğrafya derslerinde başarısız olur. Zafer'in babası ona okuldaki derslerin karın doyurmayacağını, bir yere çırak girip para kazanmasının daha önemli olacağını söyler. Zafer'in kardeşi Sevil ise sınıfının birincisidir. Babası, Sevil'i okula göndermek istemese de kızının okul birincisi olması ile övünür. Yine de onun okuyup kendi başına buyruk olmasından ve ona söz geçirememekten çok korkar.

Hikâyelerde; ailelerin, çocuklarının eğitimlerinde nasıl rol oynadıklarından bahsedilir. Türk ailelerinin çoğunun çocuklarının eğitimlerini umursamadıkları ve devletten aldıkları çocuk yardımının kesilmemesini önemsediklerinden bahsedilir. Bu hikâyelerde; çocukların evde ders çalışacak ortamlarının olmaması, ebeveynlerin sorumsuzluğu, kimi velilerin arabalarına çocuklarından daha çok değer vermesi, çocukların küçük yaşta zorla evlendirilip okuldan alıkonulmaları gibi konulardan bahsedilir. Bazı Türkler, çocuklarını Alman okullarına gönderenleri eleştirirler. Onlar Alman okulları yerine çocuklarını, Kur'ân kurslarına göndermeleri gerektiğini söylerler.

"Sapa'' adlı hikâyede Türk öğrencilerin okulda başarısız olmaları, onların aile hayatlarının mutsuz olmasıyla ilişkilendirilir. Annesi ve babası ayrılan Üstün tek odalı evlerinde annesine sürekli erkek misafirler geldiğini, birlikte içtiklerini ve annesinin kendisine sürekli iş yaptırdığı için uyuyamadığını söyler. Dört kardeşi olan Ahmet, anne ve babasının sürekli kavga ettikleri için kendisinin ve kardeşlerinin de durmaksızın ağladıklarını söyler. Sami de annesinin sürekli kendisini dövdüğünü

söyler. Sapa ise o daha bebek iken annesi onu "Kimsesiz Çocukları Koruma Kurumu''na (s.46) vermiştir, babasının kim olduğu bilinmez.

"Britta'' adlı hikâyede Emine Sümbül'ün Kur'ân kursuna gittiği için öğleden sonraki derslerine hiç gidemediğinden bahsedilir.

"Koca Osman'' adlı hikâyede Osman'ın; kızı Selma'nın komünistlerin kursuna gittiğini duyunca kızını ve eşini dövmesinden bahsedilir. Osman'ın oğlu babasının baskısından dolayı evi terk etmiştir. Nazife, kocası Osman'a kızının da aynı şekilde evi terk etmemesi için ona karşı dikkâtli olmasını ister. Kızı okula gitmeyi çok istese de Osman onu okula göndermez. Kız, bir kursa gidip eğitim alacağına babasını iknâ eder. Osman, işten çıktıktan sonra her zamanki gibi câmiye gittiğinde Rıfkı ile karşılaşır. Rıfkı ona, kızının komünistlerin kursuna gittiğini söyleyince Osman çok sinirlenir. Eve geldiğinde Nazife'yi ve kızı Selma'yı döver.

"Yazgı'' adlı hikâyede on beş yaşındaki Fatma'nın, ailesi tarafından zorla evlendirildiği için okulu bırakmak zorunda kalmasından bahsedilir. Öğretmenleri, ailesinin bu kararının karşısında durması için Fatma'ya destek verirler. Ona, Alman kanunlarının zorla kimsenin evlendirilmeyeceğine dair hükümlerinden bahsederler. Fatma'ya devlet koruması altında olan Gençlik Evlerine gitmesini önerirler. Fatma, ailesine okulunu okumak istediğini söylese de bu bir işe yaramaz. Çok geçmeden evlendirilir.

"Zoraki Evlilik'' adlı hikâyede Aylin Şahin; Almanya'da doğmuş, burada çocuk yuvasına gönderilmiş ve Alman okullarında okumuştur. Beşinci sınıfa kadar kızlarının düzgün bir Almanca konuşmasına ailesi çok sevinse de sonradan Aylin, anne ve babasıyla Türkçe Almanca karışık cevaplar vermeye başlar. Zamanla Türkçeyi unutur, sadece Almanca konuşur. Bu durum aileyi tedirgin eder. Bu nedenle ailesi; Türkçe öğrenmesi, Türk kızı gibi büyümesi ve *"Müslümanlarla ilişkilerinin olması için''* (s.59) onu Türkiye'ye gönderir. Türkiye'yi hiç sevmeyen ve buraya ısınamayan Aylin, zamanla ailesine karşı da yabancılaşır. Ailesi onu tekrar Almanya'ya getirir. Alman eğitim sitemine ve Almanya'ya uyum sağlayan Aylin, çok çalışır ve sanat okuluna yazılır ve dokuzuncu sınıfı da başarıyla bitirir. Kindergarten'de çocuk bakıcısı olmak ister; ama ailesi onu, istemediği hâlde

dayısının oğluyla evlendirir. Aylin okumak istediğini söylese de ailesi buna izin vermez.

"Yaman Göç'' hikâyesinde Şenol Yanarlar, Almanya'daki Türk ailelerinin çocuklarının eğitimleriyle pek ilgilenmediklerini şu cümlelerle anlatır:

"(...)Çocuklar okula başladıktan sonra, anne babanın aşırı paraya düşkünlükleri dolayısıyla, çocuklara gereken ilgiyi göstermiyorlar. Çoğu zaman Alman yöneticileri anne babayı arayıp 'Neden çocuklarınıza sahip çıkmıyorsunuz, neden okula verdikten sonra onları aramıyorsunuz?' diye yakınıyorlar. Bu bizim geleneğimiz herhalde…'' (s.9)

"Kapımızda Polis'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, kendisiyle birlikte çocuklarını da peşlerinden sürükleyip Almanya'ya götürdüğünü ve onların eğitimleri ile yeteri kadar ilgilenmediğini söyleyip kendisini suçlar:

"(...)Sizleri sürükleyip getirdik peşimizden! Kader değil ya, kader diyelim, adı batsın! Okullarınızı doğru dürüst okuyamadınız. Ziyan, sebil oldunuz koca bir kuşak. 500.000 çocuk diyorlar şimdi Almanya'da. İçlerinde liseye gidebilen yüzde bir buçuk! Onların da çoğu, mühendis ya da doktor çocuğu! Kör müyüm görmeyecek? Doğru dürüst okutmuyorlar. Not vermiyorlar...'' (s.135)

F. Baykurt hikâyelerinde, Türk ailelerin çocuklarının yalnızca iyi bir eğitim almak için değil; onların iyi bir birey olmaları için de çabaladıklarından bahseder. "Küçük Mustafa'' hikâyesinde babasıyla birlikte memlekete tatile giden Mustafa'nın, dedesiyle birlikte güzel zaman geçirdiğinden bahsedilir. Dedesi Mustafa'yı ormanda gezdirir. Ona, doğaya ve hayata dair bilgiler verir; böylece torununun, Türkiye'yi unutmaması için çabalar. Onu Almanya'nın karmaşık hayatından uzaklaştırmak ister.

Bazı hikâyelerde ebeveynler, çocuklarınının hayatlarının kendi hayatları gibi olmaması için onların okumalarını çok isterler. Onlar, yabancı oldukları için kendilerine düşmanlık yapanlara inat çocuklarının okuyup belli bir statü sahibi olmalarını çok arzular.

"Video'' hikâyesinde de Hasibe'nin, çocuklarının eğitimi ile yakından ilgilenmediğinden bahsedilir. Hasibe'nin bu ilgisine rağmen kocası Edip'in, eve getirdiği video oynatıcı yüzünden çocukların artık ders çalışmadıklarına dikkat çekilir. Almanca bilmediği hâlde Hasibe, sürekli çocuklarının eğitimi ile ilgilenir. Okula gidip onların durumunu sorar. Hasibe, kendisi okuyamadığı için çocuklarını özellikle okutmak ister. Kocası Edip ise işten gelip kendini sedire atar. Yorgun olduğunu söyleyip çocuklarıyla ilgilenmez. Büyük kızları Fatma Gymnasium'dan sonra üniversiteye gitmeye hak kazanmıştır; ama diğer üç çocuğu, babaları eve bir video oynatıcı alıp Türkçe filmler izlediğinden beri ders çalışmayı bırakırlar. Onlar, babalarıyla günde iki film izler. Hasibe, kocasını uyarır; ama kocası filmleri izleyerek çocukların yurt kültürünü öğrendiklerini söyler. Bundan bir netice alamayan Hasibe, bir gün evdeki video oynatıcıyı ve tüm film kasetlerini alıp evin yakınlarındaki su kanalına atar.

"Makineler Çalışırken'' adlı hikâyede Ahmet'in Gülsüm adındaki kızını okutmak istemesinin nedenlerinden bahsedilir. Ahmet; köyünden Almanya'ya gelmesine neden olan Halil İbrahim Ağa'ya, çalıştığı fabrikadan kovulmasına neden olan ve Ahmet'i köylü diye küçümseyen Türk tercümana inat, kızı Gülsüm'ü okutmaya yemin eder:

"(...)Okutacağım Gülsüm'ü de…Hemi de yoksul köylü kısmına tepeden bakmamayı öğreteceğim. Yoksulları sevmesini, iki eli kanda bile olsa, yardım etmesini öğreteceğim. Halil İbrahim Ağa, hemi de bu tercüman züppesi gibilerden tiksinmesini öğreteceğim. Hem dinime, hem imanıma, nasıf, nusuf tövbesi olsun ki dediğimi yapacağım…'' (s.44)

"Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün'' adlı hikâyede Ali'nin babası kendisinin Almanya'da yaşadıklarını,oğlunun yaşamasını istemez; bu yüzden Ali'den derslerine iyi çalışmasını ister.

Hikâyelerde de görüldüğü gibi Almanya'daki Türk yazarlarının eserlerinin çokulusluluk ve çok kültürlülük yaklaşımlarına zemin hazırladığı söylenebilir. Bu durum bu eserlerin, Türk çocuklarının eğitiminde ve onların; bilişsel, ruhsal, sosyal

gelişimleri için kullanılabileceğini, dil eğitimi açısından da yeteri kadar malzeme sunduğunu göstermektedir. (Öztürk, 1996:110)

Tablo 30: **Eğitim Konusunun İncelendiği Hikâyeler**

Yazarlar	**Hikâyeler**
Aysel Özakın	Hamburg'tan Sonra, Kanal Boyu
Bekir Yıldız	Yaman Göç
Ertunç Barın	Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün
Fakir Baykurt	Sarı Saçlı, Bizim İnce Kızlar, Yakantop, İşçi ile Dişçi, Sevgi Yandı, Âdem ile Hakan, Öykü Birincisi, Gitmez Olaydım İzne, Uyudu, Hatice'nin Mahkemesi, Babamın İşi, Kapımızda Polis, Video
Fethi Savaşçı	Luisa'nın Köpeği, Makineler Çalışırken
Haydar Işık	Kahverengi Gözler, Yazgı, Zoraki Evlilik
Kemal Kurt	Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?
Muammer Bilge	Beyaz Zenciler, Kaza Çocuğu
Murat Karaaslan	Koca Osman
Özgen Ergin	Piyanist Olmak İstiyordum
Y. Ziya Bahadınlı	Sapa, Işıltı
Yüksel Pazarkaya	Atkestanesi

3.18. ENTEGRASYON

TDK sözlüğünde 'bütünleşme' olarak açıklanan entegrasyon, Oxford İngilizce sözlükte *"Bir şeyi bir bütün oluşmak için başka bir şeyle birleştirmek''* (Aktaran Unutulmaz, 2015:143) olarak tanımlanır. Bu tanımlardan hareketle meseleye, göçmenler ve onların henüz dahil oldukları toplum açısından bakıldığında entegrasyon *"göçmenlerin yeni katıldıkları topluma eklenerek, o toplumun bir parçası hâline gelmeleri''* (Unutulmaz, 2015:143) şeklinde tanımlanabilir. Genel olarak entegrasyondan göçmenlerin, ait olduğu toplumdan ayrılıp yeni katıldığı toplumun bir parçası hâline gelmesi beklenir; ama günümüzde teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan ulus-ötesi ilişkilerle göçmenler, hem yeni katıldıkları toplumun hem de içinden çıktıkları toplumun değerlerini aynı anda yaşarlar. Bu nedenle entegrasyon kavramının daha geniş bir şekilde ele alınması gerekir. Bu konuda K. Onur Unutulmaz şöyle der:

"(...)Unutulmaması gereken temel nokta 'göçmen entegrasyonu' nun objektif ya da ampirik olarak tanımlanabilecek statik bir kavram değil, anlamı ve erişilme yolları sürekli evrilen, içinde bulunduğu tarihsel-siyasi-sosyal-hukuksal bağlama son derece bağlı ve bağımlı, 'siyasi içerikli bir toplumsal proje' olduğudur…'' (s.144)

Y. Adıgüzel, Türklerin Alman toplumu içinde oldukları hâlde ev sahibi kültür karşısında kendi kültürlerini koruma ve yaşatmak için kimi mahallelerde yoğun bir şekilde bir araya gelip yaşam alanları oluşturmalarını entegrasyona ve asimilasyona karşı direnme ve bariyerler kurma şeklinde yorumlar. Almanya'da gerçek anlamda bir Türk gettosu yerine Türklerin yoğun yaşadıkları mahallelerin olduğunu belirten yazar, bu durumun; akrabalara yakın olma, kültürel ürünlere daha kolay ulaşma ve hayatın daha ekonomik olması gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtir:

"(...)Bu 'etnik oyuk' lar bireylere kendi ana dillerini rahatça konuşma, örf ve adetlerini yaşama fırsatı sunmaktadır. Paralel yaşam tarzı bir taraftan bireylerin kendi tercihleri olarak karşımıza çıkarken, Alman devleti için ise uyumun önündeki en önemli engel olarak görülmektedir…'' (2011:51)

Hikâyelerde de kimi Türklerin yaşadıkları kentten hatta mahalleden dışarı çıkmadıklarından bahsedilir. Bu nedenle onlar, Almanya'ya ve Almanlara dair çok

az şey bilirler. Ev ve işyeri arasında geçen hayatlarında onlar, zaman bulamadıkları için ya da para harcamamak için Almanya'yı gezmezler. Türklerin Alman toplumuyla bir araya geldikleri mekânlar; fabrikalar, hastaneler ya da resmi kurumlarla sınırlıdır. Daha önce anlatıldığı gibi yabancı düşmanlığından dolayı ya da ekonomik olarak daha cazip olduğu için Türkler, genellikle Almanların kalmak istemediği eski evler ya da mahallelerde yaşarlar. Bu nedenle bazı semtlerdeki Türklerin sayısı Almanlardan fazladır. Bu yerleşim yerlerine ilk defa gelen biri Türkiye'de olduğunu sanır. Öyleki Türkler, memleketteki hayatlarının neredeyse aynısını buralarda sürdürürler. Bahçe ve ekim dikim işleriyle uğraşmaya devam ederler. Sokakta, çarşı pazarda hemen hemen herkes Türkçe konuşur. Mutfaklarda Türk yemekleri yapılır, sokaklarda lahmacunlar yenir. Türkçe gazeteler dağıtılıp okunur. Toplu taşıma araçlarında ve istasyonlarda yüksek seste Türküler dinlenir. Komşuluk ilişkilerinde Almanya'da da Türkiye'deki geleneksel yapı korunmaya çalışılır. Taksi şoförleri müşteri toplamak için çığırtkanlık yapar, sormadan müşterilerin bavullarını taksilere atar. Türkiye'de olduğu gibi devlet memurlarına rüşvet teklif edilir. Almanya'da da olsalar "nâmus cinayetleri'' işlenir.

"Yeni Cami'' hikâyesinde Koca Mustafa; ailesiyle birlikte Almanya'nın Duisburg şehrine gittiklerinde Almanların birer ikişer iyi mahallelere taşındıklarını ve onlardan boşalan evlere Türklerin yerleştiklerini söyler. Aile, mahallelerinin zamanla Türkiye'deki bir mahalleden farksız bir hâl aldığını anlatır. Buraya ilk defa gelenlerin kendilerini Türkiye'de sandıkları; bakkalları, kasapları ve terzileri ile Almanya'da iken Türkiye'yi yaşadıkları anlatılır.

"Sigarayı Bırakınca'' adlı hikâyede dış alım satım bürolarının önünde ellerinde bavulları ile bekleyen Türklerin, bir taraftan lahmacun yiyip diğer taraftan yüksek sesle konuştuklarından bahsedilir. Bir çocuk da günlük Türkçe gazeteleri satmak için bağırarak Türk işçiler arasında dolaşır.

"Lumpen Ömer'' adlı hikâyede tramvay durağında bekleyen birkaç Türk işçinin, kendi aralarında konuşup teypte çalan acıklı bir Türküyü birlikte dinlediklerinden bahsedilir. Onları gören Almanlar gülüp geçerler. Hikâyenin kahramanı Ömer, onlara *"Neden bu radyoyu sonuna kadar açıyorsunuz? Almanlar mecbur mu bizim acıklı türkülerimizi dinlemeye? Bizi buralarda rezil etmeye ne*

hakkınız var?'' der. İşçiler, Ömer'e hakâret eder ve onu dövmek için yeltendiklerinde Ömer oradan kaçar.

"Biri Vardı Mutlaka'' adlı hikâyede hikâye kahramanı kadın, Frankfurt Havaalanı'ndan kaldığı yurda gitmek için trene doğru yöneldiğinde dışarıda Türk taksicilerin; *''Götürüyoruz! Götürüyoruz! Mainz, Wiesbaden, Bingen, Köln, Frankfurt!''* (s.52) diye bağırdıklarını duyar. Almanya'da taksi şoförleri bu şekilde hiç bağırmadıkları için kadın, bir anda Sirkeci'de olduğunu düşünür. Bir taksici, kadına nereye gideceğini sormadan onun bavullarını bagaja atar.

"Yargı'' adlı hikâyede Hasan'ın, kız kardeşi hakkında dedikodu yayan Sadık'ı öldürmesinden bahsedilir. Turist olarak Almanya'ya gelen Sadık, burada kalabilmek için gerekli işçilik iznine sahip olan Aliye'ye evlenme teklifinde bulunur ama reddedilir. Bu nedenle Aliye'nin Abuzer ile birlikte olduğu dedikodusunu yayar. Aliye'nin kardeşleri Hasan ve Hüseyin meseleyi açıklığa kavuşturmak için Aliye'yi ve Abuzer'i çağırır. Her ikisi de bunun gerçek olmadığını, bu yalanın Sadık tarafından uydurulduğunu söyler. Bunun için Kur'ân'a el basıp yemin ederler. Hasan, "namus lekesini kan temizler'' deyip Sadık'ı öldürür. Hasan'ın dâvâsına bakan Alman yargıç yaşanan olayı bu öğrenince ne diyeceğini şaşırır:

''(...)Zamanda ortaçağa yolculuğa çıkmış sanıyordu kendisini. Bu ne biçim bir ilkellikti. Hasan, bir söylenti yüzünden, köylüsü Sadık'ın canını bıçak darbesiyle almıştı…'' (s.71)

"Kardeşimin Yitmesi**''** hikâyesinde, küçük oğlu kaybolunca Rıfat polise haber verir**.** Polisler çocuğu bulup getirir ve aileye teslim eder. Rıfat, bunun karşılığında polislere elli mark verir. Onlara, bu parayla bir yemek yemelerini söyler. Polisler ise böyle bir şeyin Almanya'da olmadığını, kendi görevlerini yerine getirdiklerini söyler ve parayı almazlar.

"Et Kesimi'' hikâyesinde Baki'nin annesi, yaşadıkları Oberhausen'den dışarı hiç çıkmadığından Dinslaken'in adlı yerin havası suyu güzel bir yayla olarak düşünür. İsmet, Baki'nin babasına Dinslaken'e gelip gelmeyeceğini sorar. Adam, evinde dinlenmek istediğini söyleyince karısı ona; "*Gidip biraz hava alsan iyi*

olurdu.'' der. Karısının bu sözüne çok kızan adam *"Almanya'da nerde hava? Araya girip bilir bilmez konuşma!..''* der. (s.59)

"Dokuztaş'' adlı hikâyede Bergkamen ve Kamen adlı yerleşim yerlerinin toplam nüfusu 96 bin iken bunun 10 bininin Türk işçiler olduğu anlatılır. Sokakların; karakaşlı, uzun saçlı, güzel kızlarla dolduğu ve parklarda Anadolu'dan gelen yanık sesli delikanlıların dolaştığından bahsedilir.

Y. Ziya Bahadınlı, "Çilli de Çilli'' adlı hikâyesinde Berlin'in Kreuzberg semtinde değişik kültürlere sahip milletlerin bir arada yaşamalarından bahseder:

"(...)Kreuzberg, Berlin'e gelen Doğulu, Batılı herkesin uğrağıydı. Bir bakıma Sirkeci'ydi, belki de Kasımpaşa. Kotbusser Tor U-Bahn Durağı da günün her anı dolup taşan bu yerin bir gümrük kapısı. İstediğin zaman, Arap maşlahlı Türklerle, çarşaflı kadınlarla, özensiz giysili Alman ilericileriyle, omuzlarında kamera çantası sinemacılarla, saçları horoz ibiği Punk'larla, Haus Bezetzer'lerle ve işe giden, işten dönen elleri torbalı yabancı işçilerle karşılaşabilirdin…'' (s.52)

Yaşar Aydın, Türkiye'den Almanya'ya giden kırsal kökenli göçmenlerin burada sanayileşmiş Alman toplumuna ve büyük şehir yaşamına katıldıklarını ve ciddi bir modernleşme sürecinden geçtiklerini belirtir. (Aydın, 2012:34-38) Bekir Yıldız'ın hikâyelerinde de Türkiye'den Almanya'ya göç eden kırsal kökenli işçilerin henüz Türkiye'de şehir hayatına bile uyum sağlayamadan bir anda kendilerini Almanya'da bulduklarından bahsedilir. "Demir Bebek'' hikâyesinde Seyyit ve ailesi, köylerinden çıkıp ilk defa trene binip İstanbul'a giderler. Seyyit'in eşi treni kara yılana benzetir. Kocası ona uçakla Almanya'ya gideceklerini söyler. Adam, uçakta yolculuk etmeyi bir atmacanın karnında uçmaya benzetir.

"Kör'' adlı hikâyede Münih'te trenden indiklerinde babası oğlu Seyfettin'e eşyalarını sırtlamasını söyler. Oğlu ise Almanya'da işlerin farklı olduğunu, eşyaların arabayla götürüleceğini söyler.

"Rur Havzası'nda Türk Bahçeleri'' hikâyesinde Türklerin topraktan kolayca ayrılıp "makinelerin dünyasına'' alışamadıklarından bahsedilir. Mevlüt, "Bahçeler Birliği''ne başvurduğu hâlde ona bahçeli bir ev verilmez. O da oturduğu evin

sokağına bakan küçük alanda; biber, soğan, maydanoz eker. Mevlüt'ün, bitkileri sulamak için bıraktığı su Alman komşusunun ahşap evinden içeri girer. Komşusu Mevlüt'ü şikâyet eder. Polisler onu karakola götürür. Mevlüt durumu anlatır, olay basına *"Türklerin bir türlü topraktan kopamadıkları ve makine dünyasına alışamadıkları''* şeklinde yansır. Bu olaydan sonra Türk işçilere, şehrin dışında bir alan bahçe olarak tahsis edilir. Türkler de bahçelerini yeşillendirir ve gittikçe güzelleşen bu bahçelerin ünü Almanya'da yayılır.

N. Abadan Unat, Almanya'daki birinci ve ikinci kuşak Türkleri kıyaslarken birinci kuşağın; Türkiye'ye dönüş hayâlleri ile oyalandığını, neo-feodal bir uyum biçimi olarak tüketim yolu ile itibar kazanmaya çalıştığını ve kolektif kimliğe sarıldığını belirtir. Buna karşılık ikinci kuşağın; kısmî ya da tamamen asimilasyonu seçebileceklerini, aşırı saldırganlıkla ya da mutlak kayıtsızlık yoluyla sisteme başkaldırabileceklerini anlatır. (2002:183) Hakkı Keskin ise sosyalizasyonlarını Almanya'da tamamlayan ikinci ve üçüncü kuşak hakkında, şöyle der:

"(...)Onların anne/baba, büyükanne/büyükbabaları ve memleketleriyle olan bağları elbette o denli güçlü değil. Ama onların da-ailelerinden aldıkları kültür eğitimiyle- Türk kültürüne az ya da çok bağlılıkları var. Bazıları kendisini Türk'ten çok Alman hissediyor; bazıları da Alman'dan fazla Türk. Çoğunlukla kişiden kişiye değişen oranlarda ilginç bir Alman-Türk çift kimliği alaşımı ortaya çıkıyor..."(2011:63)

Hikâyelerde de Almanya'da doğan ya da burada büyüyen çocukların ve gençlerin, ebeveynlerine göre Alman toplumuna daha iyi uyum sağladıklarından bahsedilir. Çok iyi Almanca öğrenen gençlerden bazıları Almanlardan ayırt edilemez. Onlar, kimi konularda ebeveynleri ile anlaşamazlar. Almanların da bu genç kuşağa olan yaklaşımları olumludur. Almanya'da uzun yıllar kalanların artık yeme içme, giyim kuşam alışkanlıkları da değişir. Türk kadınlarının da kimi konularda Alman kadınlardan geri kalmadıkları anlatılır. Bu kişilerin Almanya'da kaldıkları süre arttıkça Türkiye ile olan bağlarının daha da zayıfladığı anlatılır. Bu gruptaki kişiler Türkiye'ye gittiklerinde, doğdukları ve büyüdükleri topraklara yabancılık duyar ve Almanya'daki hayat anlayışlarını Türkiye'de sürdüremezler. Onlar, Almanya'daki hayatlarını özledikleri için bir an önce Almanya'ya dönmek isterler.

"Suya Kim Yakın'' hikâyesinde Sultan, kızları Kezban ve Zeynep'e gelecekte Almanlar gibi pastacı olmamaları için yurt yemeklerini yapmayı öğretir. Babaları Mahmut, Almanya'da yaşasalar da Türk olduklarını unutmamalarını, kendi kültürlerinden vaz geçmeyeceklerini söyler. Mahmut bir gün oğlu Nevzat'tan su isteyince oğlu; babasının suya daha yakın olduğunu söyleyip ona kendin doldur der. Sinirlenen baba, oğluna geleneklerinden bahseder. Küçüğün büyüğe su vermesi gerektiğini söyleyince aralarında şu konuşma geçer:

"Geleneğimize göre suyu verecektin; biz Türküz!''

"Ah baba! Türküz ama yıllardır Almanya'dayız!''

"Bağırma! Almanya'dayız ama Alman değiliz!''

"Baba her gün buranın kültürünü alıyoruz!''

"Kültürünü al, ama suyu da ver! İşten geldim, yorgunum!''

"Ama baba, okuldan geldim! Ben de yorgunum…''

"Bağırma! Sen gençsin, bana yardım edeceksin!''

"Dinle baba! Sen de yaşlı değilsin! Hasta ve sakat hiç değilsin! Biz okulda öğrendik: 1) Yaşlılara; 2) Hastalara; 3) Sakatlara yardım edilir. Öğretmen böyle söyledi. Sen işini kendin yapabilirsin …''

"Kim söyledi bunları? Hangi öğretmen söyledi?''

"Sınıf öğretmeni Herr Vogel söyledi…''

"Söyelsin! Biz kültürümüzden çıkamayız!..'' (s.15)

"Helga'nın Anlattıkları'' adlı hikâyede otuz yıldır Almanya'da yaşadığı hâlde Aktan'ın, Alman toplumuna uyum sağlayamamasından bahsedilir. Hüseyin, kuzeni Aktan'ı ziyarete gider. Aktan'ın eşi Ayten daha serin olduğu için misafirini balkonda ağırlamak ister. Aktan ise komşuları bikiniyle balkona çıktıkları için balkonda

oturmayı istemez. Ayten, eşinin otuz yıl önce köyünden nasıl geldiyse *''bu kocaman Avrupa kentinde aynı kafayı taşıdığını''* (s.59) söyler.

"Almanya'da Kalan Oğul'' adlı hikâyede Almanya'da doğan Metin, Türkçeyi iyi konuşamaz. Annesi ve babası ile konuştuğunda çoğu sözcüğün Türkçesini bilmediği için Almanca söyler. Metin; kot pantolon, üst düğmeleri açık gömleği, topuklu çizmeleri ve uzun saçlarıyla Alman gençlerinden ayırt edilmez. Okulu yarıda bırakan Metin'e babası, kendileriyle birlikte Türkiye'ye dönüp orada okulunu tamamlayabileceğini söyler ve *"Almanya kime yaradı ki sana yarasın? Baksana yabancıları seven, isteyen yok ki"* (s.110) der. Metin ise Almanya'da doğup burada büyüdüğünü söyler ve geri dönmeyi kabul etmez:

"(...)Ama anne, siz de beni anlayın biraz! Sizler için burası nasıl yabancıysa, gideceğiniz yer de benim için o kadar yabancı. Yaşantısı, dili her şeyi yabancı bana!..'' (s.111)

Annesi, oğluna biletini bile aldıklarını söyler ve onu dönmeye iknâ etmeye çalışır. Oğluna, evlerini dağıttıklarını artık burada evleri olmadığını söyler ve Almanya'da nerede kalacağını sorar. Metin bir iş bulup çalışacağını söyler ve*''dilinizi bile doğru konuşamıyorum''* (s.110) der. Kız arkadaşı Karin ile kalacağını söyleyince annesi, Karin'in adını duyunca şöyle der:

"(...)Karin mi? Yoksa aklını o kız mı çaldı? Ocağın sönsün Almanya! Dağıttın bizi, parçaladın!..'' (s.110)

"Sevgili İstanbul'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı kadın Almanya'dan Türkiye'ye döndüğünde; *"İstanbul'un tozlu yolları ve sıkıntılı binalarını''* (s.34) görünce geldiğine pişman olur. Havaalanından evine gitmek için bindiği takside, dönüp dönüp gerilere bakar. İstanbul'a geldiği ilk gün, geri dönmenin hesabını yapar. Kendi evinde olduğu hâlde kendisine ait bir odası olmayan kadın, sokaktan içeri giren çıngıraklı sesler ve komşularının yüksek sesle dinlediği müziklerden dolayı sürekli kulağını tıkamak zorunda kalır. Eve vardığında yüzünü yıkamak ister; ama suların iki aydır akmadığını öğrenir. Karşılaştığı bu manzara dolayısıyla ailesinin hazırladığı yemekleri yemez. Planladığı tarihten önce Almanya'ya dönmeyi düşünür,

günlerinin bir an önce geçmesi için hep takvim yapraklarına bakar durur. Annesi ve komşuları ona, ne zaman Türkiye'ye temelli döneceğini sorarlar. Kadın, ailesinden uzak olduğuna sevinir ve kesin dönüş yapmayı düşünmez. İstanbul'da sokaklarda dolaşırken, kendisinin *"bu arabesk sokaklara''* (s.37) ne kadar yabancı olduğunu düşünür. Üç bin kilometre uzakta olan Almanya'daki evini, istediği zaman kapatabileceği televizyonunu, sıcak suyunu ve yalnızlığını özler. Kendisi İstanbul'da eğreti bir yerde hapsolmuş gibi hisseder.

"Bir Gün Sana Gelirken'' adlı hikâyede hikâye kahramanı kadın, İstanbul'a gelip annesinin mezarını ziyaret ettikten sonra kendisini doğduğu ülkeye bağlayacak bir bağın kalmadığını söyler. İstanbul'un artık çocukluğunun kenti olmadığını görür. Buranın özlenecek bir şeyinin kalmadığını anlar. Türkiye'de *"toprağın üstünde olmakla, altında olmak arasında pek fazla bir ayırım''* (s.46) olmadığını düşünür.

"Yuh Yuh!'' hikâyesinde Emine, memleketine döndüğünde ve Almanya'ya gittiğinde farklı giyinmek zorunda kalmasını eleştirir:

"(...)Emine, Oberaden'de pantolon blûz giyiyordu, ama izinlerde uzun etek takıyor, başına eşarp örtüyordu. 'Keyfimin kâhyası gibi herkes giydiğimi, çıkardığımı konuşuyor! Ellerin insanı at gibi çalışıp paşa gibi yaşarken, bizimkiler durmadan dedikodu yapıyor'...'' (s.122)

Emine, memlekete izne gittiğinde uçakta karşılaştığı gurbetçilerin on yıl öncesine göre yaşadıkları değişimden bahseder.

"(...)Madende, kömürde, saymakla bitmeyecek irili, ufaklı fabrikalarda çalışanların sekiz on yıl öncekine benzemiyordu kılıkları. Hepsinin kellesi kulağı düzelmişti...'' (s.122)

"Kanal Boyu'' adlı hikâyede on bir yıldır Almanya'da yaşayan Gülizar'a, Almanya'daki yaşantısını memlekette de sürdürmesinin, ailesi tarafından nasıl karşılandığı sorulduğunda kız şu cevabı verir:

"(...)Artık bana söz geçiremiyorlar, dedi Gülizar. Bizim orda kızlar köle gibi yaşıyor. Dayımgillere dedim ki; bana karışırsanız bir daha köye hiç gelmem. "Gâvur olmuş'' diyorlar benim için Desinler n'apalım…'' (s.75)

"Bizim İnce Kızlar'' hikâyesinde hikâyenin kahramanı, Türk kızlarının da tıpkı Alman kızları gibi erkeklere mâl edilen tramvay ve otobüs şoförlüğü yaptıklarını belirtir. Almanların; Türklerin Almanya'ya uyum sağlamadıklarına yönelik iddiasına karşılık *"Çalıştığımız iş yerlerinde, otomobil sürdüğümüz otoyollarda yarım milim aksama yapmayız.''* (s.6) der. Türklerin Almanca ile ilişkisi ise entegrasyon çerçevesinde şöyle anlatılır:

"(...)Çokluğumuz, asıl, işyerlerinde, okullarda belli olur. Hamborn, Marxloh, Meiderich gibi mahallelerden şehir merkezine gelen tramvaylarda epey yer tutarız. Kadınlarımız ucuzluk yapan mağazalara iner. Alçak sesli konuşmaları kalın Almancanın içine vicir vicir, bicir bicir bir güzelliktir. Almanlar bu sözüme alınır, ama dilleri biraz kalındır. 'Şeker' demezler, 'Zukka' derler. Konuşurken sanki gırtlakları yırtılır…Bizimkiler Almancayı güzelleştirdi. Tramvayın içindeki seslere kulak veriyorum. Bülbülünki gibi ince bir Türkçe…'' (s.6)

"Yurda Giden Kızlar'' hikâyesinde çok iyi Almanca konuşan Ayşe, Türk olduğunu söylediğinde Almanlar ona inanmakta zorluk çekerler. Almanlar Ayşe'nin tekstil öğrencisi olduğunu öğrendiklerinde 'Hmm!' derler ve *"Okullarımız öğretmiş!"* (s.199) diye övünürler.

Almanlar; Almanya'da doğan ya da burada büyüyen, Almancayı iyi öğrenen ve Almanya'ya uyum sağlayan Türklerin olduğunu düşünürler. Almanca yazan kimi Türk yazarları bu kategoriye girer. Nilüfer Kuruyazıcı; E. Sevgi Özdamar ve Renan Demirkan gibi son kuşak Türk kökenli yazarların Almanya'da kolayca benimsenmelerinin onların Almanya'da eğitim görmüş, Alman toplumuna uyum sağlamış ve Alman kültürüyle bütünleşmiş olmalarıyla açıklar. (Kuruyazıcı, 1992:7)

"Milyarlarca İstiridye'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Yunus ile arkadaş olan kadın, Türkiye'den Almanya'ya gelenlerin yaşadıkları değişimden bahseder. Kadın, Türkiye'den Almanya'ya geldikten sonra artık kendisini "Berlinli özgür bir

kadın'' olarak tanımlar. Kadın, Avrupa'ya geldikten sonra insanların değişmesini şu şekilde açıklar:

"...Avrupa'ya gelen insanımızın değiştiğini söylüyorlar. Doğru bir bakıma. Bunca yılın baskısı bir süre sonra kalkmaya başlıyor. Töre anlayışımızda bir genişleme, bir hoşgörü belirliyor örneğin..'' (s.74)

"Şey'' adlı hikâyede Ali Korkmaz, kimi zaman çocuklarına Türkiye'den bahseder. Ali üzüntülü şeyler anlatıp kendisi ağlamak üzere iken çocuklarının güldüğünü; buna karşılık gülünecek, mutlu olacak yerde de çocukların kendisine boş gözlerle baktıklarını söyler. On sekiz yaşına giren oğlu bir gün evini terk eder. Bu duruma çok üzülen Ali, bir baba olarak oğlunu evlendirmesi gerektiğini ona söyleyince çocuk babasına gülererek *"Kız arkadaşım var benim''* (s.128) der. Ali, Almanya'da mutsuz olmasının yıllarca burada yaşadığı hâlde görünüşünün hâlâ köyündeki gibi olmasından kaynaklandığını düşünür. Bu nedenle bir kuaföre gider.Saçlarını Almanlarınki gibi kestirip boyatır, bıyıklarını kestirir. Onu bu hâlde gören arkadaşları ona çok gülerler.

N. Ceyhan Akça Almanya'daki Türk yazarların eserlerinde, entegre oluşu ve Almanlara benzemeyi yadırgayarak vurguladıklarını belirtir. (Akca, 2015:471) Kimi hikâyelerde de Almanya'daki Türklerin, Alman toplumuna uyum sağlamaları onların kendi kültürlerinden uzaklaşması şeklinde anlatılır ve bu durum eleştirilir.

"Ekim Bayramı'' adlı hikâyede Ahmet'in Almanlara benzemek için her şeyi yaptığı hâlde bir türlü onlara yaranamadığından bahsedilir. Almanya'nın Bavyera eyaletinde Ekim ayında yapılan bayramda insanlar eğlenir. Münih'te çalışan ellili yaşlardaki Ahmet Öztürk de her yıl Ekim ayını ve bu bayramı dört gözle bekler. Ahmet, Bavyeralılara benzemek için onlar gibi giyinmeye özenir. Her yıl Bavyera giysileriyle bu bayrama katılır. Tıpkı Almanlar gibi tüylü fötrünü kafasına geçirip sokağa çıkınca Almanlara çok benzer. Ahmet, Türklerin yıllardır Almanya'da oldukları halde Almancayı öğrenmemiş olmalarını yadırgar ve onların konuşmalarının Tarzanca olduğunu söyler. Almanya'daki Türkler için *"odun gelmiş odun gidecekler''* (s.68) der. Almanca konuşurken tıpkı Bavyeralılar gibi ağzını yayvanlaştırır. Ses tonunu onlara benzetir ve onlar gibi Almanca konuşmakla övünür;

böylece Almanlardan bir farkının olmadığını düşünür. Türklerden farklı olduğunu göstermek için çok çabaladığı halde Alman arkadaşları Türklere söyledikleri aşağılayıcı sözleri ona da söyler; ama Ahmet her dafasında işi pişkinliğe vurur. Böyle durumlarda Ahmet'in yüzünü sahte bir tebessüm sarsa da üzüntüsü gözlerinden okunur. Bir gün Alman arkadaşlarıyla birlikte bira içerken yan masadan biri, Türkler hakkında ırkçı ve ayrımcı fıkralar anlatır. Ahmet, arka arkaya bira şişelerini kafasına dikip öfkesini dindirmeye çalışsa da sinirden elleri titrer. Daha fazla dayanamaz. Bıçağını çıkarır ve fıkra anlatan Alman'ın üzerine doğru yürür. Masada oturanlara 'Domuz' der ve oradan çıkar.

"Uyumlu Aile'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı kadın, seçimler yaklaşınca burada yaşayan yabancıların Alman toplumuna uyum konularının gündeme geldiğinden bahseder. Kimi Almanların *"Aramızda bizler gibi yaşamayan, bizlere uymayan yabancılar evlerine geri dönsünler''* (s.9) dediklerini belirtir. Kadın bu şekilde bahsedilen aileler arasında kendi ailesinin olmadığını, kendilerinin Almanya'ya uyum sağladığını belirtir. Kadın, kocasının arada bir meyhâneye gidip Alman arkadaşlarına uyduğunu ve susuzluğunu *"Alman zemzemi''* dediği bira ile giderdiğini söyler. Çocukları, Alman sınıf arkadaşlarına bakıp onlar gibi bol şekerli meyve suları, pepsi, fanta, gazoz içmeye başlar. Ev içinde sadece Almanca konuşan çocuklar, Türkçe bilmez. Ebeveynleri de onlarla Almanca konuşur. Çocuklar okullarda Alman ve Hristiyan kültürünü öğrenir. Noel ve Paskalya bayramlarını kutlarlar. Fabrikadaki Alman iş arkadaşları bir süre Türk kadınların kıyafetlerini dillerine dolayınca kadın, "onlarla'' anılmaktan korktuğu için uyumsuzluk örneği olduğunu düşündüğü oyalı yemenilerini ve eşarplarını atar. Saçlarını kanarya sarısına boyar. Parklarda; köylerinden getirdiği parlak renkli ve geniş etekli elbiseleriyle banklara dizilmiş Türk kadınları kendisiyle Türkçe konuştuklarında kadın, Türk olduğu anlaşılmasın diye onlara Almanca cevap verir. Çalıştığı fabrikadaki çalışanların yarısı Türk olduğu hâlde kadın; *"Alman toplumuna uyumlarının kolaylaşması için''* (s.10) Alman işçilerle arkadaşlık kurar. Kadının kocası bu konuda ondan farklı düşünür. Ahmet, çocuklarının Noel bayramını kutlama isteklerini kabul etmez; bunlar bizim törelerimiz yok deyip *"Bu yaştan sonra çocuklara uyup gavur mu olacağız''* (s.11) şeklinde tepki gösterir.

"Elmas'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı Elmas, öğretmenlerine ve okul yönetimine annesinin; her hareketini kontrol ettiğini, kendisinden Türk-Müslüman geleneklerini sürdürmesini ve hiç görmediği biriyle kendisini evlendirmek istediğini söyler. Bu nedenle on sekiz yaşına girer girmez evini terk edip devlet korumasındaki "gençler evine'' gitmek istediğini anlatır. Almanların, bu konuda Elmas'a olan yaklaşımları şöyle anlatılır:

"(...)Gençlik dairesi, öğretmenler, müdür, müdür yardımcıları, doktorlar, yargıçlar, herkes ama herkes onu haklı buluyorlardı. Bir kez iyi "entegre'' olmuştu. Anadolu'nun geri kalmış ilkel annesiyle uyum olanaksızdı. Avrupalı uygar Elmas'ı okuldan sonra gençler evine verme kararı alındı. Onu korumak gerekir dediler…'' (s.34)

"Elbe Kıyısında'' adlı hikâyede hikâyenin kahramanı yolda karşılaştığı bir kadının, kendisini İspanyola benzetip İspanyolca bir şeyler söylediğinden bahseder. Hikâyenin kahramanı, bundan hareketle kadının hangi milleten olabileceğine dair tahminlerde bulunur. Adam; yabancıların Almanya'da bir türlü mutlu olamamalarının nedenlerini ve onların Almanlardan farklı yönlerini entegrasyon bağlamında şöyle açıklar:

"(...)Hasta la visto Amigo (Allaha ısmarladık arkadaş!) dedi. Beni İspanyola benzetmişti. Pansiyon odasında bekleyen sevgilisinin yanına çıktı. Kendisi de İspanyola benziyordu. Portekizli de olabilirdi. Yunanlı da Türk de. Neden olmasın? Alman olmadığımız her yanımızdan sarkıp dökülüyordu. Bir kez kazık gibi oturuyorduk sandalyede. Gereğinden fazla da asık yüzlüydük. Kuşkuyla bakıyorduk çevreye. Almanlardaki o rahatlık yoktu davranışlarımızda. Yabancılık duygusundan kaynaklanan kuruntuların baskısı altındaydık. Bu baskılardan silkinip de bir türlü mutluluğa kavuşamıyorduk. İkilemli bir dünyada yaşıyorduk. Esmer tenimizi de bıçakla kazıyıp atamazdık ya!..'' (s.128-129)

"Gurbet İnsanları'' adlı hikâyede Niyazi Hoca, yabancılarla Almanların kaynaştırılmasının başarılamadığı için onların arasındaki uçurumun bir türlü kapanamadığını söyler.

"Kırk Yılda Bir Yaş Günü'' adlı hikâyede Türklerin ve Almanların birbirilerine dair önyargılarının, iki tarafın birbirilerine yaklaşmasını zorlaştırdığından bahsedilir. Türklerin Alman toplumuna uyumları ve Almanların bu konudaki yaklaşımları hakkında şöyle denilmektedir:

"(...)Kimsenin Alman'a, 'Yabancılara uyacaksın' dediği yoktu. Ama o, 'Bana uyun mesele kalmasın' diye diretiyor, Türkler ile aralarındaki gelenek ve din farkını 'uyum' için engel olarak görüyordu. Türklerin arasında öylesi vardı ki, Almanya'da senelerdir bir Alman'ın evine girmemişti. Yine öylesi vardı ki, evinin kapısı bir Alman tarafından aralanmamıştı…'' (s.116)

Almanya'nın, uzun yıllar boyunca bir göç ülkesi olduğunu kabul etmemesi (Özbek, 2012:19) ve Mölln ve Solingen'de Türklere karşı yapılan yabancı düşmanlığına bağlı saldırılar (Şen, 1993:161) Türklerin Almanya'ya entegrasyonlarını engelleyici bir etkene sahiptir. Türkiye kökenli göçmenlerin Almanya'ya uyumlarında en önemli sorun olan dilden kaynaklı sorunlar, Türkiye'ye dönen 2. ve 3. kuşak için de en önemli konulardan biridir. (Tılıç, Özen, Çelik, 2015:301) Hikâyelerde Alman kadınların, Türk erkelerle olan ilişkilerinin sonlanmasının; Türklerin Almancalarının yetersiz olmasından ve onların sosyal ilişkilerinin zayıf olmasından kaynaklandığından bahsedilir. Yıllarca Almanya'da yaşayan kimi Türkler ise çok iyi Almanca bildikleri hâlde Alman toplumuna küs oldukları için bir tek kelime bile Almanca konuşmazlar. Almanya'dan Türkiye'ye dönenlerin anlatıldığı bölümde belirtildiği gibi kimi hikâye karakterleri, güzel bir ülke olsa da Almanya'nın kendilerine göre olmadığını ve buraya bir türlü alışamadıklarını söyleyip temelli Türkiye'ye dönerler. Bu insanlar Almanya'da iken üzerlerindeki yabancılık duygusunu bir türlü atamazlar. Bu nedenle burada hiç mutlu değillerdir. Göçmenlerin, Almanlar tarafından horlanmaları onları birbirilerine yaklaştırırken Alman toplumundan uzaklaştırır. Hristiyan olan göçmenlerin ise Türklere göre Almanya'ya daha çabuk uyum sağladıkları anlatılır.

Bazı Türkler Almanlara benzemek için kendi milli ve manevi değerlerini unuturlar ya da bilerek bunlardan uzak durmayı tercih ederler; ama yine de onlar Almanlar tarafından dışlanmaktan kurtulamazlar. Kimi hikâyelerde Almanya'ya uyum sağlamama konusunda Türklerin de en az Almanlar kadar sorumlu oldukları;

yıllarca Almanya'da yaşadıkları hâlde onların, Alman komşularının evlerine bir kez bile gitmediklerinden bahsedilir. Aynı durumun Almanlar için de geçerli olduğu anlatılır. Hikâyelerde Almanların ve Türklerin birbirilerine karşı olan önyargılarının da Almanya'ya uyumu güçleştirdiği anlatılır.

Almanya'ya giden Türkler alafranga tuvaleti kullanmada zorluk yaşarlar. "Şef Josef'in Köpeği'' adlı hikâyede tuvaletlere; Türkçe, İtalyanca ve Yunanca *"Helâları temiz tutunuz, yerlere tükürmeyiniz!''* yazdığından bahsedilir. Türklerin, alafranga tuvaleti kullanamadıkları için yaşadıkları sorunlar şu şekilde anlatılır:

"(...)Erkek helâlarında Türkler, oturaklı helâları bilmediğinden, işini oturağın üstüne çıkıp da görüyordu. Bu yüzden plastik oturaklar kırılıyor, sağı solu da fazla kirleniyordu. Türkiye'deki helâların büyük çoğunluğu yerde olduğundan, oturaklı helâ olmadığından, yani oturaklı helâlarda işlerini işlerini görmek Türklere başlangıçta çok zor gelmişti. Türk işçilerin bir kısmı, tazyikli suyun helâya döküldüğü yerden, kâğıt ıslanıyor, k…nı siliyordu. Bir başka helâ kağıdıyla da k…nı kuruluyordu. Pek çoğu da kâğıt kullanarak işini görüyordu…'' (s.52)

"Afgane''adlı hikâyede Renate, Üzeyir'in Alman toplumu ile uyum sağlayamadığını ileri sürüp ondan ayrılır. Renate, ayrılmasının nedenleri şöyle açıklar:

"(...)Yaşadığı toplumla uyumlu, uygar bir kişi sayılmazdı. Dili yetersizdi, sosyal ilişkileri yetersiz. Üstelik kara kaşlı bir yabancı! 'Eşim, arkadaşım!' diyerek onunla nereye gidebilir, kiminle tanıştırabilirdi? Çok yakın bir iki arkadaşı dışında, Üzeyir'le olan ilişkisini kimse bilmezdi. Sokağa birlikte çıktıkları zaman gözler üstüne çevrilir, utanırdı.Umut verici bir başka yanı da yoktu…'' (s.11-12)

"Ulli ve Hasan Amca'' adlı hikâyede Ulli, Türklere ait meyhaneye severek gitmesini; buranın bir Türk meyhanesi olması dolayısıyla buraya gelen yabancıların da kendisi gibi 'lânetli' olmakla açıklar. Ulli, Alman olduğu hâlde kendisini Almanya'da yabancı gibi hissettiğini söyler:

"(...)Bu düzen, beni dışladığı gibi sizi de dışlamış. burası bir Türk meyhanesi…Türkler de geliyor, kovulup horlananlar, benim gibi istenmeyenler. Bak

bak, kimliğime bak, Almanım, oku! Ama yetmiyor Alman olmak, beni bu düzenle bütünleştiremiyor. Belki ben sizden daha yabancıyım bu ülkede! Anlıyor musun, daha yabancı!..'' (s.25)

Söz konusu hikâyede yirmi yıldır Almanya'da olan Hasan Amca'nın; Almanca bildiği halde tek bir kelime Almanca konuşmadığı, Almanca konuşmaları anladığı hâlde kendisiyle Almanca konuşulduğunda anlamamazlıktan geldiğinden bahsedilir. Hasan Amca'nın bu tepkisi onun, Alman toplumuna ve Almanca'ya küsmüş olması ve onun Asyalı yazgıcılığı ile açıklanır.

"Birinci Kata İnemem'' adlı hikâyede yabancılık duygusunun işçileri yiyip bitirdiğine ve yabancı işçilerin dertlerini anlatabilmeleri için çok çabalamaları gerektiğine dikkat çekilir. Yabancı işçilerin *"kendilerini sevdirmeleri''* aslında uyum konusu ile de ilişkilidir:

"(...)Yabancı bir işçinin kendini sevdirebilmesi için çok güç harcaması gerek. Kolay olmuyor bu. İşe geç kalmamak, erken bırakmamak, verimi düşürmemek, kavga etmemek, yerlere tükürmemek, her yönü temiz tutmak, çok içip çevreyi tedirgin etmemek; köpeklere, çiçeklere, ağaçlara, her şeye saygılı bulunmak, sabırlı olmak pek kolay olmuyor biz Akdeniz çocukları için…'' (s. 94)

"Sarı Saçlı'' hikâyesinde yirmi yıl Almanya'da yaşayan Murat Özdemir, buraya alışamadığını belirtip Türkiye'ye dönmek istediğini söyler:

"(...) Murat Özdemir, 'Ben döneceğim..' diyordu. 'Kalan kalsın, ben yurduma döneceğim!..! Böyle böyle, yılları 20'ye doğrultmuştu. 'Şimdiye kadar dönmedim, ama döneceğim. Almanya iyi. Ama bana göre değil. Ben bu yurda ayak uyduramam…'' (s.151)

"Yama'' adlı hikâyede yıllardır Almanya'da yaşayan hikâyenin kahramanının, yaşadığı kente alışamamasından, Almanya'yı benimseyememesinden bahsedilir. Hikâyenin kahramanı aslında yaşadığı yeri sevdiğini ve burayı beğendiğini belirtir. Yemyeşil parklarda taze çimlerin kokusunu ciğerlerine çektiğinde mutlu olur. Ekmek kırıntılarını göldeki ördeklere attığında dinlenir, kimse de ona karışmaz. Yine de buradaki hiçbir güzelliğin kendisine ait olmadığını ifade

eder. Soluduğu havanın, saat gibi işleyen trafiğin, adım başı bırakılan çöp kutularının, uyumlu evlerin, temiz sokakların, kilise çanlarının hiçbirinin kendisine ait olmadığını söyler. Almanların kendisini dışlamadıklarını; aslında kendisinin Almanların arasına girip onlarla ilişki kurmadığını söyler. Almanların, konuşmaya da arkadaş olmaya da açık insanlar oldukları hâlde kendisinin öyle olmadığını söyler Hikâyenin kahramanı, Almanların anlattığı fıkralara gülemediğini ve onların ağladıklarına üzülemediğini söyler. Kendisinin yaşadığı yere ait olamadığını şöyle anlatır:

"(...)Olmuyor, bir türlü olmuyor. Yıllarca içinde yaşadığım bu kent benim olmadı. Sokaklarda rastlaştığım tanıdık yüzlerden biri değilim. Ben buralı olamadım…'' (s.36)

"Çeşitleme'' adlı hikâyede yirmi beş senedir Almanya'da yaşayan ve bir lokanta işleten adam, yüz yıl daha Almanya'da yaşasa da 'buralı' olamayacağını söyler. Kanında 'Türklük' olan birinin 'bunlardan' olmasının mümkün olmadığını belirtir.

"İzin'' adlı hikâyede Helmut, Almanya'daki İtalyanları ve Türkleri Almanya'ya uyum konusunda karşılaştırır. Helmut; İtalyanların, Almanlarla aynı dine inanmaları ve Avrupalı olmalarından dolayı Türklere göre Almanya'ya daha iyi uyum sağladıklarını söyler.

Gülay Durgut, Almanya'daki Türk basınında uyum konusunun daha çok Almanların Türk kültürüne ilgi göstermesi, önem vermesi şeklinde yorumlandığını ve gazetelerde bu tür haberlere öncelik verildiğini belirtir. (1993:235) Hikâyelerde de kimi Almanların; Türkler gibi yaşadıkları ve onlar gibi olmaya çalıştıklarından bahsedilir. Bu kişilerden bazıları "*II. Dünya Savaşı'ndaki faşizmi bütün boyutlarıyla bizzat yaşamışlardır.*'' Onlar; Türkçe öğrenmeye çalışır, Türk yemeklerine alışır, Türkler gibi davranırlar. "Dokuztaş'' hikâyesindeki Walter böyle biridir. Walter, Türk işçileri kendisine şaka yaptığında bu şakaları kaldırabilen biridir. İş sonrası Türk işçiler onu çaya davet ettiğinde bunu geri çevirmez. Walter, Türk adlarını doğru söylemeye ve Türkçe konuşmaya çalışır. Fiziki özellikleri görmezden gelinirse yalnızca Türkçe konuştuğunda onun Alman olduğu anlaşılır. Walter, misafirliğe

gittiği evlerde Türkler gibi bağdaş kurup oturur, Türkler gibi elini arkadaşlarının omzuna vurur. Walter, başta çiğ köfte olmak üzere ve diğer Türk tatlarına ve yemeklerine alışmıştır.

"Luisa'nın Köpeği'' adlı hikâyede Martin'in, Türklerin alışkanlıklarını kazanıp Türkler gibi davrandığından bahsedilir. Martin ile Mehmet bir mekânda bir şeyler içerler. Kalktıklarında Martin hesabı kendisinin ödeyeceğini söyler. Bunun nedenini soran Mehmet'e şu cevabı verir:

"(...)Neden olacak, maaşın namusu var…Sen bizim masamıza konuk geldin. Belediyede çalışan temizlik işçileri var. Hepsi de Türk. Bu çevredeki kahvelerde alışkanlıklarını Almanlara da bulaştırdılar. Güzel bir alışkanlık, öyle değil mi Egon?..'' (s.50)

Özdemir Başargan'ın "Ölü Henüz Soluyordu'' adlı hikâyesinde ise Alman bir ailenin, Türk çocukların çoğunlukta olduğu bir çocuk yuvasındaki oğullarının kaydını silmesinden bahsedilir. Kadın çocuklarının Türk çocuklarından Türkçe öğrendiklerini, evde de Türkçe konuşmaya başlamalarını gerekçe olarak gösterir. On yıldır Almanya'da çalışan hikâyenin kahramanı bu durumu eleştirir:

"(...)On yıldır Almanlarla çalışırım. Pekiyi değilse de kendimi kurtaracak kadar iyi Almanca belledim onlardan. Onlar benden Türkçe "Merhaba'' demesini bile bilemediler, belleyemediler. On yılda! On yılda…kendilerinin bellemediği bir yana, çocukları birkaç kelime Türkçe konuştu mu, paniğe kapılıyorlar, sevineceklerine!..'' (s.28)

Türk yazarları ve Almanya'daki diğer göçmenlerin eserlerinden ortaya çıkan edebiyat Almanlara, ülkelerindeki çok kültürlülüğü tanıma ve kültürlerarası diyalogu sağlama fırsatını verir. Almanlar, Türk yazarların da dahil olduğu ülkelerindeki göçmenlerin oluşturduğu bu edebiyat aracılığıyla; *"birlikte yaşadıkları kültürün insanlarını tanıma, yeni bakış açıları edinme, ülkelerindeki kültürel zenginleşmenin farkına varma, kendilerini tanıma, yanlışlarını bulma ve doğru bildiklerini yeniden sorgulama''* (Polat, 1992:12-13) olanağına kavuşabilirler. Hikâyelerde de görüldüğü gibi Türk yazarlar, Türklerin Alman toplumundan uzak kalmalarının nedenlerinden

bahsederler. Onlar böylece yaşadıkları sorunları Almanlara duyurmayı amaçlarlar. (Oraliş, 1992:10)

Tablo 31: Entegrasyon Konusunun İncelendiği Hikâyeler

Yazarlar	**Hikâyeler**
Aysel Özakın	Kanal Boyu
Bekir Yıldız	Demir Bebek
Dursun Akçam	Afgane
Fakir Baykurt	Yeni Cami, Sigarayı Bırakınca, Kardeşimin Yitmesi, Et Kesimi, Dokuztaş, Rur Havzasında Türk Bahçeleri, Suya Kim Yakın, Yuh Yuh!, Bizim İnce Kızlar, Yurda Giden Kızlar, Sarı Saçlı
Fethi Savaşçı	Lumpen Ömer, Elbe Kıyısında, Şef Josef'in Köpeği, Birinci Kata İnemem, Luisa'nın Köpeği,
Gönül Özgül	Biri Vardı Mutlaka, Sevgili İstanbul, Bir Gün Sana Gelirken
Gülseren Heydorn	Uyumlu Aile, Yama, Çeşitleme
Habib Bektaş	Şey, Ulli ve Hasan Amca
Haydar Işık	Ekim Bayramı, Elmas
Hüdai Ülker	Gurbet İnsanları
Molla Demirel	Helga'nın Anlattıkları
Muammer Bilge	Almanya'da Kalan Oğul, İzin
Özdemir Başargan	Ölü Henüz Soluyordu
Reşat Karakuyu	Kör

Rıza Hekim	Kırk Yılda Bir Yaş Günü,
Y. Ziya Bahadınlı	Çilli de Çilli, Milyarlarca İstiridye
Yüksel Pazarkaya	Yargı

SONUÇ

Türk Edebiyatı alanında yapılan tematik incelemeler çoğunlukla romanlar üzerine yapılırken bu çalışmada hikâyeler incelenmiştir. Romana nazaran daha az sayıda karakterle, sınırlı bir çerçevede olayların anlatıldığı hikâyelerin, siyasal ve sosyal gelişmeler ışığında bir edebiyatın gelişimini incelemek için yeteri kadar malzeme sunmayacağı düşünülse de bu çalışmadaki hikâyelerde Almanya'ya göçün yansımalarına dair elde edilen sonuçlar, bunun aksini ispatlamaktadır. Bu durum Almanya'daki birinci kuşak Türk yazarların yaygın kanaatin aksine, görmezden gelinemeyecek bir şekilde hikâye türünü tercih ettiklerini göstermektedir.

İncelenen hikâyelerde işçilerin ekonomik durumlarının göçten nasıl etkilendiğinden bahsedilmiştir. İşçilerden bazılarının çok zor şartlarda kazandıklarını biriktirip Türkiye'de yatırım yaptıkları, kimilerinin de bir araba alıp memleketine geri döndükleri ve Almanya'ya giderek kaybettiği onurunu böylece tekrar elde etmeye çalıştıkları görülmüştür.

Türkler ve Almanların birbirileri ile olan ilişkilerinde; dil, din, kültür farkı gibi engellerin üstesinden gelip evlenenler ve mutlu olanlar olduğu gibi aynı nedenlerden dolayı ayrılmak zorunda kalan kişilerden bahsedilmiştir. Türklerin, Alman komşularının çok resmi olmaları ve kendileriyle hiç konuşmamaları nedeniyle onlarla olumlu ilişkiler kuramadıkları anlatılmıştır. Bu yönüyle hikâyelerde Türkler ve Almanlar arasında olumlu bir ilişkinin kurulamamasının nedeni olarak Almanlar görülmüştür. Türkler; Almanya'da kuralların her şeyden önce geldiğini, zaman konusunda çok titiz olan Almanların başarılarının arkasında iş disiplinlerinin olduğunu düşünürler. Almanların domuz eti yemeleri, köpeklere insanlardan daha çok değer vermeleri gibi nedenlerden dolayı onları yadırgarlar. Almanlar da Türklerin; temizliğe önem vermediklerini söylerler ve onların eşlerinin başörtü takmalarını yadırgarlar. Türk yazarların, Almanların bilinçaltındaki Türk imgesini

hikâyelerinde cesurca anlattıkları söylenebilir; ama Almanlarla iyi ilişki kurulamamasının tek suçlunun Almanlar olarak görmelerinde aynı şeyi söylenemez. İki dünya savaşından çıkan, ekonomisi çöken ve işgücü azalan Almanya'nın başta Türkler olmak üzere göçmen işçiler sayesinde tekrar eski gücüne ulaştığını; Almanların artık göçmen işçilere ihtiyaç duymadıkları için onların Almanya'daki varlıklarından rahatsız oldukları görülmüştür. Almanya'ya gidenler bir taraftan Almanların ayırımcı tutumlarına maruz kalırken diğer taraftan memleketlerine döndüklerinde kandırılmaya çalışılır, onların kazançlarına göz dikilir ve onlara "Almancı'' muamelesi yapılır. Onların hem Almanya'ya hem de Türkiye'ye yaranamadıkları görülür.

Hikâyelerde göçmenlerin; Almanya'da kalabilmek ve oturma izni alabilmek için Almanlarla göstermelik ve anlaşmalı evlilikler yapmaları, sınırdışı edilmemek için kendilerine yapılan haksızlıklara sessiz kalmaları gibi durumlardan bahsedilmiştir. Göçmenlerin; tasarruf yapmak için kirası yüksek yerlerde kalmak istemedikleri, yabancı düşmanlığı nedeniyle fabrikaların işçi yurtlarında ve II. Dünya Savaşı'ndan kalan evlerde kalmaya mecbur kaldıkları anlatılmıştır. Hikkayelerde göç sonucunda bireylerin yaşadıkları sağlık sorunlarına dikkat çekildiği görülmüştür. Göç ve sağlık ilişkisini göstermesi açısından hikâyelerde bu konu hakkında anlatılanlar önemlidir.

Alman işverenlerin; fabrikalarında çalışan işçilerin iş kazalarında onların sigortadan yararlanmamaları için çabaladıkları, en ağır işlerde çalıştırılan göçmen işçilerin hasta oldukları hâlde işten kovulmamak için hastaneye gitmeye korktukları görülmüştür. Hikâyelerde Almanya'da devlet kademelerinde devam eden göçmen karşıtlığının yabancı düşmanlığını da beraberinde getirdiği, göçmenlerin her türlü haktan mahrum bırakılmaları nedeniyle Almanya'ya eleştiriler yapıldığı anlatılmıştır. Türkiye'ye yönelik eleştirilerde; Türk işçilerinin yalnızca Türk ekonomisine katkı sunmaları ve döviz açığını kapatmaları konularında hatırlandıkları, onların yaşadıkları sorunlara dair hiçbir çözümün üretilemediğinden bahsedilmiştir. Hikâyelerde Almanya'daki yabancı düşmanlığının nedenlerinden bahsedilmiştir. Buna göre yabancıların Alman ekonomisini zarara uğrattığı iddiasının gerçek olmadığı; aksine Almanya'ya getirilen yabancı işçiler sayesinde Alman

ekonomisinin II. Dünya Savaşı'ndan sonra toparlandığı anlatılmıştır. Almanya'daki yabancıların; dil, din ve ırk yönlerinden ayrımcılığa uğradıkları ve dışlandıklarına dair örneklere yer verilmiştir. Almanca bilmedikleri için göçmenlerin; Yabancılar Dairesinde, hastanelerde, işyerlerinde, adliye koridorlarında sorun yaşadıkları anlatılmıştır. Göç ile ilişkili birçok konunun temelinde de yabancı düşmanlığının olduğu, bunun da göçmenlerin Almanya ekonomisine yük oldukları iddiasıyla ilgili olduğu görülmüştür.

Genç nesil Türklerin dini hassasiyetlerinin gittikçe azaldığına dikkat çekilen hikâyelerde onların Alman okullarında Hıristiyan çocuklar gibi yetiştirildikleri ve Alman okullarında Türkçe ve din derslerinden mahrum bırakıldıklarına dair eleştiriler yapılmıştır. Almanya'daki Türk aile yapısı göçten doğrudan etkilenmiştir. Göç sonucunda parçalanan ailelerin ve geride kalanların anlatıldığı bu hikâyelerde, genç kuşak ile onların ebeveynleri arasındaki kuşak farkı mücadelesinden kaynaklı sorunların aile trajedilerine neden olduğu anlatılmıştır. Almanya'ya gidenlerin; eşlerini aldatma, eğlence mekânlarına gitme, alkol kullanımına başlama ve kumar oynama gibi yozlaşma örneklerine ve Almanya'daki Türk aile yapısının bozulduğuna dikkat çekildiği görülmüştür. Hikâyelerde Türk çocuklarının katı Alman eğitim sistemi içerisinde öğretmenleri tarafından ayrımcılığa maruz kaldıkları; Türk ailelerinin, çocuklarının eğitimi konusunda yeteri kadar ilgilenmedikleri için çocukların okulda başarısız oldukları anlatılmıştır. Almanlar tarafından ayrımcılığa uğrayan Türklerin, kendilerini Alman toplumundan soyutladıkları ve Almanya'da Türkiye'de olduğu gibi ortak yaşam alanlarında hayatlarına devam ettiklerine dikkat çekilmiştir. Almanya'da doğan ya da büyüyen çocukların, ebeveynlerine göre Alman toplumuna daha iyi uyum sağladıkları anlatılmıştır. Bu durum, Almanya'da yaşayan en büyük yabancı topluluğu olan Türklerin Almanya'ya ve Alman toplumuna uyum sürecinde yaşadıkları zorlukların nedenleri üzerine tekrar düşünme fırsatı verdiği için önemlidir.

Türk yazarların; hikâyelerinde göç ve onunla ilişkili konuları belli klişelere göre ve şablonlarla anlattıkları, Almanya'ya göçün gerçek nedenlerine değinmeden göçün sonuçlarına odaklandıklarına dair düşüncelerin tüm yazarlar için geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Almanya'ya göçü ele alan ilk kuşak yazarların

başında Bekir Yıldız geldiği için Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nın birinci kuşak yazarlarına dair görüşler çoğunlukla Yıldız'dan hareketle dile getirilmiştir. Çalışmamızda Almanya'ya bizzat göç etmiş 34 Türk yazarının 79 eserindeki birçok hikâyede 1960'lı yıllar ve sonrasında Türkiye'nin içerisinde bulunduğu ekonomik ve siyasal karışıklık nedeniyle vatandaşların Almanya'ya göç etmek zorunda kalmalarından ayrıntılı bir şekilde bahsettikleri görülmüştür. Yazarların göç konusunu eserlerinde işlerken insanların çoğunlukla aynı nedenlerden göç etmek zorunda kaldıklarını anlatmaları onların, göçün gerçek nedenlerine değinmedikleri anlamına gelmez. Bununla birlikte benzer nedenlerden dolayı göç edenleri anlatmaları, onların göç konusunu belli şablonlara göre anlattıkları iddiasının ortaya atılmasına neden olmuştur. 1961'den sonra Almanya'ya olan Türk "işgücü göçünün'' ekonomik temellere dayanması, bu eserlerde bilhassa konunun bu yönünün ele alınmasına neden olmuştur. Nihayetinde Almanya'ya olan işgücü göçü, Türk ve Alman toplumlarını etkilediği gibi göç Alman ve Türk edebiyatlarında önemli bir tema olarak yer almıştır. Bu durum, Giriş'te belirttiğimiz gibi göçün edebiyata kaynaklık ettiğini kanıtlaması bakımından da önemlidir. Bu nedenle bu çalışmamız ile Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı'nın ilk kuşak Türk yazarlarının hikâyeleri üzerine yapılacak çalışmalarda yardımcı olduğumuz görülecektir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.

Ackermann, I. (1992). Türk Kadın Yazarların Alman Yazınına Katkıları. *Hürriyet Gösteri*, S: 144, 20-22.

Adıgüzel, A. (2008). *Göçmen Edebiyatı Bağlamında Güney Dal ve Zafer Şenocak Küçük 'g' Adında Biri ve Tehlikeli Akrabalık Romanlarının İçerik Bakımından Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniv. SBE

_____, (2011). *Yeni Vatanda Dini ve İdeolojik Yapılanma Almanya'daki Türk Kuruluşları.* İstanbul: Şehir Yay.

_____, (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Akca, N. Ceyhan. (2015). Menekşe Toprak'ın Öykülerinde Almanya'ya Göçün Farklı Yüzleri. *Turkish Migration Conference*'ta sunulan bildiri, London: Transnational Press, 467-475.

Akçam, D. (1988). *Generaller Birleşin (Almanya'nın Hababam Sınıfı).* İstanbul: Alan Yay.

_____, (1998). *Sevdam Ürktü.* Ankara: Arkadaş Yay.

Akgün, A. (2015). Edebiyatımızda Göç ve Göçmen Edebiyatları Üzerine Bir Değerlendirme. *Göç Dergisi*, C.2, S.1, 69-84.

_____, (2016). *Balkan Türklerinin Muhacir Edebiyatı İncelemeleri.* Ankara: Grafiker Yay.

Alver, K. (2012). Edebiyat Sosyolojisi ve Hayat. K. Alver (Ed.). *Edebiyat Sosyolojisi* İçinde (251-264). Ankara: Hece Yay.

Arslan, A. (1991). *Küçük Umutlar*. İstanbul: Koral Yay.

Asutay, H. (2014). *Göçmen Edebiyatı-Yazarlar Sözlüğü (Almanya'da Yazan ve Yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları)* İstanbul: Paradigma Akademi Yay.

Atasoy, İ**.** (1999). *Tehlikeli Öpücük.* Duisburg: Göçmen Kitaplığı Yay.

Aydın, Y. (2012). Türkiye ile Almanya Arasındaki Göç Hareketleri ve Değişim: Veriler ve Gözlemler Işığında İki Ülke Arasındaki Göç Hareketlerine ve Yol Açtıkları Değişime İlişkin Bir Değerlendirme Denemesi. Fındıkçıoğlu. Ü. Sözbir ve E. Zeynep Güler (Ed.). *Almanya'ya Emek Göçü (Bir Bavul, Umut ve Hayalleriyle Çıktılar Yola)* İçinde (29-55). İstanbul: Yazılama Yayınevi.

Aytaç, G. (1995). Almanca Yazan Türklerin Artıları Eksileri. *Edebiyat Yazıları III* İçinde (237-239). Ankara: Gündoğan Yay.

Aytaç, G. ve Diğerleri, (1996). Sürgün Edebiyatı Açık Oturum. F. Andaç (Haz.). *Sürgün Edebiyatı Edebiyat Sürgünlerim* İçinde (373-391). İstanbul: Bağlam Yay.

Bahadınlı, Y. Ziya. (1982). *Geçeneğin Karanlığında*. İstanbul: Yeni Dünya Yay.

_____,(1986). *Titanik'te Dans*. İstanbul: Yeni Dünya Yay.

_____,(1999).*Tavandaki Kırmızı-Seçme Öyküler*. İstanbul: Morbenek Yay.

Bardakçı, V. (1989). *Yüreğin Burkulmasın*. İstanbul: Yeni Toplum Yay.

_____, (1990) *Gurbet Yurdumdur*, İstanbul: Yeni Toplum Yay.

Barın, E. (1989). *Uzun Bekleyiş*. İstanbul: Bilim Kitabevi

Başargan, Ö. (1987). *Hasıraltı.* Ankara: Kerem Yay.

Baydar, O. (2013). *Elveda Alyoşa*. 9. Baskı İstanbul: Can Yay.

Baykurt, F. (1986). *Barış Çöreği*. İstanbul: Remzi Kitabevi

_____, (1986). *Duisburg Treni*. İstanbul: Remzi Kitabevi

_____, (1982). *Gece Vardiyası*. İstanbul: Remzi Kitabevi

_____, (1993). *Bizim İnce Kızlar.* Oberhausen: Ortadoğu Yay.

_____, (1998). *Telli Yol.* İstanbul: Papirüs Yayınevi

Beck, Isabelle M ve Kadri Akkaya, (2011). Almanya'daki Türklerin Edebiyatı. *Türk Edebiyatı Dergisi,* S.457. 20-26.

Bektaş, H. (1981). *Yaşamı Kuşatmak/Belagerung des Lebens*. Ararat Verlag: Berlin

_____, (1983). *Kapıkule Nerde*. İstanbul: Derinlik Yay.

_____, (1989). *Yorgun Ölü*. Ankara: Yaba Yay.

_____, (1997). *Meyhane Dedikleri*. İstanbul: İnkılâp Yay.

_____, (2001). *Ben Öykülere İnanırım*. İstanbul: Can Yay.

Bilge, M. (1986). *Kanaldaki Yabancı*. Ankara: Yaba Yay.

_____, (1989). *Beyaz Zenciler*. İstanbul: Yeni Dünya Yay.

Bilgi, L. (2006). *Türk Romanında Savaş Sonrası Anadolu'ya Zorunlu Göçler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Ens.

Binyazar, A. (1983). Git Gel Konya Altı Saat. *Hürriyet Gösteri*, S.37, 86-87.

Bulut, F. (2009). *Nevzat Üstün'ün Hayatı Sanatı ve Eserleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniv. SBE

Caner, B. (2011). Türk Edebiyatı Âşığı ve Çevirmen Beatrix Caner: Türk Edebiyatı Almanya'da Neredeyse Hiç Tanınmıyor. *Türk Edebiyatı Dergisi*, S.457, 44-49.

Cengiz, S. (2009). *Almanya'daki Türk Yazarların Romanlarında Kimlik ve Yabancılaşma.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniv. SBE

_____, (2010). Göç, Kimlik ve Edebiyat. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, ZfWT* C.2, S.3, 185-193.

_____, (2016). Edebiyat ve Göç Yanılsaması. Tilbe, A. ve S. Bosnalı (Ed.). *Göç Üzerine Yazın ve Kültür İncelemeleri* İçinde (133-140). Londra: Transnational Press London

Çağlar A. Özenç (1989). *Korkunun Ötesi*. Ankara: Yeni Şiir Yay.

_____, (2001) *Ölümün Rengi*. İstanbul: Aydın Kitabevi Yay.

Çakan, M. (1972). *Almanya'da Yirmi Ay (Funda)*. İstanbul: Gençlik Basımevi

Çeviksoy, O. (1984). *Ağlamak Yasak*. Ankara: Mayaş Yay.

_____, (1985). *Duvarın Öte* Yanı. Ankara: Mayaş Yay.

_____, (1989). *Derdimi Gül Eyledim*. Ankara: Ocak Yay.

_____, (1990). *Geriye Hüzün Kalır*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

_____, (1999) *Sana Seni Anlatmak*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

Dal, G. (1983). *Buzul Döneminden Haberler*. Ankara: Dayanışma Yay.

_____, (1985) *Yanlış Cennetin Kuşları*. Frankfurt: Dağyeli Yay.

Demirel, M. (1996). *Sevgi'nin Düşü.* Ankara: Sanatyapım Yay.

Douglas, S. Massey ve diğerleri (2014). Uluslararası Göç Kuramlarının Değerlendirilmesi. S. Dedeoğlu ve Diğerleri (Çev.). *Göç Dergisi*, 1 (1), 11-46.

Durgut, G. (1993). Gündüz Almanya Gece Türkiye (Almanya'da Türk Basını). Zafer Şenocak (Ed.). *Deutsche Türken (Türk Almanlar)* İçinde (231-239). Hamburg: Rowohlt Verlag

Ekiz, T. (2002). *Almanca Yazan Türklerde Metinlerarasılık.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniv. SBE

Emre, G. (2011). Gurbet Bekçileri. *Varlık,* S.1249, 14-24.

Engin, O. (2011). Almanya Taşrasında Usta Bir Mizah Yazarı Osman Engin. *Türk Edebiyatı Dergisi,* S.457, 36-37.

Ergand, Ç. Tanyeri (1992). Yabancı Gözüyle Göçmen Yazını. *Hürriyet Gösteri*, S.144, 7-18.

Ergin, Ö. (1987). *Şarlo Kemal*. İstanbul: Ren Yay.

_____, (1990). *Derin Sularda*. İstanbul: Cem Yay.

_____, (1999). *Galatalı Angelos*. İstanbul: Papirüs Yay.

Erişkon, B. (1992). Almanya'da Yazanlardan Yazılanlardan Seçmeler. *Hürriyet Gösteri*, S.144, 23-24.

Erkayhan, Ş ve A. Ödekan. (2008). Almanya'da Yeni Nesil Türk Sanatçılar ve Hayali Vatan. *İtü Dergisi,* C.5, S.1, 20-30.

Erol, Ç. (2009). *Oya Baydar'ın Eserlerinin Roman Unsurları ve Anlatım Teknikleri Bakımından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniv. SBE

Feyzioğlu, Y. (1987). *…Ma (Öyküler)*. Ankara: Memleket Yay.

Gelekçi, C. (2014). Türkiye'den Yurtdışına Gerçekleşen İşçi Göçlerine Bağlı Olarak Dilimize Yerleşen Bir Kavram: "Almancılar". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (21), 103-108.

Gitmez, Ali. S.(1981). Türk Yazınında Dış Göç. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi,* S.357, 145-167.

_____, (1983). *Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler Beklentiler Gerçekleşenler.* İstanbul: Alan Yayıncılık

Gökçehan, S. (2013) *Osman Çeviksoy'un Hikâyeciliği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniv.SBE

Göker, G. (2015). *Göç Kimlik Aidiyet Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*. Konya: Literatürk Academia Yay.

Gör, S.Salih. (1985). *Yol Bitmeden*. Ankara: Dayanışma Yay.

Güllü, İ. (2015). Göçmen Edebiyatında Din ve Kimlik Yansımaları: Fakir Baykurt'un Yarım Ekmek Romanında Din ve Gelenek. *Göç Dergisi,* C.2, S.1, 117-145.

Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, S.4, 53-85.

Gülmez, G. (2016, Temmuz). 1933 Sonrası Türkiye'ye Sığınan Nazi Karşıtı Aydınlar ve Karşılaştırmalı Edebiyatın İki Kurucu Adı: Spitzer ve Auerbach. [Öz] *Turkish Migration Conference*'ta sunulan bildiri özeti, Londra: Transnational Press London

Gümeli, T. (2006). *Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları ve Latife Tekin'in Sevgili Arsız Ölüm Romanlarında Köyden Kente Göç ve Yoksulluk,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi. SBE.

Gündüz, Ş. (2018). Peygamlerlerin Hayatlarında Hicret: Tarihi Dönüştüren Bir Milat. *Din ve Hayat TDV-İstanbul Müftülüğü Dergisi*, S. 33. 44-46.

Hekim, R. (1992). *Uzak Yuvada Bahar*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

Heydorn, G. (1988). *Yama*. İstanbul: Yeni Dünya Yay.

Işık, H. (1993). *Almanya'da Yitenler*. İstanbul: Fırat Yay.

Işık, İ. (2006). *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi.* Ankara: Elvan Yay.

Karaaslan, M. (1989) *Düşler Ülkesi*. Ankara: Günışığı Yay.

_____, (1990) *Yıkılan Umutlar*. Ankara: Günışığı Yay.

_____, (2001) *Ya Kendin Gel Ya Beni Götür*. Duisburg: Sema Yay.

Karabulut, D. (2018). Yerinden Edinmenin Söylemsel Şiddete Dönüşümü: Refik Halid Karay ve Sürgünlük Deneyimi. *Monograf Edebiyat Eleştiri Dergisi,* S.9, 46-74.

Karaçay, A. Biriz (2015). Türkiye-Avrupa Göç Sistemi: Misafir İşçilikten Ulus-Ötesi Kimliklere. Ihlamur-Öner, S.G. -N.A. Şirin Öner (Ed.). *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar* İçinde (399-416). İstanbul: İletişim Yay.

Karakuş, M. (2001). Sıra Dışı Bir Yazar Feridun Zaimoğlu. Kuruyazıcı, N.-Mahmut Karakuş (Yayıma Haz.). *Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler* İçinde (273-284). Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

_____, (2001).Yazmayı Göçle Bulgulayan Bir Yazar. N. Kuruyazıcı ve M. Karakuş (Ed.). *Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler* İçinde (177-221). Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Karakuyu, R. (2000). *Dağarcığımdakiler-Dostlarım ve Ben*. İzmir: Reş-Kar Yay.

_____, (2000). *Dağarcığımdakiler-Ziyaret*. İzmir: Reş-Kar Yay.

Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri (Neoliberalizm Koşullarında Göç ve Kentleşme).* Ankara: Dipnot Yay.

Keleş, R. (1998). Göç Maddesi, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: İmge Yay.

Keskin, H. (2011). *Türklerin Gölgesinde Almanya Geleceğe Yönelik Uyum Politikası İçin Görüşler*. Y. Pazarkaya (Çev.). İstanbul: Doğan Kitap

Kocaduru, Y. (2001). Avusturya'da Almanca Yazan Türkler, Kuruyazıcı N.-Mahmut Karakuş (Yayıma Haz.). *Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler* İçinde (51-56). Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Koç, Y. (2000). *Göçmen Edebiyatında Osman Engin'in Yeri ve Eserleri: Türk ve Alman Toplumu.* Konya: Selçuk Üniversitesi Vakfı Yay.

Komisyon, (2009).*Göç Terimleri Sözlüğü.* Richard Perruchoud (Ed. Çev). Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti. İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü Yay.

_____, (2005) *Türkçe Sözlük.* Ankara: TDK Yay.

Kula, O. Bilge. (2012). *Almanya'da Türk Kültürü Çok-Kültürlülük ve Kültürlerarası Eğitim.* A. Keskin (Çev). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.

Kurt, K. (1992). *Bizim Mahallenin Çinlisi*. İstanbul: Belge Yay.

Kuruyazıcı, N. (1992). Niçin Almanya'da Yazan Türkler. *Hürriyet Gösteri,* S.144, 4.

_____, (2001). Almanya'da Oluşan Yeni Bir Yazının Tartışılması. *Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler* İçinde (3-24). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Kültür, G. (2011). Şair Gülbahar Kültür'e göre Almanya'da Türk Edebiyatı. *Türk Edebiyatı Dergisi,* S.457, 46-49.

Kümbetoğlu, B. (2012). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. Ihlamur-Öner, S. Gülfer ve N. Aslı Şirin Öner (Ed.). *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar* İçinde (49-85). İstanbul: İletişim Yay.

Lekesiz, Ö. (2001). *Yeni Türk Edebiyatında Öykü 4.* İstanbul: Kaknüs Yay.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü.* Osman Akınhay-Derya Kömürcü. (Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması Denizli/Tavas*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Nakiboğlu, M. (2015). *Feridun Zaimoğlu'nun "Kanak Sprak" ,"Abschaum", "Koppstoff" Eserleri Örneğinde Kanakça.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniv. SBE.

Necatigil, B. (2007). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yay.

Oraliş, M. (1992). Almanya'da Oluşan Yabancılar Yazını. *Hürriyet Gösteri,* S.144, 10-11.

_____, (2001). Gurbeti Vatan Edenler, *Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler* İçinde (35-50). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Ören, A**.** (1982). *Konuk Tüketici/Der Gastkonsument*. Berlin: Rotbuch Verlag

_____, (1985). *Bütün Eserler I*. Frankfurt: Dağyeli Verlag

Özakın, A. (1982). *Kanal Boyu.* İstanbul: Yazko Yayınları

Özata, C. (2010). *David Hare'in Oyunlarında Bireysel, Ulusal ve Uluslar arası Boyutlarıyla Yozlaşma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniv. SBE.

Özbakır, İ. (2000). Almanya Konuk İşçi Edebiyatı'nın Bir Türk Temsilcisi Renan Demirkan'ın 'Üç Şekerli Demli Çay' ında Kimlik Problemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları* IX, 211-222.

Özbek, Y. (2012). Misafir İşçiden (Gastarbeiter) Alman Türkler'e (Deutschtürken) Almanya'ya Emek Göçü'nün Tarihi. Ü. Sözbir Fındıkçıoğlu ve E. Zeynep Güler (Ed.). *Almanya'ya Emek Göçü (Bir Bavul, Umut ve Hayalleriyle Çıktılar Yola)* İçinde (13-27). İstanbul: Yazılama Yay.

Özgül, G. (1991). *Geminin En Altındaki*. Ankara: Bilgi Yay.

Öztürk, A. Osman (2001). *Almanya Türküleri.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Öztürk, K. (1996). Türk Göçmen İşçi Yazınının Alman Yazınındaki Yeri. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.6, S.1, 109-118.

Özyer, N. (1994). *Edebiyat Üzerine.* Ankara: Gündoğan Yay.

Pazarkaya, Y. (1977). *Oturma İzni*. İstanbul: Derinlik Yay.

_____, (1981). Almanya Olgusunu Yazmak. *Anadil*, S.12, 99.

_____, (2007). Göç Süreciyle Yurtdışında Oluşan Türk Edebiyatı. T.S. Halman (Ed.). *Türk Edebiyatı Tarihi 4* İçinde (579-592). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

_____, (2011). Şair ve Yazar Yüksel Pazarkaya Yarım Yüzyıllık Almanya Macerasını Anlattı. *Türk Edebiyatı Dergisi.* S. 457. 28-38.

_____, (1998). *Güz Rengi.* İstanbul: Sistem Yay.

Polat, T. (1992). Ötekiler Anlatıyor. *Hürriyet Gösteri*, S.144, 12-13.

Pusch, B. ve J. Splitt. (2015). *Türk-Alman Göç Araştırmalarının 50 Yılı Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'tan Otobiyografik Bir Değerlendirme*, Fügen Uğur. (Çev.). Bonn: Max Weber Stiftung

Said, E. (1994). *Entelektüel Sürgün Marjinal Yabancı.* Tuncay Birkan. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.

_____, (2006). *Kış Ruhu Edward W. Said'den Seçme Yazılar.* Tuncay Birkan. (Çev.). İstanbul: Metis Yay.

Sakallı, C. (2018). Göçmen Edebiyatı: Ara Dilde Yazmak. *Monograf Edebiyat Eleştiri Dergisi,* S.9, 10-26.

Sarı, M. (2013). *1960'lı Yıllarda Göçmen Türk İşçileriyle Başlayan Türk Göçmen Yazınının 1990'lardaki Dönüşümüne Bakış.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniv. SBE

Savaşçı, F. (1972). *İş Dönüşü*. İstanbul: Yeditepe Yay.

_____, (1973). *Özel Ulak*. İstanbul: Yeditepe Yay.

_____, (1975) *Taş Ocağında*. İstanbul: Yeditepe Yay.

_____, (1982) *Fırın Patlayınca.* İstanbul: Yeditepe Yay.

_____, (1986) *Ayva Kokulu Ev*. Berlin: Yabanel Yay.

_____, (1988) *Kargalar*. Ankara: Kerem Yay.

_____, (1988) *Almanya'nın Güzel Kızları*. Ankara: Kerem Yay.

Sirkeci, İ-M.M. Yüceşahin (2014). Türkiye'de Göç Çalışmaları. *Göç Dergisi,* C.1, S.1, 1-10.

Şahin, B. (2010). *Almanya'daki Türkler Misafir İşçilikten Ulusötesi (Transnasyonel) Bağların Oluşumuna Geçiş Süreci.* Ankara: Phoenix Yay.

Şahin, S. (2006). Almanya'da Türk Mizah ve Hiciv Ustası: Şinasi Dikmen. *Türkiyat Araştırmaları,* S.5,129-133.

Şen, F ve S. Koray. (1993). *Türkiye'den Avrupa Topluluğuna Göç Hareketleri.* Köln: Önel Verlag

Şen. F. (1993). 1961-1993 Almanya'da Türklerin Bir Tarihçesi. Zafer Şenocak (Ed.). *Deutsche Türken (Türk Almanlar)* İçinde (147-163). Hamburg: Rowohlt Verlag

Tanrıkulu, M. (2015). Türkiye Coğrafyasında Genel Kültür, Alt Kültür ve Mozaik Kültür. *TÜCAUM VIII. Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 473-480.

Tarı, M. (2006). *Yozlaşmanın Ekonomik Etkileri: Türkiye Üzerine Değerlendirmeler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniv. SBE.

Teber, S. (1993). *Göçmenlik Yaşantısı ve Kişilik Değişimi*. Köln: Ortadoğu Verlag

Tılıç, H. Rıttersberger, Yelda Özen, Kezban Çelik. (2015). Geriye Dönüşün Dinamikleri: Almanya'dan 'Ev'e Dönüş. S.G. -N.A. Şirin Öner (Ed.). *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar* İçinde (287-307). İstanbul: İletişim Yay.

Topçu, H. (2009). Avrupa ve Amerika'da Türk Edebiyatı.*Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* C.4 /1-I, 701-734.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2015). *Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekan.* İstanbul: Çantay Kitabevi

Unutulmaz, K. Onur. (2015). Gündemdeki Kavram: Göçmen Entegrasyonu-Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği. S.G. -N.A. Şirin Öner (Ed.). *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar* İçinde (135-160). İstanbul: İletişim Yay.

Uyanık, G. (2003). Tartışmaların Odağında Yer Alan Bir Yazın: Göçmen Yazını. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitü Dergisi,* Erzurum. S.22, 113-120.

Üçgül, S. (2006). *Rus Göçmen Edebiyatı I*. Ankara: Kapadokya Yay.

Ülker, H. (1983). *Gurbet İnsanları*. İzmir: Sanay-Koop Yay.

_____, (1988) *Anneliesse'nin Başkaldırısı*. İzmir: Sanay-Koop Yay.

_____, (1996) *Ruhlar Kralı*. İzmir: Yayınevi Belirsiz

Üstün, N. (1975). *Boğaların Ölümü*. İstanbul: Var Yay.

Wellek, R- A. Warren. (2013). *Edebiyat Teorisi.* Ö. Faruk Huyugüzel (Çev). İstanbul: Dergâh Yay.

Yanardağ, M. Fetih (2005). *Fakir Baykurt'un Hikâye ve Romanlarının Tema ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniv. SBE.

Yasa, İ. (1979). *Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme.* Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yay.

Yazıcı, H. (2002). *Göç Edebiyatı Doğuyu Batıya Taşıyanlar Ortadoğu Hıristiyan Arap Edebiyatçıların Batıdaki Öncü İsimleri.* İstanbul: Kaknüs Yay.

Yeşilada, K. Emine (2008). Göçmen İşçi Yazını ya da Now Turkish is It? Z. İpşiroğlu (Ed.). *Çağdaş Türk Yazını* İçinde (205-230). İstanbul: Toroslu Kitaplığı

Yıldız, B. (1975). *Alman Ekmeği*. İstanbul: Cem Yay.

_____, (1976). *İnsan Posası*. İstanbul: Cem Yay.

_____, (1977). *Kaçakçı Şahan*. İstanbul: Cem Yay.

_____, (1978). *Beyaz Türkü*. İstanbul: Cem Yay.

_____, (1980). *Harran*. İstanbul: Cem Yay.

_____, (1981). *Dünyadan Bir Atlı Geçti /Sahipsizler*. İstanbul: Yazko Yay.

_____, (1983). *Yaman Göç*. İstanbul: Yazko Yay.

_____, (1986). *Mahşerin İnsanları.* İstanbul: İnkılâp Kitabevi

_____, (1995). *Reşo Ağa*. İstanbul: Cem Yay.

_____, (1997). *Demir Bebek*. İstanbul: DD Yay.

Yıldız, M. (1980). *Süpürgeli Bakan (Almancılardan Öyküler)*. İstanbul: Yeditepe Yay.

_____,(1982). *Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü*. İstanbul:Yeditepe Yay.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies*. C. 9, 1685-1704.

Zaimoğlu, F. (2011). Alman Edebiyatının Zirvesinde Bir Yazar: Feridun Zaimoğlu. *Türk Edebiyatı Dergisi,* S.457. 30-33.

Zengin, E. (2010). Türk-Alman Edebiyatına Tarihsel Bir Bakış ve Bu Edebiyata İlişkin Kavramlar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.12, 329-349.

Elektronik Kaynaklar

Çağlar, A. Ö. (2015). *Ali Özenç Çağlar.* Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2017, http://www.dergi.havuz.de/0001-B-OZGECMISLER2007/ali-ozenc-caglar.html

Glesener, J. E. (2016). *Migration literature as a new world literature? An overview of the main arguments.* Erişim Tarihi: 3 Haziran 2018, http://cielam.univ-amu.fr/node/1983

Hekim R. (2011). *Rıza Hekim.* Erişim Tarihi: 24 Aralık 2017, http://www.yasamoykusu.com/biyografi-2222-Riza_Hekim

Karakuyu, R. (2015). *Reşat Karakuyu.* Erişim Tarihi: 30 Haziran 2017, https://tr.wikipedia.org/wiki/Re%C5%9Fat_Karakuyu

Kurt, K. (2016). *Kemal Kurt.* Wikipedia, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2017, https://tr.wikipedia.org/wiki/Kemal_Kurt,

Migrant Literature. (2014). *Migrant literature.* Erişim Tarihi: 3 Haziran 2018, https://en.m.wikipedia.org/wiki/Migrant_literature

Mora, N. (2009). *Alman Kültüründe Düşman İmgesi.* Erişim Tarihi: 21 Haziran 2018, https://www.researchgate.net/publication/320011352_Alman_Kulturunde_Dusman_Imgesi

Ülker, H. (2016). *Hüdai Ülker.* Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2017, http://www.hudaiulker.de/hakkimda.1.html 21/06/2017

EKLER

EK-1 Tezde Değerlendirilen Eserler ve Hikâyeler

ESERLER	HİKÂYELER
Ağlamak Yasak	Ağlamak Yasak, Bekleyiş, Kocakarı, Türküm Doğruyum, , Kızılırmak, Sorgulama, Arayış
Alman Ekmeği	Hitler'in Sığınağında Bir Fadime, Kadınlarımızın Kırkta Biri Almanya İçin Gebe, Rahibelere Kapıcılık Yaptırıyor Fabrikatörler, İyilik Yargılanıyor, Dünyanın En Büyük İspiyon Şebekesi, Masalara İğnelenmiş Pazular
Almanya'da Yirmi Ay (Funda)	Almanya'da Yirmi Ay (Funda)
Almanya'da Yitenler	Bir Pazar Günü, Elmas, Kahverengi Gözler, Ali Ağa, Zoraki Evlilik, Ekim Bayramı, Başörtüsü, Yitenler, Yazgı
Almanya'nın Güzel Kızları	Bağırma Alışkanlığı, Gerhard, Para Hırsı, Sigarayı Bırakınca, Fabrika Bahçesinde, Elbe Kıyısında, Üçüncü Ülkeye Varınca, Bir Yılbaşı Öyküsü
Anneliesse'nin Başkaldırısı	Anneliesse'nin Başkaldırısı
Ayva Kokulu Ev	Kanserli Kadın, Babalar Analar Nineler, Fabrikanın Kadınlar Yurdunda, Esrarcı Yaşar, Her Yol Ankara, Güneşli

	Bir Gün, Luisa'nın Köpeği, Şef Josef'in Köpeği, Garbis'le Necati, Beşiktaşlı Özer, Fabrikanın İçinde
Barış Çöreği	Barış Çöreği, Sevgi Yandı, Bayram Gezmesi, Rur Havzası'nda Türk Bahçeleri, Kardeşimin Yitmesi, Et Kesimi, Âdem ile Hakan, Bir Karnaval Öyküsü, Yeni Cami, Yakantop, Öykü Birincisi, Baba Oğul, Gitmez Olaydım İzne, Hatice'nin Mahkemesi, Kaçtım Ne Yapayım?, Babamın İşi, Kapımızda Polis
Ben Öykülere İnanırım	Almanya Yolculuğu, Yanlış Yıl, Şey, Yabancı Hemşehriler Haftası
Beyaz Türkü	Celb, Maria Otuz İki Yaşında,Kefene Sarılı Mavzer
Beyaz Zenciler	Tünelin Öbür Ucu Almanya, İsmail Bey, Kaza Çocuğu, İzin, Can Parçası, Son Yolculuk, İlknur, Hava İnadına Güzeldi, Bir Düş Gibi, Suzan'ın Öyküsü, Beyaz Zenciler
Bizim İnce Kızlar	Bizim İnce Kızlar, Video, Anahtar, Suya Kim Yakın, Bakıcı, Uyudu, Küçük Mustafa, Britta, Doktor Rainer, Karslı Nine, Düğün Çağrısı, Banker Orhan, İki Bacı, Bahadır, Otobüsün Sürücüsü, Yabancı Olmak Pek Zormuş, Hüsnücan, Akademi, Kalimerhaba

Bizim Mahallenin Çinlisi	Sınır Kapısında Vukuat Yok, Hayvan Çiftliği'nden Haberler, Kermes, Nasıl Bakarım Gözlerinin İçine?
Boğaların Ölümü	Bir Kadın, Uzun Ev
Buzul Döneminden Haberler	Yanılgı, Ağlama Değmez, Merhaba Berlin!, Masal Gibi, Buzul Döneminden Haberler, Bizim Oraya Turist Gelmek, Benim Babam Hepinizin Babasından Ciddidir
Bütün Eserler I	Bitte Nix Polizei
Dağarcığımdakiler-Dostlarım ve Ben	Gazete İlanı
Dağarcığımdakiler-Ziyaret	Yılbaşı Gecesi'nde
Demir Bebek	Demir Bebek, Kör, Tank ve Tanklar
Derdimi Gül Eyledim	Komşularımız, Helga, Cahit Bey'in Kızları, Derdimi Gül Eyledim, Kazanmak Hep Kazanmak
Derin Sularda	Piyanist Olmak İstiyordum, Willinger
Duisburg Treni	Duisburg Treni, Dil Kursu, Ağlama Thomas, Nisan Bir, Ertesi Gün, Dokuztaş, Kuyruk, Bayram İzni, Kaynakçı Mehmet Usta, Damızlık, Yuh Yuh!.. , Takas, Girilmez, Demir Kafes, Sarı Saçlı, Mektupçu, Karpuz Dolması,

	Ferhat, Ardımızda Meşeler Yeşersin
Duvarın Öte Yanı	Bir Çağ Masalı, Evime Dönüyorum, Terbiyeli Köpek, Sen Kimsin, Leke, Kaderi Zorlamak, Dönüyoruz
Dünyadan Bir Atlı Geçti /Sahipsizler	Sahipsizler, Hatice 1962, Üç Yoldaş, Motorize Köleler, Duvardaki Güneş
Düşler Ülkesi	Düşler Ülkesi, Makasçı Cemil, Ruhr'da Ölüm, Tramvayda, Nikolaus, Yeni Bir Arkadaş, On İki Yıl Sonra, Hülya'nın Çilesi, Evlenme İlanı, Zühtü, Kaçak İşçi
Elveda Alyoşa	Çantan Neden Ağır Postacı?, Bir Duraktır Frankfurt
Fırın Patlayınca	Sofya'da, Sınırı Aşınca, Almanya'dan Gelirken, Çirkin Nermin, Makineler Çalışırken, Çöpçü Nuri, Ricardo, Laz Erol, Fabrika Güzeli, Kumar, Yabancıya Ev Yok, Garson Kadınla Yıldırım, Ahmet, Costa Dimitri Tahsin, Kedi Yiyen Gaitano, Bekir, Salih'le Necip, Fırın Patlayınca
Galatalı Angelos	Galatalı Angelos, Kurtarılmış Sokak, Marş, Kenan, İç Sesim, Katolik Kapıcı, Estherce
Gece Vardiyası	Uçak Bileti, Düğün Borcu, Gece Vardiyası, Telefon, Büyük Mağazada

	İşçiler, Makarna, Yangın, Allah'a Dilekçe, Sıfır Sıfır, Düğün Alayı Geçerken, Frau Duman, İşçi ile Dişçi, Kaynata, Oy Günü, Gazel Çeken İşçi, Mezar, Melhem, Türk Kiracı, Yurda Giden Kızlar
Geçeneğin Karanlığında	Türkenkoffer, Sapa, Çilli de Çilli, Milyarlarca İstiridye, Işıltı
Geminin En Altındaki	Telefon kulübesi ya da Bir Cumartesi Eğlencesi, Sevgili İstanbul, Bir Gün Sana Gelirken, Biri Vardı Mutlaka, Tüllerin Gerisinde, Ahtapota Benzer Bir Şey, İntihar Denemesi ve Fare, Sümbül, Renkli Mantolar
Generaller Birleşin (Almanya'nın Hababam Sınıfı)	Tanışma, Yazık Oldu Dişi Jokey'e, Generaller Birleşin, Ben de Müslüman Olacağım, Ent'schuldigung, Oyuncaklar, Film, Sürpriz, Öğretmeni Kim Öptü? , Bizim Sınıf Gibisi Yoktur, Büyük Başarı
Geriye Hüzün Kalır	Almanya Ara Beni
Gurbet İnsanları	Gurbet İnsanları
Gurbet Yurdumdur	Ayrık Otları, Gurbet Yurdumdur
Güz Rengi	Emekli Adam, Emekli Kadın, Yargı
Harran	Dışı Kalaylı İçi Vayvaylı

Hasıraltı	Hasıraltı, Ölü Henüz Soluyordu, Bello, Ödül, Sevgili Konuklar, Yolculuk İstanbul, Geçersiz Teoman
İnsan Posası	Beygir Gibi Olmak, Eksik Bacaklarına Şükredenler, Hiçbir İlacın Kapatmadığı Yaralar, Pilav ve Cinayet
İş Dönüşü	Uzun Yola Çıkacak Kadın, Birinci Kata İnemem, Su Gibi Bira Akarken
Kaçakçı Şahan	Gaffar ile Zara
Kanal Boyu	Berlin'in Esmer Çocukları, Berlin'de mi Yaşlanacağım, Hamburg'tan Sonra, Bir Kadın Heykeli, Yusuf, Bir Küçük Burjuvanın Acıları II, Sabah İlk Metro, Kanal Boyu, Annem İşini Kaybetti, Boyu Kadar Uzundu Hüznü
Kanaldaki Yabancı	Trenle Gelen, Suna'nın Ninesi, Telgraf, Düzmece Evlilik, Nusret Dayı'nın Dilekçesi, Fabrikada, Salıncak, Almanya'da Kalan Oğul, Pensenin Ağzındaki Diş, Siren Sesleri, Kanaldaki Yabancı
Kapıkule Nerde	Kahve, Bayan Funcke, Milli Maç, Sen Nesin? , Almanya Dönüşü, Bedel, Koca Nine, Yıkım
Kargalar	Öfke, Çocuklar Yaşamın Süsüdür, Utanç, Josef'in Mutluluğu,

	Ihlamurlar Çiçek Açarken, Sevgi Sınır Tanımaz, Bayan Zibal, Adaletin Varsa, Hermann Gelmedi, Yabancılar da İnsandır, İbrahim'le Rosi, Lumpen Ömer, Bahçe İşçileri, Karanlık İşler, Dostluk Güzel Şeydir
Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü	Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü
Konuk Tüketici/Der Gastkonsument	Konuk Tüketici, İlginç Bir Evlilik, Bekçi
Korkunun Ötesi	Polonya, Almanya Çöplüğü, Peter'in Konya Gezisi, Yargı, Korkunun Ötesi, Paralı Çıkış, Kesin Dönüş, Kürt Şoreş
Küçük Umutlar	Bir Başka Sevda, Küçük Umutlar
Ma (Öyküler)	Yarim Sen Gideli, Bir Ömür Böyle Geçti, Belge
Mahşerin İnsanları	Mahşerin İnsanları
Meyhane Dedikleri	Noel, Duvardaki Halı, Timur Timo Olunca, Ulli ve Hasan Amca, Normal, Dönerburger, Anahtar, Jürgen, Kumarbaz, Alman Olmak, Müzik de Bedava Şarap da, Kleiner, Songül, Küçük Fare
Oturma İzni	Yirmi Bir Kan Gülü, Çöp, Karl Bauer'in Yabancılığı, Sincaplar, Bayram Masalı, Mahmut ile Güldane, Atkestanesi, Yaşamaya Bak, Yeşeriyor,

	Yolda, Sevil'in Televizyon Düşü, Köyde Gökdelen
Ölümün Rengi	Devrimci Dönüşüm, Bizimkiler, Bir İzin Hikâyesi
Özel Ulak	Mayer Çok Kızdı, Otobüsteki Kadın, Özel Ulak, Bir Güzel Bahar Günü, İstasyonda Bir Deli, Gece On Birden Sonra, Kuruntu ve Yaşamak, Yeni İş Arkadaşı, Yorgo'nun Öfkesi, Yakup Karısını Öldürdü, Anamın Mektubu, Sarayova Dağlarında, Viyana'ya On Dokuz Kilometre Kalmışken
Reşo Ağa	Düdüklü Tencere, Üç Bit
Ruhlar Kralı	Ruhlar Kralı
Sana Seni Anlatmak	Ağaç Kök Üstünde Büyür
Sevdam Ürktü	Afgane, Entel Hanım, Tansiyon, Erkek, Süleyman'ın Gözleri, Delegasyon, Şifre 446, Hem Babam Ol Hem…,Türkiye'nin Gelini, Shutzperson
Sevgi'nin Düşü	Kahve ve Dazlaklar, İnsan Dostu, Ellere Vermem Seni, Helga'nın Anlattıkları, Mavi Gök Çocukların, Domuz Eti Yemezler, Yaşlıların Sohbeti, Şefin Sözü: Unuttunuz mu? , Yolculuk ve Gümrük, Kanıyla Yazdı, Sürgünde Özlem

Süpürgeli Bakan (Almancılardan Öyküler)	Süpürgeli Bakan, Sömürünün Bu Türlüsü, Acılı Bir Düş, Almancı Mühendis, Pidecinin Torunu
Şarlo Kemal	Şarlo Kemal, Sen de Arama Beni, Çingene, Özür Dilerim, Aslan Yürekli Hoffman, Ben Küçüküm, Toprağı Bol Olsun, Kuşkulu Umut, Görünüşü Çok İyi, Kapalı Odalar, Kadın Kadına
Taş Ocağında	Sarhoş Hamit, Doğu Mezarlığında
Tavandaki Kırmızı-Seçme Öyküler	Peri Kızı
Tehlikeli Öpücük	Sıra Bende, Feminist Ali, Sokaktaki Kardeşim, Kitabın Son Sayfaları, Gönül Muhabbet İster, Döner Kebap Dönmez Olsun
Telli Yol	Yeni Beşik, Kaz Eti, Kırık Kol, Semizotu, Cenaze, Profesör Bey, Resim Çeken Gezginler, Cümlenin Berberi, Güz Dayağı, Oss Camisi, Acil'de, Mirza 50, Tamer mi Geldi? , Hans Hocagil
Titanik'te Dans	Bir Ses, Şeftaliler Çiçek Açtıkça, Titanik'te Dans
Uzak Yuvada Bahar	Uzak Yuvada Bahar, Davetsiz Misafir, Evdeki Hesap, Kırk Yılda Bir Yaş Günü, İzin Mevsimi

Uzun Bekleyiş	Kompozisyon Ödevi ya da Bir İşçi Çocuğun İtirafları, Herr Müller, Düşlerimde Bile Yalnızım, Frau Ross'un Çalışma Defteri, Kabuklu, Oyun Gibi, Andreas'ın Ali'ye Geldiği Gün, Çocuk ve Babaları, Türkiye Ekspresi
Ya Kendin Gel Ya Beni Götür	Şarapçı Dost, Taksici Zihni, Kraldan Kralcılar, İzin Dönüşü, Türk Lokumu, Sami'nin Düşü
Yama	Uyumlu Aile, Komşu, Yama, Fatma Teyze, Çeşitleme, Türk Bakkalı, Bireysel Mutluluk, Ben Kalırdım
Yaman Göç	Yaman Göç
Yanlış Cennetin Kuşları	Bilginize, Ayıp Olan Para, Mark Arayıcıları, Niko Benim Arkadaşım, Bayrakları Bayrak Yapan, Yazgıcının Us Ermeyen İşleri
Yaşamı Kuşatmak/Belagerung des Lebens	Şey
Yıkılan Umutlar	Gerdanlık, Veda Şenliği, İyi Madenci, Suna, Koca Osman, Seyit'e Sorun, Yıkılan Umutlar, Son Çare, Mektup, Kaffe İnternasyonal, Gaby'nin Çocuğu, İzin Yattı, Nilüfer'in Armağanları
Yol Bitmeden	Yol Bitmeden, Kuşku, Almanya'ya Varış, Sevgi Bağı, Sızı,

	Willy, İş Mahkemesi, Havalı
Yorgun Ölü	Çocuk Ağaç, İnsan ve Toprak, Mangal, Kardeş Kent, Yorgun Ölü, Teneke Çalan Kadın
Yüreğin Burkulmasın	Yüreğin Burkulmasın